

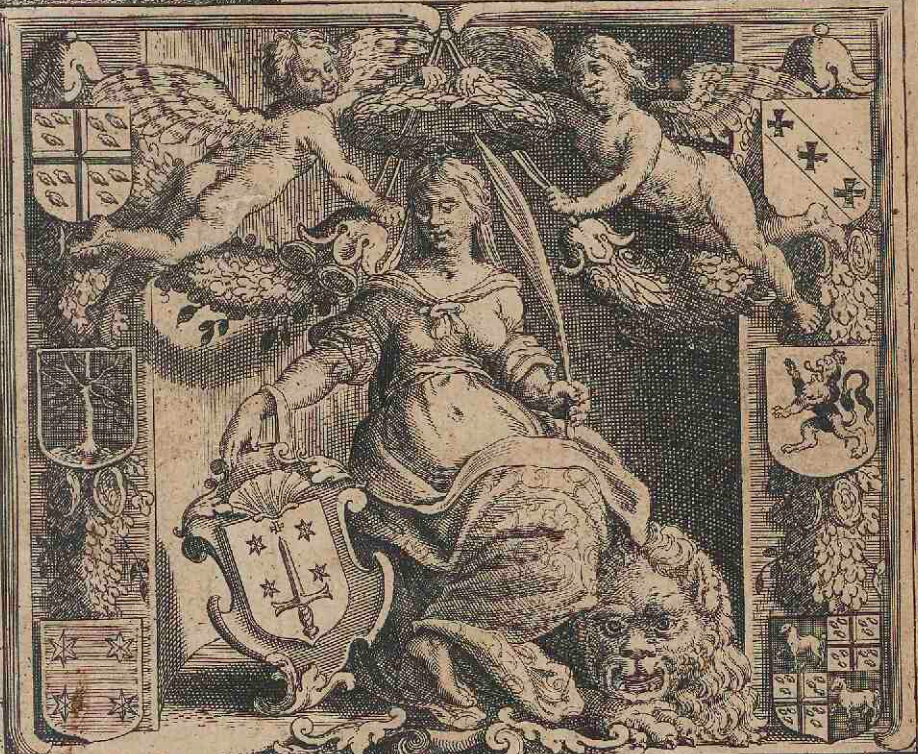

**Beschryvinge ende lof der stad Haerlem in Holland : in rijm
bearbeyd, ende met veele oude ende nieuwe stucken buyten
dicht uyt verscheyde kronijken ... verklaerd ende bevestigd**

<https://hdl.handle.net/1874/179757>

HAERLEM

VICITVIM VIRTUS

So sit de vroedmste Maegd op't sterkste vande dieren!
 So draegt wy op haer hoofd een kranyc van faurieren!
 En plant haer Ezen-schildt aē haeren wuerde schoot,
 Met moed met bloed gesaeld int midden vande dood!

J. Bouhon del.

C. Matham sc.

BESCHRYVINGE ENDE LOF
DER STAD
HAERLEM
IN HOLLAND:

In Rijm bearbejdt: ende met veel oude ende nieuwe stukken
kuyten Dicht upt verscheide Kroniken/Handbesten/Brieven/
Memorien ofte Geheugenissen/ ende diergelijke Schrif-
ten verklaerd / ende bevestigd.

DOOR
SAMVEL AMPZING, van Haerlem.

Mitsgaders
PETRI SCRIVERII
LAVRE-KRANZ

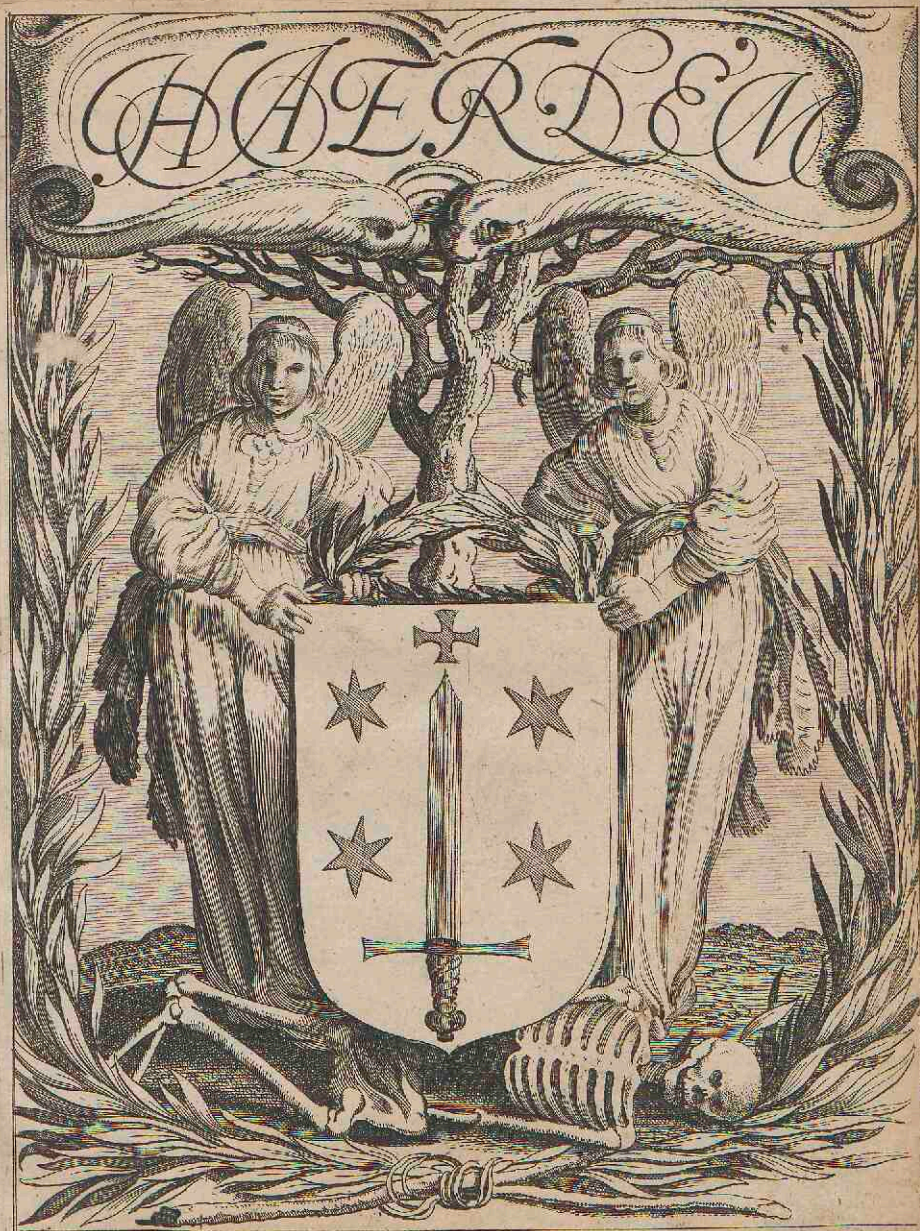
Voor
LAVRENS KOSTER

Van Haerlem.,
Eerste Vinder vande
BOEK-DRUCKERYE.

De Voor-rede aen den Leser geeft enig onderwys van onse Nederduytsche Sprake, ende Spellingen
in desen gebruykt, onder den Tytel ofte Opschrift van Nederlandsch Tael-Bericht: han-
deld ook een weynig van de Rym-konste, tot nut ende lust der weet-gierigen.

TE HAERLEM.
By Adriaen Rooman, Ordinaris Stads-Boekdrucker/
als is c. xxviii.

VOOR-REDE
ENDE TOE-EYGEN-BRIEF
Aende erentfeste / achtbaere / wijsse / seer
voorzienige Heren
REGEE R D E R S:

(Mitsgaders
De goede, vroomen, getrouwen, ende Vader-
Lands-lievende

B V R G E R Y E

Van onse liebe, waerde, ende loffelijke gemeyne
Vader-Stad H A E R L E M.

R E N T F E S T E, ende achtbaere
Heren; lieve, ende vvaerde Mede-burgers:
Ik omhelse van herten de loffelijke ende
waerachtige spreken van den liefelijken
ende vermaerden Poet P. Ovidius Naso.

Nescio quâ natale solum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non finit esse sui.

Ik weet niet hoe in ons so sterke liefde kan wonen
Tot onse Vader-Stad, en so haer yver tonen,
En kracht in onse siel, dat haer geheugen is
Schier nimmer nyt ons hert, noch ons gedacht en is.

Want ik vinde en geboele dat ook in mijn herte waer-
achtig te wesen / ende en kan mij ook geenzins laten
(2) 2

Lib. 1. de Pö.
80 Eleg. 4.

voor

VOOR-REDE, ENDE

boorſtaen dat enig verſtandig menſche mij inimmermeer tot ſchande ſal willen ofte kunnen toerekenen dat ik ſulke opentlijk ende oprechtelĳk alhier bekenne / ende met der daed naer vermogen ook arbejde te bewiſen / mijne liebe geboortē-plaetse en Gode dankbaer. Want ik kuſe ende prijse hier ook het bekende *Spreek-woord* /

*God heeft dien menſche gunſt hetoond.
Die in een land van ſegen woond.*

So beroeme ik mij dan eenen *Hollander* / ende aldaer inmerg ſo ſeer eenen *Haerlemmer* : daer mij God dit tijdelijke ende natuerlijke licht gegeven heeft / ende daer en boven het boven-natuerlijke licht ſijner genade / de voorſale van het hemelſche licht der eeuwiger heerlijkhejd. Ik hebbe dan ook gedacht mijnen natuerlijken plicht te weſen mijne *Vaderſtad* te eren daer ik konde / de gulde ſpreuke vanden ſeer geleerden *Aurelius Cassiodorus* indachtig / *Nobilissimi Civis est Patriæ suæ augmenta cogitare.*

*Lib. 3.
Epist. 10.*

*Het is een Burger wel bedacht
Die d'ere van ſijn Stad betracht.*

Ende der prijs-waerdige rede van den meester ende vader der der *Roomſcher welſprekenhejd* *M. Tullius Cicero*, uit den mond van den ouden en dapperen *Philosooph* *Plato*, *Præclarè scriptum est à Platone, non nobis solum nati sumus, ortusq; nostri partem Patria vendicat, partem amici.*

Lib. 1. Offic.

*God heeft ons het beſit van 't tijdelijke leven
So ſlechts om onſent wil op aerden niet gegeven :
Maer 't lieve Vaderland heeft ook ſijn deel daer an,
En al de vrunden t' ſgem genieten me daer van.*

So hebbe ik dan eerst in den jaere 1616. door mijnen natuerlijken drift tot de loffelijke *Poeſie* / en trouwe ſuchte tot

tot onse Stad iet wat rouws naer mijne kragten dat-
maels tot haeren lof ontworpen / ende in 't licht gebragt/
op 't aenbeeld der oude Heydensche Poësie noch op sijn
Students gesmeed / ende naer den gewoonliken school-stijl/
ende wijs van spreken met veele Heydensche namen van
hijne verdicte verbloekte Afgoden (die toch in de we-
reld niets en sijn naer de goddelijke uytspake 1. Cor. 8. 4.)
geblanket / ende besoeeld. Ende so ik daer na nu in den
heyligen kercken-dienst getreden sijnde by mij selven het
klaer-uytgedrukte verbod Gods in desen vjpelijk quant
na te denken Exod. 23. 13. De namen van andere Goden
en sulst gy niet gedenken, ende uyt uvven monde en sul-
len sy niet gehoord vvorden: so nam ik mij flukr voor
die oude sijnne Students-schoenē weg te werpen / ende by
gelegenhejd mijn vorig werk by forme ende maniere van
stilswijgend wederroep Chrijstelijk te versmeden / ende
schoon te maken / midts daer van afvoztelende alle dat
gene dat mij van het oude school-stof noch was blijven
aenhangen / het welke ik dan ook in den jaere 1621. alhier
door Gods genade gedaen hebbe. Maer also de eene dag
den anderen leerd / ende de Nederduytsche Poësie ofte
Rijm-konste mi maer eerst hedens. daegs tot haere vol-
maekthepd eyndelijk schijnt gekomen ende opgeklom-
men te wesen / ende ik dan ook also in mijn vorig uytge-
stoten werkrken de seplē noch van dien tijd quam te mer-
ken / so hebbe ik mede gedacht mijn Vader-stad dat ook
schuldigh te wesen / dat ik dat werk noch eens ter hand ne-
men / ende met noch eenie fijner schave ter eren overlopen
soude: te meer also ik ook bemerkte dat daer noch wel
erige dingen waren die wat wijldstiger konden uytge-
strecken / ofte ook op een nieu daer by gedaen worden die

ik te vozen ofte niet geweten/ ofte overgeflagen hadde: behalven dat ook nu en dan zedert sulkr voorgevallen was dat ook wel verdiende met eenen vinger ende verſken aengeroerd te worden. Ik weet ondertuſſchen ſeer wel dat daer veel anderen ſijn die dat beter ende geluckiger verſichten konden: maer dewijle ſp't niet en doen/ ende ik nu eenigzins ſchijne hier van in 't beſit te weſen/ ſo en kan mij dat niemand met enig recht vooz enbel afnemen / dat ik wat doe/ ſo veel ik inmermeer vermag: waer toe ik mij dan ook dooz de gehoorte/ ende de veelbuldige weldaeden/ die ik hier in mijne Vader ſtad van kinds been aengenoten hebbe/ ten hoogſten verplicht ende verbonden houde. Ik en kan ook in 't alderminſte niet ſien (ten ware hy avontuer de liefde ende ſucht tot mijne Stad mij de ogen ſo verblind ende begocheld hadde) dat iemand / hoe wijs/ nens-wijs / ende bedilachtig hy ook ſoude mogen weſen/ mij dat met den minſten ſchijn van reden ten quaedſten ſal konnen nadijden dat ik een Prediker ſijnde in Gods Gemeente met ſulke tijdelijke dingen noch omſlepe: alſo de heylſaeme Chriſtelijke Religie / ende het hoog-waerde Predick-ampt de natuerlijke/ eerlijke/ ende bepaelde liefde tot de tijdelijke dingen niet en verbieden / nochte weg en nemen: veel wepniger eenen eerlijken/ redelijken/ en Vaderlands liegenden burger van ſijnen behoorlijken ſchuldigen plicht tot ſijne Stad ontflaen/ en ontlaffen. Ik verhandele ook alſo de ere ende alle de gelegenhejd van onſe waerde Stad/ dat ik ondertuſſchē mijn ampt en beroeping nergens en vergete / nochte en verſupme: en ſpele ende beklede alſo den Poet/ ende Hiſtoariſchrijver/ dat ik middelē tijd den Predikant niet wpt entreck/ nochte af en leg. Want verre ſij van mij dat ik in het ſtuck van Religie

ende

ende Godes dienst en ere in 't minste wat soude toegeven/
dat ik daer mede niet en soude sonder omsien recht deur-
gaen/ ende mijn gemoed rondelijk openen/ ende voor den
Here ontlasten. Ik en begere om niemand ter wereld mij-
ne conscientie geweld te doen/ nochte de leugen te strelen/
ofte te verschonen/ nochte de waerheyd te krenken/ ofte
onder de kopen-mate te stommelen. Die dit niet aen en
staet/ die late het andere niettemin in sijne waerde/ ende
dit voor het gene dat het is/ tot dat de Here hem sulck ook
openbare. Ik en weet-er niets meer toe te seggen.

Amicus Plato, amicus Socrates, sed magis amica Veritas.

'Ksoek wel der vrunden gunst, en eer:

Maer Godes Waerheyd noch veel meer.

Ik en ben ook (God lof) in het Lof van onse Stad so
niet verwarind/ nochte verward/ dat ik de broome Chri-
stenen de nodige vermaninge des H. Apostels Petrus soude
doen vergeten/ dat wy hier maer uplanders ende vreem-
delingen sijn: 1. Pet. 2. 11. ofte hen so in het warme nest
ende den gemackelijken stoel hunner tijdelijke ruste inden
fluwelen schoot van hunne liebe Vader-stad soude trach-
ten te planten/ om sich daer in weelde sacht neer te setten/
ende hunne herten van het krimpz der Christenen te ver-
vreemden/ die toch het upworppzel deser wereld/ ende al-
ler menschen upwaegzel wesen moeten: 1. Cor. 4. 13. dat
sy niet opstaen en souden de goddelijke heroepinge met
den H. Patriarch Abraham te volgen/ ende den Here Je-
sus Christus met de VVijfen van Oosten in vreemde ende
verre landen te soeken/ als hy van hier met sijn H. Woord
en geestelijken ende lichamelijken segen om onser grouwe-
lijker ondankbaerhepd wille veel licht wel eens/ ja haest/
gelijk

gelijk wy tegenwoordig wel hard ende ogenschijnlijk van
 God gedreygd worden / soude mogen komen te verhuysen /
 het welke God dan noch genadelijk om sijns naems ere
 wille verhoede: so toch ook de Heydenē zelfs dat mannelijk
 boornemen wel gehad hebben alles wat hun lief en waerd
 was liever te verlaten / dan iets tegens de eerbaerhejd
 ende de goede conscientie te bedrijven / ende also liever met
 een gerust ge moed in brede upclandig te leven / dan tegens
 hun herte ende met onlust in hun Vaderland te blijven:
 waer over die mannelijke en moedige *Stoicus L. Annans Seneca*
 dese gedenk-waerdige rede nagelaten heeft / *Patriam*
meam transire non possum: omnium una est: extrā hanc
nemo projici potest. Non patria mihi interdicitur, sed
locus. In quamcunq; terram venio, in meam venio: nulla
exiliū est, sed altera patria est. Patria est ubicunq; bene est.

*Sen. de Re-
 med. Form.*

'K moet in mijn Vader-stad in alle plaetzen blijven:
Daer is'er toch maer een: wie is'er nyt te drijven?
Mijn land en word mij niet verboon, noch opgeseyd,
Maer slechts een weynig plaetzel daer mij niets aen en leyt.
Want in wat plaetzen land, en waer ik kom te trecken,
Daer kom ik in het mijn, 't sal mij voor 't mijne strecken:
Daer is geen ballingschap, 't is 't mijn naer mijn verstand.
Want daer wy vreedzaam sijn, daer is het Vaderland.

En de soet-bloeiende Doet Ovidius:

Lib. 1. Fast.

Omne solum forti Patria est, ut piscibus æquor,
Vt volucri vacuo quicquid in orbe patet.

Het aerdriek in het rond waer ook een mensch mag komen,
Dat is het Vaderland, het Vaderland der vromen:
Niet anders als de visch in 't diepe ruyme vocht
Sich over al onthoud, de vogel in de locht.

Daerom ook de alderwijste der wereld-wijzen *Socrates*
gebrægd

TOE-EYGEN-BRIEF.

gepraegd sijnde van waer hy was? Mundanum se esse pronuntiavit: totius enim mundi se incolam & civem arbitrabatur: gaf ter antwoord/dat hy van der wereld was: want hy achtete sich eenen burger ende inwoonder van den gantschen aerdbodem te wesen/verhaeld de beroemde Cicero. Was dit nu de roep en roem der Heydenen: wat soue ^{Lib. 3. Tus.} ^{247.} de hier daneen Christen niet behooren te doen/die het rechte gesicht ende verstand door den H. Geest ontfangen heeft/ende jaegd na het voorgesteken merk tot den prijs der hemelscher roeping Gods in Christus Jesus? Phil. 3. 14. Sal dese de goddelijke spreuken des Koninkliken Propheeten Davids in desen niet bedenken? Domini est terra, & ^{Psal. 24. 1.} plenitudo ejus.

Des Heren is het aerdsche dal.

En al sijn volheyd, heel, en al.

En de daed van dien grooten Propheet Moes niet betrachtten/die de versmaedheyd van Christus meerder rijkdom achtete / dan de schatten van Egypten: dewyle hy sag na de vergeldinge des loons? Hebr. 11. 26. 'Tis dan so verre van daer / dat ik niet desen mijnen Lof van onse liebe geboorten stad/ ende aerdsch Vaderland/desen pver der getrouwicheyd aen God/ende betrachttinge onser erve der saligheyd / by ons in 't minste soude doen verflappen/ dat ik in tegendeel hier door te meer poge onse herte so tot dankbaerheyd aen onsen God / die ons in sulken gesegenden Land ende Stad geplant heeft/te verwecken/ als ook de selve op te scherpe tot vlijtiger en ernstiger betrachttinge van het rechte heerlijke vrolijke hemelsche Vaderland / naer de trouwe vermaninge ende aenpozinge des H. Apostels Paulus, als hy seyd: vvy en hebben hier geene ^{Hebr. 13. 14.} blijvende stad, maer vvy soeken de toekomende.

VOOR-REDE, ENDE

*Wy hebben hier geen plaetx gewis:
Maer zoeken dat toekomstigh is.*

Phil. 3. 20.

Ende wederom: Onse Borgerschap is in de Hemelen: van vvaer vvy ook den Saligmaker den Here Iesus Christus vervvachten.

*Het rechte Vaderland, en aldermeest te loven,
Is in het Hemel-ryk, en by den Heer daer boven:*

Job. 14. 2. 3.

*Daer Christus Godes Soon voor ons de plaetx bereyd,
En ons ontfangen sal in aller eeuwigheyd.*

Col. 3. 1. 2.

**En naer het boorder spoor en prikkel des gemelden Apo-
stels:** Ist dat gy met Christus opgevveekt sijt, so soeket het
gene dat boven is, daer Christus is sittende ter rechter hand
Gods: Besorget dat boven is, niet dat op der aerden is.

*Besorget dat boven is, en niet den overvloed
En niet het aerdsch gemack van 't aerdsch en nietig goed.*

In sulker conscientie dan/ en op sulken vertrouwen/ en
niet sulke boozwaerde/ en beding/ komt dit mijn werk eyn-
delijk op mijnen wtgedruckten naem noch eens booz den
dag: op dat het geen ergerlijk nochte schandelijk hoere-
kind en vondeling van eenē onbekenden en onbenaemden
Vader en schijne te wesen/ die sich sijns arbejds en werks
soude schamen/ naer de sluyk-wijse der eer-loose faem-dief-
sche libellen. **Wte Achtb. ende Gertw. biddende/ dat uwe
Achtb. en Gertw. gelieven dit blikselick getuygenisse van
mijn oprecht gemoed tot onse gemeyne Vader. stad sich
wel gevallen te laten/ ende het selve gunstelijk ende danke-
lijk aen te nemen / wt de hand van den genen / de welke
van ganscher herten is/ ende eeuwig blijven sal/**

**Errentfeste/ ende Achtbaere Heren, liebe/ ende waerde
Medeburgers/**

**VWer Achtb. ende Eerw. Onderdanige, ende
Dienst-willige Dienaer, ende Mede-burger**

SAMVEL AMPZING.

TOE-EYGEN-BRIEF.

Aey mijne gebiedende Heeren, ende waerde
Medeburgers.

Myn Heren, die hier sijt aen't roer der Stad geseten,
Mijn Burgers, die het volk van Haerlem sijt geheeten.

Ik breng hier mijnen Lof van onse Stad, in dicht
En ook in vrijen stijl geschreven. in het licht.

Hier kont gy met gemak en met vermaak gaen lesen.

Wat onse Stad nu is, en wat'ze plag te wesen:

Wie haeren eersten grond en mueren heeft geleyd,

En hoe sy naderhand noch meer is uytgebreyd.

Wat sy van binnen is door Godes rijken segen,

Wat sy van buyten is, hoe wonder wel gelegen,

Wat lichten dat sy heeft ter wereld voord gebragt,

Wat krygen oyt gevoerd, wat daeden oyt gewracht.

Hoe sy den Nijlschen vloed en ketens heeft gespleten,

En hoe de Spaensche magt gebroken, en versleten,

Hoe dier sy Spanjen heeft gestaen, hoe veel gekost,

En hoe sy weer van't jock van Spanjen is verlost.

Waer me de burgers hier sich weten te generen,

Wat nering, wat praktijk, wat konsten sy hanteren,

Wat wetten-tucht het volk tot hunnen plicht beweegd,

En wat gods-dienstigheyd de burgerije pleegd.

Siet dit, en diergelyk, is hier in't lang beschreven.

God heeft mij hier het licht en't leven willen geven:

Dat geef ik Gode weer, dat geef ik onse Stad.

Hoe billyk geef ik haer het geen ik van haer had!

Ik kom myn Heren so en Burgerij begroeten,

En werp eerbiedelyk mijn werk voor uwe voeten.

Myn Heren, ik ben uw, 't is 't uwe wat ik doe,

En't lof van onse Stad komt onsen Burger toe.

Ik sal wat meerder doen, wanneer ik meer sal weten,

So lang dat myne siel en penne sij versleten:

Neemt dit nu so in dank, ik geef u dat ik heb:

* Bestelt mij meerder stof, ik weef u meerder web.

* Alludo hanc
Metaphorâ
ad Textores
mostrat.

SAMUEL AMPZING.

DEO ET PATRIAE SACRVM.

Ik hebbe dit tot lof van onse Stad geschreeven,
Ik hebbe God sijn eer niet minder moeten geuey:
Ik heb van mijne pen tot beyden aengepord,
Dat noch de Stad noch God niet waerheyt sijn ver-
lozt.

Ik trachte onse Stad haer eren-kranz te slechten,
Ik poeghe hoor den dienst des Heerey me te hechten,
Ey moeten t'samey gaen: mijn sucht tot onse Stad,
Mijn lief de tot den Heer, die eyschen beyde dat.
Wat sie ik Momus hier staen spotten, ende geyten?
Of meynt gy dat ik di naer dijn mond sal sluyten?
Meey Momus, dat is mis: ey staet het di niet aen,
Ik heb 't hoor onse Stad, en onsen God gedaen.

Matth. 22. 22. Geest den Keyser dat des Keyfers is, ende Gode
dat Godes is.

SAMVEL AMPZING.

H O R A T I V S

In Arte Poëticâ.

O Mne tulit punctum qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterq; monendo.

Hy heeft den bout op 't hoofd gerackt/
En sijne dingen wel gemaakt/
Die so sijn werk beleyd/ en richt/
Dat hy vermaekt/ en onderricht.

P. SCRI-

EER-DICHTEN OP 'T WERK DES AVTEVRS.

P. SCRIVERII

ELEGIDION

in

SAMVELEM AMPZINGIVM,

Ecclesiasten & Encomiasten

HARLEMI.

CVM cuperet totâ cantari Ampzingius urbe,
Et pariter civi totus adesse suo;
Non satis est, inquit, divini oracula verbi
Pandere, & Angelicos voce ciere choros:
Sunt alij, quorum noster præterfuit aures
Sermo; nec affectus ulla querela movet.
Et spatiosa licet magni sint atria templi,
Sufficit haud cunctis civibus iste locus.
Et quidam zeli studio in diversa trahuntur,
Quærentes aliâ sub pietate Deum.
Serviat his calamus meus, & devinciat omnes,
Exponens patrij semina prima soli,
Inque gerens oculis totam gratantibus urbem,
Bellaq; gesta domi, bellaq; gesta foris.
Dixit: & ut feri possent meminisse nepotes,
Absolvit tantum sedulus auctor opus.
Iamque Lemum, Harlemiosq;, ac Flori principis aulam,
Et Pelusiaco parta trophæa mari,
Obsidiumq; atrox tumidi miramur Iberi;
Miramur læti commoda multa soli:
Divinamq; [†]artem, quâ se Germania falsò
Iactat, & ignotum non finit esse Mogum.
En ego Donati contrâ clarissima dono
Symbola, jam certam promeritura fidem.
Atque ita dum magni premimus vestigia lunæ,
Vindicijsq; ultro dum favet ille meis:

(?) :

[†]Typographiam.

Vide de Typographia Dissertationem nostrâ, huic Cômmentario annexam.

Ponere

EER-DICHTEN.

Ponere vix alibi potuit consultus horās,
 Aut magis in patriam significare fidem.
 Sic populum linguā, calamoq; interprete cunctos
 Pascit, & immemores sic verat esse sui.
 Pellicit huc natale solum, patriæq; cupido
 Laudis. in hoc alacer pulvere currit equus.
 Et meritò: nam si quondam flagravît Vlysses
 Fumum de patrijs cernere posse focis;
 Cur non hic pulchræ succensus amore Napææ,
 Laudaret patriæ moenia blanda suæ?
 Quantò Ithacâ urbs Sparnæ præstantior ubere glebâ,
 Arvaq; montanis fertiliora rubis:
 Tantò amor AmpzingI meliore cupidine fertur,
 Dum Kinnemarios tollit in alstra suos.

Scribebam tumultuariâ Amstelredami.

xv. Iunii, ojs 10 cxxviii.

PETRI SCRIVERII

Lof dicht

Van't Lof ende de Beschryvinge

DER STAD HAERLEM.

Door

SAMVEL AMPZING,

Burger ende Predicant aldaer.

ALS Ampzing heeft gesocht sijn burgers te behagen.
 En t'enemael sijn dienst hun gunst lyk op te dragen;
 Sprak: 'tis mij niet genoeg dat ik 't Woord Godes preek;
 En tot der Eng'len choor met myne stemme breek:
 'Twoord komt tot veelen niet, en loopt voor by haer oren;
 Veel willen na geen klacht en na geen smeken horen:

En of

EER-DICHTEN.

En of schoon onse Kerk is groot en ruym van saet,
 So is dan noch die plaetx te klein voor altemael.
 Hoe veele worden ook door yver-sucht gedreven,
 En willen voor den Heer op hunne wijsse leven!
 Laet alle door mijn pen gediend sijn, en gesticht,
 En houden sich aen mij en mijne pen verplicht.
 Ik wil dan onse Stad, en haere eerste palen,
 En al den waerden roem van haeren naem verhalen,
 De daeden die sy heeft in aller aengesicht
 Of hier, of hier ontrent, of buytens lands verricht.
 'Dit sprak hy by sich selfs: en dan op dat de tijden
 Die noch te komen staen sich hier in ook verblijden,
 En dat dit altemael van allen sij bedacht,
 So heeft hy al dit werk in grooten vlijt volbragt.
 Nu konnen wy van Lem, en 't Huys van Haerlem lesen,
 En hoe hier 't Prinzen-hof der Graven plag te wesen;
 En hoe dat Damiaer op Nili bracke kreek
 Door hunnen sterken arm en kloeken moed besweek.
 En nu verwondren wy hoe streng sy was beleegen:
 En nu verwondren wy haer liefelyke wegen,
 Haer lustocht, haer gemak, haer lust, en haer zieraet
 Van boomen, wild, en veld, van duynen, see, en saet.
 En nu verwondren wy de konst van boeken-drucken,
 Een tack die Druyschland soekt van onse kroon te rucken,
 Waer me de Stad van Mentz haer naem so ruchtbaer maekt,
 So toech een dief die konst van ons hier heeft geschaekt.
 Daerom so heb ik ook, tot een voorseker teken,
 Mijn Kollers-Lauren-Kranz aen Ampzings werk gesteken,
 Het welke nu genoeg tot dese sake doet,
 So dat een yder ons die ere geven moet.
 Wy trachten dan de Jong te volgen naer behoren,
 En sijne stappen meest sorgvuldig na te sporen:
 En 't gene dat ik hier tot dese sake doe,
 Dat staet so Ampzing me van gansch her herten toe.
 Daerom so weet ik nu hoe hy sijn vlytigheden
 En kostelyken tyd veel beter kon besteden,

En sijne

EER-DICHTEN.

*En sijne waere liefd en trouwe sucht met-een
 Meer tuygen aen de Stad, meer tuygen aen't gemeen.
 So tracht hy dan het volk met sijnen mond te stichten,
 En ook met sijne pen een-yder te berichten,
 Op dat een-yder ook hem in gelyke trou
 Hem in gelyke liefd met recht gedenken sou.
 De stee van syn geboort, de plaetse van syn leven,
 Die heeft hem tot dit werk geport, en aengedreven;
 De liefde tot de eer van sijne lieve Stad
 Die jaegt hem dat hy loopt op dit gewenste pad.
 En dat met allen recht: VVant heeft Vlysses 't roken
 So graeg begeerd te sien van sijne stad, en koken;
 Sal Ampzing dan syn lust in Haerlem niet versaen?
 En haeren roem en lof met meerder recht bestaen?
 So veel als Sparens-stad, so lustig van waranden,
 So vruchtbaer ende vet, meer is dan dorre stranden,
 En 't nest van Ithaca: so yverd hy te meer
 Tot lof der Kenemers, en sijner ouders eer.*

LEGENDO ET SCRIBENDO.

In Descriptionem

HARLEMI,

à Clarissimo Viro

D. SAMVELE AMPZINGIO.

Ibidem Ecclesiastæ, concinnatam,

Carmen Heroicum.

QVI Patriæ leges & plebiscita tuerur,
 Libertatis amans, contempto jure Tyranni,
 Proq; focus atiq; mori, & decernere ferro
 Pulchrum & dulce putat: trepidisq; occurrere rebus
 Qui satagunt, multoq; animam cum sanguine fundunt,
 Illos æterna celebrandos laude fatemur,

Et cly-

E E R - D I C H T E N .

Et clypeo ornandos Argivo, & marmore dignos;
Atq; adeo in calis, aut cæli in parte locandos.
Sic Spartana fides, sic Codri heroica Virtus
Nubila tranavit pernicious acta quadrigis;
Et Decijs quæsitus honos, natoq; patriq;
Nec non Attilium, Fabios, atq; Hæctora magnum,
Thesæaq; & pressos terrarum mole Philenos
Sustulit in cælum pietas, & ad æthera fortes
Vexit amor Patriæ, laudumq; immensa cupido.

Nec minimum meruere decus qui signa secuti
Thespiadum, fato eripiunt mortalia gesta,
Quiq; Cleanteas studijs impendere noctes
Invigilant, vitamq; alijs producere scriptis.
Et pius ille labor Patriæ qui dicere laudes
Ardeat, & cantu celebrare domestica facta.
Hanc tenuere viam fatis levioribus usi
Historiæ pater, & tot vatum numen Homerus
Mæonides, & qui Grajis Musa Attica dictus
Socraticus Xenophon, & claro natus Holoro
Milciades, Crispusq; & Romæ conditor alter
Livius, & doctæ felix Æneidos auctor,
Bellaq; in Æmathijs plusquam civilia campis
Qui cecinit, famamq; astris æquavit Olympi.

At tibi, quem placido nascentem lumine vidit
Melpomene, A M P Z I N G I, cui pridem Belgica Cleio,
Cui Phæbi cortina patet, sanctiq; recessus
Pieridum, haud minor est pietas, primordia gentis
Dicere, & antiquos Lemi memorare Penates,
Nam quanto dulcis Patriæ tangaris amore,
Natalisq; urbis, quæ te de matre cadentem
Excepit, natumq; tulit sub luminis auras,
Ingenij monumenta tui, chartæq; loquuntur;
Pieriufq; labor, nullo debilis ævo.
Nam licet ingentes ad sacra negotia curæ
Ætnæa sub mole premant, animumq; fatigent,
Et fonti pro plebe preces, cæliq; potentes

EER-DICHTEN.

Sceptraferæ claves, aut quos Ecclesia fasces
 Sustulit, & clausi limen referavit Olympi;
 Diversumq; trahant puri præconia verbi:
 Tu tamen & Patriæ, & rebus caligine merfis
 Sedulus incumbis, Lemi incunabula pandens,
 Regalesq; lares, & Sparni ad fluminis arces
 Mania, & antiquis habitatam regibus urbem;
 Signaq;, & annosæ depingis brachia quercus,
 Et scutum ense minax, Eois nobile stellis;
 Heroumq; genus Frisiorum, ad sceptra vocatos,
 Serratamq; ratem, & captivum in gurgite Nilum;
 Bellaq; victuris audes committere chartis.

Hinc laudum tibi surget honos, & gloria vivax,
 Præmiaq; æternæ contingent debita famæ,
 Macte esto AMPZINGI cæloq; attollere nomen,
 HARLEMVMQVE tuam fastis, annisq; sacrare;
 Sic Patriæ solvas quæ debes munia vitæ,
 Grataq; sic reddat, quam deber, Patria vitam,
 Festaq; post cineres celebrent AMPZINGIA cives.

Quod voveo & Auguro

T. SCHREVELIUS.

THEODORI SCHREVELII

Ver-Sicht

Op de Beschrijvinge der Stad

H A E R L E M,

Van SAMVEL AMPZING, Predikant albaer/

Bearebeyd/ ende in het licht gebragt.

Die voor't gemeyne best en vaderlyke wetten,
 Om hunne Vrijheyd hun lijf en leven setten,
 En vechten tot der dood voor God, en voor het Land,
 Die roemd de luyde saem, en draegze op de hand.

So weet-

EER-DICHTEN.

So weetmen van de trou van Sparten noch te spreken,
 So sietmen Codri roem het hoofd noch boven steken,
 De Roomsche Decios, en Hector den Trojaen,
 En and'ren, die met hun in eene ere staen.
 En so is ook altijd hun Lauren-kranz gebleven,
 Die oyt der Helden doen door hunne pen beschreven,
 En vrijden hunnen roem der daeden van den dood,
 Op dat de duyst're nacht die niet in 't graf besloot.
 Ook ist een nutte vlijt sijn Vader stad te prijsen,
 En sijne sucht tot haer daer mede te bewysen,
 'T sij datmen haeren roem door verzen ende dicht,
 Oft door een rijken vloed der vrije reden sticht.
 So heeft Homerus sich een dapp'ren lof bekomen,
 So worden Xenophon, en Livius vernomen,
 En Maroos waerde naem, die groote Roomsche Swaen,
 En and'ren, die met hun het selve werk bestaen.
 Dus hebt gy, Ampzing, ook u hier toe gaen begeven,
 Bysonder tot de konst van Neerlands rym gedreven.
 Hoe toent gy uwe liefd en trou aen uwe Stad,
 Als gy haer eersten grond in uw gedicht vervat!
 Want hoe u 't prediek-ampt en swaere lasten drucken,
 En uwe siel nu hier nu daer verscheyden rucken,
 Noch set gy uwe Stad so niet uyt uwen sin,
 En dringt u over al ook in het duyster in.
 En dus verhaelt gy ons de oude Lemsche Mueren,
 Het Koninklyke Slot, en Sparens oudste bueren,
 Van Prinzen van dit land in ouden tyd bewoond:
 Wat Wapen Haerlem ook in haeren schild vertoond.
 En dus verhaelt gy ons 't geslacht der Vriesche Heren,
 Van Koninklyke stam, geboren te regeren:
 En 't scherp getandeschip, waer voor het yser sprong:
 En hoe het Haerlemsch swaerd van ouds den vyand dwong.
 Hier is uw eren-kranz, hier is u roem geboren,
 Hier hebt gy rechten stof van eenen naem verkoren.
 Op Ampzing, maakt dan me dat Haerlem niet verga,
 En dat haer waerde naem in schrift versegeld sta.

EER-DICHTEN.

Geest so uw Vader-stad de vruchten van uw leven,
 En laet uw Vader-stad u weder ere geven,
 En uw gedachtenis behouden na den dood,
 Als 't graf u sleysten sal in sijnen swarten schoot.

ΕΚΘΡΩΝ ΑΔΩΡΑ ΔΩΡΑ.

EPIGRAMMA

Ad Reverendum Virum, & Symmystam Charissimum.

Dn. SAMVELEM AMPZINGIVM,

Verbi Divini Ministrum:

Descriptionem suam

VRBIS suæ HARLEMI,

Edentem.

Q Vum quantus latè diffusus limite longa
 In terras protenditur Orbis
 Ingens, ingentes & magni nominis Vrbes
 Antiquiq; & nobilis ævi
 Clara suæ per se præconia laudis agentes,
 Atque suos ulterò celebrantes
 Gnatos, ingenij pollentes munere si quæ
 Matres conceleberrare laborent,
 Ostenter: quæ te rerum concepta tuarum
Ampzingi fiducia tanta
 Extulit, illustrem ut per tot jam sæcula Matrem
 Et tot nominibus celebratam,
 Seque suâ magnum fundentem luce per orbem,
 Amplius illustrare parares,
 Atque tuis toto chartis ostendere mundo
Harlemum, quam fama vetusta
 Summaq; tam longo sæclorum ex ordine virtus
 Fecerat innotescere Mundo,

EER-DICHTEN.

Omnibus optatam studijs & mentibus, omnes
 Quam propius cognoscere vellent?
 Sensisti argutus, quem non facilè ulla fefellit
 Res, aut intima notio rerum,
 Innumerosum hominum spectandâ nobilis Urbis
 Notitiâ & propiore videndâ,
 Quanta forent desideria, & quæ didita in omnes
 Ingens esset gloria terras:
 Quumq; tuo insignem decorares munere Matrem
 Officia illi debita pendens,
 Ipsa tibi quanto rursus cum fœnore quantum,
 Matris more, referret honorem,
 Callidus è celebris celebratâ laude vicissim,
 Mutua laudis præmia captans:
 Ut quanto *Harlemi* se tempore gloria tollat,
Ampzing I se fama perennet;
 Alteram & alterius crescentis munere crescens,
 Longum perpetuetur in ævum;
 Mutuaq; inter se sibi firmamenta vicissim
 Sufficiant implexa coronæ.
 Nam tibi debet Mater, cui gloria crescet
 Firmius, & sic nomen habebit;
 Illius & per te crescenti ex nomine semper,
 Succrescet tibi nomen in ævum.
 Vnde etiam æternæ æternatæ munera Matri
 Debebis tibi reddita famæ.
 Laus tua laude tuæ tibi crescet, luce perenni
 Lux sua multiplicata vigescet.
 Sensisti quam non tenuis natura benigna
 Addiderit tibi dotis honorem:
 Quamq; sit opportuna tuam sustollere summi
 Ingenij tibi gloria Matrem.
 Scisti etiam summo quæ detrimenta nitore
 Adferat unquam longa vetustas;
 Viribus & quamvis vivax sit gloria summis,
 Et longum perduret in ævum,

EER-DICHTEN.

Si qua suę frugis dedit experimenta, suęque
 Virtutis documenta serena;
 Attamen assiduo longi languescere lapsu
 Temporis, atq; obrepere sensim
 Frigida præclarę gestarum oblivia rerum,
 Paulatimq; labascere famam:
 Sepe etiam ipsarum adversis decedere rebus.
 Obscurata luce nitorem:
 Magnaq; quę fuerant, sepeliri nomina tandem,
 Lethęis immersa tenebris:
 Ni chartis duraturis constricta, sagacis
 Ingenij conamine certo,
 Vindictęq; sacrę sacris asserta Minervæ,
 Eripiantur dentibus ævi.
 Sic tu laude tuâ Matris cum laude jugatâ,
 Consulisti illique, tibi que:
 Quęq; tuis scriptis longum protendet in ævum
 Vitam, magnę & nomina famę,
 Ipsa tuis scriptis vitam dabit, ipsa perennis
 Debita reddet præmia laudis.

Scripsit DANIEL JOVTERIVS,
Ecclesię Harlemensis Pastor.

In hoc nostrę Civitatis Encomium,

Encomiasten.

QUIS nostram dignis extollet honoribus urbem?
 Hanc quisnam meritâ dicere laude valet?
 Quę Batavos inter Procères vota altera profert;
 Quę Kinheimarię est splendida Metropolis.
 Tanta cui veterum, rerumq; indago novarum?
 Cujus tam largum flumen ab ore ruit?

EER-DICHTEN.

En id magnanimo conatu *Ampxingius* audet,
 Sacro natalis raptus amore soli.
 Audet, & egregijs præstat successibus ausum,
 Ingenij & genij dexteritate sui.
 Hic spectare licet vigili congesta labore,
 Nostrati & nitido carmine proposita;
 De tenui exortu, & felicibus incrementis
 Urbis, quæ Fasti commemorant veteres;
 Quæq; ejus præfens facies, tractusq; propinqui,
 Debita notitiæ posteritatis habent.
 Sic nomen Vatis Patriæ cum nomine claret,
 Sic canit in Patriæ laude Poëta suam.
 Ergo ipsi, Cives, nunquam pereuntis honoris
 Necamus gratâ laurea fecta manu.

HENRICVS GEESTERANVS,

Collega Auctoris.

Vanden Auteur, Ende sijn Werk.

IN desen Haerlems Lof sijn med' aen hunne stede
 De Leraers al vermeld met loffelijke rede,
 Behalven d' Auteur self, die in sijn lof is stil,
 Gelijk geen deftig man sich selven pruyzen wil.
 Nochtans is hy alzins sijn lof en roem ook waerdig:
 Die op de Preek-stoel is seer levendig, en aerdig,
 Met yver, en vrijmoed: Ook wacker ende snel
 In sijnen ganschen dienst, als een recht Samuel.
 Die ook noch in 't gemeyn 't Volk Godes tracht te stichten
 Met geen gering getal van Geestelijke Dichten,
 Die hy so nu als dan laet komen in het licht,
 Waer door hy in dees eeuw geen Duytsch Poët en swicht.

Als

EER-DICHTEN.

*Als ook niet in dit werk van onse Republyke,
Waer van noyt is geweest beschreven diergelyke,
Twelk so volkomentlyk en konstelyk verbreyd
Al wat tot lof en eer der selfder diend geseyd.*

Idem.

Honori
D. SAMVELI AMPZINGIO,
Ecclesiasti Harlemensi,
Patriæ suæ Descriptionem & Encomium
Vulganti.

Illustres animas, & magnis pectora rebus
Nata, tulit Latium, Grajaq; terra tulit.
Non sterilis Batavum tellus: habuistis Athenæ:
Iam Batavus præcæ munera gentis habet.
Quantus es Ampzingi! Taapejas deijcis arces,
Dum trahis, & sacro nectare pascis oves,
Quàm tibi religio, quam Christi Ecclesia curæ est!
Et Patriæ factis non minus invigilas.
Harlemi laudes, præcæq; insignia gentis
Ad numeros revocas, Pindaricosq; modos.
Et simul absq; metris opus hoc, ut carmine, condis,
Pindarus ingenio, Tullius eloquio.
Ejâ age, mactæ heros! Te Patrem Ecclesia gaudet:
Te Civem jactat Patria grata suum.

Amoris ergò ludebam.

IOHANNES IVNIVS,

Ecclesiastes Assendelphenfis.

Dof-Dico

Komt burger wie ghy siet nieuwsgierig om te lesen
 Dits Vader-stads gheboort/wat Haerlem plag te wesen/
 En wat sy heden is/ hoe rijk sy alles heeft
 Daer in sy beer en na haer susters boven sweeft:
 Dat geeft u hier te sien die siender door het duyster
 Uw Ampzing, die haer geeft een aengenaemie luyster/
 Niet van een vreemde glanz of elders beer gesocht/
 Maer upt haer eygen selfs in't dage licht gebrocht.
 Die gheeft u hier te sien/ dat hier toe was verschoben/
 En onder klofheyds wolck van d'oude eeuw bedoben:
 Die geeft u hier te sien dat eertyds was bedeckt/
 Maer nu in desen lof breed voor u upt gereckt.
 Siet/ hoor/ leest/ en bedenkt met alle uwe kragten/
 En schryft op desen lof met pver uw gedachten/
 En denkt dan by u selfs/ en segt met een daer by/
 Dits my een hooge eer/ dat dees mijn moeder sy.
 Want d'eer van onse Stad kroont burger ende woonder/
 Die selfs wat eer maer heeft diens eer maekt sy noch schoonder:
 De ere van een Stad/ en van de burgerij
 Sijn twee in een gheblecht/ en staen malkand'ren by.
 De schryber van dit boek verplicht u dan veelvuldig
 Alen hem voorz all dit werk in veel te blijven schuldig:
 En so gy hem al schoon veel thanks voorz desen segt/
 Soo is een bloote dank sij waerde veel te flecht.
 De lof van Haerlem selfs soo hoog van hem gepresen/
 Die sal soo breed als kan syn eygen altyd wesen:
 Wat gy dan Ampzing doet u Vader-stad ter eer/
 Onsfange dat voorz u selfs en voorz de uwen weer.
 Het rechte Haerlems bloed moet nimmermeer verfloutwen/
 En nimmer worden sat dit werk wel waerd te houtwen.
 En wie met aendacht leest sal moeten aen't besluyt/
 Hepl over desen man met weerklanck roepen upt.

H. BRVINGE.

(2)

COR.

EER-DICHTEN.
CORNELIUS JACOBI PETRÆVS,

Aen.

SAMVEL AMPZING.

HOe hebt gy, waarde vrund, uw yver hier bewesen
Tot onse Vader-stad ! nu kan men sien, en lesen
Een vol verhael van haer, tot haeren hoogsten prijs,
Want 't iszer alles in, en 't iszer met bewijs,
Laet and'ren dan vrij gaen na ver-gelege hocken,
En schrijven van een Stad in 't Oost oft West te toeken :
'T sijn vreemden in haer land, sy schrijven ook onwis,
Ik prijse datmen weet wat van sijn eygen is.

Ter Elburg desen 23. Junij 1628 stylo loci.

EER-DICHT

Op de Beschrijvinge, ende Lof der Stad Haerlem,

Door SAMVEL AMPZING.

N*V* is Haerlem wel beschreven,
Niets is inde pen gebleven
Dat tot haeren lof betaemd
Man en paerd is nu genaemd.

Alles is naer waerd gepresen:

Alles is genoeg bewesen.

Wie had' oyt so veel verwacht?

Wie heeft oyt so veel bedacht?

So daer iemand heeft verlangen

Hoe de Stad is aengevangen;

't Is hier met seer klaer bescheyd,

En op soeten rym geseyd.

Wil hy ter den voorgang komen,

Hoe de Stad heeft toegenomen,

Hoese van een kleyn begin

Is vergroot, het staet'er in.

*Hoese met den tegenspoede
Heeft geworsteld, en vol moede
't Elken weer is opgestaen,*

En al wijder nyt gegae.

Vande Torens, vande Kerken,

En van al de stoute werken,

Van 't voornaemste dat de Stad

Binnen haere mueren vat.

Hoese byuten is gelegen

Met haer liefelijke wegen,

Met haer hoven, Hou, en Bae,

Daermen kan nyt wand'len gaen.

Al de wackere verstande,

De geleerdste vande lande,

Die de Stad heeft voorgedragt.

Worden hier al mee gedacht.

Vande

EER-DICHTEN.

Vande moeden onbesneden,
 Vande kloekē dapperheden,
 Vande borsten van bedrieff
 Is'er ook een klaer beschrieff.
 Vande kloekheyd, en hantering
 Der inwoond'ren, vande nering,
 Van so menig konstig man
 Die sijn werk wel maken kan.
 Is'er al, ook vande heren
 Die de Stad so wel regeren,
 Daermen in Godsaligheyd
 Leven mag, en eerlijckheyd.

Boven al, dat in haer doud'ret
 Gods genade, wet, en wond'ren,
 Dat des Heren rechter hand
 Daerde waerheyd heeft geplant.
 Dan wie sal 't ons al vertellen?
 Wie kan 't op een ordre stellen?
 't Is in 't Boek te saem vervaet
 Op so soeren toon, en maet.
 Koopt, 'ten sal u niet berouwen:
 Leeft, en wilt het wel onthouwen.
 Dankt den Here voor het goed,
 Dat hy ons, en d'onsen doet.

CORNELIVS IACOBI PETRAEVS, *Harlemensis.*

Reverendissimo Clarissimoq; Viro,
 D. SAMVELI AMPZINGIO,
Orbis Harlemensis encomium edenti.

Quid jactat unum mente gratâ Pyrrhiam
 Bovem benè merito immolasse antiquitas?
 Tantumne caesæ dignitatem victimæ
 Extollit; an grato dedit quod pectore,
 Quo majus ipse nil requirat Iupiter?
 Vtroq; vincit Neritentem *Ampzinguus*,
 Scribens paternæ sedis inclytum decus,
 Canensq; tauri cornibus perennius;
 Græteg; tantis indicans mentis notas,
 Quos ipse Momus prædicet, laboribus;
 Rumpantur atrâ bile quamvis ilia.
 I nunc, nec unum prosequare Pyrrhiam
 Tandem supremis vana gens laboribus.
 Locum meretur hâc in arce principem
 Sursum vehendo corda voce *Ampzinguus*,
 Laudesq; dignas effereundo Patriæ.

I. Druyf & Voorhouc.

(??) (2

EIDEM.

EER-DICHTEN.

E I D E M.

Q Vis neget, *Amptz* ingi, pectus gratumq; , piumq;
 Esse tibi ? nemo, liber ab invidia.
 Tu grato flagrans urbis natalis amore,
 Das ipsi vitam, quam dedit ante tibi.
 Tu profa, vincisq; modis canis acta, domosq;
 Heroasq; , urbi qui peperere decus.
 Ostendis vitæ exemplo, & sermone frequenti,
 Quam tibi sit cordi religio, & pietas.
 Perge alacer, populumq; datum tibi cælitus, usque
 Cælestem patriam tollere corda doce.

Scribebat honoris & amoris testandi ergo.

ADRIANVS IEKEMAN.

Op het waerde Boek, 't Lof van Haerlem,

Beschreeven door den eersaerdigen, wel-geleerdey

D. SAMVEL AMPZING,

Bemind Predikant tot Haerlem, mijnen goeden vriend.

W Il iemand met gemak een schoone Stad bekijken/
 Een Stad, die in vermaek niet een' heeft haers gelijken/
 Een wel gelegen Stad, een ere van het land/
 Een oud vermaerde Stad, geboud met groot verstand !
 Wil iemand H A E R L E M sien/ de prons van alle steden/
 Een Wereld van een Stad in konst/ en toeteneheden/
 De Stad daer ik van spreekt/ de lust-plaetz die ik meent
 Die lese 't Haerlemsch Lof, die Boek/ en koper een.
 Wil iemand eene Kerk, en Torens, en gebouwen,
 So schoon als ergens/ sien/ een wonder aen te schoutwen !
 Die hoefe niet here te gaen/ te reysen hier of daer/
 En sich/ met groots kost/ te stellen in gebaer.

EER-DICH TEN.

Die soets kortz-wijl' soekt/ dat kortz-wijl'recht mag heten/
 En lustig wesen wil/ en swaer gepeyns vergeten;
 Die al't vermaek begeerd dat ergens is te sien/
 En in een Stad wil sien meer als in and'ren tiern.
 Die wand'len wil in't Bosch, of anders sich vermenyden
 In bruchtbaer koren land/ in groene soete weyden/
 Ja's Winters/ bytens-tijds/ gaen wand'len wil in't groen/
 Of anders aen het strand een soete spel-reys doen;
 Wil iemand Dypnwaerts in/ konijn en Haes sien lopen/
 En hoe het krielend wild komt uit sijn hol gekropen?
 Heeft iemand lust of trek te jagen door het sand/
 Of ook te wand'len langs een soete water-hant?
 Wil iemand sien op 't land veel schoone Heren-huyser/
 En horen's Vogels-sang en sterke vluchts gedruysen,
 En braeve Dorpen sien/ niet verre vande Stad/
 Des lintwaerts wit gebleyk/ en menig lieflijk pad?
 Wil iemand/ altyd an/ een menigte van schepen
 Dien varen uit en in/ en door het Sparen slepen?
 Die lese maer dit Boek/ als voren is geseyd/
 Ampzing! Haerlemsch-Lof; naer Haerlemsch waerdigheyd
 So aerdig afgemaeld/ so lebendig beschreven/
 Als ofmen alles sag voor ogen in het leven.
 Komt Burgers al te saem, u wel ter degen ginc/
 En doet uw plicht en Ampt; singt pder wie gy sijt/
 Hier voor tot Ampzings roent/ die sich so heeft gequeten/
 Dat niet een enkel punt van hem en is vergeten/
 Die onse Vader-Stad gedaen heeft sulken eer/
 Als wel van iemand kan gedaen sijn nu en meer.

D. V. HORENBEECK,

Schryfmeester der Latijnscher Schole.

Een en genoeg.

EER-DICHTEN.

KLINK-DICHT

Ter ere van de Beschryvinge ende Lof der Stad

HAERLEM.

Beschreeven door den goddzuchtigen ende welgeleerden
SAMVEL AMPZING.

Bedienaer des Goddelijken Woords inde Gemeente des Heren,
in sijne Vaderlijke Stad.

W *At Heerlems-Stad nu is, dat sien wy voor ons ogen,*
Maer wat sy is geweest, wat sy was in 't begin,
Hoe 't haer voords is gegaen, daer van sal u den sin,
Daer van het recht bescheyd Ampzingl pen vertogen.
Dies is hy ere waerd, die toond naer sijn vermogen,
De liefde die hy draegt tot sijne lieve Min,
Tot sijne Vader-stad, die ook tot ons gewin
Haer waerden naem en siem ten hemel gaet verhogen.
Komt Haerlem, komt dan hier, en siet dijn eersten tijd,
En siet hoe gy van kleyn so groot geworden sijt,
En hoe gy na veel ramp so magtig sijt verheven:
Dankt Ampzing ook met een, die door sijn vlytigheyd,
Die door sijn klokke pen dyn naem en lof verbreyd.
Wilt van gelijken hem weer lof en ere geven.

WILHELMVS LEEKVLIJS,

Liefhebber der vrije konsten.

Ode ofte Sang-gedicht,

Aenden Eerwaerdigen D. S. AMPZING

Op sijn Lof-roemingde der Stad Haerlem.

M *Ogt Heer-Lem nu eens ontwaken,*
Ampzing, om te sien uw lof,
Daer mee gy als uyt het stof,
Vw en sijn Stad groot gaet maken;

EER-DICHTEN.

'kWeet hy hoog voortuygde strack,
Dat hem magt om dank gebrack.

Tong en stem en pen te wennen,
Om dat naesten-nutte deugd,
Eeuwelijk sou sijn geheugd;
Iemands deugden wel t'erkennen,
En te tellen op een reek:
Is een dank-en lof-baer'streek.

Die weldoenders so verheffen,
Dat hun deugde blijft vermaerd,
Sijn veelvuldig' ere waard;
Maer wat ere sal hem treffen?
Die noch so veel boven dat,
Loofd de ere van een Stad:

Is het nu en oyt gepresen,
Iemands wel-verdiende eer
Vyt te breyden meer en meer;
En indien noch boven desen
Word verheven steden-lof,
Als van uytgenomen stof:

Wat voor eer sal die bekomen,
Die dan sulken lover loofd?
En belauw grierd sijn hoofd?
Die de leegheyd so kan tomen,
Dat sijn sterveloofse lof
Reykt aen 't hoogste lauwer-lof?

Gansch geen eer: want al sijn roemen
Is verplicht' erkentenis.

Dus elk die van HAERLEM is,
Laet uw niet ondankbaer noemen;
Maer looft AMPZING, wat gy meugt,
Voor dees' sonderlinge deugd.

I. H.

KLINK.

EER-DICHTEN.

KLINK-DICHT.

GR Haerlemers en wilt u niet te seer vergapen,
 Aen uw verweende Stad, aen uw verheve Kerk,
 Uw Koninklijk Paleys, en uw voor-onders Merk,
 Aen uwen dorren Boom, en aen uw tweede Wapen:
 Maer heft het oog om hoog, wilt daer uw vreuḡde rapen.
 Tracht so na Godes Stad, die onverwinnlyk-sterk
 In eeuwigheyd bestaet, maekt daer van wat meer werk,
 Doet aen den nieuwen mensch, die naer God is geschapen,
 So sult gy borgers sijn van't Nien Jerusalem,
 Waer toe u Ampzing roept met sijne leer, en stem,
 Wel Samuel genoemd, een vroom tron sielen-sorger.
 Want gy en hebt toch hier geen Stad gewis, en vast:
 So siet dan niet op ier, maer elk sy hier een gast,
 Een gast, en vreemdeling, en werde daer een borger.

H. D. R.

EER-DICHT.

Aen Haerlem, en haere Beschrijvinge,

Bedary Door

D. S. AMPZINGIJS.

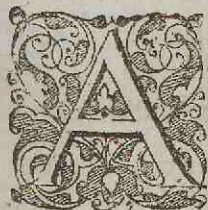
WEl gelukkig sijn de Steden,
 Daer de kloekheyd, daer de redden,
 Daer de wijsheyd, daer de deugd,
 Daer de liefd' en vreed' haer seggen
 Storten (als een vruchtbaer regen,
 Die den landman thout verheugd.)
 Daer 't an wacker heyl-besorgers,
 Daer 't an trouw en vroomme borgers,
 Nimmersmeer ontbroken heeft:
 Daer 't vol goe geleerdheyd-minners,
 Daer 't vol nutte konsten vinders,
 (Tot al' swerelds voordeel) leefd.
 Daer Natuer aen alle kanten
 Heeft een Lusthof willen planten;
 Tot vermaak der borgerij:
 Tot verwondering der vreemden;
 So van Bergen, Bosschen, Beemden,
 Visc'h, en VVater-rijk daer by.

Niet mag sulc een Stad ontbreken,
 (Dat in haer niet gelukkig reken'),
 Dan alleen dit eene stuck,
 „Dat mag-schien niet wijd bekend is,
 „Al't vermaek dat daer omtrent is:
 Sulcx was HAERLEMS ongeluck.
 Hier as sal sy woords bevrjyd sijn:
 Hier om Haerlem mag verbljyd sijn:
 Hier as moet sy danken hem,
 Die haer roem, haer eer, haer ouden heyd,
 Haer vermaak, en strijdbaer stoutheyd
 Maekt roem-ruchtig, door sijn stem.
 Alexander wens' (mer treuren,)
 Dat hem (als Achilles) beuren
 Mogt een ander Homerus;
 Om sijn lof wel wy te drucken.
 Doch die wens' wil HAERLEM luckel
 VVanis heeft Ampzingius.

P. VVILS.

Ney Ney

Goedwilligen/ ende ver- standigen Leser/ ende Lief-hebber van onse Nederduytsche (Tale).

AL S O alle verstandigen op hunne spra-^{taleydinge}
ke/ ende spellinge billijk behoorden goede acht te
nemen/ ende eenen vasten voet/ ende stijl van spre-
ken/ ende schryven te houden: nadien ook alsa
nietwichepde veel tijds bedenkelijk ende opspra-
kelijk is/ bysonder in den aenvang/ eermen noch
den grond ende reden van sulke veranderinge kan
sien ende vernemen; waerom dan ook yder rede-

sta mensche so lang sijn oordeel daer over behoorde op te schorten: So
hebbe ik dienstig/ ja nodig geacht/ dese reden ende rekenenschap van
mijne wijsse ende maniere van spellinge/ ende andere tael-bedenkin-
gen onser sprake/ tegenwoordig te geven/ ende de selve gansich gaerne
het gunstig oordeel van alle verstandigen te onderwerpen.

Ende segge dan eerst dit wepnige so slechts in 't gros/ dat ik die
spellinge meest hebbe gevolgd ende waergenomen/ die ik in de reden/
ende het gevolg der woorden/ ende in den aerb der sprake/ ende de up-
sprake/ alder- epgenst ende bequaemst gegrond geoordeeld hebbe: de
oude spellinge in ere ende waerde houdende/ so veel ik vermogt heb-
be/ ende daer het de reden ende nodig onderschept heeft willen lijden/
om geene veranderinge bukten nood te maken/ ende de onse te geboe-
gelijker in te hooren. Waer de openbaere sepl-treden/ ende tastelike
mis-slagen van de oude sleure so slechts ende blindelings willessen ende
wetsen te volgen/ ja te handhaben/ dunkt mij (onder verbeteringe)
niets anders te wesen/ als sich selve de ogen uptgraben/ ende enke lijk
niet willen sien. Daerom so en vermag by mij geen oud mis-bruyck
iets ter wereld tegens de reden/ ende waerhept: En dat en is hoorde
(mijns bedunkens) niet te verwerpen/ nochte verdacht te maken
onder den naem van nieuwichhept/ het welke in de epgenschap der
sake/ ende de nature/ ende aerb der sprake/ gegrond is. Gelijk ik niet
daer sonder reden de oude gebuyken en verrede: so kusze/ ende
wijzhele ik ook immer so nobe/ ende wepnig de oude bekende ingere-

Vande Tae-
le en Spel-
linge int
gemeyn.

sene dwaalingen. Ik en kan ook niet sien / dat wy tot noch toe eene sekere ende vaste spellinge hebben / de eene aldus / de andere also schryvende / ja de eene ende de selve by sich selven niet seker zijnde / ende in het selve schryft / ja woord / van spellinge dierwils veranderende : des wy ook niet eegentlyk en kunnen geseyd worden van de onde spellinge af te wijken / als wy trachten onse spellinge vast ende seker te maken. Ik en binde mij dan ook aen niemand / maer volge slechts dat gene dat ik de reden / ende den grond onser sprake / achte alder-gelykformigst te wesen.

Nullius additus jurare in verba Magistri.

Ik sie niet op die geen die tet-wat drijft / of seyd :
Maer wat de waarheyt is / en hoe de sake leyt.

Ende waerom en sullen wy ook niet pogen onse sprake allenthalven so veel lichts te geven als wy immermeer vermogen / ende lichter te maken voer de vreemde lingen / gelyk ook vele andere volkeren voer desen losselyk ende profijtelijk gedaen hebben ? Ik houdese ook prijs waerdig de welcke arbeiden onse moederlyke tale supber te spreken / ende te schryven / ende ook niet eene enige letter te stellen / daer sy dies nood sijnde / geene reden ende rekerschap van en souden kunnen geven : ende volgens trachten onse verlatene ende ongeschabende / doch rijke ende zierlyke sprake / naer vermogen / op te helpen / ende tot haere volkomenheyt te brengen / haer / ende Gode dankbaer / diese ons gegeven heeft. 'Tis meer dan al te kennelyk / dat tot noch toe de meeste schryvers hier op gansch niet / ofte geheel weynig / geleet hebben / ende eben so luttel op de * geslachten / ende het * byggen van de * geballen / in beyde de * getallen : waer in nochtan een groot zieraed van onse tale gelegen is. Ende (voorwaer !) het en sluyp niet veel / ende en is gansch niet ere genoeg / dat men over al te huys is in alle vreemde spraken / ende ondertuschen schier vreemd in sijne eegene ende moederlyke tale : so toch onse Erasmus , dat groote licht / ende zieraed van Nederland / heeft durven seggen in sin Boek van de rechte uyt-sprake van de Latijnsche ende Grieksche Tale : Foedum esse, hominem in eâ lingua videri hospitem in quâ natus est.

* Genera
* declinatio
* Casus.
* Numeri.

'Tis schande dat een mensch niet welen is gegrond
En vreemd selfs in de tael van synen eegen mond.

So en is dit dan ook voerds geene knibbelinge de lanâ caprinâ , als men seyd / ofte een geschil van eene nietige sake / maer een eerlyk ende prijzelyk voornemen.

Alst geen stuch van salighepd/
En daer so magtig veel aenlept/
Alst geen hoog en wichtig ding/
Tis ebenwel geen beuseling.

De mis spellinge in de byeende talen word in de scholen booz eer
he groote mis-stellinge gerekend : ende wy achten dat in de onse niet
eene siere. Tmoet daer op een tip en stip aenkomen: ende wy pas-
zen by ons op geheele letter s niet. Daer en is ook geen lanuner/ ende
onhebbelgher ding ter wereld in eene sprake/ als de vermenginge der
gestachten / ende de verbyabbelinge der geballen. Welhoord dan een
pder rechtschapen/ redelyk/ende verstandig mensche/ende voorneme-
lyk die sich in andere spraken gedeffend heeft / syne moederlyke tale
niet wel so veel sachtis toe te dragen / dat het hem wel de pijn waerh
moete wesen/ dat het hem niet eben eens / ende gelijke veel en ware/
hoe hy schynbe/ ende spreke/ ende syne sprake/ ende spellinge niet in't
wilde / nochte op den doelen bos heen en singere / maer die met he-
schepd/ ende naer den eysch/ tot zieraed/ende ere omsichtelyk gebryp-
ke : De Franzosen/ Italiaenen/ ende Spanjaerden maken schier
enen afgod van de hunne : ende wy souden de onse by-na niet byple
voeten treden: daer dan noch de hunne eene opgeraapte ende verdoz-
be sprake upt de Latynsche is (dat ik niet humer oorlof wil gesept
hebben) diese met de Romeynsche heerschappye hebben aengenoo-
men/ hebbende te gelijc hunne wyjhepd met hunne moeder-tale ver-
lozen/ verwaelb/ ende verwisfeld/ gelijc dat onder anderen ook de
naemder Waelen selfs veel licht betuygd/ende mede byengt : maer
de onse is ongerpen / ende veel rijker ende heerlijker als de hunne.
So wilde ik dan ook wel/dat wy van dese onse kostelijke ende losselij-
ke tale wat meer werks maekten/ ende wat meer pberden woos haer
ere/ als wy wel gemepnelijc doen. Ja het is maer al te waerachtig/
ende meer dan bekend / (wooswaer! een merkelyk ongeluck woos
onse sprake) dat sy voornamelijc/ ende doorgaens/ van de geleerden
selfs/ die haer de hand moften bieden/ende in ere houden/door byeen-
de ende upt-heernsche woorden gansch verbaeterd/ ende bedorven
wozd/die dan eerst meynen geleerdelijc ende zierelijc te spreken/wan-
neer sy door gemelde opgeraapte/ onduytsche/ ende onbekende woos-
den/hunne moederlyke tale van onvolmaekthepd opentlijc brand-
merken/ ende beschuldige/ so sy toch in sich selven genoezame is/ende
de hulpe van andere spraken geenzins van doen en heeft. Men banne
die dan toch eenmael plotzelyk upt onse tale/ so veel mooglijc is. Wil
yemand Franzos/ ofte Latijn spreken/ dat kan hy ja immer wel
doen: men late onse tale maer ongeschoffied in haer geheel. Tis
eene ontgijge geleerdhepd/ die men (quanzups) tonen/ende roemen
wil

wil niet schendinge / ende ontoringe van sijne moeder-tale. Hier uyt is ook ontstaan / dat men de aengenomene vzeemde woorden in de eyge namen in hunne gebaken naer de Latijnsche wijze liever heeft willen bukken / als naer onse eygene : so seggen onse geleerden / Petrus, Petri, Petro, Petrum, Petre, Petro : Samuel, Samuelis, Samueli, Samueleem, Samueh, Samuele, &c. dat van immers geen goed Duytsch en kan wesen / also de gemeyne man / die immers sijn Duytsch kan spreken / ons hier in niet en kan volgen / ende niemand sonder kennisse der Latijnsche sprake magtig is sulck waer te nemen / ende te gebuyken / sonder al te niet schandelijc tegens de geballen te loyen / ende daer over lelijc te vallen / het welke dan gansch onaengenaem is in alle geleerde ozen : waerom ook selfs die groote verstandenen Daniel Heinsius, ende Hugo Grotius, dese Latijnsche bukkingen in hunne laetste Nederduytsche werken hebben nagelaten. Dat ik dan daerom segge / datmen niet en meyne / dat wy dit uyt botticheyd ende onwetensheyd doen / maer wilens / ende wetens / ja dat wy het doen moeten om Duytsch te spreken : het welke de E. Christiaan van Heule, Mathematicus, in sijne Sprackkonste ook seer wel gemerkt / ende aengeteykend heeft. Ik en hoze hier die geleerden niet / die hier op segge / dat wy dan liever die namen van de Latijnsche uyt-sprake / als Petrus, Paulus, Iohannes, Iacobus, ende diergelijcke behoorden na te laten / also wy de Latijnsche bukkingen niet en willen / konnen / nochte mogen volgen / ende de Duytsche van Pieter / Pauwels / Jan / ende Jakob / in de plaetse altijd te gebuyken : want ik geef niet waerheyd ter andwoord / dat die namen ook in onse moeder-tale sijn aengenomen. Meyne ook dat het vzeemd in onse ozen soude klinken van geleerde mannen also te spreken. Ja't konde ook insonderheyd onsen luyde aenstotelijc wesen de H. Apostelen also sterck heen te noemen : ten ware wy het woordesken Apostel daer altijd by de den / ofte het oude Daeytsche Sinte weder opgroeven / dat dan in eene vyse rede wel geschieden konde / maer in den wijen altijd geene plaetse en kan hebben. Anders in de gemeyne luyden kan ik onse Duytsche namen best lijden : ja meyne / datmen geene andere en behoze te gebuyken. Het is geheel ongerijmd / dat sommige met een alhier boorgeben / dat wy dan ook den naem van Iesus Christus niet en behoorden te houden / maer in den Duytschen naem van Saligmaker ende Gelsafde te veranderen : want dit is de eygen naem / ende toenaem onses Heeren : ook mostmen dan op gelijken voet niet alleen

1 Ioh. 1. 42

geen Petrus, maer ook geen Pieter / maer* Steen seggen : ende waer sulen wy dan ook eyndelijc niet alle de Bibelsche namen / booznamen / lijn inden Ouden Testamente / blijven / die vast alle by sekere gelegenheden van ampten / plaetzen / tijden / geschiedeniszen / ende andere omstandigheden sijn gegeven. Maer dit overgeflaghen. Dit mis buyt gaet ook noch so verre / dat wy die eyge namen / die wy naer de Duytsche wij

ſche wiſſe in de geballen buygen / ebenwel op de Latijſche maniere
gebruyken / ſeggende : Het ſaed Abrahams / het huys Jakobs / de
kinderen Iſraels / de Pſalmen Davids / ende diergelyke / in plaetſe
van Abrahams ſaed / Jakobs huys / Iſraels kinderen / Davids Pſa-
men / dat onſe tale geenzins lijden en kan : Want wy en ſeggen niet /
het ſaed Jans / het huys Pieters / maer Jans ſaed / Pieters huys /
oſte het ſaed van Jan / het huys van Pieter. Ik en ſieke hier nie-
mand / ik ſpreke in't gemeen / ja ook van mij ſelven. Ik weet ook wel
dat ons deſe maniere van ſpreken door lange gewoonte in de ſcholen /
ende zedert / in den mond / ende oren ſo verſtorven is / dat wy die in de
gemeene t'ſamen ſprake ganſch beſwaerlijk kommen ontwennen / dat
ik mij ook ſchier niet eens booz en durf nemen : niettemin wanneer
men wat ſalſchrijven / ende het licht laten ſien / het welke de nakome-
lingen ook gebruyken ſullen / ſo behozen wy blytig acht te nemen / ten
eerſten / dat wy Duiſch / ende daer na / goed ende ſuyver Duiſch
mogten ſpreken : op dat de nakomelingen ſich niet der tyd daer aen
mogten gewennen / ende onſe tale toekomstig niet verbaſcht / ende ge-
broken / maer opzercht / ende naer haeren oofſpronkelyken aerd mogte
uptgeſproken worden. Wende daerom van herten / dat wy niet lan-
ger ſo blindelings tegens malkanderen mogten lopen / ende ſtoten :
maer dat wy onſe tale niet beſchepd / ende ſekherhepd / naer haert aerd /
ende regelen / konden ende wilden ſpreken. Gelyk ik ook daer be-
neffens wel begeren ſoude / dat wy onſe jeugd van kinds been aen in
de ſcholen daer toe konden gewennen. Ende dit en ſegge ik hier niet /
als of ik meer mans wilde weſen / oſte meynen ſoude iets meer te we-
ten / als een ander / oſte het magnificat gebedenke te verbeteren / als men
ſepd : maer ſechts ten beſten : gelyk ik ook begere / dat men het mij
ten beſten af wil nemen.

Welwil ik hier nu van de geſlachten / geballen / ende getallen gewag
gemaekt hebbe / ſo en kan ik hier ſo niet af ſcheyden / of moet eerſt den
Leſer mijne meyninge hier van een wepnig openen / om dit niet blind-
delings te paſſeren / ende den onwetenden eben wijs te laten.

De Geſlachten van ſijn booznamelyk drie / het mannelijke / de oſte
een man ; het vrouwelijke / de oſte eene vrouwe ; ende geenderleſ /
het oſte een kind : de Getallen twee / het eenvoud / ende meervoud :
de Geballes ſes / de noemer / barer / geber / aenſlager / roeper / ende
afnemer. Waer van wy den Leſer dit boozbeeld ſo in de ſelfſtandige /
als by woypige oſte by boegelyke naem woorden booz ogen ſtellen.

Vade buy-
ginge der
geſlachten
in hunne
gefallen
en getallen

Genera:
Masculinus,
Femininum,
Neutrum.

Numeri; ſingularis & pluralis. Caſus; nominativum, genitivum, dativum, accuſativum, vocativum,
& ablativum. Nomina; ſubſtantiva, & adjectiva.

Af-beeldinge

der buyginge der self-standige, ende by-worpige
naem-vvoorden, door de gevallen, in beyde de geralen.

Eenboud.

N. de/ een/ man.
B. des/ eens ofte eenes/ mang.
G. den/ eenen/ man.
A. den/ eenen/ man.
R. o man!
O. vanden/ eenen/ man.

N. de/ eene/
B. der/ eener/
G. de/ eene/
A. de/ eene/
R. o!
O. vande/ eene/

} vrou ofte vrou-
we.

N. het/ een/ kind.
B. des/ eens ofte eenes/ kinds.
G. het/ een/ kind: ofte den/ eenen
kinde.
A. het/ een/ kind.
R. o kind!
O. van het/ een/ kind: ofte vanden/
eenen/ kinde.

N. de geleerde/ een geleerd/ man.
B. des/ eens ofte eenes/ geleerden
mans.
G. den/ eenen/ geleerden man.
A. den/ eenen/ geleerden man.
R. o geleerde man!
O. vanden/ eenen/ geleerden man.

N. de/ eene/
B. der/ eener/
G. de/ eene/
A. de/ eene/
R. o!
O. vande/ eene/

} vzoome
vzouwwe.

Meerboud.

N. de mang/ ofte mannen.
B. der mannen.
G. den mannen.
A. de mang/ ofte mannen.
R. o mang/ ofte mannen!
O. vande/ ofte den mannen.

N. de
B. der
G. de
A. de
R. o!
O. vande

} vrouwen.

N. de kinders/ ofte kinderen.
B. der kinderen.
G. den kinderen.
A. de kinders/ ofte kinderen.
R. o kinders / ofte kinderen!
O. vande/ ofte den kinderen.

N. de geleerde
B. der geleerde
G. den geleerden
A. de geleerde
R. o! geleerde
O. vande geleerde of-
te den geleerden

} mannen.

N. de
B. der
G. de
A. de
R. o!
O. vande

} vzoome
vzouwwe.

N. het

T A L - B E R I C H T .

- N. het kleyn/ ofte klepne / een kleyn/ kind.
 B. des kleynen / eens ofte eenes kleynen/ kindg.
 G. het kleyn / ofte klepne / een kleyn/ kind: ofte den/ eenen/ kleynen kinde.
 A. het kleyn/ ofse klepne / een kleyn/ kind.
 R. o kleyn ofte klepne kind!
 O. van het kleyn ofte klepne/ een kleyn/ kind: ofte van den/ eenen/ kleynen kinde.

- N. de klepne
 B. der klepne
 G. den kleynen
 A. de klepne
 R. o! klepne
 O. vande klepne ofte den kleynen

hinderk.

Merk I. De woorden worden gemeenlijk met dese * Ledekeus * *Articuli.* de, het, een, eene, naer de Hebzeusche ende Grieksche wijze/ ende het *Merkelijke Regelen.* gebuypt van veel andere talen/ uytgesproken/ ende niet ende door de selve in de geballen gebogen. Deser worden de ende het eygentlike, een ende eene oneygentlike genoemd: nadien de ende het de geslachten eygentlijk onderscheyden: want so word de voor het mannelijke ende vrouwelijke geslachte gesteld/ het welke in de buyginge die geslachten onderscheyd: ende het teyken het geenderleij geslachte uyt: daer en tegens so en onderscheyd het oneygentlike leden een de mannelijke ende geenderleij geslachten niet. So is het ook wel so eygentlijk geseyd: de mensche is een edel schepzel/ de mensche is van God geschopen/ als een mensche. Behalven dat een ofte eene ook een + tellend By-woord is. Woords laten sy al te samen de + *Adverbi- am Name- randi.* woorden eygentlijk onbepaeld: als/ de man is het hoofd van de vrouwe/ de vrouwe is den man onderworpen: het kind staet onder sijne ouderen: een hond is een getrou beest: eene katte is in huys sijne stielij tegens muysen ende ratten. *† Pronomina Demon- strativa.* Tegebeurd van voch/ dat de leden de ende het eene sake bepalen/ in maniere van + aenwijsende Woord-namen/ voor die/ ende dat/ gebuypt: daer is de man/ de vrouwe/ het kind/ dat is/ die man/ die vrouwe/ dat kind/ daer so veel van te seggen is. Maer de Woord-namen mijn mijne, dijn dijne/ sijn sijne/ haer haere/ ons onse/ uw uwe/ hun hunne/ heur heure/ die/ dese/ dat/ bepalen daerentegens alijd de woorden.

II. De eyge namen van mannen/ vrouwen/ etc. hebben gemet de ledekeus niet van node/ als Abraham/ Isaack/ Jakob/ Samuel/ David/ Sara/ Maria. So is het van eene guade aenmerkinge by veelen/ als sy seggen/ Saul verholgde den David: David verfloeg den Goliath: ten sijn datmen sekeren persoon van anderen wil uytzonden/ als/ dat is de (ofte die) Jan daer van wy spreken: ofte dat-
 ter een

der een by-wozpig woord vooz heen gaet/ ofte een self-standig woord by-voegens gewijse: Saul verbolgde den onnosfelen David: David verfloeg den reuse Goliath. De rivieren/ ende bergen willen dese ledekens wel lijden: de Aijn/ het Sparen: de Wipes/ de Witte-blank.

o Vocales.

III. Het ledekken de word in den noemer van 't eenhond van 't mannelijke/ ende vrouwelijke geslachte vooz alle letteren sonder onderschept/ ook vooz de * klinkers/ ende de letter (b) gesteld: also onse tale van de ontmoetinge der klinkeren geenen af-keer en heeft / of schoon sommige geleerden dat sonder reden sich inbeelden. So spelle ik de arend/ de outaer/ de hemel/ so wel als de man/ de vrouwe: ende niet den arend/ den outaer/ den hemel: want so moesten wy anders/ naer desen regel/ ende grond/ dese ontmoetinge der klinkeren ook in het meervoud/ ende vrouwelijke geslachte/ ende ten kostten over al mijden/ seggende: den arenden/ den outaeren/ den hemelen: ja ook den aerde/ den ere/ den eeuwe/ den olie/ ende diergelijke.

IV. Het ledekken de geest den vrouwelijken upgang van 't inde bywozpig woorden in den noemer des eenhonds aen man ende vrouw gelijk: de geleerde man/ de geleerde vrouwe: maer het ledekken een houd die geslachten aldaer ook onderschepten: een geleerd man/ eene geleerde vrouwe.

V. Het ledekken het vooz een by-wozpig woord gesteld/ by een self-standig woord van 't geenderleij geslachte/ maakt dat self-standig woord geenderleij: het kleyn ofte klepne land: maer het ledekken een maakt het mannelijk/ een kleyn kind.

VI. Daer sijn mannelijke woorden die in den aenklager/ ende ofnemer des eenhonds de, en den lijden konnen/ sijnde aldaer beyde van 't mannelijke/ ende vrouwelijke geslachte/ daer by blijvende/ dat ze daer ook wel eene r willen aennemen / waer van de mannelijke woorden ende gevallen eenen natuerlijken af-keer hebben: so seydmen: hy is krank tot de/ den/ der/ doot toe: 'sal niet de/ den/ der/ tijd wel komen. In den geber wil de, ende den ook wel vallen: maer der so geboegelijk niet.

VII. Het schijnt ook wel dat de aenklager/ ende ofnemer der mannelijke woorden zomtijlen soeter vallen naer de wijze van den noemer uptgesproken: insonderhept met een by-wozpig woord te saem geboegd: ende noch niet-namen niet het onepgentlijke ledekken een gebuykt: ik sie daer de man/ hy komt niet de man/ ik sie daer de selve man/ ik houde hem vooz de selve man: ik sie na een broom man apt/ ik sien hem vooz een broom man: vooz datmen soude seggen/ ik sie daer den man/ hy komt niet den man: ik sie daer den selven man/ ik houde hem vooz den selven man: ik sie na eenen broomen man apt/ ik sien hem vooz eenen broomen man. Maer ik achte dat onse

onze Hollandsche verhooringhe ende af-bijtinghe hier van oorzake is/ ende dat sulke onze gewoonte dat onze ozen ook daerom best doet geballen: ende meyne oversulker/ dat wy onze monden/ ende ozen liever aen regelen behozen te gewinnen/ ende dat wy daerom insulke manieren van spreken matig moeten wesen/ om den besten regel niet te verbezen/ tot nodig ende zietlyk onderschepd der geballen.

VIII. De eerste buppinge des gebers ende ofnemers van't geen derleije geslachte/ het kind/ van het kind/ wort gemeensamer gebruykt: maer de tweede/ den kinde/ vanden kinde/ is egyptijker ende zierlijker: also sy de geballen beter onderschepd. Daer syn ook woorden van't geenderleije geslachte/ die mede in den aenklager/ geelyk in den geber ende ofnemer niet don kommen gebogen worden: als aen den kuyze/ dooz den gelobe etc. welke woorden gemeenlyk in den noemer ook upgericht worden upgesproken worden/ als het kuyze/ het gelobe. So sepdmen ook by is by den leven/ by levenden lybe/ ende diergelijke.

I X. Also onse tale de soetbloeyendhepd dapper bemind/ ende verepscht/ so wil de meesten tyd wel so aengenaem vallen/ als den in den ofnemer van't meer-voud/ in't mannelijke ende geenderleije geslachte: als vande mannen/ vande kinderen: so nochtans dat het andere/ vanden mannen/ van den kinderen geenzing en mag verwozen worden.

X. De woorden van't vrouwelijke geslachte worden slechts in huine ledekens gebogen/ sijnde zelfs in alle geballen onbuypelijck. Gebeurd van noch dat sy zomwijleneene in den barer aen-nemen: in welken gebal sy ook het mannelijke ledeken des gebruyken: ende ook liever booz als na huine bygaende woorden willen geboegd wesen: als des werelbs begrip/ des wijshepds rijkdom/ des lochts rege/ des sons stralen/ des maens klaerhepd: booz het begrip der wereld/ de rijkdom der wijshepd/ de regen der locht/ de stralen der soone/ de klaerhepd der mane: hoe wel ik achte dat men dese wijsse van spreken niet buypen nood/ altyd niet lichtvaerdig/ en behoze te gebruyken. Ja waer toe dese vermenginge der geslachten buypen den rijn: Waer in den rijn moet het te niet wesen/ daer wy also (myns oordeels) dickwils best spreken: want so klinkt het beter in myne ozen/ des werelbs rond/ des wijshepds schat/ etc. als der wereld rond/ der wijshepd schat: maer het rond der wereld/ de schat der wijshepd/ waer ongetwyseld wel alder best gesept/ doch het en wil altyd in den rijn niet. So houde ik dit dan liever ende egyptijker booz eene wijsse van spreken in maniere van rijn-verlos/ by de Doeten gebruykelyk/ als wel eene Phrasie ofte fraegijchhepd/ quanzups tot zieraed/ buypen rijn/ ende nood. Wil dan noech iemand dese maniere van spreken in eene byje rede/ nu/ ende dan/ ende by lust ende gelegenhepd gebruyken/ dat kan ook met behoortijke bepalinge in soberhepd wel gheschieden.

X I. Wanneer een by-wozpig woord niet een self-standig woord/ van't vrouwelijke geslachte/ met het oneygentlijke ledeken eene ge- byzupit/ t' saem geboegd gesteld woord/ so woord het ledeken niet onge- boeglijk ook mannelijk een uptgesproken/ insonderheyp in onse Hol- landsche sprake/ die tot verkoztinge/ ende uptbijtinge der zilben/ ende letteren sonderling genegen is: als een vroomme vrouwe/ ofte vrou; een goede sake ofte saek: hoor eene vroomme vrouwe: eene goede sake.

* Participia

X II. De by-wozpigge ofte *verkeniende woorden achter de vrouwelijke self-standige in rechter t'samen- boeginge gesteld worden mannelijk uptgesproken: de sake is klaar/ de dochter is getrouwd.

X III. De by-wozpigge woorden hoor mannelijke self-standige vergroten/ ofte bewarens/ ende uptdruckens gewise gesteld/ wil- len dickwils niet ongeboeglijk in den noemer/ gelijk in den geber/ ende aenklager/ gebogen worden: het is so vroomen man als op voe- ten gaen kan: het is so trouwen knecht als men wenschen mag. De geenderleij woorden willen desen voet ook wel volgen: het is al te stouten kind. Maer ik achte dat het ledeken een in het by-wozpig woord niet dunsterlijk besloten/ ende begrepen is: het is so vroom den man/ het is so trou een knecht/ het is al te stout een kind. Ja het schijnt ook zelfs in de vrouwelijke plaetse te hebben: het is al te waer- ren saek: Haerlem is so schoonen Stad.

X IV. De woorden van't vrouwelijke geslachte willen dick- wils gaerne/ ofte in huijme ledekens alleen gesteld/ ofte in huijme by- geboegde woorden in verscheyde geballen eene t' aennemen: als/ ge- trou tot der dood toe/ upt der stad/ ter goeder ure/ tot aller stond/ upt mijner hand/ van dñner hulpe/ in sijner onnoselheyp.

X V. Als de mannelijke by-wozpigge woorden by ende hoor de self-standige gesteld worden in den noemer/ ende aenklager van het meerhond/ so eyndigen sy in e: als de geleerde mannen: maer als sy sonder self-standige woorden in plaetse van de self-standige selver self-standelijk gebzupit worden/ so gaense in en upt: so segge ik: de geleerden gevoelen dit eenbragtelijk/ ik meyne de geleerden van on- sen tijd: op dat also dese gevallen van den noemer in't eenboud mo- gen onderscheyden worden. So gekzupke ik ook den of-nemer des meerhonds: ik sprake van de verstandigen: daer ik anders soude moe- ten seggen/ ik sprake van de verstandige/ ofte den verstandigen men- schen. Willende evenwel de andere bypginge in't minste niet betwer- pen/ insonderheyp daerse dickwils sachter ende aengenaemer luyd: met namen in de woorden enige/ sommige/ wepnige/ alle/ andere/ endedfergelijke.

X VI. Ik onderscheyde ook den geber van een by-wozpig woord self-standig gebzupit in beyde de getalen albus/ seggende in't eenboud den gelovige/ fideli, in't meerhond den gelovigen/ fidelibus.

XVII. De deel-nemende woorden die in en uytgaen laten in het meerhond/ ende vrouwelijke geslachte so geboeglyk (mijns oordeels) de n vallen/ als sp eene e aennemen: ende daerom gebruyk ik ze also sonder onderschepd. b. e. bedrogen/ bedroge ende bedrogene/ gebonden/ gebonde ende gebondene/ gedwongen/ gedwonge ende gedwongene/ verflagen/ verflage ende verflagene.

Dese dingen (hoorwaer!) en sijn geene versterzelen/ maer inder daed/ ende waerhejd versterzelen van onse tale/ uyt den aerd/ ende grond der selve opgesocht / hoe vzeemd sp ook veel-licht sommigen sullen mogen schijnen te wesen/ dooz de ongewoonte/ en den ouden slof/ waer dooz te wege gebragt is / dat wy op onse moeder-tale niets ter wereld get/ ende nu dus/ nu so/ los ende onvast gesproken/ ende geschreven hebben. Verhalven wy ook geene nieuwe tale en snieden/ maer arbeiden slechts de selve met regelen vast ende seker te maken/ datmen ons dan dank behoofde te weten / so verre van daer is het/ datmen ons sulker dooz enbel ofte ongoed soude willen afnemen.

In't bysonder moet ik hier noch hoorde hoor-voets/ slechts een weynig vande Spellinge aentoeven / nu ik er in ben.

De a de hoofd-letter der letteren in alle talen/ ende die hoor alle andere hoor aentreed/ geeft ons aenbankelyk in haren tweeklank by eene sonderlinge opmerkinge: dewyl het seker is datter woorden sijn/ de welke naer de verscheide Dialectus/ ofte uytspzake onser Aeder- dupsche steden/ ende landtschappen/ verscheiden ofte met een volken mond/ ofte met eene bobbele tonge/ ende op de wyse van het blaten der schaeppen worden uytgesproken. Men heeft in oude tijden/ ende hooze eeuwen hier op gansch niet gelet/ ende alle die woorden op eene wyse so maer heen geschreven: so het toch ongerwijfeld is/ datmen de spellinge naer de tale ende uytspzake moet richten. So moeder dan onderschepden geschreven worden. By dese geleerde tyd/ in welke de sucht tot onse moeder tale daeglyk merkelyk ende loffelyk groeyd/ ende haere verbeteringe wacker in achtinge ende ter hand genomen word/ hebben verscheide dappere mannen ook op dit onderschepd bescheppen beginnen te leiten. Entge maken dit onderschepd met aa ende ae, met aa de ronde bolle uytspzake/ ende met ae de andere uyt- drukkende/ diese gelijck de Griekische Eia gebruyken. Dit is al enige jaeren begonnen/ maer naer den tyd weynig aengenomen: om dat andere ook geleerde ende verstandige luden/ ende mede leshebbers onser moederlijke tale/ achten dat sulke spellinge te wijd/ sonder nood/ kan't oude gebruyk afstreef/ ende de rechte uytspzake ook eygentlyk niet en treft/ als de welke den mond te wijd opspard/ ende te hard en onnengenaem klinkt/ van wegen de holhejd ende swaerhejd der let- ter a: daer anders de e inde z naer de oude spellinge den mond weder wat toe trecht/ ende de uytspzake merkelyk versacht: spnde ook onder

Vande
Spellinge
in't byson-
der.

ac, x, aa, ae.

• Diphthong.
244.

tuschen byten twyfel seker dat de *twe-klank ae sijne volle uytspyzake so wel kan bereyken als de andere tweklanken in e uytgaende ie, oe, ue, de huuue in huuue gelegenhepd: haer/ hier/ hoer/ buer. Verhalven of schoon dat gemelde geboelen grootlijck sijn beschepd/ ende groote auteurs ende voorstanders heeft/ ende ik gaerne bekenne/ die bedenkinge mede wel eer gehad ende gevolgd te hebben/ ende noch daer van niet breemd te wesen / so het maer geboeglijk konde ingevoerd worden: te meer om dat ik de nieuwe ende onkekende maekzels/ hoe danig de Latijnsche a is/ die wy hier anders tot onderschepd gebzupken moeten/ ofte iets diergelijke/ niet heel gaerne toe en staer: evenwel op dat wy dan noch onse spellinge sonder de hoogste reden/ boozdē gemeynen man niet ongesien ende afschouwelijk en maken/ ende van't oude gebzupht/ so veel mooglijk is/ nergens af en wijken: so soude ik (de sake recht ende rijpelyk/ naer mijn beste oordeel/ ingesien) de boozslag/ ende 'igeboelen vanden G. Christiaen van Heule, Mathematicus, in sijne Spraek-konste, om de minste veranderinge/ mij tegengewoortig hier wel lieft latē gevallen: ende dien volgens de a inde woorden van de volle uytspyzake naer de oude spellinge laten blijven/ ende de Latijnsche a in die woorden gebzupken/ die wat lijnende ende treckende worden uytgesproken: om datze niet veel en sijn. Ende so veel mij belangd/ so en weet ik niet/ dat ik enig ander woord ter wereld weet/ als blaten/ dat ik also uytspyzake/ ende dat ook noch om dat geluyd der schaepen wel uyt te drucken: hoewel wy hier ook selfs wel souden durven blaten ofte blaten seggen/ ende schijven: so dat ik dan dit niek maekzel der a ten hoogsten noch nergens anders als in dat enige woord en hebbe te gebzupken/ ende daerom dan ook dit geboelen noech dies te liever volge. Verhalven dat het reimpel van Cornelius Kilianus by mij ook seer veel geld/ die dese spellinge in sijn Dictionarium ofte Woorden-lijste ook gebzupht: ende de oude Gentsche spelen ook by wat seggen/ die gemelde van Heule mede aldaer aantrefft. Waer uyt ten minsten blijken kan/ dat dit geboelen nu niet eerst uyt de lucht geraeyt en word/ nochte nieu en is/ maer dat dese bedenkinge al booz langen tijd inde molen is geweest/ ende openlijck gebzupht ge worden. Dese twee dingen dan komen hier (mijn oordeels) in bedenkinge/ de woorden vande onderschepde uytspyzake/ ende het maekzel der uytbeelbinge/ met veranderinge van het oud gebzupht/ dat aen wederzijde/ hoement ook neemt/ en doet/ noodwendig (gelijk ook billijk) voorzallē moet: want de dobbelē aa is so nieu/ als de a: alleen is hier dit onderschepd/ dat de a eygentlijk onse letter niet en is/ daer de a maer eenē herdobbelinge van onse letter a is: daer-tegens so valt de a in wepnige woorden booz/ daer de aa in ongelijke meer/ ja ontallijke/ veranderinge maekt. Dit staet so al by wat tegens malcanderen te heffen/ ende te wegen. Ende of schoon de gekoppelde a der Latijnen onse letter eygentlijk

Gentlijk niet en is: liebe! wat reden eben-wel/ de minste ook/ verbied
 ons de selbe vande Latijnen te ontleen/ en booz de onse aen te nemen/
 ende eppen te maken: te meer also sy niet de losse ac seer groote ge-
 meynschap heeft/ ende sonderling geene veranderinge in het gesicht
 en geeft/ behalven ook noch dat dese lijnende uitspraak sich merke-
 lijk niet a ende e vermengd/ gelijk het satzoen vande a mede brengt:
 maer de volle uitspraak vloeyd kennelijk ende tastelijk door die bepde
 letters sachtkens heen/ ende valt vande a op de e met eene aengenaeme
 soetichepd. Ende dan dat noch meer is/ wat raed ook anders met die
 gene die de volle ende harde uitspraak vande dobbela aa in sommige
 woorden gebruiken/ als in verschepte plaatsen van Holland ge-
 schied/ want willen wy hun de dobbela aa benemen/ als wijse op die
 woorden passen daer wy maer ac uitspreken/ hoe sullen sy dan hunne
 gemelde harde uitspraak van aa uytbeelden/ die sy daer toe nood- wen-
 dig moeten gebruiken? Hier op staet gelwis wel dapper in desen ook
 te letten. Ten kortsten wy meynen het ter weder sijde goed/ en souden
 gaerne onderscheyden spellen/ gelijk wy verschepten spreken: het
 komt maer daer op aen dat wy dat geboeglijckst doen/ ende met de
 minste veranderinge/ tot de meeste nabolginge/ ende ook sonder ver-
 kortinge van anderen. Ende de wijle wy tot noch toe noch maer aen te
 soeken sijn/ ende gaerne in alles seker souden worden/ so dienen wy na
 makanderen wat om te sien/ ende te lusteren/ om 'tgeboeglijckste aen
 te nemen/ ende na te komen: ende so en mag ook niemand sijne inbeel-
 ding booz eenen regel laten gelden/ om sijn gehoelen met de tanden
 slechts vast te houden/ naer 'tspreek-woord/ suum unicuiq; pulchrum:

Men heeft dat meest wel best besind
 Dat pder in sijn herzens vind.

maer men moet het sijne gaerne om een beter geben/ als men beter
 sien kan. So en is dat ook so byzemd niet/ by wijlen te veranderen/
 eermen noch eenen vasten voet gegrepen heeft.

Doosocht het al/ en dan op't lest/
 Verlaet het klimst/ en kiest het best.

Ook en moeten niemand/ slechts blindelings volgen/ om dat sy het
 sepd/ *verbois* *sep* (alsmen sepd) maer om dat het sijnen vasten grond heeft/
 ofte inden aerd der sprake/ ofte in het gevolg/ ofte inde onderscheyde
 uitspraak/ ofte in het oud ende billijk gebruik/ ofte andersins. Ende
 wat intijhier wederom aengaet/ segge noch als vozen/ dat ik dit on-
 derchept niet van doen en hebbe/ dan heel licht in dat gemelde enig
 woord: die ik dan ook by de oude goede sprallinge billijk bligve: laten.

de hoorzds insonderhepd sich malhanderen hier over wat nader verstaen/ die dit onderschepd naer hunne uptsprake wat meer gebuyken moeten/ ende ondertuschen wachtende wat streek de geleerde niet der tijd meest sullen houden/ om mij daer na/ dieg nood sijnde/ als dan nader te schikken/ ende te wenden; ende dat niet so seer/ om mijne onderschepte uptsprake/ die ik sonderling niet en hebbe/ gelijk nu meermalen geled is: maer om te verstaen te geven hoe ik die woorzen uptsprake. Maer wat wil ik nu alrede om de uptsprake van anderen hoorz onnodige veranderinge mijn werk by den gemeynen man onaengenaem maken? Ende dat ik hier aldus van mij segge/ geef ik ook also hoorzds onsen Haerlemmers/ ende Amsterdammers al te samen te bedenken: al is sehoon dit machzel der aenlijter te Haerlem (mepn ik) van Koornbert eerst geboren/ ende t' Amsterdam hoorzds meest op gebord.

Hæc alternanti potior sententiã visa est,

Ma hep- sijds oberleg/ en goeden rijpen raed/
Soktes ik hoorz het best dat hier geschreuen staet.

† Triphthon-
gus.
aey, aay, ay

z, s.

De dize-klank aey wil ook aldus beter plotten in kraaj/kraeyen/saeyen/maeyen: daer ik sie/ dat men anders kraaj/ kraeyen/ saeyen/maeyen beswaerlijch durft/ schryben/ houdende ook dat de tweeklank ay kraaj/ kraeyen/saeyen/maeyen de uptsprake niet wel en boldoet.

Mer ik van de c richtig ende bescheyden kan spreken/ so moet ik te hozen mijn geboelen van de z openen; also ikze hoorz de klinkers e, ende i gelijk de z recht uytgesproken uytzenge: alwaer ik dit dan eerstelijch segge/ dat de letters s; ende z, verschedene letters sijn als dat immers niemand sal konnen/ ofte durben ontkennen/ ende daerom qualijch oberhoop geworpen/ ende onder malhanderen in't wilde/ ende op den dollen bos/ onder een gemengd/ ende gebrout worden / so dat woorzen van eene uptsprake/ ja het eene ende tselbe woorz/ nu met eene s, nu met eene z, sonder onderschepd word geschreuen / ook van luyden die letters gegeten ende herzens hebben/ dat dan immers geenzing en kan bestaen.

Wat nu hoorzds de letter z aenlangd/ segge daer van/ dat ikze lieber hoorz een soet-scherpe/ dan doof-swaere letter soude konne aennen: of sehoon het tegen-geboelen in onse verdozve uptsprake bzi wat boets schijnt te hebben/ est dapper begint sonder wettelijc oordeel aengenomen en geboldg te worden. Ik segge eene soet-scherpe letter: dewijle Fabius Quintilianus haere uptsprake met de Grieksche y hoorz de aldersoetste ende aengenaemste aller letteren houd. *Iucundissimas (inquit) ex Græcis v & z literas non habemus, vocalem alteram, alteram consonantem, quibus nulla apud illos dulcius spirant: quas mutuari sole-*

mus

mus quoties illorum nominibus utimur. Quod cum contingit, nescio quomodo hilarior protinus renidet oratio, ut in zephyris, zopyrisque: quae nostris literis scribantur, surdum quiddam & barbarum efficiunt, & velut in locum earum succedent tristes & horridae, quibus Græcia caret. Lib. x i i
 Cap. x. So dat wyse daerom geene seta / niet tseta / dat is zeta be-
 hozen te noemen / ende onse kinderen aen sulke uytspzake in de scholen
 te gewennen. Ik hebbe hier toe de meeste ende beste spzake-erbare-
 nen opgesocht / ende niet bligt ende moegte doorgesien / die ik hebbe
 konnen bekomen / als Desiderius Erasmus, Iulius Caesar Scaliger, The-
 odorius Beza, Iustus Lipsius, Iacobus Ceratinus, Adolphus Mekerchus,
 Petrus Ramus, Petrus Antesignanus, Fridericus Sylburgius, Franciscus
 Sanctius, Iohannes Scapula, ende meer andere: ende en kan niet wij-
 ser worden / of spijn meest / so maer niet al te mael / in dit gebreken.
 Want dit staense eerst al te samen toe / dat de z iets meer gebaen heeft
 by de Grieken / ende Latijnen als de s, sijnde eene dubbele letter
 van frage / ende uytspzake / als eene d niet eens s. Ook stemmen sy
 vast al te samen daer in / dat de Latijnen die uyt-spzake beswaerlyk
 hebben konnen treffen / ook naer het getuygenisse van Fabius Quintili-
 anus aldaer: dat ik dan daerom segge / dat het ons ook so byzemd niet
 en moet dunken / dat wy het ook so juist niet en doen. Hier in komen
 sy ook meest al over een / dat de Italiaenen / ende Hoogduytschen de
 naeste ende rechteste uytspzake behouden hebben: dat wy insonderheyt
 en hoort al (mijns oordeels) hier wel merken moeten op dat wy onse
 uytspzake naer de hunne richten / ende daer mede vergelijken mogten.
 Ende op dat ik nu van de Italiaenen niet en spreke / die hier te lande so
 niet bekend en sijn / wie en weet niet / dat de Duytschen de z scherpe
 uytspzaken: ofte wie twyfelte ook aen / of de Hoogduytsche spzake
 is de moeder-tale van de onse / ofte / om beter te seggen / de eene ende
 de selve spzake: behalven dat syse wat hooger ende mannelijker uyt-
 brengen / ende wy die wat laeger ende minnelijker spreken: Ende
 wat reden salder dan ook ter wereld wesen / waerom wy van de oot-
 sproncklyke uytspzake van de letter z selve / ende van de uytspzake
 van onse moeder-tale sullen af-wyken / dat wy ons niet de Hoogduyt-
 schen niet en souden vergelyken: te meer ook om dat de oude Romey-
 nen / ende de nieuwe Latijnen / ofte Italiaenen de uytspzake van dese
 letter niet en spreke / die immer de moeder is van de wereldsche
 geleerdheyt: Ende vrage / waerom toch wy hier liever willen alleen
 gaen / ende eene uytspzake op onse eygene hand hebben / van wy ons
 niet hun souden verenigen / ende vergelyken / dat ik in het minste niet
 en kan verstaen: also immer de enkele letters in de eene tale niet an-
 ders als in de andere / ofte ten minsten in alle / naer de oudste ende ey-
 genste uytspzake / behoren te klinken: Ofte waerom willen wy de
 rechte

rechte uytſprake beſer letter verlaten/ ende die de ſelve noch recht be-
 handen/ ende te jagtig volgen dieſe den hals beſehen / ende qualijk
 uytſpreken/ ſelfs naer het gevoelen ende getugeniſſe van hunne ey-
 gene tael-geleerden? **Maer** laet ons hier de tael-geleerden eens ſel-
 ver horen ſpreken/ of ſemand veel-licht dat van de gemelde talen ont-
 kennen mogte. **De** wijs-beroemde Theodorus Beza in ſijn Boek vande
 vvaere uytſprake der Griekſche Tale, dien de hoog-geleerde Henricus
 Srephanus over dit werk grooten lof geeft/ ſeyd, dat de Griekſche z
 van eene uytſprake is met de Hebreuſche Tsade: ende dat de Latijnen in
 hunne uytſprake tot (tſ) af-wijken, gelijk ook de Hebreen doen. Zeta
 (inquit) oppoſuimus Tsade Hebræorum, non Zain. Latini declinant
 ad tſ, ſicut & Hebræi faciunt. Daerna: De Françoysen (ſepd hy) ſpre-
 ken de z uyt als eene gebroke s: maer de Hoogduyſchen, ende Italiae-
 nen hebben de rechte uytſprake behouden. Galli quidem ut s infractum
 ſonant, Germani verò & Itali vel inviti veram pronuntiationem retinuer-
 unt. Adolphus Mekerchus van Brugge, in ſijn 18. Kap. De welke grof
 ende duydelijk leren, ſeggen, dat de z by na klinkt als (tſ) by de Ne-
 derduyſchen, dat ſy ſeer lichtelijk uytſpreken, als ſy met twee zilben ſeg-
 gen tſamen/ ende de Hoogduyſchen bezalen: welk een lichte klank is,
 ende het geſwerm ende gelnor der bijen ſeer gelijk. Het welke Q. Papy-
 rius, Grammaticus, ook ſo ſchijnt te kennen te geven, als hy ſeyd, dat de z
 klinkt gelijk de t voor de i by de Latijnen doet, otium, juſtitia, &c. de
 welke ſy uytſpreken als tſ. Qui crasse docent, monſtrant z propemodum
 ſonare quod Flandris tſ, quod illi facillimè ſonant, cum duabus ſyllabis di-
 cunt tſamen/id eſt ſimul, & Germani bezalen/ſolvere: qui ſonus lenis eſt, a-
 pumque ſuſurro perſimilis. Quod etiam ſubindicare videtur Q. Papyrius,
 Grammaticus. In his inquit ſyllabis ſonus z litteræ immiſtus inveniri tan-
 tum poteſt, quæ conſtant i & i, & eas ſequitur vocalis quælibet: ut Tati-
 us, otia, juſtitia, et ſimilia. Daerna. De Françoysen ſpreken de z uyt als eene
 gebroke s, de Nederlanders ook, als ſy ſeggen zoeken / zomen/ zieden:
 de Hoogduyſche ende Italiænen hebben de eygene uytſprake behouden.
 Galli quidem ut s infractum ſonant, et Belgæ dum dicunt zoeken/quæ-
 rare, quod Græci ζῶν zomen / circundare, circumſuere, a ζῶν zieden/
 fervere, bullire, quod Græci ζῶν Germani vere & Itali vel inviti veram
 pronuntiationem retinuerunt. Fridericus Sylburgius in het 1. Kap. van
 ſijne Griekſche Spraek-konſte: VVy Duytſchen ſpreken de z uyt als tſ.
 maer de Grieken wat ſachter als ds. Nos Germani efferimus z per tſ: Græ-
 ci verò mollius per ds. Onſe Eraſmus in ſijn Boek vande rechte uytſprake
 vande Latijſche ende Griekſche Tale: De Hoogduyſchen gebruyken de
 z geluckelijk ende dickwils in hunne moederlijke tale: Eam (puta literam
 z) Germani feliciter et frequenter uſurpant lingua vulgata. **Maer** hoor allē
 ſpreekt de hoog-geleerde ſpraak-erbaren/ ende groote onderſoeker/
 ende richter van de Griekſche ende Latijſche oudheyt Luſtus Lipſius,
 die mijs

die mij in desen alleen genoeg vooz allen is/ hier van gansch bupdelijck
in sijn boek vande rechte uytspake vande Latijnsche Tale, in het XVI.
Kap. daer hy albus eerst vande letter S schrijft: Laet ons haeren klank
sien, die wat sachter en soeter luyd als men die huyden uytspreekt, V Van
wy verdickense, ende sprekense uyt niet wijd van t, sonus, laccus, even of
het tsonus, tlaccus waer. Maer de sachte uytspake, die wy in't midden der
woorden gebruyken, misi, Piso, asinus, is waerachtiger, de welke wy Ne-
derlanders behouden, leggende, sien/ sack/ sout/ swigen: Ik en vrage na
die geleerden niet, diese als de verdorve C willen uytgesproken hebben,
Seleucus, simia, sanus. Qualijk. Sonum potius ejus videamus, qui lenior
paulò quam hodiè efferunt, molliorque. Incratsamus n. & haud longè
pronunciamus à T S, sonum, laccum &c. quasi efferet sonus, tlaccus. At le-
nis ille effatus verior est, quem servamus in mediis vocibus, misi, Piso, asi-
nus, &c. in margine habetur quem Belgæ retinent, sien/ sack/ sout/ swi-
gen. Viros doctos non audio qui efferri ut corruptum illud C volunt, Se-
leucus, simia, sanus, malè: & transeunt in vitium quod *Euprypòs* Græci.
Terentianus à lenitate hac nostra est:

agitur pone dentes,

Sic levis, & unum ciet auribus susurrum.

Vbi sic lenis malim, ex Victorino, qui ferè hæc transcripsit.
Ende daer na vande letter Z: Mij is de Letter Z noch overig, de welke voor
dsceendragtelyk gehouden word: moet daerom also uytgesproken worden
dsfona, Dfeno, dzelus, madfa, Medsfentius. V Vy doen huyden gansch qualijk
diese sachter uytsprecken als de S selver, Superest mihi Z, quam valere D S.
consensu tradunt: idè et sic efferenda: dsfona, Dfeno, dzelus, madfa, Med-
sfentius. Nos hodiè pessimè, qui mollius quam ipsum Sigma.

Dit is hier ook noch mer-enen ober de Z wel te merken / dat de
selbe sich nergens op en doet / dan alleen vooz de klinkere: want
nimmermeer kan eene dobbele letter in het hoofd van eene zilbe ge-
voegd worden met eene andere *meklinker, sepd de geleerde Petrus Ra-
mus in het III. Boek van sijne Spraek-konstige Scholen. Vitium (inquit)
faciunt qui z ante m scribunt: nunquam n. duplex in capite syllabæ posita
potest cum alia jungi consonante. So kan dan volgens de z vooz de w,
ofte wa, (also sommige noemen) geene plaetze hebben in zwerè/ zwij-
gen/ etc. als nochtans aldus van sommige gepleegd word. Maer ik ge-
bruyke de letter s vooz alle de meklinkeren.

Dit komt hier ook noch by ten oberbloed in bedenkinge/ dat wy so
byster veel in onse tale sullen moeten gebuyken/ so het tegen-gehoer-
len vande z stede grijpen sal/ niet allen tegens onse gewoonte/ maer
ook tegens het gebuyk van alle andere spraken.

Ik konde ook dit ons waerachtig gevoelen met de practijcke van
onse

* Consonans

onze booz-ouderen wel enigging bevestigen: maer bewijle ik sse inde alder oudste drukken/ datze over alsich selven niet gelijk en sijn/ en inde spellinge nergens seker/ gelijk dat ook een gemeyn ende stordig gebruyck tot noch toe doozgaens by ons geweest is/ so houde ik mij liever geheel aende nature ende grond vande letter selve/ ende haer wetteligh gebruyck in alle de boozgemeelde talen.

Ik gebruyke dan de z met sulke uytspzake/ als nu gesepd is/ in alle Nederduytsche namen/ ende in alle onse andere woorden: maer de doozpronckelike Hebreeusche/ ofte Grieksche eyge namen/ ende alle andere woorden/ die wy vane anders ontleend hebben/ schryf ik naer hume maniere/ als uytheemische/ ende aengenomene/ genaturaliseerde ende geene natuerlike Duytsche woorden: op dat ikze daer mede uytsche/ ende humen doozpronck aendwisse: als Samuel/ Salomon/ Sara/ item sacrament/ lette/ signet/ somme/ perloon/ suppliant/ en diergelijke: die in anders naer onse Nederduytsche uytspzake moste spellen ende schryben/ Zammuel/ Zara/ zakrament/ zette/ zignet/ zomme/ perzoon/ zuppliant. Want hoe seer ik ook alle verbaefchinge/ ende verbaeferinge van onse tale vijand ben/ so segge ik hier dan noch met den Roomschen Orateur M. Tullius Cicero in het begin van sijn III. Boek van de eyoden: Hoe vvel wy alle vrecmede woorden der ouden voor Lacijsche (ik segge nu Duytsche) gebruyken, diemen nochtans wel soude mogen verlaten (verduytschen) als Philosophie, Rhetorijcke, Dialectijcke, Grammatijcke, Geometrie, Musijcke: niettemin aengesien sy by ons int gebruyck gekomen sijn, so houden wyse als voor de onse. Quamquam ea verba, quibus ex instituto veterum utimur pro Latinis, ut ipsa Philosophia, ut Rhetorica, Dialectica, Grammatica, Geometria, Musica, quamquam Latine dici poterant, quoniam usu recepta sunt, nos tra ducamus. Wil hier dan noch iemand inde spellinge rechte dooz gaen/ ende onse Nederduytsche uytspzake sterchts volgen/ ende uytheelven/ als ik booz desen ook al gedaen hebbe/ dien kan ik de hand seer lichtelijck op het hooft leggen/ ende gansch gaerne sijn doen inwiltigen/ ende toe staen: ja meynde ook selfs/ met goede reden/ sonder omsien/ op dien boet noch te gaen/ ten ware ik hier in mijn booznemen stercher tegengens mijnen dank en meyninge/ dooz raed van andere/ geleerde mannen/ die ik meer dan mij selven hebbe toe gegeven/ ware wederhouden. Want om de waerheyp te seggen/ bewijle wy geen Hebreeusch/ Grieksch/ nochte Latijn/ maer Duytsch spreken/ en schryben/ behoord dan onse spellinge de doozpronckelike Hebreeusche/ Grieksche/ ende Latijnsche uytspzake/ die wy verlaten hebben (also wy Duytsche daer in so wel onse bysijepd hebben als de Grieken/ ende Latijnen) ofte onse aengenomene Duytsche te volgen/ Hoe wel dit wederom daertegen in bedenkinge kan komen/ ende niet sonder reden ingebragt worden/ dat de threentseventig vermaerde Grieksche Oversetters van den

D. Wihel/ op de begeerte ende kosten van Ptolomeus Philadelphus/
Koning in Egypten/ upt het Joodsche Land ontboden/ ende van den
Hogen-Priester Eleazarus afgesonden/ ende hiunen Alexandrijen om
de gemelde oversettinge vergaderd/ de Hebreuschse grondletteren over
al naer de eygenschap ende aerd der Griekische spzake eygentlyk ende
grondig hebben vertaeld/ ende overgeset/ waerom ook de Latijnen de
selue in hunne oetfettinge hebben behouden/ ende de Griekische
Sigma z in hunne s veranderd/ ende dat wy daerom ook sulke spel-
linge in onse tale behoorden aen te nemen/ ende geene onnodige veran-
deringe ende afwykinge buyten reden te maken. Maer ik segge we-
derom daer toe/ dat wy dan ook onse uptsprake naer de hunne behooren
te richten/ ende hunne spellinge met hunne uptsprake te gelijk te vol-
gen/ ende geen Zamucl/ Zalomon/ Zymon/ Zara/ upt te spzeken/
maer Samuel/ Salomon/ Symon/ Sara/etc. dat wy nu niet en doen/
want het is gansch selbzaem ende ongerijnd eene tale anders te schry-
ben/ ende anders te spzeken/ ende also ook in tegendeel geen Azarias/
Lasarus/ Pasareth/ maer Azarias/ Lazarus/ Pasareth/ niet alleen
te spellen/ maer ook upt te spzeken/ geelyk sommige geleerden by wy-
ten ook wel doen. Maer het is wederom beswaerlyk ende ongeboeg-
lyk tegens de gemeyne uptsprake te wozfelen. Het sal dan veel-licht
noch wel best syn (alles rijpelyk ingesien) desen middel-weg in te gaen/
dat wy de Griekische ende Latijnsche grondletteren/ ende spellinge be-
houden als uptheemische woorden/ ende dat wyse ebenwel naer onse
uptsprake om het gemeyne gebuyk upthringen/ als ik nu ook doe.

Sic dies diem docet.

So leerd de een den and'ren dag/
En siecten dat men niet en sag.

Ende also nu ook dese opmerkingen in mynen so booz als by-naem
plaetse hebben/ op dat mijne veranderinge niemant veel-licht yzereind
en dunke/ ende die gualyk en duyde/ so moet ik dit hier ook noch seg-
gen/ dat ik Samuel met eene s spelle/ om de vermelde redenen/ ende
Ampting met eene z, om de rechte uptsprake. Ik schryf ook Amp-
zing met eene g op't eynde/ ende niet meer met ck: want also ik de
c van wegen haere over-tollighepd naer de rechte spellinge moeste
weg-werpen/ (waer van terstond) ende also veranderinge maken/ so
hebbe ik de g in de plaetse liever aen te nemen/ waer in sy toch in de
Latijnsche spzake om der soetichepd wille komt te veranderen.

Ik komme van de z, tot de c, ende eerstelijck booz de alinkers c,
ende i: also se daer van eene ende de selue uptsprake met de z wel dat
is scherp/ uptgesproken/ onder ons behouden word: want so spzeken

c, k.

wy cedel/ ende zedert/ cieraed/ ende zichel op eene wijze uyt. Derhal-
 ven hebbe ik de c in het begin der zilben liever na te laten/ ende de z
 in de plaetse te gebuyken/ ende zedel/ ende zieraed/ ende diergelijke
 woorden/ aldus met eene z, ende met geene c te schryben: want wat
 behoeven wy twee letteren van eenen klank? Ik vryge ook/ waerom
 wy cedel/ ende cieraed/ met eene c, ende zedert/ ende zichel met eene
 z, ofte naer het geboelen van hun die de s scherp uytsprecken/ sedert/
 ende zichel/ met eene s schryben: ende waerom wy niet zedel/ ende
 zieraed met eene z, ofte sedel/ ende zieraed met eene s, ende zedert/
 ende zichel/ met eene c spellen? Woor de klankers a, o, ende u, en
 hoegd de c ter wereld niet/ ende en kan de uytspake ganschelijck niet
 herspoken/ die hier hard wesen moet/ ende daerom ook als een k moet
 uytgesproken worden: quaed genoeg/ of wy dan selfs gerns k en heb-
 den. Ende wilde hier wederom wel gaerne weten/ welke ook de
 minste reden datter sij/ waerom wy de c hoor e, ende i, soet scherp/
 gelijk eene z, ende hoor a, o, ende u, hard/ gelijk eene k, sullen uyt-
 spreken: het welke mij (onder verbeteringe) te gansch byeen-
 staet/ ende ongerijnd duikt: also ik niet en kan sien/ hoe dat de letters/
 die tot sekerre bescheyde ende onderscheyde uyt-spake geboeden zijn/
 van uytspake konnen veranderen? Het is selfs onwaerachtig/ dat de
 oude Latijnen dit gedaen hebben/ naer het geboelen van alle de kloek-
 ste spraek-erbarenen/ de welke met goede redenen bewijzen/ dat sy de
 c oer al als de Griekische kappa gebuykt hebben: also sy geene k
 en hebben: gelijk de Grieken gerne c en gebuyken. In Quintilianus
 selver berwerpt de k openlijk/ als eene byeen-ende ende onnodige let-
 ter: also sy Latijnen de c in plaetse hebben/ ende hoor alle de klin-
 keren gebuyken. Nam k quidem, (inquit) in nullis verbis utendum
 puro: cum sit c litera, quæ ad omnes vocales vim suam perferat. Lib. 1. cap.
 xiii. Waerom ook Julius Caesar Scaliger Lib. 1. de Causis Linguae La-
 tine. Cap. x. van sijne Franzopsen seyd/ dat sy seer schandelijck doen/
 datze de c hoor de c ende i, tegens haeren aerd/ ende het gebuyk
 der Latijnen/ met eene blasinge uytbrengen. Doch ik en wil hier
 evenwel van de Franzopsen/ ende Latijnen/ ende anderen niet spre-
 ken/ die de k uyt het getal van hunne letteren hebben uytgemonsterd.
 Maer wat behoeven wy de c eenen tweederleijen klank aen te dich-
 ten/ daer't ons aen geene eygene letters en gebueft/ ende daer van
 verichtets genoeg/ ende de volle ruymte hebben/ ende hoor e, ende i,
 de z, ende hoor a, o, ende u, de k gebuyken konnen? De c hoor de
 me-klankers in plaetse van de k te besigen/ is al te byeen-ende/ ende en
 staet anders niet/ dan als of wy de k onder onse letters geene plaetse
 en wilden laten/ ende de c oer-al met geweld ruym baen maken/ of-
 zer diend/ ofte niet. So gebuykt ik dan de c nergens in het hoofd/
 ofte begin der zilben in onse neder-duytsche woorden. In het laetste
 der

der zylben moften wy naer de konfte/ ende de rechte uytſpraak / de 2
ook veel liever dan de c gebzupken : also de k, ende de c niet/ in't meer-
boud/ ende het vrouwelijke geſlachte/ op nieu epgenomen/ ende der
dobbeld word/ als dikke/ ſtrikken ; ſo ook in de * werk-woorden treck-
ken/ bekken : daer ik niet ſien en kan / dat de herdobbelde k ongebbe-
lgher ende wan-ſchickelijker ſtaet/ als de verdobbellinge van enige
andere der me-klinkeren. Ende aldus konden wy ook met-enen
eenparig/ ende ſonder om-ſien / a le die woorden in't eenboud ſlechts
met eene k ſchrijven / die in't meerboud / ende vrouwelijke geſlachte
de k herdobbelen/ende den dzyck aller-wegen van die onnodige/ ende
ober-tollige c berlichten : ende konden dik/ ende bok/ etc. ſo wel als
dick/ ende boek/ ſonder c ſchrijven : daer wy nu anders dick/ ende boek
ſpellen moeten/ om dicke/ ende boken / in het vrouwelijke geſlachte/
ende het meerboud/ daer van te kommen maken : waerom dan Jakob
vander Schuere, ende David Moſart, ende anderen/ ſulke ſpellinge met
recht hebben aengenomen : die ik haſtelijk gedacht hadde hier te vol-
gen : also ik ganſcheljk met hun in dat geborlen ben : ten ware ik ge-
breſt hadde / dat alle deſe veranderingen niet wel te geljk over de
bygge en ſouden willen : te meer/ also de oude ſpellinge ook goed ende
lydelijk / ende in het gevolg gegrond is. 'Tsal mij ondertuſchen ge-
noeg ſijn/ de rechte ſtreke aengeveſen te hebben/ die alle verſtandigen
met der tyd/ eens mogen na-ſten/ ende na-denken. Ook ſal ik veel-
licht dit ten minſten by alle bygg-ſaemen ende leer-gierigen door deſe
opmerkinge te wege gebracht hebben/ dat ſy ſien ende taſten ſullen/ hoe
overtollig wy dickwils deſe letter c gebzupken / daerſe niets ter we-
relde te doen en heeft/ende daer't de k alleen ten vollen kan beſchrieken/
als in ik/ ook/ ende alle ſelf-ſtandige/ ende by-wozige woorden / die
in't meerboud/ ende vrouwelijke geſlachte de k niet en verdobbelen :
daer ik ze dan ook ober al/ als eene onnutte letter hebbe uytgeworpen.
Dit heeft de geleerde Pontus de Heuyter ook al by ſijnen tyd ſeer wel
vernomen / datmen die beyde letters gantsch qualjk ende overtollig
te geljk gebzupht : maer hy heeft de c behouden/ ende de k herwoz-
pen/ ſchryvende ic/ oot/ alwaer ſijne E. inde verkiefinge der letteren/
naer uytwoſſen van heure uytſpraak / kemelijc ende gewiſzelyk ge-
miſt heeft. De c dan heeft haere epgentlijke plaetze / ende gebzupht
alleen in het midden der zylben/ ſtaende door de h, ende dat/ ofte achter
de meklinker s. in ſchaden/ ſcheren/ ſchieten/ ſchozen/ ſchuren/ etc. ofte
achter alle de klinkers/ in trachten/ ſlechten/ riechten/ bochten/ ſuck-
ten/ ende diergeljke : waerom David Moſart de c chi noemd / om
deſe haere uytſpraak uyt te dzycken : ſoewel Pontus de Heuyter mepad/
dat de c achter alle de klinkers overtollig is/ende de h alleen genoeg-
zaam/ ſchryvende ſagt/ ſlecht/ licht/ loht/ tuht : welk gehoelen ſijne be-
denkinge ook wel waerdig is.

Wat ik van de 2 inde ontleende woorden gesept hebbe/ dat volge
 ik ook also op den selven voet/ ende om de selve redenen/ in de letter c:
 so schryf ik Cicero/ Cesar/ calmus/ ceremonie/ crebentie/ ribet/ confes-
 entie/ consent/ rubit/ ende andere; ende niet Cizero/ Zesar/ kalmus/ ze-
 remonie/ kredentie/ zibet/ konzienzie/ konzent/ kubit/ gelijk ook de Ro-
 meynen het Grieksche woordeken Kalendā met de Grieksche kappa
 mede gebuypt hebben. So spelte ik ook Marcus/ ende Laodicea/
 ofte Laodiceen/ ende niet Markus: om dat het eppenslyk een La-
 tijnsche naem is: als mede een Latijnsche uyt-gang ende buyginge:
 nochte ook Laodizea: om de Latijnsche aengename spellinge: noch-
 te Laodikea: om dat wy van de harde Grieksche uyt-spraak af-wij-
 ken. Dit doe ik nochtans also wederom/ dat ik den genen/ die onse
 Nederduytsche spellinge liever onbeschroomd mogte volgen/ in't al-
 derminste/nochte in geenderleij maniere/en begere tegens te spreken:
 want heeft het den Romeynen vry gestaan/de Grieksche kappa in ka-
 lenda/calamus/ academiā/ende andere/in hunne c aldus te verande-
 ren/ die dan noch by hen van eene uytpraak niet de k was: waerom
 toch en sullen wy Nederlanders niet met gelijk/ ja meerder recht/ de
 uytheemsche woorden van de c niet onse k mogen spellen: te meer/
 also onse c dien kilank/ die hier verelycht word/ geenzins en kan vol-
 doen/ ende de k hier de rechte letter is? Ende woorden die wy niet
 van de Latijnen/ maer die sy ende wy van de Grieken ontleen/ die
 geene c, maer k hebben/ wil ik ook de k alleen gebuypt hebben: als
 Katechismus/ katholic/ akademie/ katarre/ klistrie/ ende dierge-
 lijke. Dit wil ik ook also van hunne eyge namen achtervolgd heb-
 ben/ als Kozintzen/ Kolossen/ Kadmus/ Nikolaus/ ofte Niklaas/ en
 Kilaas/ Katelijn/ ofte Katharijn/ Jakob/ Lukas/ ende alle andere:
 die alleen uytgesonderd, daerinnen een twyfel en mogte/ of wyse van de
 Latijnen ofte Grieken ontfangen hebben/ ofte wel Latijnsche namen
 sijn/ maer in het Grieksche Nieuwe Testament gebuypt worden/ en
 van daer insonderheyt/ tot ons overkomen/ ende in onse Nederduyt-
 sche tale naer onse buyginge ende maniere van uytpraak sijn aengeno-
 men/ de welken men dan/ naer gehalten/ op beyde wyssen sonder onder-
 scheyd konde gebuyken/ als Coznelis ofte Koznelis/ ende watter
 sulke meer mogen sijn: hoewel dit ondertuschen daertegens altijd vast
 ende seker blijft dat de k overal de uytpraak by ons best voldoet.

Vande tweederleij c, de eene van sachter/ende de andere van har-
 der ende dobbelder uytpraak/ de eene de Grieksche Epsilon, ende de
 andere hunne Eta niet ongelijk/ eene anderhalve letter in fragt/ ende
 waerde/ en spreke ik hier tegenwoordig niet: also wy dat onderscheyd
 (mijns wetens) alhier te Haerlem niet en gebuyken. Dese dan noch
 hebben/ mogen hunne Dialectus ofte maniere van uytspreeken/ billijk/
 bygelijk uytbrucken: waer toe sommige eene geteykende e, ende som-
 mige de

mitge de Griekische Era hoorlaen/ dat mij gelijke veelis/ als sp heb
 Nechts eens kommen worden: altyd kan de dobbelste ofte breebe ee (alsze
 sommige noemen) hier niet voegen: alsofe te breeb gaet/ ende p eene
 derde uytspake tuschen de enkele ende dobbelste e hier mede willen
 uytbrucken. Wat mij aenlangd/ ik schryf over al eene enkele e naer
 mijne uytspake/ ende late het gaerne andere naer hunne uytspake
 lesen: gelijc ik ook hunne spellinge/ ende uytspake naer de mijne moet
 uytbrengen/ ende spreken.

De Twee-klank ee doet sich op in deugd/ byengd: waer hoor som-
 mige den twee-klank ee gebruiken: maer ik meyne dat het buypen alle
 ruyffel behoort te wesen / dat wy de e hoor de u, in dien twee-klank
 hooren.

De Twee-klank ee hoorbinnen in myer/ suer/ dien ik liever soude
 gebruiken/ als de breebe uu: om dat die den mond wat suer toetrefst/
 ende wat te hard schijnt te luyden/ te meer om dat ik node bande oude
 spellinge onnodig afwijke: als mede/ op dat ik desen twee-klank niet
 de ee gelijc make.

De g en gebruiken wy Nederlanders op de Fransche wijze niet
 onderscheyden/ diese hoor de e ende i sacht/ en hoor de andere klinkers
 hard uytspaken/ als die gene weten die de Fransche sprake verstaen:
 maer altyd harden/ de op de selve wijze: waerom sp ook by ons geen j
 maer geheet. So is het dan eene walsche ende baltische/ ende onghes-
 lyke spellinge in onse tale/ datmen Gillis met eene g aldus Gillis
 schryft: ende vrage wat reden datter is/ waerom de g in Gysbert hard/
 ende in Gillis sacht word uyt-geproken: dat onse huys-luyden van
 Zisp wel beter weten/ die Zisp/ en geen Gisp en schryven. Ja wy
 maken het hier ook noch veel slimmer ende stordiger als de Franzosen:
 want daer sp de e verscheypden gebruiken hoor verscheypde letteren/
 daer doen wy het hier hoor de selve: ofte doen sp dat ook somwij-
 len hoor de e ende i, so doen sp dat dan noch niet verscheypd/ reden/ ende
 orde/ ende geven de nieuwe harde uytspake met eene tuschen u te
 kennen/ daer onse tale niets van en weet. So moesten wy van dese
 openbaere malle ende lanime dingen afschaffen/ ende nalaten/ ende de
 g spellen/ als wyse spreken/ ende daer wyse spreken/ ende elders af-
 keuren/ ende uytmonstren.

De letter h is maer eene adem-halinge/ ende aer-blasinge: waerom
 so by de Grieken onder de letters niet geteld en word. In onse sprake
 beslaetse de plaetse van eene letter/ ende heeft haer merkelijc ge-
 bruyk/ ende met namen staetse hoor de klinkers in het hoofs der zil-
 ben: ook wilze gaerne achter de e gesteld worden/ als recht/ slecht/
 licht/ etc. daerse met de e te samen een geluyd slaet als onse g. In de
 ziben met te beginnende/ wilse ook die meklinkers wel volgen om
 deure hardicheyd merkelijc te versachten/ als schryben/ schamen/
 (sheypden).

ſcheyden: ofte ook eene zilbe eyndigen/ menſch/ vleeſch/ viſch. Met deſe letter mallen wy te byſter/ ende gebzupkenſe gausch dickwils op ongeboeglijke plaetzen: veel en konnen niet eene g aen enige klinker herſten/ of de h moet tuſſchen ſlaen pzonken/ dat een leijl miſch bzuph van deſe letter is: ja onſe bzuckers miſchbzupkenſe in plaetze van hünne ſpatien, ofte plaetz- vullingen/ en ſtoppingen der regelen. Maer wat maektze daerſe geen gebzuph en heeft: ja wat maektze daerſe de rechte uytſpraak verderſt? So heb ikze dan over al den voet gelicht daerſe maet een bzuck- beſwaerſter/ ende o in't zyfer/ ende heel ende al onnut ende overtollig is.

l. k. y. ij.

Wy hebben tweederleij enkele i, eene klinker i, en eene meklinker ſtaert- j, die wy je noemen tot onderſcheyd. De klinker i kan over al inde zilben plaetze hebben/ ende word geſeld ofte woort ſich ſelven/ ofte woort ofte na de meklinkers/ ende ook woort ofte na de klinkers/ in de twee ende drie-klanken: de meklinker je word alleen in het hoofd der zilben woort de klinkers gebonden. Dit onderſcheyd moet in het ſchryven wel waergenomen worden. Wy hebben ook eene dubbele i, die wy in't groot gelijk de Griekſche Ypsilon Y, ende in't klein gelijk hünne Gamma y ſchrybe: doch de uytſpraak heeft daer mede geene gemeenſchap ter wereld: want de Griekſche Gamma heeft eenen klank met onſe g, ende de Ypsilon de ſelve uytſpraak met onſe u. Niettemin ſo ſchijft ik de Griekſche woorden naer hünne ſpellinge/ ende brenge uyt naer onſe uytſpraak/ gelijk ik ook vā de z, en de c, hier boven geleerd hebbe: als tyran/ tyrannije/ Cyprius/ Syneon/ ende diergelijke. Ik noemſe eene dubbele i, ende geene enkele zieraed i, ende die niets meer en ſoude doen als eene gewerpne i: want ſo moſteſe by de enkele i in het a b c geſeld worden/ ende niet achter aen onder de dubbele letters/ daerſe ook wel eer inde ſcholen eenen byſonderē naem van oy ofte oijſe plag te dragen: nochte ook eene langdurige ende ſwaere i, om eene lange zilbe uyt te bzucken: want dat en vereyſcht (mijns oordeels) onſe tale niet meer als de Latijſche/ ofte enige andere: behalven inſonderheyd datmen inde i eenen voet moet houden met alle de andere klinkeren/ die hierom niet verdubbeld worden/ gelijk het ook niet en behoeft te geſchieden: waer uyt met-enen blijken kan/ datze onſe hoort anders daer woort ook noyt en hebben aengenomen. Ende wat de langdurige ende ſwaere klank- zilben aengaet: die moeten de vreedelingen doort het gebzuph leren/ gelijk wy ook in hünne talen moeten doen: ofte wy moſten anders de ſelve over- al en in alle klinkeren eenparig niet eene klank- mate op ſijn Griekſch tephenen/ het welke by ons in geen gebzuph en is: gelijk het ook ſo byſter nodig niet en is. Dit verdubbelen/ ende tephenen der ſwaere ende lange klinkeren is hervolgens vande oude Latijnen ook gebzupht geweest/ maer ſulks is alle heyde ook noch in oude tijde met het tijd verdwenen: waer van de hoog- geleerde

T A L E - B E R I C H T .

Hoog-geleerde Lipsius in zijn voorverhaelde Boek vander rechte uytſprake
der Latijnsche Tale wijsdustig ende vernuftig handelend, 't is best dat
wy dit in onse tale niet en beginnen/ ofte so wy dan noch een van bepde
doen mogten/ dat wy dan ook ober al gelijk gingen. Daer en is dan
schier geene letter die wy beter koop geben/ en meer mis-bruyken als
dese y: dewijlse doozgaens vooz eene enkele i gesteld word/ als 't ons
maer in 'thoofd schiet/ ende inden sin komt: so wy toch op veel plaet-
zen de minste bondige reden niet en kunnen geben/ waerom wyse daer
meerder als elders gebuyken/ behalven noch dat wy 't selve woord
nu wel met eene i, ende nu weer met eene y, los ende onseker schryven/
ende daer wy de y ook nergens (mijns achtens) en behoorden in te
ruymen/ dan daerse haeren klank voldoet/ dat is daer wy geen eene i,
maer twee ii moeten uytſpreken; ofte daer het gebolg van de dobbel i
wordt aengewesen. Ik hadde mij wel vast voorgenomen alhier rechte
dooz te gaen/ en met dese letteren in het spellen also niet te spelen/ en
bepde so onse enkele i, als de y, heure behoorzijke kragt te doen hebben/
ende de selve naer heuren aerdt/ ende nature te schryven/ ende te ge-
bryken/ dat is/ de i so wel vooz eene i, als de a vooz eene a, de c vooz
eene c, de o vooz eene o, de u vooz eene u, ofte enige andere letter vooz
sulke als ze is/ te doen verſtrecken/ ende de y eene dobbel i te doen gel-
den/ schryvende gi/ hi/ si/ wi/ bi/ twifelen/ ider/ idelheid/ arbeid/ ſyn/
myn/ dyn/ schyn/ pyn/ etc. naer 't voorsz. schijft van verſchepde oude druc-
ken/ hoewel nochte eenpartig/ nochte oeral: also dese letters immers
geen meer baſtaerd en ſijn als de andere: ten ware ik bebonde hadde/
dat de luyden sich voozds aen een ſtroo ſloten; ende dat de quade ge-
woontz/ ende veroude misbruyken sulke ongetemde ende ongetoemde
beesten ſijn/ datze niet gebreyeld/ nochte bereyden en willen wesen.
Frangas n. citius quam corrigas quæ in prævum induruerunt, ſepd Quintili-
anus in ſijn 1. Boek; in het 111. Kap:

Gy kond in't oud mis-bruyk/ en lang verloop der ſaken

Eer alles ſtucken ſlaen/ als 't quade beter maken.

Ende daer op het gemeeyne Spreek-woord bedacht/ en betracht hadde:

Ne contrà fluminis iſtum.

En roeijt niet tegens ſtroom/ en bloed:

't is p'd le moeyte wat gy doet.

Ende den raed van Horatius in Arte Poeticâ geluyſterd/ ende gevolgd
hadde:

Et quæ

Despero tractata nitescere poſſe, relinquo,

¶

Dat

Dat niet wil gaen/
Dat laet ik staen.

So laet ik hier dan den kloot lopen/ niet wissende eene bysondere
spellinge op myne eyge hand hebben / nochte nieuwichepd inboeren/
tot der tyd toe / dat veel licht van de geleerden iets eendragtelyk in
dese sake mogte voorgenomen/ ende gedaen worden. Euentwel niet in
'twilbe/ nochte sonder bepalinge/ onderschepd/ ofte reden: want ik
soude gaerne alles sonder omsten/ ende niet volle sekerhepd schryuen/
ende vast gaen/ ende eenen eenparigen wysen voet voogt slijberen
grypen/ ende mij van alle twyseligen geheel ontwarren: op dat/ so ik
veel licht mijn doen anderen niet en konde doen bevalen / mij selven
ten minsten mogte voldoen/ ende in desen dienen. Ik hebbe dan ge-
sepd dat wy eene dobbele i hebben/ van satzoen als de Grieksche Gam-
ma, γ: ik hebber ten tweeden by beweerd/ dat sy inder daed eene dob-
bele/ ende geene enkele i en is: doch dat sy ondertuschen allerwegen
van alle man tot eene enkele i mis-lypht word: ja hebber dat by be-
vonden/ dat/ daerse te rechte vooz eene dobbele geblypht word/ ook
vooz eene enkele/ berispens gewyse/ gelesen word: waer oer ik ook
sie/ datze sommige heyl ende al ypt hunne werken hebben uptge-
sterd: so sy dan noch ook in de schryf-konste daer vooz is aengenomen.
Maer het is al te mager om het maekzel van eene letter te knibbelen/
ende strydt te voeren. Daer is ook noch dit ander satzoen ij, dat van
allen daer vooz aengenomen is/ daer veel licht met reden veel meer
konde tegen gesepd worden/ indien het de pyne waerd waer/ ende
staende gehouden/ ofte ten minsten met goeden grond/ ende recht ge-
twyseld/ ofze niet liever eene klinker i, ende me-klinker je en beho-
re te geliden/ die in geene eene zilbe te gelijk en konnen staen / of de je
moste voozgaen / ende niet volgen: maer wel in twee zilben/ de eene
met de i besloten/ ende de andere met de je begonnen. Konde daerom
beter en billiker (mijns oordeels) geblypht worden in alle die wo-
den/ in de welke de i vooz eene klinker geseld word in twee ver-
schepde zilben/ in de welke van de i by ons also word yptgesproken/ als
ofze in de volgende zilbe wederom op een nieu werde op-genomen:
als pyjeel/ byjolette/ pyjonier/ byj/ byje/ alderleij/ alderleije/ byen/
byen/ kejen/ lejen/ mejen/ gedjen / ende diergelijcke: ende konde
dan ook also de y haere oude kragt / ende waerde behouden: ende
de enkele i haere volkome plaetse bekleden. Maer sal nu dat sat-
zoen (ij) de dobbele i verstrecken/ wat reden sizer waerom de selve
met dese hangende staerte word besloten? men konde haer sinners
veel liever dese staerte af-houtwen/ ende so dan dit maekzel (ii) vooz de
dobbale i geblypken. Doch het schijnt dat sulx nu al te laet is/ ende
dat

T A R I - B E R I C H T .

dat het nu al ober-lang ober-al de plaetze beset ende ingenomien heeft/ dooz de druckers ende letter-gieters (acht ik) in het beset gekomen. So moeten wy dan nu ook van den nood eene deugd maken/ als men seyd: dewyle het toch als noch anders niet en wil wesen. 'Tis ook eben-beel wat satzoen eene letter heeft/ alze dooz sulx goed gekend/ ende ook bekend word: so laet ikze dan ook gansch gaerne in heure waerde/ ende wesen blijven. Maer dit moet eben-wel ondertuschen vast gaen/ dat wyse niet onder een en vermengen/ maer pder op heure plaetze onderschepden gebuyken. Ook moet het nodig gebolg heplig ende onberzekelijck gehouden worden/ als het welke eene byondere natuerlyke eygenschap/ ende groote kragt/ ende aensien in onse tale heeft dooz alle andere spraken.

Dewyle dan nu dit eerste maekzel maer eene enkele i sal mogen geliden/ (ofte eene durige ende swaere klank-i, ofte eene anderhalbe/ als andere spreken/ daer ik ook te vozen van gesproken hebbe) en dat tweede satzoen/ ij, de dobbel i sal moeten verspreken; ende daerom ook om des gebolgs wille ter plaetze gebuykt worden daer maer rene i word upt gesproken: als in het meerhoud/ ende vrouwelijke geslachte/ der self-standige/ ende by-wozzige naem-woorzen/ booz-naem woorzen/ werk woorzen/ ende andere/ in pylen/ stylen/ rijcke/ myne/ lijne/ lyden/ etc. om 'tgevolg van pyl/ styl/ rijk/ myn/ syn/ ljd/ stryd: so hebbe ik dan dese twee albus onderschepden gebuyken willen: te weten/ dit tweede maekzel/ ij, dat booz de dobbel i word aengenomen/ daer wy twee ii moeten uptspreken: ofte daer het gebolg hande dobbel i word aengewesen: als mede inde woorzen in de welke de i de klinkers onmoet in verschepte zilben/ ende so naer onse upt-sprake merkelyk verdobbeld word: ende het andere eerste satzoen/ y, op alle andere plaetzen/ daer wy't ook wel/ ja beter (mijns bedunkens) met eene enkele i konden bescrijven: daer ik dan ook geheel gelijck/ ende op eenen voet/ rond ende algemeen ga/ in alle onse eyge Duytsche woorzen van sulken grond/ sonder onderschepd. Want met wat reden sullen wy woorzen van eenen aerd verscheppen schryven? ofte waerom sullen wy hiber/ tiger/ vyleyn/ rivier/ linie/ ende diergelijck/ albus met eene enkele i meer spellen/ als de andere; ja nu ook met eene i, ende nu weer met eene y, als ik sie dat nu ende dan vast van heelen gebaen word in groter onvasticheyd/ ende ongestadigheyd? Gewis men moetze al te samen ober eene kamme scheren. Derhalven een van beyde/ ofte wy moeten se al te maal met eene enkele i schryben/ het welke (mijns gevoelens) verre best waer: ofte en wil dat niet wesen/ ende wilmen dit de oude sleure toe geven/ so moctmen de y overal inhullen/ ende plaetze maken. Maer also sommigen byleyn/ lynie/ ende sulke meer/ booz uptheemische mogten heuren/ ende daerom also de spellinge van hunne grond-tale met recht volgen: so moet ik dit

Van't ge-
volg der
klinkeren,
ende eerst
van de i.
Onder-
scheiden
gebruik
van y, en ij.

hier eens seggen/ dat ik mij in dese sake/tot eene bepalinge/ vooz dit mael/ aan het oozteel van Kilianus gedenke te houden in syn vermaerd ende loffelijck Dictionarium, waer in hy grooten vlijt gedaen heeft op de ontfekeninge van den rijken fchat onfer woordn/ ende derhalven die alle vooz de onse aennemen/ en als de onse fpreken/ die hy onder het getal der uptheemfche niet en rekend/ ende inde lijfte onfer woorden als eygentijcke onse heeft opgeteykend/ hoedanige onder anderen alle dese vooz-gemelde syn. Dat en fijn ook voozds geene uptheemfche woorden/ die niet de uptheemfche enige gemeenfchap hebben: also de felve grond-woorden in verfcheyde talen konnen voozballen. Merck hy dan noch veel licht enige wepnige uptheemfche vooz de onse/ ofte onse vooz uptheemfche/ dat en kan in eene helle fee van woorden niet veel maken/ ende daerom ook het verfehft dat hier foude mogen vallen niet groot wesen/ nochte in den gemeeynen regel fonderlinge inbzuken doen/ ofte veranderinge veroorzaken: hoe wel dan noch hier op ook niet enen wel nader kan gelet worden.

Eventwel hebbe ik gansch befwaelijck van mijn gemoed verkrigen konnen dit oude misbzupk der y inde twe ende drie klanken in te ruymen/ende de enkele i tegens alle reden/ ende den befcheyden aerdt/ ende eygenfchap der twe ende drie klanken upt te monfteren: also die immer in fich felves dooz kunnen dobbelen klank eene swaere en lange zilbe maken (als men't daer op nemen foude) fonder datze daer toe in't minfte enige versterkinge van buyten dooz verdobbelinge der letteren van doen hebben. Ende om de waerheyt te seggen/ is het niet een nieu ende felbzaem verdrictzel/ dat sommige de i o angftig ende befchroomd als eene halve letter maer upfpreken/ ende de felve ik en weet niet wat vooz eenen miterfchen/biffen/bekrompen/ongehoorde/balfchen/mallen klank aendichten/ ja dien den kindere ook inde fcholen foeken in te planten/ die hande oudste Nederduytsche Dyurken opentlijck woord wederfpreken/ inde welke de i doozgaens als eene volflage letter plaetse grijpt: welke maniere ook van Pontus de Hueyter gevolgd/ ende gebzupht woord/ die op onse tale wel de aldereerfte (mijns wetens) albus goede acht genomen heeft: Maer ik ben haft mede op de wagen/ fo moet ik ook mede baren: ende dewijle ik hebbe beginnen te wanken/ fo en kan ik het nu hier niet wederroepen. Dit ga dan noch fo verre als het hoeten heeft in die zilben die op den twe ofte drie klank rusten/ als leyden/ weyden: (want het fchijnt toch dat dit de oorzake/ ende reden van dese quade gewoonte wesen moet: eben of de i fo hol niet en waer/ ende fo haft niet en ftond als eene andere letter: want op haere magerheyt nythlugt te maken/ is mij al te mager om daer van te fpreken/ ende daer mede mijn mond ende den goeden tijt te verlijten) maer het fchijnt te gansch wijd buyten het fpooz gehold/ datmen de arme i ook kaffzeerd/ ende de y ober al inbzingt in die zilben die op den

T A B L - B E R I C H T .

op den tweklank niet en blijven staen/ maer op enige andere volgende letter voord rollen/ als in gept/ gupt/ gerechticheyd. Ende (liebe) waer om de i daer meer afgeschast/ als in den tweklank is: want gelijk de zilbe daer op haer niet en rust/ also ook hier niet. Doch ik en mag hier van geene woorzen meer maken: alleen so mogen alle verstandigen hier op eens met der tijd by gelegenhed/ (so't hun gezeven sal) in ernst letten. Ondertuschen dewyle wy vast aen het toegeven sijn; maer evenwel gelijk ende vast gaen willen: so staet dan wederom daer op te letten/ dat wy desen tweklank in alle onse woorzen sonder onderscheyd also schryben/ ende het eene niet met ei, ende het andere met ey, ofte het eene ende selbe niet alle beyde: gelijk ik nu dickwils geseyd hebbe.

Ende dit wil ik also vande gemeyne ende kleyne letteren verstaen hebben/ daer wy dese twee gemelde maekzels hebben: maer also wy in de kapitaelen/ ofte Voofd letteren slechts een satzoen vande Grieksche Y hebben/ so moeten wy ons daer mede over al behelpen.

Besteren noch de drie ofte meer-zilbige uptheemsche Grieksche/ ende Latijnsche aengenome woorzen daer de i plaetze heeft/ ende staet te bedenken/ hoemen't daer mede maken sal: want dewyle de selbe naer den Griekschen accent, ofte klank-maet in de vooz-laetste zilbe kozt ofte lang worden uptgesproken/ ende wy geene getekende klank i, naer de Grieksche wijse/ en hebben / ende niet-te-min wel diende onderscheyd gemaeckt te worden/ om den gemeynen man / die anders hier in licht konde komen te dutfen/ ende wy hier dan met de riemen souden moeten roeyen die wy hebben/ende ons met onsei, ende ij behelpen/ ende daer mede dit onderscheyd aenwijzen: so konden wy de ij in die woorzen gebuyken die in de vooz-laetste zilbe naer den Griekschen klank-maet eene lange i hebben / die wy dan ook so met eene ij uptspreken/ also wy de letter i in de laetste zilbe naer den aerdban onse spake in onse uptsprake schijnen wederom op te nemen/ ende te verdubbelen: als Philosophije/ Geometrije. Die wy daerentegens gewoon sijn kozt upt te drucken/ als de Grieksche/ akademie/ blasphemie/ tegens hunne uptsprake: ende de Latijnsche/ victorie/ glorie/ naer hunne uptsprake: die kondemen met eene enkele i schryben: daermen dan ook de tweede i om de kozte zilbe so niet en hoorde/ als wel in de andere. Gelyken doet mogtmen houden met de Bibelsche ege namen: ende volgens Elias/ Hiskias/ Tobias/ Jeremias/ ende andere/ albus spellen: alsoe gemeynlyk lang gebuykt worden. Maer de vrouwen namen Athalia/ Lydia/ ende diergelijke / wederom op dese wijse: om datze naer onse aengenome gewoonte kozt willen klinken/ onaegeffen datze de Grieksche accent, ofte klank-maet lang maekt: dewyle wy niet met de Grieken / maer met onse luyden spreken. So worden ook Tobias/ Elias/ Lysias/ Gorgias/ Athasia ofte ias/ Anasia ofte ias/ etc. niet selden kozt uptgesproken: daerentegens

woord *Barja* altijd lang gebuykt. Die nu beyde sids in't gebuykt
syn/ kondemen schryben naer datmense wil uptgesproken hebben. In
de twee-zilbige woorden daer-men de klank-mact niet ofte wepnig
hoort/ daer mogmen't by de Griekische loca sonder accent, ende onse
i laten blijven/ schryvende *Sion*: als mede in die zilben daer de i in de
klank-mact niet en komt / spellende diaken / diakenge. Dit is so
maer mijn boorzlag/ dien ik in de schale van het gesonde oordeel aller
verstandigen geve te wegen: om te sien wat de tijd hier ook allenskens
sal willen toe-laten. Ondertuschen sal ik hier ook mijnen bozigen stijl
houden/ als ik in de uptheemische woorden begonnen hebbe / ende de
selve naer hunne gewoonte / ende spellinge / ende niet naer onse upt-
sprake schryben/ om die van onse inlandsche/ ende erge woorden/ als
boven/ te onderscheyden. Onse luyden mogense middeler tijd in de
Prosa, ofte vyfje rede lesen als sy komen/ ofte ook als sy willen: inden
Rijm sal't sich selven genoegzaam wijsen / daerse na de pijpen van de
mate sullen moeten danczen. Dit en doe ik nu ook niet alleen ten op-
sien van onse i, maer ook van onse y: dat is/ ik en schryf de uptheem-
sche woorden/ in de welke de i booz eene andere klinker komt in twee
verschepde zilben/ ende daer wy naer onse spellinge de i weder opne-
men/ ende de i gebuyken/ niet alleen met eene enkele i, naer hunne
wijse: als diaken/ diakene: maer ook die woorden / in de welke de i
in't eynde der zilben staet booz eene me-klinker / ende daer wy naer
onse vyfje wijse de y besigen: als bibel/ libel/ libzje. Dat ik nu daer-
entegens libzje / ende niet libzje / geijk ook poessje/ etc. spelle / dat
komt hier van / om dat wy den uytgang van die woorden van elders
niet en ontfangen / maer van ons selven hebben.

Dat ik van de i in de Latijnsche woorden/ inde booz-lactsie zilbe
hoort uptgesproken/ geseyd hebbe/ dat herft ook also plaetse in de onse/
die met gelijken hozen klank aldaer in die zilbe gebuykt worden/ die
wy daerom met eene enkele i aldus moeten schryben: berrie/ bestie/
lynte/ kastanie/ malie/ olie/ tronie/ ende andere: gelijk wy in tegen-
deel dit satzoen der dobbel-i, ij, gebuyken/ daer de uptsprake lang
valt/ naer den stijl der Grieken/ upt oorsake dat in sulke gelegenhed
de i om de volgende klinker in de uptsprake schijnt verdubbeld te wor-
den/ 't welk anders in de korte zilbe so niet en geschied/ als meermaels
aengeroerd is: so spelle ik galeje/ galerge/ valleje/ schalmeye / ende
diergelijke.

Wy hebben eyndeljk ook noch een mackzel van twee enkele i, al-
bus by malkanderen ii, in verschepde zilben/ van alle dese andere sat-
zoenen onderscheyden/ die dan moet gebuykt worden / wanneer de
eene zilbe met eene i eyndigd/ ende de andere daer mede begint / als
klettig/ blettig/ vloettig/ letig/ vziichepd/ dzaetinge/ vermoetinge/ ende
diergelijke. Dit waer nu ook wel weer mijn gevoelen: maer also ik
oheral

ii, yj, yji.
iji, ij, y.

T A R I - B E R I C H T .

Mer al eenen doet moet houden/ so moet ik dan ook alhier den twee-
klank/ ofte enige andere zilbe met eene i besloten/ met eene y schryven/
als kleyg/ vleyg/ byzicheyd/ etc. Ende ofmen ook inde volgende zil-
be de i naer onse uytzake schijnt op te nemen/ ende de j e sich hier naer
de selbe tuschen de beyde i merkelyk ende tastelyk voegd/ ende in-
zyngt/ daerom wy ook wel kleygig/ ende byzicheyd/ etc. schryven kon-
den/ so soude ik dan noch die onnodige beelheyd der letteren vermijden:
Dan noch so soude ik ongemelde wederopneminge der letter i inde
volgende zilbe/ kleygig/ byzicheyd/ etc. op de wyse van pzyeel/ pzyonmer/
etc. wel lieft spellen: ofte ten minsten kleygig ende kleyg/ byzicheyd
ende byzicheyd/ sonder onderscheyd. Maer de ij in de gemeyne spel-
linge kleyg/ byzicheyd/ dunkt my het rechte fazoen niet te kunnen
wesen: om dat de staert i de me-klinker j e, ende niet de klinker i be-
tephend/ ende beduyd. Dit hebbe ick also vande enkele en dubbelle
i wel seggen willen tot merkelyk ende nodig onderscheyd.

De verdobbellinge van dese letter i hadde ons nu niet de klinkeren Van't ge-
ende o, ende de twee-klanken ae, ende uc, de markt wel konnen ende volger
behozen te seiten/ so wy de selve om der gewoonte ende des gebruyks Klinkeren
wille/ niet wat te ruym/ ende al te veel hadden moeten toegaven. Wy e, en o, ende
willen dan slechts daer toe arbeeyden/ dat wy niet gemelde twee an- der twee-
dere klinkeren / ende twee twee-klanken te samen eenen gelijken doet klanken ae,
mogen houden/ op dat wy nimmermeer en behoeven om te sien/ noch te ende uc.
te twisfelen/ maer altijd seker mogen gaen/ dat ik in de spellinge geheel
nodig achte. Ende also de minst beswaerde ende geleetende zilben niet
recht de beste ende zierlijkste te achten sijn: so willen wy onse bedenkin-
gen in dese spellinge daer na richten/ so veel als gehoeglyk doenlyk sal
wesen. Ende (liebe!) waer toe ook toch dese lastige verdobbellinge der
klinkeren/ e, ende o, ofte onnodige by-voeginge der letter e tot de a,
ende u, inde twee-klanken ae, ende uc, als men het niet de enkele lette-
ren e, ende o, ende met a, ende u, sonder twee-klank/ ten voilen kan
beschicken? Ofte waer toe alle dese krabbellinge/ ende byabbellinge/
beslemmeringe/ ende beswaringe van den druck/ als men't vooz-by
mag? Quod fieri potest per pauciora, frustra fit per plura.

Het geen geschieden kan niet minder eben goed/
Is reden/ datmen dat niet meer der moeyte doet!

Ik verdobbele dan de gemelde klinkers e ende o, ende gebruyke
ook die twee-klanken ae, ende uc, in alle self-standige naem-woorden
van't mannelijke geslachte/ in't meer-boud/ om't gebolg van't een-
boud/ daer die klinkers dobbel/ ofte die twee-klanken gebonden wo-
den: als aelen/ steenen/ boomen/ bueren/ komende van't eenboud ael/
steen/ boom/ buer. Wepnige woorden uytgenomen, die vande Grie-
ken

ken ende Latijnen tot ons over-komen/ die in't eenboud met die dobbele klinkeren ee, ende oo, ofte met die twee klanken ae, ende ue, ingetrocken/ ofte slechts met eene klinker e, o, a, ende u uptgerectt worden uptgesproken : als poeet/ ofte poete/ propheet/ prophete/ paep/ pape/ ende diergelijke/ die der meer mogen sijn : die dan ook int meerboud met enkele/ ofte dobbele klinkeren/ met twee-klanken/ ofte anderzins/ naer believen/ konnen geschreven worden : poeten ofte poeten/ propheten/ propheeten/ papen/ paepen. Onder welk haendel der uptneminge ik ook met-enen soude begripen alle die woorden des mannelijken geslachts/ die ook so wel verlangd/ als verhoort gebuykt worden : als naem ofte name/ graef grabe/ heer here/ neef neue/ soon soue/ persoon persone/ ende diergelijke.

Alle de by-wozige naem-woorden verdobbelen die klinkers/ ofte houden die twee-klanken in het meerboud/ ende vrouwelijke geslachte/ van gelijken/ ende op de selve wijze/ ende op den selven grond/ ende om de selve reden/ om datze in het eenboud/ en mannelijke geslachte/ met verdobbelde klinkers/ ofte twee-klanken worden uptgesproken : als swaer swaere/ teer teere/ hoog hogge/ suer suere.

De hooz-naem-woorden moeten ook op dese ierste schoeijen/ ende naer desen regel gericht worden : haer haere : gelijk mijn myne/ dijn dijne/ sijn sijne.

Maer in alle de self-standige naem-woorden van't vrouwelijke geslachte soude ik die verdobbeling/ ende twee-klanken na-laten/ ende den dreck van dese beswaringe ontlasten : so om de geslachten te onderscheyden/ als ook booznamelijc/ om dat die woorden eygentlijck ende zierelijck in't eenboud meer-zilbig worden uptgesproken/ ende daerom dese verdobbeling der klinkeren/ ofte twee-klanken/ niet en schijnen so nodig van doen te hebben : als image/ ere/ schole/ hure : of men ook schoon maeg/ eer/ school/ huer kan seggen : ja wy Hol' anders liever also ingetrocken spreken : ende daer van ook de twee-woorden maeg-drank/ eer-sucht/ school-dienst/ huer-huys gemaakt worden : want alsinen die woorden ingetrocken ende een-zilbig wil gebuyken/ so brengense die dobbele klinkers/ ofte twee-klanken merkelyk ende upspakelijc booz sich/ datze twee-zilbig uitgetrocken/ ende eygentlijc ende bescheyden uptgesproken/ niet en doen.

Gelijk oordeel ende gebuyk sij vande uptgerecte woorden/ die beyde van't vrouwelijke ende geenderleije geslachte sijn : als oge/ oze/ hoze/ hoze/ strale/ ende andere.

In alle de afkomstige woorden van alle de geslachten soude ik ook desen baet houden/ ende de verdobbelingen/ ende de twee-klanken afschaffen/ als eenparig/ enig/ noodzakelijc/ brezelijc/ suerig/ nobig/ dodelijc/ geburig/ gedurig/ ende diergelijke : want wy en leren de

* Deriva-tiva.

* Primitiva

* Nam ofte grond-woorden upt de afkomstige niet/ maer recht anders.

In de

T A P E - B E R I C H T :

In de dobbele/ ofte twee-woorzen/ soude ik ook desen gang gaen : ka- dyk/ se- man/ stro- halm.

In alle de werk-woorzen soude ik ook desen regel volgen / schry- vende : gape/ leren/ lopen/ buren : also wy in den eersten persoon vande * verkondigende ofte aenwysende maniere niet alleen en segge/ ik gaep/ leer/ loop/ buer : maer ook ik gape/ lere/ lope/ bure. Alleen den tweeden persoon van het meerboud/ in verschepde * manieren/ est rijden uptgenomen/ daer enig gebolg aen vast is : gp spaert gp spaeret/ gp eert gp eeret/ gp loopt gp loopt/ gp buert gp bueret. Daer de e voozbaet die in u komt te veranderen/ soude ik die herdobbelinge so nodig nterachten : om dat het gebolg torch ehenwel dooz die verande- ringe verbysterd word : gp geeft gp gebet/ gp gast/ ofte gaest/ gp gabet.

* Modus In- dicativus.

† Modi, & Tempora.

In de deel-nemende woorzen soude ik van gelijken doen : spellen/ de/ begraven/ gegeven/ gestoten/ etc.

De * werk stammige woorzen soude ik ook in dese koxme gieten : als hermaninge/ beleninge/ beloninge/ besuringe : item/ gaper/ bze- ker/ loyer/ hurer/ ende diergelijke. † Verbalis.

So moctmen ook alle self-standige woorzen/ van alle de dyse ge- slachten/ daer geen gebolg en is / ongetwyselb aldus met enkele kin- kers spelle/ gelijk dat sich selven genoegzaam wijst/ ende sulky sonder seggen dooz moet gaen : als bader/ banter/ water/ beker/ keten/ senijn/ hozen/ boter/ koxen/ Rutweel/ runmoer/ etc.

Het vooz-naem-woord (dese) schryf ik ook op dese wijsse : bewijl het tot alle de geslachten behoorz : waer vooz ook het ingetrokene est verkoxte woord (dees) inden rijm kan gebzupkt worden : gelijk ook ons vooz onse.

Ten koxsten alle woorzen van alle * deelen van esne rede die hup- zen het gebolg sijn konnen hier naer gericht wozden. † Partes Or- rationis.

De hier nu vooz de e, ende o, in sommige woorzen/ plepten wil- den/ waer van hier boven in de e gesejd is / ende hier na in de o sal ge- spoken wozden/ die wijsse ik daer benen : ende late hun gansch gaene toe hunne upt-sprake upt te drukken : hoe wel de dobbele ofte bzeede letter ee, ende oo, (als sommige syzeken) hier geene plaetse en behoor- de te hebben/ maer enig ander mackzel daer van onderschepden : also de dobbele klinkers hier niet van node en sijn / ende sp ook eenen an- deren klink van middel-mattige upt-sprake tuschen de enkele est dob- bele klinkers willen upt-gebeeld hebben : gelijk ik ook in de letter e verhaelt hebbe. So en kan ik hun dan ook alhier met mijne spellin- ge niet dienen : want behalven dat de bzeede ofte dobbele letters/ vol- gens mijnen batten ende eenparigen grond/ ende voet/ obertollig sijn/ so en sijn sp ook daer mede niet geholpen. Ook soude ik gesnabig moe- ten dubben/ ende butten ; ter wereld niet wetende waer ik naer hun geboelen

Behoelen eene enkele / ende waer eene dobbel letter soude stellen/ ende schryven? Als dan best dat ik spelle/ als ik spzke/ gelijk dat meer als billijk is/ ende dat ik myne upspzake slerhts uptheelde/ latende eenen anderen voor de sgnen sien/ende sozghen.

Vant ge-
volg der
Meklinken.
ten.

Hier waer nu de plaetse wel by dese gelegenhepd van het gebolg der me-klinkeren ook een weynig te spreken/ indien ik mi voorgeno- men hadde so breed te gaen. Eventuel met een woord.

De verbobbellinge der me-klinkeren op het eynde des eenbouds/ naer de Hoogduitsche maniere/ om het meerboud aen te wijsen/ met beswaartighe vanden druck/ in bzeemder gestalte/ en soude ik tegen- woordig niet kunnen prysen: also wy die letter geenzing en kunnen up- spreken/ ende ook niet weynige regelen in't gebolg wel kan versien worden. Wepnd van noch yemand den bzeemdelingen daer mede te kunnen dienen/ dat mag ik seer gaerne lyden/ ende kan hem sulx herl wel ten goeden houden.

Maer de enkele gebolg letter des meerbouds/ op't eynde des een- bouds/ achte ik geheel noodzakelyk/ ende en kan niet sien/ hoemen anders kan oorzelen/ als wy de reden plaetse willen geben. So schryf ik hoofd hoofden/ tand tanden/ mond monden/ heplig heplige/ ende niet hooft/tant/ mont/ heplich/ende diergelijke/ ober al daer enig gebolg aen vast is: alleen de uptheemische eyge namen epgentlyk up- genomen/ als Job/Jakob/ende andere: latende ondertuschen de onse/ als Arnout/ Arent/ Barent/ Evert/ Lubbert/ Geertruyt/ Machtelt/ ook by aldus te schryven: om dat het gebolg hier niet breed en gaet/ ende selben voorvalt: hoewel de d om des gebolgs wille van't meer- boud alhier de epgentlyke letter is: gelijk ook de p in Jop/ende Ja- kop/ welke spellinge ik ook geenzing en wil herwerpen.

Praterium
Imperfectum.

So schryf ik ook inde werk-woorden den verben persoon in't een- boudig getal van de verkhondigende maniere met eene d, om't gebolg van den eersten persoon in den onbolmaekten tyd/ in die woorden die dat gebolg hebben: als hy leerde/ ik leerde: Maer den tweeden per- soon spelle ik ofte met eene t, ende dat ofte om't gebolg vanden tweeden persoon in't veelvoudig getal: gy staot/ gy stootet: ofte als de t wel epgentlyk geen gebolg en beduyd/ maer slechts in bepe getallen op't eynde blijft/ wordende het meerboud ghemaekt met byvoeginge van eene e voor de t: gy leert/ gy leeret: ofte ook met eene d, om't gebolg naer den aerde der woorden: gy arbeypd/ gy arbeypdet.

De deelnemende woorden volgen ook desen regel des gebolgs: be- mind/ beminde.

Ende of schoon de d swaerder ende doffer luyd als de t, ende daer om de rechte upspzake so wel niet en schijnt te treffen: so kan dat immers met eenen gemeenen regel lieber geholpen worden/ te weten/ dat de d in't eynde der zilben klinkt als eene t, (het welke de Franzosen ook so doen) dan

doen) dan dat wy dit nodig en merkelyk gebolg verachtende/ de
 byeenbelyngen verbyfteren/ tgeſicht verdwelmen/ ende het papier
 tegens dit gebolg niet ontallijke regelen oertollig bekladden. Waer
 in ons ook niet en behoord te verhincleren/ nochte op te houden/ dat
 enige woorden in d'eyndigende also ook moeten uytgeſproken wordē:
 also die gansch woepnig ſyn. Ist ook niet wel haest ende met een half
 oog te ſien hoe de d'klinken moet/ ende ofze maer slechts om't gebolg
 daer ſtaet/ ofte ook om de uytſpraakē/ ja hoe nodig op dit gebolg diend
 gelet te worden betonen beele die sulke woorden niet d' ſchryven/ de d'
 onvt gebolg/ ende de i om den soeten ende lichten klank gebuyghende:
 maer (liebe!) als wy door eenen gemeynen vanden regel/ de d' den
 klank van de i in't eynde der zilben verlenen/ als geſepd is/ wat behoe-
 ven wy hier dan niet die onnodige i noch om te ſlepen/ ende het geſichte
 te beſlammern/ ende den druck te beſwaren? Waer de g heeft in't
 eynde der zilben het ſelfde geluyd met ch: waerom hier dan noch het
 gebolg geene plaetse gemacht?

Wat haet mij haer g of bzil/
 Als ik niet ſien en wil?

Ja dese gebolg letter maekt d'ichwils een heel ander woord ende van
 eenen gansch verſcheyden ſin : als wand/ een muet/ ende want/ een
 handſchoen/ rat/ een dier/ ende rad een wiel aen eenen wagen; bloot/
 naekt/ ende bloed ofte blode/ beſchroomd : ſo onderſcheydse ook de
 naem-woorden haet boeten/ hout houten/ van de werkwoorden boed
 worden/ hord houden/ ende diergelyke.

Wat noch meer is de naemſtammige woorden in heydeyndigende. ^{Denominatiua.}
 dwingen ons genoegsaem tot dese ſpellinge/ als naerſtighepd/ vooz-
 ſichtighepd: want ſo wy de voozlaetste zilbe niet ch op't eynde tegens
 het klaer gebolg inners ſpellen willen/ ſo moeten wy twee h by mal-
 handerens ſchryben: also de laetste zilbe daer mede ook moet beginnen/
 als naerſtighepd/ voozſichtighepd/ het welke nopt geſien en is.
 Hier tegens te willen ſeggen dat gemelde woorden niet in heyd, maer
 in eyd uytgaen/ is (onder verbeteringe) maer eene pdele bemantelingē
 van eene oertuygde dwalinge/ ende een taſtelijke miſſlag: want ſo
 moſſimen dan goedepd/ ſterkepd/ wiſſepd ſpellen. Dit geeft ons niet
 enen merkelyk te ſien/ dat wy ook in alle de uytgerechte naemſtam-
 mige woorden in heyd uytgaende/ de voozlaetste zilbe niet eene g de
 hoozen te eyndigen/ ook daer geen gebolg van de g aen haſt is: als
 ſterſtighepd/ dollighepd/ ſloffighepd/ ende diergelyke : want ſterſ-
 righepd en ſpeid geen ſterſtighepd/ maer ſterſtighepd : ende en kan
 daerom de rechte ſpellinge ende uytſpraakē/ die hier verepſcht word/
 niet voldoen. Doch ik en wil ebenwel d'imael ſo ſcherp niet ſeplen/
 maer om't

maer om't onderscheyd des gevolgs wille de oude sleure hier ook noch wat houden/ende volgen. Want ik neme mij tegenwoordig maer vooz het nodigste ober al te veranderen/ ende het andere sterfhs aen te wysen/ ende anderen in bedenkinge te geven.

o.

Wy hebben eene tweederleij o van verscheyde upt-sprake: als storck bock: sot/ bot: hol/ vol: toek/ wolk: golf/ wolf: sozgen/ wozen: dat so seker/ ende bekend is/ dat wy ook sien/ dat eenderley woord door de verscheyde o eene verscheyde uptsprake/ ende bysondere betepenisze ontfangt: als een dol/ de schreys-devick/ daer de riem tegens geroyd word/ ende dol/ uptsinnig: so iser ook een dobbelen met taerlingen/ ende dubbelen: een jock ofte hoerte/ ende jock ofte juck der beesten/ vol een klood/ ende vol het/ ende diergelijke. Hier hadden wy nu wel eenen Nederlandschen Kadmus han doen / (die ik niet en durf wozen) die ons eene nieuwe letter mogte smeden: op dat wy onse woorden onderscheyden mogten schryben: want de letters sijn gevonden om het geluyd onser sprake te bewaren, ende als geleende panden den leser getrouwelijk voorogent te stellen dat heur bevolen is, seyd Fabius Quintilianus in sijn 1 Bock in het x1 11. Kap. Ego nisi quod consuetudo obtrivuerit, sic scribendum quicquid iudico, quomodo sonat. Hic u. est usus literarum ut custodiant vocem, et velut depositum reddant legentibus. Itaque id exprimere debent quod dicturi sumus. Hoe wel de penne ober al de tonge so nauwast niet en kan volgen/ ende uptspreken: maer de gewoonte / ende het gebruyk moeten ons ook wat leren. Doch niettemin moeten wy niet de spellinge so na aen de uptsprake komen als wy kunnen.

oo.

Hier van daen achte ik ook het onderscheyd in de dobbele oo gekomen te wesen/ die sommige/ niet sonder reden/ verscheyden upt spreken/ hoe wel wy dat alhier te Paerlem (mijng wetens) wederomme niet en doen: als hoop een stapel/ een hoop (ofte hope) verwachting: kool warmoes/ ende een kool buers: nood swaricheyd/ ende een noot/ zen brucht: ende meer andere: waer toe sommige de Griekische Omega o gebruyken wilsen/ die by hen eene anderhalve o sal uptebeeren/ ende die woorden upt- drucken die van den rechten klank der o meest af- wijken/ ende wat smeltende ende lijnende woorden uorgesproken.

ou, oo.

Wepne hangelijken dat de haperinge / ende twyfelachtigheyd in den twe-klank ou mede van hier ontsaet: alsober insonderheyd twe-derleij soorten van woorden sijn die wy hier mede met eenen verscheyden klank uptspreken: so seggen wy het doud/ ende hy doud: hy schoud ofte siet/ ende schoud ofte mjd/ ende diergelijke: want de eerste soorte met au op sijn Vlaemsch upt te spreken/ dauwen/ schauwen/ dunkt mij het rechte geluyd geenzins te treffen: also wy die zilbe niet met a, maer met o merkelyk uptspreken. Wanneer wy de onderscheydene o sullen gebonden/ ende in't werk gesteld hebben/ so sullen wy ook in desen twe-klank geholpen wesen. Daer schijnt ook noch eene derde

eene derde uyt-fpraak van desen twee-klank ou te konnen wesen in
 bouk/ kouk/ souken/ blouken/ welke spellinge vast veel geleerden
 volgen/ ja dapper bijhen: so dat wy dus doende drie derleje maniere
 van uyt-fpraak van desen twee-klank souden moeten hebben/ als b.e.
 by schoud sijne bouken om de strenge houde/ *Devitat libros intens fri-*
goris ergo. Wat wy aenlangd/ ik en begere wel dese spellinge niet te
 verwerpen/ so om 't aensien dat gemelde geleerden by mij hebben/ als
 ook wel insonderhepd/ om dat die sake mij so vreemd niet en schijnt te
 wesen/ ende sijne bedenkinge billijk behoord te hebben: dewijle dese
 twee-klank ou also naer de wijze der Grieken kan uytgesproken wor-
 den/ gelijkerwijs van de Franzosen/ ende ook onse Vlamingen vast
 geene andere uyt-fpraak van den selven en gebuyken: willende ook
 desen twee-klank ou den mond wel wat nauwer toe-treken/ die de oe
 wijder schijnt te openen: so dat wy op dese sake wat nader ende gron-
 digger lettende/ tuschen dese twee twee-klanken wel enig onderscheyd
 konnen verneemen. Maer ebenwel dewijle het gansch gering is/ ende
 wy so onderscheyden/ als mooglijk is/ behozen te spelen/ so soude ik
 in alle diergelijke woorden den twee-klank oe liever gebuyken: want
 daer wy de vorige haperinge met eene verschepe o konnen helpen/ so
 en is ik hier geenen raed met dese derde uyt-fpraak/ ofte wy moeten
 noch eene derde o verdrachten/ ofte ook eene nieuwe u smeden. Galt
 staen vast gemelde geleerden bekend/ datter verschepe woorden sijn/
 betwelke die tweederleje uyt-fpraak/ ende spellinge konnen lijden/ ende
 daerom so wel met oe, als met ou konnen geschreven worden. Dore
 hier ook met-namen by/ dat de oe maer van eenderleje sekere uyt-
 sprake is/ ende de ou van verschepe/ die daerom lichtelijc tegens de
 rechte uyt-fpraak konde verdraegd worden: so dat de vreemdelingen
 insonderhepd dickwils dooz dese spellinge konden verbijsierd wor-
 den/ niet wetende/ of spgoud ofte goed/ sout ofte soet/ hebben te lesen/
 ende uyt te spreken: gelijk ook Pontus de Heuyter die woorden al eens
 speld. Gebe daerom allen verstandigen ende goedwilligen intine-
 lijck te bedenken/ of het hierom niet beter en sij/ ons aen de oe te hou-
 den/ die ja sinners die uyt-fpraak kan bereyken/ ende sulke haperinge/
 ende verwarringe niet en is onderworpen. Men en kan ook op de oe
 geene pleyt soeken om de oude ende nieuwe uyt-fpraak der Latijnen/
 die ons niet aen en gaet: want so kondemen dan ook op den twee-klank
 oy uytvlugt maken om de Fransche uyt-fpraak wille: ende op ande-
 re dingen meer. Maer die spraken en raken ons niet: so en lijnen wy
 ook onse tale niet/ maer spreken alles rond uyt den mond/ ende so als
 de lettera leggen.

De Twee-klank oy komt hier mede op desen selven grond der ver-
 schepe uyt-fpraak der letter o met recht in bedenkinge/ ende meyne
 datmen de selve aldus billijk mag schrijven/ opt/ nopt/ moij/ ende de o

niet en behoeft te verdubbelen / oopt/ noopt/ mooy/ gebuyfende de rechte ende harde o, die in volk/ kolk/ tolk/ ende diergelijke woorden plaetse heeft : gelijk men dan ook so altyd met goede reden heeft geschreven.

Vande groote en Kapitaelen ofte Hoofd letters

Dit moet ik ook noch van de spellinge seggen / dat de groote Kapitaele / ofte hoofd-letters in onse tale gemeenlyk seer misbrypke worden/ als men schier yder woord daer mede begint : so men die toch niet gebuyken en moete dan inden aenhang van eene rede / ofte nieuwen zin : als mede inde eyge namen van menschen/ beesten/ steden/ bergen/ rypieren/ ende diergelijke : ofte ook om iets anders daer mede upt te teykenen. So is dat ook altyd so by de Grieken/ Latijnen/ Franzossen/ ende anders/ als ook by ons van ouds gebuykelyk geweest alle verzen met eene groote letter te beginnen/ om den sijn van de Prosa, ofte byge reden te onderscheyden.

Vande Euphonia ofte soet-vloeyendheyt ende goed-geluyd.

Dit moet ik hier ook noch vande Euphonia, ofte Soetvloeyendheyt/ ende goed geluyd aenroeren/ eer ik vande spellinge schepde/ dat wy veele twe-woorden / ofte dobbel-woorden niet naer hurre grond-letters/ maer naer den soeten klank uytspreke / die wy daerom woordt also niet en behoeven/ nocht en behozen te spellen; hoe wel met onderschepd : also de spellinge aldus de namenboegtinge/ ende den grond der zylben dickwils grondig soude omkeren/ het welke wy (onder verbeteringe) op't hoogste moeten nyden/ daer het niet te lyden en is. b. e. so seggen wy : mette/ metten/ metter/ mettet/ dattet/ watter/ datter/ watter/ mender/ hebber/ iser/ iker/ hjer/ ende diergelijke/ voog met de/ met den/ niet der/ niet het/ dat het/ wat het/ dat daer/ wat daer/ men daer/ heb daer/ is daer/ ik daer/ hy daer : alwaer wy dit dan wel bebinden/ ja merkelyk gehoelen/ dat de d, ofte h achter de r in twee verschepte zylben gesteld/ inde uytspreke in eene : komien te veranderen in mette/ metten/ metter/ mettet/ dattet/ wattet : ja de d met de a in alle de andere exempelen gansch ende gaer te versmelten : het welke wy de soetvloeyendheyt billijk moeten geben : maer wy en moeten daerom/ om de voog verhaelde reden sulke spellinge stukt overal niet goed kennen/ ende inrupmen. Segge oversulx dit alhier van dese spellinge der soetvloeyendheyt met onderschepd : dat de spellinge de uytspreke wel volgen ende upt-drukken mag in alle oprechte en waere twe-woorden / die upt twee naem-woorden / werk-woorden / ofte andere deelen van eene rede genomen/ ende te samen gehoegd worden/ naer de wijse/ ende nature der twe-woorden / die beeltijds tot veranderinge der letteren/ in hun begin sonderlinge genegen sijn : ende dat ik dan ook volgens geene waarschepd en soude maken/ datter/ watter/ mender/ hebber/ iser/ iker/ hjer : ofte met dit teyken der twe-woorden/ heb-er/ is-er/ ik-er/ hy-er/ ende niet met het teyken der uptbyttinge inde enkele woorden/ heb'er/ is'er/ ik'er/ hy'er/ te spellen : maec in

T A L L - B E R I C H T .

maer in de, ende het, die, maer ledekens der naem-woorden/ ende der halven geen deel van eens rede sijn/ ende dies ook geen deel van een twe-woord konnen worden/ soude ik dese spelling verwerpen/ ende niet mette/ metten/ metter/ mettet/ dattet/ wattet/ maer met de/ met den/ met der/ met het/ dat het/ wat het/ etc. naer de grondletters schrijven.

Dese soet-bloeiendhepd in't verhozte/ ende uytgebete by-woord daer/ in datter/ watter/ mender/ etc. hoor dat daer/ wat daer/ men daer/ schijnt al by niet wepnig het oud gebruik vanden vollen twe-klank ac te bevestigen: also wy niet en spreken dattar/ wattar/ mendar/ etc. maer datter/ watter/ mender : dat ik dan so maer niet eenen dinger aenwojse/ ende met een woord in't hoor by vaseren aenroere/ ende allen verstandigen geve nader te bedenken. Waer by ik ook dis met-enen by dese gelegenhepd moet seggen dat de ingetrocke woorden versma'en/ belae'n/ hera'en/ hoor versmaden/ beladen/ beraden/ ende diergelijke/ het selve van gelijken doen.

Endeljk moet ik ook noch een woord ofte twee vande sake en spza/ Enge Tael
he selver spreken/en dat slechts ober enige wepnige bedenkingen. En bedenkt
of mij hier schoon het oud ende gemeyn Spreek woord wel bekend is/ es.
Sentiendum cum doctis, loquendum cum vulgo :

Geboelt met hun die't hoofd om wetenschappen byken :
Maer voegt uw spraek en tael naer dat de lipden spreken :

Waermede Horatius in arte Poetica o hereenstend :

Multa renascuntur quæ jam cecidere, cadentque,
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus:
Quem penes arbitrium est, & jus, & norma loquendi.

De spraek die halt/ en rijst/ de spraek die komt/ en gaet/
En hangt heel aen't gebruik/ in wiens gewelt sy staet:

So houde ik het nochtang hoor eene groote volmarkthepd ende zieraed van eene tale/ dat hare woorden wel onderscheyden worden. Verhalven behozen wy ook in de onse daer toe te arbeypden/ de welke hier in hoor geene en behoefd te wijken. Wepue daerom dat wy so aen't gemeyne gebruik niet en behoorden gebonden te wesen/ dat ons dat geheel ende al een regel/ ende byspel van onse tonge sij. Ik beken wel met Fabius in het x. Kap. van sijn 1. Boek, dat de gewoonte de eerste leermeesterse han't spreken is : ende datmen de tale moet gebruyken als de gemeyne munte. Consuetudo (inquit) certissima loquendi magistra : utendumque planè sermone, ut nummo, cui publica forma

es. Ende

est. Ende in het x. i. Kap. dat het schier belachelijk is/ liever eene tale te verhooren die de luden gesproken hebben/ dan diese spreken: ende dat de oude gewoonte van spreken de oude tale is. *Fuerit penè ridiculum, inquit, malle sermonem, quo loquuti sunt homines, quàm quo loquuntur. Et sanè quid est aliud verus sermo, quàm verus loquendi consuetudo?* Maer ik houde ook ganschelijk met hem/ dat hier een wacker oordeel versocht word. *Omnia tamen hæc exigunt acere iudicium. Lib. i. Cap. x.* Ende dat de over-eenstemminge der geleerden de rechte gewoonte van spreken is. *Ergo consuetudinem sermonis vocabo consensum eruditorum: sicut vivendi consensum bonorum. Lib. i. Cap. x. i.* So en is dan de gewoonte van den gemeynen man niet enkelijk het rucht-snoer van de sprake/ nochte him mond de schat-hamer van de supberheyt der selve: maer by de geleerden is het beste ende sekerste oordeel: so behooren die ook op de tale bligtigst te merken/ ende de selve supberst ende bescheptenst te spreken.

Dij, dijn, o, *Ende so wenschte ik wel/ dat de woordbekeens dij, ende dijn, in heur oud gebruyk mogten hersteld worden/ ende dat wy dij, ende u, dijn, ende uvv, onderschepten gebruykten: want dij, ende dijn, spreken van eenen/ u, ende uvv, van beelen. V, ende uvv, schijf ik ook onderschepten: want u siet op de personen/ ende uvv op hun besit: het is u goed/ dat is vossijtelijk/ vobis bonum est: het is uw goed/ dat is/ het sijn uwe goederen/ vestra bona sunt. Het afgeslote ende uytgediende du wil ik gaerne buyten het gebruyk laten blijven/ om de hardicheyt des gevolgts wille die het in de by-gevoegde werk-woorden veroorzaekt: uytgenomen dat wy het sonder gemelde by-gevoegde werk-woorden niet enige naem-woorden in't quade genomen zomtoeglen losselyk gebruyken konden: als du bengel/ du hoof-wicht/ du verrader/ du verlepder/ etc. Hier hoorz hebben wy gy aengenomen: het welcke of het schoon in't meerboud ook gy heeft/ so worden nochtrans door de selfstandige namen/ ofte werk-woorden/ daer dat woordbeken by gesteld word/ de getalen genoeg onderschepten. Wil dan noch iemand in't meerboud gy lieden/ ofte gy luden: ofte ook gy lp/ ofte gy luy/ naer de oude wyse/ om de kortheyt/ seggen/ dat kan ik ook heel wel lijden.*

Hem, hen, *Ik make ook onderschept tusschen hem, ende hen, ende hun; ende hun, haer, haer, ende heur: hem word van eenen man in't eenboud/ hen, ende hun in't meerboud: haer van eene vrouwe/ heur van beele uyt-gesproken. Ook is hen het gebal de aen-klager/ hun de geber/ ende ofneimer/ in't meerboud/ van't mannelijke geslachte. Gelyk onderschept moeder waer-genomen worden in de * besittende vooz-namen sijn sijne, hun hunne, haer haere, heur, heure: so word van eenen man gesepd: het is sijn vader/ sijne moeder: van beelen/ hun vader/ hunne moeder: van eene vrouwe/ haer vader/ haere moeder: van beele/ heur vader/ heure moeder. De naem-woorden van het mannelijke/ ofte vrouwelijke geslachte*

* Pronomina possessiva

geſachte volgen ook de mannen/ ofte vrouwen: ſo ſeggen wy: de hond loopt na ſijne ſtaert om: de leeuwen loeren in ſijnne holen: de ſonne ſteekt met haere ſtralen: de koeijen ſcheren het gras met heure tanden. Ebenwel blijft het begaefde/ ende beklagde gebal van hy hem/ ende van ſp haer/ in't eenvoud/ ende heur in't meervoud niet onderſchepden: maer men kan upt den ſin/ ende by-gaende woorden de geballen lichtelyk onderkennen.

De * aengehechte booz-naem ſe iſ ook van ſeer gemeen/ ende liefelyk/ ende loffelyk gebzuyk in onſe ſprake/ inden noemer/ ende aenklager/ des eenvouds/ van't mannelijke ende vrouwelijke geſlachte; ende des meerhouds/ van alle byle de geſlachten: ende word van geſield in de plaetze van hy/ ſp/ hem/ ende haer/ in't eenvoud: ende booz ſp/ hen/ ende heur/ in't meerhoud, b. e. In't eenvoud van't mannelijke geſlachte/ in den noemer/ de byef/ iſze beſield: in den aenklager/ iſke beſield/ in plaetze van iſ hy beſield: ik hebbe hem beſield: doch dit en valt in de mannelijke woorden alſjd niet booz. In't vrouwelijke geſlachte/ in den noemer/ hoe komtze daer/ inden aenklager/ iſke hebbe gehield/ booz/ hoe komt ſp daer: ik hebbe haer gehield: die heeft in't vrouwelijke ober al plaetze. In't meervoud van alle de byle geſlachten/ inden noemer/ ſe ſijn daer/ mannen/ vrouwen/ kinderen/ in den aenklager/ ik hebbe geſien/ booz ſp ſijn daer/ ik heb hen/ ofte heur geſien: dat gaet ook doorgaens vaſt/ ende ſeker.

Het woord beken ſich behoord ook tot onſe tale/ ende heeft ſijn merkelijck ende nodig onderſchepden gebzuyk: ſo ſegge ik/ hy heeft ſich bekeerd/ dat iſ/ ſich ſelven; ofte hy heeft hem bekeerd/ dat iſ/ eenen anderen.

So ſoude ik mede booz goet achten/ dat wy alle woorden/ ſo veel als mooglijk iſ/ ende het gebzuyk ſal willen lyden/ mogten onderſchepden uptſpreken: als hary coma, haer illa: hepy exercitus, heer dominus: mepy lacus, meer plus: hepy aper, heer verres: ende anas, ende er, epynde finis: hier quatuor, buer/ ofte bypy ignis: hert cor, hart cervus, hard durum: ende diergelijke: ſonder nochtans de Poeten ofte Rymers hier aen te binden/ als het anders inden rym te pas komt.

Deſe woorden worden ook onderſchepden gebzuykt.

Rede, reden/ oratio, betekhend een verhael: reden, reddenen/ ratio, een bewijs.

Doc, cum, iſ een bywoord/ ende beduyd als: doe Augustus Roomsche Keizer was/ iſ Chriſtus geboren: doen, facere, iſ een werk-woord/ ik ſal dat doen.

Doch, ſed, geeft reden in't verholg van eene rede/ ende iſ ſo veel als maer: het woord ſo wel geſepd/ doch ten gaet niet vaſt: toch, ſodes, iſ een ſmeek-woord: doet het toech: ofte eene beveſtinge: het iſ toch ſo als ik ſegge.

Se.

Pronomen
affixum He-
in aorism mae
re.

Sich.

Onder-
ſcheyde
vvoorden.

Rede, redē.

Doc, doen

doch, toch

- Of, ofte.
*Conjunctio
disjunctiva.
- Of, si, betepkenden een geval: of dat so geschiede: ofte eene wenschin-
ge/ utinam: och of dat so geschiede: ofte, vel, is een "schemdend koppel-
woord: ofte kerser/ ofte niets.
- Noch, noch
te.
- Noch, adhuc, beduyd een verholg: hy woond noch te Haerlem/
nochte, neque, is een schemdend koppel-woord: daer is nochte trouwe/
nochte liefde langer inde wereld.
- Niet, niets
- Niet, non, lothend de daed van eene sake: ik en hebbe dat niet ont-
fangen: niets, nihil, de sake selver: ik en hebbe niets ontfangen.
- Oyt, noyt:
immerm.
nimmerm.
- Oyt, ende noyt, spreken vanden doorgaenden tyd: immermeer, ende
nimmermeer, vanden toekomenden.
- Na, naer,
- Na betepkend tot/ ad: ga na hem: ofte achter/ post: hy volgt na
hem: naer secundum, iets daer men sich naer schickt/ ofte iets naer
doet: doet naer mijnen raed: naer dese/ ofte die wijze.
- Tegen, te-
gens, jeges,
bejegenen,
- Tegen, obviam, beduyd eene ontmoetinge: hy komt mij tegen:
tegens, contrà, betepkend vijandschap: hy is tegens mij: jegens erga,
duyckt vriendschap upt: hy is jegens mij wel gesind. Maer het
werk-woord bejegenen word beyde in't goede ende quade genomen.
- Tot, te.
- Tot, endete konden wy ook meesten tyd wel onderscheyden gebuy-
ken/ tot, om eene beweginge na de plaetse/ te, om eene ruste inde
plaetse upt te duicken: of daer schoonmanieren van spreken voorgebal-
len die dat onderscheyd schijnen weg te nemen.
- Leggen,
liggen,
- Leggen ponere, ende liggen jacere, sijn ook van verscheyde betepke-
nisse/ ende gebuyk: so sepbmen/ iets aen sijne plaetse leggen/ ende oyt
sijn bedde liggen.
- Kennen,
konnen.
- Kennen noscere, ende konnen posse, ik ken/ ende ik kan/ sijn van
seer grooten onderscheyd/ gelijk wy alle weken: doch worden dickwils
onbedacht van den gemeynen man vermengd.
- Vande ge-
biedende
maniere
der verk-
voorden.
*Modus im-
perativus.
- Ende gebiedende ofte biddende maniere der werk-woorden segge
ik in't eenboud vanden tweeden persoon geef/ ofte liever geeft/ neemt
ofte neemt/ (sommige seggen ook geve/ neme) in't meerboud gebet/
nemet: ende niet geef ende neem/ alleen in't eenboud/ ende geeft ende
neemt/ in't meerboud: om oorsake dat wy het onderscheyd der getalen
alhier gelijck maken mogen met alle manieren in alle tijden: want so
seggen wy: gy geeft/ gy gebet: gy gaeft ofte gaeft/ gy gabet: gy hebt/
gy hebbet gegeven: gy had gy hadbet gegeven: gy sult gy sullet geven/
och ofte gy gaeft ende gabet: op dat gy gaeft en gabet: ende so hoorde
want den tweeden persoon in beyde getalen op eene wijze upt te spre-
ken is eene faute (onder verbeteringe) waer door het onderscheyd der
getallen tenemael word weggenomen.
- Daer sijn dan noch werkwoorden die desen regel niet en volgen:
als sie/ ende siet: doe ende doet: ga ende gaet: sta ende staet: etc. die
dan ook alleen siet/ doet/ gaet/ ende staet/ hebben in den tweeden per-
soon in

soon in beyde getallen van den tegenwoozdigen tyd der verkondigende ofte aenwijfende maniere. * Tempus
Praesens.

Ook (zonder noch andere die van desen regel afwijken/ die in het eenhoud der gebiedende maniere mede maer eenderleigen uytgang hebben: als laet/ laetet: pzaet/ pzaetet: stot/ stotter: bid/ biddet/ etc. maer dese onderscheyden de getalen in alle tijden.

Worh de Poeten ofte Rymers en sijn hier aen niet gebonden/ ge-lyk ook niet aende geballen in beyde getalen in beyde voornamen/ ende andere woozden: maer gebyrphen doozgaens geest booz gebet: vroom booz vroom ende vroomen: sijn booz sijne ende sijnen: want het ver-zen kan dickwils de twee zilben niet lyden/ ende de konste en wil so nau niet bepaelde/ nochte bedwongen wesen. De Poetische heeft altijd haere vryheyd gehad: so en imaginen haer ook by ons deschoenen so enge ende bekrampen niet sijnden/ datmen haer niet wat botz ende spelens en soude geven: sulkt waer de geesten maer quellen/ ende den geest uyt-rukken. Ik en houde het ook niet nodig de afgebetene woozden al-tyd niet tephenkens uyt te steken tot merkelyke bestwaringe van den druck: maer achte/ dat sy die kloekheyd by sich hebben moeten die de Poeten lesen sullen/ dat sy dat wel van selfs sien/ ende verstaen konnen. Dese vryheyd dan neem ik myselfen in't rijmen doozgaens aen/ dat ik den tweden persoon in beyde getalen in alle de manieren opde wijsse van't eenhoudig getal vermengd/ ende niet onderscheyden en gebyr-ke: behalven dat ik inde gebiedende maniere den voet/ ende wijsse van geef/ ende geest/ neem ende neemt meest arhepde te houden/ liever dan in beyde getalen geest ende neemt te seggen: also de woozden van het veelvoudig getal gebet/ ende neemt/ over al inden Rym niet en willen gebagt wesen: wel verstaende in die woozden die inde gebiedende ma-niere in't eenhoud den stijl van geef/ ende neem willen lijden: also der woozden sijn die so gansch hard luyden. Ende dit dan noch ook so/ dat ik mij hier aen niet en binde tegens de poetische vryheyd/ ende den ep-genlijken eysch/ ende zieraed van onse tale: maer bupteu rym daer de stijl vry ende onbedwongē is/ sal ik van mijnen gesetten regel die inder waerheyd ende epgenschap onser spzaake gegronde is/ nimmermeer/ en nergens/ een hazz- bzeedafwijken.

Maer als ik hier nu van Poetische Vrijheyd spzeke/ so en wil ik hier mede niet/ dat de Rymers sich eene ongebonde ende onbepaelde vry-heyd sullen aenemen/ ende onder dit dechzel alles doen wat sy willen/ gelijk van beelen geschied: want men moet het Rym-verlof niet mis-lyrphen/ nochte te verre trekken. Van allen Rym-verlof en wil ik hier niet spzeken. Twee zoozten sinder voornamelyk die van be-len te gansch veel/ naer mijn oordeel/ mislyrphit/ ende verre bupten het recht van verlof getrocken worden: te weten: de Reckinge/ ende de Krimpinge.

Vande Poe-
tische Vry-
heyd, ofte
Rijm-ver-
lof.

Reckinge.
Dizerefs.

De Reckinge maekt van eene zilbe twee/ als in de deel-nemende
woorzen beminnet/ vertroostet/ vooz bemind/ vertroost/ 'twelk gansch
onzierlijk is/ ende de nature/ ende den aerdt der woorzen biderft: also
het meerboud/ ende vrouwelijke geslachte niet en heeft beminnette/
 vertroostette/ maer beminde/ vertrooste. Ofte ook in den * tegen-
woorzen tijd van de verkondigende maniere in den tweeden per-
soon van't eenboudig getal/ gy beminnet/ vertroostet/ vooz gy bemint/
 vertroost/ het welke ook behoord gemijd te wozden/ dewijle dat sulck
het onderschept der personen wegneemt / ende onder een mengd/ en
verbrabbeld: want in't meerboud moeten seggen/ gy beminnet/ ver-
troostet/ maer in't eenboud/ gy bemint/ vertroost. So ook inden ber-
den persoon/ hy beminnet/ vertroostet/ vooz hy bemind/ vertroost:
want hier uyt bloeyd de onvolmaekte tijdt/ ik beminde/ vertrooste/ of-
te vertroostede: ende de deel-nemende woorzen/ bemind/ vertroost.
In dese zooten van woorzen dan en soude ik dit verlos der Reckinge
nimmermeer willen gebuyken/ al is het schoon sommigen so gemeyn
dat sy het ook bukten den rijm tegens het gemeyn ende wettelijk ge-
buyk altijd in den mond hebben. Maer elses/ selles/ Saul/ arm/ volk/ dat heeft
sijn goed beschept/ ende daer toe is het rijm-verlos.

Maer dat ik hier van den tweeden persoon in de Reckinge gesepd
hebbe/ sal veel-licht niet wel schijnen te bestaen met het gene dat ik
hier terfoud te voren in maniere van Krimpinge hebbe toegelaten/
ende self gedaecht te volgen/ daer ik gemelden tweeden persoon in bep-
de de getalen van gelijken vermene/ als ik aen weder sijde inden rijm
gy geeft/ gy neemt/ segge/ daer ik in't meerboud gebet/ ende neemt
moeste gebuyken. Ik andwoorde/ dat wy om der kortheyt wille ge-
meynelikh ja gestadelikh in't meerboud ingetrocken spreken/ gy geeft/
gy neemt/ dat is/ accipitis: maer dat wy het eenboud nimmermeer uyt-
gereckt en gebuyken/ gy gebet/ gy neemt/ das/ accipis: ja en twasfele
ook niet/ of het sal veelen eene nieuwichheyt dunken in't meerboud
selfs also te spreken/ hoewel het selve tot onderschept der personen
noodwendig diend. Ook konden wy gemelde vryheyt/ die ik mij in't
rijmen aenneme/ die/ om 't gemeyn gebuyk ook bukten den rijm/
schier geene vryheyt en mag genoemd wozden/ niet een teykenken/ so
'n nobig waer/ te kennen geben/ ende also het onderschept der personen
en is ook nergens mede te helpen.

Krimpinge
Synarefs.

De Krimpinge maekt daer-en-tegens van twee zilben eene/ 'twelk
heeltijds hard halt tegens de aegenaemte bloed der Doefje: als werld/
paerl/ g'loof/ g'rechtigheyt/ vooz wereld/ parel/ ofte paerle/ geloof/
gerechtigheyt: also en soude ik mij dit verlos ook niet wel durben
aennemen. Doch word het weer misbuykt: als and'r/ groot'r/ uwt'r/
ijn'r/

TABLE-BERICHT:

ſijn'r/ booz ander/ grooter/ uwer/ ſijner: Het welke nergens toe en deugd: om datmen deſe woorzen niet en kan upſpreken: nabien men ſonder klinkeren geene zilben en kan maken. Item in twee verſchepde woorzen: d'ſon/ d'maen/ booz de ſon/ de maen: Het welke ook geen zins booz den beugel en mag: alſo de klinkers van de me- klinkeren niet en kunnen upgebeten worden. Maer kind'ren/ kind'ren/ ſheeren/ 'tvolk/ t'ſaem/ d'aerde/ kben/ ende diergelyke/ booz kinderen/ hinderen/ des heeren/ het volk/ te ſaem/ de aerde/ ik ben/ komt gansſch niet hard/ ende is ſo gemeyn/ dat het ook wel buypen rijn/ ende ſonder poetiſch verloſ mag gebruykt worden. So ſepbmen ook niet alleen d'onſe/ booz de onſe/ maer ook wel d'onſen/ booz den onſen. De upt- bijtinge booz de h, indiense enigzins veel-licht te lyden is/ ſo iſze noch tans ſeer te myden/ ende niet lichtbaerdig te gebruyken: als d' Heere/ booz de Heere/ d' Heeren/ ende diergelyke/ wil beter ballen: om datmen ook Ebreen mag ſeggen/ van Heber/ ofte Eber.

Gen. 10, 21.
24.

Geen wepniger niſſlag word-er in het ſtellen der by-wozpige woorzen begaen/ als de ſelve niet booz/ maer achter hunne ſelfſtandige woorzen geplaeſt worden: als een man groot/ een kind kleyn/ een paerd ſterk/ booz een groot man/ een kleyn kind/ een ſterk paerd/ Het welke te gansſch ongerijm is/ en onder derkzel van rijn-verloſ geen zins te lyden: want men en mag ſo niet rijmen datmen de tale geweld doet: ende dat geen goed Dupſch en is/ kan dat wel goed rijn weſen: Wy en mogen ons hier niet behelpen met andere ſpraken. Agelyke tale heeft haere eygenſchap: maer de onſe en kan dit niet lyden. Alleen ſeggen wy God Almagtig/ ende ik en weet niet dat wy diergelyke exempelen meer hebben. Maer wanneer wy meer bywozpige woorzen by een ſelfſtandig gebruyken/ dan kunnen de bywozpige ook wel achter aen geſteld worden: als een rupter ſterk/ en koen; een jonge kleyn/ en teer. Maer by te merken ſtaet/ dat de bywozpige woorzen van't vrouwelijke geſlachte in ſulken gebal ook mannelijk worden upt-geſproken: als/ een vrouwe/ ſchoon/ en bloom: een ſode/ verſch/ en goed. Dit kan ook weſen/ wanneer de by-wozpige woorzen her-groetens/ ende na-druckens gewiſe worden boozgeſteld: als/ een held ſeer onbertaegd: een heer geweldig rijk.

Plaetse der
By-voor-
pige Woor-
den in den
Rijm.

Van gelijken moet in het rijmen dapper acht genomen worden/ datmen de natuerlijke oordre der woorzen niet en verſette/ maer houde ſo veel als immermeer mooglijk is/ ende datmen onſe tale niet en verwoeſte/ ende verderbe/ om rijn te maken/ tof onere beyde van de tale/ ende van den rijn. Ik wil de Poeten wel gaerne wat toegeven: ſp moeten ook byj wat hebben: onbertuſchen Deteriores omnes ſumus licentia, ſepb Terent. in Heaut.

Vande na-
tuerlijke
Ordre der
vwoorden.

De Dytſcheyd maekt wild/ ſp wil niet aen den band/
Geeft gpe maer den dupyn/ ſp neemt de heele hand.

Wy willen dan dat onse Rymers gedenken willen dese krom-tong-
afge maniere van spreken na te laten: mij dese vriendschap doet: en wilt
mij straffen niet: ik heb't genomen aen: want wy en walen ende mal-
len so minners met onse tale niet/ maer seggen: doet mij dese vruznd-
schap: en wilt mij niet straffen: ik heb't aengenomen. Dit soude ik
dan geheel verwerpen. So moet ook dese zooze van rede in den rym
gemijd worden: gehepligd sij dijn naem: ik heb't gegeven hem: ik heb
gebeden God: want men moet seggen: dijn naem sij gehepligd: ik heb't
hem gegeven: ik heb God gebeden. Doch hier in kan men wel wat
dooz de vingeren sien/ als 't maer niet te vout/ ende te grof en gaet:
ook slijbberd het bywijlen dat het so wat heen passeren mag: insonder-
hepd wanneer de naem ofte hoor-naem-woorden met eene voorder
rede bekleed worden/ het welke in de scholen Calus vestitus genoemd
word. So kan men seggen: gehepligd sij dijn naem/ die groot en
heplig is: ik heb't gegeven hem/ die meest van node had: ik heb ge-
beden God/ die in den hemel woond. Dese maniere van spreken kan
ook plaetse hebben in enumeratione individuorum, & rerum singulari-
um, in't verhael van verschepte dingen: sy verdelgden met den/ waer-
de mannen/ vrouwen/ ende kinderen: sy verbranden met den vuere
steden/ dorpen/ ende stoten: de Here sal ten jongsten dage oordelen le-
venden/ ende doden. Item in eene onderschepte rede: het en is
het boek niet van Jan/ maer van Pieter. De jaer-getallen worden
ook gemeynlyk in eene rede niet qualijk achter gesteld: geschied/ ge-
daen/ gemaekt op dit ofte dat jaer/ op dien ofte desen dag. Daer en is
schier niets dat in den Rym mander word waergenomen/ ja in de ge-
meyne ende ongebonde rede selfs meerder overgetreden. Ook sullen
de geleerden dickwils wel meest tegens desen regel sondigen/ ende
aenloze/ die onse Duplethe tale naer de Latijnsche woord hoor woord
willen spreken/ so toch die tale in desen gansch van verschepte nature
sijn: getuppe verschepte gedrukte boeken/ dagelijksche predikationen/
formulieren der openlijcke gebeden/ gemeyne t'samen-spraken/ ende
diergelijke.

Van den
eygentlij-
ken Rym.

De Rym moet ook met eenen vollen ende gelijken klank op mal-
kanderen vallen/ ende slupren: want daer van draegt het den naem van
Rym. So konnen dan aerden ende werden/ hoop ende op/ haest ende
vast/ alte mael ende al/ swijgen ende liegen/ man ende gaen/ here ende
eren/ pijn ende verdwijnen/ ende diergelijke/ geene goeden nochte
rechtshapen rym maken.

De naem-stammige woorden in beyd, gelijk uptgaende/ ende
hoordz nergens rymende konnen het beste rym ook niet maken: als
heylig ende gewillig/ gerechtighhepd ende barmhertighhepd: hoewel
men dat in goede Poeten lichtelijck over het hoofd kan sien/ als het
maer niet al te veel en geschied: maer trouwichepd/ ende soetichepd/
en kan

T A B E L - B E R I C H T .

en kan niet herwoopen worden: om dat de voorlaetste zilben bescheyden rijmen: so van gelijken dofficheyd ende slofficheyd/ alwaer de eerste zilben op malkanderen sluyten.

Gelyk oordeelsij (mijns oordeels) van alle andere woorzen vange-lyken uytgang in't geheele/ ofte ten deele/ doch van verscheyden sin: want ik en kan daer in so grooten zieraed niet sien/ om die niet hoorbe-dachten raed/ ende willens/ tot den rijm op te soeken: als hy staet in goeden staet/ hoorwaer 'tis waer/ een vest wel gevest/ tegenweer met getweer/ ende diergelijke.

De herlicheyd o word ook inden rijm geleden: als volck/ wolk.

Op de Casura, ofte Standaard diend ook blytig gelet te worden/ het welken den rijm sonderling behallig maekt. De herzen van dertien ende twaelf voeten rusten op de seste zilbe. Vanden Standaard.

Des Heren heyl is groot - hoor al die sich bekeren.

Gods toozue blyft op hem - die inde sonden leefd.

Die van elfende tien voeten blyhen op de vierde zilbe staen:

So wile God eerd - dien sal God weder eren.

Wel hem die sich - tot synen God begeest.

Voeder nu met den standaard meer sins is/ hoe die holder/ ende de rijm zierlijker ende aengenaemer is. In verzen van minder voeten word geen standaard vereyscht: alsof niet veel meer als halve groote verzen en sijn/ ende al hoorz aenrollen/ ende niet en rusten hoor dat sy ten eynde lopen: ende daerom also sich selven hoor eenen standaard verstrecken.

Maer 'tis eenmael lang genoeg/ so het maer niet al te lang en is: Beslyt.
want ik en neme mij hier niet hoor eene Grammatica, ofte Sprack-konste te beschryven. Ik en dachter ook inden beginne so veel moey-te niet om te doen/ nochte so veel woorzen den hals te bryken/ nochte mij sulken hoofd sweer te maken/ maer ik bevinde/ als men daer aen komt/ so isz schier geen afkomen van: ende daer is (hoorwaer!) so wat aen vast/ als de onbevroefde sich niet lichtelijc en sal inbeelden/ nochte gelove. Ik en begere ook hier over met niemand te knibbelen/ nochte iemand wetten te geben/ nochte aen mijne bedenkingen te bin-den: maer gevele slechts allen verstandigen byzundelijc in nader be-denkinge: latende eenen pgelijken syne bysheyd/ gelyc ik ook de mine behoude. Alleen begere ik dit slechts van hem die mijne spellinge niet en belstet te volgen/ dat hy maer lyden wil/ dat ik mij selven/ ende ook veel licht anderen/ daer mede mag dienen. Ik en hebber niets anders ter wereld mede gesocht/ dan mij selven eenmael

Vennael/ ende eyndeligh/ na heel soekens/ ende tastens/ met pijnlij-
ken arbeid/ ende verbyetige moeyte/ ende geen kleyn hoofd-byeken/
seker te maken/ daer ik tot noch toe in de spellinge so blind als een mol
geluweest ben/ (dat ik gaerne beken) ende alles met groote onvastig-
heyd/ ende loszicheyd/ bekommerd/ ende twyfelachtig geschreven
hebbe: ende met-eenen reden ende rekenschap van mijne spellinge ge-
vende/ ende mijne gronden openende/ ofte anderen tot na-volginge te
verwerken/ ende met mij vast te maken/ (also ik niet en meyne iets
voorz-gebragt te hebben dan dat op reden staet) ofte ten minsten allen
goedwilligen te verstaen te geven/ dat ik met goede reden/ uyt liefde
tot onse moeder-tale/ ende lust mijner gerustheyd/ ende sekerheyd/ en
sinnelighheyd/ ende niet door enige licht-vaerbighheyd/ nieuws-gherig-
heyd/ news-wijshheyd/ ofte sotten-waen van eyge kloekheyd hier toe
gebraven ben. Ik sal mij ook houden wel gequeten/ ende seer veel
gedaen te hebben/ so ik andere kloeker geesten nader opwerken/ ende
het voorz-geven sal (gelijk andere mij hier hebben op-gescherpt/ ende
grotelijck geholpen; insonderheyd de erentfeste ende wel-geleerde
Here/ Mr. Antonis de Hubert, Rechts-geleerde/ mijn gunstige ende
waerde vriend/ die alderblijtighst/ ende bescheydenst op onse tale get-
ende mij de ogen dapper geopend heeft: met wiens kalberen ik gaer-
ne bekenne mi ende dan niet wepnig alhier ook geploegd te hebben)
om ons eenmaal leenen nader/ beter/ sekerder/ ende vaster voet te
wijzen/ daer ik seer na verlangen sal: ten hoogsten bereyd sijnde voorz-
de reden/ ende waerheyd/ ten allen tijden/ met dank- segginge/ te wij-
ken.

Si quid novisti rectius istis

Candidus imperti: si non, his utere mecum.

Die ons wat beters heeft/ die wil wat beters schryben:
Die niet/ die wil met mij in mijne meynung blijven.

Ondertuschen/

In magnis voluisse sat est.

Si desint vires, tamen est laudanda voluntas.

In saken van gewicht/ al heeft men niet gedaen/
Het gene dat men wil/ neemt daer de wil voorz-aen.

En wat wonder waer't of men in so een open en wijsd veld/ en ruy-
men/ en ruygen dool-hof/ en rouwe ende verwarde sake/ van duysen
derleije over-legginge/ daer men wel met honderd ogen als een Po-
etische Argus heeft toe te sien/ hier ofte daer wat gedoodt ende gemist
hadde?

Quandoque bonus dormitat Homerus.

Een schutter schiet wel eenskens mis/
Alwaer hy ook noch eens so wis.

Et venia primum experienti.

Die sich wat dappers onderwind/
Al sepld hy eens die eerst begint/
Wie iszer van so kleyn beschept/
Die dat ten quaedsten overlept!

So meyne ik dan sluytelijk gansch ernstelijk / dat / so ik hier mede
geenen dank/nochte ere behaeld en hebbe/daer't mij niet om te doen en
is:

(Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.

Hy is niet pdelhepd geplaegd/
Die wereldijke eer bejaegd.)

Ten minsten ook geenen ondank/beel min smaethepd/ ende laster-
ge/hy alle rebedijke ende verstandige menschen/ niet desen mijnen ar-
bejd verdiend en hebbe/naer't ver3

Stank/geen dank/ ondank/qua klank/ in sine laborum:

daer ik niet so grooten ende verdietigen arbejd / ende tijd-kosten/
meest alle de auteurs hebbe doorgelopen/die opt op onse tale geschre-
ven hebben/ ende hunne bedenkingen/ ende de mijne/ dickwils om en
wederom in alle baten ende gaten gegoten/eer ik daer van te niet goed
garen (indien noch maer) hebbe konnen spinnen. Ende wat dan
nu ook de Momos, ende Zillos, de onberuiftige/domme/ ende afgun-
stige berispers/ende bedillers belangd/gelykik van hun geenen dank/
maer eer stank hertwachte/so verachte ik ook alle hunne nakakelingen
niet eenen koelen moed/ ende ongefronst voor- hooft: wel wetende/
dat sulke faci, ofte weet-nieten niets anders en weten/ nochte geleerd
en hebben/ dan den sueren arbejd van anderen niet tongen-senijn te
kelonen/ ende dat sy beter wat konnen berispen/ als verbeteren. Ik
en hebbe ook niet gedacht hier van iets meer na desen te seggen/ ofte
te schrijven. Ik later ook andere geheele boeken af maken die het ge-
legen is: wat nu belangd / ik en hebbe daer toe nochte gelegenhepd/
nochte genegenhepd. Mijn lastige dienst geeft mij de handen wel so
hol werks/ dat ik mijn hooft niet sulke letter-saken niet veel meer
bezeken en mag: hoewel ik niettemin gansch gaerne sage/ dat wy al te
6 | ainen/

samen/ so veel mooglijk is/ alhier eenen eenparigen boet mogten griffen/ ende houden/ ende eenen selven weg gaen/ datmen van ons niet en segge:

Quot homines, tot sententia.

Een yder dyjft dat hy geloofd/
En volgt het dichten van syn hoofd.

Ende Grammatici cerrant, & adhuc sub iudice lis est.

De Schijbers twisten noch/ en leggen ober hoop.
En trecht is niet beslecht/ en hangt noch aen den knoop.

Ik bestede liever den tijd/ dien ik mij selven/ ende mijnen gewichtigen dienst/ eenigzins ontbinden ende ontrecken kan/ inde sake/ dan in de woorden/ inde pitte/ ende kerne/ dan inde schelle/ ende schelpen. So hebbe ik dan ook den dyft van mijne nature niet wederhouden/ nochte versaken konnen/ of ik hebbe in dese geluckige eeuwte ver kloethe verstanden/ ende wackere ende dappere Boeten (in welken deele wy hoorde Grieken ende Romeynen ende alle andere volkeren/ niet een hazz- breeb en behoeven te wijken) ook een weynigstien naer mijn geringhepd ter handen halen/ ende te voorschijn brengen moeten/ niet om niet anderen te monstere (also ik mij hier mijner swachhepd ten hollen bewust ben/ ende mij gaerne de minste erken) maer om de konste ook te eren/ so veel ik konde/ dooz't exempel van so veel dappere mannen opgewekt; ende God/ ende mijnen eben mensche daer mede te dienen: hoewel ik mij hier slechts een kleyn besteck gemaect hebbe (ist dat de Here wil/ ende ik leven mag) dat ik niet en denke over te treden: Nam hæc ætas alios mores postulat,

Mijn ampt/ en dese tijd/ veel licht
Derepschen wat van meer gewicht.

Eccl. 12. 12

Ook heeft het boek- maken lichtelijc anders geene eynde/ naer het getugemisse vanden D. Prediker/ ende dat neem ik mij ook also vooz/ dat niets van mij het licht sien en sal/ dan alleen dat gene dat ik meyne/ dat yder verstandige/ ende recht religioens-herwant/ ende goed datriot/ oorzelen sal niet dan naer enkele ere Gods/ ende Christelijke sichtenge aller bromen te sullen smaken/ gelijk het mij betaemt/ esdat mijn dierbaer ampt/ daer in ik vooz Gode sta/ in het alderminste niet alleen niet onteren/ nochte bekleppen/ maer ook selfs zieren/ ende kronen sal.

Nil me

T A E L - B E R I C H T .

Nil me pravorum livor, clamorque morantur :
Vnica cura mihi, posse placere bonis.

Ik denke na't gekijft der bosen niets te bzagen :
Ik soeke maer alleen den bzomen te behagen.

Valere, favete, & plaudite. Zijt Gode beholen/ ende mijn booz-
nemen gunstig.

Ower E. toegedaen ende dienst-willige

S A M V E L A M P Z I N G .

E N C O M I V M O P E R I S .

Grammaticos canones vulgari tradere lingua,
Ne vulgare putes aut leve, lector, opus.
Noris Grammaticam patrij sermonis ab ipso
Inceptam Karlo, qui tibi Magnus erit.
Mensibus & Ventis Germanica nomina fecit,
Carminaque Heroum gesta canenda dedit.
Livor, in Ampzingo noli reprehendere, tanquam
Indignum : certe est hoc mihi Cesareum.

Prodit memo-
ria Eginhar-
di Karoli
magni Impe-
ratoris Can-
cellarius, &
Scriba, in
ejus Vita cit-
sa annum
1000.

En acht het niet gering/ noch niet de boet te steken/
Sijn moederlijke tael naer wetten upt te spreken/
En daer wat in te doen/ dat alles wat men seyd/
Dat alles watmen speld/ geschiede met bescheyd.
De Spraek-konst onser tael heeft Karel eerst begonnen/
De Grootte recht genaemd/ verwinner-nopt-verwonnen.
Hy heeft de Maenden ons de Winden ook genoemd:
Hy heeft der Heldes daed in Duytschen Rijn geroemd.
Sou dan de Nijdigheyd hier over Ampzing binten/
En als een slechte saek sijn arbeyd hem verwijten/
Niet waerdig so een man/ een Leraer van Gods Kerk?
Ik houd het booz eē Groot/ ja booz een Kysers werk.

PETRVS SCRIVERIVS.

70
Aendey Exentfesteij, Hoog-geleerden, ende seer
bescheyden Heere.

P E T R V S S C R I V E R I V S.

Verwaerde, seer waerde Vriend, ende Mede-
Burger.

IK hebbe de stuckey, met usser E. aen-
teykenin gen, ende bedenkin gen, de His-
torie van onse Vaderstad aengaende,
door Vriend aen mij geschickt, dese hoorle-
de da gen wel ontfangen. Mij is hier
mede groote dienst geschied, ende nieuwe
moed gegeden, om nu noch te meer mijne tot tsemmael ge-
smede beschrijvinge ende lof onser Stad Leuven ten
derdemael by der hand te nemen. Ik houde mij daer door
aen usse E. hooglijk verplicht. Ook sal onse burgerij
usser E. dit alrede dank keten, indien maer mijn werck
(gelijk ik hope) hun wel geballeij kan, ende het usse mede
dies te graeger verwachten. Ik verblide mij ook seer,
dat ik nu meermaels o genschijnelijc ende handtastelijc
gehoese, ende bevinde, dat usse E. dit mijn hoornemen
geheel dig gunstij is. Ik sal daerom ook ten hoogstey
trachten, naer mijn gering vermogen, ende so wel ook
als mijn lastige dienst lijden mag, dat ik mijne din gen
waacker ende spoedig afwaerdige. Ronde ik ex onse
Stad maer so mede dienen, ende gelieven, als mijn herte
wel goed is: ende ook usser E. verwachten ge ter eren vol-
doen, als ik wel soude wenschen, ende begeren. Wil dat
niet wesen, so laet mijne trouwe ende oprechte meyninse,
ende usser E. goede gunste, het gebreck van mijn krag-
ten

ten Verhulley. Ik hope dan noch dit stuck (door Gods
genade) met lust so te bearbeyden, dat het gessis uyt een
ander oge sien sal, als hoor heney, ja dat het genoeg een
nien werk sal schijnen te wesen. Want behalven dat ik
den ouden Zijny in veele plaetzen versmede, ende ook met
nieusse herzen doorgaens vermeerdere, so hebbe ik mede
goed gebonden, verscheide stucken ende bescijfen in Prola
ende herten Zijny in mijne herzen in te hoe gen: wesk ik
hope, dat niet alleen den Zijny licht sal gesen, maer ook
het geheele werk te meer aen genaem maken. Ende dit
gaet dan usse E. wederom hoor, op dat ik usse E. her ge,
ende terge om te hol gen, ende ons eenmael te gesen, dat
usse E. ons lang beloofd heeft, ende (in Grijscheyd gespro-
ken) al te lang schuldig blijft. Ik lope het so wat Poeti-
ceter lichter hand met eenen gebonden ende gedwongen
stijl over: usse E. sal in Prola wat breeder konnen af-
wacijen, ende met eenen Grijsche rede alles uyt hoerlijker uytstrij-
ken: ik seg ge het so maer met weynige woorden, usse E.
sal alles grondig bescijfen, ende met redeney onsederspre-
kelijk bekliden, ende bevestigen, waer na ik magtig sal
verlangen. Waert wel seer geleerde man, ende houd mij
gunstelijk in het getal uwer gronden. In onse Stad
Haerlem, desey 1 Sprackel 1627.

Weser E. seer dienstwillige, ende toe gedaen Wund

SAMVEL AMPZING.

Leiden.

E E R - D I C H T

Op de Beschryvinge ende Lof der Stad Haerlem
Van Samuel Ampzing.

Onst-gierig leer-saem hert, hier siet gy voor uvv
ogen

Een aerdig tafereel, 'skonstsuyterste vermogen.

Noyt gaf Apellis treck so levendig een druck,
Noch Zeuxis konst-pinzeel in enig schilder-stuck
Des levens beeld, en schijn : als vvy hier af sien malen

Ampzing klokke pen 't oud Haerlem met haer palen.

Wijkt Mome ver van hier, uvv tand en heeft geen vat:

Siet hier tot uver spijt van dese schoone Stad

Een meesterlijk verhoog van binnen, en van buyten.

Wie sag oyt sulken vverk, so kort in een besluyten,

So levendig, en net, so vloeyend, end so reyn,

Een lichaem t'saem gevoegd uyt ledeng groot, en kleyn?

'Tis alles hier geraekt, 'tis alles door gekropen.

Wie sou so grooten vwerk so kort te samen hopen?

'Ten is geen dorre treck, geen schrapel doods-geraemd:

Maer al dat tot gestalt van sulken lijf betaemd,

Vleesch, bloed, en ingevvand, ja merg in't been besloten

VVord kōstig hier verhoogd. VVie kan dit vwerk begrotē?

Een vwerk met konst, en lust, een vwerk door liefd gedaē,

Eē vwerk vvaer door de naem vā Haerlem hoog sal gaē.

Dus Hoofden onser Stad, dus Burgers, die beminnenet

Met recht uvs Stedes lof, nu vvederom versinnet

Vvv plicht der dankbaerheyd, vvat voor een erē-kroon

De meester van dit vwerk sal hebben tot een loon.

So hem uvv gunst besvviijkt: so sal hem noch verblijden,

Dat dit noch dienst kan doen voor sijne na-saets tijden,

En darmen vveten sal, de liefde die hy had,

De moeyte die hy de'e voor sijne Vader-stad.

H. S.

Beleyd / ende Inhoud van het geheele Werk.

I. **V** O O R - aen is eene korte Inleydinge tot de gansche handelinge.

II. Wordt gesproken vande Stichtinge der Stad Haerlem, alwaer tweederleij gehoelen hoort-gesteld word: het eene van Lem / daer van ons Mark-veld / het Sand genoemt/ gehandelt word: het andere van het geslacht van Haerlem/waer by de lijste vā die stamme ingevoerd word/ so veel als men heeft konnen bekomen. Op welke gelegenhed ook gesproken word van't Slot van Haerlem/ by Heims-kerk van-ouds ook gesticht/ende vande verwoefinge van het selve/ende wat sich daer heeft toegedragen: mitsgaders van andere sloten/ ende kasteelen/ die wel eer in ons gewest van Haerlem in grooten getale hebben gelegen / van wegen den sonderlingen lust van onse land-streke: te meer also de eerste Graben van Holland Haerlem tot hunne woon-plaetze ende Hof sich hadden uytverkozen: waer- over ook gewag gemaakt word van de Grafelijke Pypsen/ Vogel-sang/ Welberts-berg/ en Byedenroede. Met-enen word hier Bakenes in Haerlem, ende het geslacht van dien naem/ verhaeld / waer van ook enige namen opgeteld worden diemen noch heeft konnen vinden. Ook word de oorsprong van dien naem opgesocht / ende ter deser oorsake van Kinshepm/ ende Kermerland gesproken/ waer van Haerlem de Hoofd-stad is. Spndelijck word de stamme van Afsendelf aengeroerd/ om datze aen't hups van Haerlem is geplykt / ende daerom naer de wijse ende gewoonte der Edelen dat wapen ook voerd.

III. Wordt gehandelt vande eerste beginzelen, ende gronden der Stad Haerlem, ende waer die gelegen sijn: mitsgaders ook van haere wyfsettingen: alwaer so wat ondersoek gedaen word/ of Bakenes oud Haerlem sij/ ofte niet: waer- over ook van Aeljk-Bakenes word gesproken. Ook word ter eren verhaeld dat Koning Willem alhier geboren is/ die Haerlem met veel ende heerlijcke privilegien heeft begift. Met-enen word gehandelt van haere veelvuldige vervvoeckingen door brand, ende oorlogen, ende haeren tegenvvoordigen vvelstand, voorspoed, ende heerlijckheyd.

IV. Wordt de gelegenhed van Haerlem binnen haere mueren beschreven/ ende aldaer gesproken van de straten/markt-velden/ende burgers-hupsen. Daerna vande gemeyne Stads-gebouwen/ als insonderheyd van de Groote Kerke/ ende Tozen/ende wat daer meer toebehoort. Item van het Stad-hups: alwaer bewesen word/ dat het selve het oude Prinzen-hof van Holland is/ ende de woonplaetze der eerste Graben. Van van't oude Raed hups / vleesch-hal/ vish-

86
bissch-markt/ waeg/ poozten/ kerken/ torens/ kloosters/ prinzen-hof/ kloek-
hups/ ende klokken. Woorden van het Sparen/ ende Sparendam/ ende wat
daer aenkleefd: alwaer ook het Haerlemsch geslacht van den Spaerne word
vermeld: nitsgaders de doortocht der schepen: ende onse byzom van loszen/
ende laden/ in Holland/ Seland/ ende West-Vrieland: Item van alle tollē te
water/ ende te land. Ten laetsten van onse andere grachten/oude Beek/ende soe-
te wateren.

V. Wordt de seer vernakelijke gelegenheyd van de land-streks der Stad Haer-
lem lebendig/ ende overbloedig vertoon: ende aldaer gesproken van het Mepz/
het H/ de See/ van Sandboort/ ende de visscherij: van de dypnen/ ende konij-
nen/ van de jacht/ ende hartjes-dag/ vogelen-vangst/ ende swanen-dyft/ ende
diergelijke. Vanden Witten-blink. Vande bleyken/ landerijen/ ackers/ ende
weyden: waer by ook de Deen'sche oszen-stal gedacht word/ op onse Stads wal
dit jaer 1627. opgericht. Ook worden de tynnen/ ende hoven/ ende de Stads
eengelen verhaelt. Van worden de Haerlemsche wandelingen buyten alle onse
poozten enige mijlen in het rond in onse liebe land-streke/ ende al dat alder ver-
makelijst geweest met doopen/ gehuchten/ heren-hupsen/ ende hof-sieden wijd-
lustig beschreiben. Eyndelijc word booznainelijc gesproken van den Dout/ende
de Baen.

VI. Wordt vermeld/ hoe alhier wel-eer eene Hooge-Schole werde booz-
genomen van wegen het onuytsprekelijc vermaek van onse Stad/ sijnde daer
toe de alder-bequaemste ende gelegenste plaetse die men kan wenschen: upt wel-
ker oorsake van onse Geleerden word gesproken/ ende wat daer aen hangt. Van
de Librije, Anatomie, Garen-markt, etc. ende Blesers Graf-schrift, in het Pand.

VII. Wordt de oude vromicheyd der Haerlemmers booz veele dappere dae-
den beschreiben/ ende betwisen/ende wat daer toe noch meer diend.

VIII. Wordt gehandelt van den aerdt, kloekheyd, ende geestigheyd, hande-
linge, ende handteringē onser burgeren, ende de neringen onser Stad: alwaer ge-
sproken word vande VVeerij, ende de Haerlemsche waren/ende wat daer meer
oploopt: vande Brouwerijen, de hoofd-neringe onser Stad: van de schrijf ende
reken-konst onser vermaerde scholen: vande Musijke/ ofte sang-konste/ ende
wat daer by komt: vande schilders/ plaet-snijders/ glase-schrijvers/ en dier-
gelijke konstenaers/ die hier overbloeyen: van de edele konste der Bock-drucke-
rij, alhier eerst gevonden. Eyndelijc word daer ook een Se-monster gedacht.

IX. Wordt ter eren gesproken vande hoogheyd, waerdigheyd, ende plaetse
der Stad Haerlem ten Hove, in den Raed van de Hoog. Mog. Heren Staten van Hol-
land, ende VVeest-vrieland: nitsgaders van de Regeringe ende Regeerders onser
Stede, niet de Officiēren buyten stad in onsen land-begrijpe: beneffens de Regē-
ten der onder-geboegde ampten/ de subalterne officien genoemd.

X. Wordt gedacht/ dat onse Stad in den jaer 1564. tot eene Roomsche Bis-
choppelijke Stoel is verheben/ wanneer de nieuwe Pauselijke Bisschoppen tot
onderdruckinge van de goddelijke waerheyt der Evangelische Lere in de Ne-
der landen sijn verhozen/ ende in-gehoerd: by welke gelegenheyt dan van de
waere Christelijke Gereformeerde Religie word gesproken/ de alder-booznaemste
ere/ ende kroone/ heyl/ ende seggen van onse liebe ende waerde Stad.

XI. Eyndelijc word het geheele werk kortelijc besloren.

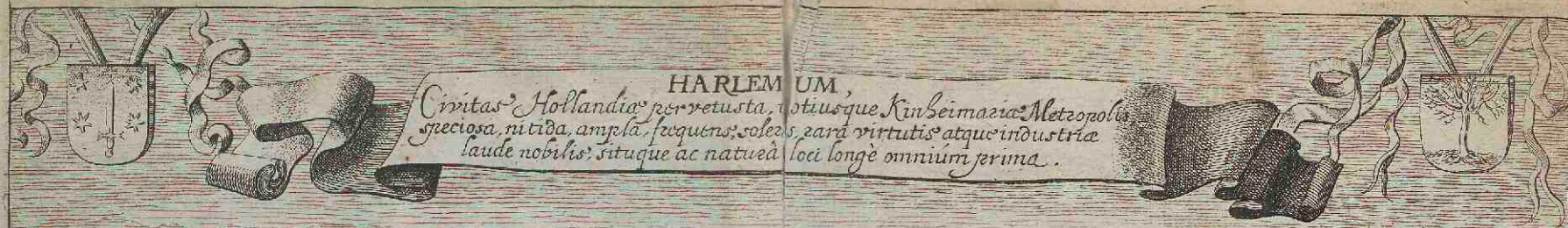

B E S C H R Y V I N G E
ende Lof der Stad
H A E R L E M
in Holland.

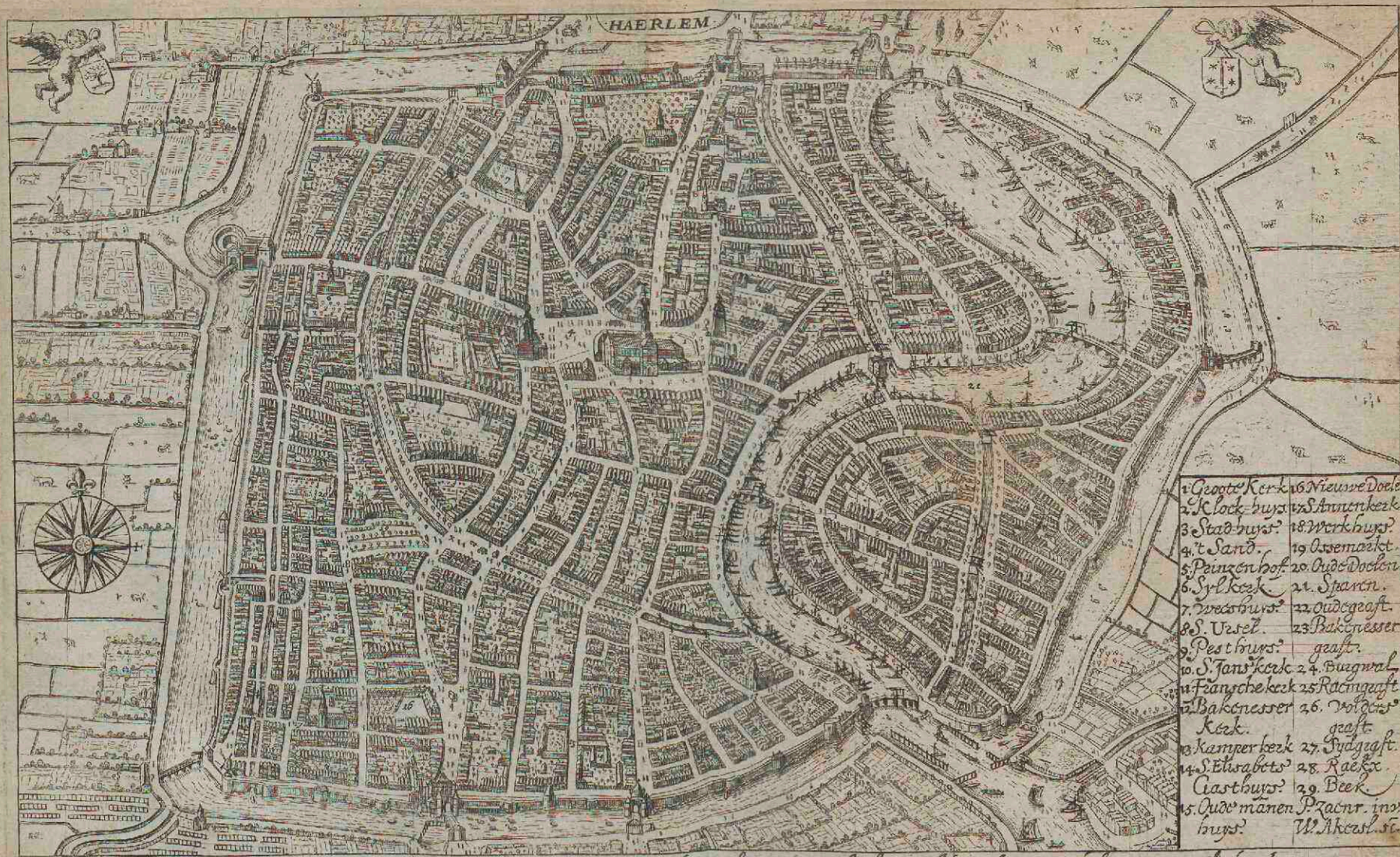

Er is niet allen recht en van naturen wegen
Het menschelijke hert tot sijne Stad genegen!
So drijft mij ook mijn geest/ en houd mij onge-
rust/
Tot dat ik mijne liefde heb in haer lof geblust.
O kond ik haere eer ter eren maer verbeyden!
Ja kond ik haeren roem tot inden hemel leyden!
En haeren waerden naem so stepl om hoog doen
gaen/

Als loy de sterren sien van ons verhebe staen!
Dit park valt in te swaer/ mijn schoud' ren die besuyken/
Ik kan der niet me deure/ 'ksal 'stepl licht moeten stryken/
En lopen tegens 't land als d'onbedrebe bloen.
Wat schaet het eben-welsijn alder-best te doen!
Mijn Stad en kan ik dij naer ere niet beschryben/
(Wie iszer die dit kan?) noch sal mij d'ere blyben
Van goe genegenheyt/ en dat ik mij so weer
So dapper als ik kan/ mijn Vader-stad ter eer.
God, Schepper aller ding/ die 'swere lds rupme salet
In see doen sinken hebt op heure baste palen/

Siet hier een oude Stad, voor duysend jaer geboren,
 En daer en boven, noch wel honderd jaer te voren,
 Het is dat Ridder leen, gelyk men meest op seyd,
 Of hier er't haer lemsch Huys haer gronden heeft geleyd.
 Hoe meeninge schoone Kerk! hoe meeninge hogen Toren!
 Hoe menig heerlyk Huys! Te recht wel eer verkoren,
 Om haer Lieraed en roem, om haere deugd en lof,
 En wel gelegen beyd tot onser Graven Hof.
 Wie is er die de Stad naer waerde kan beschryven,
 K beken dat ik gewis te kort sou moeten blyven,
 En kon ik so ik wou, so ik genegen ben,
 So is de plaetz te kleyn, de plaet houd mijne pen.

Dit's Haerlem so sy leit in haere veet besloten
 Wiens deugden niemant mond noch pennekā begrote
 Gelegen in een land de wereld door vermaect
 En sy den meesten lof van alle steden waerd.

Oud volk-ryk schoongeboud vol timmeed wel gelegen
 In t midden van het land aen lieflyke wegen
 Aen veld aen bosch aen duyn aen meeren aen de see
 Voor waer een Paradijs en een volmaekte Stee!

Haer daden syn bekent voor veele honderd jaeren
 Als veel steden hier noch ver te zoeken waeren
 Noem ik de Burger Raed Witten wetenschap
 Wat in en om haer is op den hoogten tray.

BESCHRYVINGE ENDE LOT

En hebt den lieben mensch/ geschapen naer dijn beeld/
 Dijn handen meester-werk/ daer rijkelijk voord-geteeld/
 En hebtze r'saem in een in goede turft en seden
 Vergaderd/ en verknocht/ in blecken/ en in steden/
 Geef dat ik di ter eer ons liebe Stad beschrijf/
 En dat haer naem altijd in eer en segen blijf.
 O konden gansche seën/ en groote swaere stroomen
 Van konst en wetenschap upt mijne herzens komen/
 Waer dooz mijn Vader-stad mogt worden hoog geeerd!
 Mijn sterke liefde tot haer heeft mij als uptgeteerd.
 Ik voel mij heel onsteld. Waer sal ik eerst beginnen?
 En waer den aenbang noch/ en waer het eynde winnen?
 Ik sie een groote see/ en sie noch land/ noch baek/
 Ik weet nau hoe ik met eer upt dese plas geraek:
 Ik ben vast onder sepl/ ik heb't ter hand genomen/
 Ik hoop ik sal noch wel aen tland behouden komen/
 En so mijn swarke schuyt te met wat qualijk baert/
 So is dan noch de wil of prijs of oorlof waerd.
 Men seyd/ 'tis meer geleen dan twalefshonderdjaeren/
 Dat daer nu Haerlem is/ seer vaste mueren waren
 Van een ontwinlijk Slot, seer dieck gebollewerk/
 Met torens om en om onmenschelijc gesterkt/
 Met grachten wijd/ en diep. Nu tegens dese bestien
 Stond eene Vyver-plas, gegraben/so ten bestien
 En sterkte van het Slot/ als tot een groot zieraed/
 Dat na in t Sand gebuld/ ons Markt dien naem noch laet;
 † So mag ook wel die naem ons daerom sijn gegeven/
 † Dat onse Stad tirt sand leyt hoog en droog verheben;
 Of dat de wijc sich hier in see heeft uptgestort/
 En t'sand hem hier wel eer den loop heeft ingekort:
 Waer van men het beschepd van onse Beck kon dragen/
 En van die † plaetzen meer die hier den naem van dragen.
 So heeft ook † t'Stricht een Sand/ so † Catwijk op den wijc:
 Ist niet om dat de vloed hier wel verstoppt mag sijne
 Dewijl ook hier ter plaetz goe rupmte was te rennen/
 En tot het sieck-gespeel de paerden aen te mennen/
 En t'Hof hier dieckwils was/ so heeft dan onse Stad
 Of Markt-beld desen † naem veel licht van daer gehad.
 Of dat de papegaen op't Sand hier is geschoten/
 En ander tijd-verdrijft vnd edel-luyngenoten/
 En rijkste burgerij. Te Wuzzel in de Baen
 Word op het Sabel ook die oeffning noch gedaen.
 Nu so wy hoorde hier veel van d'eerste Graven hozen/
 Die dese onse Stad sich hadden uptverhozen

Lems Ka-
 steel, on-
 trent het
 jaer cccc.
 Holl. Kron.
 Divis. II.
 Kap. xxx.
 Vyver.
 Sand.
 † Gifzingen
 van P.S.

† Sandvoort,
 Sandpoort,
 re Kastri-
 kom op't
 Sand.
 * v'trecht
 tot S. Jakob.
 " Tuisen
 Catwijk, en
 Rijnsburg.
 † Arena La-
 sinis.

DER STAD HAERLEM:

Van wegen haeren lust: waer't al so bzeemd verstant
 Te meynen Haerlem sij het oudste 's Graven-land?
 Op dit gemelde Slot hiel d'onbertsaegde verchter
 De Ridder Lem sijn Hof/ een meesterlijk beslechter
 Van krijg/ en 's vijands roem. So was al-om het swaerb
 So was al-om de buyst van desen Veld vermaerb,
 Hy was een bzees en schrick van alle sijn vijanden:
 Als nu in onse een/ als nu in onse landen
 Pasjou/ ons bzoome Prinz: gelijck hy manlijk strydt/
 So de die kloelcke Lem, niet anders/ e' sijnert tyd.
 Wat wonder iszet dan/ so hier tot aller stonden
 Stout/ sterk/ en dapper volk/ en helden sijn gebonden/
 Die met de kloelcksten sijn gerekend/ en geteld?
 Wat wonder/ so van ons veel wonders word vermeld?
 Siet dese byzje Vries van Koningen gekomen/
 Die Prinz heeft onse Stad te bouwten boozgenomen:
 Hier komen wy van af. Dus iszer volk en geld
 En watter nodig was van Lem genoeg beseld.
 Dus sagmen onse Stad het hoofd vast boven steken/
 De torens door de locht en door de wolken bzecken/
 De kerken kloommen op/ de hupsen in het rond:
 En daken toonden sich/ en rezen upt den grond:
 Niet anders als een woud/ dat met sijn steyle boomen
 Het Hemels blaen bestoemt/ die upt der aerden komen/
 En dzingen stukt om hoog/ en laen het hemelsch vorcht/
 En bzeppen met hun top de sterren van de locht.
 Geeft nu het kind sijn Naem. Lem wacht niet op het vliegen
 En vogelen bedied/ noch tydel-guyghel-liegen:
 Hy noemt het Heer-Lems-Stad, die om meer soetscheyd/
 Niet langer Heer-Lem nu/ maer Haerlem word gesept.

Haerlem
 het oudste
 en rechtste
 's Graven-
 Land.

Stichtinge
 der Stad
 Haerlem
 van Lem,
 ontrent het
 jaer cccc.

Naem.

Stichtinge der Stad Haerlem van Lem.

Holl. Kron. Divis. II. Kap. xxvi. De Kasteleyn ofte Burg-grave van Leyden hadde hy sijnen wijbe veel kinderen/ ende onder alle eenen soen/ genoemt Lem, ofte V Villem, ende was een sterk kloek ende wijs man/ so dat de V Vilthen om sijnre bzoemichedde wille hem kozen tot eenen Koning. Ende van desen Burg-grave Lem sijn boozbgekommen ende gesproten de Burg-graven van Leyden/ de welke nu sijn de Heren van Wasenaer/ die hen daer af verptyelen/ ende schryven/ ende hebben noch de tolle ende gruyt-geld aldaer/ ende de possessie van den Burg/ ende plegen hier booz-tijden groote Heren van renten ende goederen te wesen/ ende hadden groote heerlichappij ende domminatie inder siede van Leyden/ als Schout/ Schepenen/ ende Burgemeesteren

steren te setten/ daer sy nu overmits partijse af beroofd ende ystheerd sijn. Dese Lem hadde een hupf-vrou/ ende was een reusinne / daer hy eenen soon by won geheten Dibbalt, ende werd namaels Koning van Vriessland. Dese Koning Dibbalt hadde ook een reusinne tot een wyfje daer hy eenen sone by hadde/ ende was genoomd Lem, en was een sterk vroom Ridder, ende dese Dete Lem dede bouwen ende maken een fortresse ende sterkte, ende dede dat na hem selven heten Here Leins Stede, ende dit is nu de Stede van Haerlem, ende is in langhe yd van tijde een groote magtige stede geworden van begripte / ende bouwinge/ ende is de hoofd-stede van Kennemerland/ de welke altijd kloerhe vroomen mannen van wapenen geweest sijn / als men na horen sal.

Stichtinge
der stad
Haerlem
van het Geslacht
van
Haerlem,
ontrent het
jaer 1071.

Doch and'ren wederom doorgronden en verhalen
heel anders het begin en oorsprong onser palen/
En willen dat ons Stad van't Haerlemich oud Geslachte
Van koninklijke stam de naem sy toegebragt.

Stichtinge der Stad Haerlem, Van het Geslacht Van Haerlem.

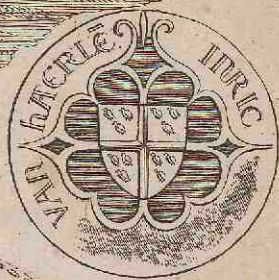
Had. lun. Bat. Cap. xvii. Inde Beschrijvinge der Stad Haerlem:
Itaque rectius puto simpliciusque Harlemorum (quos nominatim in Catalogo illustrium familiarum inter antiquissimos invenio) stirpem è regio Frisiorum stemmate oriundam, tam oppido, quam arcì à se exstructis primum nomen indidisse, circiter annum à saluifero partu quingentesimum & sextum. Ik meyne dan beter/ ende eenvoudiger/ dat het Geslacht van Haerlem (dat ik in't Register van de vermaerde geslachten onder de alder-oudste vinde) so de Stad, als het Kasteel, van hun geboud/ den naem eerst gegeven heeft/ ontrent het jaer onses Heren vijf honderd ende ses.

Een Ridderlijk geslacht dat sich in sijne daeden/
So wel als in het bloed/ ten volken kon versaden/
En meen'gen wapentuere/ en meen'gen vroomen held
Tot vader-lands behoud gebragt heeft in het veld.

Ridders, ende Stam- Dynie Van het oud, edel, ende
Vermaerd Huys Van Haerlem.

Vyt de Hollandsehe Kronijcke, ende andere oude
Schriften, ende Boeken.

Wermbold

J 2

6 J.

Die plagt de Segel - ring van 't Haerlemsch Huys te wesen,
 Waerdoor hun naem en roem wel dapper word geprezen:
 En daerom word dit hier tot eer van dat Geslacht,
 En lof van onse Stad, van mij in 't licht gebracht.

Zgewarden
 raunt.

Velde.
 sculps.

VVermbold,
 VVillem, } van Haerlem,
 Volbert, oft Folbert

wozden gelijk gebonden in oude
 schriften van't Klooster te Egmond,
 booz't jaer M cxxiv.

Euerwaccherus, sone van Galo, van
 Haerlem,

VVillem van Haerlem, toegenaeind
 Kinback, ende

Everhard,
 wozden gelesen in oude brieven,
 booz't jaer MCLXI.

Ylbrand van Haerlem, met sijnen
 broeder/in de schriften van't Klooster
 t'Egmond, in't jaer M cixii.

Baldewijn, anders Brandanus van
 Haerlem, Bander-heer/ig bekend
 op't jaer MCLXIII. Hol Kron. Div.

vil. xii. Kap. xxi. Te Schagen
 han de Wyfien verflagten in't jaer
 MCLXV. Holl. Kron. Div. xii

Kap. v.

Ylbrand, ende
 Gerrit van Haerlem, gebroeders/
 hebben eenen Vrij-brief van den

Graef van Holland Floris de III.
 ondertekend in't jaer MCLXIV.

Symon,
 Ian, ende

Ylbrand van Haerlem, wozden on-
 der de Edelen ende Ridder van
 Holland geteld op't jaer Mcciii.

Holl. Kron. Div. xiv. Kap. xi.
 Van Symon van Haerlem wozd
 wederomgewag gemaakt. Holl.

Kron. Div. xv. Kap. ii.
 Van Ian, ende

Ylbrand van Haerlem. Holl. Kron.
 Div. xv. Kap. xii.

Ylbrand van Haerlem, heeft een
 verdrag tuschen den Abt en Droft
 van Egmond onderschreuen / in't
 jaer Mccxv. Ook eenen Vrij-
 brief

brief des Abts aen den Drost, gege-
ben in't jaer Mccxxvii.

Den welken

VVouter van Haerlem ook onder-
teykend heeft.

Yfbrand,

VVouter, ende

Bartholomees van Haerlem, sijn
gelijck bekend in eene Quijtantie,
ofte Los-brief van't Kloostert'Eg-
mond/ op't jaer Mccxxx.

Symon, ende

Yfbrand van Haerlem, worden on-
der de Ridderg ende Edelen van
Holland vermeld/ op't jaer Mcc.
xxxv. Holl. Kron. Divis. xvi. Kap. xv.

Symon word verhaeld als stichter
van't Karmelijten Klooster bin-
nen Haerlem/ inden jaer Mccxlix
Holl. Kron. Divis. xvi. Kap. xii.
Klaes van Haerlem, Perzijn ge-
noemd/ vermaerd Ridder/ in't
jaer Mccly. Holl. Kron. Divis.
xvii. Kap. xxvii. sterf in Wel-
sen in't selve jaer.

Gerrit van Haerlem, van de West-
Vriessen by Veronen geslagen/ in
t jaer Mccxxxi. Holl. Kron. Divis.
xix. Kap. ix.

Dirk van Haerlem, sone van Deer
Symon van Haerlem/ bekend op
t jaer Mccxxxviii. op de Leen-
kamer van Holland. Na/ so het
schijnt/ Drost vā Mude/ in't jaer
Mccxcvi. Holl. Kron. Divis. xix.
Kap. xxvi. In Dypbeland by

Zierikze van de Vlamingen ver-
slagen/ in't jaer Mccciv. Holl.
Kron. Divis. xxi. Kap. xiii. Men
desen Dirk van Haerlem verpan-
de de Graef van Holland, Ian van
Henegouwen, het Ambocht van
Sloten, met de rechten daer toe
beho-

VVouter, ende

VVillem van Haerlem, Schild-
knappen / broeders van Symon
van Haerlem/ waren borgen voor
de Aemstel-Heren inde gemaeke
vrede met den Grave van Hol-
land/ ende den Biscop van W-
trecht/ in't jaer Mccxci.

Symon van Haerlem, Ridder/ word
verhaeld in de Holl. Kron. Divis.
xix. Kap. xxi. op t jaer Mccxcv.
Bevestigden Brief vanden Grave
van Holland van de Wicarte in
S. Marten t Wrecht/ van hem
gesicht/ in't jaer Mccxcviii.

VVillem van Haerlem, Schild-
knaep/ is bekend op t jaer Mcccv.
Holl. Kron. Divis. xx. Kap. xxiii.
Word mede met sijnen broeder
Dirk van Haerlem op t selve jaer
verhaeld in enen Brieft vā Graef
Willem iii. by VVouter van
Gouthoeven.

Floris van Haerlem, sone van Rid-
der Wouter van Haerlem/ word
gedacht op de Leen-kamer in't
jaer Mcccxvi.

Symon van Haerlem, sone vā Hen-
rick Diepenheim, word het* Huys
te Bloot by Rijswijk vande Graef
van Holland ten Leen gegeven in
t jaer Mcccxix.

Hugo van Haerlem, Abt van Eg-
mond, sterf in't jaer Mcccxlv.

Pieter

*Bloten, ofte
Blotinge.

beschozende/ booz; So, W. Holl. en
in gevalle hy 't selve binnen dyse
jaeren niet en quame te losen/ so
soude het ten rechten Leen gehou-
den worden. Saterdags na S.
Martens-dag/ in 't jaer Mccciii.
Yfbrand,

Gerrit,

V Vouter, ende

Banholomees van Haerlem, hebben
eenen Leenbrief van den Grave van
Holland Floris de V. aen Dirk van
Wasenaer ondertephend in den
jaer Mccclxxxii.

Ian van Haerlem, schild-knaep/
verkreeg in 't jaer Mccclxxxiv.
van Graef Floris de V. het stuck
lands bytten Haerlem / Berken-
roede genoemd. Eerste Here van
Berkenroede.

Pieter van Haerlem, Ridder/ ende
Henrick van Haerlem, Schild-
knaep/ sijn bekend op't jaer Mccc
lxxv.

Vrou N. van Haerlem word ver-
meld op 't jaer Mcccc. en hadde
te man Heer Gerrit van Azen-
delf/ Ridder/ ende man kinders.

Hier is het Huys van Haerlem aen
Aizendelf gehelykt: dies gemelde
stamme haer schild met het wa-
pen van Haerlem zedert heeft ge-
hierende id.

Ian, ende

Koenraed van Haerlem, leefden in
't jaer Mccccviii.

Ian van Haerlem, Raed in den Ho-
de van Holland inden Dage / in 't
jaer Mccccclxxxix.

Wilfloreus Graue van Hollandt maken cont Leen-brief
alle diey ghenen die desey brief sien selen, ofte van Berken
hozen, dat wy Janne van Haerlem, Goozen A roede.
leyden sone onsen Knaep gegebey hebben den
campe die Willem Terniac bedoldey hadde, die se ghet by
den Gasthuyzen dat isse Haerlem inden Hout staet, dat
die Berkenroede hert, also Herre alsoe dat gast sijde thun
gaet, ende haer sloet te Haerlem in den Houte waert,
ende alsoe Herre als die Willem Terniac ende alsoe breech
ghedoldey hadde tote norddikelshout waert, in dier manie-
rey dat die Jan diey campe gebruke ende besighe Gri ghe-
like ende exslike. In orconde van desey so willey dat hem
niment en hindere in desey Gooz gese gheden campe, die dat
dade dede utlike tegens ons. Desey brief was ghegeben
in die jare ons Leeren duyzent tue hondert ende vier en
tachtich, in Sente Niclaes acont.

Arnout

Rechte on-
verbroke
Stam-lynie
van Ian van
Haerlem,
eerste Here
van Berken-
roede, van
vader op
soon, tot den
tegenwoordi-
gen Here
Dirk van
Haerlem,
van Ber-
kenroede.

Arnout van Haerlem van Berken-
roede, Jans sone/ bozen Alepden
sone/ leefde anno Mcccv. Dese Ar-
nout was van syn Grootvaders
wegen van 'smoeders sijde van
den geslachte van Ceplingen/ als
gekomen van Dirk Bagel die eers-
hoeders soon was 's Heren Sp-
mons des oudsts Heren van Cep-
lingen.

Ian van Haerlem, van Berkenroe-
de, Arnouts sone/ leefde anno
Mccclvii.

Gerrit van Haerlem, van Berken-
roede, Jans sone leefde anno
Mccclxxx.

Ian van Haerlem, van Berkenroe-
de, Ridder/ Gerrits sone/ leefde
anno Mccccxx.

Gerrit van Haerlem, van Berken-
roede, Jans sone/ leefde anno
Mccccxiii.

Gerrit van Haerlem, van Berken-
roede, Ridder/ Gerrits sone/ leef-
de anno Mccccxxvii.

Gerrit van Haerlem, van Berken-
roede, Gerrits sone/ leefde anno
Mccccxcvii.

Heyndrick van Haerlem, van Berkenroede, Gerrits sone/ leefde anno
Mdxixiv

Dese teelde ses sonen:

Dirk van Haerlem, van Berkenroe-
de, Heyndricks sone/ leefde anno
Mdxlvi.

Heyndrick van Haerlem, van Berken-
roede, Dirks sone/ leefde anno
Miolix.

Dirk van Haerlem van Berkenroe-
de, Heyndricks sone/ tegenwoordi-
ge Here van Berkenroede/ Schot-
tenblisland/ ende Linden: verlijd
met de gemelde Leen-goederen/
den 7. Mey 1621. jongman/ ende
enig mans-oor van dit oud/ edel/
en her.

Iohan,

Gerrit,

Zybrand.

Kornelis, en

Adriaen,

{ van Haerlem, van
Berkenroede.

ende vermaerd geslachte van
Haerlem/beneffens

Heyndrick van Haerle, van Berken-
roede, Adriaens sone/ Oud-Bur-
germeester der Stad Haerlem/
ende Hoog-Heem-raed van Rijn-
land: oud/ ende ongetrouwd/ sonder
vrouwe/ ende kinderen.

Had. Iun. Bar. Cap. XIX, Batenburga progenies extrâ controversiam,
cum altissimâ antiquitate coniunctam habet nobilitatem: &c.

Harlema stirps pari quoq; gloria innitur è regîâ Frisiorum stirpe ori-
ginem ducens, quâ de suo nomine arcem ad annum quingentesimum &c
seximum condidisse legitur, de quâ copiosius in Harlema antea: nequè dubi-
to, quin urbs illa eandem fermè vetustatem arrogare possit.

Het geslacht van Batenburg heeft bupten twpsel/sijnen adel niet
grooter oudhepd/etc.

De Stamme van Haerlem beruist op gelijke ere/ die haeren oorsprong
neemt uit de Wiltche koningen/ de welke gesepd word een Slot naer
haeren naem gesticht te hebben outrent het jaer 1311. Waer van ik
hier boven in Haerlem overvloediger geschreven hebbe: ende en twp
sele niet/ of die Stad mag sich gelijke oudhepd beroemen.

Wie dacht dat dit geslacht van Haerlem noch sou le ven?

Wie dacht dat Berkenro ons desen naem kon geven?

En dat daer Haerlem (school/ boozwaer! eer ik het sag/

So dacht ik dat die stam booz- lang begraven lag.

Wat is dit dan een stam van so veel honderd jaeren/

Eer Haerlem was gesticht/ eer onse mueren waren.

Die stam mag by gebreck van mans-oor niet vergaen:

Sp heeft daer toe te lang tot desen dag gestaen.

Wat is ook onse Stad in dit geslacht gehouden/

Wiens Vaders onse Stad/ de Stad van Haerlem/ bouden/

Het hunnen naem genoemd/ gelijk de *Jonge sep/

En: Schrijver ook geboeld/ met reden en beschepd!

*Thys Haerlem hoerd een Schild, om hun geslacht te weten/

Twaelf maerlen in het rood, beck poten afgelieten,

Het noch een silver kruyz: gelijk die ere dan

Den adel toebehoord met recht booz alle man.

En hebben dit also hun kind'ren/ en nasaeten/

Tot hun geslachte-banier en wapen nage laten:

Misschien dan ook het eerst/ dat namaels onse Stad

Omroocken met een muer ten wapen heeft gehad.

Doch nader hand boozlang is ons noch daerbinnen

Haerlem-
Berkenro
dc.

*Had. Iun.
†Pet. Scr.

VVapen
schild van
die Stam
van Haer-
lem.
Eerste vva-
pen schild
der stad
Haerlem.

Tevede
vwapen.
Schild.

Een al're dorre boom in swarten grond gegeven:
En of dit nergens word vermeld/ noch aengeroord/
So is dan noch dit schild by ons van ouds gevoerd:
En of wy d'oorzaak ook in geene boeken lesen/
So kon het niettemin wel licht een tuipe wesen
En tepaen van ons bosch/ als of daer dooz 'tgeteeld
Dan ons geboomt en wild waer eertijds afgebeeld.

VVapen.
Schild van
Berkentoes
de.

Het Schild van Berkenro mag me niet sijn vergeten/
Dat dit geslacht van ouds heeft met dien naem beseten:
Een bonte leeu van swart, en silver, rood van grond,
Sijn kroon, sijn klauwen goud, en tong ook, uyt den mond.

Het Slot
van Haer-
lem.

Ook stichtte dit geslacht een Slot met sterke mullen
Alwaer de snelle sijn by Heemskerck plag te ballen
Dooz Egmond boozds in see: daer noch een steen-hoop is/
En een verwoeste grond/ tot sulck getuygens.

Stichtinge Van het Slot Van Haerlem.

Had. Iun. Ibid. Arx Harlemæa secundum canalem qui Egmondam deferabatur sita, quasi ad perpendicularum rectâ Harlemum respicit, non procul Heemskircha, ea fuit lapidea è lateribus coctis, qui pedem Romanum adjecto quadrante singuli longitudine superant, quincuncem crassi, dodrantali fermè latitudine: quod murorum ruinæ firmissimæ etiamnum docebunt.

Het Kasteel van Haerlem aenden oever des stroomz die na Egmond bloeyde gelegen/ siet op eenen rechten djaed na Haerlem toe niet wgd van Heemskerck: het was van gebackte steenen geboud/ dewelke eenen Roomschen boef een vierendeel inde lengde te boven gaen/ een vijfste deel dick/ bijna dize derden deelen breed: dat de seer haste verhalle mueren so noch uytwijzen.

Dit koninklijk gebou werd t'enemacl bedorben/
Eij dat sijn Heer die straf verdiend had en verworben
Dooz sijne tyranij: of 'svolks oproerighepd
Aen dit/ als and'ren meer/ de handen heeft geleyd.

Verwoestinge Van het Slot Van Haerlem.

Had. Iun. Ibid. Cujus diruendæ soloque æquandæ occasionem de-
disse libido ac vis tyrannica arcis domini creditur, quamvis alij indomito
nec ullis modestiæ aut legum repagulis coercito populi in excidium Nobili-
tatis concitati furori vero similis id attribuant: quandò non una arx il-
lud mali experta, sed omnes propemodum velut immani procellâ ac ru-
binæ rapiæ pessumveriat.

Men houd het daer boorz dat de schenbergie ende tyranij van den Heer van het Slot oorzake gegeven heeft/ tot verwoesting ende slechtinge des selben/ hoewel anderen dat de onbezupde ende onbedwonge uptigelate raserij des volks/ dat de uprodinge vanden Adel gestoren hadde/ waerschyndeliker toeschryben: aengesien een kasteel alleen dat quaed niet beproeft en heeft/ maer meest alle als door egnen woeddenden sloz en onweder sijn ter neder geworpen.

Want beelverleij gesticht van statige gebouwen

Verzierde onse Stad in lustige landouwen

En beemden om en om: die alle dooz't gebecht

Verholgens nu en dan ter aerden sijn geslecht.

Dit word updruckelijc van beelen so geschreven/

Ja't word maer al te klaer te kennen ook gegeven

Dooz menig woest verhal/ en afgeworpen steen/

Dooz al het wijd geweest van onse landen heen.

Kasteelen ende Sloten aen den Rijn-stroom
in't gewest der Stad Haerlem.

Holl. Kron. Divis. 1. Kap. XII. Ende is (de Rijn) van Battabuzen oft Wijk tot datze inde See loopt altijd aen bepde syden met steden/ dorpen/ ende sloten betimmerd geweest/ alst noch wel blykt: Want boorz lopende van 'tmiddelhout tot der See/ heeft die Rijn gelopen boorz by Helzrechtsberg/ daer aen die syde plag te staen 't Hof van Holland/ dat nu inden Dage is/ met veel schoone Kasteelen ende Sloten aen bepde syden/ als 't Slot te Kleve, Bredenro, Velsen, Rinichom daer nu 't Slot tot Egmond staet/ ende nam haer cours boorz na die See.

Cornelius Aurelius Bar. lib. 11. In utrâque Rheni hujus ripâ, ab eo fermè loco, quo Catos Rhenanos deserens, versus subsolanum in praefatum usquè tendit procursum, plurima olim visabantur castella, villæ, pagique populosi, domus voluptuariæ, quas à volucrum circumstreptentium garru avium concentus vocabant.

Hic nemorenses horti, deliciarumquè monticuli, saltus innoxij, & omnium ferarum genere offerri, feriles agri & palustres, omnibus aucupijs, & leporum cumculorumquè venationibus apissimi. Hic lacus piscosi, & torrentes refrigeratorii: ita ut alterum terrestrem non desideres Paradisum. Hic domus illa stabat tributaria, quam Danorum Rex subactis sibi Frisis ibidem erexerat, in quâ Regalis Quæstor censum quotannis ad jactam ærei scuti exigebat: de quâ Grammaticus Saxo miranda ponit in Historiâ suâ quam de Gestis Danorum accuratissimè edidit. Post hanc Lucus sequebatur Baccho dicatus undiquè vitibus ulmoquè consitus. Ejus loci incolæ Bacchiades olim

nunc Hetlemij vocitantur. Gens dura, sed æquitenax. Vbi adhuc nostrâ tempestate, cum nova erigendarum ædium fundamenta effodiantur, certissime constat ad humani penè femoris spissitudinem veterum radices vitium inveniri. His præterea Prætoria accedit domus, et principale civilium causarum consistorium, quod tandem V Vilhelmus Rom. Rex designatus & comes noster Hagam transtulit, erecto ibidem mirâ magnitudine & Imperiali quodam splendore Palatio, in quo de Patriâ causis & negotiis tractaretur, cuius laquearia, & omnium tignorum ligna (mirabile visu) neque caries aut putrilago corrodere, neque aranea suis fœdare telis cernitur. Hæc in decessu plurimæ adiacebant arces, domusque senatoriæ, quarum vel prima fuit Baronum de latâ virgâ, qui legitimam à primis Hollandiæ Comitibus progeniem ac stemmata ducunt: deinde Dominorum de Vellefontâ, & Beverevico, militum de Hemercâ vel Sutherâ, de Gastrico, de Limbâ, de Polanio, de Polenburgo, deque aliis plurimis (modò nobis sine nominibus) castellis & moenianis, quæ jam partim vetustas, partim edax flamma consumpsit.

Neen weder sijde van den oever van desen Rijn/ ontrent van die
 Vogelsang VVelige- plaetse af/ daer hy de Rijn'sche Eatten verlatende/ sich in't Oosten na
 berg, Duy gemelden loop uytstreckt/ waren eertijds veels kastelen/ hofsteden/
 nen, Haer- ende volk-rijke dorpen/ ende sprehoven/ de welke sy van het gesang
 temmer- der queliende vogelen den Vogelsang heten. Hier sijn boschachtige
 hout, Aer- hoven/ vermakelijke heubelen/ heylige boschen met allerley wild
 den hout, verhuil/ vruchtbaere ende boeckachtige beemden/ seer bequaem tot
 Ackers. den vogelvangst/ ende het jagen van hasen/ ende konijnen. Hier sijn
 vveyden, vissch-rijke meypren/ ende verkoelende beken/ so dat gy geen ander
 Haerlem- aerdsch Paradijs en kont wenschen. Hier stond het Tolhuys/ dat de
 mer-Meyr, Y, &c. Be- Koning van Denemerken na de overwinninge der Briesen daer ge-
 ken, sticht hadde/ in't welke de Koninklijke Gentemeester jaerlijck in een
 Haerlem koperen beken de schattinge ontfing: waer van Grammaticus Ba-
 een aerdsch ro wonderlijke dingen verhaeld in sijne Historie die hy van de daeden
 Paradijs. der Deenen seer overbloedig beschreeven heeft. Hier na volgde een
 Tolhuys bosch Bacchus gewijs/ met wijngaerden ende oliven beplant. De in-
 der Deenen woonders van die plaetse werden eertijds Bacchiades nu Haerlemmers
 Bakenes in genaemd. Een hard volk/ maer oprecht. Alwaer noch hy onse rij-
 Haerlem- den/ in't graben van nieuwe fondamenten der gebouwen/ wortelen
 Stad huys van oude wijngaerden/ van dichte als eens mensches dije/ gebonden
 van Haer- worden. Hier hy komt het Hof, ende hoopnaemste Raed-kamer der
 van Hol- burgerlijke saken/ de welke Willem Roomsch Koning/ ende onse
 land. Grabe na den Hage verplaest heeft/ een Paleys ter selver stede gesticht
 tHof inde hebbende van wonderlijke grote/ ende koninklijk zieraed/ om aldaer
 Hage. de saken van het Waderland te verhandelen/ wiens welzel ende bal-
 Edic Huy ken (dat wonder om te sien is) nochte de wozn nochte de verrottinge
 sen in Hol- niet op en eert/ omste de spinne met haere webben verontrentigd.
 land. Hier aen lagen inden nedergang veel Sloten ende Heren-husen/
 waer van

waer van wel het hooznaemste was het Slot van de Banderheren
 van Brederode die hunne wettelijke afkomst ende stamme van de eer-
 ste Graben van Holland rekenen: daer nader Heren van Velsen, ende
 Beverwijk, ende der Ridderen van Heemkerk, ofte Sutherem, van Kas-
 trikom, van Limmen, van Polanen, van Poelenburg, ende vele andere
 Kasteelen ende Sloten (wiener oude namen ons nu onbekend sijn) die
 ten deele dooz den tijd/ ten deele dooz hzand vergaen sijn.

Brederode
 Velsen, Be-
 verwijk,
 Heemkerk
 Sutherem
 Kas-
 trikom
 Limmen,
 Polanen,
 Poelen-
 burg.

Wel had de Adel van alhier sich neergeslagen/
 Om allerley playsier van rennen ende jagen!
 Wel aen den stroom des sijns hun woning bast geplant/
 Om al dien vollen lust van desen onsen kant.
 En so de Graben ook wel meest in oude tijden
 In dese onse Stad sich plagten te verblijden/
 En hielden veel tijds hof of hier of hier ontrent/
 Ist bzeemd dat d'adel ook sich hier heeft heen gewend?
 Ook wil een pgeijk daer lieft sijn woning maken/
 Alwaermen lichtlijc kan aen alle ding geraken/
 Daer goede lsf- tocht is. Is hier geen land/ en see?
 Ja watter ergens is/ dat hebben wy hier me.
 De liefelijcke streck die opt een mensc mogt weten/
 Daer niets ter werld is/ ook t'nutste niet/ vergeten/
 Rijk in't soet- pluyvig- volck: so dat een deel vooz lang
 Hier van gekregen heeft den naem van Vogel-sang:
 Dat dan met Aelberts-berg hy pder plaetz geleken
 In lust en in vermaek so ver heeft uptgesteken/
 Dat hejde langen tijd vooz allen alder-meest
 Ja't enig lust-vertreck der Graben sijn geweest.
 Het Huys te Vogel-sang leyt t'enemael geschonden/
 De heubel en de grond word maer alleen gevonden:
 De naem sou ook vergaen/ ten waer't nu dooz de Jong
 Weer upt der aerden vees/ entot den hemel dzong:
 'Tword weder als het was/ so heerlijc opgetogen/
 'Tword weer een Graben-huys vooz onser aller ogen.
 'Twaer jammer dat de naem van't Dups sou ondergaen.
 Ook blijft de Jong sijn naem so lang dit Dups sal staen.

Vogelsang
 Aelberts-
 berg.

Huys te
 Vogelsang

Van het Graefelijcke Huys te Vogel-sang.

Holl. Kron. Divis. xix. Kap. xv. Dese Grave * Floris dede ma-
 ken veel kostelijcke hoven/ ende ridderlijcke woningen/ als t' Huys te
 Vogel-sang in't Daerlemmer Dout/ daer hy stabelijc met Heren/ ende
 Ridderen/ hzoutwen/ ende jonck-hzoutwen plag te hoberen/ bliegen/
 ende

* Floris V.
 xix. Grave
 van Holl.

ende jagen / ende ridderlijke oeffeningen van steken ende toznoffen te hanteren.

Het kleyn Kronijkken van Holland. Dese Grave Floris hadde heel oorloghen ende stryden op die West ende Oost-Vriesen / die hy alle bedwang: hy dede maken vier kasteelen / als Medenblick / Enigenburg / Middellburg / ende Nieu-burg / om die Vriesen daer mede te dwingen / hy dede ook maken dat Huys der Vogelen-lang in't Paerlenmer Hout / ende dat Hof in den Hage maekte hy grooter ende beter dan't was.

Alsrecht, etc. Soen cond allen luden dat wy gegeven hebben, ende geven mit desen brieve Voor ons ende Voor onse Nakomelingen onsen lieben ende getruwen Haen Reynoult Here van Zedenroede ende Schennip, also om menigen truwen dienst die hy ons gedaen heeft, ende noch doen sal onse Hof-stede ter Vogelenlang mitter uterste graste also alsze gelegen is. Woord so hebben wy hun gegeven, ende geven hun ende synen Nakomelingen, of den genen die dese Voorzch. Hofstede ende graste van Haen Reynoult Here van Zedenroede, ende van Schennip Voorzch. hebben, of besitten, dat sy hoir koeijen, paerden, schapen, ende varkens, ende andere beesten sullen 'aten gaen in onsen houte weyden sonder enig weder seggen van ons, of van onsen houtvester die nu is, of namaels wesen sal, sonder enigen pacht, of duyn-gelt daer of te geven, ons, noch onse Nakomelingen, durende tot ewigen dagen. Jy orconde, etc.

Gegeven inden Hage opten xiiij. dag in Aprille, in't jaer ons Heren Mccc drie en tachtich.

Huys te
Aelberts-
berg: nu
Bloemen-
dael.
† Nikolaes
Zuyker.
† Lukas van
Valkenburg.

Het Huys te Aelberts-berg is ook so noch in't leven /
Dat hij wat heerlyk ouds noch ober is gebleven.
Is † Zuyker ook sijn lof en ere niet wel waerd /
Die aen sulck oud gesticht geen kosten heeft gespaerd:
En † Valkenburg, die't nu met landen ende heben
Voor sich bekomen heeft / is waerdig me te loven:
Als die een huys / en hof / van sulken naem / als dit /
Van ouds des Graben-huys / en't Hof van't Land / besit.

En meer

En meer noch dat ick hier met namen ook moet setten/
 Dat hy d'afgoderij tracht plorzyk te beletten/
 Die 't blinde volk daer byst met eene * Pieternel.
 Dit pberd booz den Heer/en' twaere Israel!
 Indien sp'ober-al naer dit exempel deden/
 Men sou d'afgoderij wel haest met voeten treden/
 So sou 't met Godes kerk in 't land wel beter staen/
 En 't ijk des Antichrists sou anders onder-gaen.

* Afgodinne
 Petronella.

Van het Graefelyke Huys t' Aelberts-berg.

Dit Huys schijnt gesticht te wesen by Graef Floris de II. toe-ge-naemd de Vette, de XI. Graef van Holland: want de Ongenoomde Klerk getuygd in syn geschreve Kronijk, dat Graef Floris de Swarte oozlogende tegens synen Broeder Dirk/ Graef van Holland/ (bepa- de sonen van Graef Floris de Vette/ ende Petronella) onder ande- ren Graef Dirks woninge t' Aelberts-berg in Kermerland verbran- de. Dese Ongenoomde Klerk leefde ten tijde van Hertog Willem van Beijeren/ den xxv. Graef van Holland.

Op schijft aldus: Graef Dirk had eenen Broeder diemen Floris de Swarte plag te hieten, die versette hem in deser tijd [ontrent het jaer M. cxxxii.] tegens synen Broeder den Grave, so dat hy daerom Holland ru- mede, ende voer in Vvest-vrieland, ende werd der Vriesen hulper tegen Grave Dirk synen Broeder. Ende stichte coorts daer na een reyse, ende quam mitten Vriesen voor Alkmaer, ende verbrande die stede, ende die kerk. Ende hy oorlogde met die Kermers een heel jaer lang, overmits veele gemeene volcx dat hem by gecomen is. Dese Floris verbrande op eenen dag alle 't land daer ontrent, ende mede Grave Dirks wooninge tot Aelbrechts berge, al tot Haerlem toe.

Dit Huys schijnt naderhand weder opgeboud te wesen/ ende by de Graben van Holland bewoond: also Graef Floris de V. verschepte brieven ende handbesten in den jare MccLxxxv. Lxxxviii. xc. xcii. etc. t' Aelbertsberg besegeld heeft. Als ook Graef Jan de II. Gr. van Flegengouwen/ van Holland/ etc. in den jare Mccclii. Vyrtvyfende gemelde geschreve Handvesten van Kermerland.

Huys te
 Broderode.

Maer (laes!) dat Broedero so ook is omgekomen!
 Wie heeft toch sulck geweld en moedwil boozgenomen?
 En kan't dan mogelijk sijn dat sich het dui gelaet
 Van den beseten kring so ver te buyten gaet?
 'Twas ook een Graeflyk Huys veel ouder me van jaren/
 Veel meerder van gebou als opt die and're waren/
 Van Arnout eerst gesticht/ de derde Graef van't Land/
 Een lust-hof op den Rijn/ een lusthof in het sand.

Geflacht
ende vva-
pen fchild
van Brede-
roede.

De Naem felfs leefd dan noch/ en fijn oud heerlijck wesen/
Van dien gemelden Graef van Holland uytgerfen:

So is de hoogfte plaetz der Ed'len noch by haer/
En voerd het Schild van't Land met eene blaevve baer.

Die Stann heeft groot gebied in ons getweft/ en landen/
En heeft veel* Dorpen hier om onse Stad in handen/

En groote magt in dyn/ en heeft ook felfs in Stad
Wel-eer/ maer nu niet meer/ wel enig recht gehad.

*Overveen,
Sandusord,
Velfen, &c.

Hans Wo'pherts, Here van Brederode, etc.

Van het Graefelijke Huys, ende Geflacht Say
Brederode.

P. Bockenbergh, in het Geflacht van Brederode.

Vyt Iohannes à Leidis Chron. Holl. Divif. viii. Cap. iiii.

Tallis Tetta

Nuptia The-
od iv. Holl.
Reguli.

Brederodici
nomini ori-
go.

Arx Brede-
rode.

Zyphridus, Arnoldo, Tertio Hollandiæ Principe, & Lutcharde, Theophani Imperatoris Græcorum filiâ genitus, quod amicitia Theodorici, Secundi Hollandiæ Reguli, & genere nobilem quandam virum, in ipsâ Theodorici Avi sui Aulâ inter jurgij maledicta confecerat, apud Gofuinum Straverenum in Frisiâ Vltiore, potestate dignitateque præcipuum, & (ut creditur) D. Gondeboldi regio genere illustrem, diu egit extorris: cumque filij suavitatem apud eum obtineret, & Teiburgæ formosissimæ filiz quoque potitus conjugio, filium suscepit Theodoricum. Avo a. anno nongentesimo octuagesimo octavo à Christi nativitate, gravissimâ tandem atate mortuo, cum Arnoldus Hollandici Imperij hæres, Theodoricum filium Vichildi Secundi Orthonis Imperatoris & Saxoniz Reguli filiz in matrimonium daret, quod plenæ forent nuptiæ dignitatis & gaudij, Germanorum aliorumque principum virorum hortatu, etiam Zyphridum filium inter alios solemniter invitatos adesse iussit, præsentemque ab olim contractâ culpâ absolvens, humanissimo complexu & osculo gratulabundus suscepit: inde inter epulas fortè, petentibus amicis, ut de fortunis & possessionibus pro dignitate ei provideret; dabo ait filio meo Zyphrido nostrâ in regione agros sufficientes, & latis geometriæ intervallis dimentos; idque verbis vetnacula linguæ faceret promittens ambiguus; *Ik sal mijnen Sone bree-
de roeden geben.* Cum ipsi Zyphrido alijsque vocabulum Brederode jucundissimum videretur, & memorabile, quod sempiterna ejus foret memoria, Castro ejus præcipuo & amplissimo non procul Harlemo, ab Arnoldo adificari coepit, & regiè à Zyphrido consummaro, cum primis est inditum, Idem refert Had. Jun. de Stirpe Brederodia: Bat. Cap. xix.

Zicco/ geboren van Arnout/ de Derde Graef van Holland/ ende Luthardis/ dochter van Theophanus/ Keyser der Grieken/ is eenen langen tijd balling geweest by Goswijn van Staveren/ Potestaet van Wyteland/ ende (als men seyd) van koninklike stamme van Sinte Gondebold/ om dat hy een treffelyk Edelman/ ende grooten vrynd van Wiberick/ de Tweede Graef van Holland/ onder twist en scheldwoordens zelfs in het Hof van Wiberick synen groot-vader verslagen hadde: by wien als hy als een sone gehouden was/ hebbende ook syne over schoone dochter Terburga ten houwelyk gekregen/ heeft eenen sone Wiberick gewonnen. Als nu syn groot-vader in den jare 988. na Christus geboorte over-leden was/ ende Arnout/ nu erfgenaem van't gebied van Holland/ synen sone Wiberick aen Witthildis/ dochter van Otho de Tweede/ Keyser/ ende Hertog van Saren/ ten houwelyk bestede/ op dat de byplost haere volkomene waerdighepd ende vreygde mogte hebben/ heeft synen sone Zicco/ dooz raed der Duytsche ende andere Vorsten/ onder anderen statelyk doen nodigen/ ende sehe ende andere Woorden/ onder anderen statelyk doen nodigen/ ende hem tegenwoordig van syne oude schuld ontslaende/ met minnelijcke omhelzingen ende kuisen met geluck-wenschingen ontfangen. Ende als nu onder de mael-tijd de bynden so by gelegenthepd begerden/ dat hy hem naer synen staet van goederen ende middelen versien soude: so seyd hy/ ik sal mijnen Sone Zicco in mijn landschap genoegzaeme landen ende groote ruynte geven; sulck hem belovende met boertig twyselachtige woorden in de Duytsche sprake: ik sal mijnen sone breede roeden geven. Als Zicco ende anderen het woordesken Brederode genoeghelijck ende ook gederik-waerdig scheen te wesen/ op dat syne gebachteijse mogte geburtig sijn/ so is die naem sijn boornaemste ende magtigste Slot/ niet wijd van Haerlem gelegen/ van Arnout begonnen/ ende van Zicco voltrocken/ vooz-erst gegeven.

Oorsprong
van Brederode.

Het Hays is
Brederodes
ontrent het
jaer 990.

Iohannes à Leiden Chron. Holl. Divis. VII. Cap. III.

Et addidit Gruutgelt in multis locis, villasque multas cum magnis redditibus, &c. Diratus est ergo Zyphridus Dominus in Brederoeden, ut dicatur habuisse in certis perpetuis redditibus annue ultra quadraginta milia florenorum. Quare & multi opinati fuerunt eum fuisse primogenitum Arnulphi Comitis Hollandiae.

Arnulphus dede by het in-komen van Zicco het Gruyt-geld in heele plaetzen/ ende veele dozpen met groote renten/ etc. So is Zicco Here in Brederoeden rijk geworden/ so dat gesejd word/ dat hy heertig duysend Flozinen ofte gulden tot een seker ende geburtig jaerlijck inkommen gehad heeft: Waer upt veele gemeynd hebben dat hy de oudste sone van Arnulphus Graef van Holland geweest is.

Aelsn. Snopus. Adjecit & in Herlemarque alijs locis frumenti veltigal, Teutonicè het Gruytgelt/ nec non pagos aliquot, &c.

Arnulphus heeft tot het in-komen van sijnen sone Zierco geboegd de schattinge van't gemael in Haerlem, ende andere plaetzen/in Duytsch Gruyrgeld genoemd; ende ook noch enige doozen.

25 Zederode Verffoest, ende afgebrand in't jaer M c c i i.

Holl. Kron. Divis. xv. Kap. i i i. Ende als dit geschied was / en
 † Lodowijk, duchten die † Grave van Loon noch die † Biscop vooz niemande / en
 Man van togen hoorde tot Egmond daer sy in den wege branden S. Kercken-
 Ada, xv. doorn / dat nu Beberwijk heet / ende Here Kiebzrechts Wapnaerts
 Gr. vā Holl. woninge van Bredenoede, ende hebben aldus al Holland aen hen be-
 † Dirk, Bis- dwongen/ ende onderdaen gemaekt / dat in twee partijen stond / so
 chop van Vrecht. dat geen van haer weder-partije hem enige were vermat/ dat onlang
 * T. siben due rde:
 Lodowijk vā
 Loon, ende
 VWillem del.
 xvi. Gr.
 van Holl.

Wederom afgeffoerpen Gooz het jaer M c c c c x x v i.

Holl. Kron. Divis. xxv i i i. Kap. xxxv i i. Dit boozsejd aldus ge-
 schied wesende / namen die Kermers vander Hertoginne wegen tot
 reenen Kapiteyn ende Hoofd-man Willem Bagel/ ende togen upt/ en
 destrueerden dat Slot tot Heems-kerk / om dat die van Haerlem daer
 te hozen verwoest ende vernield hadden die Sloten van Bredenoede,
 Heemstede/ ende Afsendelf.

Weder op gemaekt Gooz het jaer M c c c c L x x i i.

Holl. Kron. Divis. xxxi. Kap. xli v. Die Obersten der Stede
 [Haerlem] senden terstond eenen bode tot den Stad-houder die op de-
 se tijd sat ende at op 't Huys te Bredenoede by sijnder nichten byzonne
 Valent der Jonckeren van Bredenoede moeder.

Die dyse dan waren opt der huysen waerdste lichten/

Die onse Graben hier in oude tijden stichten

In't Hollands Paradijs/ tot Haerlems eer/ en roem;

Daerom ik hunnen naem alhier met-namen roem.

Och om nu tot dit Slot van Haerlem weer te keren/

Sraet hier een wonder-stuck van echte trouw te leren

In deses Heren vrou/ wel nodig aengeroord/

En waerdig alle-tijd in onsen mond geboerd:

Als dan't gemelde Slot van boeren ende knapen/

Van't woest onsupmig graen/ met speet/en boog/en wapen/

Was heftig aengetast/ en anders niets bereydt/
 En nau en na beset/ en om en om beleyd/
 En hun nu kost ontbrack daer binnen om te leven/
 En dies dooz hongers nood sich moften overgeben;
 Bedong die kloeke vrou dat sy haer beste schat
 In eens updragen mogt/ en 't liefste dat sy had:
 En is so met haer man in eene mael versterken
 Met hulpe van haer maegd ter poorten uptgestreken/
 Verhiesende vooz't goed haer lieve bed-genoot/
 En eenen naekten hals vooz' sijne straf/ en doot.
 Dus heeft V Velphs V Vijf haer man ook op den hals genomen/
 Met Keyser Koentraed me in sulc verdrag gekomen:
 So droeg de gansche rest ook me ondercht en bloot
 De mannen op de rug/ en kind'ren in de schoot:
 So dat sijn majesteijt heur siende dus behangen/
 Men flukr te samen heeft weer in gena ontfangen/
 Ende in de plaetz van strafen wzaek hun toegeseyd/
 De tafel/ en den disch/ en vzeugde toe bereydt.

Dit is een
 VVeyns-berg
 geschied an
 1140. Chr.
 Car. Lib. 4e

Sedenk-ssaerdige Geschiedenisse in't Obergaaen
 Van het Slot Van Haerlem.

Had. lun. ibid. in Harl.

Porto arcis hujus mentio suggerrit mihi insigne & dignum cujus memoria literis consignetur facinus, inter rarissima conjugalis amoris exemplum numerandum: ad quod diverticulum ab instituto si paulisper digrediar, cogitent lectores levandi cædij gratiâ id esse factum. Ecce enim cum loci dominus ob vim & effrænatam violentiam justum omnium in se odium contraxisset, arctissimâ obsidione in arce suâ premi cœpit, quæ cum longius traheretur, præclusâ omni effugij spe, ac deficiente jam re cibariâ summâ egestate atque inopiâ, cum deditio pararetur, uxor, singulare pietatis & amoris in maritum decus, ad eam passionis cum hoste formulam descendit, ut semel exportandi sibi quæ charissima haberet facultas daretur. Quo ex conventionis pacto confirmato observatoque, conjugem vulgæ inclusum, adjuvante onus pedissequâ, extrâ arcem exportavit, neglectis charioribus utensilibus, cimiliisque: pari cum laude efferenda cum Guelpho Baioariæ Ducis pientissimâ uxore, quæ post similem obsidionem ad dedicationem compulsa, cum Conrado Suevo Imp. ad eas pacti leges accessit, ut ipsa nobiliumque uxores efferrent res quasque pretiosissimas. Credente hoste sequitur opum exportationem, visum fuit foemineum agmen, Principis foemina exemplum imitans, maritos suos de humeris pendentes, dulcia onera, subvectare, ac in sinu parvos liberos gerere.

Doorziet het gewag van dit Slot/ doet mij een heerlijck sept gedenken/ dat waerdig is om beschreeven te worden/ ende te rekenen onder de alderfellaemste exempelen van echte trouwe: waer toe als ik een weynig af-trede/ sullen de Lesers gelieven te gedenken/ dat sulck uyt lust gedaen is. Als van de Here van dese plaetse door sijn geweld ende ongetoemde moedwille aller rechtvaerdigen haet op sich geladen hadde/ is hy in sijn Slot seer nau belegerd geworden: welke begeringe so sy lange duerde/ alle hope van ontkomen afgesneden sijnde/ ende den mond-hoest nu ook onthreckende/ als sy nu op-geven moesten/ so heeft sijne huyf-vrouwte/ een zieraed van godsaligheyt/ ende liefde tot haeren man/ dit verdrag met den vijand ingegaen/ dat sy het alderlieffte dat sy hadde in eens mogte updragen. Het welke haer beloofd ende gehouden sijnde/ so heeft sy haeren man/ in eene male besloten/ met hulpe van haere staet-joffrouwte bukten het kasteel gedragen/ berachende alle haere lieve juweelen/ ende huyf-raed. Eene vrouwte niet gelijken roem te wyssen met de godsalige huyf-vrouwte van Welphus Hertog in Betseren/ de welke na gelijke belegertinge tot overge-

* Conr. XII.
de CXI Keyf.

ben ook gedwongen sijnde/ met * Keyser Conradus Suevus mede is over-een-gekomen dat sy ende alle de edele vrouwen souden updragen wat sy kostelijck hadden. Als nu de vijand mernde dat daer op eene toezinge der goederen soude volgen/ so is daer een vrouwen-leger gesien/ het exempel vande Hertoginne navolgende/ heure mannen/ soete lasten/ aen den hals op de schouderen/ ende de jonge kinderen in heuren schoot dragen.

De oude
Kronyk van
Keulen Fol.
147.
† Fredericus
I. toege-
naemd Bar-
barossa.
EXII. Keyf.
† Burger-
meester.

Gelijcke klokke greep is na noch eens gebleken/
Wanneer Milanen was van † Freedrick afgeweken/
Gedwongen met geweld/ gewonnen met het swaerd/
So heeft een jonckvrouwe ook haer broeder dus belwaerd:
Want overmits dat sy door hem afvallig waren/
So wou de Keyser dan dat † burgers hoofd niet sparen.
Siet so is dese daed/ so klokkelijck bedacht/
Dan and'ren naderhand dus hepsaem me betracht.
Dit is van onsen naem. Wil iemand mij nu bragen/
Wat hier de waarheyt is? ik wilde dat wyt sagen.
Men vind ook Haralem, en Herlem me gespeeld/
En ik verhael u maer het geen men ons vermeld.
Als Schryver komen sal/ die sal u 't sijne seggen/
En sterken met bewijs/ en 't and're weder-leggen.
Is wijs u dan tot hem: gaet/ pozt hem dat hy schryft/
Op dat so dienstig werk niet langer na en blijf.

Bakens.
* Gewoelen
van Corn.
Leyd.

Noch moeten wy alhier met-enen dit ook stellen/
† Geen and'ren ons noch meer van onse Stad vertellen/

En seggen

En seggen dan dat hier een groote hoek van't land
 Met VVijngaerden te saem en Olmen was beplant/
 Een Bosch 't welk 't Heydensck volck naer hun afgodisch wesen
 Hun Bacchus had gewijdt/ hun Bacchus upgelesen:
 Dies werden wy van ouds genaemt Bacchiades:
 Welck sou veranderd sijn by ons in Bakenes.
 En tugen dan dat ook in't graben deser gronden
 Veel woxt len nu en dan van wijngaerd sijn gebonden/
 Tot sekerder bericht/ en vast getugenis
 Dat eben dan also de saek gelegen is.

Van Bakenes.

Cornelius Aurelius Bat. Lib. 1. Cap. iv.

Quibus ex verbis hoc breviter citrà omnem injuriam inferre possumus,
 ut si qui nobis Bataviam præripere gestiunt, doceant imprimis necessum sit,
 Caninesates sibi esse finitimos, urbemque ipsorum novissimam, & ipsi A-
 gyptijs atque Heliopolitanis formidatam, Herlemum nunc dicunt, olim
 Bacchi Sylvam vocitabant.

Wt welke woorden wy hoortelijck buyten allen ongelijk kommen be-
 slupten/ dat die gene/ die ons vā Batavien af-scheuren/ eerst bewijlen
 moeten/ dat de Heremers hun naest gelegen sijn/ als mede hunne seer
 hermaerde Stad/ selfs van die van Egypten en Heliopolis gebruesd;
 sy noemen haer nu Herlem, eertijds Bacchus bosch.

Idem Bat. Lib. 11.

Post hanc lucus sequebatur Baccho dicatus, undique vitibus ulmoque
 confusus. Ejus loci incolæ Bacchiades olim, nunc Herlemij vocitantur.
 Gens dura, sed æqui tenax. Vbi adhuc nostrâ tempestate, cum nova eri-
 gendarum ædium fundamenta effodiuntur, certissimè constat ad humani
 penè femoris spissitudinem veterum radices vitium inveniri.

Hier na volgde een Bosch, Bacchus gewijdt/ met wijngaerden ende
 olmen beplant. De inwoonders van die plaetze werden eertijds Bac-
 chiades, nu Haerlemmers genoemd. Een hard volck/ maer oprecht. Al-
 waer noch by onse tijden/ in't graben van nieuwe fondamenten der
 gebouwen/ woxtelen van oude wijngaerden/ van dicke als eens men-
 schen dijce/ gebonden woerden.

Hoewel de luyden meest van 'kweet niet wat een Baken

Den naem van Bakenes gemeenlijk willen maken:

Gemeen ge-
voelen.

't Zij dat de Tozen dan/ de Tozen daer ter stee/

Of so wat/ sij geweest die bake in de see.

Maer soude 't niet veel licht de waarheid nader schijnen/

Te brengen Bakenes van het geweest der wijnen:

Gefangen
van P. S.

Maeken

Ioffe Bakte.

Bakten dat Baek een swijn/ en Nes (naers sin en luyd
 Van d'oude tael) een streck van vochtig land beduyt/
 Ook sietmen dat de Stad hier leegst lept ingesonken/
 Ja dat de landen ook wel liggen heel verzonken
 Men dit oord buipten Stad/ wanneer by winter's-tijd
 De hemel al te veel dooz swaeren regen spijgt.
 So ist ook kennelijk dat althids veele boszen
 Om Haerlem om en om/ en daer ook sijn gewoszen:
 Ook weetmen datmen daer het best-gemeste swijn
 Wel albermeeft verneemt daer d'ehels 't meeste sijn.
 Het schijnt ook datmen dit ons dwaesslijk heeft verweeten/
 En' kweet niet wat een 'schijny ons hierom opgesmeten:
 Doozwael! een slecht verwojt/ en kinderlijke inaed/
 Die maer den kind'ren spijt/ maer ons niet aen en gaet.

Getuyge
 Sparenwou-
 de, Houtweg
 Houtstraet,
 Houtvaert,
 &c.
 Speck-ciers

Doch hoemen ons begin te dieper wil bernerer/
 Hoe wy niet allen recht noch hooger onse verer
 Opsteken in de locht: en dit is ook gewis
 Dat onse heerlijkhepd dies maer te meerder is.
 Ten waer dat iemand dit noch beter kon behagen
 Dat Bakenes den naem van onse Beek sal dragen/
 Die upt den Duytschen Rijn/ die 't land hier heeft verberst
 Dooz't dzingen van den duyjn niet magt is uptgeperst.
 Hier komt ons nu 't Geslacht van Bakenes hoor ogen
 Oud/ edel/ en vermaerd/ en heerlijk sich vertogen:
 'Twelk had in blaauwen grond in eenen gulden band
 Dze kruyzen rood gemaeld tot hunnen adels pand.
 Men weet niet waer die Stam haer oorsprong heeft genomen/
 Waerschyjnljkst dat sy is van Haerlem afgekomen:
 Want overmits dat Duyjs was Kinback toegenaemd/
 Maekt Backenes daer van/ en 't is niet vreemd geraemd.
 So kon ook wel dat land van dat geslacht beseten/
 Van Kinnebackens naem sijn Backenes geheten/
 En namaels Bakenes, gelijk van tijd tot tijd
 Een naem by wijlen wast/ of ook by wijlen afgt.

Bake, Beke.
 gelijk Lake,
 Leke: dat is
 Lecke.
 Geslacht en
 Wapen-
 schild van
 Bakenes.

Maney der Jonkeren van Bakenes in Oude
 Schriften bekend.

Klaes van Bakenesze, in de rekeninghe van 't Haerlemmer Hout be-
 kend in den jare Mcccxxxiv. en als Scheyen in Haerlem hoor't jaer
 Mcccxlviij, ende ook in 't jaer Mccclviiij.

Iakob van Bakenesze, onder de Hollandsche Schild-knachten ge-
 teld in den jare Mccclxii. Holl. Kron. Divis. xxi. Kap. xxiv.

Ioffe. Lijf bet van Bakenesze, met haeren sone Dirk van Bakenesze,
 In bekend op het jaer Mcccxcv, Bertout

Bertout van Bakenesze, bekend in't Register vander Ommeset
oher de Steede van Lepden in't jaer Mccccxxxiii. wonende op Ra-
penburg.

Iakob van Bakenesze, Schild-knape sterf anno Mccclv. ende woer-
de te Haerlem begraven.

Katharina van Bakenesze hadde ten man Frank vander Bouchorst.
anno Mccclvii. op welk jaer sy haer testament gemacht heeft.

Adriaen van Bakenesze, Ridder ten Hepligen Lande/ sone van Ja-
kob van Bakenesze doorsz. geteeld by Joffz. N. van Heemskerck. Sy
se lue hadde getrouwd de Suster van Wepnaert van Heusen/ te Haer-
lem. Ende Katharina van Bakenesze doorsz. was sijne Suster.

Baertout van Bakenesze, Deren Abtzaens doorsz. Soon was
Dofmeester Grave Jans van Egmond/ ende hadde te wijbe Joffz.
N. Sonke te Delf/ inder sterfsonder wettige kinderen/ de leste van
dese stamme ontrent het jaer Mcdxi. nalatende eenen onerchten
sone Pieter van Bakenesze, gestorven anno Mcdxli.

Sou Kinnebacken ook van Kinheym niet wel komen/
Een Bloed die hier ontrent wel eertijds is vernomen/
Die doe ook al dit Land dien naem heeft opgelept/
Da sijn wy Kinnemers, en Kermers ook gesept.

Kinneback-
ken, Kin-
heym, Kin-
heimer,
Kinnemer
Kermer-
land,

Way Kinheym, Kinheimer, Kinnemer, ende Ker-
merland.

Holl. Kron. Divis. v. Kap. xx. Kunnen is een bloed oft water/ Kinheym.
gelegen tuschen Alkmaer ende dat Slot Widdelburg/ van welken
bloed die plaetse oft hocke lands sijnen naem heeft/ ende is genoemd
Kunne maria/ dat is 't Graefschap van Kennemerland.

Regino, Abbas Prumiensis in Chron. suo ad annum MCCCLXXXIV.
qui circa illa tempora vixit. Nortmanni, qui in Kinheym è Danamarcha
venerant, adfuerunt Godefrido, Rhenum navigio ascendunt.

De Noztmannen/ die upt Denemerken in Kinheym gekomen
waren/ hoeren te scheep den Rijn op met toelatinge van Gode-
frido.

Theofridus, Abbas Epternacensis, qui vixit sub Henrico IV. Imp. &
vitam S. VVillebrordi scripsit. In Chron. suo M. S.

Carolus, Pipini filius, Major-domus, avus Caroli magni apud Tre-
vos consistens IV. id. Maij, integram villam, *Adrichaim in†Frisia, †Pago
Kinheym, super fluvium *Velisnam, ubi mare fluit in parte altera, sitam
regio donavit testamento [Clero nimirum Trajectensi ad annu circiter 730.]

Carolus

* Adrichem
† Frisia,
† Territorio,
* Velisem.

† Martellus
voegenamend.
Siet de Kron.
van Car.
onder Leo
de III.

Carolus/ de Sone van Pipinus/ Hofmeester/ de grootbader van
Carolus de Grote/ te Trier sijnde/ heeft den xxii Maeg de geheele Hof-
stede Abzichem/ in Drielland gelegen/ inde Land-streke Kinheym.
hoben de rpbier van Wessen/ daer de see aende andere sijde bloeyd/ ge-
gehen door een koninklijk testament.

Kinhey-
mum re-
gio.

Had. Iun. Bat. Cap. 111. Ditionem hanc Kinheim dictam invenio
ad annum salutis octingentesimum octogesimum quintum, quo tempore
Nortmanni, qui è Cimbricâ Cherfonefo sive Daniâ oram solverant, cum
classe in Kinheimariam appulerunt.

Ik vinde dat dese landstreek in't jaer 885. Kinheym geheten is/
op welken tijd de Noormannen/ die van Denemerken t'sepl gegaen
waren/ met hunne bloot in Kermerland sijn aengekomen.

Kinhemus
flav.

Id. ibid. Cap. xiv. Hos [Caninefatos] portum habuisse, & alveum
quo Kinhemus defluabat, non procul Crabbedamo existimo, quandoqui-
dem Caninefatos appulisse Nortmannos Danosve cum classe ante annos
fermè septingentos Regino Prumiensis testatur.

Ik meyne dat dese [Kermer] niet wijd van Crabbedam eene
haven gehad hebben ende eene groebe daer Kinheym in bloeyde/ also
Regino Prumiensis getuygd/ dat de Noormannen ofte Deenen met
eene blote by de Kermer sijn aengekomen ontrent seiven honderd
jaeren geleden.

Haerlem
de Hoofd-
Stad van
Kermer-
land.

Het kan ook lichtlijk sijn/ en 't sou geen wonder wesen/
Dat Haerlem, een geslacht so oud/ en so geprefen/
En van so hoogen naem/ alhier wel-eer gebrceft/
En van een groot gebied en aensten sij geweest.
En so heeft Haerlem ook/ in Kermerland gelegen/
By ouds den naem van't Hoofd van Kermerland gekregen.
Eneven als men dit uyt oude boeken weet/
So ist ook dat sy noch by onsen tijd so heet.

Haerlem de Hoofd-stad van Kermerland.

Holl Kron. divis. 11. Kap. xxvi. Haerlem is de Hoofd-stede van
Kermerland.

Had. Iun. Bat. Cap. xiv. Caninefatum caput est Harlemum.
So seggen vooz alle Schryvers/ ende daer vooz sijn wy ook noch
by allen bekend.

Haerlem
van ouds
de hoogste
Vierchare
in Kermer-
land.

De Graven van dit land/ de alderoudste Heren/
Die hebben hierom ook om onse Stad te eeren
In dese liebe plaetz de stoel van't recht geplant/
Het alderhoogste recht in't gansche Kermerland.

Haerlem

Haerlem by-ouds de hoogste Vierſchare Gay Rer-
merland.

Oude geſchreve Kronijk. In welker Steede [Haerlem] alsoe [de
Graven] beſitten hozen rechteliker ſtoel/ hebben geſet ende georbi- *Ten plattē
neert al dien *onwoonachtigen Kermaers een Huus genaemt gemeen- Lande wo-
like die hochſter vierſchare der Kermaers. nende.

Men vind ook Bakenes niet wijs van Bodegraven/
Gelyk de kaerten ons wel-er te kennen gaven/
En noch de beſte doer: alwaer de plaetz ook leyt/
Die 'thof/ dat is het ſlot/ noch hupden word geſepd.
Hier dooz word dit geſlacht gewis ook ſeer geprezen/
Hier dooz haer heerlykhepd niet wepnig aengewesen/
Als 'twelk dooz haer beſit/ ſo hier/ ſo daer in't land/
Haer magt ſo heeft betoond/ en naem ſo heeft geplant.
Hier van ook diende wel een wepnig noch geſproken/
Dat/ als een ſek're tarch heeft manlyk ooz onthroken
Van 't Haerlemſch oud geſlacht/ de Afzendelfſche Stam
Haer met beſit en ſchild dooz houlyk overnam.

Bakenes by
Bodegrave

Geſlacht vā
Afzendelfſ

Die Stam heeft deſen naem van Afzendelf bekomen/
Alwaer de grond van 't Slot noch hupden word vernomen/
Het Hof ook noch genaemt: miſſchien om dat het recht
Hier ook wel-er den twiſt der Kermaers heeft geſlecht.
So plag dan dit geſlacht *gevierendeeld het teken
Van Haerlem, en haer Dorp, ten wapen uyt te ſteken,
In eenen rooden grond een gaende ſilver paerd:
Daer dooz die ed'le ſtam noch hupden is hermaerd.
De dienſt/ dien Afzendelf het Haerlemſch Huys vooz deſen
Dooz houlyk heeft betoond/ word haer nu weer bewesen:
Also het Huys Renes haer ondergang nie wreekt/
Radten ook deſe tarch hier manlyk ooz ontbreekt.

Afzendelf.
Het Slot
ofte Hof
van Afzen-
delf, ge-
ſlecht voor
het jaer
1436.

* Gequarte-
leerd.
Geſlache
vā Renesze

Nikolaes Gay Renesze, Here Gay Afzendelf.

Van het Geſlacht Gay Afzendelf.

Mad. Iun. Bat. Cap. xix. A quā stirpe [Harlemā] mutato nomine Afzendelfſa
deſcendens Afzendelfſa domus, hæreditatem illam adiit, & inſignia in hunc Strips.
uſque diem præfert. Et paulo poſt: Porro Afzendelfſa progenies nominis
ſui ortum habet à dominio, quod perpetuaria poſſidet, Afzendelfo pago
potente & opulento: quem olim ante quingentos annos Alchmannedilf Afzendel-
vocitatum ſcriptumque in codicibus veteribus inuenio. ſum pagus

Van dit geslacht van Haerlem de Stamme van Afzendelf met anderde name afkomende/ is in dat erf-besit/ ende hoerd de wapenen noch op desen dag. Te weten, door houwelijk, ofte gebreck van mans oor van eene lynie van de stamme van Haerlem. Ende daer na: Het Huys van Afzendelf hoerd den naem van sijne heerlijkhed Afzendelf een magtig ende rijk dozz/ dat het erfelijk besit / het welke ik in oude geschrebe boeke vooz vyf honderd jaers vinde Aschmannedelf gebeten te hebbeit.

Siet hier dan (hoe't ook sij) mijn Burgers/ en gy mede
Van waer/ en wie gy sijt/ en sit by ons in vrede/

Siet d'oorzpyng uwer Stad/ ja siet het oud begia
Het vzeugd en herten-lust van uwe Moeder in.

Was alles kleyn/ en reyn: ook al't geweld der steden
Die opt de wereld sag in bloey/ endie noch hebben

Indoen en wesen sijn/ die sijn te samen meest/
Als d'ons ook/ in't begin de grootste niet geweest:

Gelijk van booz-boets af de kinders wasdom krijgen/
En met der tijd in't woud de boomen opwaerts sijn:

So gaet het met de steen. Eerst wast een oyer vleck/
Detsien met wal/ noch muur/ noch diergelijk besitck/

Een Dorp, en heerlijkhed: maer sijnde na gekomen
Ken't Land en Graeflijkhed heer se dapper toegenomen:

Doordt met een muur ombat/ en met een wal besitck/
Word Bakenes een Stad, 'tgeen noch Oud Haerlem heet.

Dit is de oude roep. Maer tand're willen seggen
Den grond van onse Stad op and'ren doordt te leggen/

En ebenwel gesticht ontrent des Sparens kant/
Maer op het hoog en doog/ en op het beste land.

De naem Kijk-Bakenes en kan ook 'roude mienen
Geen sekerlijck bewijs noch vasticheyd verlenen:

Het wijst maer Bakenes, maer 'tmaekt haer geene stad:
So seyd dan noch 'tgemeyn en 'roude seggen wat.

En waerom soude Stad sijn Bakenes geheten/
So't Haerlem moeste sijn: dat diende me geweten.

Schijnt Bakenes dan niet darr na eerst ingehaald?
Wie siet de waerheid hier? ik laet het onbepaald.

Of salde Oude Stad, op't lage aengehangen/
Den naem van Bakenes eerst hebben na omfangen?

Wie iser die dit weet/ also't ons niemand s'yd:
Het sij dan hoe het sij/ ik sie geen vast bescheyd.

So was dan't Graven-hof ook buypen Stad gelegen/
Ja't Raedhuys desgelijck aen buypden/ ende wegen:

Het eerste kan wel sijn/ maer stont het ander niet
Maer is het Raedhuys opt gelegen buypen niet

Haerlem
een Dorp
ende Heer-
lijkhed
der Haer-
lemmers,
vvoid eens
Stad.
Bakenes
oud Haer-
lem.
*P. S.
Kijk Ba-
kenes.

Men seyd te met wel wat/ maer 'tis van horen seggen/
 Doch wil men 't inde schael van grondig oordeel leggen/
 So ist maer opgeraapt. Een ding krigt wel een naem/
 Maer dickwils ist niet veel/ niet eggen/ niet bequaem.
 Aan ook Kijk-Bakenes dien name niet wel dragen/
 Om dat de mueren daer na Bakenes toe lagen/
 En lagen op dien hoek? Dit sij dan raek/ of mis/
 Ik laet het altemael voort gene dat het is.
 De waerheyt leyt so diep in 't dupsire weg geschoben/
 So datmen niet en weet wat dat men sal geloben:
 'Tis jammer dat het so niet dese dingen gaet/
 En dat men 't niet en siet/ en datmer maer na slaet.
 Dit diend nu ook hier niet vergeten noch verlozen/
 Dat Koning V Villem hier te Haerlem is gebozen:
 Wie daerom onse Stad heel goeds heeft doen geschien/
 En onse burgerij van voorzrecht wel versien.
 Hy heeft ons alder eerst het burger's recht gegeven/
 Ja boven alle steen en burgers hoog doen sweben/
 En so sijn egge Stad/ sijn egge burgerij
 Met alle eer begaefd/ met magt/ en heerschappij.

Haerlem
 de Geboor-
 te-Stad
 van Ko-
 ning VVil-
 lem.

Haerlem de Geloofte-stad van Koning Willem:
 ende daerom eerst van hem met burgers
 recht ende priuilegien begaefd.

Vyt twee oude geschreeve Boeken.

*Dat is den
 23. Novem.
 onder Styl.
 Op Sinte
 Clemens
 dag, binnen
 Haerlem,
 seggen de
 Priuilegien
 zelfs in de
 Secretarije
 onser Stad
 berustende.
 *Sijn begin-
 sel ende nyt-
 komen ge-
 boortelijck
 nam.
 *mes.
 *gesel-
 schaps.

Inden jaere ons Heeren Mccxlv. Willem die hiertienste Graeue
 van Hollant ende inden twintichsten jaere sijner geboerten uitercoe-
 ren Coeninc der Romeinen by raede sijner edelre luden heeft hy
 ghegheben die van Brim op die *neghende kalende van der maent
 December ghenoeit gratioelike bypceden ende oberdaegghende
 schoenheit der priuilegien wilstende was dat souden burgers hieten
 ende genoemt sijn ende dan selve burghers van Brim voer alle die in
 Hollant insatig waeren ende woonachtich om die voerste eerste w-
 nementhete eersaemigher burgherschap/ die die van Brim belijst
 hebben. Want die selve Coeninc Willem was die van Brim gratio-
 lic alsoe daarom want hy in den seluen dorpe of stede sijn begheuel
 boertelic man ende uptrac mede daarom want hy aldaer omer sij-
 nen edelen luden ende joncfrouwen in heymelicheiden des boschs
 ende wildernisse stadelich van sijnen kinsschen daegen ende jaeren leefte
 lic behoefte heeft ende *gheselschap in groeter vroelicheit ende ghe-
 noechen.

Vytsettingen der
Stad Haerlem.
Haerlem
Langca
tijde
grootste
Stad van
Holland:
nu minder
dan Amsterdam.
De Ramen
bestim-
merd.
An. 1610
Haerlem
tveemael
vergroot.

Nu so de Stad ook is uptnemend wel gelegen/
So heeft sy met der tyd een meerder naem gekregen/
En grooter burgerij/ en is dan sote met
Dooz 'twaessen van haer volck en poozters uytgeset:
Sulks dat sy na geen stad in grootheyd heeft geweken/
Maer alle and're selfs ver over 'thoofd gekeken/
En doozgaens overtref: tot dat Amstelredam
De magtigste der steen haer hier te boven quam.
Ook syn by onsen tyd/ geen langen tyd geleden/
De Ramen opgeboud/ een grast daer dooz gesneden/
Een kerke daer gemacht/ een toren opgericht/
En menig heerlijck huys getimmerd en geslicht.
Hoe onse liebe Stad haer mueren heeft gespleten/
Wanneer en hoe bergroot/ en kan men niet wel weten:
Alleen so iser blyk/ en geen gering bescheyd/
Dat onse mueren syn tot twemael uptgeleyd.
Men kon wat vaster gaen indien wy seker sagen/
Maer dat hier aldereerst de oude mueren lagen/
Of Bakenes dat is/ of eer een and're streek/
Daer 't Hof en 't Raedhuys is/ gelegen by de Beek.

Eerste Ver-
grotinge.

Komt Bakenes die eer/ so komt ons naest dooz ogen/
Dat al de Oude Grast voor eerck sij ingetogen/
En dat de oude Beek die upt de duppen vliet/
Daer sy de Raekx nu heet/ aen onse mueren stiet.
Of heeft de Beek van ouds om onse vest gelopen/
So leyd de saek aldus dooz ons bescheyden open/
Dat Bakenes daer na voor eerst is ingehaeld/
End Oude Grast in trond/ en Haerlem so bepaeld.
De tvede wijst sich selfs/ en daer heeft niemand tegen/
Dat die de selve is so Haerlem is gelegen/
En so de Stad nu is getrocken in het rond:
Dit seg ik sprekt de saek so selfs met hollen mond.
Ik wilde dat ik dit wat vaster kon bebesten:
Dat ik niet meer en kan/ dat hou men mij ten besten:
Dat wy niet seker syn/ dat komt by mij niet toe:
En neemt het ook dooz lief dat ik mijn best hier doe,
De sekerheyd hier van is dooz den tyd vergeten/
Ofb' ouders hebben't ons niet dupdlyk laten weten/
Of 't is daer na versloft/ en niet getrou bewaerd/
Of ook dooz brand vernield/ dooz ongebal/ en swaerd.

Tvede
Vergrotinge.

Vande Vytsettingen der Stad Haerlem.

Seker

Seker Odroij ofte Vrij-brief van Philips II. de xxxii. Grave van Holl. in Madyll gegeven den xxviii. Maert des Jaers 1511. handelende van het afkuyten ofte loszen der renten staende op de huyssen ende erben binnen Haerlem/ inde Secretarije onser Stad berustende/ maekt gewag van twee Bepalingen, waer na de renten meerder ofte minder geschat worden/ van wegen de beter ofte slechter gelegenheyt bande huyssen/ ende erben. Alwaer de eerste bepalinge gerekend wordt bande Kraen ende so voorsz de selve sijde alomme streckende langs de Oude Grast so voorsz rondom komende weder van Bakensse tot aen de Kraen. Derhalven de tweede Bepalinge sich voorszder streckte tot aende mueren bande Stad.

Had, Iun. Bat. Cap. iiii. Ditionem autem illorum (Caninefatum scilicet) fines terminasse videtur rivus (Becam nominant) qui civitatis metropoli quondam alluebat, nunc mediam urbem in fori adituque primariæ viciniae secans, sparnum amnem intrat. De Beek.

Een rivier schijnt het gebied der Hermerg bepaeld te hebben (sp noemensde de Beek) de welke eertijds aen de mueren vande Stad spoelde, nu snijbze de Stad by de Markt ende Kerk midden deur/ ende vloeyd in het Sparen.

Vermeerder noch (mijn Stad) en breekt upt dijne mueren/

En treck dijne wallen wijs meer als dijn nagebueren/

Klim op/ klim hooger op: en als de nieuwe maen/

Laet daeglijck meer en meer dijn eer veel hooger gaen.

Selst dan God de Heer met allen swaeren regen

En vollen overbloed van sijnen rijcken segen

Doorzs comen ober dij! gelijk men die vast sieet

Dat dij des Heren gunst met allen heyl begiet.

En wie had opt (mijn Stad) wie had dit konnen dromen/

Wie had dit opt gedacht/ dat gy so op soud komen

Pa sulck verwoest gestalt (niet eens!) door buer/ en swaerd?

Op bloeyt nu doorzs van God voorsz sulck verberf bewaerd

Wel geboude Stad en vol aen aen alle sijden!

Op die dus klaer getuygt de beterschap der tijden/

Endesen handel Gods/ dat hy na wart tempeest

En menigvuldig slag sijn kindren weer geneest.

Haerlem
dickwils
afgebrand
belegerd
ende verwoest.

Brand, Belegeringe, ende Verswoestinge der Stad
Haerlem, ende des Landschaps hier ontrent,
op veel ende Verscheide tijden.

In jaer ons Heeren Mcccxlviij. op Sinte Olofs dag was een groote lastige

Brand
an. 1347.

lastige brand binnen Haerlem, waer van dat die geheele stede verbrande/ ende daer en was niet gebleven ten was geraekt handen brande.
Holl. Kron. Divis. xxi. Kap. 17.

*f Mccc
xlv. 11.
†Sred.

*Eccc fidem
catholicam:
seilicet.

In den jaere ons Heren *Mcccxxv. 11. die 4te poorte van Haerlem verbrande doirgaende met eenen onleslijken brande/ welke stede in eenre tozer stont van eenen vier ten lesten is barenende worden met eenre gruwelike destrueringe ende nederbal mit allen kerken/ bedehusen/ ende rapellen/ ende viertien menschen binnen der stede verbrant. †Die rapelle sekerlike der saliger Maget Marten buten onder die stede als wy hopen by haire hulpe bleef onverbrant. Welke rapelle by Willem Coninck der Romeynen gesondeert was ende by Innocencium den vierden obersten bisschop Paues mit aflaat gracen ende privilegien verfiert was ende begabet. Chron. M. S.

Brand.
an. 1493.
* Anno M
ccccxciii

*Op desen tijt den xx. dag in Julio was een groote lastigen Brand binnen Haerlem, ende het waerijde seer op desen tijt/ so datter groote weer ende kragt gedaen werd datter niet meer schade en geschiede/ nochtans branden wel acht of negen goeder husen/ ende was smoggens inden dageraet. Holl. Kron. Divis. xxxi. Kap. Lxxxii. 11.

Land-ver-
woestinge
an. 1132.
van Swarte
Floris met
de Ker-
mers.

Holl. Kron. Divis. xi. 1. kap. vii. 1. op't jaer Mccxxx. 1. De Vriesen togen met desen Floris met heyrkragt ende met al die van Kenemerland, ende verwoesten alle t' Land, ende verbranden alle die oude Sloten ende Kasteelen den Grave van Holland toebehozende tot Haerlem toe.

Oude Holl. Rym. Kronijck onder Graef Siederick v. 1.

In't jaer ons Heren miy no mee
Elf hondert dertich ende tisee, etc.
Graef Siederick had een broeder
Sijns Vaders Kint ende sine moeder,
Die Graef Florens niet die sekerste,
Ende was van fieren Kerste,
Wel sprekenende ende hoefsch fere,
Ende staende na der waerest etc. etc.
Die Vriesen senden tot Florens hoden,
Ende deden hem haer hulpe noden, etc.
Dus was hy met hem een jaer,
Sinen broeder sel ende swaer,
En hy dede daer toe sinen lande
Maer hy mochte schade ende schande, etc.

Saer

Daer quamen si met gessapender hant
 Beide bi esarey en op't lant
 So machtich dat den Gravedochte,
 Dat hise verberren niet en mochte.
 Ende brochten vlorens wien lief of leet
 Al te Haerlem toe geseet.
 En hebben t's Heren huse verbrant,
 Waer so si stondey in Kenemerlant,
 Die warey der ouden Grahen. etc.

Holl Kron. divis. XIX. Kap. VII. opt jaer MccLXVII. Ende also
 Grafe Floz's noch jong was/ so sijn die Kermers opgestaen tegen den
 Edelen/ ende hebben met grooter vermetelheyd veel Sloten, Burgen,
 Kasteelen, ende Huysen der Edelen met grooter verwoedheyd neder ge-
 worpen, ende verdestruerd. Ende die Edele mannen Ridderen ende
 knechten sijn gekomen/ ende hebben hen gebergd in die Stede van
 Haerlem, op dat sy aldaer dat verwoede ende ongetemde volk stoute-
 lijk mochten wederstaen.

Daer na: Ende albus by rade van Gysbrecht van Kemmel/ berga-
 berden die Kermers alle haer volk by een/ ende keerden weder in Ker-
 merland/ ende als sy quamen by Haerlem, beleide sy die stede/ ende be-
 stormde die sonder ophouden met schieten ende werpen van steenen/
 also dat sy veel luyden met haeren schutten ende slingeren ter dood toe
 quetsten. Ende die Poozters metten Edelen die daer in geweken
 waren weerden hen byzomelik ende bescherinden die stede stoutelicken
 met schieten ende werpen van steenen. etc.

Holl Kron. Divis. XXVIII. Kap. XXXV. Opten vierden dag van
 Aprille in selve jaer van XXXVI. bergaderde Vrouwe Jacoba een groot
 heyz van volk uit der Stad van Utrecht/ hander Goude/ Schoon-
 hoven/ ende Oudewater/ ende is met schepen gebaren tot Dierinstede
 by Haerlem/ ende van daer opten selven dage quam al dat heyz voor
 Haerlem, ende belepden die stede / ende daer quam mede Jonkheer
 Willem van Bredenoede metten Kermers / ende die van Alkmaer/
 ende belepden ook die stede met Vrou Jacoba. Die van Haerlem die
 dit over-lange tijt wel te vozen wisten / hadden by hen doen komen
 Jonkheer Jakob van Gaesbeek Stedehouder / ende Heer Roeland
 van Wykerken met veel vroomen wapentuers om de stede te betwa-
 ren. Die van Haerlem hadden al doen houwen alle dat boschagie, ende
 boomgaerden die ontrent haer stede stonden, op dat sy daer upt geen
 schade en souden lijden van die van buyten/ die stede bleef gestoten / en
 die poozters metten anderen breeiden zondeniers bereyden hen om
 die

Item an.
 1268. van
 de Ker-
 mers.

Belegering
 gedur stad
 Haerlem
 vande sel-
 ve op den
 selven tijt

Item van
 Vrouwe
 Jacoba
 XXVIII.
 Gr. van
 Holl. an.
 1436.

die van buyten vromelick te wederstaen. Die van buyten verbranden alle de huysen ende die molens die buyten der stede stonden, ende die Kerckers branden al de voorstede buyten de Kruyzpoorte ende de S. Ianspoorte. Daer en boden so en ruste dat heyr niet te schieten nacht ende dag buszen ende vier-pijlen in die stede om die te winnen / maer die poorters ende andere weerden hen vromelick/ende keerden haer bijanden handen mueren ende toornen met buszen ende bogen / ende met menigerley instrumenten / andere stonden siadelick op die mueren bereydt mit water om den brand te leschen die daer geviel van't inschieten van den vierctigen pijlen.

Holl. Kron. Divi. xxxi. Kap. lxxvi. Inden jaer Mccccxci. den
Stads ende derden dag in den Meijs, als des heplig Krupz dag / des avonds ontrent
Lands ver- acht uren, sijn die van Alkmaer met sommige uyt Noord-holland voor
derfva het die Stad van Haerlem gekomen, met een groote menigte / want sp ter
Kafen- stond na dat die Stad-houder ontrent Alkmaer geweest hadde weder
broods van nieuwe een vergaderinge van volk maekten / verduchtende dat
volk, anno ze noch overballen soude n worden / ende begeerden binnen die stede te
1492. wesen. Die Overschende liegenten van der stad metten rijksdonne
ende Woedtschappe concludeerden ende sloten eendzachtelick dat men
se om alle best willen niet in laten en soude / om die stad in geene rebel
ligheyt noch in meer der last te brengen / ende dit werd dus opentlick
van der Stad-hups gekondigd. Ende die Heren hielden sprack met
hen buyten der stede / ende lieten se daer buyten blijen / ende en wou
den se niet in laten. Maer terstond als die Heren binnen waren / ende
die poozten gesloten hadden / so sijn enige gekomen van binnen / ende
sloegen de Kruijs-poorte met magt op, ende lieten in komen alle die in
kommen wonden. Ende dese Kenemers of: Kafen-broods-volk hebben
terstond groot aenhal gekregen van die van binnen / want men altyd
veel luden bind die tot een qualick-baren ends destructie van eender
goeder stad wel bereyd ende geneygd sijn / ende quamen gedringen na
die markt toe / daer een grooten hoop van den besten ende Oversch
van der Stad vergaderd stonden / ende sijn sommige van desen uyt
vresen / niet wetende waer te blien / op dat Stad-hups gelopen / ende
sloten dat vast na hen toe. Die ander dit siende liepen na dat Stad-hups
toe, ende sloegen die deuren met bijlen ende hameren aen stucken, ende
schoten met klobenters / ende wapen so breeflicken met steenen dat
niemand een hoofd uyt-steken en dorst / ende deden veel weers om op
dat Stad-hups te wesen. Die ander ontrent veertig daer op wesende
dit merkende / ende siende dat ze geen weer by hen en hadden / ende
dat hen niemand te ontzet en hulpe en quam / hebben sy begerd sprac
ke met hen te houden / ende hen op geleije ende gelobe behouden rijk
dat hups te openen : daer sy in consenteerden / ende beloofden hen niet
te misdoen. En in deser maniere ende op goeder geloben deden sy dat
Stad-hups open / daer sy terstond met grooter menigten op liepen / en
breefden

hzeesden heel poozters dood te slaen / ende sloegen mer grooter nijdig-
 heyd ende verwoedheyd ter dood Klaes van Ruyven Schout vander Stad
 van Haerlem, ende een Schepen van der Stad genoemd Pieter Thomasz.
 ende sijnen broeder Andries Thomaszoon, ende was des avonds tuschē
 acht ende negen uren. Ende des nachts hebben die sommige / ende
 waren meest van binnen der Stad woonachtig / veel onstuers ende
 woesticheyds bedreven / ende liepen in der grooter luyden huysen, ende
 maecten't leer selicken, slaende in stucken al dat sy binnen den huysen von-
 den, van bedden, stoelen, ende banken, ende hebben't ook uyten huysen
 genomen, ender' huyswaert gebrogt al dat hen diende, der luyden brieven
 gescheurd, ende die segelen afgetogen, ende groote onprosjtelijke schade
 gedaen: Ende desgelijks op het Stadhuyt, daer sy al die sloeten op sloegen,
 ook die Tresoriers kamer, ende der weel-kinderen kiste, daer sy veel scha-
 den van brieven, quitancien, registeren, en in anderen dingen deden, dat sy
 niet allen recht ende reden / indien't iemand van buyten hadde gedaen
 ende bedreven / gekeerd souden hebben: Also dat niemand van namen
 binnen syn selfs huysen blijven en doyste om der grooter onsturigheys
 ende verwoedheys willen / ende hebben hen verborzen gehad tot des
 anderen dages dat die herten over was. En des anderen dages wor-
 den vier Kapiteynen gemacht / die elck dertig mannen onder hen had-
 den / om hoord meer alle quaed ende oploep te beschutten / also datter
 gekondigd werd / wie dat verborzen was dat sy te voorszijn komen
 soude / dat men se gelegensoude. Ook werder gekondigd / wie datter
 enige goeden genomen / geroofd / ende geplonderd hadde / dat sy die te
 voorszijn soude brengen / op die verbeurnis van syn lijf / en daer werd
 een galse op't Sand geset om die quaden ende rebellen te kastjen.

Kap. LXXVII. Dit albus binnen der stede geschied wesen / so sijn
 alle dage binnen der Stede van Haerlem groot volk upt Noord-hol-
 land gekomen ende toegeballen / ende machten groote gereedschap om
 hoord te trecken / en hebben die beste ende eerbaerste mannen vander
 stede daer toe gedwongen om niet hen vooz die Stede van Leyden te
 trecken.

Daerna: so sijn dan dit volk metten banier van Haerlem ende van
 Alkmaer / koven dyp duysend stark wesen / op den viii. dag van
 Meije uptter Stede van Haerlem getogen / ontrent vyfuren in den
 avond / ende quamen tot Noordwijk int doyp daer sy des selven nachts
 bleben. Ende des anderen daegs ontrent midbage quamen sy vooz
 die stede van Leyden / ende vielen terstond gelijk aen dat block-hups /
 ende wonnent bechtender-hand.

Daerna: Als dit volk albus geschepden was / so bleben noch
 sommige van de Kenemers binnen Haerlem / ende sonderlinge die van
 Alkmaer / want sy uptter stede niet en wouden / verduchtende dat sy
 niet weder binnen komen en souden. Ende binnen desen tijden heeft
 die Hertoge van Sassen groot volk van wapenen in den landen van
 Holland

* Aelbrecht
 van Sassen.

Stadhouder
Generael
den naam van
Maximiliaen
Roomsch Ko-
ning, als
Voogd, ende
sinen Sone
Philips de II
Graef van
Holland: de
welke dan
geen voogd
vande Graef,
veel min
Graef selfs,
maer alleen
Stadhouder
zijnde, in
Holland seer
wredekijk
heerschte, en
de ingesetene
door swaere
onverdrage-
lijke schat-
tinge perste,
ende wylput-
te. Siet het
lxxxj. Kap.

† D u c d A l s
genade, ende
strompe.

Holland gesonden/ ende quamen in't dorp van Noordwijk/ daer sy veel onsturichhepds bedreben/ ende quamen voorsz te Sandvoort daer sy die kerk ende 't heele dorp betroofden, ende namen veel beesten ende gevangen ontrent Haerlem tot Tetroede toe, ende sijn albus voorsz-gegaen met-ten roef na dat groote dorp van die Beverwijk binne dat in te nemen: ende die van Beverwijk stelden hen ter weer al te vromelicken/ menende dat volk ende knechten upt te heren/ en te rugge drijben/ maer die knechten vlesien ende stonden malkanderen so vromelicken by/ en dat sy in grooter getalen ende menigten waren/ daer sy't daer tegen niet houden en mogten/ ende wonden hen dat dorp met kragt ende stozmender hand af/ ende sloegen in die betten veele van den ingeseten dood, ende maken't seer schandelicken, want sy plonderden ende pilgeerden dat dorp nemende al datter was, ende alle 't man-volk datter te lijve gebleven was, ende niet ontkomen, worden gevangen, ende swaerlick geranzoe-need, ende geschat, daer dat dorp alre grotelicken by verarmd ende bedorven werd: ende dese knechten hebben hen daer gebollwerkt ende stark gemacht om daer te blijven. Dit werk dus hangende heeft hem die Stede van Haerlem in groote last bevonden te wesen, aengesien dat sy van den opsitte niet en waren, ende seer gaerne tuschen beyden stille geseten hadden, hadden die sommige gedaen die de poorten opsloegen, en den Oversten vander Stede daer toe dwongen om dese rebelligheyd aen te nemen. So ist so verbe gekomen dat men binnen der stede ontbode heeft vrede knechten te komen/ alst geschiede/ ende quamen in grooter menigten om dese knechten in die Beverwijk te wederstaen. Ende kortz hier na is die Hertoge van Sassen selber in Holland gekomen/ ende quam in den Dage. Die Stede van Haerlem schickten haer gedepu- teerden eerbaere notabele mannen aen hem/ om gelepde te mogen heb- ben/ ende met hem te spreken/ 't welk also geschiede/ en quamen inden Dage/ ende tracteerden also dat hy die stede in 't gracen nam/ behoude- lijk so woude hy in die stede wesen om den goeden te beschermen/ ende den quaden ende rebellen te corrigeren. Aldus so werdet geordineerd dat hy binnen der Stede van Haerlem komen soude met gemoede en vrendschappe/ daer die Kenemers met die van Alkmaer/ ende meer ander binnen Haerlem niet wel in te vreden en waren/ ohermits dat sy meer quaeds verduystende waren.

Daer na: Daer na opten xv. dag van Meije quamen die knechten uytten Beverwijk door 't dorp van Velsen, ende plonderden dat, ende voord tot Schoran, ende tot voor die poorten van Haerlem, ende staken dat vier inde huysen ende namen mede al dat sy dragen mogten, ende roofden koeijen, paerden, ende schapen, ende drevense weg ende verkostense, ende gaven goeden koop. Die van Haerlem dit merkende waren seer be- gaen omme dat die knechten aldus begonnen te barmen/ ende enige goede mannen tracteerden seer naerstelick van der Stede van Haer- lems wegen/ als dattet geordineerd was om alle best willen/ ende om die

die Stede van Haerlem te bet te ontlaffen/ dat alle yzeinde gasten/ te weten die upt Kermer-land binnen Haerlem lagen metten anderen rupieren knechten/ upt die stede gaen moesten / ende dit werd aldus metten kloke afgelyd/ ende gekondigd/ daer die Kenemers niet wel in te yzeden en waren / dat sy aldus die stede rupieren moesten. Doch waerender veel knechten upten lande van Gelre ende van Kleve gekomen die outrent die stede lagen / ende gaerne binnen geweest hadden/ om zondige te winnen/maer alsoo't in state van tracteten was omten papse te komen/ so en werden sy niet ingelaten. Des anderen daes quam die Hertoge van Sassen / ende werd van alden geestelickhepd ende van de Vier biddende Orden met processien met grooter eren inne gehaald / ende die poozters quamen al in swarten gekleed volgende die proressie/ende vielen hem te voer/presenterende die sleutelen van der stede. Ende alle die gene die binnen der stede waren/ ende die poozten aldus op-geslagen andere veel onsturichheps bedreven hadden/ ende den goeden luyden 'thaer ontnomen ende berooft hadden/ liepen alle te samen uptter stede eer dat de Hertoge quam. En terstond werd een galge ende een schavot op't Sand gemackt om terre te doen / ende veel poozters waren op dit pas uptter stede gegae om der twebragt willen die binnen der stede was/ duchtende geslagen te worden/ ende worden al te samen weder ingeboden te komen op die verbeurnissen van haer goede/ die veel weder in quamen. Maer die principaels die de poozten op-geslagen/ ende die onsturichhepd der nachts als sy die poozte op-sloegen bedreven hadden / liepen weg/ want hen luyden/ende alle die gene die in die stede niet blijben en wouden van yzele haer lijf te verliesen geleyde gegeven was byj upt de stad te gaen eer de Hertoge binnen quam. Ende dit feyt van die poorte op te slaen heeft die van Haerlem in grooten lasten gebragt , want sy den Hertoge van stonden aen geven moesten tot emende voor haeren misdaed ende rebelheden x x x v i i M. Andries guldens, also dat die poorters haer silveren schalen, koppen, lepelen, ende andere kleynooden ende juweelen opter Stad-huys brogten , overmits dat sy so veel gelds niet en hadden te geven, daer elk op geset was, dwelk deerlick was om te sien, aengesien datter een neringloose stedels , ende die poorters niet en wonnen van geenen dingen. Ende die rentenaer kreeg quaede beralinge, ende so veel te quader om datter outrent Haerlem al afgebrand was, ende alle die beesten rusehen Haerlem ende Alkmaer geroofd waren , ende 'tvolk meest dood geslagen ende gevangen waren , dien hen selven so vaerlick kopen moesten, daer sy luttel tegen hadden, vwantet hen al benomen was dat sy vveg dragen mogten ende verkofient ende gaven goeden koop.

Kap L x x v i i i. Op dese tijd moesten die van Haerlem haer banier, * pri- iliegen ende handvesten voor den Hertoge brengen, die hy na * Van Karel hem genomen heeft, allerende dat sy die verbeurd hadden . ende niet V. wederge-
meer gebruyken en mogten. *Doch* worden op dese tijd veel dagvaer-
gen.

* Vyt eenen
ouden pick.
Siet liij.
Lxxxij, lxxxv
Kap.

den binnen Haerlem gehouden van den anderen steden van Holland/ ende die steden van Holland hebben laen die goede Stede van Haerlem niet voor-gestaen in haer ongeval, * maer meer hinderlick geveest dan behulpelick, alst dickwils gebeurd, dat die eene om des anderen qualick-varen licht, ende hem daer in verblijd, dat nochtans so niet en behoord. En in't leste banden Meije maend heeft die Hertoge een groot swaer Block-huys doen maken binnen der stede tot betwaernisse hander sel-ber stede/ daer hy die stede mede dwingen mogt indien sy voord meer rebselleerden/ ende dit werd geordineerd ende gemacht in der Schutters hoven, daer die selve hoven ende andere boomgaerden mede bedorven vvorden.

Daer na: Opten lesten dag van Meije heeft die Hertoge eenen Schout binnen der stede gelee: ende daer toe Burgemeesters/ Schepenen/ Tresoziers/ ende andere Officieren die haeren eed opten sel-ken dag deden/ ende dese veranderinge ende mutatie geschiede overmits dat hy die stede van Haerlem haer privilegien ende handbesten benomen hadde.

Daer na: Ende op dese tijd werd al by wijlen justicie gedaen bin-nen Haerlem/ van den genen die de poozte opgeslagen hadden/ en die van't opzet wisten/ ende ook van den genen die des nachts groote on-sturichheid binnen der luyden huysen bedreuen hadden.

Kap. Lxx. x. Hier na opten achten dag van Junio is die Hertoge van Sassen upt Haerlem getogen/ ende des selven nachts so sijn alle die buszen groot ende kleyn die der stede toe-behoorden vveg gevoerd, want terstond als die Hertoge binnen Haerlem quam/ worden alle die buszen die omme die stede in de poozten/ toornen/ ende aen die mueren lagen/ van haer plaetse genomen/ ende vooz dat Stad-huys gebrogt/ die daer na in't Block-huys geboerd worden/ ende van daer uptter stede. Ook moesten die poozteren alle haer harnas ende geweer ge-heelende al opter Stad-huys brengen/ eer die Hertoge in der stede quam/ en doe die Hertoge weder uptter stad getogen was/ doen hael-de elk sijn wapnen weder/ ende die Hertoge is met al sijn volk upt Haerlem ende upt Noorzholland ende Kenemer-land getogen na Se-land.

**Dese Oploop Van het Kasen-broods-Volk word affhiet
in de Kerk in een glas al dus vertoond,**

Als men negentig twee duysend vier honderd teld
Den derden Meij ook me sijn haestig met geweld
De poorten van Haerlem oproerig opgeslagen
Van 't Kasen-broods-volk stout, dat upt Noord-holland quam,
'Twelck Klaes van Ruyven Schout haest met sijn dood vernam,
Vvaer af van ouds dit glas ons seker deed gedwagen.

Wat

Wat heeft ook onse Stad/ noch by verscherp gedachtenisse/ in den
 jare 1572. ende 1573. inde laetste strenge Belegeringe vande Spaenschen
 onder don Frederico à Toledo, Zone van Ferdinandus/ Hertog van
 Alba/ niet wel voornamelijk uptgestaen/ ende geleden: waer van top
 hier na in dit werk spreken sullen? Besiet de Historien van dien tijd.

Kort na daer na inden jare 1576. den 23 Octob. werde de Stad in
 eenen grooten storm upt den Noord-oosten/ vande Hoogduytische Zol-
 daten/ die hier in garnison lagen/ dooz hun vrezelijk stoken in hun
 wachthups by het Slepers-hoofd/ genoegzaem moedwillig aengeste-
 tien: waer dooz 449 huysen verbrand ende vernield werden/ behalven
 S. Elisabeths Gathuys, S. Gangolfs Kerke, S. Maertens Hofken, ende
 't Barvoete-Susteren Klooster. Memorien van dien tijd.

Pieter Bor in sijn Negende Boek vande Nederlandsche Oorlogen,
 Binnen de Stad Haerlem in Holland hebben de Hoogduytischen
 albaer in garnison leggende in haer wachthups staende dicht by het
 Sparen daer den Anker uphing sitten drukken/ ende vol ende bron-
 ke sijnde quam ofte dooz versumpenisse ofte moedwille het wachthups
 aen brand/ ende deur dien het sterk upt den *Noord-westen waeyde/
 ende de wind sich meer ende meer verhieft/ so branden daer in korter
 stond, ontrent vijf honderd huysen af, 'twelken een groote ellende herooz-
 saekte onder de arme uptgeputte burgerije/ bysonder over de gene die
 dit ongeluck overquam/ want de brand snel boozgting dat sy weprig
 van haer meublen konden bergen/ ende het liet sich aensien als of de
 geheele stad afgebrand soude hebben. De schade van de gebrande
 hupsen is geslimeerd geweest op meer als vier honderd duysent
 guldens.

Den dyle en tvvintichsten Van October
 Vvas tot Haerlem de Vre Vchde sober:
 Vvant het Vler heeft Verslonden
 2311 Vlf honderd h Vllsen in Cozter stonde.

Hoe volkrich is de Stad/ by datze plag te wesen!
 Het nering oi erschud/ en dapper opgeresen!
 Als God het volk hier sond als gras/ en als het sand/
 Wanneer hy hier sijn woord en kerke heeft geplant.

Bloeiende
 segen der
 Stad Haer-
 lem.

Tegenswoordige Segenin ge der Stad Haerlem.

Vyt oude ende nieuwe Memorien.

Als inden jaere 1545. de tvvede-tiende penning van alle koopman-
 schappen ende goederen by die van Holland ingewilligd was/ werden
 alhier te Haerlem maer ses kooplieden gebonden dewelke 89 guld.
 4 stip.

4 stuy. opbzagten.

So bzagt ook de tyvede-tiende Penning vande huere[n] vande huy sen in de selven jare alhier te Haerlem niet meer op dan 931 guld. 13 stuy. 3 pen.

Wat brengt nu daerentegens/ ik en segge niet de tweede-tiende/ dat is de twintigste/ maer de duyfendste penning; ende wat de verpon- dinge der huy sen alhier wel op! Ik swijge noch vande andere schattingen. Als onlangs inden jare 1622. het Hoofd-geld by de E. V. M. He- ren Staeten van Holland beraemd ende goedgebonden was: sijn al hier te Haerlem 39455 hooft den bebonden: ende inde 36 Dorpen on- der onse Stad gelegen 30150: te samen 69605.

Vente-meesters der Stad Laerlem.

Abraham de Blocq, Ontfanger der gemeyne Lands middelen over de Stad ende het Quartier van Haerlem.

Johan Kokerman, Rentemeester van Kermerland.

Killis de V Vild, Ontfanger vanden duyfendsten penning.

Gerard van Teylingen, Tresorier der Stad Haerlem.

Johan de V Vael, Rentemeester vande Gersienke gorderen.

Lukas Sebaskiaentz, Ontfanger vande verpondinge der huy sen inde Stad/ ende den Wyldom van dien.

Verheft dan 't saem uw hert/ verheft hier uw ogen/

En siet hoe wy van God/ hoe wy sijn opgetogen/

Doorzloopt ons oud verdyt/ en denkt dan/ en beschout/

Hoe nu de Heer ons huy s in alle weelde bond.

Ja denckte recht hoe hoogde volgwatze stroomen

Van Godes segening ons hebben opgenomen/

En drenken onse Stad niet alderhande goed

Met on-gemere maet/ endiepen overvloed.

En wie toch sal alhier sich willen dit beroemen

Een sulken rijk dom Godes doorgzondelghe noemen?

Gods goetheyd over ons heeft eynde/ noch getal.

Wel volk dat maer den Heer weer dankbaer wesen sal!

Der was dan noch wel-er/ en in boozlede dagen/

Wy beter als het is/ als al de steden klagen/

En als het gansche land dat ook bekennen moet.

Maer (sie br!) is het niet de sonde die dit doet?

Wilt dan des Heren woord en heyl'ge vrees betrachten/

En niet een meerder blijf op sijne wegen achten/

En wand'len so voor God. In Godes hooge hand

Bestaet het goed en 'tquaed van 't liebe Vaderland.

Wysijn van ouds vermaerd veel honderd jaer geleden/
 En over al geteld met onse rijkste steden/
 En sijn door onse magt/ en inkoop/ ende bent/
 Door eene Koop-stad ook door langen tijd bekend,
 En sijn wy dies berucht door vele lange jaeren/
 En doe wy nergens na so groot en magtig waren/
 Doe sijn wy nu daer door gehouden/ en geeerd/
 Nu onse Koopmanschey so dapper is vermeerdt!

Haerlem
 eene oude
 vermaerde
 koop-stad.

Haerlem van ouds eene vermaerde Loop-stad.

Oude Brieven ende Registers getuygen dat van oude tijden in alle
 saken den Koop-handel betreffende/ de Steden van Haerlem, Delf/
 Leyden/ Amsterdam/ ende Vrije tot dien eynde sijn verscheven/ en
 by een geroepen.

Wanneer inden jare 1429. de Landen eenen krijg tegens die van
 Hamburg wilden aennemen/ sijn gemelde vijf steden tot dien eynde
 vergaderd.

Inden jare 1457. hebben die van Lubeck aende genoemde vijf
 steden gescheven van wegen seker geschil over de Koopmanschappen.

Videatur quoq; Crantzias circa annum 1440. Sax. Lib. xi. Cap. xxix.

So heeft ook onse Stad/ van ouds/ door alle steden/
 Den Grafelijken eynde/ de Grafelijke vreden/
 Naer haere meeste bloey/ naer haere meeste magt/
 De meeste vande steen/ wel aldermeest volbragt.

Ende de
 magtigste
 der Hollā
 sche Stede.

Haerlem van ouds de rijkste der Hollandische Steden.

Als inden jare 1426. ten tijde van Hertog Philips van Bourgondi-
 en en Wyon Jacoba Grā. van Holl. eene Settinge ofte Schattinge
 gedaen was van 30000 schilden op te brengen om 500 man te wapen/
 sijnde van des Heren wegen Kapiteyn de Here van Liledam: so wer-
 de de Stad van Haerlem de eerste geset op 5000 schilden/ die sy den
 Here Tresorier van Holland/ Seland/ ende Wyestland den Here Bou-
 dijn van Zweeten geheel betaelt heeft: ende de andere Steden wer-
 den ter dien tijd naer dese taxe van Haerlem ongelijk minder geset/ en
 geschat/ als Delf op 4250. Leyden 3500. Amsterdam 3000. Rotter-
 dam 1250. ende andere door daen naer haere magt/ ende grote, Oude
 Registers.

Ik tre wat nader toe/ en wil de Stad beschrijven/
 En binnen het begrip van haere mueren blijven/

Binnen
 Stads ge-
 legenheyd
 En

- En spreken daer van haer/ en haer gestaltenis/
 En seggen wat in haer al groots te binden is.
- Straten.** Men siet de Straten hier/ seer schoon/ en breed/ met hopen
 Op 't kerkhof ende Markt in een en t' samen lopen:
 Op 't luyten op walkaer/ en passen als een bus/
 En komen daer te gaer als met een minne-kus.
 Die wy verschepte meer seer schoone wijde plecken
 Van Markten in 't begryp heurs loops noch in sien trecken/
 't Vervvelf, en Ofze-Markt, en Kroft: de laetste twee
 Ten koop boornementlijk geepgend van het vee.
 En wat de Markt belangt/ wie sag opt dergelijken
 So treflijk/ en so rupin: waer rondom staet te kijken
 's Stads magtigste gesticht/ der Heren trotz Daleps/
 De groote stoute Kerk/ en Hal van bis/ en vleys.
 Daer toe een goed getal van magtige gebouwen/
 Optnemend op sijn ouds/ als yemand kan aenschouwen/
 Gelijck dan allezins/ en waer gy dij ook wend/
 Hier meest de Huysen sijn beknopt en schoon bekend/
Huysen. De Gevels wel gemaeckt/ en net/ en hoog verheven/
Gevels. En ziereljk besneen/ ook is nauw ic s gebleven
 Dat langer niet en deugt/ gy siet geen ouden bras/
 En bind een pinzen-hof/ daer booz-tijds riet- dak was.
Hard-dak. Het harde dak is goed om buer en brand te myden/
 En d'uytgeslage blam haer voedzel af te snijden/
 En haeren woesten loop: g'lijck daerleem van wel meest
 Dooz desen mentgmael so is besocht geweest.
Gemeyne Kom tot 't Gemeyn Gebou, kom tot de hooge kerken/
Gebouwe En toezeng hemel-stepl/ en and're stoute werken
 Van groote konst en kost/ en stucken van geweld:
 En hoor eens wat men al van onse Kerk verteld:
Groote Het is een magtig var, het welk met sijnen tozen
Kerk. En ongemeten kap de locht schijnt dooz te bozen/
 En dreygd het firmament/ en watter in en op/
 Gesaegde sterren sijn met sijnen steplen top.
 Groem van onse Stad! o kroon van onse Landen!
 O alderstouft gesticht gemaeckt van menschen handen!
 O wonder hoe het is van menschen boord gebaert!
 Ja wonder hoe het is van menschen opt bedacht!
 't Heb ook so wat besocht/ en mede booz-gelopen
 Veel landen ende steen/ en wel gesien met hopen
 Veel kerken wel geboud: maer geen so kloeken var,
 So luchtig, en so schoon, en dat een Toren had
Toren. So waer recht boven op, gesteld op vier de binnen-
 Plaeren vande kerck/ en op den top/ en tinnen/

Die met sijn fondament/ en met sijn ruymte plac
 De rugge vande kerk so in haer hoeken bat;
 Noch ook so Overvvelsd; noch op een hoop Pylaeren
 So grof en dick geboud als oft sels kerkken waren:
 En kom hier wie gp wilt/ en toon ons diertgelijk
 In alles/ so gp kont/ in t gansche Christen-ryk.

Welzel.
 Pylaeren.

Wande Sroote Kerk, Sinte Babey genoemd.

Had, Iun, in Harlem. Bat. Cap. XVII. Templum habet architecto-
 rum iudicio celeberrimum, pulcherrimumque opus, firmisimis innixum
 columnis, fornice laqueata ex intestina materia, quod spatiofo
 & quadrato imminet foro.

Haerlem heeft eene Kerke naer het oordeel der Fabryken een seer
 vermaerd ende heerlijck werk/ staende op seer vaste uplaeren/ tverhe-
 meld verwelst ende doorblochten van ingelepde stoffe/ tegens over een
 rupin ende vierkant markt-veld.

Wanneer dese Kerke is begonnen te stichten/ en hebbe ik nergens
 konnen vinden: alleen verhaeld Petrus Montanus in sijne Byvoegzelen
 tot Guiccardin, datze in't jaer 1472 is voltrocken. Hy seyd aldus: Dese
 Stad metter tijd meer ende meer aenwasende/ so is aldaer eenen
 heerlijken Tempel gesticht/ ter eren van Sint Baben/ dewelcke vol-
 maect is geweest in het jaer 1472. door hulpe van Hertog Aelbrechte
 van Beieren/ hertwerbende vanden Paus Bonifacio groote aflaten/
 verheepd door al het land. Waer door upt alle hoeken des lands een
 groote menigte van volke tot Haerlem alle jare Sondaegs na Pinx-
 teren oberquam om aflaat te verdienen/ ende mildelijck tot opbou-
 winge des voorszeyden Tempels te contribueren: de welke groot pro-
 fyt inbragten.

Sit is de summa des alder soetkomelijckste aflaat Gay
 pijn ende Gayschuld, als die ori ginele Pauslijcke
 Zulle, Gay onsen alderheyligste Vader So-
 nifacius de negende, Sixtus de vierde, ende
 Innocentius de achtste inhoudende sijn.

I den eersten alle Kersten gelobte menschen die met
 warachtigen berouwe gebtercht sijn verzoekende die Bro-
 chie-kerke van Haerlem/ leggende in't Bisdom van Br-
 recht op den eersten Sondag na Pinxteren vanden eenē
 Wespel tot den anderen Wespel nu besloten devotelijck
 den selsde Kerke jaerlijck visiteren/ ende tot reparatie en
 conser-

Qua mica
 hic Christi-
 anismi? 1.
 Job. 1. 7.
 Sic mundus
 vult decipi.
 2 Thes. 2.
 11. 12.

conferbatie ofte timmeringe haer behulpelijke hand sijn rephende/ verdienen volkomenaflaet van alle sonden/ gelijkertwys als die gene verwerben die jaerlijck op den eersten ende anderen dag in Augustus onser liever Vrouwe Kerke in Poztuncula geheten vande Engelen bupten de mueren van Afsijs welke aflaeten die hepligste Vader Franciscus van God Almagtig verwozven heeft.

Item op dat alle Christen gelobige menschen mannen ende vrouwen jong ende oud te beter expedieren mogen hebben/ so hebbe gegond ende gegeven magt onse alrehepligste Vader hobe genoemt/ dat die Rector vande Prochi-kerke van Haerlem sal mogen setten also veel Biechtvaderen/ geestelijke ende waerlijke als hem van nood sal donken te wesen/ die twee ofte drie dagen booz den eersten sondag na Pinxsteren ende ook op den selven sondag den Christen gelobige menschen die dat aflaet verdienen willen van Pauselijke magt absolueren en onbinden moge van alle sonde/ overtredinge/ versumpenisse/ en bzeuk/ hoe die wesen moge/ alwaren sp also datmen den hepligen Stoel tot Romen daerom verfoeken moeste/ ende daer booz salige penitentie setten/ uptgesonderd alleen die sake die onthouden sijn indie bulle diemmen plag te publiceren inden dag des Avondmaels ons Heren.

Item so mogen dese Biechtvaderen aldus geordineerd van den Rector vande Prochi-kerke van Haerlem twee ofte drie dagen booz den eersten sondag van Pinxsteren ende ook op den selfden sondag den Christen-gelobige menschen upt Pauslijker magt te absolueren ende onbinden van alle haere sonden als boozschreben staet niet allern inder Prochi-kerke boozs. in haere onnuegang/ mer ook moge sp dat doen booz alle de gansche Prochie.

Item so moge dese Biechtvaderen ook alle beloften ende bebaerden die die menschen geloofd mogen hebben veelwandelen in andere goedertieren werken/ uptgenomen bebaerden te Jerusalem/ tot St. Peters ende Paulwels te Romen/ ende tot den Apostel Gods Sinte Jakob in Compostella/ ende ook uptgenome die geloften van geestelijke oorden aen te nemen.

Item upt sonderlinge magt van onsen alrehepligste Vader Clemens de vijffte so magmen tot timmeringe vande Prochi-kerke van Haerlem geven alle gebonden goeden/ gerooftde goeden/ of onbehoorlijke gekregen/ sonder eenig restitutie oft wederkeringe te doen/ also berre als men den rechten erfgenaem niet en weten.

Item noch vanden selfden Paus Clemens de vijffte is gegond den Prochi-kerke van Haerlem/ dat so wie den selfde Prochi-kerke van Haerlem te hulpe come met aelmuizen upt sijnselfs goeden die hem God verleend heeft/ of die den selfde Kerke jaerlijck doet enige welbaed/ verdiend upt den stoel van Romen quijtscheldinge des sevendendels vande ingesettet penitentie/ ende noch daerboben een jaer ende xl. dagen.

Die Historie van den aflaat datter is in onser
Vrouwe Kerke de Angelis of de Portiuncula,
buyten die mueren van Assijs also
genoemd.

Kemelijck sij allen Kersten menschen die desen brief sullen
lesen of horen lesen dat de Paus Honorius die derde also
gheten/ heeft gegeven aflaat van alle sonden alle den ge-
nen die met berouwe ende wel gebiecht besoecken de Ker-
ke van Onser Vrouwen de Angelis vooz. op den eerste
dag in die Oogstmaend van die een Wesper tot den ande-
ren inbesloten jaerlijck durende eenwelijck. Mer dat gy mogt weten
waerom dat die Paus alsulken grooten gracen in die vooz. Kerke
heeft gegeven/ so suldy aenmerken desake/ want sonder sake en geefe
die Paus alsulke grooten aflaat niet tot geen steden of plaetzen/ die
sake van waerom dat die Paus dat groote aflaat daer gegeven heeft
is dese: In dien tijden doe die heilige man Franciscus die Kerke van
Onser Lieber Vrouwen d' Angelis wederomme gemaect hadde die
te horen verballen lag/ ende hy wert sonderlinge dehoeten ende pbe-
righepd een telle g. tinnend hadde by die Kerke vooz. om daer vte-
riglijken aente roepen Gode van Hemelijke/ ende Mariam sijne
waerde Moeder/ koninginne der Engelen: So gebeurde op eene
nacht als Franciscus was in sijne vierige gebeden/ dat hem geo-
penbaerd werd hoe dat Jesus onse Here ende sijn liebe Moeder ware
gekomen in die vooz. Kerke/ terstond is Franciscus opgestaen ver-
bold met den geestelijck blijdschap/ ende getreden in die kerke/ ende
als hy sag onse Here Jesus/ met een groote schare der Engelen/ ende
sijn waerde Moeder al sijne sijde/ viel hy neder ter aerde/ met groote
reverentie aenbad hy Jesus onsen Here/ ende sijne waerde moeder
Mariam. Doe sprack Jesus tot Franciscum/ ende seide: Franciscus
Moeder/ bid om een bede van mijn/ tot salighepd der menschen/ ende
ter ere Gods/ ik salse u geven. Ster doe begeerde Franciscus van
onse liebe Here dat hy woude geven aflaat van alle sonden alle den ge-
nen die met berouwe van haer sonden in die kerke vooz. quamen.
Onse liebe Here heeft sijn gebed verhoord door bede van Maria sijne
liebe Moeder/ die Franciscum hulp bidden by haer liebe kind/ dat dit
albus soude geschieden/ so is Franciscus gesend tot den Paus Hono-
rium den Stadhouder Jesus om consent van hem te hebben van de
vooz. aflaat. Als Franciscus consent verkreghen hadde vande aflaat
vooz. ende hy op wege was weder t' huse te komen: So werd hem
geopenbaerd door den Engelen Gods dat aflaat dat die Paus hem
gegeven

gegeven ende geconfirmeerd hadde/ ook mede geconfirmeerd was van God inden hemel. Hier suldy merke dat Franciscus geen seker dag en hadde van onsen lieben Here daermen tijt aflact in verdienen soude/ daerom so wozd hem geopenbaerd op een tijt een seker dag van onsen lieben Here in aldusdanige maniere : Onse liebe Here Jesus met syn moeder Maria waren anderwerf gekomen inde kerke als Franciscus groote penitentie dede buyten sijn talle ende sijn licham loog met geweld dooz distelen ende bzanden tot den bloede toe. Siet doen sag Franciscus by de kerke een schoon licht ende een groote menichte van Engelen/ ende by hem daer hy stont spzoten op schoon rosen/ wit/ ende rood/ schoon van berwe/ ende soet van roke/ hem verwonderende seer waer op die tijd rosen quamen want het was onse Lieve Vrouwe dag te Lichtmisze inde Winter doen dit geschiede. Ende in dese verwonderinge so hoorde hy dat die Engelen tot hem spraken/ ende sepden dat hy haestelijc indie kerke soude gaen/ want hy was geropen van onsen liebe Here. Franciscus onderdantig sijnde/ ging haestelijc inder kerke/ ende nam met hem xij bande rosen voorsz. ses rood/ ende ses wit/ ende die leyde hy op de outaer. Doe sprach onse Here Jesus tot Franciscus/ seggende : siet Franciscus broeder/ ik heb dooz bede van mijn liebe Moeder u begeert verbold/ ende heb gegeve dit groote aflact in dese kerke/ mer daer en is noch ge seker dag toe geordineerd om dat aflact te verdienen/ ende en is noch niet gekondigd den mensche : aldus so is mijn wille dat dit aflact sal wesen op den eersten dag Augusti (dat is inden Vogstmaend) van die eenre Wespel tot den anderen.

Hierom so wil ik dat gy gaet tot den Paus dat hy mede consente daer toe geve/ ende dat hy ook helpe dat dit aflact gekondigd we: den mensche/ ende op dat hy's gelove dat ik u tot hem gesend hebbe/ so neemt tot een teyken der waerhepd vande roosen die gy inde winter geplucht hebt. Aldus is Franciscus tot den Paus gekomen/ ende die Paus heeft hem dit aflact selbe laten verkondigen in tegenwoozdighepd van ses Biscoppen. Die Biscoppen als sy hoorde die groote gracie die de Paus gegeven hadde so lieten sy hen dunken datter betamelijc waer also grooten aflact te kondige buyten Romen/ ende sy meende het en waer die Paus sijn sinne niet/ sy woude niet plat wederroepen/ ende woude kondige tien jaer aflact/ en niet meer. Sy ginge te werk d'een vooz die ander na tot selze toe elk om strijbe om te kondige tien jaeren aflact/ ende te wedertoeppen dat aflact dat Franciscus van Gods wegen ende up bebel banden Paus gekondigd hadde/ en alleen te kondige tien jaer aflact/ ende niet meer. Daer werdten haer tonge gewend dat sy allegader kondigden dat selbe aflact dat Franciscus gekondigd hadde/ ende en konden anders geen aflact buyten monden brengen/ noch kondige. Siet aldus bleef dat aflact dat

Franc

Fransiscus gekondigd hadde van waerden/ ende die Bisscoppen gingen van daer beschæmd.

Hier upt/ ende upt aenmerken des godlijke verleninge/ bysonderlinge van den aflæt voorsch. ende upt pverighepd beroerd ende ontfelien die edel ende hooge van bloede ende van geboorte Here Albert Hartoge van Beieren/ Grave van Holland/ om die tinneringe des Procht kerke binnen der stede Haerlem/ die in sijn heerschappij geleghen is in Holland/ ende seer kostelijc getimmerd werd/ ende niet volbragt en mag worden in een korte tyd tot een bequaem volmaekthepd van overmits hulpe der gelovige mensche om die voorsz te setten op dat eerbaerlijke verlicht werd/ ende bequaemlyke volmaekt ende gehouden in rack ende in dake: So heeft die Hartoge voorsch. met ootmoedighepd (als dat betaemt) gebeden den aerdschen Vader de Paus Bonifacium die negende/ dat hy wilde geven eens des jaers dat aflæt voorsch. tot Haerlem inde Procht kerke/ op dat die gelovige menschen also veel te williger souden worden met pverighepd die voorsch. kerke te versoeken/ ende haer hulpelijke hand te repken om die tinneringe te volbrengen/ ende staende te houden/ aengesien dat sy daer also groote gracie soude moge verdienen/ als aflæt van allesonden. Waerom onse alreheyligste Here ende Vader die Paus voorsch. aenmerkende die hoorgenoemde punten/ ende die goederteren begeerte des ebele Prinze ende Hartoge Albert voorsch. sachtmoedelijc beroerd ende bewegende tot een eeuwighe memorie gehoerchensijc upt sijn groote mildhepd en upt sijn eppen magt/ so verleent hy allen den genen die waerachtige penitentie doen/ ende gebiecht hebbe/ die op den sondag naestvolgende na Winstre-dag/ dat is octave na Winstere/ versoeken met pverighepd die Procht kerke van Haerlem banden eenen vesper tot den anderen in besloten alle jare eeuwelijc gedurende/ ende haer hulpelijke hand daer te repken/ om die kerke voorsch. te tinneren/ ende houden staende/ dat selve aflæt ende vergiffensijc van allesonden dat die geen verdienen die versoeke die kerke van Onser Liever Vrouw de Angelis/ of de Portiuncula staende binnen de mueren van Aijns/ een stede also genoemt/ op den eersten dag van Augusto/ dat is van die Oogst-maend. Ende die Paus voorsch. geeft magt ende bevel den Pastoor van de kerke voorsch. oft den Regerder die nu ter tyd is oft hier namaels wesen sal/ dat hy schicke ende ordineret twee oft drie dagen te vooren hoor den dag des aflæts verscheyden biecht-haberen byde waerlijke Priestern en geestelike also veel als hen goet dunken/ ende van nooden wesen sal/ die biecht horen sullen van die geen die daer sullen komen om dat aflæt te verdienen/ ende afdoeren van allesonden/ ende penitentie serten/ met alsulke magt als die originael Paus Bulle begrepe heeft/ di gansch heel ende ongequest is metten loden segel hangende aen een sijde hoorde rood ende geel wel besegeld is.

Ende dese boozschyeben bullen ende aflaet heeft vernieuwt geconfirmeerd ende bevestigd met verboddinge van alle gebeyden / of daer enige nu mogtesijn opgebalde / Sertus die vierde Paus onder synen loden bullen/ in't jaer ons Heren duysend vierhonderd twee en tseventig in syn eerste jaer/ende Innocentius die achtste Paus heeft dese selve gracie mede geconfirmeerd inde jare ons Heren duysend vierhonderd en negentig in syn sevende jaer na dat inhoud van die diverse bullen die daer af sijn.

Dit is boozds upt het werk selver seker/ ende bekend/ dat het by twee herschepde meesters is opgemaakt: Het Oosteynde, te weten/ het koor/ ende de boozder helft tot het stenen-verwerfzel onder den toren/van den eenen/ende het VVest-cynde van den anderen/seer konstig/ende zierlijk gemetseld / met-namen het Oost-eynde/het werk seer meesterlyk upt malkanderen waszen/tot groote verwonderinge van alle konstenaers/ ende verstandige fabryken.

De stenen verwelfzels der panden aen beyde syden int Supden en Hoorden sijn gemaakt anno MccccLXXII. Het hout ingevorgde verwelfzel van de beuk der Kerke in't Oost-cynde is begonnen anno 1530. voltrocken tot het stenen-welfzel onder den Toren toe anno 1532. Het stenen-boogwerk-onder den Toren in't midden van de Kerke is gemetseld anno 1535. Het hout verwelfzel van de mid-kerke boozdaen in het VVesten is met een ander satzoen van werk voltojd an MDXXXV. Ende dit alles volgens het leuter ende zyfer-getal op dese gemelde stucken sels in de kerke geteykend.

1. Sept. 1480. is het Krupz werk bande Kerke besteed te maken den hoert om 1 gulde. Oude memorien.

Holl. Kron Divis. xxxii. Kap xxiv. In dit jaer van 1510. werd begonnen die stenen Toren te maken op Sinte Baben-Kerke binnen Daerlem. Ende inden jare van 1520. werd die selve Toorn weder afgebroken, want die kerke den last niet dragen en mogte/mitsdien welken veel verlozen kosten gedaen worden.

Petrus Montanus schryft hier van aldus in sijne boven-gemelbe Wyboeggelen: In het jaer 1502. op de Groote Kerke eenen stenen Toren midden op de kerke begonnen werde. Maar eenen pplaer te swack bevonden sijnde/ende dooz de swaerte densteen van des Schilvers outaer geboysen/ die noch ligt op het graf van den Lep-verker die den krack hoorde/dooz dies enes mans lengde hoge welsende/is weder afgebroken/ ende konstelikh in het jaer 1515. van nieuws eenen houten Toren geheel met lood bekleed zierlijk daer op gesteld werd.

18. Sept. 1519. is het Krupz op den Toren gemaakt/ wegende 1627. pond/opgericht den 25. Sept. 1520. Oude memorien.

Doe waer heeft Iunius by synen tyd bevonden!
Doe-wel niet-een bestrafte/ dat hier veel hupsen stonden

Herbergen
ende Taphuysen
aen de Groote
Kerke van
ouds, ende
nu.

In't rond om onse Kerk/ alwaer men teerd/ en smeerd/
Alwaermen dzinkt/ en klinkt/ en tichtacht/ en verkeerd!

Hadriani Iunij Epigramma, ex Schedis ipsius M.S.S. qua
sunt penes P. Scriverium, in multiplices Tabernas
Templum Harlemaum obsepientes.

Gnosiaca haud lucet stellis tot picta corona,
Quam, stupri praeium, Liber in astra tulit:
Quot clara hoc nostrum stipant insignia fanum,
Multa popina, mero multa taberna madens.
Verriculum, Gallus, Siren, Leo plurimus, Orbis,
Tempe, Anglus, super hæc Vellus Iasonium.
En tibi tendiculas pietati, obicesque paratos,
Delubri prohibent qui superare fores,
Sic nebulae turdis, nodosaque retia pisces,
Tenditur indago sic sinuosa feris.

Hadrianus Iunius tegens de menigGuldige Taberney
rondom de Haerlemsche Kerke.

De Ariadnes-kroon die Bacchus heeft verheven
Ten teyken inde locht met lichten een en seven,
Heeft so veel sterren niet, als in het ronde perk
Herbergen by ons sijn aen onse Groote Kerk,
Herbergen, daer de luy met spijse sich versaden,
Herbergen, daer de luy met drank sich overladen.
*Haen, Treck-net, Meremin, Vlies, Tempe, Engelsman,
De VVereld, menig Leeu, 't komt hier op een niet an.
Siet voor de vrese Gods soveele binder-staken,
Om in des Heren Kerk niet wel te kunnen raken:
So word de snip de vloeg, so word den visch het net,
So word het arme wild het loofse strick geset.

Doe heel te min kan ik dit laten aen te wijsen?
Doe kan men't overzien? of sal ik het ook prijsen?
Reen seker/ by Gods Kerk en boegd niet datmen tapt/
Dat daer het tichtacht-bord/ dat daer de kanne klappt.
Het schandelijste is het dzinke-broeders teken
De kan in't openbaer ten gebelupt te steken

* Nu sijn
de Gulde
Druyf, het
Vlies, de Pel-
likaen,
De Reyger,
Spijker-vat,
de Rijn-
Stroom, en de
Haen.
*tSand, Smo-
struet,
Schoolsteeg
meest (hoe
na ook by de
Kerk.)
En roer ik
noch niet aen,
oheyloos droe-
vig werk.

Tot eenen Battus-ſtrick. De hupſkens vantaback
 En allen brande-wijn die geef ik ook den ſack.
 So pleeg de Satan ſtaeg ſijn hutten op te richten/
 Daer Godſijn liebe Kerk en heplig Woord wil ſtichten.
 Wat helt gy na de kroeg? treed lieber in de Kerk:
 En word daer vol des geests. Dat is een heplſaem werk!
 En dit en ſeg ik niet om onſe Stad t'onteren/
 Die plaeg is toch gemeen: maer om dit quaed te weren/
 Dat wy de beſte ſijn: want dit toch niet beſaemd/
 Want dit toch niet en deugd/ en ook ſich ſelven ſchaemd.
 Daer is meer plaets in ſtad/ alſt immer ſo moet weſen:
 En 't wettelijc gebuyk en word ook niet miſpzeſen:

Graven en
 begrave-
 niſzen der
 doden inde
 Kerken, en
 op de Kerk
 hoven.

* Gen 23. 19
 ende 25. 9.
 ende 35. 20
 ende 49. 31.
 Mar. 5. 2.
 14.
 Luc. 7. 11. 12
 Job. 11. 30.
 31. ende
 40. 40.

Daer moeten huplen ſijn alwaer de vzeemde man
 Alwaer de wandelaer ſich wat verguicken kan.
 En nu ik dit verhael/ ſo dien ik tot de graven
 Der doden in de kerk en 't kerk-hof voord te draven/
 Dat op den Paepſchen voet/ naer 't Paepſche miſ-verſtand/
 Alhier in ſtad geſchied/ geliĳ in 't ganſche land.
 Wy weten hoe ſp hier afgodery bedryben:
 Wat willen wyſe noch in deſe blindhepd ſryben?
 * Veel beter groefmen ook dien ſtank/ en buyſnis-hat/
 Paert loſlyk oud gebuyk/ in 't veld/ en buyten ſtad.

Deſe Verzen ſijn op de Seuren van't Kerk-hof
 aen de Viſch-markt geſchreben.

De dood waerachtig
 VVeest dit indachtig
 Een doorgang is
 Tot God Almagtig
 VVeest niet zweerſlachtig
 Dit gaet geſwin.

Deſe Verzen ſijn boſen de deuren tee weder-ſijde
 in harden ſteen met gul de letteren wyt geſhouſſey.

Apoc. 5. 5.

DE LEEV VAN IVDA GOED
 HEEFT OVERVONNEN VVEL
 HEL, DVYVEL, SOND MET SPOED,
 EN DOOD VERSLONNEN SNEL.

Wat

Wat wilt ik hier nu voorzds van and're stücken spreken?
 Ik mocht niet allen recht de rest wel laten steken:
 Mijn Burgers/ eers genoeg/ de geen men Haerlem geest/
 Dat syso stouten stuck/ en pupk der kerken heeft.
 Gewis'zelyk! mij dunkt/ ik kon genoeg niet eren
 Onse kerken meer en hupsen hier pafzeren:
 Een kerk is ons voor al die'k niet vol- pzyfen kan:
 'tlaet dan al 'tand're staen/ ik kom-er ook niet an.
 Beschouwot dan noch 't Paleys daer onse Heren rechten/
 En alle burg'ren twist en qua krachelen flechten/
 En letten in goen ernst op 't geen dat onsen staet
 En burgerij betreft/ en wat daer henen gaet.
 Dit was eerst 't Prinzen Hof: also van vele ouden
 Lands-Graven hier ter sie wel-eer is Hof gehouden:
 Als sijnde recht een Stad met vollen lust verrijkt/
 Die dan den Edelboom en Prinzen best gelijkt.

Stad-huys
 ofte Raed-
 huys: van
 ouds'slads
 Prinzen-
 Hof.

Haerlem Van-ouds het Hof van Holland.

Oude geschreve Kronijk. Om die schoenheit ende soettheit der
 Stede hebben die Voirste Princen van Holland mit genoechte hoeftike
 woeninge in Haerlem eerst uitvertozen.

Graef Floris d'achtste Graef/ de Vette Graef geheten/
 Is hier so met syn hof te Haerlem neer-geseten/
 Doewel de eerste niet/ en heeft niet rou en leed
 Sijn dochter Hadewij alhier ter aerd besteed.

Floris de II.
 an. M. xci.

Oude geschreve Kronijk. Florijs, wat'ik genoemt die Vette, die
 achte Grabe van Holland; also die voirste Princen van Holland baden/
 heeft hy oick stadelic sijn woensat bewoent ende gehouden. Die wel-
 ke Florijs sijn eenige dochter (overdragende schone joncvrouwe) ge-
 noemt Hadewigis, als een Prochiaen inder kerken van Haerlem heeft
 begraven.

Rein. Snoyus Lib vi. in Florentio Crasso, fol. 70. Vxorem habuit Pe-
 tronellam, Sororem Lotharij Imperatoris, ex qua nati Theodoricus haeres,
 Florentius Kinheimaria Princeps, Simon, & Hadewigis, Herlemi, dum
 ibi manserant, majori in Ecclesia terra condita,

Hy [Graef Floris] heeft Petronella/ de Suster van den keiser
 Lotharius/ tot eene hup- vrouwe gehad / waer upt hem gebozen sijn
 Wiberich de erfgenaem/ Floris Prinze van Kernerland/ Simon en
 Hadewigis, te Haerlem, terwyl hy daer woonde/ in de groote kerke be-
 graben.

Archiv, M. S. Hac mutatio confirmata ac stabilita est praesidente ac
 G favente

favente Domino nostro Florentio Comite, legitimâque conjuge Dominâ nostrâ Petronellâ volente, in loco Harlem nominato, Kal. Oct. coram magna multitudine de Kennemerlande.

Deze verwisselinghe der landen is bevestigd van onsen Here Graef Floris, ende sijne gemaectinne/ onse vrouwe/ Petronella, in de Stede Haerlem doozn. den eersten Oct. [het jaer wordt verzwegen] in tegenwoordighepd van eene groote menigte van Kermerlanders.

Ada. xv. Gr.
van Holl.
an. Mcccii

Als Ada aen't gebied van Holland was gekomen/
En tegens Staeten dank sich had een man genomen/
Graef Lodowijk van Loon, en Willem nu haer oom/
Met beeler wile/ stond na 'slands bewind/en toom:
So hebben sy sich hier met hume hof-gelinden/
En wte hun gunstig was / te Haerlem laten vinden/
Tot dat sy upt der Stad dooz vrees/en krigs gerucht/
Een pder sijnes wegs/in haest syn weg-gevlugt.

Holl. Kron Divis. xv. Kap. 11. Hier en blunen sijn Wouter van Egmond/ ende Aelbrecht Banpaert/ Ridder / getogen metten Kermeren binnen die Stede van Haerlem/ ende maekten daer sulck geschaf/ ende storm/ tegens den Grave van Loon, ende Alijt der weduwen van Holland/ die daer doe waren/ also dat sy/ ende Gijfbert van Aemstel/ ende andere die met hen daer binnen waren/ van vrees ende angst die Stede rupinden/ ende togen in den donker nacht tot Vrecht/ om hen daer te onthouden. Ada die jonge maget bleef binnen Haerlem onlang/ ende rupinde ook van daer met Rogier van der Meere/ Otto van Dueren/ ende meer andere Ridderen / ende knechten/ die den Grave van Loon toebehoorden / ende quamen met angste binnen den bessen van Lepden/ om daer onthoud te hebben/ ende tegen daer vijanden te verweren.

Villem de
1. de wv.
Gr. vā Holl.

Graef V Villem onse Held/ die in verschepe tochten
Int Heylig Land met ons so dapper heeft gebochten/
En sich vooz Damiaet so mannelyk betoond:
Ist wonder dat hy lieft heeft onder ons gewoond?

Villem de
11. de wv.
Gr. vā Holl.

Dus had Graef V Villem ook/ Roomsch Koning, sich tot desen
Dit hof en onse Stad vooz alle uptgelesen:
So dat op huyden noch tot sulck getungens

* Koning-
staet.

De *Straet daer aen de naem daer van gebleven is.
Ja so 'r nu huyden staet wordt meestendeel bevonden
Ten Koninklyk Paleys op ouder Graben gronden

† Onrent
het jaer Mcc

(Gelyk men't nu ook noch verstaen kan upt 'egesiche
Der Schilden op het Sand) te sijn van hem gesticht.

P. Zaenredon. inuent.
J. V. Velde. sculp.

Hier ziet gy dat Paleys dat Willim Graef en koning
Heeft tot syn Hof gesticht, en koninklyke woning.
Gelyk soovoor als na het Graeflyke Hof
Te Haerlem is geweest tot onser eer en lof.

Nu is het Raed-huys hier daer van den stede wegen
Der Raeden besig syn om goeden raed te plegen
Daert recht gevesen weerd wanneer der twist ontstaet,
Endaer die word gestraft die sich te buytengaet.

Hoe kan een Land bertaen, al waer de goe deseden,
Al waer der wetten tucht met roetehoud getrede?
Gelykerwys de ziel het lijf is slevens band!
So is gerechtigheyt het leven van een Land.

Graef Floris heeft ook me met alle sijne Heren
 Met al sijn hof-gesin meest willen hier verkeren/
 Als mede op sijn land en Bupsen hier ontrent/
 Eer hy door Welsens hand sijn leven heeft ge-end.
 Hy heeft by sijnen tyd een stuck van't Hof gesneden/
 Gelyk sy datmaels veel voor't geestelike deden/
 Welwel in by-geloof/ en heeft also't *Convent
 Der Heren Predikers met sijn selfs Hof belend.
 So heeft dan ook de Straet, aen dit Convent gelegen/
 Der Jakobijnen naem van dit Convent gekregen/
 Die sich in't Oosten strecht tot in de Koning-sraet/
 En tot de Oude-Grast in't Westen henen gaet.

Floris de V.
 de niz. Gr.
 van Holl.

* Klooster
 der Predi-
 kaeren, dat
 is, Predick-
 Heren, ofte
 Jakobijnen.
 † Jakobijne-
 Straet.

V Vilhelmus Procurator in Chron. suo M.S. fol. xxxviii. b. Nota,
 quod à Comite Florentio Fratribus Prædicatorum Ordinis in villa quæ Inter an. M.
 Harlem dicitur, fundus, tribuitur, ubi, pro ut cernitur, Claustrum & Eccle- cclxxxvii
 sia prædictis fratribus ordinatur. & Mcccxciv

Merkt dat den Broederen vande Ordre der Predikaeren van Graef
 Floris in de Stad Haerlem een grond verleend word/ alwaer/ alst blijkt/
 een Klooster ende Kerke voor gemelde Broederen bereydt word.

Graef Ian me/ die dien naem de eerste heeft gebzagen/
 Berephte desgelijck hier teynde sijner dagen/
 En woonde onder ons/ tot dat hy weg gehaeft
 Voor een onrÿpe dood is in het graf gedaelt.
 Hy had sich voor een tijd den last van't land ontslagen/
 Om in sijn jonge jeugd te vliegen/ en te jagen/
 In't Haerlemsch dunn/ en bosch: de laetste van de stam
 Van't oude Graven bloed/ waer na een and're quam.

Ian de I. de
 zw. Gr. van
 Holland.

Rein. Snoyus Lib. viii. pag. 107. Proinde Iohannes [Comes Hol-
 ladiæ] dum animadverteret, cum propter Florentij Patris, tum V Volferdi
 facinora, ejusque interitum, à se nunquam sat ad obedientiam subditos pos-
 se cogi, mittere ad Iohannem Hannoniensem legatos, & ob præclarè ejus
 resante gestas, & prudentiam singularem deprecatur. factam ipsi à V Vol-
 ferdo injuriam, oraturque ut redire in Hollandiam deque manu nepo-
 tis Dijs auspiciis tutor gubernacula vellet Comitatus suscipere. Qui ve-
 nire Dordracum, ubi juvenis Comes ei occurrit, rescribitque ad quadri-
 nium Comitatus, fractoque sigillo, tabulisque universis à morte patris re-
 vocatis. Herlemumque se ad octium ac vocationem conferebat. Rebus
 a. Hollandiæ per Hannoniensem compositis redire is quoque ad suos, cum
 Iohannes Comes febrim molliemque alvi passus mori humanæ salutis
 anno millesimo undetricesimo quarto, Calend. Decemb. non sine veneni
 suspitione, atque Hannoniensis procuracione, quò ad Comitatum melius
 prope-

properaret, postquam anni dimidium, præter integros tres alios, gubernasset.

Als Ian [Graef van Holland] bemerkte/ so om de moord van *Janen Vader Flozis/ als om Wolferts/* dat hy sijne onderdaenen nimmermeer en soude konnen onder sijne gehoorzaamheyt brengen/ so sond hy gesanten tot *Ian van Henegouwen/* hem te bidden/ gemerkt sijne vorzige goede diensten/ ende sonderlinge wijsheyt/ dat hem geliefde (van wegen dit aengebaen ongelijk in *Wolfert*) in Holland weder te heren/ ende uyt de hand van *sijnen nebe/* in Gods name/ de regeringe van het Graeffschap als Voogd aen te nemen. Hy quam te *Dordrecht/* alwaer hem de jonge *Grave* tegenging/ ende ontfloeg sich het Graeffschap vooz vier jaeren/ *sijn segel* gebroken/ ende alle sijne hzieven ingetroocken hebbende/ die hy zedert den dood van *sijnen Vader* gepaszeerd hadde/ ende sette sich te *Haerlem* neder tot ledigheyt, ende jagen. Als nu de *Henegouwer* de saken van Holland besicht hadde/ so keerde hy wederom tot de *sijnen/* ende *Graef Jan* geboelende kooztze/ ende weekheyt in den buyk/ sterf in den jare onses Heren 1299. den 28. Deremb. niet sonder vermoedinge van vergift/ ende bestellinge van den *Henegouwer/* op dat hy te beter aen het Graeffschap soude komen/ na dat hy een half jaer/ behalven dte geheele andere jaeren/ geregeerd hadde.

Holl. Kron. Divis. xx. Kap. xlii. In den jare ons Heren Mccc. was *Grave Ian* tot *Haerlem*, daer hy seer siek werde/ ende starf aldaer op den 14. Kalende van *November/* als hy dat Graeffschap van *Holland* ende *Seland* hadde geregeerd ontrent vier jaer lang.

Ian de 11. de 229. Gr. van Holl. De Twede eer hy noch het Graeffschap had gekregen/ En 't Land so maer besat van *Jans/* des *Graven/* wegen/ Die datmael met *sijn Bruyd* in *Engeland* noch was/ Onthiel sich ook alhier te *Haerlem* op dat pas.

Holl. Kron. Divis. xx. Kap. vi. Die *Grave Ian* van *Henegouwe* wiesende tot *Haerlem*, als hy verhoorde dat *Jonk-heer Jan* *sijn nebe* uyt *Engeland* over was gekomen/ heeft hy hem also sere gehaest als hy mogte/ ende is gekomen tot *Dordrecht/* ende hy sonde notabele heren ende mannen tot *Jonkheer Jan* *sijnen nebe* dat hy quam tot *Dordrecht/* hy woude hem die heerlijghheyt ende dat regiment van *Holland* resigneren/ ende overgeven.

Willem de III. de 229. Grave van Holl.

En als *Graef V Willem* me/ de *Derde*, ten *Lands here*

En *Graef* hier was gehuld/ is hem doe sulke ere

In onse *Stad* geschied/ als nimmer vooz/ noch voozd/

In 't land/ van enig heer gesien is/ noch gehoord:

Een *Prinz* van *hoogen moed/* seer kloek en wel bedreben

In *kriggsche* handel/ing/ noch meer in *den gzaem* leven/

En in

En in gerechtighepd/ als dat de Waerhepd leech/
Die hem dan ook hier voor den naemt van *Goed verterd.

* Toege-
naemt de
Goede.

Holl. Kron. Divis. xxii. Kap. ii. Dese goede Graef V Villem dede
in't eerst synder domination een kostelyk Hof beroepen binnen Haer-
lem, daer waren vergaderd rr. Graven/ C. Baenroetzen/ en M. Rit-
deren / met ontallijke verle Vrouwen/ ende Jonk- vrouwen / edele
Schild- knechten/ ende geboortige mannen/ ende dit Hof duerde een
heele weke lang/ ende worde met upt der maten groote zierhepd ende
kostelykhepd gehouden/ met sicken/ tozneren/ hoberen/ ende dansen/
ende met andere ridderlyke oefeningen.

Ook is de Vrede tuschen Graef V Villem de Goede ende de Oostvrie-
sen naeene swaere oozloge binnen Haerlem besloten inden jare Mccc
xxviii. Holl. Kron. Divis. xxii. Kap. xxvii.

Wat wilk den Beijer- vorst, hen * twee, hier ook hertellen?

Of wat den *Goeden Heer Philippus daer by stellen?

En and're Prinzen meer/ die t'saem in onse Stad
Ook hebben hun verterck en hun vermaeck gehad *

En geven dit ook niet hun beelden, die noch hupden

Hier aen de puge staen/ genoegzaam aen te dupden/

Die van de Graven selfs/ hoor t' grafelyk gesticht/

Door t' grafelyke Hof/ sijn eer tijds opgericht!

Hier tuschen was het Huys van onse Magistraeten/

Ter hand ling van het Kerck van hunne onderaeten/

Dat treffelyk gebou/ dat aen de Smede- straet/

En op den hoek van't Sand/ of Markt/ noch heden staet/

Noch heden in't geheel/ en word door sulken wesen

En dicke mueren licht een oud gesticht bewesen:

Wel- eer Surenus huys/ so ook door hem gekroond:

Au van * Schonaeus Soon/ mijn waerde vzend/ bewoond.

Ook is by onsen tijd een werk ter hand genomen

Tot meerd'ring van't Stad- huys, en tot den eynd gekomen/

En kloeklyk uptgeboerd/ dat ver in sijn zieraed

En vrucht en mogendhepd het oud te hoben gaet.

So mag dit stuck wel nie: ja mag ten desen tijden

In ouder heer tlykhepd met alle steden striden:

Maer so gy het dan noch de Kerck hier vergelijkt/

Een kind wijkt so geen man/ als dit dat self de wijkt.

Kerswijn van nu so hoorzds al't geen ik meer kon noemen/

En t'geen met allen recht waer sonderling te roemen/

En alle ere waerd: als onse trotze Hal,

Wiens g'lyken dat ik meen men nergens vinden sal,

+ Villem de
V. ende Ael-
bert, gebrue-
ders, Hertoge
in Beijeren,
de xxv ende
xxvi. Gr.
van Holl.
Philips de I.
de xxix. Gr.
van Holl.
+ So byge-
naemt.
Graven-
beelden
aenden ge-
vel van het
Stad- huys.
Oud- Stad-
huys.
+ Jakob
Schonaeus.
Vergro-
tinge van't
Stad- huys,
av. 1620.

V Vaeg.

An. 1598.

Visch-

Markt. An.

1603.

Poorten.

Sparen-

wouder-

poorte.

Schalkwij-

kerpoorte.

Groote

Hout-

poorte.

An. 1590.

Kleyne

Hout-

poorte.

An. 1571.

Raem-

poorte.

An. 1610.

Sijlpoorte.

*An. 1627.

Kruyz-

poorte.

An. 1594.

Sint Ians

poorte.

An. 1590.

De Leydse

ende Am-

sterdamse

Boomen,

ofte Water

poorten,

An. 1582.

Toren van

de oude

hooge Mo-

len.

Twe torens.

An. 1589.

Ik swijg ook van de V Vaeg door alle onse waren/
Van harden blaekwden steen getimmerd op het Sparen;

Ik swijg ook so met een van onse Markt van vis,
Die seer uptnemend schoon dicht by de vleesch-hal is.

Ik laet ook willens na de Poorten aen te roeren/
En hunner aller naem in mijnen mond te voeren/

Tot tien toe in 't getal/ of nergens door den band
So schoone poozten sijn in ons geheele land.

De Poort die Sparen vout den name heeft gegeven/
In 't Oosten van de Stad/ is dapper/ schoon verheben;

De tweede die de Poort van Schalkwijk word gesept/
En is so vzeemd ook niet/ die in't Supd-oosten leyt.

De Poorten in het Supd en na den Hout gelegen/
Die daerom vanden Hout den name billigh kregen/

Hoe heerlijck sijne wel/ so groot, als kleyn, genaemd!
De klepne maektze al/ ja overal/ beschaemd.

De Raempoorst mag wel me/ in't Supden/ en in't Westen:
De Sijl-poort geeft het niet/ die aen de Stad haer besten

Na See en 't Westen siet: te meer so traeg als noyt
Op desen tijt geboud/ en heerlijck opgetoijt:

'Tis ook een dobb'le poozt/ en dies te meer te eren/
En rondom overal versien van onse Deren:

Ook hebben wy geen poozt so konstig/ en so sterck/
Met eene ronde schanz/ en magtig bollewerk:

Van waer hier in't beleg de stucken vzeeflijck vanden/
En speelden op het heyt van onse dood-bijanden/

En gaven groulijck vuer/ en spogen rook/ en blam/
Dat dickwils 't Spaenssch-gebzoed niet al te wel bequam.

De Kruyz-poort, in het Noord/ gekrupst in ons beleggen/
Kan noch al by wat meer van haere schoonheyt seggen/

Daer 't krupst is in gesneen/ na dat sy was verlost/
En heeft wel menig krupzen menig dypt gekost.

De Poorte van Sint Ian, die hier ook word gebonden/
En me in 't waer beleg was t' enemael geschonden/

En in den grond vernield/ is ook de minste niet:
Wanneer gy op 't gebou van haere torens siet.

De Boomen, so genaemd/ de poozten van het Sparen/
En daer de schepen Supden Noorden henen varen/

Na 't Meys/ of na het V/ die seggen ook al wat/
En sijn geen geen klepnteraed en eer van onse Stad.

In't Supden staet de Supl van d'oude hooge Molen:
In't Noorden blijven stuyt twee Torens niet verholten/

Die op het water staen/ waer by ik Damiaet
Niet selben en gedenck/ en onse byzome daet,

Doet hier de Torens by van Kalis, en de Papen,
 En and're Torens meer. Waer 'k sou dit laten slapen
 Gelijk ik had gesejd/ en al dit laten staen.
 Wat mag ik noch so breed in dese dingen gaen!
 'k hael dan geen Kerken op; 'k wil van geen Torens talen;
 Noch and're werken meer van/ waer gebou verhalen/
 Die noch na't streng beleg/ en laetsten grooten brand
 In staet gelaten sijn/ of staen dooz dijne hand
 + Kenj. wackerste fabryk/ in sijn satzoen en wesen:
 Alderoudeste fabryk, ten vollen nopt gepresen/
 Ten vollen nopt dooz sien/ ten vollen nopt gekend,
 Wel staet ghy hupden noch geheel/ en ongeschend!
 O alderoudeste gesticht! wel hebben onse Veren
 Dij weder toegesteld Gods woord daer in te leren:
 Also de Sone Gods/ die hier sijn schape n hoed/
 Weelsielen meer en meer tot sijn gemenpte doet.
 'k sou Sint Annen ook haer ere wel bewijzen/
 En haeren Toren meest niet vollen monde pryzen:
 So van gelijken me de Kerk Sint Jan Baptis:
 Daer toontze by de Kerk: eplieve! segt wat ist
 Wat 't Sint Jans Huys b'langd dat komt de Stad dooz 't stercken
 Des laetsten 'Heer van't hups heel onlangs noch te erven:
 Een prinzelyk gebou/ een bogaerd rupin en wyd.
 Gaf God maer eens gena tot b't ring van den tyd!
 Doken daer menig hups in plaetse vande boomen
 En dooz de lege plaetse heel woning plaetzen komen:
 Ook is 't bemuerde Pleyne der doden by de kerk
 Een voozbeeld van die sark/ en voozspel van dat werk.
 Die Erven besgeldikt/ verkorht en wtgegeven/
 Alwaer de hupsen nu vast woorden opgeheben/
 Gebijen me daer toe/ die tot een groot zier aed
 Staen harde by de poozt/ en aen de volle straet.

Van het Klooster van de Sint Jans Heren.

Het Kleyne Kronijckken van Holland. Ontrent het jaer Mccc.
 began die oorbe van S. Jans Heren/ ende sy wonden dat Epland
 van Roden/ met meer landen vanden Turken.

Holl Kron. Divis xx. 1. Kap. 1v. In't jaer ons Heren Mccc. 11.
 op S. Marten Magdalenen avond/ doe quamen allereerst binnen
 Daerlem die Heren van den Hospitaliers S. Jans Baptisten in haer
 hups tot Daerlem/ welk hups ende Klooster allereerst Heer Jakob
 van Denemerken/ Bischop van Suden/ ende Gwijse/ Bischop van
 Utrecht/ ende Commenduer des hups van S. Katrynne r' Utrecht/
 ontfangen

Kalis
 Toren.
 Papen-
 Toren.

Kerken,
 Totens.

+ Lieve de
 Kenj. Sterf
 den 17. Jul.
 1617.
 Bakenes-
 zer Kerk.
 * 2 Sep.
 1620.

S. Annen
 Kerk.
 Toren.

An. 1613.
 S. Jan Bapt-
 ist An.
 1317.
 S. Jans He-
 re huys.

An. 1595.
 * Andries
 van Souwer
 Sterf den 9.
 Jul. 1625.
 Nicu Kerk
 hof. An.
 1626.

Vyrtgege-
 ven Erven.
 An. 1627.

ontfangen ende aengenomen hadden van Meester Gerrit van Te-
 trode/ Kanonick tot S. Marien t'Wrecht/ ende heeft dat gefondeerd
 ende gewijdt inder eren Gods Abnagtig/ sijn liebe moeder Marien/
 ende S. Jan Baptisten. Die Heren van den Tempeliers (vvelke
 oorde op dien selven tijd in alle landen op eenen dag te niet gedaen vvas,
 als sy CLXXXIV. jaeren gestaen hadde. Het kleyne Kron. van Holl.) die
 bupten Haerlem in die boschagie woonden/ sijn gegaen met alle haer
 goeden tot der voorszeyden hupse van S. Jans door raed ende toedoen
 des Edelen mans Willem van Egmond. Daer na inden jare Mccccvi
 heeft die selve Here Jakob/ Bischop van Suden/ een kontinklike Sale
 binnen Haerlem getimmerd/ ende gemacht. Des jaers daer na/
 heeft dese voorszeyde Bischop Jakob van Suden doen maken in dat
 selbe hups eene schoone versterkte Kerke met eenen schoonen omgang/
 ende worde des jaers daer na volmaecht. In welcke kerke God die
 Here/ met sijne liebe moeder/ ende sijn voorz-loyer S. Jan Baptist
 seer geeerd worden/ ende Here Dirck van Bredentode die goedertie-
 ren begaefde dese Kerke met eenen gulden kelke van klaren sijnen
 goude.

Register van de Commandueren ende pzeceptooren
 van de S. Jans Heren binney Haerlem,
 van dey eersten tot dey laetsten.

I.	1310.	Heer Arent de eerste Commanduer.
II.	1327.	Heer Diderick.
III.	1334.	Heer Maerten.
IV.	1341.	Heer Hugo van Koukerk.
V.	1348.	Heer Maerten van Kampen.
VI.	1353.	Heer Hugo van Seland.
VII.	1355.	Heer Iohan van Leijen.
VIII.	1365.	Heer Iohan Gaude.
IX.	1375.	Heer Iohan vander Heyde.
X.	1380.	Heer Willem van Scoten.
XI.	1383.	Heer Iohan van Aernem.
XII.	1385.	Heer Rutaxe Pauvvelfzen.
XIII.	1405.	Heer VVillem van Scoten.
XIV.	1428.	Heer Gerrit van Scoten.

- xv. 1460. Pieter van Schoten, Commanduer/ende
 1469. De eerste Preceptoor.
 xvi. 1472. Niklaes van Schoten.
 xvii. 1484. Heer Iohan VVillem Ianszen.
 xviii. 1514. Heer Symon van Sanen.
 xix. 1542. Heer Heyndrick van Svvol.
 xx. 1571. Heer Philips van Hogesteyn.
 xxi. 1575. Heer Tymon van VVou.
 xxii. 1605. Heer Kornelis Iakobizen vander Goude.
 xxiii. 1618. Heer Andries van Souvven, laetste Com-
 manduer/ ende Preceptoor.

Kloosters:

De Monniken hoorde al/ die 't al quazups verlaten/
 En niets ter wereld meer dan quade dagen haten/
 Besaten hier al't best/ naer hunnen vollen sin/
 En hadden menig hups en magtig Klooster in.
 Want waser opt een stad daer meerder Kloosters waren/
 (Gelyk die Broeders lieft in goede steen vergaren)
 Van alderley satzoen/ van alderley zoort/
 Daer dit en roem ik niet: so ga ik dan al hoorde.
 Adieu dan Kerk wel-er en Klooster der Bagijnen,
 Daer hier de Franzen nu hoor hunnen God verschynen:
 *En daer ik in het jaer van tien en tienmael acht
 Der laetst hoorde een ben in het licht gebragt.
 Wat mag ik mij so diep in dese dingen steken?
 Wat tegens mijn bestek van mijn geboorte spreken?
 Of waerom roer ik noch 't Bagijnen-klooster aen/
 Daer 'thier met Daep/ en Knaep/ en Nonne is gedaen?
 Of spreek ik al te hreed? Het moete dan so wesen:
 Men moete de menschen niet/ men moete den Here wesen.
 Nu hoorde dan niet een hoorde. Adieu en weg Michiel,
 Dat onsen ouden schuts tot eenen Doelen viel.
 En weg Sint Vrselme met d'ynen stenen Toren;
 En sij ook/ tot een Hof van groten wtverkozen/
 Alwaer de Paltz-gravin by ons te wonen plag/
 Hoe stereljk dan noch d'yn Toren wesen mag.

Groot Ba-
 gijn-hof.
 Franze
 Kerk.
 Beset Hadr.
 Iun. Bat.
 Cap. XX.
 *22. Iun.
 1590.

Michiel:
 Nieuwe
 Doelen.
 Vstel.
 Sijl.

Amelia, door Gods genade Paltzgravinne by den Rijn/ Churfur-
 stinne/ Hertoginne in Beieren/ weduwe/ gebozene Gravinne tot
 Nieubornast/ ende Limburg/ Vrouwe ende Douagtere van Bre-
 denroede/

58 BESCHRYVINGE ENDE LOT
denroede/ Djanen/ Amepden/ Bergen/ ende Kalantsooge, etc.

Mindere Weg dan ook Minnebroers, daer' is sieck- volk is versonden/
 Broeders: Als Lijfsters Gasthuys was door swaeren yzand verflonden.
 S. Lijfsters En weg me Cellebroers, alwaer de jonge jeugd
 Gasthuys. Nu opgetrocken word in wetenschap/ en deugd.
 Cellebroe- En weg ook Jakobijns, ten Prinzen-hof genomen/
 ders: Als enig Prinz of Doyst tot ons inag overkomen:
 Latijnsche Een treffeligh gebou/ vast tegen aen de wand
 Schole. Van 't koninklyk Paleys van onse Stad geplant/
 Jakobijns. Met eenen schoonen Hof/ en mits den i ghen seggen
 Prinzhof. Van sonne ende locht uptnemend welgelegen:
 *1. Mey *Daer ik mijn woning heb/ mijn tuyn/ en mijn hermaect/
 1627. So ik maer weer so breed mag gaen in dese saek:
 Het hoog en wijs gebou van poozten afgeschepden/
 Daer onse burgerij de vzeemden dickwils ledden.
 Hier plagt het Huys te staen/ alwaer de har de steen
 Werdt tot het metzel-werk behouwen/ en besneen:
 Nu ist op Bakenes daer komt de steen met schepen/
 En so behoefden die met paerden niet te slepen.
 Hier is nu 't V Vapen-huys, alwaer het krijgs- genaect
 V Vapen- alwaer het grof- geschut ten oorlog word beinaect.
 huys. God wil het nimmermeer ons daer toe laten komen!
 Geen vijand werde hier tot een' ger tijt vernomen!
 Het ongeacht vergaet: Bartholomeus Veer
 Heeft opzicht op den Hof, en houdt het Huys in eer.
 Ik moet ook van dit Hof die ere openbaren/
 Synodaele Dat hier de Predikers van't Synodus vergaren/
 Vergader- Als dat gehouden word op onse heurt alhier/
 plaetse. Het jaertlijcksch Synodus van Hollands Noord- quartier.
 Het welk van eens geschied na ses verlope jaeren/
 *1627. Gelijk sy so nu laest alhier vergaderd waren/
 Den tienden banden Vogst Doe kan Gods kerk bestaen
 Indien de Leraers haer niet vlijtig gade slaen?
 De Commissarissen van alle kleynne saken
 Item der Die plegen tweemael 'sweeks hier ook die af te maken.
 Commis- So komt de Heymaed ook by wijsen hier by een/
 sarissen. En and'zen desgelijck/ tot besten van't gemeen.
 Heymaed, Scholart-
 chen, ende
 Anderen.

Bartholomeus Veer, Hofmeester.
Iakob de Witte, Kastelcyn.

Klock- *Moet eynd'lijck me het Huys daer onse Klocken hangen,
 huys. Waer van't den naem ook draegt/ in onse Kerk verhangen:

En seggen dit hier by/ dat selden eene stad
 Of swaerder of van klank veel schoonder Klocken had.
 Een diend alhier verhaeld die niemand heeft te wijken/
 Voor wien zelfs over al de klocken moeten strijken/
 De Slag-klock van het uer, de brommer onser Stad/
 Die th van klaer en swaer geluyd uptnemen schat.

Klocken.

Slag-klock
van het uer

Het Klock huys is in Mej 1479. van Gerrit van Wybolmaecht.
 Holl. Kron. Divil. xxxi 1. Kap. xxv. Tert jaer ons Heren Mcccc.
 opten xxvi. dag van December werd tot Haerlem gegoten een groote
 Vierklocke, ende was genoemd Roelant die Grote, ende werd in den
 toorn gehangen boven op der kerken/maer werd namaels afgebroken
 om der grooten swaerten willen als boozsejd is: ende de Klocke was
 xi. duysend pond swaer/ ofte wepnig * min/ ende was gegoten nader
 formen ende grote als de Vierklocke binnen Gent. ^{* 500. meer.}
 O. M.

Roelant die groot is mijn naem,
 Tot Goods dienst sey ic bequaem,
 Ic syde zontijts ten brande,
 Of alst saem is Gay sijandey.
 Serijt Gay Wou die mij goot
 Mcccc ende dzie na Goods geschoort.

Ter erey Gay Marien sey ic gheghoten
 Doe MccccLxxi. werd ghesproken,
 Mijny Heer Cristoffel Wylyen halp mij feste-
 God wil sijn ziele verbliey. (dey te dien tijey,
 Henric Waghenens heeft mij ghemaecht,
 God heb lof, ende wel geraecht.

Slag-klock
van't half
uer.

5. Octob. 1527. is te Haerlem de Tonne ende het Voorslag op de
 kerke gemaakt.

11. Decemb. 1572. is te Haerlem de Klocke geschoort om 't Beleg tot * 13. Julij.
 * S. Margrieten toe 1573. Oude Memorien.

Damiact;
ics.

En komen ook alhier die Klockjes sijn verswegen/
 Die wy van Damiact tot een triump vercregen/
 Van sonderling geluyd/ van kostelijck metael/
 Dus obertreffen sp de klocken altemael.
 Op dat nu dese kerck/ een werck van sulker eren/
 Een werck van sulken naem/ niet quam vast upt te teren/

Kerk-
meesters.

Niet quam dooz weer en wind allenskens te bergaen/
So nemen hier des jaers de sorge hier van aen.

Kerk-meesters.

Lubbert vander Weyden.
Iohan Damius.
Bartholomeus Veer.
Iillisde Wilt.

Stads-
Fabrieken.

Dat d'and' ze werken ook niet quamen te beswijken/
So hebben wy daer toe verschepte Stads-Fabrieken,
Die maken 'twerk gereed/ of nemen 'twerk in acht/
En hoe het arbepds volk den arbepd daer betracht.

Stads-Fabzijken.

Opsienders der Stads-Werken.

Kornelis Out.
Barent Mool.

Meester-Timmerman.

Klaes Pieterfzen Bagijn.

Meester-Metzelaelr.

Teunis Willemfzen.

Meester-Steenhouwer.

Pieter Reijersfzen de Lange.

Sparen.

Kom hier nu o Ryvier, die dooz de Stad gaet bloeijen/
En met dijn frischen stroom de wallen hier besproeijen/
Kom Sparen, Stads zieraed/ kom dorstter handen wijn/
Byhier een bande schoonsi die inde wereld sijn.
En of gy Spaerne sult/ of Spierne moeten heten/
Wat hebben wy daer van d'onsek'ren grond te wetend/
Wy sparen dan die moegt/ om wijders voord te treen/
En houden met den naem van sparen ons te vreen.

Vande WyGier Sparen.

Had. Iun. in Harl. Bat. Cap. 17. Vrbem interlaticur amnis navigabilis
hac

hac tempestate, post auctum magnâ virium accessione lacum, Sparnus,* dic-
tus à nobis apud Sparnodamum Tyi brachio accipi, quem Spirnerum con-
sonâ etymo veriori voce dicendum autumo rectius, ut palustribus cannis,
& arundinetis, è quibus Spiras, hoc est, calamorum radices, esui gratas, ju-
ventus colligit, densum: atque ita in Trajectinis diplomatibus scriptum
invenio, ubi de Ecclesiâ Spirnewalt, quam Sparnowoudam nunc vocamus
à Sylvâ amni vicinâ. Hoc flumen è Rheno reverà corrivatum, tamen è
lacu immensum aucto ortum habere videtur: idem, euntium redeuntium-
que navium continuo procursu ac comiteatu amœnum, incolarum utram-
que ripam obsidentium oculos jucundo prospectu pascit.

Dooz de Stad loopt een Rievier/ het Sparen, by desen tijd seer beha-
ren/ na dat het Meyz dapper hadde toegenomen/ *het welke wy ge-
sepd hebben dat het by Sparendam van eenen arm van het V ontfan-
gen word/ het welke beter Spierne konde genoemd worden met een
gehoeglyker woord des rechten oorsprongs/ om dat het vol is van
diesen ende rieten/ upt de welke de jeugd Spieren plicht/ dat is riet-
wortelen/ aengenaem om te eten. Ende so binde ik inde Utrechtse
gesegelde byzehen geschreben/ daermen bande Kerke Spirnewalt leest/
die wy nu Sparenwoude noemen/ van het bosch by de rebier gelegen.
Dat water waerlyk upt den Rijn gekomen/ schijnt dan noch sijn oor-
sprong upt het Meyz grootlyk vermeerderd/ bysonderlyken gend-
men te hebben: het selve is seer genoeglyk dooz den geburigen vaert
der schepen die heern ende wederseplen/ ende vermackt dooz een lief-
lyk uursicht de ogen der inwoonderen die aen weder syde van den
reber sitten.

Spierinx-meyr, ende Spierinx-horn schijnen desen naem Spieren ofte p. s.
Spierne te bevestigen/ halfweg tuschen Haerlem/ ende Amsterdam ge-
legen/ behoudende also mischlien het meyz ende land den naem van dese
Rievier die veel-licht aldaer in oude tyden heeft gelopen: ende niet
van spiering visch.

Dit water smijdt de Stad in twee boornaemste leden/
Het eenen krommen arm als twee verschepte steden/
Enschiet in't Suyden upt na't Meyz/ en dooz der sy
Na sijn verlaet/ en tdam/ en vloeyd daer in het V/
Dooz dapper Sluyfen-werk en schipckelyke gaten
Het groot gedruys en kragt van water upgelaten:
Waer dooz het water hier dooz tquaer der byacke staert
Van onse soute see sozgbuldig wordt bewaerd.

*Hier rechts
voor in Spa-
rendam.

†Gelyk
Groot ende
kleyn Basils
Geneven
ende S. Ger-
vais, &c.
Sparendam

Van Sparendam.

Had. Iun. Bat. Cap. xvii. Sparendamum, pagus Harlemon propinquus,
nonne manifestum nominis sui indicium proferat emissionem Sparni rivi,
H 3 sinon

In Harlem si non potius Spirneri (de quo paulò inferius dicam) in sinum Tyum illic
excurrentis per plura emissaria?

Sparendam, een bleck dicht by Haerlem/ heeft het niet een blyke-
lyk tepken van synen naem/ door het uplaten bande rebriere Sparen/
In Haerle. ofte Spierne (waer van terstond) inden boesem vā het H aldaer upt-
lopende door veele slupsen?

Dese Verzey staey in de Nieuwe Sparendamsche Kerke.

*Den 12. Jan.
1626.*

De oude swacke Kerk is 'snachts door swaere slagen
Van harden Moorden-storm gestoot en ingeslagen.

*Den 20. A-
pril 1627.*

Sirk, pieter, Abrahams van Beaumont seg gen'te kerck
Zey, tsee, en derden steen, 'tse ginzels deser Kerk.

Wij-gebed tot God hoor dese Kerke.

Wij hebben dese Kerk (o Here,) dij doyn stichten,
Om dijnens Godes dienst daer surber te verrichten:
Laet dijne ogen staeg daer oer open staen,
En laetze noch door brand, noch oorlog ondergaen,
En wiltze alle tijd hoor ongeval beghij den:
Hoor-al en wilt gy toch in eeuwigheyd niet lij den,
Dat sy door valsche leer, en door af goderij,
Door mis, door heelden dienst een sielen-moord kuyf sij.
Maer laet dijn heylig woord daer altij surber sereen,
Op dat wy dij alleen in dijney Gone eren,
En salig mogen sijn door synen swaerden dood:
Zeneemt ons nimmermeer dijn heyl, en hemels hzod.

'tgebeurd dan noch dat hier/ de hooghe water-bloeden/
Door storm op een gesaegd/ seer dapper heftig woeden/
Dat onse Velsdijk hoor 'twater wijken moet/
Dat dickwils aen het land seer groote schade doet.
Dies heeft de Heymraed hier getrouwe zorg gebzagen/
En tot der landen heyl een goeden rade geslagen/
Dat achter desendijk een Slaper is bereyd/
Die 'twater keren sal alst sich wat neder leyd/

Velsdijk.
Hooge
Heymraed
van Rijn-
land.
Slaper.
An. 1627.

Ik kan dit niet boozbp/ Ik moet dit mede raken/
 Hoe sp met groote kost den hoogen-dijk vermaaken/
 En sterken tegens 't W met harden blaewwen steen,
 So treffelijken werk als opt Monarchen been.

Muer-
 vverk aen
 den Hoo-
 gen-dijk
 tegens het
 Y.

Begonnen
 An. 1613.

Hooge-Regmraeden Say Zijn-sand.

Ionker Nikolaes vander Bouchorst, Here van
 Noordwijk/ Dijkgraef.

Ionker Iohan van Duyvenvoorde, Here van
 Duyvenvoorde/ ende Booschoten.

Ionker Iakob van VVijsaerden, Here van Bent-
 huyfen/ ende Wijsaerden/ ende Ambochts-
 Here van Soetermeer.

Ionker Iakob van Duyvenvoorde, van VVoude,
 Here van Warmont.

Ionker Heyndrick van Haerlem, van Berkenro-
 de, Oud-Burgemeester der Stad Haerlem.

Ionker Geleyn vander Laen, Here van Opper-
 buert.

Ionker Iohan van Schagen.

VVillem Ruychaver.

Deser sijn altijd ten minsten twee van Haerlem upt kragt van seker
 Handvest gegeven by Maria Koninginne van Hongarijen/ Regente
 vande Nederlanden/ upt den name vande Keijserlyke Majesteit
 Karel V. 15. Oct. 1545.

Hadr. Iun. Bat. Cap. xvi. Habet eadem Regio, ut est palustris atq,
 eluvionibus obnoxia, ac propterea uti cogitur aggerum obicibus è vivo
 cespite aut algâ aëquorea constructis, quibus tanquam firmisimis corporis
 sui propugnaculis adversus amnes Oceanumque se muniat, eâ videlicet
 parte quâ colles arenarios natura negavit, habet, inquam, chomarchos, sic
 voco aggerum præfectos & curatores, quos promiscuum vulgus Dijkgra-
 vios, seu aggerum Comites, qui sedulam suis quique locis curam rescien-
 dorum aggerum gerunt, rusticis & colonis opus quorannis imperant, sæ-
 pius collustrant, ex arbitrio & æstimatione judicium firmitatem molium
 altitudinemque exigunt, rebelles multis onerant, quod publica salus ab illis
 pendear, & è neglectu incuriâque hominum in discrimen venire possit ac
 pericli-

Dijkgraef.

Heymradij
Rynlandia
a VVilhelmo
Cas. privile-
gijs honorati.
Heymræd.

periclitari.

Quorum in numero sunt præcipuæ ex omnibus dignitatis, splendidisque orti natalibus viri, qui VVilhelmi Romanorum Regis, aliorumque Hollandiæ Principum privilegijs compluribus aucti, cum publicâ auctoritate præfunt aggeri perpetuo, qui Caninesates intersecat medios, Amstelodamo Velsenum usque pagum, vernaculâ voce ex re impositâ Heimradi dicti, quasi domestici consultores, aut (ut ipse Cæsar augustius interpretatur in suo diplomate) communes terræ consiliarij, quod in commune rebus ipsius tanquam frugi & utiles œconomi consulere teneantur: quorum immutabile arbitrium & sacrosancta auctoritas regio diplomate non uno communita sunt, quo insuper sibi ipsi & posteris retractandæ revocandæque voluntatis aut sententiæ arbitrium adimit. Ii Septem viri sunt quidam septenario numero constitui. Quorum ad exemplum Sciedamensis & Delphenfis tractus singuli Quinque viros aggerum tuendorum curâ præfecerunt.

Dat selfde Landschap [Holland] (gelyk het broekachtig is/ ende overspoelinge van wateren onderwoyden/ ende daerom genoodzaekt dijken ende dammen te gebuyphen van groene soden ofte see-wier op-gemaeht/ waer mede het sich als met sterke voorschanszen tegens de rebleren ende see wapend/ te weten aen die syde daer de nature de sanddypnen heeft geweygerd) heeft Dyk-oversten/ die ober de dyken als versozgers ende opstenders gesteld sijn/ gemeynlyk Dijk-graven genoemt/ die op't bermaken der dyken/ pder op sijne plaetse/ blytig acht nemen/ den hupslupden rwerk jaerlykx bevelen/ dick-wils besichtigen/ naer goetbinden der verstandigen/ de swaerte ende hoogte der werken belasten/ de wederspanningen met geld-boete straffen/ om dat het gemeyne best daer aen hangt/ ende dooz het ver-supm ende de nalatighepd der menschen in gevaer konde komen. In welker getal wel-gebozen ende voornaeme luyden sijn/ de welke met heelvulbidge privilegien van koning Willem ende andere Graven van Holland gestercht sijnde/ dooz publicke autozitept ober den dijk gesteld sijn/ die midden dooz Kermerland van Amsterdam tot Velsen toehenen loopt/ ende worden in Dupsch Heymræden genoemt/ als hupsl-fozgers/ ofte (als de keysers selfs in synen Bries noch heerlijker ver-klaerd) raedsluyden van't gemeyne land/ om dat sp in't gemeyn op's lands saken als supnige ende profytige hups-baders moeten letten: welker onwederroepelij oordeel ende autozitept met heele magt-brieven des konings sijn bevestigd/ waer mede hy sich ende sinen nakomelingen het recht end de blyshepd beneemt/ om sine meynunge te wederroepen/ ofte wille te veranderen. Dese sijn Seven-mannen op sulken getale van seneu gesteld. Daer welker exempel die van de landstrecke van Schiedam ende Delf Dyf-mannen tot Dijk-gra-ven geozdineerd hebben.

Dese Edele Heren Heymraden, in verscheide handvesten der Graven gemeynlijk Heymraeden van Rijn-land geheten, vvorden ook Heymraeden van Sparendamme genoemd in seker Handvest van V Villem III. 2x11. Gr. van Holl. gegeven in den Hage des sonnedaechs op Sinte Ians dach Evangelist in die Kerl-dage int jaer ons Heren Mccc x.

VVorden doorgaens van de Graven in hunne Handvesten genoemd VVel-gebore Heymraeden, Hooge Heymraeden, onse geminde Heymraeden, &c.

VILLEM by der genaden Gods Conink der Romerney * altoes oeckende, alre den genen die dese letteren sulen sien, sijn gratie ende alle goet. Totter kennisse uwer gemeensickhede wilsen wy dat comme dat wy oirconden slechts mitter hebbinge deerre letteren alsoe dat wy van gemeenen raede onsen dienstelick den edel ende onedel in Hollant, ende by raede ander goeden luden, dieden staet des lants begeren goet te wesen, sulen ordonneren ende doen maecken eenen waterganck, diemen hiet een spoije, of een gat, hebbende in den wyde Gier en twintich voet, daer de meere schepen mit heurre laste lichtelicken mogen doerlijden totten Sparendamme, of daer by, so waer dat wijs te rade warden, &c. In oirconde des dinges soe hebben wy doen segelen dese letteren mit onsen segele ende mit onser broeders segele Florens die daer toe gaf sijn consent deser tegenwoordiger letteren. Gegeven tot Leyden des vijfften Idus van Aprille opte xj. Indictie int jaer ons Heeren duyssent twee hondert ende dri en vijftich.

* Semper Augustus.

Willen by der genaden Gods Coninck des
 Roomschen Kijcks altoes vermerende allen den
 genen die dese letteren sullen sien sijn gratie ende
 alle goet. Wy die seer begerende sijn nutschap oirbaer
 ende gemack onser getruwer ondersaten vol haeren ge-
 meenen oirbaer hebben gesaerdicht te keuren ende te or-
 dineren na inhoud desen tegenssoordigen letteren, getu-
 gende ende vastelick belovende als dat wy genen ganck
 of deurganck der wateren, die spoije in't g. meen is gesie-
 ten by Sparendam en sullen gehengen te maecten, noch
 oick mede iet versandelen of doen by Spaernendam,
 Sijtsinde, Sedijck, ende Swadeburgerdam sonder
 des gemeen lands Raets-luden, die geseten sijn Heem-
 rade, der geene die nu sijn, of in toekomende tijden wesen
 sullen. In getuychnisse ende claer geheugenisse der saec-
 ken voorsch. ende op dat alle punten voorn. vast ende on-
 vercrachtelick sullen blijen, soe hebben wy ulyt dien dese
 tegenssoordige letteren geboden te schrijven, ende mitten
 segel onser mogentheyt te doen vestigen. Gegeven tot
 Leyden opte vijfte Idus van October opten xiiij.
 Indictie in't jaer ons Heren twaelf hondert vijf ende
 vijftich.

Wilfloreus Grafe van Holland maecten cont
 allen den genen die dese letteren sullen sien of hoe-
 ren dat wy by raede onser goeder luden van onsen
 lande oorloff hebben gegeven ober te slaene een water hei-
 tet die Spaerne, dair die wilde see in bloeyde, ende Geefe
 ons lants plach te verderben, &c. Woort soe hebben wy
 oorloff gegeven dien onmedijck van den lande te makene
 alsoe lanck ende alsoe breed ende alsoe hoich alsoe hem die
 Heemraeden vinden by hoeren ede die daer toe gescooren
 hebben.

hebbey, &c. Voort soe wilsen wy dat dese Walsju mach-
 tich sy in te panden alle boete die die Heemrade vvijsen
 opten genen diet behoe'n, &c. Gegehen in onsen Heerey * Behoeven
 jaer duy sent twee hondert ende vijf ende tachtich des ma-
 nendacchs nae Sinte Valentijns dage in onsen wonin-
 ghe ter Dage.

Wilsen hy der genaden Godes Walsens grabe opten
 Eij, Hertoge in Seijeren, Grahe van Gene-
 gouwen, van Hollant, van Seelant, ende
 Heere van Vriesslant Ontbieden ende gebieden mit son-
 derlinge ernste alley onsen goeden liden ende ondersaeten
 geseten tusschen onser stede van Nijsterdamme ende
 Sparendamme, ende Voort allen den genen die daer
 tusschen eenich lant seagende hebbey, wie sy sijn, geeste-
 liche personen, of wairliche, poorteren, of lant-mannen,
 ende elcken bysonder dat sy volcomelick houden alle keu-
 ren die onse vvelgeboeren Heemrade van Rijnland voor
 dese tijt gevvijsf ende gekeurt hebben ende noch keuren
 sullen mer hoeren Diickgrave tot onsen ende ons lants
 oirbaer sonder daer tegen te doe, of in eniger vvijs te bre-
 ken, want wy hy niemants eenwilsichert onse lant verloor-
 ren noch immer ongedijckt en wilsen laten. Ende soe vvie
 die keuren ende vonnisse voorsch. niet en hielde die ver-
 beurde altijt die hoichste buete die onse Heeraet voorsch.
 vvijsen mogen, dien vvy die ofgenomen vwillen hebben
 sonder verdrach, want wy immer wilsen dat hoer keuren
 ende vonnisse goorszsch. Voort ganck hebbey sullen, ende des
 en wilsen wy van niemant enich ander verholch hebbey
 van den genen die binnen hoere schoussse goorszsch. geseten
 sijn. In oirconden desen briebe, ende onse signet hier op
 gedrukt. Gegehen inden Dage opten xij. dach in
 Meijs

Meije in't jaer ons Heerey duyſent ſier hondert ende
ſeſey.

Van eenen ende ſelven in-houd ende ſin ſijn beele ende verſcheyde
andere Handbeſten der Graven.

Stads-Cin-
gels, ofte
omgangen

⁊ Nu kinnen tot vermaek alhier aen alle kanten
De Cingels om de Stad met groene boomen planten:

Nu kan men alle tijds op alle wegen gaen/

Daer nu geen water meer ſal kinnen op te ſtaen.

Want ſullen wy't vermaek van onſe Stad beſnoeijen/

En niet veel liever dat noch meerder aen doen groeyen?

Of waerom ſouden wy ook in het inſaſte deel

De minſte willen ſijn? De Stad is al te eel.

De Burgers onſer Stad gaen dickwils ſich vermeyden

Aen deſe waters kant ontrent de groene weyden/

En ſien 'tgebleekte hout weg-vliegen door den ſtroom/

Of by het ſtille weer boord-kruyden met den boom:

⁊ gaen ter Mey- baert upt door Schalkwijk ſich verluſten/

Of over 'tweer geſet in't groene hout wat ruſten/

Of ſo hun luſt hem ook na Sparen-dam toe jaegt/

Of daer de plaetzs den naem van Seven-molens draegt.

Hier kan ik nu 't Geſlacht van Spaerne niet vergeten/

Wel-eer van deſen bloed kan't Sparen ſo geheten/

Doewel niet magtig oud/ noch ſonderling vermaerd/

En niettemin nochtans dit mijn verhael wel waerd.

Schalk-
wijk.

Seven-
molens.
Geſlacht
vanden
Spaerne,
ofte Sperne
ende van
Sparen-
vroude.

Dirk vanden Spaerne . Schepen in Haerlem / is bekend in eene
Schepe-n-kemiffe ten behoeve van de Vrouwen-Orders te Haer-
lem op't jaer Mccccxlviii.

Villem van Sparewoude, Floziſz. gebuykt ſijn eygen ſegel in het
jaer Mccccxv.

Ian van Sparewoude, Ilerk / woonde by Heer Spimon vander
Hofst / Dzeſter te Haerlem in't jaer Mccccxiii

Ylbrant van Sparewoude beſegeld met ſijn eygen ſegel als borg
van Willem van Abtſchem eenen byſte te Lepder-dorp / in het jaer
Mccccxi.

Villem, ende

Ylbrant van Sparewoude, beyde Leen-mannen van de Graef-
ſcheyd van Holland in't jaer Mccccxvii.

Gerrit van Sparewoude, Leen-man van de Graefſcheyd van Hol-
land / in't jaer Mccccxx.

En ſo ik

En so ik spelen wou op desen naem van Sparen,
 So sprack ik van sijn goed sorgvuldig te bewaren :
 Het Sparen loopt hier dooz/ maekt u het goed niet quijt/
 Spaert booz den ouden dag/ spaert booz den quaden tyd.
 Spaert booz de armen wat/ om mildelikh te geven/
 Spaert booz de arme wat/ op dat sy mede leven/
 Spaert booz uw hupsgefm/ en uwten naesten wat/
 En leert so sparighedyd by 't Sparen onser Stad.
 Wat is hier groote Vaert, en waere tocht van kielen/
 Die gansch ontallikh veel steeds in dit water kielen!
 Nau meerder vaert in't land/ nau meerder schepen-jagt/
 Waer booz ons rijkdom word en nering toegebragt.
 Graef* Maximiliaen heeft ons dit recht gegeven/
 En is van Graef tot Graef/ van tyd tot tyd gebleven :
 Die ons dat nemen sou/ neemt dat ons is geond/
 Dat niemand nemen kan/ en 'thoofd uyt onsen mond.
 Sijn Heren staet het quaed in sijn beginzel tegen/
 Daer is de burgerij te dapper aengelegen/
 En houdt ons ons boozrecht vast/ en word booz niemands magt
 Van die gerechtighedyd toch nimmer afgebragt.
 *Koppier begon dat eens/ schier honderd jaer geleden/
 En brack den Billerdam, geschied booz and're steden :
 *Maer most booz last van 'thof/ dat sulx so niet verstond/
 Dat alles wederom so maken als hy 'thond.
 En obernits wy hier van onsen Schip-vaert spreken/
 So diend ook aengemetit/ dat wy nie 'thoofd op stecken
 In dese bytcheyd/ dat onse burgerij
 Mag laden over al gansch onbelaen/ en byz:
 Want daer de and're steen na't loszen hunner waren
 Gansch ledig wederom na hups toe moeten varen/
 So mogen onse luy naer nieuwe bracht weer staen/
 En doen een dobb'le reys mit loszen/ ende laen.
 Hoe kan ik ook dit recht hier laten te begroeten/
 Dat wy (gelikhmen seyd) begaef met witte voeten
 Van alles Tol-vrij sijn in't land van ons gebied/
 Te water/ en te land/ en geven nergens tet!
 Ons andre Grafen meer dan 't Sparen afgesneden
 En booz de Stad geleyd/ als Sparens byucht/ en leden/
 En dochters uyt haer heup/ en kinders van haer lijf/
 Sijn Haerlem toe zieraed/ en ons tot groot gerijf:
 Met onse oude Beek, die onder onse straten
 En hupsen henen bliet : en sijn so t'saem verlaten
 Tot sup'ring onser Stad/ en groote puntighedyd;
 Gelikh sy dan ook hier booz vrecken eer in leyd,

Sparen
 leed Spa-
 ren.

Schepen-
 doortocht,

*Man van
 Maria, de
 XXVIII^{de}
 van Holl.

*Jakob Kopp-
 pier, Am-
 sterscheer
 van Kal-
 dage.

*Den 31.
 Jan. 1529.
 Stilo Curia.
 Vrijdom
 van laden
 in Holland
 Seland, en
 VVest
 Vriesland.
 Vrijdom
 van Tollen

Grafen.

Ik ga so niet voor by/ komt weder al te samen/

En komt in mijn gedicht met uwer aller namen/

En sijt so me bekend/ en sijt so me geacht.

Bakenes-
zer Graft.

Wie sal de eerste sijn/ komt Bakenelzer- Gracht,

Beslaet de voorsz. plaetz/ de oudste van hun allen/

En die gelopen hebt aen onse eerste wallen.

Oude-

En dan gy Oude Graft, en daer gy bij de vest

Graft.

Sijt Kraeijen-horst genaemd/ gemeenlyk Kraeijenneft.

Kraeijen-

horster-

Graft, wel-

go Kraeijen

neft.

Gerrit van Kraeijenhorst was een bande verraders/ die met Ger-
rit van Velsen/ Herman van Woerden/ Gysbert van Hemstel/ A-
rent van Wenschop/ Willem van Teplingen/ Willem van Saenden/
ende anderen/ Graef Floz de V. vingen ende vermoorden in den
jare Mccxcvi. Holl. Kron. Divis. xix, Kap. xxiv.

Burg-vval.

En gy die van een Burg de Burg-vval sijt geheten/

Hoewel wy geen beschepd van desen Burg en weten/

En syn gelegenhepd/ of by/ of op de wal.

Of waer de naem van komt/ dat ik niet seggen sal.

Raem-

graff.

Volders-

graff.

Syd-graff.

Raekx.

Beek.

En die den name voert van d'ingetrocke Ramen/

En dan eerst sijt gemaakt als die betimmerd quamen;

En voorsz. de Volders-Graft; en Syd-graft aen de sij;

En daer de Beek in Raekx veranderd oock daer by.

Maer most ik onse Beek van d'eerste niet verhalen/

De welke liep en stiet aen onse oude palen/

Die upt de dupnen valt/ en bliet so na de Stad/

En loopt daer onder heen door een verborzen pad?

Purten.

Ik kan de Purten nie hier in niet een begripen/

Pompen.

De Pompen oock daer upt gelepd met lode pijpen/

Van liefelijke wel/ van klaren grond van sand/

Van sup're soete smack/ als ergens in het land.

Dit is so vande Stad/ en binnen onse wallen:

Daer konde noch veel meer hier van te seggen vallen/

Ook dat ik niet en sie/ en dat ik niet en weet.

Buytch-

stads gele-

genheyd.

Meyr.

Y.

Ser.

Mijn Stad ik blijf altijd dijn Burger/ en Poet.

God die het aerdrijck hebt doorsaegd met kripd en boomen/

En hebt door dijn kragt de bergen voorsz. doen komen/

En t'water om en door de aerde hebt gesprepd/

Geef dat ik voorsz. verklaer ons Stads gelegenhepd.

Ten Supden leyt het Meyr, ten Doorden 'Y, ten Westen

De groote 'Oceaan, die t'saem tot onsen besten

En rijken onderhoud den visch seer versc en goed

Ong burgers mede-deeld in vollen overbloed,

† De groote
See, die de
geheele we-
rel omloopt:
ons de Noord
See.

Hier is der burg'ren lust na 't Meyr of 't Veld te seplen/
 Het jagjes door den stroom der golfjes heen te keplen:
 Hier is der burg'ren lust met Karrinjes na See
 Na Sandvoord heen te slaen 't Se doorp van onse Ste.
 't Is niet een lust syn sozorg somwijlen te vergeten/
 En groot vermaek aen see de versche sood' te eten/
 En op 't beschilpte strand des groenen Oceaen
 De Pinkjes met de Maets sien se waerd in te gaen/
 Op sietze dan ook die p in 't groote diep daer hobbelen/
 En stepgren inde locht/ en met de baren tobb'len/
 En woest'len met den wind/ en is de hangst gedaen/
 Weer stranden aen het land met versche visch gelaen.
 En siet hoe sp/ so haest de banken hun beletten
 Te nad'ren aen het land/ sich flukx daer onder setten/
 En passen te gelijk wel op der golven slag/
 Op dat hun schuypjes boozds te beter stranden mag.
 Siet dees ook toiden hals in see den garnier vangen:
 Dien and'ren upt syn boot den visch en vangst upt langen:
 Hier staense by de sood' in 't rond een groote hoop/
 Te minnen dat hundiend in 't afslaen/ en den koop.
 Hier sittense het want te boeten/ en vermaken/
 Daer hangense het weer te drogen op de staken:
 Dees aelt den seherpen hock/ waer aen de graege vis
 In 't listig net verlockt wel haest gebangen is:
 Hier schrapense te saem de schilpen die hier stranden/
 Om die tot kalk en asch in opens te verbranden:
 Daer hakense den visch/ hier doense 't boot om hoog/
 En rollen 't diep op strand/ en setten 't op het dzoog:
 Of laten weer in see hun schuypjes neder dalen/
 Om nochmaels op een nieu een goede sood' te halen:
 Daer een behange vrou met kind'ren om en om
 Dte seyd haer man adieu/ dees heet hem welkom:
 So spannen and'ren boozds hun paerden in de wagen/
 Om hier en wijs en sijds den visch te koop te dragen:
 Dit komt hun van hun sweet en sueren arverd in/
 Tot hunner onderhoud/ en van hun huysgesin.
 Een arm en zimpel volk/ met pzael/ en pzaelt/ en pzaengen/
 Een kinheid deser eeu en booshepd niet behangen/
 Eenhoudig/ slecht/ en recht/ vol trou/ en sonder list/
 En daermen mist de deugd/ en meest de sonde mist.
 In 't midden tuschen weg van Ste en See syn Bergen/
 Die met hun sanden koop en top den hemel tergen/
 En stijgen in de locht/ die tegens het geweld
 Van 't groote wilde diep als mueren syn gesteld/

Visch;
 Jagjes.
 Karrinjes.
 Sandvoort
 Pinkjes.
 strand.

Se luyden

Sand-bez.
 gen, ofte
 Duynen.

Dat met een grammenmoed en opgeblase baren
 En upterfien geweld op hen te met komt baren/
 Waer breekt syn slag daer op/ of t hun so vinnig bziegd/
 Dat ook het witte fchuytm de bergen overblijft/
 En fijnen kragt verhaeld/ en bzeugt fyn bloed op hopen
 Sin met een meerder fee de dupnen af te loyen.
 En ruft dyn dollen kop verwoede Ocreen/
 En leert eens binnen tperk van dyn befeck te gaen.
 Al-om in dit gebergt fyn lang-geosyde dierren/
 Die grimm'len allezins/ en krtelen als de mieren/
 En loyen overhoop. Wat menig fchoon Konijn!
 Men weet niet hoe alhier fo grooten hoop mag fijn.
 *Gebergt loopt fchier weg. Gemeen en lecker eten:
 Waer van wy Kermers volk Caninefates heten/
 Van t'd Ouden fo benaemd: om dat om onfe Stad
 *Cholk veel konijnen eet/ of veel konijnen bat.

Kermers
 Caninefa-
 tes.
 Plinius &
 Tacitus.

Spandey ouden Maey der Kermers Caninefates.

Had. Jun. in Bat. Cap. xiv. Ad Caninefates nostros venio. Eorum etymon è locorum & regionis quam incoluerunt natura ac conditione conjectura colligo, quandoquidem vera nominum impositio cum rerum ac gentis ingenio convenire ad quadrum solet: eam vero cuniculorum esse refertissimam feracissimamq; ut alio loco à me monstratum est, nemo ita peregrinatione alienus est qui nesciat. Itaque jam tum à prisco saeculo Caninefates audivere, ut cuniculorum raptores, hoc est, Caninefates, molli pronuntiacionis lege ad Friscum idioma proprius affonante, à præhendendis cuniculis, vel per convicium, quod eos in cadis condirent, ac victorum more compingerent ad usum servandos: nisi exterminarà caninà litzera per Romanos pronuntiacioni ineptos Caninefratres, ut cuniculorum comedones helluonesque nominati fuerint.

Ik come tot onse Caninefates. Ik neme hummen grond-naem af uyt de nature enoe gelegenhepd vande plaetzen ende het landschap dat sy bewoont hebben/ aengesien de waere oplegginge der namen met der dingen ende des volks aerb plegen juist over een te comen: Nu en ufeemand is fo vzeend/ die niet en weet/ dat dit landschap seer rijk ende vol van konijnen is/ gelijk ik elders hebbe aengewesen. So fijn sy dan al van ouden Caninefates geheten/ als konijnen-robers/ dat is/ Caninefates, met ene fachte xprspzake op de Vriesche wijsse treckende/ van het konijnen-grispen [Caninevaters] ofte in fchuyt ende berwijf/ om dat sy de konijnen in aerde baten fouteben/ ofte in tonnen floegen om te bewaren: ten ware sy Caninefraters, als konijne-fraters ende flocars fijn geheten van de koniepen/ de honden-letter (r) uyt latende/ die sy beswaerlijck uyt fpreken.

Of andere

Of and'ren schoon dien grond der Kermers naem versaken/
 En eerstlijck Kinheyders van Kinheyden liever maken/
 En Kermers boozds verkoz. Wat van dien naem mag sijn/
 En blykt so merklijck niet als 'tlang-geoorzd konijn.
 En wie en siet ook niet dat bepde waer kan wesen/
 En dat hier geen verschil/ geen stryd en is in desen?
 Twee namen van een volck/ en in verschepte spraek/
 En om een ander ding/ en heel verschepte saek.
 De eene byengt den naem van waerren/ en rebteren/
 De and're van't gekrielt en 'teten deser dieren.
 Wel laet het bepde sijn/ so schepden wy de sijn:
 En 'tis ook bepde wel/ tk kan niet anders sien.
 Nu dat ik heb geseyd van't leger der konijnen/
 En van hun groot gekrielt/ kan daer upt klaerlijck schijnen/
 Behalven dat wy 't sien/ om dat by ons *een dag
 In't jaer bevonden word dat elck vrij jagen mag.
 Ook sult gy alle daeg in duyn veel Hasevinden
 By d'e'len onser Stad/ of rijcke burgers/ vinden/
 Die dese oefening van jagen is bereerd:
 Ook 'tvolck dat tenemaelsich by de jagt geneerd.
 Dees siet gy dan alhier met magt van ongebonden
 En tot de jagt en bangst nu los-gelaten honden
 Na-trachtien 'tdwalend wild/ ensoekende de lucht/
 En vallen't op het lijf/ of vatten't inde blucht.
 Een ander wederom gaen d'ijven niet sijn Fretten
 Het wild de hollen upt in sijn gespanne netten.
 O arm onnosel volck/ dat daer den dood ontloopt/
 En noch niet sulke blucht hier weer den dood bekoopt?
 So hoort gy ook niet een 'tbenarde wild daer schzeijen/
 En siet het wederom gebangen hier ontweijen/
 En hangen aen den stork: en so den wepman gaen
 Met byugde weer na hups met sulke proij gelaen.
 Ja wy en konnen hen alsamen niet vertieren/
 So siet gy hen van hier na and're plaetzen stieren
 Door ons geheele land: en so word menig die
 Met ons konijn versien daer geen konijn en is:
 Ook selver daerse sijn/ die selfs konijnen vangen/
 Die sullen ebenwel na onse noch verlangen/
 Om hunne meeste deugd/ en alderbesten aerd/
 Door onse milde wep begeerd/ en seer vermaerd.
 Daer by verneemmen ook hier meer en meer de Hasen
 Tot op de Stad te met te laben/ en te grasen:
 Benessens datmen nie noch menig Hart en Hind
 In onse tuschen-wep van onse duynen vind.

*Hartjes
 dag, de eerste
 Maedag
 na Marien
 Hemelwaert
 als men't na
 de Paepche
 sijle noemt.
 †Duyn-
 maeijers.
 Hasewindt.
 Fretten.
 Netten.

Hasen.
 Harten.
 Hinden.

Merren-
jagt.

Hoe dickwils komt de Prinz in Byeroog wijde palen!
Hoe dickwils menig wildt upt onse duynen halen!
Hoe meer'ge snelle Hind/ hoe menig wacker Hart
Wordt op der Heren jagt gebangen/ en benard?
En hier vandaer so schijnt ons Harjes-dag te komen/
Al wordt hier van ook schoon geen bast beschept vernomen :
Want als de Graef hier joeg in't recht zaegjoen van't jaer/
Wie twyfeld of dat was met toeloop bande schae?
Dit is het oud gebuyck/ 'tis so/ en 'twas vooz desen/
Daer groote meesters sijn/ daer wil 'tgepuyel wesen:
De Graef teeg op de jagt/ so joegen mer den Graef/
En blijven in't besit van die beleende dagaf.

P. S. Gif-
zinge.

Van't Zaeijsoen Van't Jagey.

Inden jare Mcccxxxv. is den jagers uytgheven tot haren wedden van dien dat si quamen an dien hout metten honden ind saeijsen van den hertijd, dat is in Sinte Laurens daghe durende tot Sinte Lambrechts dage, dat loopt v. weken, ende 11 dagh. Dus verre in de oude Memorien van dien tyd. Waer upt blykt dat het zaeijsoen van't jagen by ouds inging op Sinte Laurens dag/ wesende de 10. Aug. ende uytging op Sinte Lambrechts dag/ den 17. Sept.

Vogelen,
ende alle
kleyn ge-
bente.
Swanen-
duft.

Dit is nu banden duyn/ en van het wildt te jagen :
Wie sijnde die ook opt en elbers steden sagen/
Daer sulke volhept was van alle kleyn-gebeent,
Van alle vog'len vangst/ als hier de Heer verleent?
En wildt ik my den weg tot meerder dingen banen/
En dacht ik byed te gaen/ ik sprak ook bande Swanen:
Gewis! hier is een dyft/ so in/ als om de Stad/
Dat niemant ergens opt in't land een beter had.
Dus settense seer veel in onse grasten dryghen/
En dooz goe toe versicht in onse palen blighen.
Hoe zierlijck ook het Huys der Swanen is gemaeld/
Is waerdig datmen't ook ter eren hier verhaeld.

Swanen-
huys.

Eutgert Janszen Van Vienna, Flym-graef.

VVitte-
blink.
P. S. Gif-
zinge.

De Voost nu van't gebergt/ de hoogste onser sanden
Die heet de VVitte-blink : de wyl hy staet te branden
Te blinken in de son: of dat veel-licht de Heer
Van Heemste/ Ridder VVit, op desen duyn wel-eer

*Geffen

* Gesien is van ons Stad met blinkende banieren/
 Optwaerhend aen de steng den Leeu der Batavieren
 Tot ons ontzet/ en hepl/ als t'leger van Dampier
 Noorð-holland had verheerd/ en meester was tot hier.

* Komende
 van Sand-
 woort.
 * Sone van
 den Graef
 van Vlaen-
 deren.

Holl. Kron. Divis. xxi. Kap. xv. op het jaer Mccciv. **Gwijje Dampier** dit vernemende is van stonden aen getogen met gewapender hand/ ende is gekomen binnen der Stad Utrecht/ ende heeft aldaer Schout ende Schepenen geset / die upt synen name de Stad regeren souden/ ende heeft naersteligh gearbeyd aen die Ecclesie ende Kapittel van Utrecht/ datmen Bishop **Gwijje** affetten wilde die gevangen was/ ende dat sy kiesen wouden tot haeren Bishop **Heer Willem van Gulick**/ dat welcke hy by abontueren soude verkregen hebben/ en hadde Heere **V Vitte**, de bastaerd van **Daemstede**/ wijlen **Grave Floris** Soon van **Holland** van **Zierikzee** op die see tot Sandvoort niet gekomen.

Oude Holl. Nijm-Kronijk onder Graef Jan 11.

Hier binney ist also comen,
 Dat Heer **V Vitte** was geborey
 Ut **Zierikzee** met cleenre scharey,
 Met eenen schepe ende niet me,
 Woer hy buyten by der zee,
 Ende quam ay bi Zantfoerde,
 Daer vernam hi ende hoerde
 Dat **Hollant** al was verlozen.

Een seer vermaerde dupn in't heele land/ van wegen
 Dat hy so magtig hoog en steyl ook is gelegen
 By so beroemde Stad. Wat loopt sich menig moe
 En dat niet lust en bzeugd na dit gebergte toe?
 En klout'ren na den top op handen en op voeten/
 En staen te martelen/ te kruppen/ en te wroeten/
 En liggen afgemend te hügen op dien dupn/
 Eer sy dien * **Altas** sijn op sijnen kaelen krupn.
 En sten van daer ons Stad/ en onse naefsteden/
 Gelgen wijd van ons/ ook veele dupsend schreden/
 De koopstad **Amsterdam**, t'wys **Leyden**. en het Meer,
 Ja **Alkmaer**, supbel-ryk/ by gunst van locht/ en weer.

* Een seer
 hooge berg
 in **Mauri-**
tanien, die
 de Poeten
 daerom ver-
 sieren den
 Hemel te
 dragen.

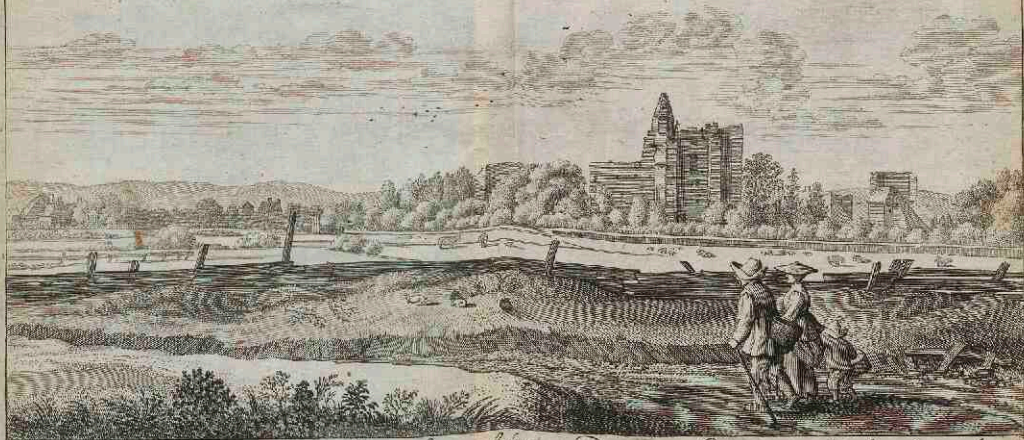
So siet gy ook van daer de diepe blaetwe haren/
 En in de rijke See de groote Schepen haren/
 En 't doore Sandvoort me in dupn/ en aen het strand.
 En wat een oog-gelueij van al ons liebe Land!
 Hier maeld en maeld de jeugd: daer sietmer twee staen zollen/
 En woest len so om best; daer een van hoven rollen;
 Dees ballen op sijn neus/ en over hol en bol/
 En krijgen van 't gul sand sijn hals en ogen vol.
 Men deser dupnen kant sijn schoone groene Veyden,
 Waer heen de dupnen van hun klaeren regen leyden/
 Die upt haer ad'ren springt als een fonteyne doet/
 En met een soet gebzup s upt hunne hofsten bloed.
 Hier maekt men 't pwaet wit/ hier bleykten men 't graetwe garen/
 En maekt de webben toe als of sy sneeu-wit waren/
 Ep! siet toch hoe hier om so menig knecht en meyt
 In 't werk hier besig sijn in veel verscheppenheyt:
 Hier loogt men 't klime waet/ daer word het weer gesteken
 Begraven inde melk de graetheyd upt te weken/
 Dees wasschen inde tob boordae sijn blaetwe hupd/
 En wijghen met de bupst sulck oberblijzel upt/
 Die spoelen 't weder op: en gaen't te belde bzingen/
 En maken 't penne bast/ en staen het te bespringen
 Met silb'ren regens dou/ tot dat het wit en sacht
 Word vande bleyk gedaen/ en weer na Stad gebragt.
 Ook sijn hier allezins seer lustige Landouven,
 Die bet en vruchtbaer sijn vooz d' Ackerman te bontwen/
 En saeijen wat sy wil. Of groen geschilderd Veld,
 Daer menig os, en koe, en schaep is opgesteld/
 En tieren wonder wel. De koeijen suyvel geben/
 De boter, en de kaes, tot hoedzel van ons leven:
 Maer d' os die word gellacht: stroopt hem dat dicke bel/
 En sout hem inde kupp/ dat komt de seiken wel
 In 't swinters doore tyd/ wanneer de suere blagen/
 En suere noozde-wind/ en selle houde dagen
 Ons houden binnens hups. En wat neelbuldigheyt
 Van aengenaeme spys word van het schaep bereyd!
 Maer kan ik nu alhier met eren wel verswijgen/
 Dat wy de Deenen hier met hunne oszen krijgen/
 Waer toe alhier een plaetz en eene rupme stal
 Bequaemlijk is bereyd op onse breedste wal!
 En hoe en souden ook de Deenen hier niet komen?
 Word ergens in het land een beter plaetz vernomen/
 Waer pder komen kan rondom van allen kant/
 Daer goe verberfching is/ in 't midden van het land!

Bleyken.

Landstij.
 Ackers.
 Velden.
 Oszen.
 Koeijen.
 Schaepen.
 Suyvel.
 Boter.
 Kaes. &c.

Deenen-of
 zen stal,
 tuschen de
 Kroyz en S.
 Ians Poorten
 op de Stads
 wal opge-
 richt. Aa.
 1627.

P. zwaarteden. j. 1791.
J. D. Deilde. S. 1.

Hier ziet gy Breders gelyk ont naer het leven,
So aerdyg alre ons' heeg of stift soy konnen geven.
Siet tegen weedyg noch verwoest bedorven leyt.
Wat is al 's men. eben doen toet maer dan yel boyt.

Gy ziet wel aen 'geurde der nueren, tndoe steenen.
Dat die Kasteel wel eer wat wonder heeft geseen.
Aen d'over vanden 'yn van outen Ghes' gezeen.
Maer weder alle 't wat waert waert weder gy gericht.

Gy ziet met eenen ook ien lange laen met bomen.
Eer dat gy hier acill hant dan Breders kont komen.
Die tot de Mening leyt van Burgermeester Leo.
Hard tegen aenden Dign, en dilt by Br Breders.

Noch al meer fraeyticheyd: So sijn noch hier en boven
Rondom de Stad seer veel en schoone Burgers-Hoven,

Ook aen de Cingel selfs/ en harde by de best/

En dat aen menig oord/ en menig stads- geweest.

Gewis! en ist geen lust/ en sijn't geen heren-saken

Sich op sijn eegen erf en grond te gaen vermaken/

En plucken al het geen waer na sijn siele vast/

En dat in sijnen tuyn/ en egge hoven wast!

Of is het me geen lust in blijde groene weyden

Langs heen den water- kant sich wat te gaen verneymden/

En sien daer in het gras so menig welig dier /

En beesten op hun dreef/ en in hun beste tier!

Is ook niet recht een lust te wand'len tot sijn ozen

In't midden dooz het graen/ of 'tgeel gesengde koezen/

En dooz het swang're graen/ en 'tling'ren van't gewas/

En dooz de blaeuwe bloem van't groene jonge blas!

Of ook een groot bermack te sien met groote hopen

En doozgaens bol en dick in't wild de k'nijntjes lopen

De hollen in en upt/ te sien dat licht gevaert

Te spelen hier en daer/ te wey'len met de staert!

Kan ook 'tgebergte niet ons sinnen tot hen trecken/

En sonderlingen lust in onse siel herwecken!

En 'tbeken soet gestreupt en locht u dat niet upt!

En sijn't niet bermackt dooz 'tliche stroom- geluyd!

'tIs lust dan om de Stad na vele schoone vleecken,

En menig Heren-Huys, en and're frarje Plecken,

Te wand'len dooz 't gesaeij, of dooz het groene land,

Langs meen'ge klaere vaert, of langs den duynen-kant,

Kom hier dan Wandelaer/ 'tgesicht dat is ten besten/

En dijn bermack is dijn/ dooz- loop al ons gewesten:

Het is boozwaer een lust langs heen de Klever-laen,

Na Duyn, na Aelberts-berg, na Bloemendael te gaen:

Daer kondt gy so gy wilt Vergrast Fonteyn sien springen/

En blijven dan noch droog/ indien gy't kont bedingen:

En seker sijn gesticht/ en woning/ die hy houdt/

'tIs waerdig dat gy die wel deur en deur beschout!

En dan dat *Graeflijk Huys, dan Valkenburg beseten/

Moet om dien ouden naem veel minder sijn vergeten/

So weynig als een huys dat hier ook ergens staet.

Gaet dan na Bredero hoorbaen de rechte straet:

Een graeflijk oud gesticht/ nu jammerlijk geschonden

Dooz oorlog en geweld/ en met der tijd verslonden

Dooz tongebal des tijds. Een al te schoon gebou/

En van te hoogen naem/ dan 'tso herbullen sou!

Dorpen.
Gehucht.
Heren.
Huysen.
Hofsteden.
&c.

Siet de Kron-
van Gout-
hoeven.
pag. 79.
V Vande-
lingen.
Kleverlaet.
Aelberts-
berg.
Bloemen-
dael.
Vergrast.
*Huys t'Al-
bertsberg.
Bredero.
Siet Had.
Iun. Batav.
Cap. xvij.

Loo.

Stuyf-land.

Sandpoort

Huys te

Velsen.

Vander

Mijlen.

Trier.

**Siet daer ook 't Huys van Loo: dan kondt gy wat beneden
Een wepning van der hand na Stuyf-land by vertreden:
Doordt Sand-poort hooger aen/ en daer doot 't snoodt seft
Van Gertit den herreaer 't Huys-Velsen stucken leyt/
Tot sijne schand/ en sijn aed/ en tot een eeuw'g teken
Hoe Prinzen-moozberg den moozders op sal breken:
Dan vander Mijlens-Huys, en Triers daer an met een/
Esaem op den grond gesticht van't Slot van Groene-veen.**

Had. Iun. Bat. Cap. xvii. 1. Arx Velsena dissecta laceras ruinofasque parietinas adhuc ostendit, ob patricidiale in principem foedè trucidatum nefas communibus Hollandiæ Selandiæque armis expugnata atque ever-
sae. Cujus exangurata fundum Ianus Doufa, Musarum delitiae, possidet atque in ejus viciniâ ad teli jactum paucis abhinc annis egregiam Villam castelli modo latâ fossâ circumdatam ab Adriano Groenevenio Harle-
mensi cive exstructam videmus.

**Het af-geworpen Huys van Velsen vertoont sijne verhalle mueren
noch / van wegen de schandelijke vader-moord des Stabin doot de
gemeyne wapenen van Hollandende Seland bestoort / en verwoest.
Wiens grond de liefelijke poet Ianus Doufa besit. Alwaer wy sien
dat ontrent eenen stenen-werp van daer een heerlijke Hof-stede ha-
steels-gewijse met eenen breeden graft omvangen van Adriaen Groe-
neveen van Haerlem noot wepninge jaeren gesticht is.**

Ster.

Kies.

Backer.

Hafzelaer.

Breslaep.

Velsen.

De Stede

Bevervijk

**Ook vander Ster, en Kies: noch kontt gy wat te wijken
Na dijne rechterhand/ het Huyste Hulst belijken/
En Backer harde by/ en so daer ober weer
Het Huys te Hafzelaer, endiergelijke meer.
Dan hooger na Breslaep, en so ter sijde na Velsen,
En daer de Dupn/ en 't W de Bevervijk omhelzen/
En perßen in der enge/ een seer gelege Ste/
Gelegen op het W/ gelegen by de See.**

Van de Stede Zeeherkijk.

Had. Iun. Bat. Cap. xvii. 1. In his [municipijs & pagis quibus vicus nomina sunt] primum se offert Bevervicum, quod sonat Bavatorum, qui, & Bajoarij, vicum, sedem, & perfugium: (videntur n. Francorum Reges, possessâ Hollandiâ, milibus veteranis, aut emeritis, qui sibi militabant, no-
minatim vicos agrosque habitandos dedisse, isque inde nomen fecisse) mu-
nicipium duobus Harlemo milliibus disjunctum, loco opportuno ad si-
num Tyum addidens, duobus passuum milibus ab Oceano distans, amoe-
nissimas nobilium villas in viciniâ prospectans.

**Onder dese [steden ende vlekken die in Wijk eyndigen] vertoont
Bever:**

Beverwijk sich aldereerst/ het welke een Wijk, plaetse/ ende vertreck der Beijersche betepkend: (want het schijnt dat de Fransche Koningen/ als sy Holland besaten/ den ouden ende afgesloofden soldaeten/ die hun gebied hadden/ doopen ende landen gaven te besitten/ die sy daer van benaemden) eene stede twee mylen van Haerlem gelegen/ op eene bequame plaetse aen den boesem van het R/ twee duysend treden vande See/ hebbende vooz sich veele seer-bermakelijke Beren-hupsen in 'tgesichte.

Begeerders der Stede Zeherwijk.

Schout, ende Baeljuw.

Koert van Yperen,

Burgemeesters.

Ian Barentzen.

Ioris Korneliszzen.

Schepenen.

Lambert Ianszen Kotgen.

Gerrit Laurenszen Gael.

Gerrit Outgertszen.

Iakob Ianszen Slommer.

Ioost Ianszen.

Iakob Outgertszen.

Willem Klaeszen.

Dier diende Kies weer niet/ noch Schilperhoef bergeten/

Dat Teylingen besit/ en daerom so kon heten/

En Koeymans, ende Back, en and're diergelyk/

Die al gelegen sijn ontrent en by de Wijk.

Dit is een lustig land. Hier worden Hollands palen

Op't alder smalst gesien/ die scherp een mijle halen.

Houd dan de rechte streek/ alwaer sich voozds vertoont

't Huys t' Adrichem, dat nu 't geslacht van Burg bewoond/

Daer na 't ook word genaemd.

Kies.
Schilper-
hoef.
Koeymans
Back
Holland op
sijn smalst.

Adrichem.

Had, Iun. Bat. Cap. xviii. Habuit & Adrichemia familia curritam arcem Bevervico vicinam, per Frisiorum incurSIONES solo aequatam, in cuius ruinis villam suam muro egregij operis circumduxit Antonius à Burg-
go per matrem Adrichemiae stirpis haeres.

Ook heeft het geslacht van Adrichem een Huys met torens gehad dicht by de Zeherwijk/ door de invalle der Driessen gesterkt/ op wiens ruwijnen

rutwijnen Antonis van Burg, van sijns moeders wegen erfgenaem van de stamme van Adychem/een Huys van heerlijk gebou gesticht heeft.

Gaet dan na 'theel verballen

Ooster— Huys Oostervijk- Foreest: en Merensteyn, van allen
vijk- niet sterckelijck versien. Treed hoorz/ en siet ook me
Foreest. Hoe't Slot leyt omgekeerd der Stichters onser Sie.
Meresteyn. Ja siet hoe droevig daer de afgeworpe steenen
Slot van Den ondergang van 't Slot van 't Haerlemsch Huys bewenen/
Haerlem: Deel jammerlijck vernield/ en schandelijck verheerd/
Het Huys En tot den kaelen grond ellendig omgekeerd.
ser Leek na En sucht/ en denkt/ hoe kan ook alle ding verkeren!
ook genaemt

Had. Iun. Bat. Cap. xix. Ejus arcis insane substructiones, peram-
plæ & munitissimæ atque opportuno loco positæ murorum reliquiæ, de-
formesque ruinæ se ostendunt non procul Hemel kirchâ.

Het verbaerlijck gebou van dit kasteel/ de wijde ende seer stercke
vervalle mueren/ op eene seer gelege plaetse begrepen/ ende de woeste
rutwijnen vertonen sich niet verre van Heemskerck.

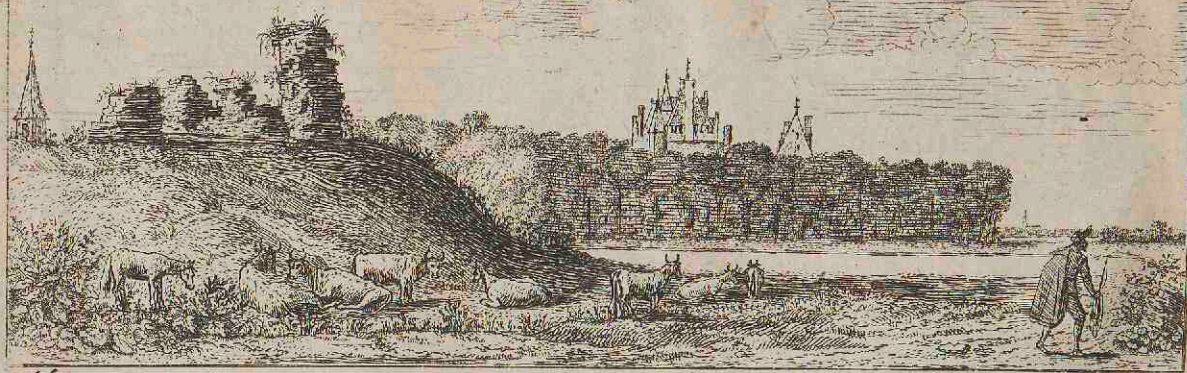
* Ofte Huys Dorch siet daer * Afzumburg het Haerlemsch Huys ter eren
* Afzum. Opstijgen inde locht: hoorwaer! een groot zieraed
Der hupsen hier ontrent/ of waer gy heinen gaet,
En wel tupt Afzumburg aen liefelijcke wegen/
En loffelijken oord/ by 't Afzum-veer gelegen/
Het sijne heerlijkhepb/ en sonderlinge prachte
En opgestegen kop den roem van dit geslacht!

Had. Iun. Bat. Cap. xviii. Assenburgum arx est dynastæ Assendelfi
peculium, ultra Bevervicum, opportuno loco & ameno situ nobilis.

Thuis Afzumburg is des Heren van Assendelfs sijn eppendom/ ver-
der dan de Beberwijk/ door sijne bequaeme ende vermakelijcke gele-
genhepb vermaerd.

Idem Ibid. Cap. xix. Accepi, hujus, qui nunc vitam vivit, Nicolai
Assendelfi (quem ob singularem & præstantissimam virtutem honoris cau-
sâ nomino) patrem, serâ & perinde inutili poenitentia indoluiffe, haud ex-
structam à se fuisse arcem (quæ ab ipso ædificata ab ipsis fundamentis Af-
senburgum nuncupatur) in verustis hæredio, in firmissimis illis parietinis,
& fundamentorum rudibus, ut stirpis gloriam antiquitatis memoria ve-
tusque recordatio ab oblivione vindicaret.

Ik hebbe verstaen/ dat de vader van desen Nikolaes van Assen-
delfs/ die regentwoordig leefde (dien ik om sijne sonderlinge deugde ter
eren noeme) door een laet ende onnut berou sich beklaegde heeft/ dat hy
sijn Slot (dat van hem geboud woerde van den beginne Afzumburg
geheten

Hoe prachtig staet dit Slot van Acrumburg verheven! Eylaer! hoe deelyk leyt dat heerlyk Slot gescheiden!
Maer waar is toud kasteel van t'Haerlemsc Huys gebleve. Maer siet wat word aar by een nieu kasteel gevonden.
So oud als Haerlem is: naer Junius bezicht. Het Assendelfsche Huys is aen die Stam getrouwd,
Heeft dese Stam dit Huys en onse Stad gesticht. Dier heeft die Stam haer Slot by dat Kasteel gebouwd.

geheten werd) niet gesticht en hadde op de oude erf-plaetse/op die seer vaste mueren/ende vervalle fondamenten/op dat de gedachtenisse der oudhepd/ de ere van die stamme vande hergetenhepd soude verlossen.

So staet van 't Harlemsch Slot (hoe wel schoon afgebroken)
 Daer dooz weer opgericht/ dooz Alzumburg gewroken
 Van't ongelijk des tyds: het een een steen-hoop/
 Het ander een kasteel: dit's 'twereldlijk beloop.
 Dit moet ik ook hier noch van Alzumburg verklaren/
 Hoe sp het Hals-recht voerd dooz veele honderd jaer en/
 Hoe sp in hooger magt een hooge vierschaer spand/
 Tot straffe vaert geboefd/ tot sup'zing van het land.
 Beklaegt dan Rewijk boozds/ en Poelenburg met-enen/
 Een steen-werp maer van daer/ en hepd niets dan steenen/
 En een vervalle muet/ en jammerlyk ruwijn/
 Die van d'onbastichepd ons doens getupgen sijn.
 't Huys Heemkerk rest hier nooch/ by Koning V Villems tijden
 Ten V Vapen-huys gesticht/ de landen te bezijden
 Dooz bloedig kriggs-verderf/ booz moord/ booz brand/ en hier/
 En vghands overbal kan't volk van't Doozt-quatter.
 So kan't gemelde Huys noch hupden dighen ogen
 Veel teph nen van haer eer en ouden naem vertogen:
 Gelyk het geenzins is het minste oud gesticht/
 Dat hier om onse Stad wel-eet is opgericht.
 Doch ere komt 't Marquet, die dit oud heerlyk wesen
 En koninklyk gebou booz sich had uptgelesen
 Tot sijn vermaek-vertreck/ en vzy in eren hiel:
 Dies ook met allen recht de 'naem op hem verbiel.
 So is ook merkens waerd/ hoe 'thups ter krigg gebozen/
 Van sulken kriggs-heer waer ter woning uptverhozen:
 So dat ook dus haer bal haer rijlyk word geloond/
 En by so met het huys/ en 'thups met hem gektoond,
 't is recht dan dat die Heer aldaer ook na sijn sterben
 In Heemkerk heeft gewild den aerden schoot berben:
 Waer toe de plaetse word/ naer sijne heerlykhepd/
 Naer sijnen staet/ en huys/ getimmerd/ en berepd.
 't Sijn Soonde jonge Heer/ die ook in wetenschappen
 Van wapnen ende kriggs sijn Deren Vaders stappen
 Met dapperhepd betreed/ die houd ook in dit vleck/
 En op dit heerlyk huys te met sijn lust-vertreck.
 Dit kan ik bandit Slot ook niet te seggen laten/
 Hoe dat het is begift van onse Heren Straeten
 Met magten met geweld/ met Hals-recht als men sepd/
 So pemand strafbaer waer in sijne heerlykhepd.

Hals-recht
 van Alzumburg
 delf.
 Revvijk.
 Poelen-
 burg.

Huys te
 Heem-
 kerk.
 't VVil-
 frieland.

* Daniel de
 Hertaigne,
 Here van
 Marquette,
 &c.
 Huys te
 Marquette
 Begrave-
 nisse van
 den Here
 van Mar-
 quette.
 * VVillem de
 Hertaigne,
 Here van
 Marquette,
 &c.
 Hals-ge-
 recht van
 het huys
 te Marquet
 te.

Van het Huys te Heemskerk.

Ontrent het jaer MCCC. Holl. Kron. Divis. xviii. Kap. xiii. Da desen dede hy [Koning VVillem] ook maken dat Huys tot Heemskerk tegen de Westvriesen/ daer hy eenen geheten Heer Gerrit van Heemskerk kasteleyn of maecte met conditien dat hy de Vriesen altijd in roere houden soude/ ende nimmermeer laten rusten/ met seker getal van kloke mannen en zoudenteren/ ende daer voer soude hem de Koning doen geben 300 ponden tsjaets/ en maecte hem daer toe Baeljuw van Kermerland/ om des wille oft sake gelweest waer dat hem last van den Vriesen aen gekomen hadde/ dat hy van 'cheele Bailjuwschap hadde moge uptbieden om dien last ende noot te wederstaen.

Belegerd van den Heer van Polanen/ upt name van Hertog Aelbrecht xxvi. Gr. van Holl. ende gewonnen na elf weken/ in den jaer Mccclviii. Holl. Kron. Divis. xxvi. Kap. v.

Afgesborpey in het jaer MCCCCXXXVI.

Holl. Kron. Divis. xxviii. Kap. xxxvii. Dit boorsepel albus geschied wese/ namen die Kermers van der Hertoginne wegen tot eenen kapitelen ende Hoofdman Willem Nagel, ende togen upt/ ende destruerden dat Slot tot Heemskerk, om dat die van Haerlem daer te bozen verwoest ende vernield hadden die Sloten van Bredenoede/ Heemstede/ ende Alzendelf.

Op overgifte heeft Jan van Benegoutwen/ Graue van Holland/ Heer Dirk van Haerlem overgegeven de tienden van Heemskerk in erflen inden jaer Mccclii. Oude Registers,

Hul-toneel
der Heren
van Ker-
merland.

Ook ist de pijn waerd dien Heuvel na te draben/
En die verhebe plaetz/ alwaer wel eer de Graben
Tot Heren sijn gehuld/ tot Heren sijn gesield/
Van't Kermerlands gebied/ van't Kermerlands geweld.
De Graben moesten ook op desen Heuvel (weren/
Den Bischop van het Sticht van Drecht niet te deren
In sijn gerechtighepd/ den Bischop niet te schaen/
En 'tgeestelijke recht in alles voer te staen.

Hul-toneel der Graben van Holland over Kermerland.

Had. Iun. Bat. Cap. 111.

Ostenditur adhuc isto seculo
in Kir.

in Kinnemariâ medio fermè itinere inter Harlemum & Almeriam exiâ
regiam viam seclusus tumulus in agris editior, ab aratri profanoquē usu
hactenus liber, quem Principis inaugurationi consecratum olim fama po-
steris nobis per manus tradidit.

In dese eeuwē word noch een verheben Heuvel in Kermerland
halfwegen tuschen Haerlem en Alkmaer ter syden van den Heren-weg
in't veld gewesen/ tot noch toe vry van den ploeg/ ende ander gemeen
gebruik/ de welke eertijds gehepligd is geweest tot de inhullinge van
den Prinze/ gelijk ons nakomelingen dat also van hand te hand over-
gegeven is.

Id. Ibid. Cap. 14. Illud verò memoratu dignum est, non procul Heem-
kercka, tumulum acclivem visî, in omnes æqualiter partes editiorem, in
ipso fermè soli Caninefatum meditullio situm, in quo retrò-actis sæculis
soliti sunt Hollandiæ Comites, ut Kinheimariæ Domini, in frequenti ac
solenni popularium & nobilitatis conventu inaugurari ditioni illi, ac mu-
tuo sacramento imbui cùm Principem, tùm nobiles cum vulgo.

Dit is verhalens waerdig/ datter niet wijd van Heemskerck een
scheups-oppgaende Heuvel gesien word/ over al eben hoog/ ontrent in
het midden van Kermerland gelegen/ alwaer in doorgaende eeuwen
de Graven van Holland gewoon sijn geweest/ als Heren van Ker-
merland/ over dat gebied gehuld te worden/ in eene groote ende state-
lijke by eenkomst van de edelen/ ende de gemeente/ ende dooz onder-
lingen eed verplicht te worden/ so wel de Prinze/ als de edelen met
het volk.

En lust dý hooger aen te sien de onde gronden
Van 't Huys te Kastrichom, so jammerlyk geschonden/
Da Kronenburg genaemd/ so segt in dýn gemoed/
Piet iser dat de tyd niet met der tyd verdoet.

Huys te
Kastrichom
ofte Kro-
nenburg.

So kont gy wederom niet min ter and're syden
En na het Suyden upt ten hollen dý verblýden/
Lust dý den Sijl-weg langs dooz 'tpeul-ryk Overveen,
En Tetroos wijd geweest dý wat te gaen vertreen.

Overveen
Tetrode.

En sien daer by de Vaert, hoe wonderlyk de landen
Daer groeyen upt de spa/ daer waszen upt de sanden/
Hoe alderleij saed op meen'gen schoonen kamp
Van sulck gewonnen land wel tierd by 't Huys van Ramp.

Ramp, by
ouds Rol-
land.

Dit is een kloeke vond, om lichtlyk land te maken/
En daer beneffens ook aen geld noch toe te raken/
Van onse Gasthuys-vaers hier alderceerst bedacht/
Daer dooz dit armen-huys groot goed is toegebracht.

Holl. Kron. van Gouthoeven pag 565. Also Holland in heele plaet-
zen dooz turf-graven ende steken als mede dooz af-spoelen der blimen-
meeren

meeren/ ende dooz inbyeck van water-bloeden/ als ook dooz 'tstuyben
 van't sand uyt de see gesmeten/ nu tzedert meer dan 100. jaeren her-
 waerts seer vermindert was van mergentalen/ so is ontrent dese tyd
 een nieuwe bond gebonden/ om weder ander vruchtbaer landen te
 maken: onder ander is geweest een oud Hoveling, volgende het Hof
 vanden Hertoge Philips van Oostenryck/ desen willende in sijn oude
 dagen levensonder gebreck ende in ruste/ is overkomen met de Gast-
 huys-meesters van Haerlem, dat hy de middel wist om het Gasthuys
 'gsaers duysend gulden rijker te maken/ mits dat sy tot dankbaerhepd
 vast soudent staen hem sijn leven lang te besorgen een eerlijk onder-
 houd: ende treckende te hove/ heeft hy dooz't Gasthuys boorsch. ver-
 kregen tot een geschenck alle de duppen liggende tuschen het Haerlem-
 sche bosch ende 'tgerichte: ende wederkomende heeft dit de Gast-
 huys-meesters aengediend/ ende vertoond dat nu maer nodig was
 alle het sand weg te voeren/ ende 'tselbe die van Hemstelsdam te verko-
 pen dooz ballast/ ende aldus wierden daer seer goede weyden ge-
 maekt. 'Tselve is naderhand met groot profijt in Agnland mede
 gedaen, etc.

* Philips de
 I. de XXIX
 Gr. van
 Holl.

Octroij, ofte Vrij-brief van Hertog *Philips van een
 stuck vervvaeyde Sand-duynen, inden Ban
 van Heemstede, voor S. Elisabeths
 Gasthuys binnen Haerlem.

PHILIPS byder gracyen Gods Hertoge
 van Bourgondien, van Lotharingen,
 van Szaband, ende van Limborg,
 Grafe van Vlaenderen, van Arthois,
 van Bourgondien, Palatijn van Gene-
 negoussen, van Holland, van Geland,
 ende van Manen, Mark grafe des R. Ryks, Here
 van Vriesland, van Salines, ende van Mechelen. etc.
 Doey kond allen lyden: Also die Gasthuys-meesters
 van S. Elisabethten Gasthuys binnen onsen Stede van
 Haerlem, aen ons hebbey ootmeedelijken doey bidden tot
 behoefdes Gasthuys boorn. dat ons believen soude hun
 lieden te willeen gonnen, tot een expacht, een Vierkant
 stucke vervvaeyde Sand-duynen, gelegey inden Banne
 van

van Heemstede, tuschey die Here-see g aen die Westsijde, Heemstedes-see g aen die Oostsijde, den Boirhout aen die Moord sijde, ende van die Gasthuys land roeijaen recht Oostwaerts aen totten Kruuze toe, ende aen die Suid sijde, die Trappel-berg roeijaen tyseren kruus laen toe, onbemerinderd alsijds den here-see g sijnen gewoentlijken pad, welck sandduyn die Boorsch. Gasthuys meesters begerende sijn, om t land dair uyt te boeren, ende te oirbair op hoir land, die sy dair ontrent leggende hebben, t welcke in korten jaeren mit allen handenselven sande verwaen d, ende gesien was ver gankelijck te wesen, ende van t welcke wy nye prouyt gehad en hebben, nochte geschepen waren te hebben, maer alleenlijken ware om hoir Boorsch land al dair te beschudden vanden sande Boorn. als sy seiden. Dair op dat wy om die rechte waerheyd dair af te weten ons hebben doey informeren tot twee stonden, te weten eerst by onsen Houtbesten Jan van Pietenst, ende onsen Rentmeester van Renemerland Aelbrecht van Laepshorst, ende na by onsen Rentmeester generael van Holland, by welke informacien wy bevonden hebben, dat die Gasthuys-meesters Boorsch. ons die waerheyd hier af aen gebragt hebben, als dat wy nye prouyt van dat selve sandduyn gehad en hebben, noch geschepen en waren te hebben, maer souden als wy verstaen wael geschepen wesen, hier namaels in onse Boirhout groote hinder ende schade dair by te liden, die grotelijken mitten sande bestoen ende verderslijken werden soude. So ist dat wy gene gen sijnde totten Boirsch. Gasthuys, de welke grotelijken ten achter gekomen is mit hoire nieuwe tyme ringe als wy verstaen, gemerkt oik dattet Boirsch. sandduyn niemand dienen en soude dan den Gasthuys om hoire Boirsch. land te beschudden van t verwaenen van den sande als Boirsch. is, by ad huse ende goeddanken van

onſe Stedehouder Generael, ende Rade, die meesters van onſe rekeninge, ende onſen Voirsch. Rentmeester van Holland, dair toe onſen Houtvester, ende Rentmeester van Kenemerland, dair toe gesien die quijtschel dinghe van Jan van Heemſtede als Ambochts here al dair, van't geent dat hun aengaeu soude mogen, dair afgedaey den Gasthuys-meesters onder sijney ſegel, dairom dat 'tselbe hierkante ſtucke herſſachide ſandduyney boſen genoemd, ende also dat inder maniereu Voirsch. belend staet uyt ge geben hebben ende uyt geben mits deſey onſen briebe ſinte Eliſabetten Gasthuys binnen onſer Stede van Haerlem Voiren. tot eenen erfliken pacht om Hiertig ſchellingen Hollands ſjaers, die 'tselbe Gasthuys onſey Rentmeester van Kenemerland inden tijd wesen de jairlijckx ende erfliken gedurende, tot onſen behoef uytreyken ende betalen ſal, diere ons hoorde goede rekeninge ende beſijfinge of doen ſal. Geloſende hoor ons ende onſen erben ende nakomelingen 'tselbe Gasthuys van Sinle Eliſabetten deſen erfpacht Voirsch. te wahren te gens eenen y gelijken tot ewigen dagen. In oirronde deſey briebe leſe gel d mit onſen ſegel hier aengehangen. Gegeben opten Vijfften dag in April in't jaer ons Heren duyſend hier honderd een ende tſestig. Onder op te ploije ſtont geſchreben Zy mijnen Here den Hertoge ter relaſije vanden Stedehouder ende Rade van Holland dair ober geroupen, de luyden vande rekeninge, ende den Rentmeester van Holland, ende geteykend

Lodijk.

Rolland,
Vollemeer
Sompel,
Riethorn
Bentveld.

Ofneemt gy Rolland hoor/en Vollemeer hoor ogen/
Daer Sompels nieuwe daken boomen ſich vertogen/
En wilt gy ſo met een na Riethorn hooger aen/
Als ook wat vander hand na Bentveld henengaan.

Of is

Of is nad' *Aerden-hout, en verder dijn begeren/
 Of wile gij Okerveld sien waszen/ en vermeren
 Dooz' i nieu gebou van Kies, en nemen dijn gang
 Da Alkma, langs de Knip, en 't Huys te Vogellang.
 Of wilt gij aen de sij Ruychavers Hof passer in/
 En Doozds dooz Bennen-broek na Haerlem wederkeren/
 Of langs den V Veelgen-berg die recht daer dooz op leyt/
 Daer ik verhal'n moet het gene dat men seyd:
 Te weten/ dat alhier de nieu-getroude Bzupden
 Den tweeden bzuplofts dag met heure jonge liden
 Vergaderden dooz' laetst/ om onder 'recht doozdaer
 Om onder 'thebe jock van 'rechte bed te staen.

Spanden Weligen-Berg.

Had. Iun. Bat. Cap. III. Tumulum a. Delitiosum nomino cum vulgo (qui Welige-berg vocatur) quod veteri religione ac ritu novae nuptiae cum aequalibus eo solent altero nuptiarum die quadrigis pervehi, velut valedicturae solatiis turbae puellaris, atque hactenus cum illis consuetudini, tanquam matrimonium nunc religiosum ipsis sit amare, paratque sint illic obruere antea vitae oblectamenta, domesticis rei familiaris curis jam initiata, vagis amoribus imposita modo.

Ik noeme desen heubel met het gemeene volck den V Veligen-berg, om dat de nieu-getroude bzupden met heure speelnooten op den tweeden dag des bzuplofts naer ouder gewoonte daer plagten met wagenen gevoerd te worden/ om heur vermaek ende geselschap met de maegdekens op te seggen/ als die nu alleen werk maekten het houthoulyk te bennimen/ ende die nu bereyd waren heuren lust van heur vorig leven af te bzyken/ de sorgen ende bekommernissen van de hups-houdinge ingelyfd synde/ de wilde ende vliegende liefde een eynde gemaekt hebbende.

Of doet gij Heem-stece op/ bast aen het dupn/ en tegen
 't Wijd water van het Dey/ in't blacke veld gelegen/
 Endooy dat sijnz gelijc van lustigheyd niet heeft/
 En ons in overbloed seer soete rapen geeft:
 Alwaer het Heren Hups/ seer schoon/ en hoog verheben/
 (Waer vande naem haer is van't Hooge Huys gebleven)
 Der boken het geboomt/ van't vliegende-wild bewoond/
 Seer prachtig inde locht sijn sieplen kop verdoond.
 Dit mag ik van dit Hups niet laten aen te roeren/
 Doe dat het bzupheyd heeft en recht het swaerd te voeren/
 Het geen men Hals-recht noemd/ dat Koning Willem daer
 Gesicht heeft dooz die geen so wie dood-schuldig waer.

Heestede.

Het Hooge
 Huys te
 Heestede.

Hals-rechte
 van Heem-
 stede.

Span

Aerden-
 hout.
 *Dat is an-
 derden, ofte
 tweeden
 Hout.
 Okerveld.
 Kies.
 Alkmade.
 Knip.
 Vogellang
 Ruychaver
 Bennen-
 broek.
 V Velige
 berg.

Van het Hooge Huys te Heemstede.

Holl. Kron. Divis. xxvi. Kap. xlii. Het Huys te Heemstede mer-
de benessens meer andere ter neder geworpen van Roemraet Kupfer
upt last ende magt van Welzrecht van Beijeren xxvi. Grave van
Holland/ van wegen de moord aen Alijt van Boelgeest dochter van
Jan van Boelgeest/ Schiednape/ des Hertogen boel/ ende Willem
Kupfer/ des Hertogen Hofmeester/ inden Dage/ op des Heren Hof en
plaetse/ op S. Mauritius nacht begaen/ aen welke moord Here Jan
van Heemstede benessens veel anderen schuldig was/ int jaer
Mcccxi.

Holl. Kron. Divis. xxvi. Kap. Lvi. In dat selfe jaer [Mcccv]
wordedat Huys te Heemstede buyten Daerlem weder gestedueerd/
ende ter neder gevvorpen.

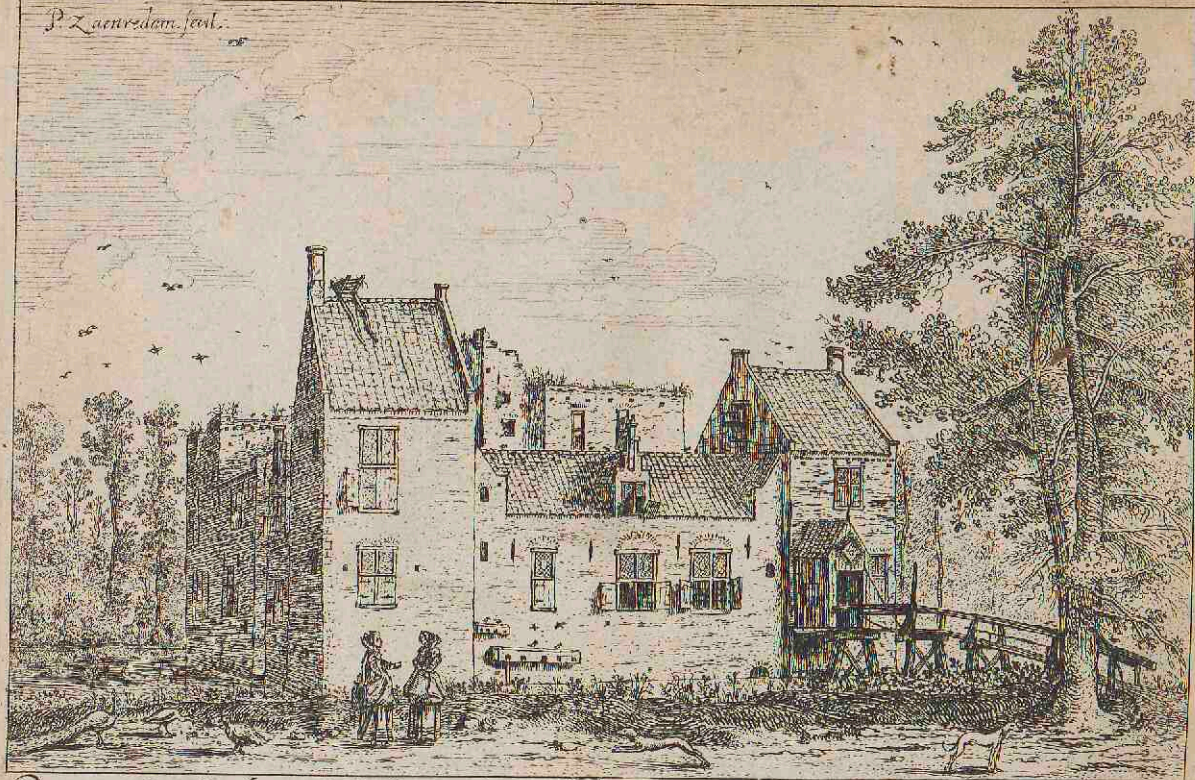
Adriaen Pauss, Edder, Here van Heemstede.

En nademael sijn hier van Heemste kom te spreken/
Hoe sou mijn tede niet gedenken upt te veken
Van dat by onsen tyd hier onlangs is berichte/
Als daer het Predick-ampt, en Kerke sijn gesticht/
Daer onse Campius den dienst heeft aengehangen/
En Bruno kortz daer na het eerst beroep ontfangen/
En Plancius na hem: nits na sijn vertreck
Cornelius de Dieu Pastoor int selfe bleck.
Sy sijn wel meest versiocht/ en stoppen hunne ozen/
Noch word Gods Woord gepreekt/ al willen sy't niet hozen/
Dat sy niet waerdig sijn: so gaet het ook in Stad/
So gaet het overal. Wy sijn al vol/ en sad!
Wat is hun'twoord des heyls/ het woord van't eeuwig leven
Een reuke tot der dood? Moet God sijn woord hier geven
Tot een getuppenis/ tot oordeel/ tot gericht/
Daer is geen swaerder straf. Hoe arhmen't hier so licht!
Bessiet dan ook het Huys dat Fabri sich booz desen
Dat Fabri sich ook noch ter woonst heeft uptgelesen/
De Vader/ en de Soon: het Huys en Hof van lust/
Daer Fabri van't gewoel der Stad in vrede rust.
Dit is een lustig land/ gelijk de Papen weten/
Dier werd het ook wel eer van Bernaerts volk beseten:
Want hun het beste toch en' rbestte toe behoort:
So had het ook by hen den naem van 's Hemels-poort.

912. 147.
7622. Text.
Lug. 15.
10

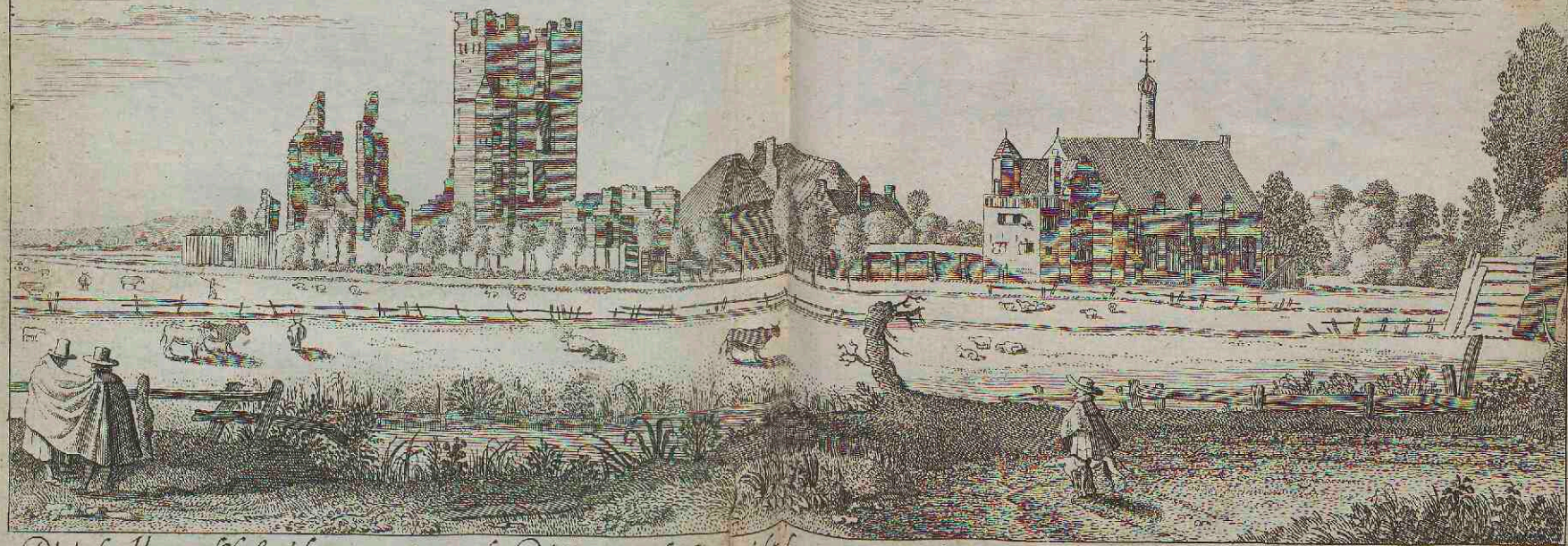
Fabri: eer-
rijds Bernar
dijer Monic
ken Klooster.

Porta cali.

Dit is een Graeflyk leen, 't Slot Beekeno gebeten. Daer woonde die Stam noch op door Beekeno schier vergete.
Het welk het Haerlem'sch Huis van dien dag heeft bezeten. Noe na is ook die Stam genoeg tot een versleuten.
Dat Jan van Haerlem dat van onsen Graef ontving. En 't slot is meest vernield. Ik wensch dan om diendag.
Aen uren van Velsens hand de vader moord beging. Dat God die ed'le Stam en sy 't Slot bouwen mag.

P. Zaenredam inv.
J. V. Velde Sculp.

Dit is het Huys te Kieff so't buyden word gevonden.
In ons Beleg vernield, in ons Beleg gesonden:
Daer Frederico lag als hy de stad beschoot,
Daer Frederico lag als hy de stad beschoot.

Wie dattet beest gesticht kan niemand seker weten.
Maer hoe het is verwoest, en is noch niet regeten.
Fock Spanjaerd die ons land soo dierlyk hebt geyangt:
En foey hem die ook na na gine komst verkingt.

Wat dit nu voor een huys mag syn geweest voor daren
Begypt een nder licht die op syn buydig weren.
En hoog en wyd begypt syn wacker roge slact,
Maect soo weer opgeboud, het waer ons lands ziele.

In't jaer MccccLVIII. Werde gefondeerd ende gesticht dat Klooster te Heemstede buyten Haerlem van S. Bernaerts oorde van den eerbaeren mannen W. Dypge van Aszendelf/ ende W. Jan Klaaszoons/ beyde Dyestereu. Holl. Kron. Divis. xxix. Kap. xxxi.

Ook kont gy Spieg'lenburg, geboken inde boomen/
 Dichte by den Herden Hout/ dooz onsen Hout bekomen/
 Of dooz het groene veld/ booz by den water-kant/
 Of wilt gy/ dooz het graen/ dooz dyn/ en dooz het sand.
 En hout gy dan de Vaert, laet Berkenro niet leggen:
 Het-namen moet ik hier van dit Kasteel wat seggen/
 Het-namen van dit Slot/ dat onse ed'le Stam
 Van Haerlem tot een leen van onsen Graef begaam.
 Dies herft sy dan dit leen en desen naem beseten/
 En werd so Berkenro gemepnelijk geheten:
 Ja so ook dat de naem van dit vermaerd geslachte
 Dooz desen tweeden naem schier was tot niet gebracht.
 Laet Berkenro dan vry by dit geslachte beklijven/
 Waer laet de waerde naem van Haerlem eeuwig blijven.
 Als Haerlem-Berkenro: het een is van het bloed
 Het and're van dit leen/ en van dit Graben-goed.
 Wag hier nu ook van mij dit recht wel sijn verluogen/
 Dat dese heerlijkhepd van Willem heeft verkregen/
 Den tweeden van dien naem: ik meyn het Hals-gerichte,
 In dese heerlijkhepd en op dit Slot gesticht.
 So is dan dit geslachte nu elff honderd jaeren
 (En watter vooz dien tijd veel-licht meer eenwien waren)
 So langen tijd in acht/ so langen tijd in eer.
 Voowaar! tgebeurd niet veel/ tgebeurd al selden meer.
 Poey Spanjaerd/ dat gy ook dit Dups hebt neergesmeten/
 (Doe kan men al sijn quaed en tyzanny vergeten)
 Waer denkt (o ed'le Stam!) gy waertiet niet alleen:
 Gy had dit ongebal met uwe Stad gemeen.
 Kont langs den Kruyz-weg ook by sonderling bermaken/
 En op een steen-bloer tot Sicken toe geraken;
 En daer seer harde by een wernig voozdgaen
 Het Huys te Kleef besien/ en daer wat stille staen/
 En seggen in dijn hert: Die droebige ruwijnen
 En steenen oberhoop noch vry wat wonders schijnen/
 En ruppen 'roud zieraed/ en (laes!) het groot verdrzet
 Dat ober land en lup het bloedig oorlog giet.
 Het nieu gebou dan noch/ het welk hier is te hijken/
 Van Bredero gesticht/ wil vry weer wat gelijken/

Spiegelen-
 brug, eer-
 rijk: Nuy-
 zenburg.

Vaert.
 Berkenro.

De Stam
 van Haer-
 lem Heren
 van Berken-
 rode.

Hals-ge-
 richt van
 Berkenro.

Kruyz-
 weg.
 Sicken.
 Huys te
 Kleef.

Joban van
Vijngaer-
den van Vol-
lenho.

Welk sich aensienelijc van buypen aen vertoond/
Alwaer d' Ontfanger nu van sijn Genade woond.

Van het Huys te Klebe.

Wisschen van Adelhepb dochter van Diderick Gr. van Klebe
huyfrouwe van Diderick v. l. x. l. v. Gr. van Holl. Ofte van Mar-
gareta/ dochter van Adoif/ Gr. van Kleef/ tweede huyfrouwe van
Helbrecht Hertogin Beyeren/ x. l. v. Gr. van Holl. ontrent het
jaer Mcccxc. i. l. g. s. i. c. h. t. ende in't Beleg der Stad verwoest.

Schoter-
bos.

Huyfduy-
nen.

Drayven-
teyn.

Berkenro.
Peuyn.

Schoten.
Fonteyn.

Sparendam.
Sparewou-

de.
Hooge-

dijk.

* An. 1300.

Kont ook dijn wandeling na Schoterbos bergroten/
Huyfduynen, Druyvensteyn, met Berk'ro, Peuyn, Schoten,
Fonteyn, en Sparendam, en nemen dijn wijc

Na'teude Sparenvrou, doort veld/ of langs den Dijk.

Daer Klaes de Reus ontving sijn wesen/ locht/ en adem/
En daer sijn lengte blikt by't teyken van sijn vadem,

Een seer verbaet ligh mensch van wesen en gebaert/
En ebenwel niet quaed/ niet straf/ noch woed van aerd.

Vanden Zeuse Klaes van Kieten, van Sparen-
woude.

Holl. Kron. Divis. xx. Kap. xiv. Ontrent desen tijd was een
man geheten Klaes van Kieten, geboren van klepne ouders in een doorp
gheten Spaernewoude by Daerlem/ wiens stature ofte lichaem by an-
dere menschen niet en was te gelijken/ want onder sijn uptgerechte
arm so ging wel die langste man dooz die in't land was/ ende onder een
schou van sijnen voete so woerden wel vier voeten onder bedekt/ die
schoolkinderen gaende oft komende vander scholen sagen hem wel aen
van achteren/ maer van voeten en durfden sy hem niet aensien/ ende
nochtans so was dese Klaes een saechtmoedig ende goederrieren man/
ende en was niet sel ende quaed/ dus waert sake grweest dat hy so
stout/klock/ende vroom waer geweest van herten ende van moede als
hy groot ende stark was van lichaem/ hy soude alleene die vijanden
met sijnen gesichte ende tegenwoordigheyd hebben verjaegd.

Als de Edelen van Holland Heer Dirk van Byderode/ Flozis
Regeel Abt des Kloosters van Egmond/ Heer Henrick Burggrave
van Leyden/ ende Heer Willem van Egmond/ met anderen na Eng-
land togen om Graef Jan van Holland na de nicord sijn vaders
Graef Flozis de v. in Holland te halen/ so hebben sy desen Reus Klaes
van Kieten tot eene byemdiechepd met sich genomē. Holl. Kron. Divis.
xx. Kap. v. Hujus Nicolai meminit quoque Had. Iun. Bat. Cap. 15.

Woud

Houd dan den laegen dijk, alwaer hy somer tijden/
 Of alst droog weder maakt de wagens beplig tijden/
 En siet daer Pennings-veer, en Lie, en Fuyk daer hy/
 Vijf-huylen, Rustenburg, aen d'een en d'and're sij.
 Op kont van Sparendam ook aen de sij van't Sparen
 (Indien gy Sparenwoud gedenkt te laten baren)
 Langs heen den Somer-weg wel gaen na Penningsveer,
 En dan hoor hy de Waert na Stad/ en niet na't Meer.
 En lust hy na het Meyr, en Vogel kooij te lopen/
 So leyt de Spykerboor hoor dijne ogen open/
 Doorzds Schalkwijk, Scholenaer, en Amsterdamsche Hof,
 Dien* Vlaming nu besit. Zeeckt so dijn wandeling of.
 Ik kan de Ovens ook van Kalk hier wel gedinken/
 Maer toch, wat doen sy meer dan inde Stad te stinken/
 'Twaer beter darmen die wat verder van de Ste
 Doorzden had gekeurd/ of dat mernt nu noch de.
 Wat dunkt hy Wandelaer? sijn dit geen fraeye wegend
 Sag iemand opt een stad so magtig wel gelegend
 Ik voerse noch maer aen/ en haelse over hoop.
 Gy siet wel dat ik hen maer lichtjes overloop.
 En 'tis ook so genoeg. Wie kan de plaetzen tellen?
 Wie kanse op een rij te saem in' ordze stellen?
 En al die wandeling/ alwaer de wandelaer/
 Sich hier berlusten kan tot allen tijd van't jaer!
 Der meeste volgt dan noch. Ten Dypden by het Sparen
 Rijst siepl tot inde locht/ of 't Doorzdsche masten waren/
 Een diek en dicht geboomt/ met groentcheyd bekleed/
 Het welkmen 't Bosch, of meest den Hout van Harelem heet.
 Eplust-hof onser Stad! pzeel niet om verschonen
 Voor ons en die om ons aen alle kanten wonen!
 Gy eensaeim stil vertreck/ en heymelijck plapsier/
 Wij van het stads-geraes/ en ongerust getier!
 Wat is hier groot geweld van boomen schoon gewaszen/
 Die op malkand'ren recht gelijk een lout palzen/
 Op ordze net geplant van alderhande slag/
 Al watmen in een bosch tot lust begeren mag!
 Wat synder allezins bly-groen geblachte wegen/
 Met blad'ren oerwelfd/ ook voor een swaeren regen/
 En 'tsteken vande Son. De schaduw van de blaen
 Staet inden somer-tijden wandelaer wel aen.
 Lust hy in't klav'ren-gras/ en inde bloeme-balen
 Dyn swaer-beladen hert en siel wat op te halen?

Lagen
 dijk.
 Pennings-
 veer.
 Lie.
 Fuyk.
 Vijfhuys.
 Rustenburg.

Somerweg
 De V Waert.
 Vogelkoy.
 Spyker-
 boor.
 Schalk-
 wijk.
 Schole-
 naer.
 Amster-
 damsche
 Hofstede.
 Dierick de
 Vlaming.
 Kalk-
 ovens.

Hout,
 1512.

Vermaekt dij 't lief gequeel/ en 'thog'len tierelier?
 Gaet henen na den Hout. Waer hebt gy 'tmeer als hier?
 Dus laten veel sich ook aldaer gestadig binden/
 Om hun gemoed en geest van zorgen los te binden/
 Dus siemen alle daeg op dese groene paen
 In't rupschende geboomt groot volk upt wand'len gaen.
 Of so 'teen pder daer van hun mag best gelusten/
 In eenen klab'ren- dat sijn moede leden rusten/
 En peuslen upt de mand van 't gene dat het wijf
 Van hups heeft me- gebragt tot hunnen tijd-verbijf/
 Of liggen op de sij/ of sitten inde weyden
 Het hellen van de son en d'avond- stond verheyden/
 Of om sijn meer vermaek/ en om sijn meer gemak
 By eenen schoonen boom/ of groene elfe-sack/
 Of aen des aebers kant van't by-verblijetend- Sparen
 In't groen de scheepjes af en aen sien komen baren/
 Of spelen op de Baen, met pöl/ of kloot/ of bal.
 Een pder dat hem lust/ en naer sijn wel-gebal.
 Hier kon ik Lusten-burg ook in mijn rijm verbatē/
 Hier kon ik spruytenbosch met een niet achterlatē/
 Het and'ze huusen meer/ gelegen op de baen/
 Gelegen inden hout: maer 'k heb genoeg gedaen.
 Hoe kan ik ook alhier de hupsen al verhalen?
 Gewis ik moster in verwarren/ en verdwalen!
 De hupsen hebben hier noch eynde/ noch getal.
 Wie is sy diese mij te samen noemen sal?

Baen.

 Lusten-
burg.
Spruyten-
bosch.

Bartholomeus Weer, Houtvester.

Span't Haerlemmer Hout.

By acte van renonciatie heeft Dirich van Teplingen gerenonci-
 eert tot profijt van vrouwe Alepde van Penegouwe/ te vozen Vrou-
 we van Jan d'Abesnes/ alle 't recht dat sy was hebbende tot het Bosch
 van Haerlem. In't jaer Mccclxxv. Oude Memorien.

In't jaer Mcccciv. heeft Willem de III. Graef van Holland
 aen H. Gysbert van Pzelsien jaerlijck beloofd te geven een Hart uyt
 't Haerlemmer Hout. Oude Handvesten.

In't jaer Mccvi. werd dat Bosch ende VVildernisze van Heem-
 stede al heel verhoft metten grond by consent der Raedslieden van
 Holland. Holl. Kron. Divis. xxxii. Kap. xxxiv.

Dit Bosch van Haerlem is in oude tijden van sulken naem ende
 aensien geweest/ dat het Hout-vester van Holland daer van Hout-vester

van Haerlem is genoemd geweest.

Copien van oude Ordonnantien vanden Grave
van Holland.

WI WILLAEM Grahe van Heynn. van Hoss. ende Here van Vrieslant, maken cont allen luden dat Willaem die Clerc onse Houtvoester van Haerlem ons ghelebert heeft bi Jans hant van Luir gies ons Clercx diere ons of rekenen zal hondert pond Hollansche ende van alsoe gele zullen wi hem quiten in sijner eerster rekeninghe med desen briebe hese ghest met onsen zeghele. E hegheden tote Pasencijn des vzi da ghes voir Meije in't jaer ons Heren dusent drie hondert vize en dertich.

WILLAEM Grahe van Heynn. van Hoss. ende Here van Vrieslant, maken cont allen luden dat onse Houtvoester van Holland ons ghelebert hebben in ghereden ghes de bi Jans hant van Tur gies ons Clercx diere ons af rekenen zal tssintich pond Hollanscheden groten oberachte pennin ghe gerekent ende van also gele zullen wi hem quiten in huere erster rekeninghe med desen briebe hese ghest met onsen zeghele. E hegheden tote Ver ghen in Heynn. des maneda ghes na sinte Marien Magdal. dagh in't jaer ons Heren Mccc. vijf en dertich.

Had. Iun. in Harl. Ante urbem nemus est, à luco (nisi abesset religio) propter opacitatem non multum recedens, in promiscuo usu prodeambulationi, voluptati, deliciis, exercitiisque dicarum, secessus suos habens à **Hen quem-* concursu profani vulgi ac strepitu separatos, dignissima Musis contuber- *-dam: quam* nia, unde exulant cauponia, & Sileni stabula, nequitia officina, & flagitiorum *-tum muta-* *-tum ab illo* divertoria.

Dooz de Stad is een schaduwachtig Bosch, tot een gemeen ge-
bruyck van wandelingen/ lusten/ vermaken/ ende oeffeningen geep-
gend/ hebbende heymelijke vertrecken/ van den toeloop ende tgeraes
van't gemeene volck afgeschepden/ seer waerde plaatsen vooz de ge-
leerden ende studenten/ alwaer geene taphusen en syn/ nochte stallen
van t Silenus/ winkelen der booshepd/ ende herbergen der schelm-
stukken.

†Hy spreekt
van synen
tyd.

†Opvoeder
ende Leer-
meester van
Bacchus bey
de Heyden-
sche Afzo-
den.

Van de Baen buten de Houtpoirte der Stede van
Haerlem ten Spoelvelde gegeven.

ALBRECHT by Godes genaden
Palensgrabe op ten Rijn, Hertog in
Weijeren, Grabe van Henegouwen,
van Holland, van Gelant, ende Heer
van Vriesland, doen cond alleyn tuden,
dat wy aengesien hebben menigen trussen
dienst die ons onse siebe ende getrusse stede van Haerlem
gedaen hebben, ende noch doen sullen, ende hebben hem
gracie gedaen ende gegeuen die Baen die seit buten der
Houtpoirt ten Houtsairt, dat die bliuen sal leggende
tot eenen Spoelvelde sonder eenich ander oirbaer daer op
te doen ten essigen dagen also groet en also cleyen als sy mi
ter tijt dair seit. etc. Ende om dat wy willen dat dese
Voitsch. punten alle gehouden worden onser Stede van
Haerlem van ons ende van onsen nakomelingen tot essi-
gen dagen toe, so hebben wy desey brief besegelt mit onsen
segele. Gegeuen inden Hage opten twintichsten dag
in Vfebz. in't jaer ons Heren M C C C L X X X I X. na
den lope van onsen Roede.

Haerlem
Soet-Haer-
lem.
Sutherlem
Gefinge
van P. S.

O Haerlem Soeten-dal! van ouds also geheten/
Gelyk ons dat also de Ouden laten weten:

Sut-Herlem is dijn naem vooz se ven honderd jaer.

*Dat is geen suyd, maer soet/ en dit is openbaer.

*Chan geen gelegenheid van ons gewest bedurden:

Wy liggen so wel Noord/ en Oost/ en West/ als Sypden:

Maer

Maer om dijn lustighepd (mijn Stad!) en soeten lucht
En sijt gy niet vergeefs met desen naem berucht.

Haerlem Soeten-dal.

De Rijn-kronijk inde verhalinge der goederen waer mede Graef
Widerick de 11. het Klooster van Egmond heeft verbeterd/ sepd:

En 'meer seden haer goed' nochtan
In Schagen, en in Haregan,
Tot Egmonde, en in Vinne gem,
23y Eemskerke, en te Sutherem.

* Vermeer-
derde.
† Noch 22.

'Tmoet Sutherlem wesen/ als 'tblijkt uyt de oude geschrebe Kronijk
van Egmond op het jaer 977.

Inter villam Elibentem Emerke, & Sutherlem mansus 1111. & dimi-
dium. Tussen de Doffstede Elibentem in Heemskerk/ ende Sut-
herlem, vier woningen/ ende eene halve. So verhaeld ook Hed a in
sijne oude geschrebe Kronijk Sutherem, dat is Sutherlem, onder het in-
komen vanden Dom Sinte Marten e' Utrecht: welker register hy
verhaeld in 't leven vanden Bischop Odilbalduus/ die den 10. Dec.
in 't jaer 900 is gestorven. Hy maekt daer by ook gewag van Hara-
lem, ende Belesan/ ofte Beilsan/ dat is Wilsen/ die hy te samen voegd.
Wil iemand daer uyt meppen/ dat Sutherlem, niet van de Stad/ maer
van het Dups Haerlem/ moet verstaen worden/ so komt dat toch op
een uyt: also hepde de Stad ende het Dups van 't geslacht Haerlem
naer het geboel van Had. Junius sijn gesticht: waerom ook 't Dups
veel licht vande Stad also werde gehet. Het welke ook de oude Kro-
nik van Egmond schijnt te bevestigen: want die sepd inde voor-her-
paelde woorden: Inter villam Elibentem Emerke, quā nominatur & Sut-
herlem &c. tussen de hoebe Elibentem ende Heemskerk die ook Sut-
herlem genoemd word/ daer hy Sutherlem ende Heemskerk voor een
neemt/ om dat de Kerk van 't Dorp en 't Dups Haerlem seer dicht op
een liggen/ en 't Dups in het Dorp: so dat ook het Dorp wel schijnt
van dit vermaerd Dups benaemd geweest te sijn/ also het Dups van
Haerlem wel-er van veel meerder naem was als het geheele Dorp
van Heemskerk selfs.

Mijn Stad! gy hebtet al/ van binten/ en van binnen/
Al wat een stad berepcht/ by di is al te vinnen/
En hebt so schoonen lust/ daer by de lucht so soet/
Dat pder plaetz van 't land dij ere geven moet/

Een Para-
dijs van
Thesalieu.
t Een lustdal
byeen An-
tiochien.

Ja 'Tempe wijsd berucht/ en^t Daphne breed gemeten/
Lijdt dat gp berre sgt beneden ons geseten/
En schoon Italien, de wereld door, vernaemd/
Toont ons ook eene plaetz die onse Stad beschaemd.
Opuyk van alle steen, van die tot aller sonden/
Of hupden op den dag ook worden noch bebonden
In 'swerelds rupine st'hoort! ô kostelijk juweel!
O aerdsche paradijs! ô zierelijk prieel!
Wel heeft Aurelius dit selfde me gedzeben/
Wel heeft hy onse Stad haer rechte eer gegeven/
Wanneer hy ons geweest so magtig heeft ge roemd/
Ja dat een Paradijs op aerden heeft genoeind.

Haerlem
eenaerdsch
Paradijs.

Cornelius Aurelius Bar. Lib. 11. Plurima hic olim viscebantur castella, villae, pagique populosi, domus voluptuariae, quas à volucrum circumstrepentium garritu Avium concentus vocabant. Hic nemoienses horti, deliciarumque monticuli, saltus innoxij, & omni ferarum genere offerti, fertiles agri & palustres, omnibus aucupijis, & leporum cuniculorumque venationibus aptissimi. Hic lacus piscosi, & torrentes refrigeratorii; ita ut alterum terrestrem non desideres Paradisum.

Wier waren eer-tijds brele kasteelen/ hofsteden/ ende volk-rijke
dorpen/ ende speel-hoven/ de welke sy van het gesang der quelende
vogelen den Vogel-sang heten. Wier sijn bosehachtige hoven/ verma-
kelijke heubelen/ bepligte boscchen met aller ley wild verbult/ brucht-
baere ende bjorkachtige beemden/ seer bequaem tot den vogelvangst/
ende het jagen van hasen ende konijnen. Wier sijn bishrijke meppen/
ende brkoelende beken; so dat gp geen ander aerdsch Paradijs en kon-
t menschen.

Letterlijke Beduydinge der Stad Haerlem,
uyt eey oud geschreeven Boek.

H A R L E M .

H	{	Honorandus.
A	{	Amandus.
R	{	Recommendandus.
L	{	Laudandus.
E	{	Exaltandus.
M	{	Magnificandus.

H. Ho^r

H. Honorandus. Mader eerster lettere eerbairlike stede, in dien om der genoechliker schoenheit des hofches ende wil dernisse dair an wassende syn.

A. Amandus. Mader ander lettere, een vvairdige minlike stede, om graceslike setticheit der weyden ende grojende marassen.

R. Recommendandus. Mader derder lettere, overdragende ende loslike stede te prisen, om vol-brucht-bairlike drachticheit der ackeren aengelegen.

L. Laudandus. Mader vierder lettere, vvairdich te loven, ende te prisen. om die menichvol dicheit der hersker goetselheit ende sijftech.

E. Exalrandus. Mader vijfter lettere, een stede vvairdich te prisen ende te verhogen, om die gracioseliker hoeselicheit ende betaemliker ende eerbairliker gesellen geselschheit.

M. Magnificandus. Mader sester lettere, vvairdich dat sy grootbarich ende machtig sij, om die dierbair hziheid der insonachtiger poirters.

Al dair om die schoenheit, ende soeticheit dus danielger stede sonder wonderheit die voirste Princen van Hollandt mirgenoechte hebben hoeflijke vvoeninge in Haerlem eerst uitvercoren. In welker stede alsoe (sij) besitten hozen rechteliker stoel, (hebben) geset ende geordineert al dien onsonachtigen Kermacs een Huus genoemt Gemeentlike die hoechster Vierschair der Kermaers,

Wit had onst Prochiaens, d' Artoyschen Bischops, ogen wel eer te recht bestrald, wel eer te recht bewogen/ Ge trachten dat door gunst van s Keylers Majesteit Een Hooge-school voogt Land alhier mogt syn bereyd.

Woor genome Hooge-Echse.

Voorgeno
me Hooge
Schole.

† Antonius
Perenotus,
post Cardia
nalis Gran
vellanus.

† Carolus V.
de XXX. II.

Gr. van
Holl. de

CXXXIX.
Keyser.

Had. Jun. in Harl.

Harlemum inter ceteras Hollandiæ civitates
N
amplitu.

amplitudine facile superior, ædificiorū cultu non postrema, situs amœnitate & cœli salubritate vel inter primas censetur. Est n, aër liber à lacuum marisque offensâ ac gravitate secretus, inter fructuosa prædia, villas suburbanas, saltus umbrosos, castella non infrequentia, pagos elegantes, agris editioribus perfractis. Abest ab Oceano Britannico ad V. P. M. qui marinorum piscium genus omne abundè subministrat: ad Euronorum Lacus est amplissimus, versus Aquilonem Tyus sinus, uterque benè piscosus, ita ut opportunus mirum in modum loci situs existat undecunque, soli cœli & aquarum bonis circumfluens. Cuniculorum nusquam fermè totâ regione major frequentia est. Cujus abundantia occasione, sedem hanc construendæ Academiæ, ubi Musarum alumni & cultores in literario otio vixissêt, legere & Cæsareo beneficio confirmare decreverat Atrebarum Præsul hujus Ecclesiæ tunc Curio: sed ubi nonnullorum qui à literis alieni ad Reipubl. clavum adrepserant, animos aversos à liberali cogitatione animadvertisset, destitit, ne apud ingratos & invitos beneficium malè collo caret.

Haerlem is lichtelijck de grootste van alle de steden van Holland/ in zieraet van huysen de minste niet/ in wel-gelegenheyt/ ende gelon-
 heyt van locht/ rupin onder de voornaemste. Want de locht is vrij
 van alle schade ende hardicheyt der mozaelchen ende der see/ tuschen
 vruchtbaere ackers/ naburige speel-hoben/ dicke boschen/ beele
 sloten/ lustige dorpen/ ende hooge landen. Is vande Nooyd-see
 vijfduysend treden gelegen/ die alderleste zoogte van see-visch ober-
 bloedig geest: in't Suppen lept een groot Weyz/ tegen't Nooyden het
 W/ beyde wel visch- rijck/ so dat de gelegenheyt vande plaetse aen alle
 syden wonderlijck bequaems/ van de goederen des aerdrijcks/ des des-
 mels/ ende der wate ren oberbloeyende. Daer en is geen meerder
 menigte van koninnen in het gansche land. Om welker dingen vol-
 heyt wille de Bischop van Artops/ doe Prochiaen van dese Kerke/
 doozgenomen hadde/ dese plaetse tot eene Hooge-schale upt te kiesen/
 ende dooz de Kerperlijke gunste te bevestigen/ alwaer de vordster-
 kinderen ende lrehebbers der vrije konsten in stilheyt mogten leben:
 maer also hy merkte dat sommige die inde regeringe saten/ de geleerd-
 heyt niet seer toegedaen/ sijn goed dooznemen niet gunstig en waren/
 so heeft hy sulck nagelaten/ op dat hy sijn welbaet aen de onbank-
 baeren ende onlustigen niet en soude qualijk besteden.

Geleerden
 der Stad
 Haerlem.

Maer offchoon doe ter tijt dit werck is nagebleven/
 So sietmen hier van noch sijn veel tot konsten geben/
 En veel na kernis staen dooz eenen hoogen geest/
 Veel/ seg ik/ die hier sijn/ en eertijds sijn geweest.
 Doe menig dapper man kan ons dit openbaren/
 En dat dooz langen tijt/ dooz beele honderd jaeren!

Ik maak hier noch van leet noch leven onderschept:
 Waer sie maer op de konst/ en op de wetenhept.

Geleexdey der Stad Haerlem.

Hugo van
 Haerlem,

Van wien tocht sal ik hier/ van wien tocht hier beginnen?
 Ik kan geen ander Heer als onse Hugo binnen/
 Die Abt van Egmond was/ en van't Dups Haerlem quam.
 Deemt dan de eerste plaetz om dijne konst/ en stam.

Hugo van Haerlem, ejus nominis primus Abbas Egmondanus, in serie Antistitum xxiii. Obiit an. 1345. 16. Cal. Sept. Hoc Epitaphio insignitus.

Laurent. O&a. Iesu semel M. ter C. nonies V.
 Est populus moestus, moritur quia largus, honestus,
Hugo Menfoni, exemplum dapfilitatis,
 Mitisvalde bonis, ultor durus sceleratis,
 Nobilibus charus, rerum fuit ordine gnarus,
 Hic vitam duxit, quod dormitoria struxit,
 Et terras emit, violatos jure redemit,
 Flent verecundantes inopes, victumque rogantes,
 Tali privati qui pronus erat pietati,
 Vivendi norma fuit atq; gregi bona forma,
 Nam fuit Abba Pater, claudatur ei locus ater,
 Et sit pro meritis conjunctus in aethere choris.

Dolg dan Oloutius, Dootoor van 's Haas decreeten
 Te Room in't openbaer/ en t' Egmond na geseten
 Als Abt ook in die stoel.

Iohannes
 Oloutius,

Iohannes Oloutius Harl. literarum causa Romam excurrens, tantum profecit, ut ibidem publicus Decretorum Doctor magno cum applausu audiretur, indeque in Abbatem Egmondanum anno Christi 1351. datum vocaretur: quo manere per biennium egregie defungens, obiit anno Domini 1353. 18. Cal. O&. Fuit a, in serie Antistitum Egmondanorum xxv.

Scriptis Praelectiones, & Epistolas ad familiares.

Ikom Symon tujg dat me/
 Van't Karmelgten volk in dijne Vader- ste.

Symon
 Hermannus

Symon Hermannus, Harl. Cœnobij Carmelituici Monachus non indoctus. Claruit an. 1460.
 Scriptis Copulata Sermonum lib. 1. & alia nonnulla.

Albertus En Aelbert, Karmelijt/ Doctoor in Godes boeken/
Johannis. Wy komen ook by dij die eer ten rechten zoeken.

Albertus Iohannis Harl. è Carmelitico ordine, S. S. Theologiae Do-
ctor, Theologiam Lovanii prof. fuit,
Scriptit Quaestiones in Magist. Sententiarum. Lib. 14.
Lecturam in Ecclesiasticum. Lib. 1.
In Canonicam Iohannis primam. Lib. 1.
Sermones & Lecturas Lib. 11. & alia typis nondum edita.
Obijt Mechlinia an. 1496.

Van desen getungd Guicciardin in Haerlem. Van Haerlem is geho-
 ren Aelbrecht Ianszen, een Vrouwten-broeder/ een hoog-geleerd man/
 die veel verscheyden boeken heeft gemaakt.

En Niklaes ook by dij/ ookme een Karmelijt/
 Die seker dijne eer alhier wel waerdig sijt.

Nicolaus
Symonis.

Nicolaus Symonis Harl. Carmelita, & sui ordinis apud Harlemenfes
Prior, ac Provincialis,
Scriptit Sermones de Tempore, & Sanctis, quos inscripsit Vade mecum.
Chronicon Temporum. Lib. 1.
Disputationes.
De Potestate Papae, Imperatoris, & Concilij, in Lib. 11. Decretat.
De Foro Comper. C. Si quis contra Clericum.
Vitas S. Patrum Lib. 1.
De Sacris Mulieribus Lib. 1.
Vitam D. Annae. Lib. 1.
Vitam D. Cyrilli Lib. 1.
Historiam Ordinis sui. Lib. 1.
Farraginem Fragmentorum. Lib. 1.
Conciliorum volumina duo.
Item Reperitiones, & alia.
Obijt senex Harlemi, an. 1511.

Van desen getungd Guicciardin ook in Haerlem. Van Haerlem is
 geboren Nikolaes Symonzen, een seer geleerd ende eerwaerdig Pre-
 laet.

Johannes
Gerbradus
 à Leydis.

En ook Jan Gerbrandzoon, te Leyden wel geboren/
 Maer sijt alhier by ons een Vrouwten-broer geschozen/
 Dies sijt gy onse me. Woortwaer dijn groote blif
 En kloechged is bekend/ o Schryver van den tyd!

Johannes Gerbrandus à Leiden, Carmelita Harlemensis, Sub-prior, & postea à Prior sui Ordinis.

Deſe is de Auteur vande groote Hollandsche Kronijk, die hy in't Latijn heeft beschreven. So lopender ook hier ende daer wat *Donniker-fabelen/* ende vermeynde bruselachtige mirakelen onder.

Collegit idem ex diversorum, ut ait, *Historiographorum scriptis, Chronicon Episcoporum Ultrajectensium, & Comitum Hollandiæ, à S. V. Vilebrordi temporibus ad annum 1480, in quo opere decennium & amplius elaboravit, ut ipse initio testatur. Scripsit quoque*

Historiam sui Ordinis. Lib. x.

Collationes Sanctorum.

De Festis Deiparæ, & de doloribus ejusdem.

Sermiones de Tempore, & Sanctis, aliaque.

Obiit Harlemi. an. 1504.

**Ook moet ik Diderick in mijn gedicht berbaren:
So kan ik Floris me alhier niet achterlaten:
Kerchuyfers inde kap/ uw schyften ende pen
Doen dat ik uwer hier ook me gedachtig ben.**

*Theodorus
rus Harle-
mius,
Florentius
Harlemius*

Theodorus Harlemius, S. S. Theologiæ Licentiatius Parisiensis, & Carthusiæ Colonienſis alumnus.

Reliquit nonnullos Sermones.

Epistolam de Solitudine, ac Silentio.

M. S. adſervantur Colonia, vixit circa an. 1508.

Florentius Harlemius, Carthusiæ Lovaniensis Prior, vir non contemnenda eruditionis.

Scripsit Belgico Idiomate de Christianæ Vitæ Institutione Lib. v.

*Vincent de
Harlem.*

**So kan ik dijner ook/ Vincent, niet vergeten!
Doe na van't Haerlemſch Hups de Harlem toegeheten?
'tweert niet/ geleerde man/ of gy van onſe Stad/
Of van het Haerlemſch Hups den naem van Harlem had.**

Vincentius de Harlem, sacrarum literarum & bonarum artium studio deditus.

Eddidit Libros 1v. Sententiarum, cum Commentario antiqui Doctoris Petri de Palude, circa annum 1300. defuncti, eumque diligenter cum Veneranda editione consulit, atque in multis locis emendavit, & illustravit, anno 1514.

*Johannes
ab Heem-
ſtede.*

**Doe kan ik dijnen naem ab Heemſte hier ook sparen?
Doe kan ik dijnen naem ab Heemſte laten baren?
Al vind men ſchoon van dij geen ſchyften in het licht/
Erasmus geeft van noch van dij hier goed bericht.**

Iohannes ab Heemstede, Harl. Ordinis Carthusiæ Lovanij.

Ad hunc aliquot Epistolas dedit magnus Erasmus, in magno Epistolarum volumine ad an. 1525. & 1533. De obitu, & scriptis non constat, Sed virum doctum fuisse, ex Erasmi familiaritate apparet.

Petrus à Montfoort

**En Petrus à Montfoort, sijn moet op dij ook letten/
Licentiaet in't recht/ en in de burgers wetten/
Genegen tot de konst/ en geen gering Boect/
Gelijken dat genoeg upt dijne verzen weet.**

Petrus à Montfoort, Harl. vir bonarum literarum studiosissimus, & juris utriusque Licentiat.

Scriptit Carmen Graculatorium in novum Præsulem Leodiensem, D. Cornelium à Bergen, Baronem Sevenbergensem, circa annum Christi 1538.

Iohannes Harlemius

**Iohannes diep geleerd in veel verschepte talen/
Jk moet ook dynen naem niet-namen hier verhalen/
Die dapper sijt gebuykt in't koninklijke werk
Van Arias gesticht tot nut van Godes herck.**

Iohannes VVilhelmi Harlemius, è Societate Iesu, quam stylo Antichristi vocant, & dictæ Societatis Lovanij Rector, Philosophus & Theologus Pontificius non vulgaris, S. S. Theologiæ Licentiatus, multarum linguarum peritissimus, S. Scripturæ & Hebraicæ Linguae apud Lovanienses in Collegio Buslidiano Professor, Vir de Bibliis Sacris Regiusque Plantini typis editis optimè meritus.

B. Ariæ Montani de hoc Iohanne testimonium in Præfatione alterâ ad Lectorem, in quâ de totius operis usu, dignitate, & apparatu ex ordine describitur. Imprimis (ait) Sacrarum Literarum studiosi Augustino Hunnæo, & Cornelio Goudano, duobus Lovaniensis Gymnasi luminibus, S. Theologiæ Doctores, & publicis Professoribus, ac toti rei literariæ addictissimis, ingentes habeant gratias. His n. propter insignem eruditionem, & sacrarum linguarum non vulgarem cognitionem optimi Regis mandato hoc opus evolvendum & diligenter examinandum à Lovaniensi Academiâ commissum est. Qui quidem quo sunt felici ingenio & maturo, & ad gravissimas quasque res apto iudicio (adhibito ad eam rem Iohanne Harlemio, S. Theologiæ Licentiate, in omni linguarum genere exercitissimo, S. Scripturæ & Hebraicæ Linguae apud Lovanienses in Societate Iesu Professore) suo munere, ut à tantis viris expectari poterat, cum summâ laude perfuncti sunt.

Gijssberti Schook, Universitatis Lovaniensis Rectoris, de hoc eodem Iohanne iudicium in Præfatione suâ, & aperturâ totius negotij, in Capite Bibliorum

Bibliorum versionis Xantis Pagnini interlineatæ, studio atque operâ B. Ariæ Montani recognitæ. Atque ad eam (inquit) versionem examinandam, cæteraq; omnia quæ per dictum D. B. Ariam Montanum proposita fuerant, rectè atque ex sententiâ Regiæ Majestatis exequenda nostro iudicio ac cæterorum omnium concordibus suffragiis censores delecti sunt venerabiles & eximij viri D. D. Magistri Augustinus Hunnæus, Regius & ordinarius, & Cornelius Reyneri Goudanus, ordinarius in dictâ nostrâ Academiâ S. Theologiæ Professores. Qui eam commissionem cum reverentiâ suscipientes omnem sollicitudinem, diligentiam, atque operam ad dictum opus Regium consummandum promptè & libenter promiserunt. Atq; ut munus sibi commissum melius & perfectius explerent, celeriusque & expeditius absolverent, honorabilem virum Dominum & Magistrum Iohannem VVilhelmi Harleium, S. Theologiæ Licentiatum, ac Societatis Iesu in dicto opido Lovaniensi S. Scripturæ & Hebraicæ linguæ Professore publicum, nec non quinque linguarum ad eam Dictionariorum, Grammaticarum, & versionum examinationem, de quâ suprâ diximus, faciendam necessariarum peritissimum, sibi socium & adiutorem assumpserunt.

Sic pleraque quoque passim in hoc opère cum Augustino Hunnæo, & Cornelio Goudano noster Iohannes calculo suo approbavit.

Collegit ibidem Indicem Biblicum, qui res eas, de quibus in Sacris Literis agitur, ad certa capita, alphabeti ordine digesta, revocatas, summâ brevitate complectitur.

Item Varias Lectiones in Latina Biblia editionis vulgatæ, ex vetustissimis M. S. S. Exemplaribus collectas, & ad Textum Hebraicum, Chaldaicum, Græcum, & Syriacum examinatas, edidit.

Dilcescit Lovanii. an. 1578.

Klaes Floriszén, men mag dijn naem oock billyk noemen/

Om dijne wetenshap die veel geleerden roemen:

Door al bestede gij dijn arbejd/ ende vlijt/

Tot kennis van het doen en konst van d'oude tyd.

Klaes
Floriszen.

Nicolaus Florentius Harl. summus antiquarius, cujus Hubertus Goltzius meminit in antiquitatibus suis, & Iulio Casare; Lipsius in Amphitheatro; & Smetius in antiquis inscriptionibus; aliique. Vixit circâ annum 1560.

Talesius, 'Isou oock van dij wel willen spreken.

Och, waert gij nimmermeer in't banger-hung gesteken!

Wel-eer een Burgers-hoofd van dese onse Stad,

'Tis d'oechtig dat gij hier so d'oechtig eynde had.

Quirinus
Talesius.

Quirinus Talesius Harl. Vir doctissimus, & consularis, vixit Iuvenis apud

apud Erasmus, & aliquamdiu domesticus & amanuensis. maximi. vici
luit. Scripsit ad ipsius Epistolam Erasmus. an. 1538,

Nederlandische Geschiedenissen door Ellert de Veer, in't vervolg vande
Holl. Kron. inde Belegeringe der Stad Haerlem, den 1x. Meij des jaers
1573. Daer worden ook op den selven dag gehangen genomen/
ende in bewacender hand gehouden Mr. Quyrin ende M^r. Lam-
bzecht/ eer-tijds Burgemeester/ met ook de Dochter van M^r. Quy-
ryn/ ende werden inde Stads kelder gesteld/ om datze suspect waren
van verraderije diese mogten stichten.

Op den xxvii. Meij, hebben de Spanjaerds des abonds ten acht
uren een galge opgericht op het bollewerk/ aen de welke speen deel
zoldacten ende burgers/ diese twee dagen te vooren gehangen hadden/
gehangen hebben/ enige aen den hals/ andere by de voeten. Dit heeft
den zoldacten vander Stad also verbroten datze ook een galge hebben
gerechttet op haer bollewerk/ daer datze den Spanjaerds aldermeest
in de ogen soude staen/ ende hebben daer aen doen hangen M^r. Lam-
bzecht/ M. Quyrin, ende eenen Daep/ Abzaen van Groenentuyg/ en
een Jonge/ die van den Doute gevangen gebragt was niet tegenstaen-
de dat de twee laetste verwesen waren gezeelt te worden/ ende dat
de Jonge soude daerenboven in het aengesicht gebrand-tekend wor-
den. Met desen werden ook gehangen vijf andere zoldacten/ die ook
uyt den Doozhoute gevangen gebragt waren. De Dochter van M^r.
Quyrin met een Walinne/ die ook vanden Doute gevangen gebragt
was/ werden in de Bakeneelse Graft verschuurd. Dese twaelve wer-
den sonder consent van de Magt Raet ofte Raedsheren gedood/ oft
ook sonder consent vande Kapiteinen.

Johannes
Surenus.

Van Suren, waerde man/ gy sijt ook waerd te eren/

Een hoofd van onse Stad/ een licht van onse Heren/

Met groot verstand begaefd/ die op dijn epge hand

Wooz di een druckern had binneus huys geplant.

Wat hebt gy menig schijft en treynk boek gescheven?

Daer waerom is de druck tot nocht toe na gebleven?

En menig boek vermeld/ en (laes) daer gy beweert

Dat Haerlem ons de konst van drucken heeft geleerd?

Ian van Suren, van Haerlem, een seer geleerd ende aensienlijk man/
hebbende eene epge druckertje/ in sijn leven Burgemeester deser
Stad.

Weele sijne geschreve Boeken verusten noch by sijne kinderen/ ende
erfgenamen/ sommige geheel/ ende sommige gescheurd/ ende geschon-
den.

Sterf den 10. Meij 1591. oud 74. jaeren.

Versus

Versus in Effigiem Iohannis Sureni.

Corporis effigiem expreslit quam Goltzius ære,
 Heemskerckus doctâ pinxit & antè manu.
 Tunc inerat formæ florenti gratia major:
 Plurima nunc faciem ruga senilis arat.

Verzey opde Afbeeldinge van Jay Jay Surey.

Van Surens Zwesens beeld, van Goltzius gesneden,
 Heeft Heemskerck ook gemaeld een goeden tyd geleden.
 Doe was zijn jeugdig hoofd meer schoonheyd toegeroegd:
 Nu ist met menig vou en rimpel doorgeploegd.

Wat kan ik Berensteyn beel intder hier gedenken?
 En sijn geleerden naem aen mijne verzen schenken?

Kornells
 van Berensteyn,

Kornelis van Berensteyn, van Haerlem, beeler jaeren Hofmeester van
 Margaria d'Altozes in Spanjen.
 Heeft veele ende verschepte boeken wpt den Spaenschen in Neder
 duitsch ende Latijn overgeset.
 Sterfte Haerlem int jaer 1595.

Verstend ook Sovius niet sonderlinge wel
 Dat ik hem int getal van onse lichten stel.
 Sijn Broeder had dan noch een meerder naem gekregen/
 En waer hy niet so vroeg int swarte graf gesege:
 Twee mannen van verstand/ gelijk dan Amsterdam
 (Noetwel een kleynen tyd) een hepde wel bernam.

Symon
 Sovius.
 Bartholomæus So-
 vius.

Symon Sovius, Harl. Vir apprimè doctus, & Poeta non infelix: Rector
 quondam Scholæ Amsterodamensis Veteris Lateris.
 Scripsit Rudimenta Grammatices.
 Nonnulla alia ejus monumenta inedita asservantur apud hæredes, eaq;
 pleraque carmine conscripta.
 Obiit Harlemi 1625. ætat. 73.
 Bartholomæus Sovius, Harl. Frater natu major, ibidem antè ipsum Re-
 ctor, vir summæ eruditionis, & maximæ spei.
 Obiit in flore ætatis, annorum 29. an. 1573.

Maer kom hier VVertelo, die so had toegenomen
 In oeffning van verstand/en sulken naem bekomen/
 En sulke wetenschap/ so dat ik nau en weet
 In dees geleerde een veel lebender Poet.

Georgius
 Benedictus
 VVertelo,

O jong en dapper man/ dien wy te recht beklagen
 So spoedig weg gerucht in't bloogen dñner dagen!
 O oberblygend geest/ die met dñn ryp verstand
 Tot vryndschap hebt vertwecht de kloekste van het land.
 Wien waert gy niet bekend van alle de * geleerden/
 Die dñ om dñnen geest en diepe wijshepd eerden/
 Wien waert gy niet van hun liefstallig/ ende waerd?
 Wie was in dñnen dood niet dzoebig/ en beswaerd?
 So hebben veele ook/ dñn vrynden/ die Poeten/
 Dñn jammerlijken dood heel bitterlijk bekreten/
 En met een treurig hert dooz groote rou gescheurd/
 Met klachelijk gedicht hun ongebal betreurd.
 Doozwaer linden de Heer dñ had tot meerder jaerent
 En hooger ouderdom het leven willen sparen/
 De faem had dñnen naem ter wereld wijd en breed
 Dooz die opt sijn geweest met roem en eer bekleed.
 Veel vrychten upt dñn geest en herzenen gesproten/
 Veel verzen upt den bloed van dñn vernuft gebloten
 Sijn hier by Schrijver noch/ die Grater nasijn dood
 Van Berde lberg hier sond in onse Schrijvers schoot.
 Ik hebse nie gesien/ en ook ten deel gelesen/
 Hoe mogense so lang verdruchte weeskens wesen?
 Wie sal noch petet sijn? Wat wepgert hun den druck?
 Mñn Pieter geeft hun toch en ons ook dat geluck.

Georgius Benedictus VVertelo, Harb. Poeta elegantissimus, & felicissimus.

Edidit Poemata de Rebus Gestis Illust. Pr. Guilelmi Comitis Nassovii, &c. Lib. 11.

Item Epigrammata.

Et Epitaphia. Lugd. Bat. an. 1586.

Superiunt adhuc multa ejus Poemata inedita apud Clarissimum Virum P. Scriverium, quæ accepit Heidelbergâ, ubi obiit 3. Martij. ætat. 25. 1589.

Petrus

Scriverius.

Mñn Schrijver kom hoor al (Hoe kan ik langer swijgen?)
 O groot en kloek verstand! die so een naem gaet krijgen
 Als iemand opt hoor heen/ so dat gy niemand saegt
 Die so te recht sijn naem als gy van't schryben draegt.
 Met recht mag onse Stad in dñ sich wel verblijben!
 Met recht in dñ in roem met alle steden strjben!
 Geluckig is sy ja/ geluckig recht geacht/
 Geluckig diemael noch die dñ heeft hoor dgebragt!
 De burger kweet gy kont die aenspraek niet verdragen:
 Maer liebe/ laet mñn roem dñ gunstelijk behagen

Et

Ter eer van onse Stad : en gaet hem boozds so aert/
 Dat onse Stad met dij mag booz de wolken gaen :
 En dat gelijc booz-heen/ met sulke in't licht te geven/
 Waer booz dijn naem altijd/ en onse Stad sal leuen:
 Booz al 'tsonder boec/ dat dijne dapperheyt
 Ter eer van onse Stad en 't Land heeft aengelept.
 Mij Schrijver, byengt het boozd/ en siep't och ons verlangen :
 Daer-tuschen hebben wy dit onse aengebangen/
 In rijm/ niet sonder dij/ en maken't kozt/ en sterft/
 Tot dat dijn kloeke pen ons byeder onderrecht.

Petrus Scriverius, natus Harlemi 12. Ian. 1576. Prima studiorum tyrocinia fecit Harlemi, praeunte Cor. Schonzo, celebri Comico, de quo mox. Iuri civili Lug. Bat. operam daturo amoeniores illa Musa velut manum iniecerunt. A foro itaque alienus, privatus & lare secreto degit, Vir doctus ac bonorum amicitia dignus: Historiographus, Philologus, ac Poeta insignis.

Edidit Vegetium, Iulium Frontinum, & alios, de Re Militari, è M. S. Codicibus emendatioribus. Lug. Bat. 1607.

Baraviā illustratam.

Aquiliij Gelrij Chronicon, cum Observationibus. Ibid. 1609.

Out Batavien met de Graven van Holland. te Arnhem. An: 1612, inde 1614.

Animadversiones in Martialem. Lug. Bat. 1619.

Eundem secundò recensuit. Ibid. 1621.

In Senecam Philosophum Notarum Spicilegium. Ibid. 1619.

Collectanea veterum Tragicorum, cum Seneca Tragico, & circa ipsa Notas breves. Ibid. 1620.

L. Apuleium seriò castigavit, semel iterumque editum Lugd. & Amst. 1622. & 1624.

Edidit tribus singularibus libris Iohannis Secundi, Iani Douza, & Iosephi Scaligeri Poemata.

Eiusdem Scaligeri Anthologiam Epigrammatum Graecorum ex Martiale.

Aliaque vulgavit dissimulato autore.

Adornat Miscellanea Philologica, & novam editionem Martialis sui, & Senecae Tragic.

Item Hollandicarum Rerum Scriptores Veteres, cum Notis.

Annales Hollandiae uberiore, & seorsim Patriae suae Harlemi descriptionem & enucleationem luculentam, & copiosiore.

Vltrajecti & Hollandiae Selandiaeque Diplomata vetustiora, & Hedam, Becanumque correctiores, aliaque.

Poemata ejus variè sparsa digna erant quae in unum fascem colligerentur, junctumque ederentur.

In Effigiem Petri Scriverij.

Illius ora vides, qui publica munia vitans
 Aonias proprio vindicat ære Deas,
 Secretosque Lares amat, haud mercabilis ulli,
 Civibus impendens otia tora suis,
 Dum Veterum culpas, blanditæque somnia damnat,
 Ardet & in laudes ire Batave tuas,
 Magna crepent operæ magnis mercedibus emptæ,
 Libera veredicum dextera panget opus.

Verzey op de Afbeeldinge van Pieter Schrijver.

Hier siet gy eenen man, die al sijn tijd van jaeren
 Den opentlijken dienst heeft swillens laten varen,
 En op sijn eyge kost de konsten hoog geeerd,
 En altijd voordgeset, en heuren lof vermeerd.
 En swoond so op sich selfs, en wil sich niet verkopen,
 En houd al sijnen dienst voor sijne burgers open:
 Terwijl by menig seyl en ouden droom verkracht,
 En 't lof der Bataviërs heel yverig betracht.
 Laet and'ren dier gekocht met giften, ende gaven,
 Meer snorken als 't betaemd, en al te moedig draven:
 Dees Schrijvers vrije hand, aen niemands loon verplicht,
 Brengt met een trouwe pen de waerheyd in het licht.

Hæc est nota tui lector Scriptoris imago,
 Hoc illi Phæbus nomen habere dedir.
 Cui patriam debet Batavus, cui Martia Roma
 Quicquid habet: nulli notior illa fuit.
 Desunt ingenio pictor: minus aspicias illo.
 Non facit ad laudes corpus & umbra viri.
 Scilicet ut geminâ spectatur imagine Ianus,
 Hic quoque plus unâ conspiciendus erat.

Daniel Heinsius.

Dit is 't bekende Beeld, ô Leser, van uwen Schrijver,
 Dien naem gaf Phæbus hem van zwoegen sijnen yver:
 Dien Holland schuldig is haer vaderland, en eer,
 En Romen wat ze heeft: Wie kende haer oyt meer?
 De Schilder blijft te kort, gy siet hem niet ter degen,
 In 't lichaem vanden man en ist niet al gelegen:

DIE STAD HAERLEM.

107

Maer so als Janus beeld iſt wechhoofd'ig is geſteeft,
So ſiet hem iſt wezins ook, ſijn lichaem, en ſijn geeſt.

In Effigiem ejus, anni 1620. malè pictam.

Mendosè pictus tabulâ Scriverius iſtâ
Cernitur, & ſolum nomen amare potes.
Verior Hiſtoriz, quam digerit auctor, imago:
Quid tabulam ſpectas? inde petenda fides.

Scriverius en is hier niet geraekt naer't leven,
Dit Tafereel kan u ſijn naem alleen maer geven.
De boeken die hy ſchrjft, die ſijn ſijn beeld geſteeft.
VVat ſiet gy op de print? ſiet daer iſt dat hy is.

Hæc eſt Battaviam vatis ſcribentis imago:
Sic poterit peregrè, ſic placuiſſe domi.
Oſſia cui Rhenus, cui debet Corbulo ſoſſam,
Et Dominos dictant ſæcula priſca ſuos.
Illa manus toties maduit Permeſide lymphâ,
Notaque per totum vox Heliconæ fuit.
Bilblicos legimus tali cenſore lepores;
Et lumen Senecæ grande cothurnus habet.
Tempora qui reddit, nulli ſua tempora pendit,
Ingenioque cupit liberiore frui.
Scilicet Aoniz gratis qui vindicat artes,
Præmia doctrinæ deſpicit empta ſuæ.

Casparus Barlaus.

Dit is dies Schrijvers beeld, die Holland heeft beſchreven,
So ſal hy buytens-lands en hier te lande leven.
Dien Corbulo ſijn graſt, en dien de Rijnſche vloed
Haer ſtroomen ſchuld'ig is, en hem dies danken moet.
Door hem ook geven ons de Eend'wen hanne Graven.
Hoe dickwils heeft ſijn geeſt gaen baden, en ſich laven
In aller konſten beek? Hoe dapper iſt geraekt
Iſt dat hy proſa ſchrjft, of dat hy verzen maekt
VVy leſen door ſijn vlijt den ſpaenſchen grille-duhter,
Het werk van Martiael, veel beter ende lichtier,

BESCHRYVINGH ENDE LOF

So heeft ook Seneca met sijnen hoogen stijl
 Door hem een ander oog, en eene fijner vyl.
 Die ons den tijd beschrijft, wil sijnen niet verpanden,
 En blijft sijn eygen man, en vrij van alle banden:
 VWant seker die sijn konst om niet ten besten geeft,
 Verkoopt sijn wetenschap aen niemand die daer leefd.

Hos vultus gerit in vili Scriverius ære,
 Signaque dat genij, sed minus apta, sui,
 Nil tabula est. Frustrâ spatiis concluditur istis,
 Quem nimis angusto limite mundus habet.
 Idem:

Aldus is Schrijvers beeld in't koper uytgesneden,
 En tuygd, doch onvolmaekt, sijn geest, en dapperheden:
 Het tafereel is niets. VWat sluyt gy daer dien man,
 VViens naem dit groote rond zelfs niet begriypen kan?

Flos ô virorum, sæculique, Scriveri,
 Cultor Suadæ, laudis atque virtutum
 Exemplar ingens, quem malignitas ævi
 Nunquam retrorsum flexit à gradu recto,
 Nec laudis umbra gloriæve permovit
 Servire cuiquam, juris atque privati
 Laris æstimator, nulla te licet tangat
 Cupido honoris, attamen tuum latè
 Iam fulget ære nomen. At quid est illud?
 Perenniozem gloriam dabunt Fasti.

Theodorus Schrevelius.

O Schrijver, mannen kroon en bloem?
 O Schrijver, onser eeuwden roem!
 O minner vande konst, en leer!
 O voorbeeld vande deugd, en eer!
 Dien't quaed van dit verkeerd geslacht
 Noyt heeft van't rechte pad gebragt;
 Die noyt heeft ja'le eer gesocht,
 Noch sich aen iemands dienst verknocht;
 Die sijnen eygen haert meer acht,
 En sijne vrijicheyd betracht:

Al heeft

Al hebt gy d'ere noyt gevrijd,
 Noch breyd dit beeld die breed, en wijd,
 Maer wat is dit? maer wind, en stof:
 Dijn werken geven meerder lof.

Ergò quid inditium est tanti Scriptoris imago?
 Cur fuit artificis non rudis arte manus?
 Nil opus artis ope est, nil est opus indice vultus:
 Auctorem loquitur pagina docta suum.
 An quia fama viri tristi quoque corpora morti
 Invidet, & totum vult superesse sibi?
 Scilicet excultâ docti mens alta Scriberi
 Vivet in historiâ, corpus in effigie.

G. S.

VWat wil alhier het beeld van desen Schrijver seggen?
 VWat heeft des meesters hand sijn konst in't werk gaen leggen?
 Daer is geen konstenaer, daer is geen beeld van doen,
 Sijn schriften sijn genoeg om sijnen naem te voen.
 Of wil de Faem sijn lijf ook voor den dood bezwaren?
 En hem geheel en al voor sich alleen so sparen?
 Te weten Schrijvers geest, die in sijn boeken speeld,
 Sal leven door sijn werk, sijn lichaem door sijn beeld.

Scriberi, Latiae decus Camœnæ!
 O sacrum caput! haccine in tabellâ
 Tam parvâ regione contineris?
 Lumen Battaviæ vetustioris!
 Lumen Battaviæ recentioris!
 Hæc umbra est tua: sed sereniorera
 Solem Pieridum chorus reservat,
 Vt toti rutilans redundet orbi.

L. A. B.

O Schrijver, op den hoogsten trap
 De roem der Roomsche wetenschap
 Sijt gy, die door de wereld gaet,
 Begrepen in die kleyne plaet?
 Die 't licht der Batavieren sijt
 Van d'ouden ende nieuwen tijdt

'Tis maer de schaduw van dien Heer:
 De sonne blinkt in sijne leer,
 En schitterd door des werelds rond,
 En woond in aller luyden mond.

Harlemum dedit hoc lumen, Scriverius audit;
 Nec temerè: Batavæ conditor Historiæ.
 Nomen & omen habet. Quis scripsit doctius illo?
 Quin genij dotes exprimit effigies!

Sursum Animus.

Dit's Schrijver met den naem, dien Haerlem heeft gegeven,
 En Schtijver met der daed, in alle konst bedreven,
 Al wat de wereld weet. Siet, Leser, op sijn beeld,
 Gy siet wel dat de geest uit sijne ogen speeld.

Het oog omhoog.

Jakob van Dijk, En here Jakob Dijk, hoe kan ik ook vergeten
 Dijn lof naer dijn verdienst in desen upt te meten/
 Die hier in 's Grahen-Daeg/ van sijne Wajestept
 Van Sweden tot Legaet voor desen sijt gelept?
 So heeft dijn kloek vernuft en veel beproefde sinnen
 Geweten 'thert en gunst dijns Konings te gewinnen.
 Het was hoorwaer by veel van een so vreedenden kans
 Hier afgeschicht te sijn tot dijn selfs Vaderland.
 O aldergrootste Soon van eenen grooten Vader/
 Van eenen kloekenheld/ en moedigen groot-vader.
 G'lyk dan door 's Vaders hand het land is voorgestaen/
 So is sulky door 't verstand des Soons ookme gebaen.
 Eng'lyk dijn vader was door kloekhepd opgekomen/
 So sijt gy door dijn deugd so hoog me opgekomen:
 Doch is een aldermeest ten rechten dan geacht/
 Als hy't door sijne deugd selfs heeft te weeg gebracht.
 So sijt gy naderhand noch meer en meer verheben/
 Wanneer dijn koning dij sijn plaetse heeft gegeven
 In sijne nieuwe * Stad/ alwaer hy het geweld
 Alwaer hy het gebied heeft in dijn hand gesield.
 O alderwaerdste man/ Stads eer dan/ en verlangen!
 Wel hebt gy hier by ons dijn leven aengevangen!
 En alderwaerdste Stad dat dijne ere leefd/
 Daer oer dat gy 't licht so groote lichten geeft!
 † So is ook dit een eer in so geleerde Heren
 De konst in and'zen selfs te minnen/ en te eren/

*Gotten-
 burg.

†Doctoren
 virorum
 Macens.

Te tughen datmen hem van herten heeft gesind/
So wie de nyje konst/ so wie geleerdhepb mund.

Iakob van Dijk, te Haerlem geboren int jaer 1567. Ridder/ Here in
Salneck/ Raed ende Ambassadeur van sijne Majesteit van Sweden/
Gustabus 11. bp de E. D. M. Heren Staeten Generael der Vere-
nigde Nederlanden vooz desen/ tien jaeren lang/ Burggrave van
Gottenburg/ ende dat ganiche Land-begrupp: Sone van Nikolae
van Dijk/ veeler jaeren Kapiteyn/ ende epubelyk Commendeur te
Creheceur gestorven den 14. April 1616. Oud 69. jaeren.

Dus (Massa) moetmen't ook dijn deugd en kloekhepb wijten/
Dat gy den Groten-Doyst en Tzar der Moscovieten
Gesonden sijt geweest tot meermaels ten gesant
Vooz allen upt dit ons Verenigd Nederland.

Isaak
Massa.

Isaak Massa, Harl. Gesant der E. D. M. Heren Staeten Generael
der Verenigde Nederlanden aen den Groot-Doyst van Moscovien
Michael Foedzowits/ inde jaeren 1614. 1616. 1618.

Linschoten so sal ook dijn naem in segen russen/
So lang het stoute schip de wyb-vermaerde kusten
Van Indien besept/ waer van op dijn besicht
Oms allen dijne pen volkomen heeft bericht.
En wie sal di hier vooz dijn eer niet moeten gebent
So sal dan ook dijn lof in aller monden leven/
Solang de wereld me bekend sal sijn dat land
Daer di de houd' verkleumd/ en son heeft swart gebzand.
Het Kake-been dat gy bp V Vaygats hebt gebonden/
En dijne vader-stad vereerd/ en toegesonden/
Dangt hier noch inde sael van't koninklijk Paleys/
Teneeuwigen getupg en lof van dijne reys.

Ian Huygē
van Lin-
schoten.

Ian Huygen van Linschoten, van Haerlem, seer vermaerd door sijne
reysen op de Indien/ ende de Noordsche Landen.

Heeft geschreven Itinerario, Voijagie, ofte Schipvaert na Oost ofte
Poortegaels Indien.

Item Historie Naturael ende Morael vande V Vesterfche Indien upt
den Spaenschen overgeset.

Stierf t' Enchupsen den 8. Feb. 1611. oud 48. jaeren.

Baptista, sijt gy schoon heel wijs van ons geseten/
So hebben wy dan noch dyn naem hier niet vergeten/

Johannes
Baptista
Haukenius.

Heeft Dankgh'gk lust in dij/ en gp in haer gehad/
Gpsjt noch waer gp sijt een burger onser Stad.

Iohannes Baptista Hansenius, Harl. I. C. & Professor Tolosæ apud Gallos, antiquitatis omnis gnarus, & potissimum Romanæ, quâ in urbe annos aliquot egit, & amicos magnos coluit, inter quos Baronium Cardinalem. Sed & nomen famamque meruit edico De Iurejurando Veterum Commentario, quod ex Electis ejus singulare caput est. Cusum Tolosæ 1614.

Lucretius
Petraeus
Andreades

Maer sal ik dij hier ook Lucretius verhalen/
Gpsjt wel in't besieck van mijn gesette palen/
Maer dat gp't weten meugt/ gp sijt wel een Poet/
Doch 'tis niet ebenbeel wat verzen dat men smeet.

Lucretius Petraeus Andreades, Harl. sed Brabantinis oriundus. Lufit Acanthides Aspricolles. Mechlin. 1617.

Iohannes
Gael.

Ian Gael, ik moet alhier ook dijn n'amen spelden/
En dijn geleerdhepb me in mijne verzen melden/
Die gp in dijn boek volkomen openbaert:
So sijt gp dan ook hier dijn plaet3 en ere waerd.

Iohannes Galius Harl. I. C.

Scripsit inter alia Tractatum de Testamentis & jure Codicillorum Lugd. Bat. 1617.

Obiit 3. Iun. an. 1621. ætat. 46.

Nicolaus
Vander
Hoog.

Die dij ook vander Hoog ter eren sal verhoogen/
Die sal't met eren doen/ en hier niet me bedrogen
Noch ook verlegen sijn/ 'tis waerhepb/ en geen rook/
Geen wind/ noch pdelhepb: dijn werken tuggen't ook.

Nicolaus Vander Hoochius, sive ab Alto, Albuinus, sive Harlemensis, jura Lovanii didicit, & Doctoris titulum in Andegavensi Gallorum Academia meruit, Patronus causarum Mechliniæ in Concilio Belgico, dum fata Deusque sinebant. Obiit n. Harlemi 31. Oct. 1624.

Prodiere ab illo Singularia juris, seu Doctorum dicta memorabilia. Antverpiæ 1620.

Guilhel-
mus Co-
pallius.
Nicolaus
Nomius.

En Koopal kom hier ook/ en Noom, twee Noomsche Papen/
De eene door een tijd/ de and're hoorts ontslapen/
Int Pauzelyke recht bedze ben/ en geleerd:
Gp waert meer ere waerd/ waer God door u geeerd,

Guilhelmus

DER STAD HARLEM: 115

Guilhelmus Copallius, Harl. S. Th. Licentiatius, primus sedis vacantis
Harlemensis Vicarius Generalis, ut habet Effigiei ejus mirabilis & intoleran-
bilis Inscriptio.

Op heeft geschreeven eene lieflijke Oeffeninge op die weldaden
Gods, het lijden Christi, ende sijne waerde Moeder Maria : meest al
Betrocken upt de D. Schrifture. Uitgaders enige heylige Loffan-
gen, ende Gebeden. Gedrukt tot Loven an. 1590.
Obiit anno 1599.

Nicolaus Nomius, S. Th. Licentiatius.
Obiit 21. Oct., 1626, ætat. 44.

En seker Teylingen. dij mi si ik niet vergeten/
En dijne wetenschap alhier ook laten weten/
O loflijc Medicijn! om dijn vermaerd geslacht/
En oud en edel hups/ en konst en deugd geacht.

Augusti-
nus Tey-
lingius,

Augustinus Teylingius, Alcmarr. Medicinæ Doctor.
Composuit Librum diversorum morborum, ac curationum eorum, qui
adhuc ineditus latitat apud hæredes.
Obiit 28. Aug. 1625 ætat. 76.

Versus in Effigiem Augustini Teylingij.

Sic Augustinus Teylingius ora ferebat
Iam lenior: species gratior antè fuit.
Expoliit juvenem morum probitate Duacum.
Pollentem Medicâ fecit & arte virum.
Quam sic exhibuit cunctis operâque fideque,
Summa sit ut Patriæ laus columnæque suæ.

Symon Sovius.

Wetsey op de Afbeeldinge van Augustijn van
Teylingen.

Dit is van Teylingen, nu oud, en grijs van haeren:
Sijn dwesen leefde meer in sijne jonge jaeren.
Douay heeft sijne jergd in konst en deugd beschaefd,
En met den naem en daed van Mediijn begaefd.
Nu so hy sijne konst in alle trouwricheden
Aen yder wie hy is so dwilling gaet besteden,

So mag hy een zieraet en steunzel onser Stad
Van wege synen dienst met recht wel syn geschat.

Iohannes.
Hacius
Pontanus.

Pontanus, of gyschoon by ons niet sijt geboren/
So sijt ge evenwel voor d'onsen uptverhozen/
Die van een Haerlemsch Heer geteeld sijt inde Sont/
Als hy van wegen 't Landen Sta: ten sich daer bond.
So sal dan onse Stad in dij sich billijk roemen/
Dien wy met goeden recht den onsen mogen noemen/
So sal dan onse Stad in dij/ so hoog geleerd/
En so vermaerden man/ ook waerlijk sijngereerd.

Iohannes Isacius Pontanus, ita dictus quod in Ponto Danico, sive de Sont sit natus Patre Harlemerensi, Reipub. Bat. nomine in illas oras Ord. Legato. Vir doctissimus, & clarissimus, qui varia regna, ac loca, Germaniam, Galliam, Italiamque, (reportato inde Medici Doctoris titulo) de Etorumque inibi bibliothecas diligentissimè perlustravit, & Lugd. Bat. aliquamdiu subsistens Lipsij ibidem auditor fuit: postea secundo eandem Musarum sedem repetens,

Edidit typis Raphelengianis Macrobius auctiorem, ex primâ ingenij faturâ. 1195.

Postea ab Ordinibus Geldriz vocatus ad illustre Gymnasium Hardrovicum illustrandum Physices ac Mathematices Professor,

Conscripsit ibidem Itinerarium Galliz Narbonensis; adjecto Glossario prisco Gallico, seu Dissertatione de veteri linguâ Gallorum. apud Commelinum 1606.

Rerum & Urbis Amsterodamensium Historiam, Lib. 111. Amst. 1611.

Originum quoque Francicarum Lib. vi. Hardrov. 1616.

Vulgavit quoque Disceptationes Chorographicas de Rheni ostiis adversus Philippum Cluverum Amsterd. 1614.

Item Disceptationum Chorographicarum novam Syllogen adversus eundem. Hardr. 1617.

Notæ ad M. Ann. Senecæ Controversias ad Petrum Scriverium, Lugd. Bat. 1619.

Notæ in Tragedias L. Ann. Senecæ, & aliorum, ad Eundem. Ibid. 1620.

Notæ in veterum Historicorum Lat. Fragmenta, apud Commelinum, 1622.

Notæ in Apuleium P. Scriverii exstant hætenus ineditæ apud Eundem.

Degit adhuc Hardrovici totus in conscribendis Annalibus Geldriz, atque edendis rerum Danicarum monumentis, utpote Historiographus Regius,

Iillis de
Glarges.

O Glarges! laet dijn naem ook immer sijn geprezen/
 So lang de waere deugd in achttinge sal wesen/
 So lang de vrese Gods/ so lang de vromicheyd
 En liefde tot behoud des lands is eer bereydt.
 Wel heeft ons Vader-stad dijn kloekheyd waergenomen/
 En voorzich upt het Hof dijn weten te bekomen!
 Die dan dijn wetenschap/ die al de wereld siet/
 En rijp-ervaren raed geluckelijc geniet.
 De God in Israel die wil dijn graeculwe haeren
 En goeden ouderdom tot een veel hooger sparen/
 Tot veel nuttigheyd/ en zieren die so voort
 Met deugd/ met sijne vrees/ en liefde tot sijn woort.

Iillis de Glarges, Here van Ellesmes/ Doctoor inde Rechten/ Raed
 ende Pensionaris der Stad Haerlem/ ende Curator ofte Opziender
 der Hooge schole binnen Leiden.

Hoe kan ik Pieter Bor, hoe kan ik ook met eren/
 (O vrome oude man!) dijn naem alhier paszeren!
 Oet en licht han't land! die't leuen van den tijdt
 So rijkelijk ons beschrijft met sulke tron/ en blijt.
 Veel dingen waren niet bekend/ of lang vergeten/
 Indien't ons dijne pen niet hadde laten weten:
 Leef lang/ en schrijf al voort. Och of het mogt geschien/
 Dat wy tot desen dag dijn werk noch mogten sien!

Pieter Bor.

Pieter Bor, van Utrecht/ Histori-schrijver.
 Heeft beschreuen ende uptgegeuen den Oorsprong, begin, ende ver-
 volg der Nederlandsche Oorlogen tot het jaer 1590. ende vervolgt als
 noch de voortdure beschrijvinge der gemelde geschiedenissen.
 Heeft ook het selue werk in Liedekens veruuet tot het jaer 1574.
 Tvervolg vande Kronijk van Carion onder de Keyseren Rodolphus
 de 11. ende Matthias de 1.
 Twee Tragi-comedien in Prosa, d'eene van Apollonius Prinsze van
 Cypro/ ende d'andere vanden seluen/ ende van Carlien sijne Dochter.

En Hollands eer de Jong, dien Doozn ons heeft gegeven/
 Maer hebt alhier by ons veel lieber willen leuen/
 Hoe kan ik di voortbr? o roem van onse Stad
 Slechts daerom datze di heeft binnen haer gehad!
 Want heeft het land wel eer en in voortlede dagen
 So groot en kloek verstand tot een' ger tijdt gedragen/
 So door en door geleerd/ en so ervaren man
 In alle wetenschap/ als nimmer wesen kan!

Hadrianus
Iunius.

Gy hebt alhier de jeugd in konsten onderwiesen/
 Wanneer alhier te land de krijg was opgerelen/
 Daer hy gy groote scha in dyne boeken leeb/
 Alst hier de Spanjaerd al om veer en stucken smeet.
 Daer (laest) en waren toch die boeken niet gebleven/
 Die boeken/ die gy selfs gemaekt had/ en geschreven!
 Eplaes! dat hy het licht niet hebben mogen sien!
 Eplaes! mostt hy dan juist dit ongebal geschien!
 Hier waer dat groote licht geen minder licht gebozen/
 En had hy maer den krijg en waep'nen niet verkozen.
 Ook heeft hy hier ter ste syn vrou ter aerd gejaagt/
 En met een graf- gedicht onsterfelyk gedacht.

Pot. Iunius
 Harl.

Theodorus Velius Hornanus, Med. D. schryft aldus van desen Adri-
 aen de Jong in't Vierde Boek vande Kronijk van Hoorn. Hy is gebo-
 ren tot Hoorn in't jaer 1512. den 1. dag Julij; ende werd van jongs op
 in die studien opgeboed/ eerst tot Haerlem/ daer te dier tijd een goede
 wel geregeleerde Schole was: alwaer hy hy syn meester overmits
 sijne scherpsinnigheyt ende kloekheyt in't andwoorden hoor een licht
 ende enige Phoenix des selven schools al in dese syn teberheyt gehou-
 den werd. Van daer trock hy te Loven. etc. Werde eynde lijk tot
 Haerlem beroepen/ ende daer met seer eerliche conditien gesield tot
 een Regent over de Latijnsche Schole. Sepd ook dat hy acht verschepe-
 de talen kende.

VVouter Goutboeven van den selven. Woonde daer na tot Haer-
 lem, daer hy edele oft rijke luden kinderen de Latijnsche tale leerde:
 maer hoor't beleg der selver stede weck hy na Delf: ende Haerlem ge-
 wonnen sijnde/ lede hy groote schade in sijne schoone ende wel gestof-
 feeerde Librarje. [Verloor daer onder anderen sijne Commentaria sive
 Animadversiones in Plinium, Flaccum, aliosque plures auctores veteres.]
 Ende van daer vertroocken sijnde is hy in Seland tot Arnemuiden o-
 verleden/ ende begraven inden jaer 1575. oud 63 jaeren.

Hadrianus Iunius, Hornanus, Medicus, Historicus, Poeta, & Polyhi-
 stor incomparabilis, alterum ab Erasmo Hollandiae lumen. Vir in quo
 omnia excellabant, Medicinæ, Historiæ, Antiquitatis peritia, ingenium ad
 Poësin factum. Linguas præter vernaculam septem tenuit, Græcam, La-
 tinam, Italicam, Gallicam, Hispanicam, Germanicam, & Anglicam.

Scriptis varia ut ingenij erat varij, & magni:

Philippeidem, seu Carmen Heroicum in nuptias Philippi 11. Pr. Hisp.
 ac Mariæ Reginae Angliæ, Londini, 1554.

De anno & mensibus Commentarium. Item Pastorum Librum, sive
 Επιστολόγειον. Bas. 1556.

De Fungo Phalli, in tabuletis Hollandiæ nascente, Delp. 1564.

Nomen

- Nomenclatorem. Typis Plant.
 Animadversionum lib. vi.
 De Coma, Comenotarium. Stromateum, opus eximium,
 Emblematum, & Æigmatum libellum, Typis Plant.
 Adagiorum post Erasum Centurias viii.
 Epistolarum volumen ingens. Anastausosin Christi.
 Bataviam, fœtum posthumum.
 Poemata sacra & profana, posthuma quoque, Plant. Typis excusa 1599.
 Cornu Copiæ, sive Eustathii Compendium.
 Scholia in L. Ann. Senecæ Ludum Claudii Cæsaris.
 Observationes breviores in Plauti Comœdias.
 Plutarchi Symposiaca Latina fecit, cum scholiis brevibus.
 Cassij latro Sophistæ Problemata cum Latinâ Interpretatione: & Græci
 exemplaris Castigationibus.
 Hefychium Milesium de claris Philosophis cum versione Latinâ, &
 Notis.
 Eunnapium de vitis Sophistarum cum Latinâ Interpretatione.
 Nonium Marcellum, & Fulgentium Placiadem de prisco Sermonem ope
 veterum codd. restituit. Apud Plant. 1565.
 Lexicon Græco-latinum multis vocibus locupletavit. Basil. 1548.
 Iohannis Ravissij Textoris Epithetorum Epitomen recognovit, auxitq;

Mortuo Epitaphium hoc illi à Filio
positum est.

HADRIANO IVNIO HORNANO PHILOSOPHO MEDICO
 ET POETÆ CELEBERRIMO BATAVIÆ HISTORICO FIDE-
 LISSIMO CVIVS IN OMNI DISCIPLINARVM GENERE
 EXQVISITA ERVDITIO SINGVLARIS INDVSTRIA INFI-
 NITÆ LECTIONIS PRÆSTANTIA MVLTIPLEX LINGVA-
 RVN SCIENTIA PARI CONIVNCTA COMITATE DOC-
 TORVM OMNIVM ADMIRATIONEM LAVDEMQUE ME-
 RVIT POST VARIA INCOMPARABILIS INGENII MO-
 NVMENTA QVIBVS ÆTERNAM SIBI MEMORIAM COM-
 PARAVIT SVB HOC MARMORE CONDITO PATRI OP-
 TIME DE SE MERITO PETRVS IVNIVS MÆSTISS. PIE-
 TATIS ERGO P. C. VIXIT ANN. LXIII. OBIT XVI. SI-
 BI COGNOMINIS MENSIS ANNO SALVTIS CHRISTIA-
 NÆ CIO ID LXXV.

Epitaphium,
Quod ipse uxori hic posuit in Templo Magno.

MORS IANVA VITÆ.

D. O. M.

MARIÆ GVILELMÆ CÆSARINÆ PVDI-
CITIAE MODESTIAEQ. VNICO EX-
EMPLO CONIVGI AMANTISS.

HADRIANVS IVNIVS
MEDICVS AD POSTERORVM MEMORI
AM MOESTISS.

P. C.

VLTIMA IN AVGVSTI RAPTA EST SPES VNICA
NOBIS
CONIVNX: AH PROPERAE SORS TRVCV-
LENTA NECIS!

Versus in Effigiem Hadriani Iunij.

Hoc decus Harlemi latitat? Cœlestibus iræ
Tantæ! qui dignus luce, alioque loco est?
Sed ridet fumos, solidâ virtute superstes.
Historiis patriæ nonne supremus erit?

Benedictus Arias Montanus

Sterzen op de Asheel dinge Van Adriaen de Jong.

Sit dit so groot zieraed dus eenfaem en verschoven
Te Harlem in eenhoek? O toorne van daer boyen!

Is dat

Is dan dat groote licht den dag en 't licht niet waerd,
 En eene and're plaetz, meer kondig, en vermaerd?
 Maer hy veracht den rook en wind van yd'le eren,
 En houd sich aen de deugd, en aen de vrees des Heren.
 En krygt hy niet met recht voor allen d'overhand
 Door sijne wetenschap van't Oude Vaderland?

Van Duyk, g'p volgde hem alhier noch by sijn leven/
 En hebt di in dien dienst ook vooz't beleggegeven;
 En Ketel ook na di/ hoe wel een kleynen tyd:
 Dit maekt dat g'p by mij verhalens waerdig sijt.
 Schonaus, groote siel/ de hoog-geleerde giften
 Van dijnen kloeken geest/ en dijne dapp're schriften
 Getuygen dijn verstand. Verblif di hier toch in/
 Verblif di o Ver-Gou/ en Haerlem g'p niet min.
 Regeerder onser school tot dijne oude dagen/
 So lang als g'p den last van't school hebt komen dragen/
 Ja zelfs noch langer ook/ uyt liefde van de jeugd/
 Die dit noch wel gedenkt/ en sich in di verheugd.
 Doe' waer! g'p mogete recht vooz' allen sijn beleden
 Een planter van de konst een meester vande seden.
 Ook heeft Terentius so wacker nopt gespeeld/
 Of g'p hebt hem dat me seer aerdig nagebeeld.
 Dies is di ook daer door sijn naem noch by dijn leven
 Sijn naem Terentius, maer Christelijk, gegeven.
 So hebt g'p me dijn geest door menig verz betoond/
 En dijnen grooten naem daer door met lof bekroond.

Cornelius
 Duykius.
 Cornelius
 Kerelius.
 Rect. Harl.

Cornelius
 Schonaus

Cornelius Schonaus, Goudanus, Gymnasiarcha Harlemonsis ad annos
 36. Vir doctissimus, ac nobilissimus Comicus ad imitationem & similitu-
 dinem Terentij, unde Terentius Christianus dici meruit: Poeta item ele-
 gantissimus.

Scripsit Comcedias Sacras, Terentij Christiani titulo postea donatas &
 insignitas.

Et varia Poemata.

Item Rudimenta Grammatices ex decreto Illust. Ord. Holl.

Obiit Harlemi 23. Novemb. 1611, ætat. 71, decoratus hoc Epiraphio
 a CL. V. Theodoro Schrevelio,

Rector juventæ, Musici ductor gregis,
 Schonaus egis fabulam fictam prius;
 Veram peregi: summus hic actus mihi.
 Scenam relinquo: vos valete, & plaudite.

Ik Schonen leyder van de jeugd,
 En van de Comicijnsche vreugd,
 Heb eerst wat spelen afgebeeld;
 Nu heb ik 'trechte uytgespeeld:
 Myn laetste hand'ling, ende deel.
 En so verlaet ik het toneel.
 Gy spelers die hier blijft in't spel,
 Geeft vreugden teyk'nen, en vaert wel.

Versus in Effigiem Cornelij Schonæi.

Hic vividam Schonæi imaginem vides,
 Qui Christianus à viris Terentius
 Est nominatus eruditus: quod sacras
 Afri simillimas Poetæ scripserit
 Magno lepore & gratiâ Comœdias,
 Casto cuilibet legendas pectore.

Sperzen op de Afsteel dinge van Cornelis Schoney.

Schonæus wesen is aldus,
 Der Christenen Terentius
 By onsen tijd te recht geseyd.
 Om dat hy met een aerdigheyd
 Terentius heeft uytgebeeld
 In heyl'ge spelen die hy speeld,
 Die yder met een vroum gemoed
 En bezlyg herte lesen moet.

Theodo-
 rus Schre-
 velius.

Wat toef ik ook gewag van Schrevel hier te maken?
 Sou ik mijn Meester dan noch langer hier verlaten/
 En synen trouwen dienst/ en blijt/ dien hy ontrent
 Dijn toebertroude jeugd altijd heeft aengewend/
 Woorwaer! geleerde man/ men moet dij billijk eren/
 So over dijn vernuft/ als over 'tkinder leren.
 Wie was dij opt gelijk om wetenschappen en deugd
 So streng en so beleefd te planten inde jeugd?
 De kloekheid dijer pen is ook door mentig teken
 En tupge dijns verstands gansch ober-klaer gebleken:

En Damiaets-triump/ in berzen ingevat/
 Getuygd dijn trouwe fucht tot onse Vader-ftad.
 Ga hoorb/ ga dapper hoorb door dijne groote werken
 Van dijn geflepen geest dijn naem en roem te fterken/
 En byeng bafte meer en meer dijn vruchten aen den dag/
 Waer door dijn dapperhepd en kloekhepd blijken mag.

Theodorus Schrevelius, Harl. Vir omnis humanioris scientiæ peritissimus, morumque artiumque ingenuarum in juventutem propagator acerrimus; Scholæ quondam Harlemensis, nunc Leidenfis Trivialis Rector.

Luftheroico carmine Trophæum Pelufiacum Harlemensium, Harl.

1598.

Et alia sparsim Poemata.

Ediditque Syntaxin contractam Græcam. Lugd. Bat. 1608.

De Patientia Lib. iv. Lugd. Bat. 1613.

Palæmonem, five Diatribas Scholasticas, & Zodiacum, five de Corona anni, Ibid. 1626.

PETRVS SCRIVERIUS

AD HARLEMVM

Cum THEODORVS SCHREVELIVS Trophæum Pelufiacum Harlemensium ederet.

O Vrbs à magno celebrari digna Marone!
 Mentior, an Patriæ fallor amore meæ?
 Pelusi portus virtus tua fregit aduncâ
 Holcade, veliferis concidit hostis equis.
 Magna equidem virtus! Andinis digna Camœnis:
 Sic mihi, sic visum municipique meo.

O Stad die dwaerdig sijt van Maro selfs gepresen!
 Of mis ik, son ik wel door liefde bedrogen wesen?
 Dijn vromicheyd besprong de Stad van Damiaet,
 En drong den haven in, en baende so de straet.
 De vryand werd geveld met seyt-gezwiekte paerden.
 Voor dwaer een kloek bestaent een daed van grooter dwaerden!
 Die Maroos pen verdiend: 't welk dan mijn Burger de.
 Het dachte hem so goed, en ik gevoel so me.

BESCHRYVINGE ENDE LOF
IDEM ALIVD.

Aufa urbs HARLEMVM Pharios attingere fines,
Et trabe Nile tuæ findere tergus aquæ;
Ausaque serrato perrumpere ferrea rostro
Vincula, & obstructi frangere claustra freti,
Magnamina Vrbs! magnæ Damiatæ mœnia cœpit,
Victricique tulit fercula læta manu.
Horruit Ægyptus, devotaque pectora Marti
Mirata, illorum sub juga colla dedit.
Quæ dum das luci victuris indita chartis,
Schreveli, Patriæ consulis Historiæ.
Grande operæ-pretium! hoc facinus non debuit altâ
Noctæ tegi; hei! corpor, delituisse, fuit.
Rem Cedri dignam tabulis, temploque Moneræ!
Quæ ne post lateat tu Theodore facis.
Ecquid erit præmi tandem? num Patria munis,
Nomen ut accepit, sic dabit ipsa tibi?
Auguror: & (nobis sic Diva Amathuntia præsit,
Sic ego sim fœlix, tuque in amore potens,)
Spondeo, te pennâ solvi metuente, Poetam
Fama, ultra Eoos, Hesperiosque feret.

O Haerlem! gy bestond Egypten te bestrijden,
En met dÿn schip den Nijl de rugge te berijden,
En sneed met dÿne saeg de ketens vande ree,
En brakt de sloten op der toegestopte see,
O aldervroomste Stad! gy hebt de stad genomen,
Gy hebt van Damiaet een eren-kranz bekomen:
Egypten was verschrickt, het volk tot moord, en bloed,
Tot krijgen opgebracht, viel dÿ vertx aegd te voet.
O Schreveli als gy dit dus heerlijk gaet beschrijven,
So doet gy dese daed van dÿne Stad beklÿven.
't Was wel de pijnē waerd. VVat school dit inden nacht?
'Tis traegheyd dat het niet is eer in't licht gebracht.
Een feyt dat roem en lof diend eeuwig te verzwerven!
O Schreveli! 't kan nu ook door dÿn gedicht niet sterven!
VVat komt dÿ tot een loon? sal onse Vaderstad
Dÿ geene ere doen, als sy hier ere had?

Ik sie't mij in't gemoet, en kan't di' zwel beloven,
 En 'kan niet anders sijn, de Fame sal di' loven,
 En voeren di'nen naem door al dit groote rond,
 En 's werelds' zwoest begrijp in aller menschen mond.

Versus in Effigiem Theodori Schrevelij.

Cum tot dura vagæ frenaverit ora juventæ,
 Viribus eloqui, Palladiisque minis;
 Dignus erat Mathamæ tuo Schrevelius ære,
 Dignus & hæc curæ præmia ferre suæ:
 Ut si quando ætas oblitteret invida nomen,
 Disimuletque virum, posset imago loqui.

Verzen op de Afbeeldinge van Theodorus
 Schrevelius.

Nadien Schrevelius met woorden van vermogen
 So meen'gen steegen bals der jonkheyd heeft gebogen;
 So was hy ô Matham dijn sne in kop'ren-plaet
 Om sijne sorg zwel zwaerd, tot loon van sijne daed:
 Op dat indien de eeu, met nijdigheyd beseten,
 Sijn name met der tijd mogt komen te vergeten,
 En loch'nen desen man, sijn beeld dan spreken mag,
 En brengen sijnen naem en ere voor den dag.

Hoe kan ik VVaszenaer ook laten aen te roeren/
 En sijnen lieben naem in mijnen mond te voeren/
 Mijn meester ook wel-eer alhier in onse school!
 Wie was opt meerder Griek indien ik niet en dool!
 So heeft hy het Beleg van onse Stad beschreven/
 So heeft hy ons daer van een werk in't licht gegeven/
 Het een Homerus sigl' waer door hy't moedig septe
 Van onse hooime Stad heeft eeuwig lof bereyde.
 Op tracht die dingen nu die overal geschieden/
 De heele wereld door/ de wereld aen te bieden/
 Hy schrijft nu onsen tijd/ so dat hy ons verstaet
 Wat onse wereld doet/ hoe't inde wereld gaet.

Nicolaus
 à VVasze-
 naer.

Nicolaus à VVaszenaer, Amst. olim Corrector Scholæ Harl. Medi-
 cinæ

cinae Doctor.

Edidit Enarrationem Obsidionis Urbis Harlemi, Lugd. Bat. 1605.

Artem Medicam, ofte Genees-kunst van Rembertus Dodoneus/
van Sebastiaen Egbertzen verrijkt/ ende van hem met aentepleen-
gen vermeerderd. t'Amst. 1624.

Beschrijft nu ook de jaerlijksche Geschiedenissen van onsen tijd door
de gansche wereld/ die hy nu enige jaeren heeft achtervolgd.

DANIEL HEINSIVS

In Obsidionem Harlemensium

A

NICOLAO VVASSENARIO

descriptam.

*Harlemi decus, inclytamque laudem,
Et notam nimium fame fideque
Fortunam, veteri parem Saguntho,
Vvasse narius eripit tenebris;
Non Musis Latisque, Barbarisque,
Sed Graijs, quibus est nihil negatum.
Gaude non peritura quæ peristi:
Iam vinces superata, Sic Homero
Grajo carmina dividente plectro,
Troja quæ periit perire nescit,*

*De eer van Haerlem dwijld vermaerd,
Door ongeval van krijg, en swaerd,
Door trou en honger dwel bekend,
Gelyk met oud Sagunthus end,
Brenge VVasse naer hier in het licht,
Met geen Latijnsch, noch ronds gedicht,
Maer in het Griekx, dat vrijer singt.
Verblij di die door 't swaerd verging,
Dijn roem en naem blijft alle tijd,
Gy dwint, die eerst verdwonnen sijt.
So heeft Homerus ook gedaen,
Dat Trojen niet en kan vergaen.*

AD

HARLEMVM

PATRIAM SVAM

PETRVS SCRIVERIVS

ex tempore.

NEmpe illud verum est, & livor dicere possit,
 Hoc quod jam pridem testificatus eram:
 Harlemum docto nunquam caruisse Poetâ,
 Sive hic verna foret, sive aliunde domo.
 Ut multos taceam, scelus est tacuisse *Georgi
 Invidiam contrâ tot Bene dicta tui.
 Qui licet Urbis erat cortinipotentis alumnus,
 Non minus ille tuus VVertelo civis erat.
 Phœbi amor, & quondam generosi gloria Doufa,
 Magnus Hiantææ VVertelo potor aquæ.
 Dum licuit, nunc ne Lethes novus incola fiat
 Danda opera, ecce illud flagitat ipsa cinis.
 Tam procul à nobis, procul à genitalibus arvis
 Condita † Lubduni, non inhonorata tamen.
 Posthūus officio non defuit, ille Phalæcus
 Haud illaudatum sicut abire virum.
 Ivit & exequias lacrimis Gruterus obortis,
 Inque Elegos mœstus cœpit abire modos.
 Atque ego docta mei Benedicti carmina civis
 Posthūma collegi, multaque in ora dedi.
 Pluraque adhuc restant, tristēm indignantiā noctem,
 Digna vel à serâ posteritate legi.
 Quare age municipem, pia Patria, suscipe Vatem.
 Si placet, auspiciis prodeat iste tuis.
 Sat tua cinxerunt victricia tempota quercus,
 *Delphica nunc circum tempora laurus eat.
 Siquid opus fuerit, scis hunc non esse rogandum
 Qui patriæ semper flagrat amore suæ.
 Hic mihi ad hoc carmen celebrandos suggerit illos
 Ingenio claros & pietate viros:
 Qui Musas Phœbumque tuâ coluere sub umbrâ,
 Vmbrâ, quam Patriis antetulerē focis.
 *Iunius hic faciles solet insectare Napæas,
 Silvicolasque inter dulce sonare melos.

*Georgius
 Benedictus
 VVertelo,
 Poeta Har-
 lemensis,
 Mecœnates
 habuit, dum
 viveret, Del-
 phenses: reli-
 quit praela-
 ra ingenii
 sui monumenta,
 quorum
 quadam edi-
 ta, quedam
 inedita ad-
 huc, favent
 tibus ali-
 quando am-
 plissimis Pa-
 tria Patri-
 bus à me pub-
 licabuntur.
 †Hoc vetus
 Heidelbergæ
 nomen divi-
 nē, ut omnia
 ex vetustatis
 reliquis mo-
 nachorumq;
 quiquiliis
 eruit nuper
 Marquardus
 Freherus No-
 bilis Palati-
 nus, & Fri-
 derici Electo-
 ris Consilia-
 rius.
 *Alludit ad
 civitatem
 nostram
 Delphos,
 *Hadrianus
 Iunius Hory.

namus Media
cus & Poly-
histor incom-
parabilis. O-
biit an. 1575
mensis sibi
cognominis
die 16.

* Cornelius
Schonaeus Lu-
di Literarii
Rector, & Po-
eta non e-
multis, Prae-
ceptor de me
optimè me-
vitus.

† Sex priores
Comedia
aliquoties
sub titulo
Christiani
Terentii in
Germaniâ
& alibi
excusa.

* Theodori-
cus Schreve-
lius, vir probè
doctus, &
Patria appri-
mè studiosus,
edidit Peln-
sacum Tro-
phaum, Ha-
lemi anno
1598.

* Nicolaus à
VWassenaer
Amstelroda-
maus, Poe-
matis de Ob-
sidione Har-
lemensium
auctor, mihi
sapius sapi-
usque meritis
ergo laudan-
dus.

Herbarum citharæque potens, quem sapius ægris
Non piguit certam ferre medentis opem.
Qui si quando aliquis faceret Deus otia Vati,
Mergere se Clariis non dubitavit aquis.
Et petere ex ipsâ Musarum sede coronam
Posset Apollineas quæ decuisse comas,
Sed fuit hic nostri vir præstantissimus ævi,
Ille tuus splendor Iunius, Horna, fuit.
Non etiam Gaudæ felicibus editus astris
* Schonæus Patriæ luxque decusque mea!
Et vivat valeatque diu, ter Nestora dignus
Vivere & Æmonii secla recocta viri.
Hic prope ter denis recreavit mensibus urbem,
Exposuitque ipso Comica scripta foro.
Durat adhuc crocini suavissimus imber odoris,
Pulpiraque ex isto lubrica rore madent.
Huic quoque victuris committere † Dramata chartis,
Inque alias oras spargere cura fuit.
Vnde aliquod nomen, nostrique Terentius ævi
Illicet à pueris coepit ubique legi.
Hocne illi satis esse rear, quum carmina nulla
Amplius extrudat? vel nimis esse senem
Suspicer, ut cuius jam vena exaruit omnis,
Et cui non illud quod solet uber adest?
Di melius! certè senio non desinit esse
Qui juvenis primo flore Poeta fuit.
Hoc age Corneli, (lepidæ risere Camœnæ,)
Ad veteres lusus priscaque sacra redi:
Crede mihi, senibus tibi quæ distantur in annis
Pierio semper sunt placitura gregi.
Sed placitura magis, quam quæ jam viderat olim
Scripta verecundis undique plena jocis,
Sic melior cantus quem propter amœna Caystri
Flumina diducit jam moriturus olor.
Ne tamen Aonio mea defraudetur honore
Patria, qui carmen concinat ecquis erit?
Scilicet, involvi tenebris Harlemica facta
* Schreveli sacrum non patietur epos.
Ille ubi vim virtus vicit, serrataque dicet
Rostra cathenatum perdomuisse vadum.
Ille suæ Patriæ veteres reparabit honores,
Ille novos etiam mittet in ora virum,
Ad parres veniet vicinâ natus in Vrbe
† Victor, Homeri acâ sed comitante tubâ,

Sic visum Superis, hâc nemo fortius illo
 Personat, aut Grajo doctius ore canit.
 Ecce quod affirmo, quum paucis constitit ante,
 Perspectum cunctis jam satis esse potest.
 Dum canit Harlemum, quæque Vrbs animosa sub Albæ
 Imperio nuperfanda nefanda tulit,
 Dum tot pro Patriâ defunctis ritè parentat
 Civibus, & Martis tollit in astra genus.
 Queis captis volvenda boni nihil attulit *Eos,
 Dum pars ense cadit, pars sepelitur aquis.
 Macte Heros Ripperda, tibi nunc militat iste
 Victor, ab hoc qui sis Fama loquetur anus.
 Atque aliquis sacro commotus Carmine dicet,
 Hei mihi, quam sævus Dux Fredericus erat!
 Alter ab Hispano melius nihil esse Tyranno
 Sperandum dicet, sic fuit, est, & erit,
 Ni Deus esse suum volet, atque hos miriget æstus,
 Nunquam erit ut cesset sanguinolentus Iber.
 Orandum est igitur, sacer & venerande Senatus,
 Mutet ut hanc illis mentem animumque Deus,
 Quod licet, interea fugientes sistite Musas,
 Et maneat studiis involatus honos.
 Sitque viris doctis pretium non vile laborum,
 Ne quis fors cœptum deferat auctor opus.
 Hinc vobis speranda dies, mihi credite, Patres,
 Quas datis, has solas semper haberis, opes.

* Allusum
 ad nomen
 Albæ, quæ
 vox Italiæ
 & Hispaniæ
 Auroræ signi-
 ficat, &
 pariter cum
 sensu restor-
 sione ad su-
 perbum Du-
 cis Albani
 symbolum
 Statua aeneæ
 in arce Anti-
 werpiana
 erecta inci-
 sum:
 A' A E E I
 K A K O E
 H' O X.

SCRIBENDO ET LEGENDO.

PETRVS SCRIVERIVS

AEN

HAERLEM

Sijne Vader-stad,

Als NICOLAVS WASSENARIUS sijne Beschaj-
 singe hande Belegeringe der Stad Haerlem
 in't licht bragt.

TE weten dit is waer, en niemand kan't ontleggen,
 Het geen ik onlangs noch voor desen plag te seggen,
 Dat Haerlemt' aldertijd Poëten heeft gehad,
 't Is dat het vreemden sijn, of burgers van de Stad.

VWant dat ik and'ren nu voor dese reys laet varen,
Hoe kan ik V Vertelo alhier niet openbaren?

VWant of dat groot verstand te Delf is opgevoed,
So is hy niet tamin dñn burger even-goed.

Al Phœbus eer, en lust, dien Dousa plag te minnen,
Een sonderling Poeet, en dapper klok van sinnen,
So lang hy 't wesen kon: nu moeten daer na staen,

Dat sijn gedachtenis toch niet en mag vergaen.

Sijn stof vereyscht dat ook, te Heydelberg, daer boven
In't land, so ver van hier, met eer, in 't graf geschoven:

VWant so heeft Posthins sijn ere wel betracht,
En Gruter verzen ook met tranen toegebracht.

Ik heb sijn verzen ook, na sijnen dood gevonden,
Ten deel by een geraept, en in het licht gesonden.

Daer sinder ook noch meer, van goeden stof, en aerd,
Het lesen en het licht van al de wereld waerd.

O heyl'ge Vader-stad, wilt dñn Poet ontfangen,
En hem en sijnen vrucht het licht en leven langen:

Gy hebt den eykentack so lang om'thoofd gesvierd,
't Isj met de Delfsche kranz van lauren nu verzierd.

Indien gy 't werk begeert, gy hebt hem niet te vragen,
Die sijn Stad altijd heeft trouwwe sucht gedragen:

Die drijft mij nu ook me, dat ik nu altemael
De lichten onser Stad ter eren hier verbael.

De longe pleeg alhier in't groene bosch te spelen,
En daer met lust en vreugd een soet gedicht te quelen,

Poeet, en Medicyn, die 't volk dat bedde-re
Met siekt bevangen lag gedwizze hulpe de.

En nu en dan weer viel op 'ilieve verzen-maken,
So haest hy maer wat kon aen ledig tijd geraken.

Een aldermeest zieraed van onse eeu, en tijd.

O Hoorn, hy was dñn glanz, dies gy gelukkig sijt!

Is Schonen, die Der-Gou heeft 'slevens licht gegeven,
Geen licht ook onser Stad? lang moet hy hier noch leven!

Hy heeft by dertig jaar den school-dienst wel betracht,

En menig swacker spel op't hoog toneel gebracht.

Die ader vloeij ook noch. Dus heeft hy sijn spelen
Gedruckt, en uytgestroijd. So is hy slukx van veelen

Gelyk Terentius gelezen, en gebruykt,
 En so is uyt sijn dwerck die rechte naem ontluykt.
 Maer meyn ik, dat hem dit nu so genoeg sal dwesen,
 Om dat wy nu van hem geen verzen meer en lesen
 Of dat nu met der tyd sijn aeris opgedroogd?
 En volle borst wel-eer als nu niet meer en soogd?
 Neen seker! die van-ouds een licht was der Poeten,
 VVord met den ouderdom niet oud, en niet versten.
 Tsa Schonen, vang dweer aen, en kom dweer tot het spel,
 't sal dwesen als het was, eerst goed, na evendwel.
 VVat van dij komen sal in dijne oude jaeren
 Sal ons so seer als oyt dijn kloekheyd openbaren,
 Ia meerder als voor-heen, geloof mij, t'wyfel niet:
 VVant als de dwaen haest sterft, so singt sy 'tbeste lied.
 Maer dat nu onse Stad dien roem niet kom te derven,
 VVie sal door sijn gedicht dien naem niet laten sterven?
 Te dweten Schrevels pen vermeld de klokke daed
 Van onse vroomme Stad voor 't sterke Damiaet.
 Vermeld, hoe onse moed de magt heeft omgestoten,
 En ons getande schip den haven opgesloten.
 Hy brengt dan onse eer met eren aenden dag,
 En sal 't noch meerder doen so veel hy immer mag.
 En nu sal Nikolaes, tot Amsterdam geboren,
 Met een Homerus trom sich magtig laten horen.
 VVie ging hem oyt so aen, als VVasenaer wel doet?
 VVie sprak het Griekx so licht, wie song het Griekx so soet?
 Het gene dat ik seg kan nu een yder dweten,
 Als hy van Haerlem singt, hoe sy was opgegeten
 Van Albaes tyrannij, als hy dat volk verhaeld
 Dat so gevochten heeft, en met den hals betaeld.
 Duc d' alf bragt hier geen goed! Een deel in't Meyr verdrongen!
 Een deel door 't scherpe sward de hoofden afgeklonken!
 Held Ripperd houd een moed, Nikolaes die recht voor dij,
 Nu word door hem verbreyd wat Haerlem is, en gy:
 En licht seydiemand ook die komen sal na desen:
 Eylaes! mogt Frederick so dweerd en bloedig dwesen?
 Daer word niets goeds verdracht, niets goeds van dien Tyran,
 Hy is noch die hy was, en blijft de selve man.

Daniel Souterius Flandro-Britannus.

Sijne Schriften sijn dese: Noodwizzer des Goddelijken Woords.
Leyd. 1606.

Lof-predikatie upt den 112. Psal. vers. 6. 7. 8. 9. over den twaelf-
jarigen Treves. Kamp. 1609.

Waeren Kerhgang. Amst. 1611.

Lib. de Officiis Mercatorum. Leyd. 1615.

Praxis Bancruptorum. Ibid. 1615.

Mastix Fallitorum. Ibid. 1619.

Palamedes, sive de tabulâ Luforiâ, aleâ, & variis ludis. Lib. 111. Ibid.
1622.

Pharmacum afflicti animi. Ibid. 1622.

Pædagogus Divitum de usu & abusu opum. Ibid. 1622.

Breydel voor de ongebonde Tonge. Rotterd. 1623.

Ruchteren Lot/ inhoudende 28 Predikatten over de Dronken-
schap. Haerlem. 1623.

Breda/ ofte Vertrouwinge voor alle Christenen in belegerde steden.
Haerl. 1625.

Historisch Verhael met Christelijke Bedenkingen over den Dood
ende Begravensze handen Doozl. Pi. Mauritius. Haerl. 1626.

Exequias Regales Iacobi Regis Magnæ Britanniae sub prælo habet.

Eddidit & quædam Anonyma.

Et quæ Iuvenis in Academiis lusit.

Versus in Effigiem Danielis Souterij,

Hæc patris, ô nati, in senium vergentis imago est,

Ore hoc, Souteri, pignora chara doces.

Ore hoc Christicolis divina Oracula pandis,

Iamdudum pastor Hillegomensis agri:

Post Isalæ Campis decimus tibi transit annus:

Nunc demum Harlemi pascis ovile sacrum.

Vocet tonans, calamoque potens, famæque probatæ.

Mactæ operum! & natus vive beate pater.

Sperzen op de Afbeeldinge van Daniel de Souter.

O kind'ren, dit is't beeld van Souter uwen vader,

So hy den onderdom vast komt alleenskens nader.

Dus leert gy binnens-huys, ô Souter, al d'yn volk:

Dus leert gy Godes kerk op stoel als Godes tolk;

Aen vanklyk Predikant aen d' Hillegomsche sanden:

Daer na tien jaeren lang, aen d'Zels groene stranden:

Te Kampen binnen stad: nu word des Heren schaer
Door dynen dienst geboed te Haerlem menig jaer.
Swaer-donderend van stem, en magtig-kloek in't schrijven,
Van losselijken naem, die eeuwig-lang sal blijven.
Ga met dyn scriften voort, en roem dy vrij daer in!
En leef tot nut en heyl van al dyn huygesin.

Henricus
Geckera-
nus, Bata-
vus.

*Magister
artium.

Henricus
Svalmius

*1627.

Ik roem o Geckeraen dijn bol en deftig spreken/
En meer dyn kloek verstand/ en klaer diep-sinnig pzeken:
Doozwaer! men hoorde di niet so seer een Predikant/
Als wel een Professoor/ en school-Theologant.
Dit heeft alhier van ouds dooz menig merklyk teken
Geburigen en genoeg aen di in school gebleken:
En heft te Lepden dat wel meest geopenbaerd/
Dewyl gy *Meester sijt der konsten daer verklaerd.
Wanneer het Synodus van onse Noordche Sieden
Alhier gehouden werd ses jaeren nu geleden/
So gasmen di 'tbeuind/ so gasmen di 'tbelep/
So gasmen di 'tbesnier/ om dyne dapper heyd.
Wie sag opt op den stoel so aengenaeme seden/
Devallig aengesicht/ en liefelike reden?
Wie stroomde so luchtig heen/ wte bloeyd so saet en soet/
Als onse Swalmius met sijne tonge doet?
Hoe deftig sijn sijn reen/ hoe grondig me bebonden!
Hoe hangt en kleefde het al! hoe ist te saem gebonden
Hoe seyd hy wat hy wil/ dat alles klemd/ en sluyt!
En drucht so rijk en klaer sijn herten meynning upt!
Als hier het Synodus weer binnen onse mueren
(Op dat de goede stand der kerke mogte duren)
*Nu laetst vergaderd was/ so is 'tbelep daer van
In dyne hand gedaen/ o alder waerdste man!
En doe Sabina was te Delf den dood gestorven/
So heeft se eer van di en gy van haer verwozven/
Dooz dyn geleerd Sermonen/ en treflyk Lijk-vermaen,
Als sy in Wegerland ter aerden is gedaen.

Henricus Svalmius. Batavus.

Heeft upgegeven Christelijke Verklaringe over de woorden
des H. Apostels Pauli 2. Cor. 5. 1. in forme van eene Lijk-predikatie over
'tasterven ende begraven van de doorluchtige ende hooggeborene Vrou-
we, Vrouwe Sabina van Egmond, geborene Prinzesse van Gavren, Gra-
vinne van Egmond, &c. Te Rotterdam 1615.

Jacobus De pber tot den Heer/ en tot het hups des Heren
 Campius Doet sich in Campius seer kragtig op in't leren:
 Campensis Ook word van synen mond op stoeluiets voordgebracht/
 Of 'tis wel doorgetwrocht/ en heplsaem diep bebarht/
 Iosephus Iosephus word met recht om synen aerd geprezen/
 vanderRo- En byndeligh gelact/ en by en stemmig wesen/
 terenHarl. Om syn bedaerden styl/ en om syn goed belepd/
 En redens overbloed/ en trouwe bligtighepd.
 Iohannes De Seins ook/ hier gesteld de Fransche Kerk te stichten/
 de Seins, Wat gaven heeft hy niet Gods volk te onderrichten?
 Campensis Wat gaven van den Geest? de gaven syn veel meer
 Van sijne jaeren syn/ de gaven vanden Heer.
 Samuel Maer sal ik ook alhier mijn eygen name spellen/
 Ampzing En onder het getal van mijne broeders tellen?
 Harl. 'Tis waer/ ik sta hier me/ de minste onder hen/
 Gods knecht in synen oogst/ dat ik niet waerdig ben.

Eddi Tractatus Patris adversus Anabaptistas, ex Belgico Sermonē li-
 bero stylo in Latinum conversos, nonnihil locupletiores. Lugd. Bat. 1619.

Arijm-Katechismus. Ibid. 1624.

Christen-Hoog-tijden. Ibid. 1625.

Tegenwoordige Beschryvinge ende Lof der Stad Paerlem. te
 Paerlem 1628.

Nonnulla sequentur, si Dominus dederit.

Christelij- Dus sietmen dan by ons het Hups des Heren bloeyen/
 ke Gerefor- Dus sietmen Godes volk hier waszen ende groeyen/
 merdeGeg- In kennis/ en in deugd/ getal/ en overbloed/
 meynic. Wat weer de duyvel ook dooz/ waerd en leugen doet.
 O Christus/ Heer des Oogst/ laet voords de rijke stroomen
 Van dijnen Hepl' gen Geest op dijne knechten komen/
 En segent hunnen dienst/ en laet dijn liebe werk
 Gelucken tot dijn eer en nut van dijne Kerk!
 Maer rust gy van uw sweet/ en van uw woelig draben/
 En van uw sueren last/ en al uw pijnlijck slaben
 Getrouwe Kampioens/ die nu uw kroon erlangt/
 En utwen grooten loon van utwen God ontfangt.
 Iohannes O Bogaert! kyspreek met di/ so moet ik met di spreken:
 Bogaert. Also dijn deugden mij noch diep in't herte steken:
 Also des Heren volk dijn arbejd niet vergeet/
 Dien gy in trouwen bligt aen haer hier hebt besteed.
 En seker! heestmen opt het heylig woord des Heren
 So desrig/ hoort/ en klaer van iemand horen leren/

Als gy veel jaeren hier te Haerlem hebt gedaen/
 Dijn naems gedachtenis en kan hier niet vergaen.
 Gy hebt by dijnen tijd niet schryben/ ende pzeken/
 Met penne/ ende mond/ de valsche Daepsche streken/
 Hun leugen/ en vergift/ met groote dapperhepd/
 Als ook dijn boek noch rugd/ wel grondig wederlepd.
 En als Arminius de kerke ging beroeren/
 En als Arminius de luyden ging verboeren/
 So sijt gy inden Haeg van wegen dese saek
 Het sommigen gebuykt in eene tsamen spraek.
 Laet dan Arminius van dijne kloekhepd spreken/
 Laet Godes volck alhier daer aen het segel steken/
 Dijn schriften doend dat ook seer overbloedig kond/
 So schepde ik er af/ en sluyte mijnen mond.

Johannes Bogaert, van 's Gravenhage.

Heeft in't licht gegeven Schrifuerlijke Fondamenten tegens de son-
 derlingste Argumenten/ daer door de Hauselijke Leraers ende Jesu-
 wijten (onder den tytel der oude Apostolijke lere) verschepte dwalun-
 gen ende verkeerde opinien der Hauselijker Kerke pogen te berde-
 digen. Haerl. 1603.

Versus in Effigiem Iohannis Bogardi.

Bogardus hic est, ille, qui manu Dei
 Brugis subactis hostium evasit minas,
 Christi satelles, unicâ rutilans fide,
 Erravit exul, donec Harlemi sacrum
 Iubente Christo pascere ocepit gregem,
 Et pro virili veritatem pandere.

Verzey op de Afbeeldinge van Johannes Bogaert.

Dit's Bogaert, die des vjands hand
 Ontquam, als Brugge was vermand,
 Gods Knecht, in Gods geloof bevrijd.
 Hy sverfsde balling tot der tijd
 Hy t' Haerlem heeft Gods Kud gesweyd,
 En waerheyd magtig uygebreyd.

Adrianus Tetroden, kniepn dij me: hoe kan men dij vergetend
 Tetrodus. Hoe kan men dij geen dank hoorz dijne diensten wetend
 Harl. obit O trou- volstandig man! die meer gedessend sijt
 7. Julij. Den tijd dijns wandelings als iemand inden stryde.
 1618. De roem van Crucius sij ook alhier beleiden:
 Iohannee Ik denk noch aen sijn stem/ en liefelijke reden/
 Crucius. En ongevepnd gemoed. Hoe trou hoorz Godes kerk!
 Hoe trou hoorz't Vaderland/ nu kroond de Heer sijn werk.
 Ook moet ik hier van hem niet laten upt te meten/
 Dat hy op't Synodus te Doordrecht heeft geseten/
 Wanneer Arminius vergift daer is beproefd/
 Waer hoorz hy Godes kerk en't Land so heeft bebroefd.
 Hy heeft ons nu en dan upt and're vreemde spraken
 Een boek van grooten nut/ van goddelijke saken/
 In onse tael gebzagt/ en gaf met blyt/ en trou/
 Het gene dat hy wist dat ons wel dienen sou.

Iohannes Crucius, van Rijzel.

Heeft de Boervaerdigheyd des Levens van Ian Tassin overgeset upt
 Fransch in Duptsch.

Het Ampt der Kerken-dienaeren &c. door Antonius VValaeus upt
 Duptsch in't Fransch.

Koninklijke weg. upt Latjntn Fransch.

Onpartijdigen Rechterhejde in Duptsch/ ende Fransch.

Begin, ende Voordgang der Kerkelijke beroerten in Holland door
 Frederick de Vrij. upt Duptsch in't Fransch.

Sterf den 7. Feb. 1625.

Exaf-schzist Gay Iohannes Crucius.

Iohannes CrVCIVs rVst hier In God ontsLapen/

¶ Vd VYf entseftlg laet: aLs hleerst Chzist vs [Chacpen

¶ Maest VYfen dertlg laet/ Met groote naerstlgheid/

¶ En sonder een ge tWist/ In Llesoe/ had ge Welde.

Versus in Effigiem Iohannis Crucii.

En Crucium, cum jam Christi sex lustra Satelles

Dulciloquo sacrum pasceret ore gregem.

Exhibet ora quidem sculptor tibi, cætera verò

Artificis poterit reddere nulla manus.

Verzey op de Afbeeldinge Gay Iohannes Crucius.

Als

Als Cruel soete stem tot Haerlem was gehoord
Nu vijf en dertig jaer naer luyd van Godes woord,
Doe heeft des Kunst'naers hand die beeld gemaect naer 'leven,
Maer 'stevens kragten selfs de kunst niet kan geven.

Siet Crucius, als hy, Gods Knecht, des Heven scharen
Had met sijn mond gedweyd schier vijf en dertig jaeren.
De Schilder geeft u wel sijn beeld, maer sijn verstand
En kan niet sijn vertoond door enig Meesters hand.

Doe deed Acronius noch kortz sijn wijs heyd blijken!
Wiens tonge inoster niet voor sijn tonge wijken?
Doe branden sijn reën door pber opgestookt!
Doe dichtwils heeft de stoel gedaberd/ engerookt!
De schriften die hy heeft in d'uck in't licht gegeven/
Met-namen tegens' trijk des Antichrists geschreven/
Getuppen van sijn geest/ en van sijn kloek verstand/
Dat God door sijnen geest had in sijn huyg geplant.
De dood die heeft hem ook met sijnen schicht geschoten/
De dood die heeft hem ook in't warte graf gestoten:
Dus is sijn aerden-hut in d'aerde neergedaeld/
En sijn siel van God ten hemel ingehaeld.
Daer leed hy by den Heer in alle eenwigheden/
Met alle knechten Gods/ die opt den Heer beleden/
En streken voor sijn eer/ daer blinkt hy voor den troon/
Met alle Sterren Gods/ voor God/ en sijnen Soon.

Iohannes
Acronius.

Iohannes Acronius, Frisus.

Heeft in't licht gegeven Apologiam, ofte Verandwoordinge des E-
dits/ welker van ein erbar Rhadt der Stadt Groeningen jegen der
Weberdoper unde ander Secten onordningen alim 7 September des
jars 1601. gepubliet/et/ unde dozzch etnen ungenomeden Libertiner
mit allerlege balsege unde nichtweidige geschrey aengebelle is woz-
den. Gron. 1602.

Erinneringe vande Beropinge der Prediger/ wdanig/ und dozzch
wehm de sulve geschel. Sampt ook wat vā dem Iure Patronatus, ofte
Collations-rechte ober de Kerkliche Beneficien tho holden sij. Gron.
1604.

Syntagma Theologiae, seriem & connexionem praecipuorum Capitum
Doctrinae coelestis perpetuis tabulis quam brevissimè ob oculos ponens,
Gron. 1605.

Elenchum Orthodoxum Pseudo-Religionis Romano-Catholicae, plu-
rimos

rimos & gravisimos errores moderni Papatus de præcipuis Christianæ Religionis Capitibus sic percontans, ut inde necessitas ejus deferendi & abrogandi, ac reformandæ ab eodem Ecclesiæ, (at omnibus appareat. Oppositus Papatui in Cliviâ, Davent, 1615.

Problema Theologicum de nomine Elohim, An eo personarum in Deo pluralitas insinuetur, Gron. 1616.

Problema de Studio S. Theologiæ rectè privatim instituendo. Item de Concionibus Ecclesiasticis aptè formandis & habendis, Franck, 1618.

Optmonsteringe van herschepdene Dolsingen ende ongerijmde opt-nie der genaemde Lutersche/ in dese landen onlangs in enige Charta-bellen/ om die eenboudigen te verwerren/ uptgegeven. T. Aernhem. 1625.

Sterf den 29. Sept. 1627.

Versus in Effigiem Iohannis Acronii.

Acer in adversos sic pugnat Acronius hostes!

Sic tonat ad linguæ fulmina dia suæ!

Verba sacer cœtus cœli testantia zelum

Accipit, & pravas horret inire vias.

Ecqua tui merces, pastor reverende, laboris?

Cui Christus lucrum, divitis optet opes?

Verzey op de Afscheeldinge van Johannes Acronius.

So heeft Acronius in alle dapperheden

Der Saften Zwavel-geest oyt mannelijk bestreden!

So donderd syne stem, Wanneer sijn yver spreekt,

En heylge blixems kragt uyt sijne lippen breekt!

Gods volk ontfangt sijn reen, die 'themels vuer getuygen.

En vreesd so quaed te doen, of sich daer na te buigen.

Wat sal dijn loon nu sijn, ô Harder hoog ge-eerd!

Is Christus dijn gedwin? gy hebt dat gy begeert.

'Iverhang u allen ook die opt stond hier ter siede/

En na verrichten dienst nu leeft om hoog in brede/

En wijselt uwe moeyt met allen herten-lust/

En uptgeslaefden last met uwer Heren rust:

Daer waer ons aller hert tot hem is opgeheben/

Die na gesmachten dood nu leeft/ en ons doet leven/

En yder vroomme siel/ door sijnen Geest geleyd/

Na uptgestreden stryd by hem sijn plaetz bereyd.

Maem

Maem-Register der Haerlemsche Predikantey Vandey
 beginne der Christelijke Reformatie tot desey
 huidigey dag.

Abrahamus Gallus.

Iohannes Damius.

Henricus Geesterantis.

Gerardus Blockhoven.

Lukas Hesp.

Iillis Stro.

Iohannes Ampzing, van Oetmarzen.

Heeft geschreeven Kort onderwijs van Gods Verbond/ so inden
 Ouden als Nieuwen Testamente: ende vande Verselgelingen des sel-
 ven. Waer in met grond der Schrift bewesen word/ dat ook den on-
 mondigen kinderen der Gelovigen de Doop toekomt: met Weder-
 legginge der pynctpaelste Argumenten/ die van den Wederdoperen
 tegen den Doop der selver kinderen worden voorgedragt. Be-
 spekerke gewijse ingesteld.

Verklaringe vande Menschwordinge Jesu Christi. Alwaer on-
 der anderen bewesen word/ dat Jesus Christus sijn vleesch heeft aen-
 genomen upt het wesen ofte substantie der V. Maget Maria: met
 wederlegginge van't gene de Wederdopers gemeenlijkende pynctpa-
 lijk daer tegens voorbragen.

Enige Propositten nopende de Kerckelijke Discipline/ voorgesteld
 ende verhandeld upt den woorde Gods: waer in't rechte gebuyk van
 die/ ende 't groote misbryk by de Vlaemsche Wederdoperen met
 grooter tyrannij/ regelrecht tegen Gods klaere uptgedrukte woord/
 tegens nature ende goede Politij gedreven/ seer levendig betoond/
 ende bewesen word.

Nonnullas Orationes, & Tractatus Medicos.

Iohannes Bogaert.

Willem de Hasc.

Heeft in't licht gegeven Een seer Noodzakelijk Leer-stuck, in't welke
 alle yzoome Christenen haer dagelijck moeten oeffenen/ om met een
 goede conscientie in den Here gesterkt ende wel getroost te werden in
 alle het lijden datze hier moeten dragen.

Item Een Noodwendig Leer-stuck, waer in de mensch grondig werd
 onderwesen van't eeuwige leven ons door Jesum Christum ver-
 woopen.

Iohannes Matthijsius.
Adrianus à Tetrode, Harl.
Henricus Geesteranus.
Egbertus Verhoeven, Harl.
Isaacus Iunius.
Daniel Souterius.
Dionysius Sprankhuysen.

Deeft uytgegeven Dankoffer, Daerl. 1616.
Theodorus Schrevelius vande Lijdsaemheyd berduytscht. Delf. 1617.

Iacobus Campius.
Iohannes Acronius.
Samuel Ampzing, Harl.
Iosephus vander Rosieren, Harl.
Henricus Svalmuis.

Medikanten der Fransche Seneynte.

Iohannes Tassin.

Deeft in't Franz geschreven Boervaerdigheyd des Levens.

Vande Merk-teykenen der Kinderen Gods, ende vande Vertrou-
wingen in hunne Verdruckingen, aende Gelovige Nederlanders.

Onderwijssinge tegens de dwalinge der Wederdoperen

Op de vier navolgende stukken:

- I. Vande Menschwordinge Iesu Christi, waere God, ende
waere mensche.
- II. Vanden Doop der jonge Kinderen der Christenen.
- III. Van het Ampt, magt, ende autoriteyt der Overheyd.
- IV. Van het sweren den welbedachten ende solemneelen Eed.

Iohannes Cracius.
Iohannes de Seins.

Met recht ook moet ik hier die dapp'ze mannen eren/
Die met de Predikers Gods Kerke hier regeren/
De Oudsten in Gods volk/ al mannen van beleyd/
Al mannen van verstand/ en van Godsaligheyd.

Ouderlingen der Kerke.

Johan vander Kamere.

Kornelis Out.

Iaques Schor.

Kornelis Bol.

Gerrit Iakobszen.

Rogier van Pocke.

Adriaen Weyns.

De achtste plaetse is tegenwoordig ledig door het affsterben van
Arnout Druyvensteyn.

Ouderlingen der Fransche Gemeente.

Abraham Herselin.

David le Borgne.

VVillem Hofman.

Waer is een Classis ook (ik kan't niet waerheyt tugen)
Waer upt de kerken Gods meer nuttigheiden sypgen/
En die de steden meer van Predikers versiet/
Als die van ons quartier/ als die van ons gebied?

Classis.

Predikanten der Haerlemsche Classis.

Daniel Souterius.

Henricus Geesteranus.

Henricus Syvalmius.

Iacobus Campius.

Iosephus Rosarius, Harl.

Samuel Ampzing, Harl.

Haerlem.

De sebhende plaetse is tegenwoordig open door den dood van
Iohannes Acronius.

A Egidius

Aegidius de Breen.	Beverwijk.
Ian Maertenszen.	Delfen.
Petrus Facius.	Sandvoort.
Iohannes Iunius.	Alzendelf.
Cornelius de Dien.	Heemstede.
Franciscus Stochius.	Heemskerck/ ende
aliàs Scipio.	Kastrikom.
Simon Ockerfzen.	Westzanen.
Matthias Hafard.	Wijk op See.
Balthasar van Beau-	Sparenwoude/ ende
mont.	Sparendam.
Henricus Bruiningius,	Alkerflood.
Harl.	
Iohannes Crucius, Harl.	Zaenredam.
Henricus Crocius.	Zisp.
Abraham vanden Berg.	Linnen.
Iacobus à Tetrode, Harl.	Krommenie.
Iacobus Hoeuius, Harl.	Krommenyerdijs/ ende
	Amellendam.

4n. 1624. Eerste Predikant op die plaetse met der woon: sijnde te vozen
eene Combinatie met Dytgeest.

Abdias Widmarius.	Dytgeest.
Petrus Chevalius, Harl.	Oostzanen.
Levinus Beckmannus.	Wormer.
Petrus Alberti, Harl.	Delfmeer.

Iohannes
Iunius.

De Longe laet mij toe dijn naem hier ook te spelben
Met-namen in mijn dicht/ en dijn lof te melden/
Die Christus eer so kloek met Godes woord beweerft/
En daer Socinus leer en grond te gronde keert,
En ga so dapper voort/ gelijk gij hebt begonnen/
En geef Socinus ons vernield/ en overwonnen/
En al dat slim gespuys/ dat ook die noten singt/
En sich behendelyk in onse landen dzyngt.

Sub proelo habet Examen Responſionis Fauſti Socini ad Librum Iacobi V Vicki de Diuinitate Filij Dei, & Spiritus S. Vbi ſimul nonnunquam aliorum etiam Samofateniorum rationes diſcutiuntur.

**Ook moet ik op de Breen en Haſards namen letten/
Die zomtijds beſig ſijn met boeken-oberſetten
Oyt Engeliſch/ en Hoogduytsch/ en ypt de Franſche ſpraak:
Een prijzelyke daed/ en ſlichtelijke ſaek.**

A Egidius
de Breen,
Matthias
Haſard.

Egidius de Breen, van Doordrecht.

**Heeft inde Nederduytsche Sprake vertaeld ypt Hoogduytsch
Twee Tractaten van Guilhelmus Perkinſius vanden Doop, ende het
Avondmael.**

Twee Predikationen van Rodolphus Hoſpinianus over den Parabel van den Verloren Soon.

Oyt Franſch/ Twede deel der Boerſche Tſamenſprekinge.

Oyt Engeliſch/ Theſaurus Eccleſiæ door Andraſas VVillerus.

De Lere des Bibels, ofte Vragen ende Antwoorzen ober het Oude
ende Nieuwe Teſtament.

Matthias Haſardus, Flander.

**Heeft in Nederduytsch overgeſet Aendachtige Meditatieen ofte Be-
trachtungen over het Lijden van Ieſus Chriſtus, inde Hoogduytsche Ta-
le beſchreeven door Martinus Mollerus.**

**Atem Handboekken vande Voorbereydinge ter Dood, door den
ſelven.**

**Beroepene Predikanten ynt de Haerlemſche Claſſis in
Steden deſer Provincien.**

Rudolphus Petri van Zaenredam t'Amſterdam beroepen den 31.
Jan. 1612.

Henricus Geesteranus van Wſtendelf te Haerlem den 10. Jul. 1612.

Cornelius Dunganus van Zaenredam t'Aernhem den 25. Aug. 1617.

De Predikant t'Vrecht.

Iſaacus Hagius, eertijds Predikant te Wozmer/ nate Delf beroepen
1618. ende aldaer geſtorven 1624.

Dionyſius Sprankhuysen te VVoudrichem beroepen 1619. **De Pre-
dikant binnen Delf.**

Iohannes Derramour, Harl. van de Beſteruijk te Leyden den 24.
Sept. 1619.

Iohannes Flamen van Zaenredam t'Vrecht den 9. Jun. 1620.

Iohannes Follinus, beroepen vande **E. H. W. Heren Staeten Ge-
nerael tot Predikant op de Naſzouſche Vloete onder t'beleyd van Iaques**

L'Heremite uytgebaren/ an. 1623. 1624. 1625 ende 1626. van sijnen dienst te Sandbroot ontslagen den 7. Oct. 1622. Na Predikant te Pa-
likatten in Oost-Indien. an. 1626.

Martinus Bruno van Heemstede t' Alkmaer den 13. Mei 1624.

Henricus Geldorpius van Oostzanen te Leeuwaarden den 16. Oct.
1625.

Isaacus Junius te Delf heroeven 1626.

Isaacus Plancius van Heemstede ter Goude den 18. Maert. 1626.

Cornelius Petrus, Harl. van Sandbroot ter Elburg den 1. Sept.
1626.

Doctoren
inde Rech-
ten, ende
Medicijne,
Twaer arbejd sonder end een yder te verhalen/
Geleerd in alle konst/ geleerd in alle talen/
Bedreuen in het Recht, en in de Medicijn,
Die hier by ons seer veel/ en seer ervaren sijn.

Doctoren ende Licentiaeten inde Rechten.

Illis de Glarges, Here van Ellesmes/ Raed/
ende Pensionaris.

Iohan van Bosvelt, Harl. Secretaris.

Iohannes van Berensteyn, Secretaris vande
Hooge Vierschaer van Kermerland/ ende
Brederoode.

Paulus van Berensteyn, Harl.

Adrianus Kies. Harl.

Franciscus Kies, Harl.

Theodorus Ramp, Harl.

Egbertus Ramp, Harl.

Cornelius Dobbius, Harl.

Iohannes Vervver, Harl.

David van Wafzenberg, Harl.

Adrianus van Selle, Harl.

Adrianus van Dorp, Harl.

Casparus Spaen.

Franciscus Valk.

Gisbertus Melchior Appelman.

Advocaeten ten Hove.

Antonius de VVael, Harl.
 Theodorus Boorten, Harl.
 VVilhelmus Hulft, Harl.
 Symon vanden Broek, Harl.

In vreemde Landen verrocken.

Leonardus van Bosvelt, Harl.
 Iohannes Halevvijns, Harl.
 Iohannes van VVaszenberg, Harl.

Doctoozen inde Medicijney.

Matthias Damius.
 Nicolaus Le Febure, Harl.
 Gregorius vander Plasze, Harl.
 Iohannes des VVatines, Harl.
 Iohannes Bischoep.
 VVilhelmus Brouvver, Harl.
 Henricus Braber, Harl.
 Symon Rodenrijs, Harl.
 Lukas Brandenburg, Harl. *Peregrè profectus.*

Ook is sulck aller aerdt in dees geleerde tijden/
 Dat wie geleerdheyt liefd sich moet in ons verblijden:
 Want somen onder ons/ of elders/ sieden vind/
 'Tis Haerlem die de konst en wetenschap bemind.
 Door-lang is sy gewoon haer jeugd wel op te houden/
 Om sich/ haer school/ en kerck door haer volck op te bouwen/
 Door-lang gansch ober-mild de haere op te voen/
 Om haer/ haer school/ en kerck/ weer hunnen dienst te doen.
 En sulck genegd gemoed ter konst van onse Heren
 Kan ook seer dupdelijk/ en overbloedig leren
 Ons Stedes Librarij, en rijcke Bocken-kas,
 Die daeglijck meerder word door merckelijck ge was,
 En dat op haer meer acht en op'sicht sij genomen/
 En dat daer meer en meer de nutste boeken komen/

Stads A-
 lumni, ofte
 Studenten,

Biblio-
 theek.

Bibliothe-
 carij,

En datze rijcklijk sij van alles opgetast/
So word op haer van twee gedurig wel gepast.

Bibliothecarij, ofte Opfienders der Librije.

Henricus Geesteranus,
Nikolaes van Krabbenmorsch.

Anatomie, De liefde tot de konst kan mede van gelijken
Dyt ons Ontleden-plaerz seer oberbloedig blijken/
Pand, Wel-eer in't Pand bereydt/ by onse libzarij/
Schermschool. Daer ook de Scherm-school is gelegen aen de sij.
Markt van Ook is in't Pand de Markt en Koopmanschap van't Garen,
de Haerle. Van Smallen, Legatuer, en onse and're waren,
sche yvaré. Bequaem tot dese saek: op dat de Galerij
Die waren booz het quaed van 'natte weer behy.
Loijerij. Ook is de Loijerij van Noppen, ende Smallen,
Kamervan En diergelijk getweef/ hier goede plaetz geballen:
de Brood. Gelyk op't Bagijnen-hof een deel daer van de Kerck
vvegers. Hier toe geepgend is booz al het Zaeijen-werk.
Vindersder Hier is de Kamer ook voor die de Brooden wegen,
Smede, Bac En Vinders vande Smeen, en 't Backers gild gelegen/
kers, Bar. So me der Chirurgijns: de Dragers van het bier,
biers, Bier. En lywaets Makelaers vergad'ren ook alhier.
dragers, en En nademael ik dit van't Pand heb laten weten/
Vydra. So kan ik Blesers-Graf booz-al ook niet vergeten/
gers, &c. Dat hier gebonden word/ die honderd jaeren oud/
Blesers En tien/ en een/ daer toe/ een huysvrou heeft getrouwd/
Graf, ende By welke hy in echt een dochter heeft gewonnen/
Graf- Die opgeschreven werd in het getal der Pommen/
schrift. En heeft boozds na dien tyd noch twintig jaer geleefd/
Gelijc sijn Graf-schift hier van ouds te kennen geeft.

Het geen men ons van-ouds van Bleser hier liet weten,
En door den tijden was verduyfterd, en verlesen,
Vord met dat oud gedicht opnieu zweer voorgedaen,
Dat so denck waer die stuck niet kome te vergaen.

Graf-schrift van Dirk Ianszen Bleser.

 Jer seyt begraven leser,
En ouden Dirk Ianszen Bleser,
Zonderd

Honderd en elf jaeren
 Was hy oud na syn Verklaren,
 Doen hy eerst soude trouwen
 Ter echt een jonge vrouwen.
 Den pastoor seyde hem bout,
 Gy Dirk sijt seker veel te oud,
 Ey komt waerlijk veel te laet
 Om te vol doen den echtten staet:
 Hy sprak Heer set ter sij
 Die honderd jaeren zij,
 En die elf alleen behoud,
 So en fen ik niet te oud.
 Dit houlijk is al dus volbragt
 Met lief den sonder kla gt,
 So hebben geleefd dese twee
 Tessintig jaeren met vree,
 Een dochter gessonney,
 Seestlijk gestorven eener Nonney.

Ik kom ter stout bedrijf/ en ter Romeynsche daden,
 Van d'onzen aengericht door kloekhepd/ en door raden:
 En vinder onder veel insonderhepd twee/
 't Beleg van Damiaet/ en van ons egge Stee.
 Als Keyser *Frederick een groote magt van knechten
 En een geweldig volk en leger op de re rechten/
 Rucht †Floris Hollands Graef met Haerlem me te been/
 Op dat speenen tocht op't land der Turken been:
 So sign sp met geweld te samen met hun allen
 En met gemepnder hand in †Palestijn gevallen/
 En hebben na veel poeds/ tot meermaels wel gelucht/
 Theyz in Egyptenland door Damiaet gerucht/
 Een Stad natuerlijk vast/ mits op de See gelegen/
 En aenden Nijlschen vloed, die ook noch meerder segen
 Van sterkte aen sich had/ door wetenschap verricht/
 Door konst te weeg gebracht/ en door praktisch gesticht:
 Want in den mond des Nijls twee Torens aen de syden
 Belegerden den stroom/ den ingang te beghyden

Vromicheyd.

Beleg van Damiaten.

*Fredericus toegenaemd Barbarossa CXII. Keyser.

†Floris de III. de XIII Gr. van Holl.

‡Het Heylig Land.

Met yren Keren-tuych, dat onder inden bloed
 Hun alle breeg benam/ en d'onfen al den moed:
 So dat sijn Majestejt die Daniaet belepde/
 Topbreken van sijn heyt daer ober nu berepde/
 Met sijnen gantschen raed. Wie heeft dic schand getweerd
 Als onse burgerij/ die pder heeft geleerd/
 Wat kloekheyt/ en verstand/ vernuft/ en geest vermogen/
 Wat Helden al bestaen die maer na ere pogen?
 En hebben niet praetijck een sijbe stale Saeg
 Beneen aen't Schip gehecht/ en aen de kiel om laeg/
 En so dan in't gesicht van alle onse schepen
 Dooz stercken wind gejaegd de ketens afgenepen
 Met hun metaele kiel/ en scherpen p'ren tand/
 En smeten met geweld de raekren op het land.
 Victozi! Theyt dat volgd. Daer gaen wy henen strijken/
 En ballen heftig aen/ en doen de Turken wijken/
 En slaense van de wal/ en breken in de stad/
 Die dooz dit moedig seyt den moed verlozen had.
 Ons burgers trocken in/ ons haendelen die blogen/
 Daer na quam al het heyt na ons voorbs ingetogen/
 Ons burgers hadden d'eer/ en d'eerjen tocht voor al/
 Verwinners van de stad/ verbrakers van de wal/
 En sijghands hoogen moed. Dies werd ons lof gegeven
 Dooz sulck kloek-sinnig seyt met sulken moed bezyen/
 En ook een meerder Schild van sijne Majestejt
 In teyken en ter eer van noch meer hooftsejt:
 Want siet wy dzoegen nu alre 'rbekende teken
 Van onse dapperheyt tot meermaels toe gebleken/
 Dit tuggde 't bloedig Veld, dit pder Ster daer in/
 En hadden al te saem/ heur vieren, desen sin.
 Sulck dat de meerderheyt der Sterren t'onsereren
 De wijsse sekerheyt van onse kloekheyt leren:
 En willen dan de vier/ dat Gosten viermael heeft
 Dooz 'tmoedige geweld van onse bupst gebeeft.
 Daer by dit vijfde komt en 'tmeeste wel van allen/
 Dat hier voor Daniaet aldus is hoozgeballen:
 En so is doe ter tijt dit Schild ook noch vermeerdt/
 En met een silver Swaerd, en Kruyz daer op/ vereerd.
 Met dit Devijs daer by: de magt is overwonnen
 Door moed, en dapperheyt/ 't geweld is so verflommen/
 Het onvertsaegde hert heeft al des vijands praecht
 En sijnen stercken arm en wal ten val gezagt.
 Dit volle Wapen-schild met Swaerd, en Kruyz, en Sterren,
 Met sulken naem gehaeld/ en eenwig lof van verren/

Derdevya-
 pen-schild
 der Stad
 Haerlem.

* P. 6.

Vierde
 V Vapen-
 Schild.
 Devijs: VI
 CIT VIM
 VIRTYS.
 Vijfdecnde
 Dobbel
 V Vapen.
 schild.

word

Aldus lag Damiat met Torens afgeschoten!
 Aldus lag Damiat met Ketens afgesloten!
 Aldus voor vuur en vlam, aldus voorsiet en swaert,
 Aldus voor keyser geweld en ongeraf bevaert!

So boelt het Haerlem'sch volk de schakels afgezept!
 So heelt het Haerlem'sch volk de Turken aan geroepen!
 So hebben sijtegepraang der zacken door gesneen,
 En al de macht en prangt van Damiat vreezen!

So is der Turken trotz voor onsen moed besweten!
 So heft gy Damiat de kroon vanit boofd gesteken.
 O Haerlem vrooms te Stad! Bereijst my dit feyt,
 Dat dynen vaders naem door al de werelt spreyt!

Word met den slo'ren Boom, en daer aen bast gesnoerd/
 Als een en dobbel Schild wel meest van ons geboerd.
 So heeft ook al ons volk/ tot eer der Batavieren/
 Tot eer van desen tocht/ hun Schilden, en banieren/
 Van daer te hups gebragt/ als elk verkregen had/
 Tot roem van sijn geslacht/ tot roem van onse Stad.
 Ook sijn hier noch by ons twee Klokjes in den toren
 Van kostelyk metael/ die wy noch daeglyk hozen
 Wy troepers dies triumphs/ die dan tot meer bescheyd
 De Damiaetjes sijn van Damiaet geseyd.

Damiaet-
 sche Schil-
 den vande
 Haerlem-
 mers.
 Damiaetjes

Triumphs Gay Samiaeten.

Op sich selbey anders verhandel d' gelijk die inde
 Glasen op de groote Sale der Heeren Woed-
 schappen der Stad Haerlem Gay Jay
 Wouchozst geschreyd staet.

Als Keyser Frederick voor enig honderd jaeren
 Een groot en magtig heyr te samen deo vergaeren
 Op't ongelovig volk den Turk en Saraceen,
 Ruckt Floris Hollands Grac ook al sijn magt by een,
 Met *V Villem sijnen Soon: bysonder tuytgelesen
 Van onse Burgerij, en wat hier puyk mogt wesen,
 De bloem van onse jeugd. So sijn sy r'seyl gegaen,
 En doen in Palestijn de eerste haven aen:
 En setten voet op't Land: en hebben steen met hopen.
 En sterkten met geweld en stormen asgelopen.
 Wat leyter menig Turk en Saraceen in't sand,
 Geveld en omgebragt door onser mannen hand!
 En so nu'tmoedig heyr vast alles had gekregen
 Naer wil in't Heylig Land door Godes rijken segen,
 Ruckt wederom ter sloop, en drijft in d'oude vloot
 Daer Damiaten leyt aen See in Nilus schoot,
 Maer hier scheen'tongeluck hun voor het hoofd te stoten
 Also de Haven was met Kerens toegesloten,
 En Torens vast beset, ten waer ons volk alleen
 Met hun getande Schip het tuych had afgesneen.

*V Villem de
 L. na de XVI
 Gr. van
 Holl.

En so den Zweg gebaend : daer op sy met hun allen
 Van al de vloot gevolgd op Damiaten vallen
 Met uystersten geweld, en nemen in't begin
 En hütte vanden storm de stad met vechten in.
 Mijñ Stad, hier is dñ roem! mijn Stad! gy die het open
 Al's leger hebt gemaect de haven in te lopen,
 Gy, die de ganschē vloot geleyd hebt tot de Stad,
 Die niemand sonder dñ veel-licht gewonnen had.
 De Turken sagen dñ op hunne ketens dringen,
 En voor hun ogen die aen duysend stucken springen,
 En konden voor dñ magt en kloekheyd niet bestaen.
 Mijñ Stad hier is dñ roem die nimmer sal vergaen!
 Hier volgd nu krijgs gebruyk. Die hun partij verachten,
 En'tuyterste geweld tot hun perykel dwachten,
 Verkrachten hunnen staet, en brengen kind en vrou
 En sich en al hun volk in ongeval, en rou.
 Dit is (ô Damiaet!) ook over dñ gekomen,
 Dñ, seg ik, die dñ heyl niet zwel hebt dwaergenomen:
 So treed het moedig heyl dñ leven, en dñ bloed,
 Dñ kroon, dñ eer, en roem, en schatten met de voet.
 So sijt gy jammerlijk geplonderd, en geschonden,
 So heeft het bloedig swaerd dñ manschap gansch verslonden,
 So heeft men dñnen staet verdorven, en verheerd,
 En in der asch geleyd, en grondig omgekeerd.
 So heeft men dñ van haef en goed voor dñne ogen
 (O jammerlijke stad!) beroofd, en uytgetogen,
 En prijs en beuyt gemaect. So is dñ roem, en magt,
 Dñ pragt, en prael, en troitz, geheel tot niets gebracht.
 Maer gy ô Bataviërs! ô Helden! ô Landzaeten!
 VVat hebt gy ons een eer en prikkel nagelaten!
 VVat hebt gy en ons door uwe dapperheyd
 VVat hebt gy onse Stad een naem en roem bereyd!
 So Fatma! laet niet af ons lof-basuyñ te steken,
 En doet so onsen naem hoog door de wolken breken,
 En kroond ons gulden hoofd met lauren om dit feyt,
 En laet dat over-al en dwijld sijn uytgebreyd.
 *Damiatjes Ons *Klinkende metael sal ook dit dapper teken
 Van onse fromicheyd met kelle stemme spreken:

En't Nieuwe VVapen-Schild sal onsen waerden prijs
 Verheffen voord en voord: ook 't Opschrift, en Devijs
 De Moed vervvint de Magt. Het Veld en't Svvaerd getuygen
 Dat Damiaet voor ons den hals heeft moeten buigen:
 De Sterren dat ons naem steyl tot de Sterren gaet:
 En't Knuyt vermeld het eynd en oorsaeck vande daed,
 De sekerheyd hier van behoefden uyt geen boeken
 Noch schimmelig papier sorgvuldig op te soeken:
 Getuygenis genoeg. Dit tuyd ook even seer
 So menig VVapenschild van menig Bander-beer,
 Van menig dapper Held: de VVapens die sy voeren,
 De VVapens sijn: die hier veel duysend tongen roeren,
 Die roepen't luys-keels uyt, die sy van desen tocht
 Tot hunne eren-kroon met hebben't huys gebrogt.
 Getuygd dit Mostaert-stam met dijn drie Svvaerde-knuyften,
 Die gy so moedig vat in dijn sterke vuysten:
 En gy die dijn arm uyt 'shemels wolken steekt,
 En eenen ridders Helm met magt aen stucken breekt:
 Getuygd dit desgelijck tot dijn en onser eren
 Vuyst-hamer met dijn vuyst van het geslacht Vervverens:
 Gy Knodsen tuygd dit ook van uwe Koddeus-stam:
 En Kogge-schip, waer me der Kogmans vader quam:
 'TSpin-rocken van't geslacht en stamme vande Knapen
 En laet ook desen lof der Haerlemmers niet slapen:
 Dijn Pijlen alle drie, en Sterren, huys van Hals,
 En maken ook dit seyt en mijn bedwys niet valz.
 Ook kan der VVilzens stam met hun drie Boge-schichten
 En d'oude roem der Beetz ons grondig onderrichten:
 So me de witte Leeu van Loo in't blaauwe Veld:
 En menig ander Schild van menig ander Held.
 Te recht dan plagten sich wel-eer in oude tijden
 De burgers onser Stad hier over te verblijden,
 En tuyden dese saek door teykenen openbaer
 Met uyterlijk Triumph den eersten dag van't jaer.
 Als onse Schutters hier uyt last van onse Heren,
 In hunne monst'ring de wapenen hameren,
 So kon het ook al dan wel staetlyk sijn gedaen.
 Laet die gedachtenis toch nimmer ondergaen.

WICIT
 VIM
 VIRTVS.
 & Bloed-rood

Haerlem;
 sche Ge-
 slachten, en
 VVapen-
 Schilden,
 van

Mostaert;

Helm-bre-
 ker,

Vervverē,
 Kodden,
 Kogman,
 Knaep,

Hals,

VVilzen;
 Beetz,

Loo;

En so den Zweg gebaend : daer op sy met hun allen
 Van al de vloot gevolgd op Damiaten vallen
 Met uystersten geweld, en nemen in't begin
 En hitte vanden storm de stad met vechten in.
 Mijne Stad, hier is dijn roem! mijn Stad! gy die het open
 Al't leger hebt gemaekt de haven in te lopen,
 Gy, die de gansche vloot geleyd hebt tot de Stad,
 Die niemand sonder di veel-licht gewonnen had.
 De Turken sagen di op hunne ketens dringen,
 En voor hun ogen die aen duysend stucken springen,
 En konden voor dijn magt en kloekheyd niet bestaen.
 Mijne Stad hier is dijn roem die nimmer sal vergaen!
 Hier volgd nu krijgs gebruyk. Die hun partij verachten,
 En' ruyterste geweld tot hun perykel swachten,
 Verkrachten hunnen staet, en brengen kind en vrou
 En sich en al hun volk in ongeval, en rou.
 Dit is (ô Damiaet!) ook over di gekomen,
 Di, (seg ik, die dijn heyl niet swel hebt swaergenomen:
 So treed het moedig heyl dijn leven, en dijn bloed,
 Dijn kroon, dijn eer, en roem, en schatten met de voet.
 So sijt gy jammerlijk geplonderd, en geschonden,
 So heeft het bloedig swaerd dijn manschap gansch verslonden,
 So heeft men dijn staet verdorven, en verheerd,
 En in der asch geleyd, en grondig omgekeerd.
 So heeft men di van haef en goed voor dijnne ogen
 (O jammerlijke stad!) beroofd, en uytgetogen,
 En prijs en beuyt gemaekt. So is dijn roem, en magt,
 Dijn pragt, en prael, en troit, geheel tot niets gebracht.
 Maer gy ô Bataviërs! ô Helden! ô Landzaeten!
 Wat hebt gy ons een eer en prikkel nagelaten!
 Wat hebt gy u en ons door uwe dapperheyd
 Wat hebt gy onse Stad een naem en roem bereyd!
 So Parna! laet niet af ons lof-baeyn te steken,
 En doet so onsen naem hoog door de wolken breken,
 En kroond ons gulden hoofd met lauren om dit seyt,
 En laet dat over-al en dwijld sijn uytgebruyd.
 *Damianjes Ons *Klinkende metael sal ook dit dapper teken
 Van onse vromicheyd met helle stemme spreken:

En't Nieuwe VVapen-Schild sal onsen Swaerden prijs
 Verheffen voord en voord: ook 't Opfchrift, en Devijs
 †De Moed vervvint de Magt. Het Veld en 't Swaerd getuygen
 Dat Damiaet voor ons den hals heeft moeten buigen:
 De Sterren dat ons naem steyl tot de Sterren gaet:
 En 't Kruyz vermeld het eynd en oorsaeck vande daed.
 De sekerheyd hier van behoeft men uyt geen boeken
 Noch schimmelig papier sorgvuldig op te soeken:
 Getuygenis genoeg. Dit tuyd ook even seer
 So menig VVapen-schild van menig Bander-beer,
 Van menig dapper Held: de VVapens die sy voeren,
 De VVapens sijn: die hier veel duysend tongen roeren,
 Die roepen't luyds-keels uyt, die sy van desen tocht
 Tot hunne eren-kroon met hebben 't huys gebrogt.
 Getuygd dit Mostaert-stam met dijn drie Swaerde-knuysten,
 Die gy so moedig vat in dijn sterke vuyften:
 En gy die dijn arm uyt 'shemels Swolken steekt,
 En eenen ridders Helm met magt aen stucken breekt:
 Getuygd dit desgelijck tot dijn en onser eren
 Vuyft-hamer met dijn vuyft van het geslacht Vervverens:
 Gy Knodsen tuygd dit ook van uwe Koddens-stam:
 En Kogge-schip, swaer me der Kogtmans vader quam:
 *TSpin-rocken van't geslachten stamme vande Knepen
 En laet ook desen lof der Haerlemmers niet slapen:
 Dijn Pijlen alle drie, en Sterren, huys van Hals,
 En maken ook dit feyt en mijn bedwys niet valz.
 Ook kan der VVifzens stam met hun drie Boge-schichten
 En d'oude roem der Beetz ons grondig onderrichten:
 So me de vvitte Leeu van Loo in't blacuvve Veld:
 En menig ander Schild van menig ander Held.
 Te recht dan plagten sich wel-eer in oude tijden
 De burgers onser Stad hier over te verblijden,
 En tuyden dese saek door teykenen openbaer
 Met uyerlijk Triumph den eersten dag van't jaer.
 Als onse Schutters hier uyt last van onse Heren,
 In hunne monstering de Swapenen hanteren,
 So kon het ook als dan wel staetlyk sijn gedaen.
 Laet die gedachtenis toch nimmer ondergaen.

†VICIT
 VIM
 VIRTVS.
 *Bloed-rood

Haerlem?
 sche Ge-
 slachten, en
 VVapen-
 Schilden,
 van

Mostaert

Helm bre-
ker,

Vervverē,
 Kodden,
 Kogman,
 Knaep,

Hals,

VVifzen
 Beetz,

Loo;

So dan mijn Haerlemmers, gy vroomen Batavieren,
 Set op u'w' jeugdig hoofd een krone van laurieren.
 Iô triumph! iô! en gy mijn Vader-stad
 Versegelt dese daed voor dijnen besten schat.

Verdicht op het Wapen der Stad Haerlem.

VVil iemand in sijn huys's Stads-vvapen plaetze geven,
 Laet dese verzen dus daer onder sijn gescreven,
 VVaer by men leren mag, tot ere van di seyr,
 Tot ere van de Stad, wat al ons VVapen seyd.
 De Moed vervvint de Magt, Het Veld en't SVvaerd getuygen
 Dat Damiaet voor ons den hals heeft moeten buygen,
 De Sterren dat ons naem steyl tot de sterren gaet,
 En't Kruyz vermeld het eynd en oorsaeck vande daed.

Verdicht op de Wapeney der Haerlemsche Geslachten.

Dit's Mostaerts VVapen-Schild,	}	
Dit's Hellembrekers Schild,		
Dit is Vervverens Schild,		
Dit is der Koddens Schild,		
Dit is der Kogmans Schild,		
Dit is der Knapen Schild,		
Dit is der Halsen Schild,		
Dit is der VVizens Schild,		
Dit is het Schild der Beerz,		
Dit is het Schild van Loo,		het welck nyt geene hoeken
Verdicht is opgesocht, maer d'oude VVapen-boeken		
Getuygen't van dien naem: het welck dat oud geslachte		
Van Damiaten heeft met eren megebragt.		

Beleg van Damiaten, eertijds Jhesusijns.

Holl. Kron. Divis. XIII. Kap. XII. Diet na inden jare ons Heren
 M een C. ende LXXXVII. Alexander die Paus van Romē / die derde /
 Frederich Keyser van Romē / die eerste / hebben geboden ende ingeset
 een generaele Kruyzbaert om weder te recupereren ende in te winnen
 die Stad van Jerusalem. Ende sende tot Mentz op den Rijn een
 Legaet genoemd Henrick / die 'tholk in Duytschland soude vergaen /
 van

van welker heyrbaert die princpael Kapiteynen ende Prinzen ge-
weest sijn Frederick d'eerste van dien name Keyser van Roemen/ Pyt-
lips koning van Wankryck/ Richaert koning van Engeland. De
Hertogen van Beyeren/ ende van Saren/ Koenrad Hertoge van
Oostenryck/ Frederick Hertoge van Swaben/ Henrich Hertoge van
Lottrick/ ende Brabant. Philips Graef van Vlaenderen/ Floris
Graef van Holland/ Dirk Graef van Kleve/ Otto Graef van Gel-
re/ met veele andere Vorsten/ ende Prinzen. Komende in Calabzen/
haegde de Keyser Frederick vanden Wt Joachum/ die seer gekerd
was in die heplige schyften/ ende begadet metten geest der prophety-
en/ hoe de Kruyzbaert vergaen ende voleynen soude. Hy andwoor-
de/ ende seide albus: Op dit pas en sullen de Kersten Heren niet veel
proffiteren/ oft voorzgaen in't H. Land/ want die tyd noch niet geko-
men en is/ dat God dat land van beloften vander Agarenen wylde ver-
lozen. Ende gy Keyser sult verdoynken eer gy wederom thups ko-
met. De Keyser dit hozynde maekte sijn reple metten Heren booz-
noemd door Bulgarien/ ende toog boven S. Jorjs arm omme na't
heplige land. Ende nam kragtelyck in veele steden ende sloten totter
woestijne toe Sur genaemd/ maer die H. Stad van Jerusalem en
mocht hy niet kringenna der prophetyen des Abts Joachims boozsejd/
waerom hy belepde die sterke stad van Egypten geheten Damiaten/
gelegen op ter riviere vander Nijle/ om altyd een haven te hebben in't
heplige land te komen. Maer want die stad seer stark was van tooz-
nen/ ende bysonder op die haven in't aenkomen van der stad/ want
daer pser ende swaere metalē raelken ende kettene onder dat water
gingen/ vanden eenen toozne totter andere/ mits welken die haven
ende die stad onwinlick was/ ende die burgeren des te stout. So
derst ten lesten V Villem Grave Floris ander Soon, mer die van Haerlem
eenen nieuwen raed gevonden, ende dede maken onder aen den rugge van
sijn schip een stalen sage met scharpe tanden, ende verwachtte den wind
ende stroom, ende quam kragtelyck geseyld op die kettene vander haven,
ende overmits den grooten last van't schip borsten die kettene in stuk-
ken, en brogtē also alle der Kerstē Prinzen schepē in die havē van der stad
van Damiaten. Die Keyser aemmerkende dat alshulken swaeren en on-
winnelijke stad door kloekhepd ende wijshepd Willems Grave Flo-
ris Soon ingenomen was/ begaefde hy hem met keyserlijke giften/
ende maekte hem Ridder/ ende beval den Prinzen ende Graven van
Holland onder des Keyfers banmier te rusten/ ende te staen. Voord
gaf hy den vroomen kamp-vechters ende poorters van Haerlem totten
vier Sterren die sy in haer Schild voerden een silveren Swaerd, ende die
Patriarch van Jerusalem gaf hen daer toe dat Kruyz, om dat sy hen also
kloekelyck ende vroom gehad hadden in't land van beloften, ende in't in-
nemen vander Stad van Damiaten.

Had, Iun, in Harl. Hanc urbem sequitur capti novo consilio Pelusij (Damiatam nominant, inclutam Aegypti urbem) gloria, cujus cum traheretur in longum obsidio, portum urbis transversâ catenâ ferreâ inter duas validas turres munitum, unâ atque alterâ bolcade, quarum carinas & proras terrâ in crenatos dentes limatâ obmunicant, Harlemæi qui in eâ expeditione militabant, observato vento secundo atque opportuno invadunt, diffractâ catenâ interiorem in sinum penetrant, sicque patefacto portu Classi Christianæ rei benè gerendæ occasionem aperverunt, caprâ deditâque urbe munitissimâ, copiosissimâque. Cujus rei memoria sempiternæ institutum reor, moremque per manus in hunc usque diem traditum observat Harlemæa pubes, ut Cal. Januariis (quæ an hujusce stratagematis testes fuerint clam me est) naviculas serratis proris instructas, in agnesque victoriæ argumenta, bacillis suffixas, in publicis supplicationibus circumferat. Ceteriorisque fidei testimonia supersunt ex ære Corinthio titionabula seu aramenta bina, quæ in editissimæ turris fastigio suspensa, arguto tinnitu lædè perstreperunt, à re Damiaticâ nuncupata.

Dese Stad heeft de ere van het innemen van Pelusium door eene nieuwe beendigheyd (sp noemensê Damiaten, eene vermaerde Stad in Egypten) de welke als sp lang belegerd werde/ so sijn de Haerlemers, die ook in die Krupz-vaert dienden/ met eene hulke ofte twee/ welkers kielen ende voorstebens sp met eene sage met gebijde tanden versien hadden/ met eenen sterken voor-wind/ op de haven der stad aengekomen/ de welke tusschen twee vaste torens met eene plete dwersketen sterk gemaekt was/ ende sijn also/ de keten afgebroken hebbende/ tot inden binnensten voesem toegedrongen/ ende hebben also/ de haven geopend sijnde/ de blote der Christenen gelegenheyd gegeven om hunne sake voorzigt te voeren na het overgeven ende innemen van die vaste ende magtige Stad. Tot welker sake eeuwigge gedachtenisze/ ik achte dese maniere ingesteld te wesen/ die van hand tot hand tot desendag overgeleverd is/ die de jeugd van Haerlem noch onderhoud/ dat sp den eersten dag van Januarius (de welke of sp van dese daed getuyge geweest sij/ en weet ik niet) enige scheepkens met gesaegde voorstebens/ ende beelbekens op stockkens gesteken/ getuygen van dese overwinninge/ inde opentijke ommegang-ge ondraecht. So sijnder ook noch twee klokkes tot sekerder getuygenisze/ van koper van Rozinthen/ die in den top van den seer hoogen toren opgehangen/ door een schel ende helber geluyd wjd ende byed klinken/ die van dese sake Damiaerjes genoemd worden.

Hic depicta vides clari monumenta trophæi,
 Prolata in lucem, atque annalibus eruta priscis:
 Ut constet cunctis invicto robore virtus
 Quid valeat munita. Vides encandide lector

Armata miris ferrato dente carinam
 Instructamque modis: cui nec nodosa resistunt
 Vincula, nec solidae dura adstrigmenta catenae,
 Invia virtuti nulla est via: quodlibet illa
 Intrepidè perrumpit iter, secura pericli,
 Contemnensque graves aditus, subiensque molestos,
 Horribilesque aliis infractâ mole labores,
 Quos Harlemlensis pubes sibi vindicat ausus,
 Aeternum meditata decus, facinusque perenne,
 Dum Pelusiacas classe est investa per undas:
 Vt nobis veterum testantur scripta virorum,
 Egregioque docent insignia parva triumpho.

Cornelius Schonaeus.

Hier siet gy afgemaeld een overdrinnings teken,
 En op't toneel gebragt dat oude boeken spreken,
 Op dat een ieder sie gelijk den klaeren dag
 Vvat onverzæg bedrîfs, wat kloekheyd al vermag.
 Gy siet een wonder schip aen Nilus dorre stranden,
 Gewapend aen de kiel met scherpe y'sre tanden,
 Vvaer voor geen keten-tuych, geen schakels van metael,
 Geen raekken en bestaen, maer dwijken altemael.
 De vromicheyd breekt door, sy dringt door alle dwegen,
 En is voor geen gevaer, voor geen geweld verlegen,
 Niets is z'er dat sy sich niet manlyk onderdwind,
 Vvat syvaricheden ook een ander daer in vind.
 Dit deed het Haerlemsch volk door sucht van eer gedreven,
 Vvanneer't na Damiaet te water aen quam streven:
 Gelyk veel schriften ons dat hebben doen verstaen,
 En' nieuwe VVapen'schild voorlang heeft kond gedaen.

Der Stad Haerlems vermaerde oude vroomhejd,
 Lust mij haer ter eer figuerlyk t'openbaren,
 Hoe sy't iegenwoordig VVapen verkregen door een kloek seyt,
 Om't geloof gestreden, so ons de Kronyk uytleyt.
 Doemen 1100. schreef en achtentachtig jaeren,
 Dede Frederick, d'eerste van dien naem, Roomsch Keyser verklaren
 Een generaele Kruyzvaert, om't Christenryk te vermeren,
 En om Ierusalem te verlossen, so sagmen vergaren
 Veel magtige Potentaeten, ende Heren.

In dese Kruyz vaert was den Keyser present,
 Met Philippus Koning van Frankrijk vercoren,
 Richard Koning van Engeland heeft hem derwaerts gezwend,
 Met den Hertog van Beijeren, en Saxen hoog geboren,
 Den Hertog van Oostenrijk, den Hertog van Swaven, dwilt horen,
 Met den Hertog van Braband, en Lotharing waerachtig,
 Graef Floris van Holland, die hem dwilling ging sporen,
 Met den Graef van Vlaenderen: dees waren al eendragtig,
 Om't geloof te bevrijden voor God Almagtig.

Een groote beyrkracht nu sijnde versacmd,
 VVonnen sy veel steden ende sloten bysonderlingen,
 Met grooter Victori, tot der dwocstijne toe Sur genaemd.
 Maer de heylige stad Ierusalem besaemd
 ('tWas haer gecropheteerd) mogten sy niet bedwingen,
 Daerom sy haer gereed mackten om te bespringen
 Een sterke stad in Egypten, Damiat a gebeten,
 Die ondwijnlijk scteen om 'onder te bringen:
 Maer hoogmoed vergaet door Gods hand, hoe sterk geseten.

Met schepen en galeijen vol krjgs-volk geladen
 Sijn sy voor Damiaten triumphelijc gekomen:
 Die van binnen siende dese groote armaden
 Stelden haer klok in de dwapen sonder schromen,
 De Christenen bespied hebbende dat dees stad nytgenomen
 Qualijk was te dwinnen, al somen dwel sag,
 Hebben raed gehouden, gelijk den vromen,
 Om de stad te bestoken, al sonder verdrag.
 Goeden raed in sulken staet men niet ontberen mag.

VVan de stads haven vastelijc was geboud
 Met dwallen ende torens aen beyde syden,
 En 't dwater den Nijl genaemd, besloten voor jong en oud
 Met yseren ende metalen rackxen, om de stad te bevrijden:
 Maar VVillem Graef Floris soon heeft in die tijden
 Met de borgers van Haerlem een nieuwe raed versind,
 Een staelen saeg mackten sy onder 't schip al sonder mijden,
 Ende seijlden de ketens aen stucken met eenen sterken dwind.
 Voorsichtighejd haer d kragt, als men 'trecht begint.

Men sag Graef VVillem eerst in de stad arriveren,
 Met die van Haerlem, als Hollandsche leeuwden vermaerd:
 Do Keyser verheugt sijnde begaefde hem met eren,
 Ende die van Haerlem kregen dit VVapen expaert.
 Vier sterren in een rood veld, ende een silveren swaerd,
 Ende de Patriarch schonk een kruyz daer boven tot een memori,
 Aldus word dit wapen noch byden bezwaerd,
 Als met eren verkregen door dese victori:
 Daer af sij God den Heer dank, prijs, eer, en glori.

God is ons Prinz.

In Expeditionem Damiaticam Harlemensium.

Quattuor excellis Harlemum nobile stellis,
 Et cruce signaris, ereoque enle notaris.
 Sanguinea in parmâ, vicit vim virtus, & arma,
 Cum rate serratâ patuerunt ostia lata
 Nili, septenis fuerant quæ clausa carenis,
 Invia virtuti nulla est via; suntque saluti
 Fortibus, haud fraudi, sed victa pericula laudi.

Symon Sovius, Harl.

Minari.

O Haerlem! zijd vermaerd,, door Sterren, Kruyz, en Swaerd,
 In eenen grond van bloed,, de magt zweek voor den moed,
 VVanneer de Nijlsche re'e,, sich voor ons open de'e,
 Als onse scherpe kiel,, op hunne ketens viel.
 Voor moed en vromicheyd,, is alle weg bereyd.
 De prijs en éren kroon,, is onser helden loon,
 En't uytgestaen gevaer,, maekt onse kloekhejd waer.

Kom nu tot onse Stad, 'tbestozmen onser wallen:
 Wat lieten wy den moed hier ook in 't minst wel vallen/
 En d'oude vromicheyd? Het Spaensche vergoten bloed
 Het Spaensche hovaerdig hert heel anders tuggen moet.
 Ons burger swichte niet/ selfs niet wanneer met hopen
 De ps're vband quam de besten af te loyen/
 En stozide op de Stad/ ja trock de wal te grond/
 Alwaer ons moedig volk in hun slach oordre stond.
 Ons burger swichte niet/ wann'er de kogels kleeften
 Gebeyden inde wal/ dat 'taerdighs gronden beefden
 Door 't dond'zen ban't geshut/ so dat elk een beducht
 En wel verzaegd moegt sijn booz sulken kog'len vlugt.

Beleg van
 Haerlem,
 door Frederi-
 cus à Toledo,
 Sone van
 Ferdinandus
 Hertog van
 Alba, den
 11. Decēb.
 1572.
 Storme, en
 Aenvallen,
 20 Dec. 31
 Jan. 56.
 Schoten.
 10402.

Ons

Ons burger swichte niet/ gelijk dan die daer bechten
 Door hunnen Godes dienste/ hun Vrijheyt/ ende Rechten/
 Waer gingen goedes moeds op hunnen vijand aen/
 Om hem van hunne Staden wallen af te slaen.

Spaensche nederlaeg.
 Dodenge-
 durende de
 belegeringe
 ontrent 12.
 duysend.
 Pieter Bor.

Hoe dickwils heeft ons wel de Spaensche hoop bespongen/
 Maer sijn so weer begroet/ dat sy de handen wrongen/
 En bloeden van de Stad? Hoe dickwils heeft hun haer
 Enswarte kop geweest of 't niet dan bloed en waer?
 Hoe dickwils sijnse wel van onse wal gesnuten/
 Doorhoyben/ en doorhacket/ dat's om genade kretens
 Hoe veel van dat gespuys/ dat steeds so gierig haekt
 En dooft na Christus-bloed/ sijn hier om hals geraekt?

Mijnen.

Hoe veel met onse spietz door-stoten/ en door- regen/
 Of hebben met het swaerb den laetsten klop gekregen?
 Hoe veel sijn met ons roers en kogels doorgeboord/
 En inde graft gestorvt/ en in hun bloed versmoord?
 Hoe veel sijn door't gedelf van menig Wijn bedrogen
 Seer schricklijk inde locht in sturken opgeblomen/
 En sijn op onse wal en vest so onverwacht
 In d' hitte van den storm en aenbal omgebragt?
 Gelykmen 's Sparens stroom door onse Stad siet vlieten;
 So sagmen 't Spaensche bloed door onse Stad vergieten:
 So dat de Spanjaerd noch voor ons wel schrickt/ en vreesd/
 En wel indachtig is dat hy-er is geweest.

Vyrvallen:
 waer onder
 eene de voor-
 naemste den
 25. Maert.

Maer dit was noch al meer/ dat wy upt Stad selfs velen/
 Hem ook in sijn treneen en tenten te vernielen/
 En dreeben hem met magt/ en jaegden hi in daer upt/
 En plonderden sijn heyt/ en sijnen ganschen buyt.

Was niet een kloek bestraen den vijand te verrassen
 In sijn leger-stede/ en op hem niets te paizen
 Ook daer hy meester was? Te kouwen van den strijd
 Da Stad niet roof gelaen tot sijn oneer/ en spijt?

Vrouwen
kloekheyd

Maer dit wast aldermeeft/ selfs quamen onse vrouwen
 Als maimen op de wal den vijand sturken houwen/
 Engingen hem inet buer/ met zulfer/ peck/ en teer/
 Met sonder lingen moed/ en wond zen lust te keer.

Kennau Sy
moons, Ond
46. I. An.
1573.

O Kennau, vrome vrou! di moctmen ere geven/
 Gy die so menig sturck van kloekheyt hebt bedreven.
 Veldin bou't weder land! gy gaef di op den tocht/
 En socht den vijand selfs/ daer hy di niet en socht.
 So heeft dan onse Stad ook desen roem verkregen
 (Behalven dat voor lang ons naem de wijd gelegen
 Gewesten is bekend) dat inden quaden tijd
 De vrouwen sijn als mans/ ja leeuwen inden strijd.

Wat

Wat wil de Spaenjaerd dan? Wat mag hy toch beginnen?
 Meynd hy de Batabiers met wapenen te winnen?
 Dijn vriend/ 't is hier te heet/ dijn hoofd is veels te groot/
 Dan/ Vrouw wte datter is/ die sweren dij den doot:
 Pacht dij in tijds dan weg/ laet Holland Holland blijven/
 Gaet haere Vrijheyd niet; gy sult toch niets bedrighen:
 God strydt hoor! Istraël: dus sielt het op den loop/
 Of raekt fluk om den hals: Spaenssch bloed is hier goed koop.

AVRRA
 LIBERTAS.

In Kennaviam.

Dum celsas Harlemum animas, dum procreat acres,
 Marria corda, viros, animosæ prodiga vitæ,
 Hæc levis est, inquit, nec me laus digna, virilis
 Inspiranda anima est mulieribus, et nova virtus.
 Hæc ait, & dictis respondent facta, facitque
 Foeminei sexus Mavortia gesta refert.

VVanneer ons Haerlem gaf seer dappre klokke mannen,
 Bereyd voor't Vaderland hun krachten in te spannen,
 En allerley gevaer kloekmoedig uyt te staen,
 Sprak Haerlem, dat is niets, ik moeter anders aen:
 Ik wil ook in het hert van alle mijne vrouwen
 Een mannelijken moed en helden kloekheyd schrijven.
 Sy sprak't, sy deed het ook, en gaf ons een geslachts
 Dat inden quaedden tijd een mannen aerd betrachts.

Quid natos ad bella viros, quid Martia Belgas
 Fulmina, foemineo Marte lacescis Iber?
 Aspice ut infesto ruat in te foemina telo?
 Hoc muliebre genus Battava terra creat.
 Aufuge mollis Iber. Quid? si te militis ardor
 Et robusta viri cuspidè dextra perat?
 Aufuge, nullus eris. Quid Battava respicis arva?
 Actum agis, in Batavos nil tibi juris erit.

VWat mag de Spanjaerd doen? Wat mag hy 't volk verstoren,
 En tergen tot den krijg, een volk tot krijg geboren?
 Siet Spanjaerd, hoe een Vrouw sich tegens dij ook spand:
 Dit is der vrouwen aerd alhier in Nederland.
 Loopt Spanjaerd wat gy mengt, VWat wilt noch met dij worden,
 VVanneer de mannen selfs hun svaerden sullen gorden?

Weg Spanjaerd al dijn best, en lieffst ter eerster uer!
 VVat siet gy Holland aen? die druyven sijn te suer.

Quid Batavum infestas imbelli Marte Leonem?
 Belligeramque petis promptamque in praelia gentem?
 Vah! infans Iber. Batavorum heroica virtus,
 Excelsæ virès, & mens proclivis in arma,
 Visque adeo est ignota tibi? fuge mollis Iber.
 Quid tibi cum invictis Batavis? Huc Martia Roma
 Huc tranportavit sedem Mavortia pubes:
 Quin & Amazonides, genus insuperabile bello,
 Hic castra hic fixere pedem: Kennavia gestis
 Hoc probat, hoc ausis ingentibus Heroïna.
 Ad Stryga mollis Iber, fuge perfide, desere Belgas,
 Non scribitur tibi, non metitur, non spes potiundi est.

Hos in Gymnasio versus lusi puer olim.

VWat zwil de Spaensche bloed den Leeu van Holland quellen?
 En tegen sulck een volck van wap'nen sich gaen stellen?
 VVet Spanjaerd sijt gy dult en is hun moed, en lust,
 En kloekheyd in den stryd di anders niet bedwust?
 Loopt zwat gy lopen meugt! Hier zwonen Roomsche Helden,
 En die sich oyt en oyt met magt te zwere stelden:
 Hier sijn d' Amazones, hier zwoonde een vrouzwen-aerd,
 Die ook in tijd van nood haer ere zwel bedwaerd.
 Bedwijst dat Kennau niet met haere manne-daeden?
 Haes-op dan, zweg Maraen! en zwil di so beraden.
 VVeg, zweg! daer is voor di in Holland niet gesaejd.
 VVeg, zweg! daer is voor di in Holland niet gemaegd.

Quis Belgas neget esse viros! hæc scemina plus quam
 Vir, magis & quam tu, miles Iber, vir es.

Paulus Melissus.

VWie seyd mij dat het volck in Nederland geboren
 Geen mannen souden sijn? zwie lochend voor mijn oren
 Dien roem der Bataviërs? voorwaer! dii zwijst mij
 Veel meerder als een man, en Spanjaerd, meer als gy.

Ik kom weer tot onse Stad/ en tot dit swaer beleggen.
 Wat sal ik meer (mijn Stad) wat sal ik van di seggen?

Ennius.
 Vos animos
 geritis muli-
 ebres,
 Illa virago
 viri.

'Tis waer gy Spaensch gebzocht gy quaemter in Madaen/
 Dit heeft des hongers/waerd/maer dyn waerd niet gedaen/
 Wie sal de bangheyd/en tuysterse beswaren
 Des warten hongers-nood met tong of pen berklaren/
 En waer toe heeft ons niet gebreck van spij en brood
 Ja waer toe niet gebzagt/voorwaer in allen nood.
 'Twas schier niet menschelijc het geen men heeft gegeten/
 Paerd/hond/hat/rat/en mups/was wild-gebzad geheten/
 Mout/racp/en kennip-hoek/en wijngaerd-blaendaer by/
 Ja een gesouten hupd was spij/en leckernij.
 Dyn burgers (liebe) wilt dit nummermeer vergeten/
 En weest so dertel niet in dzinken/noch in eten:
 Gedenkt dit swaer beleg/en dien benouden tijd:
 So geeft de Heer ook meer als gy wel waerdig sijt.
 Wat waest dan van de Stad als haer de lijf-tocht miste/
 Ook miste het ontzet/het welk de burger wiste/
 Dit wiste de zolbaet/en breefde dies te bet/
 En hadde geen en moed noch hope van ontzet.
 'Theeft dan ook onsen Prinz niet aen de wil ontbzoken/
 En vaderlijc sorg/dat wy niet sijn gewroken/
 Dat wy niet sijn bezijd van al dat hoos geneld:
 Maer Godes waere hand was tegens ons gebeld.
 Van noch verdiend uw dienst/en trouwe daed beschreiben/
 O bloem van Jongemans! gy die uw dierbaer leven
 Wythwillig/welgemoed/en blijd/en onberzaegd/
 Wpt enk'le liefd tot ons hebt voor ons Stad gewaegd.
 Getrouwe Bataviers! hoe sijt gy ongekomen/
 Had Batenburg sijn stuck wat beter waergenomen/
 Ten schozte niet aen u/uw moed/en bromicheyd:
 Maer al de faute was by faute van beleyd.
 Daer by quam eyndelijc dit/dat ons geblerkte-hosten/
 Die maer door d'op'ne locht her-over vliegen hosten/
 Belooften kranken troost/ensoberlyc bescheyd.
 Maraengy quaemter in/ten kortsten nuptgeseyd.
 Doe heeft ons eerst een see van jammer overlopen/
 Hoe dier most hier ons volk het Spaensche bloed bekopen/
 So rackte de solbaet me deerlijc in't berdziet/
 Die sich op't Spaensch gena by al te veel verliet.
 Men mag dien wozen Tpran geen deugde toe-betrouwen/
 En op sijn woord so veel/als op het water/boutwen.
 Waer is by dij gena? Men is sijn bysheyd quijt/
 (O bloed-hond!) goed/en bloed/daer gy de meester sijt!
 Ach! moste dan ons volk/de schrick van hun vjanden/
 Een on-berwinlijc volk noch sterben door hun handen!

Hongers
nood,

Gemist
Ontzet,

* Willem
 van Nassau
 Prince van
 Oranje, &c.
 PATER
 PATRIAR.
 * Verstaet de
 Burgets der
 Steden onder
 den Prince
 van Oranje
 met namen
 die van Delf
 t Willem
 van Baten-
 burg.
 Duyven
 stads bodē.
 Verove-
 ringe der
 stad Haer-
 lem. 13. Ju-
 lius 73.
 Spaensche
 Tyranniē.

En die de honger had verschoond/ en 'sbjands swaerd/
 Van noch van't swaerd des heuls en bast niet sijn gespaerd/
 En most het waerde bloed van burgers en soldaeten
 So wredelyk gestopt noch raken op de straten/

Getrocken totter dood dooz een so snooden seft:

Niet anders als een schaep ter slachting word geleyde
 Hoe veelen heeft Maraen in't water ook verzonken/

Dooz wten hem wel de moed te vozen was ontzonken:

So woed hy meesten tyd/ die selfs niet dooz den man

En dooz de byst 'tgesichteens mang verdzagen kan.

So liet Border sich dan van sijnen knecht doorszieten/

Als vand' ren sich vergeefs op 't Spaensche gena verlieten:

Doozwaer een krigsmans sepe/ en een Romeynsche daed/

Maer die het Christendom te wijs te bypten gaet!

Ⓔ Ripperd, most gy onk dijn hals dooz 't swaerd noch byppen/

Dan wiens kloekmoedighede de Spanjaerd moet getuppen

Dy wil/ hy wil ook niet/ so lang als onse daed

So lang als onse naem dooz aller monden gaet?

Dus maekmen ons niet wijs hy sou veranderen wesen/

Men hebbe nu niet meer den leeu en wolfte bysen;

De leeu speeld wel den vos/ doch houd der leeuwen aerb:

Maer wel 't gelukkig volk dat God dooz bep bewaerd!

So heeft ons burgerij in't heetste van die tijden

Dooz het gemepne best dus veel dan willen lyden/

En heeft dooz b're Gods/ en't liebe Vaderland/

Ook alles wat sy had/ en goed/ en bloed/ verpand.

Dit kon 'hem so wel doen: noch beestmen ons in teken

Dan opperst oberlast met buer ook aangesteken.

Denkt hier dan (Patriot) op dees voozleden stand/

Orh! wat een huys hier lag/ hoe woest/ dooz krijg/ en byand.

Ja eben dat verdyt/ en dat benoude wesen/

En angstig ongehal/ dat wy van Trogen lesen/

Dat druckte onse Stad/ of als Carthagoos magt

Dan Rome dooz het swaerd en buer is omgebragt.

Wy hebben 'tdan besuerd ons broeder so ten besten/

En onse nabuer-steen/ om sich terwyl te vessen/

Te sterken/ te versten van alle 'tgeen waer aen

Een stad gelegen is 'tbeleggen uyt te staen.

Wat had de vijand al te Zutphen bloed vergoten/

Te Maerden desgelijck? Hier heeft hy 'thoofd gestoten

Noch moedig van't geluck/ en sijnen goeden spoed/

Hier is sijn kragt geslutt/ hier lag sijn hooge moed:

Gelijck de wilde see sich stoot aen harde rotzen/

De rotzen die 'tgeweld der stoute baten trotzen.

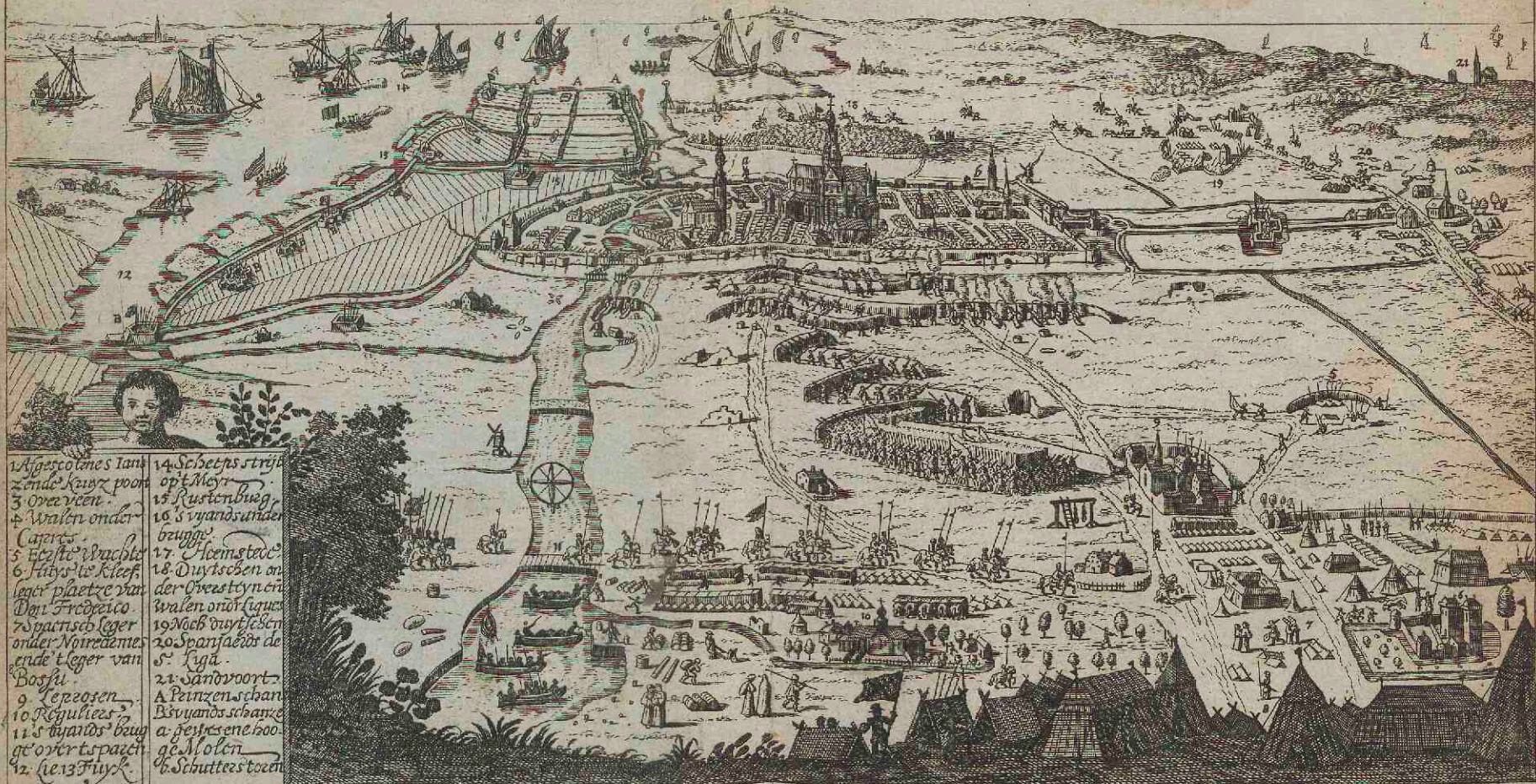
Border.

VVybald
 Ripperd
 Vriesch Edel-
 man, Gou-
 verneur.

Schade des
 Belegs
 1283000.
 Guldens.

Moe dvuil-
 lige Brand
 23. Octob.
 1576.

Trogen-
 Stand.

1. Agerscolmes land
 2. Ende Kruis poort
 3. Overveen
 4. Walen onder
 Capite
 5. Eerste vrachte
 6. Fijste kleef
 7. Spaensche leger
 8. Spaensche leger
 9. Spaensche leger
 10. Spaensche leger
 11. Spaensche leger
 12. Spaensche leger
 13. Spaensche leger
 14. Spaensche leger
 15. Spaensche leger
 16. Spaensche leger
 17. Spaensche leger
 18. Spaensche leger
 19. Spaensche leger
 20. Spaensche leger
 21. Spaensche leger

Siet hoe de Spanjaards hier de Haerlemmers benouwen!
 En hoe de Haerlemmers so seven maanden houwen,
 En dat vijandig heyr van hünne wallen slaen.
 Noch möst die vröme Stad door hongre overgaen!
 Gy hebt den Spaenschen arm voor uwe Stad gebroken,
 O vröme Bataviers! en synen troet gewroken
 En tganische vaderland een seker heyl bereyd.
 Die krone komt u toe voor uwe dapper heyd!
 Gy weet wat Spanjen is, en wat wy daer verwachten,
 Graaveert dat in uw hert, en houdt het in gedachten,
 Doet als gy hebt gedaen, en sterkt uw moed, en hand,
 En offert goed en bloed voor God, en vaderland.

HAERLEM.

Verwoest door Be-
leg, ende Brand: ten
tijde als sy verdroem
gekomen was onder
de Regeeringe vande
Prinze van Oranjen
A. 1572.

Eerst
gedaen door
Thomas; Tho-
mas; ende Jo-
hannes a Doetekom
Nu verkleynit door Pie-
ter Zaenredam, ende
Willem Akerbloot.
A. 1628.

1. Huis daer de hand 19	oud Pest
2. Huis	huyse
3. Hahre maen.	20 S. Gangolfs
4. Aggesthote kays	afgebrande
5. endes lous poort	kecke
6. S. Ceciliaen kloost.	21 Oud verbaad
7. S. Jan Baptist.	Gast huys.
8. S. Maarten.	22 Vel huys.
9. S. Nicolaes keek	23 verouwerde
10. S. Augustijnen.	24 Jakkelynen
11. S. Antonys.	25 Sijl.
12. S. Karmeliten.	26 S. Katba
13. S. Olgien.	zyn
14. S. Michiel.	27 S. Ursul.
15. S. Annen.	28 Witte He
16. Doelen vande	29 S. slag
17. Ramen.	30 S. Sinte Mae
18. Daarvoete Su	gariet
ters.	

Siet hier de goede Stad van Haerlem als gestorven!
Siet hier de goede Stad tot indengrond bedorven!
En heel en al verwoest door't bloedig sijnend, en vier!
Wat is de kays een pest, en al vernielend dier!

Maer sietze nu eens aen. O wat een heelyk woen!
Hoe isze wyt haer ras en jammer ongerezen!
Besiet haer goet; en bloet, en loffelyken stand,
Door Godes eyging, en vaders lyke hand!

O wat een heelyk woen!
Maer laet des Heeren naem niet meer door ons sonden
Niet meer door ons en stank en grouw loen syn. gesehonden!
Het oude is genoeg; wy syn genoeg geleed:
Tis best dat wy den Heer en dat hy ons ook leed!

Van Haerlem mag dan wel ten rechten sijn geleyd,
 Dat sy de moeder is van onse vrijicheyd.
 Ook heeft de tyzanning van 's vijands volk bedzeven
 De and'ren afschrikt sich immer op te geven/
 En namen inden sin/ en waren eer beraen
 Van honger al gelijk en kommer te vergaen.
 Siet Spanjaerd/ wat gy kont dooz tyzanning verwoerden/
 Veel liever willen wy op onse wallen sterben/
 En tot den laetsten man dij manlyk tegenstaen/
 Dan wy dooz duysend doon dijn moorders- hert versaen.
 Moordt byj gy moordenaer met woogen/ ende bynden/
 Wy houden ons by een/ wy vlechtten onse handen:
 Verholgt des Heren Kerk/ vertreed ons met de boet/
 Gy bindt ons so te saem/ en doet ons so maer goed.

Exempel
 Leyden.

Beschryvinge der Belegeringe der Stad Haerlem.

Also dese Belegeringe onser Stad Haerlem eene hande aldergedenck-
 waerdigste is die inde Nederlandsche Oorloge is voorgevallen/ so en
 sal't niet vreemd nochte ongeraden wesen/ dat ik het voornaemste inde
 selve geschied bupten rijm met eenen onbedwongen stijl daer by voege:
 op dat de burgeren in dese onse Beschryvinge ende Lof onser Stad al
 het bysonderste Kronijks-gewijle in't korte by een mogen hebben/
 wat van onse Stad kan gesepd worden/ ende bupten onse Beschry-
 vinge nergens tet naemkundigs en behoeven te soeken. Ende nadien
 ook vooz 't Beleg in dese Nederlandsche Veroerten nu ende van iets
 gepasseerd is dat onse Stad in't bysonder betreft: so sullen wy dese sake
 een wepnig hooger opnemen/ op dat wy niets ongeroerd en laten.

Wanneer dooz Gods sonderlinge genade de waere Christelijke
 Geresopmeerde Religie tot voozplantinge van de D: Waerheyt/
 ende saligmakende kennisse/ ende tot afbreuk vande Pauselijke super-
 stieten/ ende afgoderijen/ in dese lieve Nederlanden daeglijck meer ende
 meer doozbrack/ ende sich dooz het gansche Land als een blitzem ver-
 spreyde/ ende dooz de Antichristische bloedige vervolgingen geboed
 ende geboozd werd/ wat straffe Plackaeten de Keyser Karel v. den
 29. April 1550. ende Philips 11. Koning van Spanjen in December
 des jaers 1555. daer tegens binnen Brussel hadden gegeven/ ende wat
 ook Margriete van Oostenrijk/ Hertoginne van Parma/ Regente
 van dese Nederlanden upt den naem van den Koning/ dooz list ende
 geweld daer tegens dede: ende verhalben Ferdinandus Alvarez a
 Toledo/ Hertog van Alba/ banden Koning met swaer kistgavolk in
 dese Nederlanden was gesonden tot straffe van't gepasseerde/ waer on-
 der de Beeld-storminge het minste niet en was/ in meest alle de Pro-
 vincien stede in't jaer 1566. gelijk ook binne Haerlem, voorgevallen/

Beelden-
 storm bin-
 nen Haer-
 lem.

ende tot uytrodinge hande Christelijke Keltighe/ ende vertredinge van de Wetten/ Privilegien/ ende Wysheden van de Landen/ ende daer mede nu sterk besig was/ hebbende tot dien eynde alle de baste plaetzen van het Land met sijn nieu byemid krijgsvolk beset/ ende verkragt/ nieuwe kasteelen ende stercken in verscheyde oorden opgeworpen/ de hooznaemste Edelen verjaegd/ ende omgebragt/ veel dupsen den der byzome ingesetenen om het stuck der Keltighe op menigerley wyse dooyt gansche Land als nachtschacpen gedood/ den Prinze van Oranjen Willem van Nassou geslagen/ ende verdruben: So sijn eyndelyk/ na de veroveringe van den Byel dooy Willem Grave vander Mark/ veel Steden van Holland/ Seland/ Surphen/ Overijsel/ Vriesland/ ende andere/ den Here Prinze van Oranjen/ tegen den Hertog van Alba/ tot weringe van de Spaensche Inquisitie/ en tpranije/ toe gevallen/ maer onder haerlem mede is geweest/ het welcke in deser boege is toegegaen.

Haerlem begeestfich zende sijde vanden Prinze van Oranjen. Pieter Bor in sijn Seste Boek der Nederlandfche Oorlogen. Binnen Haerlem sijn gekomen Gerrit van Berkenroede (gewest sijnde Canonick) ende Hans Kolterman/ met byleven van den Gouverneur Jonker Diederick Sonop/ ende hebbende albaer gebonden Pieter Jansen Kiez/ die albaer van Lepden gekomen was daer te vozen/ so hebben sy haer commissie die sy van den Prinze van Oranjen hadden/ in date den lesten April: 1572. te werck geset/ ende haere byleven van den Gouverneur Sonop overgeleverd aende Magistraeten/ verzoekende daer op andwoorde/ dan en kregen vooz eerst geen andwoorde na haeren sin/ niettemin sy bleven albaer in der Stad/ ende naer enige moeyten datmen henlupden wilde upt der stede boen vertrecken/ so sijn de Magistraeten gewaer geworden dat sy so veel aenhangs binnen der Stad hadden/ dat sy luyden bezyesd wesende/ den derden Julij de Vroedschappe deden vergaderen. In welke vergaderinge Gerrit van Berkenroede/ ende Hans Kolterman quamen/ ende hebben albaer haere commissie vooz gehouden/ verforchten daer op een kozt en goed andwoord te hebben. Die van de Vroedschappe met den anderen gesproken en de sake overgelept hebbende/ hadden gaerne uptstel genomen/ om te vernemen hoe dat het in alle d'andere steden stond/ maer Kolterman en wildese niet langer uptstel geven dan tot sanderen daegs voozmiddags. Eyndelyk sijn sy geactorderd op dese conditie: Dat sy souden verplicht blijven inden eed die sy den Koning van Spanjen als Grave van Holland gedaen hadden, ende den Prinze van Oranjen gehoorsaem sijn als sijne Majesteyts Stadhouder, ende Gouverneur, datter geen veranderinge inde Wet ende Raed soude geschieden dan na ouder gewoonte, immers in allen gevalle niet voor ende al eer de Prinze van Oranjen selfs persoonlijk in't Land soude wesen, dat den Hertoge van Alba ende sijnen aenhang soude werden voor vijand verklaerd, dat niemand binnen der Stad of daer ontrent Geestelijk noch VVeerlijk en soude ver

de verkort wordē in goed noch in bloed buytē treyn van Iustitie, diemen ordēlijk na behorē onderhouden soude, alle Religieuſe personen ſouden binnen heure Conventen vrij onbeſchadigd blijven in heure Religie, men ſoude geen ſoldaaten in de Stad leggen dan mer bewilliginge vande Magiſtraeten, doch ſo men moſt enige knechten hebben, darmen hen luyden alſdan Ruychaver met ſijn vendel ſoude ſeynden, ende wanneer de nood ſulckx vereyſchte, ſoudemen hen volckx genoeg tot haere beſcherming doen hebben.

En als nu op deſe veranderinge de Steden van Holland binnen Doordrecht vergaderen in Julius 1572. So ſenden die van Haerlem aldaer Ionker Iohan van Voerden van Vliet, Burgemeester, ende Meester Geraert vander Laen, Secretaris, als hunne Gedeputeerden tot deſe Veranderinge ende Dagvaert der Staeren. Alwaer de Here van Aldegonde verklaerde d'intenſie van den Prinze te weſen dat gehouden ſoude worden vryhepd der Religie/ ſo wel der Gereformeerde/ als der Roomſche Religie/ ende dat een ycgelyk in't ſijne in't openbaer ende in Kerke/ ofte Capellen/ ſo dat gevoeglyſte by de Overhepd ſoude geordonneerd worden/ ſouden gebuyken byzje exercitie der ſelver/ ſonder dat daer iemand empheſchment/ hinder/ ofte moeyenſe gedaen ſoude worden/ ende dat die Geſtelijke personen in haer luyder ſtaeten vry ende onbekommerd blijven ſouden/ ten waere ſy luyden hen vertoonen biſtanden/ ofte hen wiſhandelden jegens het gunt boozſchreben is/ ende dit al ter tijde ende wijlen toe dat by advijs vande gemeene generaelen Staeten der Landen van herwaerts over anders ſoude mogen werden geordonneerd, met welke intentie van den Prinze de boozſchreben Gedeputeerden in als hen luyden conformeerden. Idem Ibidem.

Ontrent deſen tijd hadde Abriaen Janſzen van Doort/ Schout van Haerlem/ tot ſijnen huſe een maeltijd op eenen Sondag ſchonkens namentlijk den 20. Julij/ alwaer de gansche Wet te gaſt was/ ende Hans Kolterman/ Commiſſaris van den Prinze van Oranien/ aldaer onder anderen mede genood was/ dan hy excuſeerde hem te komen/ niettemin hy werd gedzongen aldaer te gaen/ dan ontrent te tien uren inden avond iſer een Stedebode gekomen/ ſeggende datter voor de Sygpoorte eenen Edelman gekomen was met eenen Brabantſchen wagen/ genaemd Monsieur de Grave/ de welke binnen begeerde te weſen/ een hande Burgemeesters namentlijk Meester Dirck Kamp ſeyde tegen de Bode/ dat hy ſoude gaen op't Stedehuys onder ſcher Kluſzen/ daer ſoude hy de ſleutelen vinden/ ende dat hy die poorte ſoude openen/ ende den Edelman inlaten. Daer op Kolterman ſeyde/ dat hy de poorte niet en wilde geopend hebben dan in ſijne preſentie/ ende is alſo (niet tegenſtaende men hem wilde bringen te blijven) opgeſtaen/ en met de Stedebode gegaen/ en die ſleutels gebondē hebbende daer de Burgemeester geſeyd hadde/ heeft hy de boozſchre de Grave gebragt in herberge vanden Hollandſchen Tuyn. En hy is boozſchre gaen doen de ronden

Die van Haerlem ſendē hunne Gedeputeerden op den Dagvaert der Staeren van Holland.

Aenſlag vanden Grave van Roſzu op Haerlem door Hans Kolterman belcet.

ronden ende wacht vissiteren/ ende komende aende Sparendamwonderpoorte en heeft geen ander wacht albaer gebonden dan een jongman/ ende hoorde gaende na de Schalkwijker poorte vond albaer ook maer een man genaemt Tjs Flozissen/ die met open poorte ontrent tusschen twaelf ende een uren op de valbrugge stond/ hebbende het oog na den Sparendamschen Dyk toe/ ende hem hzagende waer die ander wacht was/ seide niet te weten/ dan dat hy daer gekomen was om de melksters uyt te laten. Ende die hoorfschreben Kolterman bemerkende dat desen man het oog stadign na den hoogen Dyk hadde/ so heeft hy mede na den selven Dyk toegezien/ ende also hem docht dat hy schepen sag seplen/ hzaegde wat dat was dat de schepen so na aen den Dyk sepliden: daer op hy andwoorde dat het vaendelen waren van den vijand. Kolterman dit hoerende verschrickte/ ende seide: gy schelm ende berader/ weet gy van sodanigen aanslag/ ende meent gy ons so op den bleef-bank te hzengen/ ende wilde hem deursteken/ maer hy ontsiept. Kolterman hem daer allec vindende klopte de gebuerē op, die hem de valbrugge vande poorte helpen ophalen, ende de poorte sluyten, ende hy dede de burgeren daer ontrent alom lopen om Ruychaver met sijn knechten in wapenen te brengen, ende ook de burgerije in't geweer. De vijanden quamen al voords aentrecken menende de poorten open te vinden, dan Ruychavers volk (die tot dier tijd toe niet en hadden mogen aende poorte waken) in wapenen sijnde, sijn uytgevalen, ende met schermuuzeren inde weyden ende ontrent Ian Pietamen Hofstede, belieten sy dat de vijanden sterk wesende vijf vaendelen knechten, die by den Grave van Boszu om desen aanslag te doen aldaer gefonden waren, niet te Rustenburg en mogten komen, also sy luyden haere cours derwaerts namen, om deur de Schalkwijkerpoorte inde Stad te komen, dan siende den aanslag ontdeckt, rogen weder na Sparendam toe. Ontrent te negen uren des selven daegs vergaderde de Woerdschap binnen Haerlem/ alwaer de hoorfschreben Commisfarts Kolterman met de twee andere Commisfarsen Berkenrode ende Kies mede verschenen/ om de burgerije die seer verbaest was/ wederom in orde te stellen/ ende goed contentement te doen. Want ter selver tijd het vaendel Spanjaerden van Don Rodrigo de Sappada mede uyt den Hage gekomen was inden Houte ofte het Bosch aende Supdijde van Haerlem. Daer werd geresolveerd dat Kolterman niet hzieben van crebentie ende supplicatie terstond soude reysen aen den Gouverneur ende Staeten van het Hoorderquartier/ omme tot ontzettinge der Stad so veel knechten ende volks te behouden als hy konde. Also is hy vergeselschap met Jan Robert Luptenant van Popman Kabbelhau/ ende Jan Michielzen Predikant van den selven Kabbelhau/ terstond de Hoijpoorte met eenen Guide ytgereeden deur de Wypnen hoorfhy het Wyp te Wyderode/ ende hoimende ontrent Velsen/ hebben sy op den weg gebonden eenen statelijken bozger van Alkmaer gaende sonder mantel/ ende sonder schoenen/ ende

ende hem gebraght sijnde waer hy van daen quam/sepde van Sparendam/ ende dat hy aldaer dien nacht gebangen hadde geseten/ ende dat hem de knechten syn mantel met een paer trijpe toffelen hadden genomen/ maer dat hy noch ontkomen was: ende hem gebraght sijnde of hy niet en had gehoord watze in den sin hadden/ andwoorde dat haer Overste genoemd was Christoffel d' Assonville/ ende datze aldaer gekomen waren om aenachts te twaelf uren in der Stad te komen/ ende dat de Schout van Haerlem Adriaen Janszen van Doort hen beloofd hadde datze de poorten open vinde soude/ maer dat het hen gesaeleerd was/ waer deur sy seer bloekten op den selven Schout. Tweelk hy den voorszeyden Kolterman gehoord sijnde liet hem denken 'tselke waerachtig te wesen/ ende dat de voorszeyden Schout tot dien eynde dese voorszeyden maeltijd hadde gehouden. Doch wat daer van was ofte niet/ so ist altijd seker/ so de vjand een half ure vroeger gekomen ware/ te weten recht op syn bestelde ure/ dat den aanslag niet en soude gesaeleerd hebben. Die van Haerlem hebben naert verterck van Kolterman deur Berkenrode ook doen schrijven aenden Heer van Swieten/ Gouverneur van der-Goude/ om een vaendel knechten ofte twee te hebben. Kolterman is voorsz na Enchuyssen berreysd aenden Gouverneur Sonop/ ende Staeten/ ende heeft aldaer verwoezen dat den Overste Lazarus Muller met twee vaendelen elck honderd ende vijftig man die van Haerlem te hulpe soude gaen/ daer mede sy luyden terstond met enige burgeren van Noorn ende Alkmaer/ die upt eenen goeden pber met Popman Klaes Pop mede trocken/ na de Weerwijk syn getogen/ alwaer gekomen sijnde hebben vernomen hoe dat alle de Spamaerden upt den dage mede voorsz de Stad gekomen waren/ met den geheelen Raed Provinciael/ ofte Hof van Holland/ ende Riekenkamer/ met alle de Registeren/ ende Protocollen/ ende ook haere menbels goederen/ ende bagage/ ende datze in den Goute lagen/ daerom sy luyden terstond om meer volck schzeven aenden Gouverneur van Noordholland voorszeyden/ de welcke enig berck volck ghesegen hebbende van Oversee wnt Overijssel/ die Zacharias van Glipenberg deur synen last aldaer opgenomen hadde/ hem te hulpe sond/ ende alle de hupsluyden daer ontrent belaste het leger van den Prince te vicialieren/ ende syssen. Daer na is Lazarus Muller met syn volck inde Sandpoorte gekomen met den dagaer/ die van Haerlem eerst van syn komste ende voornemen beradverteerd hebbende/ ten eynde sy ock haer beste doen souden/ alwaer sy sagen vijf vaendelen knechten haerder vijanden van't Dups te Kleefskomen trecken/ ende syn gekomen op den weg tuschen Sparendam/ ende het Capelleken inde Sandpoorte/ alwaer sy malkanderen alscheemutzerende gemoeteden/ ende ten lesten de voorszeyden vijf vaendelen op de vlugt sloegen/ so dat sy moesten op Sparendam wijken/ met verlies van over de honderd mannen/ die daer dicht onder

den Dijk dood bleven/ met wepnig verlies van Lazarus Mullers volk. Maer gelijk de fortune der ooplogen niet altyds eben aleens is/ so is de sake terstond veranderd/ want alle de Spanjaerden met alle haer geselschappen der Nederlanders die inden Houte gelegen hadden/ sijn strakx daer op gevolgd/ sulcx datmen daer op een nieu wederom seer furieuselick bestond te bechten/ alwaer die Spanjaerden/ alle oude ende wel geoeffende soldaeten wesende/ Lazarus Mullers volk inde vlugt sloegen/ ende verstroffen/ so datter wel ses ofte seven honderd man op de plaetse in Delft byzoek ende int vlugten dood bleven/ hebbende haer vlugt na Alkmaar genomen. Den Oversten Lazarus Muller heeft hem byzomelijken gehouden/ maer so wanneer het volk op de vlugt rachte/ en heeft hy de selfde/ wat moeght hy dede/ geenzins konnen ophouden/ so dat hy by na selfs mede gebleven hadde. Daer bleven twee van sijne vaendragers dood. Dit is geschied op den sevenentwintigsten Julij. De Spanjaerden sijn boozds met alle haer magt/ ende met haer den staed ende Rekenkamer van Holland vertrocken upt Holland/ ende togen naer Utrecht toe/ van die naer Utrecht (Duytsch garnisoen in hebbende) hebben den Spanjaerds den ingang gewepgerd/ want sy lange genoeg de onherdzaeglijke moedwille der selver Spanjaerden hadden geproefd. Also verlieten de Spanjaerden van selfs geheel Holland sonder nood/ ende ongedwongen. Idem Ibidem.

Als hy desen tijd de Hertog van Alba Bergen in Henegouwen sterck ende nau belegerd hadde ende de Prinze van Oranjen met sijn leger daer by te helde lag/ om de Stad te ontzetten/ so waren de Staaten van Holland den tienden ende nabolgende dagen van Augustus binnen Haerlem vergaderd om te beraedslagen vande saken ende middelen om't Land van Holland te beschermen voer den Hertog van Alba/ ende de Spanjaerden: ende bysonder om middelen van gesel te mogen vinden/ ende Amsterdam te doen beleggen/ daer de Grabe van der Mark seer op aenhiel/ also een goed deel burgers daer binnen sijnde (soinen meynde) geheel op de sijde van den Prinze waren/ ende niets anders en sochten/ dan datmen daer bozen konen soude/ ende dat sy hem aldan souden openbaren. &c. Idem Ibidem.

Vergaderinge van de H. Staten van Holland binnen Haerlem.

Victorien, ende Overwinninge vanden Hertog van Alba.

Wanneer nu de Hertog van Alba Bergen in Henegouwen bemagtigd hadde/ ende de Prinze van Oranjen sijn krijgsvolk by gebreck van geld afgedankt/ de Stad Mechelen den Spanjaerden vanden Hertog was prijs gegeven/ de soldaeten des Prinzen de veroverde Landen ende Steden berlaten hadden/ Sutphen van Don Frederico/ Sone vanden Hertog van Alba/ was oberballen/ ende sammerlijck mishandelt/ ende ertgeplonderd/ haerden bedorven/ ende alles daer in seer woedelijck vermoord/ ende heel Holland in groote vrees: so is Don Frederico over Amsterdam met alle sijne magt voer Haerlem gekomen.

Te bozen

Te hoozen schreef Maximiliaen, Grave van Boszu, Stadhouder ende
Kapiteyn Generael oher Holland/ Westbyerland/ ende Utrecht/ aen
die van Haerlem desen brief.

Wesarme/ lieve/ seer bysondere goede Vrunden/ Hoewel ik mij Brief van
laet dunkt Voor God/ ende de Wereld genoech ende-ken welken den Grave
gedact te hebben/ in W. L. te advertiren van de armoije/ elc van Boszu
ende/ en bedersnijze/ Daer inne gy u vinden soude/ Vrijende vanden aen de Stad
red ende onderdanigheyde die gy de Koninklijke Majesteit seguldy sijt/ Haerlem.
naer bywijzen van alle vergeten so godlijke als Wereldlijke/ by den Velsa
ken bevolen word Den ondersatzen Heeren Prinze/ ende natuerlijken
Chers in alle onderdanig te wesen. Ende hoewel ik verhoopt hadde/
dat gy luyden u Daer inne gequaten soude hebben/ so is bevoorde/ met belijp
dinge/ ende bewu van u luyden misbruyke/ so is verstant dat gy u verla-
tende op sekeren soeken ende velen roep/ tot morgte niet en hebt wel-
ken vlijken van den quarden weg die gy reent gekosen hebt.
Niet segende staende mochtant dat uwe bedersnijze van Dage te Dage
nader genakende is/ omme welcke te verhoeden en hebbe niet
vrijen laten (want mit die goede offerlie die ik altijd tot Holland en
namentlijk die Stede van Haerlem gedragen hebbe/ ende nog, dra-
ge/ gelijk ik in verstaenden saken ende Deromatie hebbende naer mijn
vermogen betoeken hebbe) u luyden andermact te advertiren vande vris
dente ruwijne ende bedersnijze die u it aenstaende/ so verre gy persijffert
in uwe doorgaende dwalingen/ biddende u luyden seer vrandelijken te vril-
ken overleggen ende ponderen in wattey labpruine/ ofte dwalinge/ Daer
niet uyt te raken en is/ gy u selven inne gesteken hebt/ ende wattey
quarden mangelinghe gy gedact hebt/ te verlaeten uwen natuerlijken
Chers/ ende Prinze/ ende inde plaetse vanden aen te hangen een Was-
sael/ ende ondersact/ verdoeden ter versacke van sijne rebellie/ ende in
de plaetse van eenen magtigen Prinze te volgen reuen die gy luyden
selbst moeionden/ uwen tot uwe grondelijke bedersnijze/ en ewerlijc ver-
bied van uwe goedert/ te verlaeten eenen sachtmoedigen en baunghen-
gen Prinze/ omme aen te hangen eenen die hem selven vante voren be-
doeben hebbende/ niet andert en soekt dan met leugentaken/ ende onken
een preteyt ongesonderd u luyden te abuseren/ gebruykende Daer tot je-
gent alle apparentie den name van den Dienst van sijne Majes-
teit/ niet andert arbeydende/ van u u te stellen in de selve ralamiteit/
verdoet/ en sellende/ Daer by hem selven inne gebragt heeft/ gelijk hy

volk gedact heeft die Steden van Mergelty/ Bernonde/ en Gals-
 phen/ sonder veelte andere die hy selft gepilleerd/ bevoofd/ en vernield
 heeft/ gelijck hy ten iugend- u luyden volk doct sal/ ander getyrenindie
 siende van hem selven te salverty met het gunt hy u ende een andere
 sal benomen hebben/ u al samty abandonnende inde meeste tempe-
 ste. Ende also ik niet iegtustatende al't gunt voorsiggeven is/ mij
 verskerd houde vande geuonlijcke sachtmoedigheid vande Coninkli-
 ke Majesteit onsen genadigen heer/ dat so verre gy luyden vobilt
 komten tot kennisse/ ende bevoal ter sijn magtu nader komt/ dat gy
 allegader sult vordien ontfangen in genade/ vbaer toe ik mij presentere
 tot eenen Guleresseur/ Deur vobelt middel gy luyden sult mogen blij-
 ven vbonen/ en sulten in u luyden huysey/ en yorden/ met uwe huyvrou-
 vten/ en kinderuy/ daer ter contraxity/ so verre gy de magte/ die u
 opkommende is/ en gy luyden niet magtig en sijt eenen dag te voder
 staten/ vobilt veruachten/ geschapen sijt te varen aldie van Guphten
 geuaren hebben/ Deur indurtie/ ende veel siboone belooftey van den
 Prinze van Oranjen so verre gebrogt sijnde/ dat hy iugterste hebben
 vbilley veruachten/ sulck dat daer door de voorsigheuen ste-
 en huysey bandien niet alleen gansheleij geruwinced/ter neder gescho-
 ten/ en bedorben en sijn/ maer vol alle die gene die daer binnen
 vbaen derlijcken heer leuen daer gelaten hebben/ enige met het
 shtep van den vwaerde/ ende enige metter hoerde/ vbaer en gy u l.
 vbel behoude te spijgeken/ vbaen het selve u l. mede it genakende/ ende
 genoege althant voer de poorte is/ ende hoerdel enige van u l. by ad-
 vortuerey soudey mogten te versfaten geuen/ dat se te vreden vbaen te
 steruen/ ende die dood niet en vreesden/ de selve vorstant kommen
 de tperijskel nader/ ende vvorhanden/ soudey lirsheleijcken van andere
 opiniye vorden/ te meer also de sake daeromme gy u l. soude latten be-
 deruen en sferuen sodanig is dat niemand met recht daeromme enig pe-
 rijkel en soude vbilleylijden. Want ik en geloue niet dat gy luy-
 den so verblind sijt/ oft gy en versfaet vbel datet gunt dat gy die/ is
 iegen God/ iegen uwen natuerlijcken Prinze/ ende igemeen vbelva-
 ren. Ende dat daer uys andere niet en kan volghen dan een groote
 roufsie vande Religie/ Justitie/ ende de geheele Publijie/ ende
 dat de saken in dier manieren niet en mogen beleyd vorden/ vvorh
 blijven staten/ en dat gy luyden soude vbilley gelijcken uwe magt/ by de
 magt van de Koninklijke Majesteit/ u fonderende op eenen Prinze
 van Oranjen/ oft enige andere sijne geroufdeerde/ soude iselue een
 ghele

gehele ongelijcke gelijkenisse sijn/ also gy luyden (so verue datr enig
 verstand end- reden inne gebleuen is) wel kont bemerken de onge-
 lijckheyd van dien. Gy siet mede althant voor uwe ogen die groote
 desolatie en ijerstste armoede daer inne 'ygemey volck althant ge-
 kommen is deur 'tsarlicken van de handteringe en trafilcke van koop-
 manschap/ daer op 'tland van Holland geheleken ontfestend/ daer toe
 gy volck niet weder en kont gelaen sonder weder te leuen inde ge-
 hoortemheyd van uwen natuerlijcken oetere/ en blijvende 'tverfiet-
 bey gemey volck sonder meringe/ sijt anders van sijn luyden niet ver-
 vragtende/ van dat sy by gebreke van onderhoud ende deur den nood
 daer toe gedwinkt sijnde/ u. l. selue op sulckey kommen/ ende van't gunt
 gy luyden nog behoude n hebbe beuonden. Dit is versaemt/ lieue/ seer by-
 sondere vanden die vuerste die gy luyden sijt veruaghtende van
 dese uwe rebellie/ ende wederspannigheyd/ welck ik u vruendelijcken jegens
 vruendelijcken soude mogen veruorden/ vruende als nog 'tgunst ik u van
 te vueren gescreuen hebbe/ 'welck ik u vruendelijcken bidde te wilken
 doey/ belovende so verue gy 'tselue op mij veruoekt sulckey door u luyden
 te interceden/ dat gy beuinden sulc mijnne interesse enige vrugt ge-
 had te hebben/ en also de sake geen langer deliberalie toe en laet/
 maer promptelijcken moet wederen geresolueerd/ vruenit de heerekracht
 van den geheleken leger althant sijner vueren op Holland neemt/ ende
 deruueren gesijnt weder/ sulc daeromme maeky mij sonder enig
 veruueren andwoord te laetey vueren/ van welck andwoord dependend uwe
 behoudenis/ ofte reuouige vruendelikenisse/ want maer dese mijnne
 advertentie ik u luyden reget meer doey sal. Versaemt/ lieue/ seer
 bysondere vanden onse here God veruene u luyden vuerge kennisse/
 op dat gy luyden moegt veruoen wederen met uwen Prinse/ end- ma-
 tuerlijcken oetere. Wyter stede van vuerge den wijf en vruen-
 tighe van November 1572. Ende wat vruendelijcken u luyden
 gorden vruend. Onderteyend

Maximiliaen de Boszu.

Het Opschrift was:

Eersaemen, lieven, bysonderen, die Burgemeesters ende
 Gemeente der Stede van Haerlem.

Die van Amsterdam hebben ook secretelijc brieven geschreuen aen
 die van Haerlem, haer waerschouwende hoe dat het Konings leger al-
 daer ontrent der Stad gekomen was/ ende dat de meninge was hen
 luyden te komen belegeren/ maer so verue sy op tijds quamen/ aler
 Haerlem.

het leger vooz haer Stad quam/ genade versoecken/ so stond de genade vooz henlupden open/ ende sp luyden wijsden uyt goede nabuetschap interesseurs wesen/ ten eynde sp luyden tot een goed vast ende seker accoozd souden mogen komen/ rieden haer daerom dat sp haer selven niet en souden versupmen.

Verslagin-
ge ende
raedslagin-
ge binnen
Haerlem.

De Wagistraet van Haerlem was hier mede seer beladen/ ende en wisten niet wat sp beginnen souden/ sp hebben den derden December de Broedschappe by den anderen geroepen/ omme te beradslagen/ watmen in der saken doen soude. Voortuyn sijn seer divers geweest/ enige meenden men soude den Prinze terstond abberteren dat hy henlupden assistentie soude seyn den/ andere seyn den dat het beter ware dat ze pardsen ende genade versochten/ want men hadde gesien dat de Prinze van Oranjen geen steden en hadde ontzet/ maer waren alles in des vijands hand en geweld gekomen/ ende seyn den des Konings magt was te groot om tegente staen/ etc. Doch anderen seyn den dat het des Konings werk niet en was/ maer des Hertogen van Alha tegen des Konings wille/ ende al waert schoon datze dese genade versochten/ dat evenwel met henlupden soude werden gehandelt als met die van Mechelen/ Zutphen/ ende Haerden/ andere seyn den wederom datmen wel genade ende pardoensoude verkrijgen/ indien men 'rselbe terstond versochte/ al eer de Stad beleegen werde/ om welke haere meninge te sterken hooyd gebracht werd eenen Brief vande Gegeerders van Amsterdamb voozscheyben/ mitigaders eenen anderen Brief geschreyben by

Brief van
Jakob VV
Pastoor
van't
Groot Ba-
gijn hof
aen die van
Haerlem.

Meester Jakob VV, Pastoor van het Groot Bagijn hof van Haerlem, wesende binnen Amsterdam/ aen sijnen broeder geschreyben: inhoudende in effectie verslekeringe van des Konings groote goedertierent- heyd ende genade by aldien sp hen van selfs quamen presenteren ende overgeven aen den Hertoge van Alha/ dat alsdan niet en soude gedacht werden van alle 'tgene was gepaet/ maer alles soude vergeven ende vergeten sijn sonder datmen een enig bozger daer over soude straffen/ reppen/ ofte roeren/ so gebleken was aende sieden die hen goedwillig hadden komen overgeven/ ende was alleen rigeur ge- bryukt tegens die gene die hertneckelijc waren gepersisteerd in haere rebellie/ ende des konings heylkracht hadden willen tegenstaen/ ende weer biiden/ hen radende ober sulcx dese occasie niet te laten vooz by garen/ maer haere gebedeputeerde te seyn den/ ende haer selven te pze- teren ende ober te geven/ also sp toech des konings magt niet en kon- den tegenstaen/ en konden wel considereren hoe qualijken het hen ver- gaen soude indien sp hertneckig bleven/ ende de selbe magt souden wil- len versoecken ende experimenteren. Welken brief gelesen sijnde/ so werd by de meeste stemmen omgebragt watmen best doen soude. Eyndelijc is besloten datmen aen Don Frederico de Toledo Gesanten soude seyn den/ om te handelen/ ten minsten te versoecken wissel van bier ofte vyf dagen/ om van dees sake middeltijd met de Staeten te spreken

Gesanten
van Haer-
lem aen
Don Frede-
rico.

spreeken. Hier toe sijn gecommiteerd geweest Jonker Christoffel van Schagen/ Dirck de Vries/ ende Meester Adriaen van Wzenbels/ Pensionaris der voorszeyden Stede van Haerlem/ de welke secrete-lyk naer Amsterdam gereysd sijn ten eynde voorszeyden.

Maer selve vernomen sijnde by Gopman V Vibout Ripperda, die daer binnen commandeerde/ heeft des selven daegs des namiddags tegen twee uren alle de schutters ende burgers doen verdagbaerden ende vergaderen inde Nieu Doelen binnen Haerlem/ alwaer mede gekomen sijn de voorszeyden Jonker Wibout Ripperda/ Jonker Lan- celot van Biederode/ Adriaen Jansz. Schout van Haerlem/ ende Gerrit Stuyver/ mette Kapiteynen van de Schutterije, ende na dat Ripperda hadde gemerkt datze souden gehoor geben/ so heeft hy tot henlupden gesproken in efferte dit navolgende.

Vergade-
ringe der
Schutterije
inden Nieu
uwe Doelē.

 Groome mannen, ende burgeren, d'oorzake waerom gy alhier gekomen sijt is, om u te kennen te geben, hoe dat Son Frederico Gons van Hertoge van Alba gekomen is ontrent Amster- dam, om dese Stede te kommen belegen, nuist so dat wy verstaen hebben als dat hier sekere brieven gekomen sijn aen de Met, inhoudende als datter noch genade by Son Frederico te krijgen is, by al dien dalmey die terstond doet versoeken, waerom die Gande Met contrarie haeren eed, als die geswooren hebben, sonder onsen wetey, ende sonder wetey van de seken Hoof d-Kapiteyn niet te handelen. secretelyk sonder ook u surden wetey na Am- sterdam gesonden hebben Dirck de Vries, ende andere, om genade ende parden te versoeken: maer by so verre liebe burgeren, gy wist bedenken die genade die wy van hen te verwachten hebben, so moogt gy overleggen ende u spiegelen aen die van Mechelen, Sutfphen, ende Maer- den, die ook genade ende parden toegeseyd is gesceest, wat genade hen gekeurd is: wist ook bedenken niet wat ede gy den Prinze van Oranien ussen Stadhouder sijt ver- benden. Ik en wisse niet of gy surden dit hoor ogen nemende

Oratis ofte
Rede van
den Gou-
verneur
Ripperda
torde
Schutterije

nemende, ey sult u synder eed ende ere (gelijk als ik) soeken te betrachten: Want ik hay wille ende meninge bey omme den laet siey druppel hay mijney bloede hoorde de Burgers ende Vrijheyd deser Stede te wagen: so gy syden ook sulcx hay meninge sijt te doey, ofte niet, dat wilt nu Vrijmoedig sonder schzomen seggen, ende verklaren, want wy hoey dan met hulpe des Alma gtigey sulcken ordze te stellen, dat onse Vrijanden, die ons menen te krenken, aenons affhier geen ere en sulcken behalen. Hiermede sweeg hy stille.

Manhaftig
aadyvoord
ende voor-
nemen der
Haerlem-
mers om
den Span-
jaerd teges
te staen.

Op welke redenen de burgers meestendeel met luyder stemmen geroepen hebben datze lijf/ goed/ end bloed met hem vooz de gemeene welvaert ende de Stad wilden wagen/ ende sijn met sodanigen resolutie/ ende na enige goede ende vryndlyke vermaninge van den anderen gescheppen.

Ende dewijle dese Stad de eerste gelwest is die den Hertoge van Alba heeft durben wachten ende tegenstaen/ als hy in sijne principaelste victozien was/ so sal ik de sake ter eren der vryome Haerlemmers sonder partijshap wat byede beschrijven.

Die van
Haerlem
trachten
sich van
Krijgsvolk
te versien.

Die voorszreben Ruyperda ende andere hebben terstond brieven gesonden aenden Prinze van Oranjen/ hem te kennen gevende die gelegenhed ende saet van de voorszreben Stad. Van gelijken sijn ook secretelyk brieven gesonden aen de Oversten Lazarus Muller/ leggende op den Nieuwen Dam/ ten eynde hy henluyden terstond enige vaendelen knechten soude seyn den tot henluyder assistentie/ gelijk hy gedaen heeft/ want den vierden Decembz is daer binnen gekomen sijn vier van sijne vaendelen/ namentlyk het vaendel van Dornman Jakob Strenbach/ sijn Luytenant/ Christoffel Vader/ Lambert van Wittenberg/ ende Maerten Pruyss/ alskamen fraeye kloeke zoldaten/ daer vooz die van Haerlem goeden moed kregen/ hopen de datze hen lijden ende goederen ende die stede wel souden bewaren/ ende beschermen: nochtans bleef onder vele noch al een groote vrese/ maet sy en doysten haere herten niet openbaren/ vresende vooz suspest gehouden ende qualijken getraeteerd te werden. Aldus werd vast van binnen alle gereedschap gemaeckt/ en alle naersigheyd gedaen omme de Stad te beschermen/ ende Don Frederico tegen te staen/ indien hy daer vooz quam. Idem ibidem.

Krijgen
meerder
volk in.

De Groote
Kerke
vvoord van
den Beelde.
dient ge-
suyverd.

Op den selfden dag als dese knechten ingekomen waren/ is Ruyperda met sijn volk na de Groote Kerke gegaen/ ende hebben de beelden aen stucken geslagen/ ende de kerke van den afgoden-dienst gesuyverd/ ende vooz de Christelijke Gereforneerde Religie geopend. Memorien.
Gedurende

Gedurende de Belegeringe sijn die van de Stad dichtwils met versck volk ontzet: so dat het hun daer aen niet en heeft ontzoken.

Den 28. Decemb. kregen sy drie vaendelen VVaelen in/ ober welke Hieronymus Seraes Commissaris was/ Michiel, Couzijn, ende Vimi, Kapiteynen.

Den 5. Jan. een vaendel zoldaeten onder Kapiteyn Mandares.

Den 10. Jan. synder 'snachts wel twee duyfend zoldaeten, Engelschen, Schotten, Duytschen, ende VVaelen de Stad te hulpe gesonden/ maer misten den weg door den grooten mist/ hoewel daer een sackel upt den toren gesteken werde/ ende eene klokke luyde: so datter wepnige in de Stad quamen/ ende sommigen in den Dout/ by t'Pups te Aleef/ ende aen Dypn verdwaelde/ ende meest alle na't Prinzen-leger weder-keerden.

Garnisonen
binnen
Haerlem.

Den 11. Jan. quam daer een vaendel binnen onder Kapiteyn Iasper.

Den 17. Jan. een vaendel onder Kapiteyn Schram van Bruynswijk.

Den 28. Jan. vier vaendelen, de Garde ofte lijf-wacht van den Prinze van Oranjen onder Kapiteyn Margotin, de Garde van den Graue van der Mark onder Kapiteyn Vardeur, een Vaendel Engelschen onder Kapiteyn Summado, ende een vaendel Schotten onder Kapiteyn Beaufort.

Den 31. Jan. een vaendel VVaelen, onder Kapiteyn Ican Mauregnault, met eene Bende Ruyteren onder Ritmeester Enchuyfen, tot een conboy ofte gelepde van sommige sleden met virtualie/ ofte mondkost.

Den 14. Feb. 40. haek-schuiten ook tot een conboy.

Den 17. Feb. 500. zoldaeten, daer onder 300. dobbele zoldenaers/ onder Kapiteyn Christoffel Gunter, mede tot een conboy.

Den 8. Maert twee vaendelen Engelschen, ende drie Franzoyzen, die kortz daer na wederom vertrocken/ om datter krijgsvolk genoeg in Stad was/ te weten ontrent vier duyfend.

Den 9. Maert is Ritmeester Enchuyfen met sijne ruyteren ook te scherp gegaen na de Kage. Memorien.

De voorszeyden Gedeputeerden van Haerlem/ die na Amsterdamsam getogen waren/ hoorz Don Frederico aldaer gebragt sijnde/ toonden hem haere commissie die sy van den Vroedschap hadden/ ende versochten pardoeden vooz de Stede/ ende alle den burgeren/ ende ingesetenen van dien: waer op hy andwoorde/ dat hy blijde was datze haer schuld bekenden/ ende remissie versochten/ hy soude terstond aen den Hertoge sijnen vader schijven/ ende de sake so hy den selven recommanderen/ datze in genade ende gratie ontfangen souden werden/ sy souden wederom treckē/ en terstond de zoldate daer upt doē vertreckē.

Den vijfden sijn wederom van Amsterdam gekomen twee der Haerlemscher Gedeputeerde/ naemtelijck Jonker Christoffel van Schagen/ ende Mz. Adriaen van Wzendelft/ de Pensionaris achterlatende Dirc de Vries haeren mede-gedeputeerde/ de welck toe Amsterdam

And-
voord
van Don
Frederico
aen de Ge-
stanten van
Haerlem.

De Gesan-
ten van
Haerlem
trecken
wederom
van Am-
sterdam
na huys.

sterdam gebleven was om nader beschept te verwachten/ ofte om dat hy siende het gereedschap dat aldaer tegen haerluyden gemaakt werd/ vreesde daer weder binnen te komen.

VVorden
gevangen
ende tot de
Prinzege-
sonnen, en
gestraft,

De voorsz. Gedeputeerde werden terstond gebangen genomen/ en met schijven van Ruyperda gesonden deur Mr. Willem Bardestus/ ende sekere andere gesanten/ op Leyden/ ende so voozds naer Delf aen den Prinze/ de welke dese daed der Gedeputeerden seer ebel heeft genomen/ vermits hy desen handel voorgenomen hadden sonder weten van Ruyperda/ ende de Voofd-Kapiteynen der Schutterije/ sulke dat naer ernstige proeduren daer jegens gehouden de voorsz. heeren Mr. Adriaen van Nisendelft den vier en twintigsten December binnen Delf is opgehangen/ ende sijn hoofd twee uren lang op een staek geset/ ende de voorsz. heeren van Schagen is inde gevangenisse geset.

Den selven vijfden Decembris isz een Brieft aende Burgemeesteren Schepenen/ ende Raed van Haerlem inde Stad gebracht/ die hy Dirck de Vries gesonden/ doch hy herschepden uptgewekene van Haerlem was getekend/ namentlijk aldus/ L'Estannier/ J. Sperwoude/ Dirck Jakobzen (dat is de Vries) Jakob Kilacken Wy/ Wamelens/ E. van Rasse. Welken Brieft een sache-drager hadde aengenomen te bestellen/ ende hoewel hyden selven niet en heeft durven brengen/ maer door een boer doen binnen brengen/ so is hy nochtans daer ober mette galge geexecuteerd geworden/ bekennende dat hy van Dirck de Vries om een daelder daer toe gekocht was. De Brief luyde aldus/

Brief van
Dirck de
Vries aen
den Raed
van Haer-
lem.

Exsaeemt/ liebe/ bysondere/ uwer l. ik kennelijck dat die gansche
leger en magt van de Ro: Ma. alhier is/ ende sy luyden alle
uwer meer ende nader genacht/ want alrede binnen den Der-
den van Sloten consideret gearriveert is/ en die resten terstond volgd/
want die Schuyt van den Nieuwen Cam al geweket sijn/ ende die
Schuyt schepen nu onder handen en bekomen sijn/ so dat gy de resten
soetsen sult diemey benoduyt sal. Watrom gy luyden u grootelijck te
haesten gebt om uwe Stede met die inwoondert van Dint van een vna
spreekelijck vredenissen/ (u luyden seker impendende) sonder vertrief
te beuysen. Want wy beschepen ende sekerlijck vreten/ dat gy
luyden alt moeg genade verknijgen sult. Ik en wijsse niet (want
u luyden kennelijck) dat sommige van onsen Heeren alt mijn Heer den
Beke/ en Heer Adriaen Kanonick metter daed arriveerde by ons
sijn gebeken is/ hoe datter met Marcken gehandelt is/ d'welk u luyden
in haer van vbergeeninge ook te verwachten staet/ gy en soude anders niet
preysen van uwer Stede inde gehoursaemheyt van sijne Ro: Ma. te
keeren

bekeken. Ja dat meer is/ u voor Desey tegenwoordighen meed getreden
is/ Het sij niet gemede/ oft niet vbaepent/ u selbey van Dey rebellie te
verdrincken/ Denckende beter te vbesey voor die Beligie der Ro. Ma.
ende u Vaderland niet een goede sij oprecht sake uwey persoon te ha-
sanden/ verhoepende also te triumpheren/ en van uwey recht Land-
screy gepresen te vbriden/ Day by gebreken van Dey metten rebellie
alt inderplegen/ ende romplien overrompeld/ ende vermoord te vbriden/
ende uwe huyten metten inboel van Dey tot pilgeringe ende brande
overgegeven te vbriden. Hier mede een seunwig adieu tot Dey jong-
stey Dage toe. Versaume/ lieve/ bysondere/ God sij niet u allety. Wy
Amsterdam/ Dey vordien Berembuis/ by uwey heergunstigen vordien
Jesfaunier/ J. Speerwoude/ Pirink Jakobsz/ Jakob Klatzoon
Wij/ Wamelty/ Jense. De superscriptie wat: Waerdige/ onse
seer lieve/ ende bemind- Burgermeester/ Ergepente/ ende Laed
Der Stad Haerlem.

De Prinze van Oranjen, ende de Staeten van Holland herwiltigd sijnde Schrijven
vande gestaltenisse van Haerlem/ ende wel merkende niet mogelijk te van den
sijn om die Stad genoegzaam (wesende de krankheiden van geheel Hol- Priuze en
land) tegen den vyand te houden/ ende beschermen/ ten ware datter Staeten aen
menigte van zoldaten binnen waren/ daer beneffens vresende/ dat de Haerlem.
burgeren ongaerne so groote menigte van zoldaten souden inne be-
geren te nemen/ hebben aen die van Haerlem geschreven, dat sy haer
vromelyk souden houden/ haer eer ende eed betrachten/ ende
haere getrouwey laten bliken/ die sy den anderen lidmaten tot Dor-
recht beloofd hadden/ sy en souden aen haere sijde in geen gebreke
sijn om haer luyden niet alle middel te assisteren/ ende te ontzeten:
belovende ook dat alle die kosten die de Stad ende burgeren van dien
tyde vande zoldaten ende krijgsholk gehadende geleden hadden/ ende
noch hebben ende sijden souden/ sy luyden by gemeene Land weder
betaeld ende goed gedaen soude werden.

Als nu Don Frederico verstond dat die van Haerlem gesind wa-
ren de Belegeringe te verwarthen/ so is hy seer gestoord geweest/ ende
heeft enige Spanjaerden gesonden die haer vertoond hebben opten
seften Decembrijs ontrent Sparenwoude/ alwaer enige kilepne scher-
muzinge gevallen is tegens die van Sparendam.

Die van Haerlem wel wetende hoe veel hen aende boozschreben
sterkte van Sparendamme gelegen was/ hebben aldaer den se vanden
gesonden tot assistentie ende ontzet Gerrit vander Laen met drie hon-
derd schutten/ met Opman Maerten Buzs.

Ook hebben die van Haerlem den achtsten dag uytgesonden ge-
had enige zoldaten ende bozgeren met graven/ houwelen/ schoppen/

Schrijven
van den
Priuze en
Staeten aen
Haerlem.

Don Frade-
rico op die
van Haer-
lem toor-
nig, send
enige Span-
jaerden na
Sparédam
alvvaer ee-
ne Scher-
muzinge
voorvalt.

Die van
Haerlem
senden die
van Spaen
dam hulpe.
Trachten
den Hooge
Dijk door
te steken:
maer ver-
geefs.

spaden/ ende andere instrumenten omme den Hoogen Dijk tuschen Sparendam ende Sparenwoude dooz te stekien/ ende op te deluen/ ten eynde het land van het water onderloopen soude/ dan also 't selve niet diep nochte wijd genoeg en was gedoluen/ hebben die Spanjaerden 't selve lichtelijc op den selven dag weder doen stoppen.

De Here van St. Albegonde tot Haerlem met commissie van den Prinze van Oranjen gekomen/ ende heeft den elfden de V Ver aldaer vernieuwd, ende veranderd, ende sijn enige van den ouden Wet/ die in de repse/ om aen Don Frederico te trecken/ geronsenteerd hadden/ in haere hupsen bewaerd/ en werden van nieuws tot Wethouders by den voornoemden Here van St. Albegonde gesteld tot Burgemeesters/ Ionker Ian van Vliet, Klaes vander Laen, Gerrit Struyver, ende Pieter Kies: ende tot Schepenen/ V Villem Adriaenszen, Iakob van Heusen, Kornelis Rijken, Pieter Bal, Klaes Martheufzen, Adriaen van Berkenrode, ende Mattheus Augustijnzen: en dit alles onverminderd de Privilegien van Haerlem/ so hy expresselijc verklaerde/ maer om de tegenwoordige nood der stede booz dien tijde te beter te boozsien. Daer na den 1. Januarij is de Here van St. Albegonde by nacht na het Meer uytgeleyd/ ende by den Prinze gekomen.

Ende ver-
treckt na
den Prinze.

Sparedam
van de
Spaenschen
bestormd.
ende vero-
verd.

Den tienden Decembrijs 'snachts was het so houden nacht/ dat het Sparen/ ende het W. wesende wateren aende Supd ende Noordzijde van Sparendam, dewelke deur het openen bande sluysen inden anderen loopen/ seer hard toegebozen waren/ in sulker boegen dat die Kapiteyn Juliaen de Romero/ die welke de sorge beholen was om te besien of men van op het ijs de sterkte van Sparendam niet en souden mogen beschadigen/ ende winnen/ behindende het ijs sterk genoeg te sijn/ die Spanjaerden van achteren ende van bozen aen allen kanten heeft doen aenvalen/ ende daer op gestornd/ 'twelk die van Haerlem uyt de Stad van verre siende/ hebben een vaendel schutters ende een baedel zoldaten tot ontzet van die van Sparendam uytter Stad gesonden/ dan de selve en konben so geringe niet komen/ of de Spanjaerden en hebben so dapperlijc aengevalen/ dat die albaer in garnisoen waren/ na datze hen kloekelijc verweerd hadden/ haer op de vlugt hebben moeten begeven/ gaende oft lopende ober het ijs naer Aszendelft/ Weertwijk/ ende elderwaerts/ maer wepnig sijn behouden overgekomen/ sommige sijn in het ijs gebroken/ ende verzonken/ ende andere sijn van de Spanjaerden dood gesmeten. Vopman Maerten Prijs is albaer mede gebleven: dan Kapiteyn Michiel ende Verlaen met enige andere sijn't ontkomen. Die gene die uytter Stad tot hulpe van die van Sparendam getogen waren/ sijn alschermtuzerende wederom binnen Haerlem gekomen.

Sieken, ofte
Leprofen
vanden vij-
and inge-
nomen.

Als nu Sparendam ingenomen was/ heeft Don Frederico den elfden den Kapiteyn Don Diego de Corbasal met 500. Spaensche

Marque.

Barquebusiers gesonden om het Leproos-huys inne te nemen/ ende 't selve met garnisoen te besetten/ want hy achte 't selve nodig te wesen omme die Stad te benaullen: waer tegen die van Haerlem uptgetoogen sijn/ ende schutgebaert gehouden hebben/ maer en werde niet anders uptgerecht dan dat die Spanjaerden 't selve innamen.

Daer na is Don Frederico self in persoon voor Haerlem gekomen/ ende heeft sich op het Huys te Kleef onthouden/ by sich hebbende den Grave van Boszu, Gouverneur van de Provincie van Holland. Hy hadde voor eerst by hem eenen veertig vendelen Spaensche voortknechten/ twee en twintig vendelen Waelen/ daer Kolonels afwaren de Heren van Noircarmes, Capres, ende Liques, sesshien vendelen Hoogduytschen/ daer ober dat commandeerde de Grave van Overkeyn, ende enige onder 't gebied van de Baron Despergu, twee compaignien Barquebusiers Spanjaerden te paerde/ ende twee compaignien lanciers van Don Ioan de Pacheco, ende Don Antonio de Toledo, ende noch ontrent twee of tre honderd andere ruyters.

Krijgsmagt van Don Frederico voor Haerlem.

Als de selve nu rondom de Stad waren gelogeerd naer sijn sinne/ so heeft Don Frederico de Stad doen opeytschen, maer sy luyden (suspect hebbende het Spaensche geloebe) hebben vryselijker geacht/ voor de bescherminge van haer Stad/ lijf/ leven/ vzauwen/ ende kinderen/ het alderuytste te verwachten/ ja de dood te verdragen/ dan haer op te geven in handen van de wreede vijanden. Also en hebben sy haer niet begere op te geven: maer hebben met eendragtiger stemmen befloten de Stad na haer beste vermogen van alle perghelen te defenderen/ ende de vijanden met magt ende stryd van haere muieren te weren: 'twelk by Don Frederico verstaen sijnde/ so is hy met sijn volk nader gekomen/ om hem rondom te beschanzen, 'twelk sy/ mits het mistig weder was/ seer bequamelijken konden uprechten/ niet tegenstaende de naersligheyt van die van Haerlem daer jegens: daeromme hebben die van Haerlem/ merkende dat het haer nu wilde gelden/ alle naersligheyt gedaen om haer van binnen te sterken/ ende voorszien.

Haerlem vord op geeyicht.

Maer geeft sich niet over.

De Spaenschen beschanzen sich voor Haerlem.

De Grave vander Mark is op den 12. Decembrys/ naer dat de Spanjaerden Sparendam veroverd hadden/ des naernoens upt Lepden getogen met een deel krijgsvolk om in Haerlem te trecken/ ende om het Bosch inne te nemen/ eer die vijand het voordeel daer van inne nam: maer hy quam te laet/ want het krijgsvolk van Don Frederico daer van geabverteerd sijnde hadden het voordeel al inne/ ende quam boven dien den Grave onbetsiens opten dertienden bespringen met ontrent ses honderd paerden/ ende drie duysend voetvolck/ met sulke snelheyt dat de Grave qualijken tijt hadde sijn volk in orde te stellen/ sulcx dat de Grave vander Mark vvijsen most met verlies ende schade van de sijnen, want daer wel vijf honderd of ses honderd dood bleven, die meer inre bluchten dan bechtesse verslagen werden/ de reste werde wederom by den anderen vergaderd/ doch maekte 't selve een groote verslagen-

Nederlage vanden Grave vander Mark.

Hepd. De vijanden kregen hier enige vaendelen/ ende ook geschut.
Pieter Bor.

De Vijandē
make hun-
ne quartie-
ren, en stel-
len hun ge-
schut op de
Stad.

Den 13. deser maend heeft de vijand sijn volk inde schanzen gebzagt/
ende sijn quartier gemaekt hebbende alles na sijn geballe/ heeft op den
17. Decembrijs sijn geschut op de Stad gesteld om die te beschieten.
Op denselven dag hebben die van de vijands syde aen allen plaatsen
breel spijtige woorden gesongen/ als :

Christus is op gestanden,
Te Haerlem is eeney buyt vooz handen,
Dus wilsen wy alle gader brolijk sijn,
Morgen sal de Stad ons ey gen sijn,
Kzie eley son.

Ende diergelijke meer. Ellert de Veer.

Ik en hebbe niet voorgenomen in't lange te beschrijven wat pder
dag gedurende de Belegeringe den tijt van seuen maenden ende twee
dagen is voorgeballen/ waer van verschepte Journaelen ofte Dag-
registers in openbaeren druck uptgaen/ gelijk ik ook een over-
vloedig ende bescheyden geschreyen exemplaar van Rozeelis Bartho-
lomeezen by mij hebbe/ die sels een belegerd ogen-getupge van dit
beleg getwerft is: maer van alles upt alle Historien het voornaemste
Aerhts in't kopte by eente stellen/ ende onsen burgeren mede te delen.

Haerlem
vvoord be-
schoten.

Wanneer dan Don Frederico sijne loop-graven/ schanzen/ ende
sterkten vooz de Stad hadde volbzagt/ ende daer op 4. stukken grof-
geschut doen planten/ schietende 38. ende 40 pond perss/ so heeft hy
den 18. 19. ende 20. van December seer vrezelijk de Kruppoorte/
ende haere bozstweringe/ ende het Bloekhuys doen beschieten tot
1514. schoten toe/lozende 7elke reyse die 14. stukke te gelijk/ so dat hy
de binne-poorste meestendeel onder de hoet kreeg: heeft ook van gelij-
ken de St. Jans poorte so getroffen/ ende gerafeerd/ dat men de ge-
hangenen van daer op't Stadhuyjs gebzagt heeft: daertegens en heb-
ben die vande Stad niet stille geseten/ maer met ongelofelijken a-
hepd/ ende mannelijken moed/ mannen/ ende vrouwen/ grote/ ende
klepne/ jong/ ende oud/ ende wiese waren (gelijk ook voozds altyd ge-
durende de belegeringe) dapper gearbejd om de gemaekte bresze/ en
de beschadigde afgewozvene mueren met wolfsacken/ hout/aerde/stee-
nen/ ende watze krijgen konden/ te vermaken/ ende te sterken. Ende
also die van buyten den 20. namiddags van 't Sieken met vliegende
vaendelen quamen aentrecken/ende met eene groote magt van Span-
jaerden ende Waelen op de Stad geweldig aen-dzingen/ ende stormen/
wel anderhalf ure lang/ den storm ten tweedemael herbattende: ende
gestadig met versch volk de aenballen seer heftig vernieuwende. so
hebben die van binnen/ burgeren en zoldacten met sulken leeuwē-moed
ende

Ende vve-
mael be-
kormd.
Ende man-
nelijk be-
schermd.

ende obergroote vromticheyd/ hunnen vijanden onder de ogen gesten/ ende sich so mannelijk verweerd/ dat sy dese stormers telke reyle van heure muere af dreef/ en epndeljk gelyk inde blugt sloeg/ so datze met schade ende schande in hunne schanzen mosten wijken/ latende de grachten ende zingelen van de Stad met hunne doden ende gequetsten besaet/ ende verbuld/ ende menigge van roers/ spierzen/ hellebaerden/ helmuetten/ ruyperen/ ende ander geweer/ den ontfang tot eenen rooff/ ende triumphe. In desen storm en sijn niet alleen een groote menigte van zoldaten/ maer ook veel bevelhebbers/ ende groote meesters dood gebleven/ ende veel gequetst/ ende gewond/ waer ober groote rouwe gemaekt werde in 's vyands leger: ook sijn boven de ontaflijke doden ober de 300 gequetsten na Amsterdam gesonden: daer die van binnen ten hoogsten maer twaelf doden hadden/ doch meer gewonden/ het welke hun de moed grotelijck dede waszen/ Gode dankende vooz dese overwinninge. De Kapiteyn Steenbach heeft sich met de sijnen seer mannelijk gequeten. Ende dit word in desen storm hem ter eren nageseyd/ dat/ wanneer een Spaensche vaendrager op onse wallen was gekomen/ roepende victoria, victoria, sy Steenbach hem het vaendel moedig upt de hand heeft gegrepen/ met dese woorden op sijn Overlanders: dat salstu liegen: ende hem met sijne eygen vaendel doozstekende/ voozders seyde: wat maekstu in mijn logement, du Karel, du en bist hier nicht bescheyden, maer ik ben hier bescheyden. Wanneer ook sy Steenbach in desen storm dooz de hand was geschoeten/ liet daerom niet af de zoldaten ende burgeren, die by hem waren/ een herte aen te spreken/ seggende: hebt goeden moed/ al ben ik dooz de hand geschoten/ so lang mijn herte niet doozgeschoten is/ so en sal ik u niet begeven.

De Spaenschen dus vooz de eerstemael gewellekomt/ ende begroet sijnde/ en hadden vooz eerst geenen moed om meer te stormen/ maer lagen stercks so wat te graben na't Boltwerk vande Kruppoorte. Het schieten vervolgte wel daeglijck; maer daer en volgden geene stormen op: so dat die van binnen tijd ende gelegenheyt hadden hunne wallen ondertuschen te beter te versien/ daer sy dapper ende gestadig nacht ende dag mede besig waren. Den 15. van Januarij maekte de vijand wel wederom eenen alarm/ maer daer en werde niet sonderlings uytgerecht/ van dat de onsen eenen vaendrager het vaendel upt de hand namen/ ende inde Stad brachten.

Maer epndeljk hebben de vijanden den laetsten der gemelde maed des nachts eene nieuwe proebe gedaen met grooter behendigheyd: want so ober het 12. inde half afgeschote St. Jans poorte/ ende elders op de wallen al heel sterck stillkens gekomen waren/ al eer onse schilddrachten hen vernamen/ de Stad met twintig vaendelen Spanjaerden/ Duitshen/ ende Waelen/ met witte hemden ober hun harnasch bestekende/ ende bestormende/ so dat de Stad noyt in meerder gebaer en was

De Vijand
graect na
de Stad.

Derde
Storm op
de Stad
vromelijck
afgeslagen.

en was van overrompeld te worden: maer de schildwachten/ den on-
 raed eyndeligh verneemende/ machten alarm/ ende vielen in alles over-
 de zestig mannen niet sterk sijnde/ so moedig ende vierig tot hunne vij-
 anden in/ dat syse vooz eerst steupteden/ datze hunne victorie niet en
 konden vervolgen: ondertulchen liepen burgers ende zoldaten op
 den alarm na de wallen/ ende bejegenden daer hunnen vijanden so
 mannelijch/ dat syse upt hun voozdeel dzeben/ ende aen't wghen kre-
 gen/ insonderhepd aen de Krupz-poozte/ daersy het Bolwerk vande
 Stad alrede hadden ingenomen/ het welke die van binnen tot eene
 mijne ondergraven hadden/ de welke sy in dese gelegenhepd seer geluc-
 helijck met buspoeder opbliesen/ dat hunne vijanden gheheel/ ende aen
 stukken/armen/beenen/ ende hoofden niet grooter menigte seer schric-
 helijck inde lucht vloegen: ende daer mede raelte de storm te niet/ ende
 de vijanden te samen aen't lopen. Ten is niet te seggen/ wat een te-
 gen-weer de zoldaten ende burgers deden/ en hoe onbertzaegd datze
 zich hielden: ja de vrouwen en waren ook niet stille/ maer deden niet
 steenen ende peck-repen al wat sy vermogten. Onder andere kloofte
 vrouwen was daer eene weduwe/ Kennau Symons genaemt/ oud on-
 trent 46. jaeren/ die de andere in allen nood aenboerde/ ende vele
 mannelijcke daeden boven vrouwen aerd op den vijand bedreef/ als
 een man niet geweer sich behelpende in vrouwen-klederen. In desen
 storm bleven wederom vele hoofden ende edelen van alle natien van
 den vijand dood/ niet meer dan 300 van de beste zoldaten/ behalven
 de menigte der gequerten/ daer die van binnen boven tien mannen
 niet en misten/ daer onder Hopman Lambrecht van Wiertenburg/ in
 den storm geschoten/ ende hoer daer na vande wonde gestorven.

Vroom-
 heyd der
 Vrouwen.
 Kennau
 Symons.

Beraedsla-
 ginge der
 Spanjaerde
 na dese Ne-
 derlage.

Na dese nederlage der vijanden/ waren vele groote onder hen van
 meninge/ datmen rleger behoorde op te breken/ ende den tijd ende het
 volck niet onnuttelijck te sijten/ siende de Stad niet sulke dappere man-
 nen van oozloge so wel versien/ ende die so moedig ende volstandig
 bleven hunne Stad te beschermen/ ende hunne ere te betrachten/ veel
 anders als sy sich hadden ingebeeld/ ten hoogsten verwonderd over
 den grooten tegenstand die sy alhier vonden/ dien sy niet gewoon en
 waren/ ende sulck gehoel den sy te meer/ also sy niet wel en konden be-
 letten dat de Stad daeglijck toevoer gedaen werde van alle noodzake-
 lijkheden van mondkost/ ende van oozloge: daer by ook mede de onge-
 legenhepd van den strengen kouden winter quam/ so dat de zoldaten
 sich seer kommerlijck ende beswaerlijck in't veld konden houden/ sonder
 van ongemack te vergaen. Maer Don Frederico stelde sich niet
 magt hier tegens/ als die sulken last van synen vader niet en hadde/
 lichtelijck verstaende dat sulck tot kleynere van hem ende den Spaen-
 schen naem soude gedijen/ ende ook de afgewekene steden den moed
 maer te meer soude doen waszen/ ende te stouten maken. Dorschreef
 ook de Hertog van Alba dooz Don Bernardino de Mendoza aen
 synen

Inen sone Frederico/dat hy de Stad niet verlaten en soude vooz ende al eer dat hyse vermeersterd ende veroverd hadde/ of dat hy hem vooz synen sone niet kennen nochte houden en soude: also sijn ere ende aensien ende de gansche Spaensche sake ende voornemen haer aen ten hoogsten was gelegen: ende so hy Frederico vooz de Stad quam te nieuvelen/ ende te blyghen/ dat hy dan selfs in persone soude komen/ ende de belegeringe achtervolgen/ ende voltrecken/ tot dat hy de Stad eyndelyken soude dwingen: belovende dat hy op't spoedigste nieuwe hulpe ende verberschinge van volck soude senden. Verhalven werde van den ganschen kriggsraed eendzagtelyk besluten de belegeringe te volduren/ ende alle armoede/ ongemack/ ende moeijte gewillig ende geduldigh upt te slaen/ ende te verdzagen/ op hope van ere/ ende goede vergeldinge/ als sy de Stad soudén hebben bekomen. Waer op Don Frederico dit voornemen/ ende den staet der oorloge vooz de Stad van Haerlem/ synen vader voozds heeft bekend gemaect: de welke Don Bernardino flux na Spanjen heeft gesonden/ om den Koning alle de gelegenheden der saken te boodschappen/ die na ses weken spoedig weder keerde/ met eene groote somme penningen/ ende toefegginge van 25. vandenelen Spanjaerden/ die de Groot-Commandeur van Castilien/ doe ter tyd Gouverneur van Milanen/ upt last van den Koning/ tot hulpe van den Hertog/ met den eersten inder land soude afvaerdigen.

Ondertuschen dacht het Don Frederico best te wesen/ den boert ende wyse der belegeringe te veranderen/ t'enemael bupten alle hope sijn de Stad niet stormen ende met geweld te overballen: maer nam vooz de selbe dooz beleg/ ende benouwinge/ dooz honger/ ende gebreke te dwingen. So heeft hy dan zedert daer toe alle sijn raedslagen ende aenslagen in't werck geleyd/ ende niet-namen getracht hun het Meer afhandig te maken: waer na van de Stad van selfs hem in handen moeste vallen.

Niettemin liet Don Frederico de Stad daeglijck noch al beschieten/ ende bestoken/ of hy die van binnen hier ofte daer dooz de gemaekte byzen enig voozdeel hadde konnen assien.

Doch het bestoken ende bestormen der vijanden heeft voozds tot den eynde toe gansch wepnig te bedurven gehad. Op den 11. April sijn enige wepnige met twee vaendelen aen't Blockhuys opgelopen/ roepende victoria, victoria, val aen, val aen, de Stad is ons, meynende dat niemant daer ontrent op de wallen en was: maer de schild-wachten op hunne hoede wesende/ hebben hun dien onbedachten roep ende roem wel haest benomen/ ende sulke stoute ende dwaese vermetelheyd met den dood van beyde de vaendelers ende meer andere betaelde/ ende upgebezen: soudén ook de vaendelen gekregen hebben/ ten ware dat eene groote menigte upt de schanzen hun waren te hulpe gekomen. Den 19. Meij quamen wederom wel enige op de wallen

De Spaensche trach-
te Haerlem
uyt te hon-
geren.

Beschieten
ende besto-
ken niette-
min de Stad
uagelijck.
Andere
stormen en
aenvallen
van den
vijand.

bande Stad/maer deden anders niets dan dat sy drie mannen schoten/ ende eene jongedochter/ de welke aerde boezen. So brachten sy der den 21. Mey ook negen om den hals/ sonder iets anders op de Stad voor te nemen/ ofte iets groots te verrichten. Sy hebben ook wel dickwils ja daeglijck alarm gemarkt/ by wijlen mede gereed gestaan om te slozmen: maer siende de goede wacht/ ende het kloek tegenweer van de onsen/ hebben hun voornemen flukx veranderd/ ende sijn sonder iets ter wereld te doen na hunne schanzen met schande getweken/ ende afgedzopen.

Insonderheyd schenen sy't den 1. ende 2. Julius hoog op te nemen/ ende het uiterste te sullen wagen/ om de Stad met geweld te vermeereren: want den tweeden hebben sy al't gescht upt alle hunne schanzen voor de Stad gebragt/ ende daer mede des anderen daegs 'smorggens ten vier uren op den Pijntozen/ Rabensteyn/ Sint Jans ende Krupz-poozte seer byzeligh beginnen te schieten/ tot dupfende ende acht schotten toe/ meer als opt te vozen/ daer de Stad nu al begon te parlemen-teren/ ende van overgeven met verdrag te spreken/ ende hebben den Tozen van Rabensteyn/ met een groot stuck muers daer ontrent/ voor tien uren/ ende den Tozen aen St. Katharijnen Brugge/ kortz na den middag ter neder geworpen/ ende vele hupfen doorszooten/ ende be- dozben: maer sise nu al gereed stonden om te slozmen/ ende de Stads kloek vast alarm sloeg/ so en sijnse niet aengeballen. Ende alzje des nachts daer aen twee blotten inde Stads besten bragten/ om daer op verquaemer te slozmen/ ende die van binnen twintig mannen verniel- den/ so en sizer wederom niets opgevoigd.

Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

De bergen sijn berrucht, de bergen willen baren,

Een nietig dier, een muys, komt uyt de rete varen:

Men neemt wat wonders voor, daer alleman op siet,

En dan so ist maer wind, en een vergulde niet.

Gedurig

schieten

vande

Spaensche:

waer door

die van de

Stad het

oude Blok-

huys verla-

ten, ende

de Krupz-

poortever-

sterken.

Maer door het veelvuldig schieten heeft de vijand de Stad ende haere wallen dickwils grotelijck beschadigd/ ende eyndelick die van binnen gedwongen het Oude Blok-huys bupten de Krupz-poozte den 17. Jan. te verlaten/ het welke sy het Moordhol noemden/ om dat so vele menschen daer op door 't grof gescht vanden vijand vermoord werdt/ waer na sy boozds des anderē daegs begonnen hebbe de Krupz-poozte met alle man ende magt/ met aerde/ tacken/ wolsacken/ paer- demis/ ende diergelijcke stoffe so te versterken/ dat sy ontwinlijck scheen te wesen/ de balken roosters- gewijse in malkanderen geblochten/ het welke seer byzemb om sien was.

Wanneer

Wanneer ook de St. Jans poorte door't Canon meest ter nebet Ende de St. Janspoorte
was geworpen/ so hebben die vande Stad den 6. Feb. het overblijf- Ianspoorte
zel met geweld ingewonnen/ ende selfs afgesmeten/ ende geslecht/ upt- self afwer-
bese dat het anderzins door'tgeschut van den vijand ingestoot de graf- p.n.
ten van de Stad soude mogen komen te vullen/ ende den vijand de
vrijge leggen om inde Stad te komen.

Ende zedert lagen die van buyten ende binnen mallianderen so na Die van
op de neuse/ dat de een den anderen niet syn geweer bereypte/ ende Haerlem
dat dickwils afhandig maekte. Waerom die vande Stad bresende/ makē eene
dat de vijand de oude wal mogte doen springen/ waer van sy van lan- halve Maen
ger hand ende al met ver tijd sich meester gemaakt hadde: so hebben sy binnon de
den 16. Feb. eene nieuwe VVal ontrent twee bademen breed/ende hon- Kruyz-
derd treden lang/ half-maens-gewijse afgesteken/ de huplen in de poort.
Kruyzstraete afbrekēde/ die niet bepde eynden inde oude wal upt-
liep/ ende aende Westijde tot den Graenhorster grast uptstach/ende
aende Oostijde ontrent halfwegen de St. Jans poorte/ met een sterk
holtwerk op bepde punten wel versien: het welke van alleman/ bur-
geren/ ende zoldaten/ heren/ ende onder daenen/ groote/ende klepne/
jonge/ ende oude/ rijke/ ende arme/ met onuytsprekelijken blit ende
lust in seer korten tijd voltrocken werde.

Ook hebben sy den 18. Jun. wederom eene nieuwe VVal niet bes- Ende vve-
ten/ van St. Margrietē af tot de St. Jans poorte toe/ begonnen/ derō eene
ende met gelijke eenbragtighepd ende dapperhepd gelukkig vol- nieuve
bragt. VVal daer
na.

Radien ook de vijanden nu ende van de wallen op liepen/ ende som- Schellekēs
mige/ ofte arheyders/ ofte wachten/ querten/ ofte doden: so hebben op de Stads
die vande Stad den 8. Jun. twee Klockjes met hoorden langs de wallē vullen tot
henen geschozen/ op dat de schildwachten/ op den Hijnthozen/ ende het waerschou-
Blockhuys van de St. Jans Poorte staende/ onraad vernemende/ die vvinge en
tot waerschouwinge der wachten klepten/ ofte schelden. hoede der
vachten.

Als nu die van binnen het Gabelijn ofte Blockhuys van de Kruyz- De Spaen-
poorte verlaten hadden: so heeft Don Frederico/ om de Stad noch schen ma-
meer te quellen/ende te beschadigen/ al hoozts den 9. Feb. eene groote ken eene
hoogte van aerde/ met balken doorblochten/ plats-gewijse/ eene Kante Kante op't
genoemd/ doen opwerpen/ ende twee stucken geschuts daer op plan- verlaen
ten/ waermede de vijanden die van binnen groote schade deden. Blockhuys
waer op sy
twee stuc-
cken plantē.

Onder tuschen hadden die van binnen ook wat Geschut ingekregen/ Geschut
als den 18. Feb. van Lepde twee metaele stucken, schietende dize pond vande Stad,
pers/ ofte daer ontrent. Den 19. tien ylere gotelingen, so groot/ als
klepn. Den 25. Feb. van Dordrecht twee stucken geschuts/ het eene
44. ende het andere 15 pond schietende.

Welke stucken sy den 3. Maert hebben toegemaakt/ ende op de
wallen gebragt/ om tegens den vijand te gebruyken: waer mede sy
hem geenē klepnen afbreuk en deden. Hier by quamen na de vijf
dobbele

dobbele bassen, ende twee metacle stucken, die sp den 25. Maert den vijf-
and in het Bosch afnamen.

Maekt des
vijands ge-
schut op de
Katte scha-
deloos.

Wanneer nu de Spaenschen met hunne twee gemelde stucken van
de Katte daeglohr van na by op de Stad speelden/ ende daer mede
veel quaedg deden: so hebben die van binnen hun geschut den 7. Maert
seer geluckelyk daer tegens gebuykt/ ende de stucken van den vijand
vande Katte afgeschoten/ ende onbujktbaer gemackt: waer in Johan
Kuningam/ Luytenant vande Schotten/ sich dapper heeft gequeten/
so dat de ere daer van hem werde toegeschreuen.

Storm-
huysken
van den
vijand eerst
door des
Stads ge-
schut, ende
na door
Gods wind
neder ge-
vorpen.

De vijand hadde ook den 3. Junius een Storm-huysken, aen vier
masten vast gemackt/ op het oude Blockhuys opgericht/ achter vier-
kant/ ende boven open/ met gaten daer in/ om daer door de strijckwe-
ringe van die van binnen te beschieten; waer tegens die vande Stad
hun geschut ook wel te passe quam: want als het nu om hoog was op-
gehoft/ ende de vijanden daer upt nu twemael hadden los gebrand/ so
werden de touwen upt der Stad door 'tgeschut afgeschoten/ so dat het
met de vijanden van boven neder storte/ die door het vrezelyk laeg ne-
der vallen seer luyde ende verbaerlyk kreten. Ende als het de vij-
and daer by noch niet en liet bliuen/maer den 16. Junius het selue op
een mast met vijfelg veel vaster hadde te samen geschoefd: so hebben
die vande Stad den 25. dito met eene kartouwe byle ofte viermael
dwers daer door geschoten; ende werde voozds den 3. Julius door
enen storm upt den Westen neergelwoopen.

Schoten met Canon ofte Grof-geschut op de Stad
San Haerlem, in het Beleg vande Spaenschen.

December. 1572.		Dagen.	Schoten.	Dagen.	Schoten.
Dagen.	Schoten.	14.	97.	28.	285.
18.	680.	15.	31.	29.	228.
19.	675.	16.	35.	30.	321.
20.	159.	17.	60.	31.	168.
		18.	7.		
	1514.	19.	3.		3860.
		20.	182.		
Ianuarus. 1573.		21.	18.		
8.	24.	22.	65.	1.	10.
9.	133.	23.	35.	2.	17.
10.	14.	24.	322.	3.	57.
11.	681.	25.	48.	4.	81.
12.	150.	26.	310.	5.	41.
13.	283.	27.	360.	6.	38.
					Dagen.

Februarius.

DER STAD HARELEM;

189

Dagen.

Schoten.

Dagen.

Schoten.

Meij.

Schoten.

7.	36	19.
8.	39.	20.
9.	38.	21.
10.	4.	22.
11.	19.	23.
12.	114.	24.
13.	63.	25.
14.	23.	26.
15.	22.	27.
16.	20.	29.
17.	17.	31.
18.	86.	
19.	19.	
20.	38.	
21.	26.	1.
22.	69.	2.
23.	45.	3.
24.	34.	5.
25.	41.	6.
26.	2.	7.
27.	3.	8.
28.	1.	9.

1003.

Maart.

1.	76.	14.
2.	8.	15.
3.	2.	16.
4.	13.	17.
5.	20.	18.
6.	199.	20.
7.	55.	21.
8.	153.	22.
9.	33.	25.
10.	19.	26.
11.	27.	27.
12.	16.	28.
13.	19.	30.
14.	18.	
15.	48.	
16.	60.	
17.	311.	
18.		

April.

46.	Dagen.
26.	1.
28.	2.
33.	3.
12.	5.
35.	6.
47.	7.
6.	8.
3.	9.
4.	10.
19.	11.
1136.	12.
	13.
	14.
14.	15.
6.	16.
4.	17.
3.	18.
19.	19.
5.	20.
9.	21.
51.	22.
13.	23.
45.	24.
4.	25.
2.	26.
28.	27.
3.	28.
4.	29.
3.	30.
14.	31.
1.	
6.	
5.	
2.	1.
18.	2.
38.	3.
20.	4.
	5.
317.	6.
	7.

Aa 3

Junius.

10.
15.
21.
6.
15.
26.
47.
Dagen

682.

Dagen.	Schoten.	Dagen.	Schoten	Iulius.	Schoten.
8.	29.	10.	6.	Dagen.	2.
9.	11.	21.	10.	1.	100.
10.	14.	22.	3.	2.	1008.
11.	9.	23.	6.	3.	358.
12.	3.	24.	24	4.	8.
13.	29.	25.	33.	5.	
14.	5.	26.	3.		
15.	32.	27.	9.		1476.
16.	6.	28.	12.		
17.	8.	29.	2.		Somme van alle de Schoten, gedurende de Belegeringe.
18.	12.				
19.	8.		414.		10402.

Brand met Vuerballen inde Stad gescho-
ten/ waer van byand ontfond inde Koningstraet/ op den hoek van de
inde Stad Stooft-lege/ na het Sand toe: maer werde terfcond uptgebluft.
geschoten.

Gedenckwaerdige Schotey inde Stad.

Gedenck-
waerdige
schoten.

18. Decemb. werde den knecht van Borgemeester Jonker Jan
van Vliet aende syde van synen Here het hooft afgeschoten/ ende wer-
de terfcond in het Bollwerk gebolven.

Ook werde op dien selven dag eene jonge dochter de dienstmaegd
van Frans Janszen/ komen inden Spiegel inde Wagijnestraet/ aende
wallen aerde dragende/ haere klederen achter van haer middel ne-
derwaerts op haer bloote lijf sonder haer te quetzen afgeschoten/ die
de Burgemeester van Vliet met synen mantel bedekte/ ende so na
huys versond.

Den huple van Willem Lakeman inde Bartel-joris-straet werde
mede op dien tijden schoorsteen afgeschoten/ den kogel met meest alle
de steenen/ ende het bleesch ende speck inden schoorsteen hangende/ op
den haert nedervallende/ alwaer drie ofte vier kinderen by thuer sa-
ten/ sonder dat iemand van hun in't minste beschadigd werde.

11. Jan. werde eenen man op't Sand gaende sijn been afgeschoten/
waer van hy kortz daer na sterf.

13. Jan. werde eene jongedochter aen het Bollwerk haer doekhuys
met eene hant-tupte dooz een musket-kogel weg-genomen sonder
haer te verferen.

Op den selven dag werden twee luyden aen tafel sittende dood ge-
schoten.

27. Jan. quam eene schote op't Sand in't Hartshoofd dooz de keu-
ken/ ende nam eene dienstmaegd het hooft van tlichaem so sp de hoen-
deren van den spete afdede.

10. April. werde eene vrouwe Kornelissen Koltermans/ tot haer susters/ op den hoek vande Oost-elleboge van de Kroft/ recht tegen over de Kerke van het Weeshuys/ vande solder de trappen afkomende/ met eenen grooten pseren kogel tuschen haere beenen deurgeschoten/ de klederen aen sucken/ sonder haer te raken/ welke kloot ende rook van haeren sone Jakob de Graef tot eene gedachtenisse sulker geschiednisse tegenwoordig noch bewaerd worden.

Ook werde ontrent dien tijd een Canons-kogel geschoten inde soetemelkenwitte broods steeg inde plere tralie van het huys van den Here van Schoten/ de welke van daer voorsz inde sale vloog/ ende speelde rondom boven op het bedde/ alwaer Joffrou Dagdalena van Schoten lag/ sonder haer te beschadigen/ ende vande bedstede afvallende/ synen loop gebroken synde/ smoorde inde selve kamer: welke kogel wele jaeren inde gemelde tralie aen eenen pseren keten ter geheugnisse heeft gehangen/ ende word ook noch ten selven eynde van haeren sone Jonker Willem Vader bewaerd.

Haere suster Joffrou Maria van Schoten werden in haere stoepe voorsz selve huys hejde beenen afgeschoten/ datze voorsz besterf.

28. April. werde Jonker Gerrit van Schagen/ vande wacht komende/ op S. Katharinen brugge/ het hoofd afgeschoten.

Ook werden eenen man/ Kornelis Jakobszen/ hejde sijne beenen/ op de Lange Brugge/ op eenen tijd na huys gaende/ weg-genomen.

8. Mei werde viermael door den Tozen van de Groote Kerke geschoten/ aende Noord-West-sijde/ door het uerwerk/ ontrent het getal van elven/ sonder schade ofte verferinge van iemand.

Aensienlijke personen door 't Canon omgebracht.

28. Decemb. Pieter Ianszen Raed. Fabryk vande Stad.

27. Jan. Pieter Vlasman, een der seven Kapiteynen van de Burgerije.

27. Maert. Dirk Brazeman, Luptenant van Kapiteyn Lancelot van Bredenrode.

28. April. Heyndrick Ian Mathijszen, Stads-Kapiteyn: ende Jonker Gerrit van Schagen.

10. Jun. Pieter Ianszen, Stads-Fabryk.

Graf schrijft van Pieter Ianszen Raed, aen eenen der psyaeren van den Tozen in de Groote Kerke,

Den xxix. Decembzis werde Pieter Ianszen Raedt hier begraven

Qvā ferVs InnoCVos IVgVLarat LVCE pVeLLos
ReX, heV fataLLs LVXIē & Ipsa MIhi!

De dag

Aensienlijke
Personen
door 't grof
geschut
gsdood.

De dag VVaer In VVeL-eer de kind'ren sijn gestorven,
 Die door Herodes Volck so schendig sijn verdorven,
 Die heeft MIlloock aLhler op onse Vost en WaL
 Het LeVen gansCh beroofd door eenen li'sren baL.

Dit Graf-schijft staet daer bodem ik achte van sijne
 Dupschoutwe.

Anno XVc. LXIX.

Den xxix. Julij is hier begraven Erngaerde Coentraedts dochter.

INGENIO COMIS, DEMISSA, ET PACIFICATRIX,
 HEI NIMIVM CRVDO RAPTA PVERPERIO!

Een VroVVVe, Vroed Van aerdt, niet trotzig Van geVoeLen,
 Liefhebster Vande Vre, en haerster Van het VVoeLen,
 Van iVVlft, Van ongeMaCk; Is (Laes!) In kindes nood
 Van't LeVen VVeg gesCheVrd door een onr ilpe dood.

Middelertijt deden die van binnen daeglijck anders niet dan op
 hunne vijanden met reene ongelooftelike manhaftighepd ende couragie
 uptvallen/ op dat sijse met schermutzeren moede maekten/ ende krenk-
 ten/ ende alle afbreuk deden waer sy konden: onder welke schermut-
 zingen sy dickwils terwylen hunne victualie ende nooddruyft/ ofte bo-
 den ende posten van buyten inkrege/ ofte naden bynize tot huane be-
 scherminge uptgeley deden.

Onder veelte andere uptvallen is een van den 25. Waert verre de
 hoornaemste/ ende oerwaerdig datze hier ter reen gedacht werbe:
 also men vandiergeliken ofte niet ofte wepnig leest. Dit is dan aldus
 in't werk gegaen. Eerstelijck sijn des morgens ontrent 7. uren/ 200.
 Waelen de Sylpoozte uptgetrocken om niet den vijand te schermut-
 zeren inden Dout/ den welken sy sluylt upt hunne eerste schanze dreeb:
 maer niet sterk genoeg sijnde quamen met verlesg van twee mannen
 wederom in de Stad. De Heren Burgmeesteren met den ganschen
 kriggsraed upt gemelde zoldbaeten de gelegenhepd van dat quartier
 vernemende/ hebben met gemeyn goed vinden besloten datmen
 dat quartier na middag met 9. ofte 10. haendelen soude pogen op te
 slaen/ ende stromender hand in te nemen/ het welke oock ontrent vier
 uren op dese maniere geluckelijck is te weeg gebracht. Daer werden
 ses haendelen meest al Bourgoensche met sommige burgeren de Lepd-
 sche Waterpoozte uptgeset/ waer by oock een Zagt was/ ende andere
 schuyten van oorloge/ oock trocken 200. Franzoyen ende Waelen ter
 Sylpoozte upt/ om de schermutzingen aen te hangen/ ondertulcken
 quamen

quamen die andere mede in't garen/ ende vielen op verschepde plaet-
zente gelijk onhertzaegd aen. De Duptschen losten hun grof geschut
op die bande Stad/ maer met gering boozdeel/ ende verlieten daer op
stuck/ ende verlieten alle hunne schanzen seer schandelijk/ maer met
den van de onsen snellijk vervolgd/ ende achterhaeld/ ende met hon-
derden omgebracht/ so lange tot dat sy over gene sijde bande Noo-
wijker-Port-Daert onder het geschut bande Spaenschen aen Duyn
gevlugt waren. Die bande Stad staken over de 300. tenten aen
bزند/ ende psonderden dat gansche Duptsche quartier upt/ met sich
nemende vijf dobbel bassen/twee metaele stucken/veele koeijen/ende
kalveren/ met ontrent dertig paerden/ende veel buspoeder/ met negen
baendelen/ de welke sy des anderen daegs in tepken van triumphie/
ende in spijt van hunne vijanden/ op hunne wallen lustig lieten afwaer-
jen/ ende boozds eenen gansch swaeren roof van klederen/ mantels/
flutuele bonnetten/ silbere schalen/ goude ringen/ ende ontallijke rus-
tingen/ storm-hoeden/ roers/rappieren/ ende diergelijken hupfraed.
Daer bleven van den vijand ontrent acht honderd mannen/ boven de
gequesten/ ende maer acht van die van binnen/ waer onder een bur-
ger was/ ende een vermaerd Walckskapiteyn/Verbeypgenaemd/die
in't bouwen van de sterkten de Stad seer goede diensten gedaen had-
de/ ende in desen tocht sijn volck dapper aengevoerd: waerom hy bande
Stad seer beklaegd werde. Don Frederico heeft na dese neberlage
dat quartier der Duptschen met enige Spaenschen versterkt.

Ik en kan niet nalaten/ noch enige andere diergelijke Vytvallen, Andere
ende vroomse feyten van wapenen, van onse vroomse burgeren/ ende zol-
daeten/ Geburende dese onse strenge belegeringe/ met sommige andere
merckelijke geschiedenissen naer waerheyp der sake tot lof van onse
Stad te verhalen.

Den 17. Jan. sijnenige bandes Stads zoldaeten de Schalkwijk.
ker poozte uptgelopen/ ende op Rustenburg seer mannelijk aengeval-
len/ alwaer de Duptschen sich beschant hadden/ om gemelde sterkte
te bemagtigen: ende hebben dan eerst de water-molen/ die de vijanden
verlieten/ ingenomen/ ende daer na Rustenburg gelijkelijk gansch
moedig aengegrepen/ ende stormender-hand ingenomen/ ende alles
van den vijand dood geslagen wat niet ontlopen en konde/ ende de ver-
overde plaetse verbzand. Een Haerlemsch Waendzager heeft eenen
der vijanden het baendel upt de hand geruckt/ ende den Waendzager
boozsteken. Ende sijn van also met gemeld baendel/ byz tromme-
len/ ende veel ander getweer/ triumphelijk na de Stad wederom
gekeerd.

Wanneer nu ook de vijanden in Schalkwijk begommen te nestelen/ Drijven de
so sijn die bande Stad den 18. Jan. daer op aengeballen/ ende hebben
de vijanden in de vlugt gedreven/ so dat veele van hun in't Sparen
liepen/ ende verdzonken.

Gedenk-
waardige
Vytval
die van
Haerlem
op het
Bosch den
25. Maert
1573.

Andere
Vytvallen
ende vroom-
se feyten
van vwapen-
nen van die
van Haerle-
en andere
merckelijke
geschiede-
nissen.
Lopen
Rustenburg
af.

Verbrande
het Huys
ter VVeu-
wen, ende
Vijshuysen

Den 19. Jan. gelepden enige Adyaen van Berkenrode/ Sche-
pen vander Stad/ met sommige sieden na den Prinze/ alwaer sp van
de vijanden upt Schalkwijk/ Haerlemmerlie/ ende Vijshuysen wer-
den bejegend/ ende bestreden. Waer de onse hebben den vijand vry-
moedig onder de ogen gesten/ hoewel sp op verre na so sterk van volk
niet en waren/ ende hebben se strax in de vlugt geslagen. Waer op
sp hunne victorie vervolgende over de twee honderd der vijanden
floegen/ ende het Huys ter VVeuwen, ende Vijshuysen, met noch eene
molen aen brand staken, wederkerende met eenen heerlijken roef van
twee trommelen/ ende veel harnaszen/ roers/ spietzen/ ende andere
wapenen/ beneffens twee gevangens.

Vergeef-
sche Vyr-
val.

Den 30. Jan. syn die van de Stad wederom geweldig de Sijl-
poorte uptgeballen/ om het geschut van den vijand albaer te verme-
steren/ ofte ten minsten te vernagelen/ het welke hun datmael ten bes-
ten niet en geluckte/ also de vijanden in hunne schanzen gecred stonden
om te stozzen: dies de onse sonder iets upt te richten wijken moften
met verlies van ses ofte seben mannen/ ende ontrent 40. gequetsten/
waer onder drie Kapiteynen ende ten Vaendzager waren/ te weten
Hopman Wierdenberg met eene spere in sijne borst gesteken/ Michiel
in sijne hand gewond/ Couzijn in sijne knie/ ende sijn Vaendzager door
den arm geschoten.

Steken Vijf
huysen we-
derom aen
brand.
Ende de
Haerlem-
mer Lie.
Brand te
Sicken.
Vergeef-
sche Vyr-
val.

Den 4. Febr. sijn 40. ruyters de Schalkwijker poorte uptgereeden
met 4. sieden/ ende twee halzen op dese lye/ met enige teer-hoepen/ ende
hebben Vyshuysen ten tweedemaal afgebrand.

Den 10. Febr. hebben die van binnen de Haerlemmer-Lie bestookt/
ende afgebrand.

Den 24. Maert. is het Lepzoos-huys/ het Sicken genaemd/ ten
dele door ongebal verbrand.

Wanneer den 11. April 's Prinzen schepen te Heemstede lagen/
ende die hande Stad daer upt meynen/ datze volk landen ende opset-
ten wilden: so sijn sp met 140. zoldacten upt de Sijlpoorte/ ende 600.
upt de Waterpoorte/ ende noch 200. upt de Schalkwijker poorte ge-
togen/ om die van de schepen in den brand niet te laten. Waer also de
schepen niet aen en quamen/ ende de vijanden op hun met aller magt
geweldig aendrongen/ so moften de onsen al schermutzing te rugge
trecken/ alwaer twee Kapiteynen van hunne eyge Duytschen gescho-
ten ende gequetst werden/ namelijk Steenbach in sijne lendenen/ ende
Christoffel Wader in sijn been.

Schanze
van Rusten-
burg by die
van Haerle-
m overvallen
ende inge-
nomen.

Den 19. April 's nachts/ is Kapiteyn Beaufort met sijne Schot-
ten ende sommige Burgeren de Schalkwijker ende Sparentwouder
poorte met twiste hemden uptgeballen/ ende hebben de Schanze van
Rustenburg manlijk afgelopen/ ende stozmender-hand ingenomen/
vernietelende veel van hunne vijanden/ ende met sich brengende vier
gevangens/ ende vier vaendels: welke Schanze die van de Stad ge-
bert

bert hebben ingehouden/ onder welker bescherminge de Koeijen van Koeijen
de Stad bupten de Sparentwonder ende Schalkwijker pooze uptgin- van de Stad
gen tot het eynde der belegeringe/ gelijck ook bupten de Schipspooze/ in gaen uyt
spijt der vijanden/ wat sy ook daer tegens deden: want hoe seer sy op gedurende
de selve daeglijck loerden/ ende wat aenlagen sy daer tegens maekte/ de Belege-
so hebben sy opt gansch wepning upgericht: ook bleuender meer vijan- ringe.
den om de beesten/ als sy wel beesten kregen.

Den laetsten Apryl vielen die van binnen wederom met vijftig Vergeef-
man upt/ ende schermutcerden met de Duijtschen in het Bosch: sche Vyt-
doch daer en werde van den onsen niets bjsonders uptgericht: maer val.
in tegendeel so werde hun hoofd ende aenboerder Margotin/ een
hroom ende moedig Kapiteyn/ geschoten/ van welke wonde sy kort
daer na in Stad is gestorven.

Den 23. Mey ontrent vier uren na den middag quamen de vijanden Spaensche
sterk upt de Fuyt ende andere schansen hard op Rustenburg aendyn- Storm op
gen/ in meninge die schanze te vermeersteren/ ende de koeijen der Stad Rustburg
weg te drijven/ ende nu alrede de loop-schanze ter sijden ingenomen afgeslagen.
hebbende tot hunnen grooten doozdeel/ waren al aende huzge bande
dooznaemste schanze: maer die daer binnen waren hoewel seer wep-
nig in't getal/ weerden sich dapper mannelijck/ ende ook insonderhep
Tseraerts met enige zoldacten die hun te hulpe quamen. Daer bleef
een groot meester der Spanjaerden/ met eenen gouden keten om den
hals/ ontrent 300. goude kroonen waerdig/ met noch enige andere
hoofden ende aenboerders/ Kapiteynen/ ende Sergeanten: waer van
sy vier hoofden op krote pieken/ inde ogen der Spanjaerden/ op de
wallen van de schanze/ tot eene triumphie uptstaken. Sy souden den
gansch hoop meest al vernield hebben/ ten ware sy ongeval de hzand
in hun buspoeder waer gekomen/ waer dooz Tseraerts met sommige
anderen niet wepning verhzand ende verseerd werden.

Wanneer die van binnen den 25. Mey dooz eenen vliegenden post Vergeef-
de wete kregen van seker merckelijck ontzet van poeder aen den ocher sche Vyt-
van het Mey/ so sijns des nachts in een groot getal met een beze lijck val.
geschrey de Schalkwijker pooze na de schepen uptgeballen/ om de vij-
anden te verschycken: maer die met het poeder geladen quamen/ me-
nende dat sy vijanden waren/ schoten tegens de onse in/ ende wozen
het krupt in't water/ ende bloden van hzele/ waer van enige verdzon-
ken/ ende enige bande vijanden achterhaelt en geslagen werden. Ook
werde Ripperda selfs dooz een musket-kogel gewond: Sy bragten
noch hzie gevangens binnen/ waer onder een Kapiteyn was. Daer
werde middeler tijd dien gansch nacht/ dooz dit verbaerlijck geroy-
rondom de Stad overal bupten ende binnen alarm gemaekt/ met een
schrikelijck gekrijt van bal aen/ moozd/ sla dooz/ ende diergelijcke/ tot
verscheydinge van veele menschen.

WytGallen ygt de Stad.

December. 20. 25. 31. tweemaal.

Januarij. 1. tweemaal. 14. 17. 18.

19. 20. 21. tweemaal. 30.

Februarij. 1. 2. tweemaal. 3. 4. tweemaal.

Maert. 9. 12. 21. 25. tweemaal.

April. 7. 9. tweemaal. 11. 19. 24. 28. 30.

Meij. 7. 15. 16. 19. 23. 25.

Junijs. 2. 9.

WytGallen ygt Eusten-
burg.

April.

Meij. 17. tweemaal: want eerst heb-
ben sy de Loop-schanze van de
Fupk afgelopen. Ende daer na
'nachts daer aen de Schanze van
Jan Pietamen befloekt/ twee
Schildwachters doofsteken/ ende
eenen doofschoten/ ypt beyde de
plaetzen enigen buyt met sich ne-
mende.

AenGallen op de Stad.

20. tweemaal.

15. 31.

11.

19. 21.

15.

AenGallen op Eusten-
burg.

20. 25.

23.

WytGallen der Vijanden op de Roetjey Gande Stad.

Wurten de Sparenkouders
ende Schalkwijker
poozjen,

Wurten de Eijf. poozie.

Meij. 6. 10. 23.

Junijs. 12.

7. 13. 20. 24. 26.

12.

Gevangens
aen vveder
sijde sonder
genade om
gebragt.

In dese gemelde stormen ende ypthallen werden nu en dan aen we-
der sijden sommigen gevangen, die al hoorde sonder genade gehangen,
ofte anders gedood werden/ also der in die hitte der onzloghe geen quar-
ter en was: die wy dan ook de leser alhier hoop stelle/ om sommiger
geschiedenissen wille/ die sich ontrent dese sake hebben toegebragen.

Om ge-

Omgebragte binney
Stad.

December 21. is een zoldaat/
daegs te bozen na den storm onder
de doden lebendig gebonden/ op-
gehangen.

27. werde een gebangen Wael
opgeknoot.

Januarus. 8. hebben die van
de Stad eenen Corporael/ dien sp
den laetsten van December gevan-
gen hadden/ ober het Blockhuys
aen eene spriet opgehangen.

16.

Waer op die van binnen twaelf
gehangenen opghaelben/ ende op-
hingen/ drie soetelaers van Am-
sterdam/ eenen Wael/ ende acht
Hoogduytschen: waer van sp elf
hoofden/ de baert op sijn geus ge-
schoren/ in eene tonne gepackt/ van
het Bollewerk in der Spanjaerde
schanzen afrolben/ met dit schrift:
Draegt dese hoofde de Hertog van
Alba, voor de tiende penning, waerom
hy dese belegeringe voor de Stad be-
gonnen heeft, ende also hy terstond
niet en is betaeld geweest, so senden
wy hem het elfde voor interest, ofte
fret, so dat hy sich niet en heeft te
beklagen.

Februarius. 1.

Omgebragte buyten
Stad.

hebben de Spanjaerds een hoofd Bittere
upt hunne schanze ober het Block- schampere-
huys geworpen/ alwaer sp in een heyd van
briecken by schreben: Dit is het weder side
hoofd van Kapiteyn Philips Ko-
ning, die u met twee duysend ruy-
ters ofte mannen soude ontzet heb-
ben.

hebben de vijanden eenen Stads
bode gekregen/ ende te Hillegom
opgehangen.

10. is een yfomter onder de Stads wal opgehangen.

21. sijn enige gebangenen van eenen Damloper vanden vijand/ aenden Hoogen Dijk by de Rupk opgehangen.

Maert 2. heeft Martinus Brand twee van des vijands volk by den Ober-toom gehangen/ ende in Stad gebracht/ alwaer sy onder- socht ende gepijnigd sijnde terstond sijn opgehangen.

April 4. hebben die vande Stad elf gebangenen kuyten de Schalk- wijkter poozte op-gehangen/ ende eene vrouwe verbronden.

22. sijn noch dyle zoldaeten ge- hangen.

Weg. 9.

27.

Waer dooz de zoldaeten van de Stad verstoorzd ende verbittert sijnde/ hebben ook in't gesichte van den vijand eene galge gemaeckt/ en Mr. Ouprijn/ Mr. Lambrecht/ eenen Daep/ eenen jongen/ ende Adriaen van Soene-been/ met de beenen om hoog/ ende hoorz tot elf toe opgehangen/ ende Mr. Ouprijns dochter met eene Waelme inde Wakenesker graste ver- smoorzd/ ende gestenigd: en dit alles sonder weten ofte consent van den krijgs-raed/ ofte Magistraeten.

Julius

werde van den vijand wederom een hoofd aen't Bollwerk overge- woopen/ met dese letteren daer by: Dit is Kapiteyn Oliviers hoofd. hebbe de Spanjaerds des abonds ten aefte uren op het Bollwerk eene galge opgeterecht/ alwaer sy enige zoldaeten/ ende burgers/ die met krupte inde Stad meenden te ko- men/ somen vermoede/ sommige aen den hals/ ende sommige by de beenen ophingen.

^a Gebangenen
den 20. Jan.

Hebben

Julijs 1.

11. werde Martjen/ de dochter van Mr. Duprijn/ met de hupfrouwe van eenen koster van de Grootkerke/ hande zolbaeten doodgeslagen.

hebben de Spanjaerden op hante kotte tien ofte elf personen opgehangen.

Ook quamender by wijlen ter weder sijde enige overlopen: waer van ik hier met eenen de Lijste moet boordragen.

Overlopers aen wederzijde

Overlopers in de Stad. Overlopers uyt de Stad.

Jannarius. 17. is een/ die den 10. Jan. door tussig weder verdweld op't Wepz gehangē was/ aen't Blockhups/ met andere pijonnters desvende/ inde Stad overgekomen.

19. is een Engelsman/ in den mist vanden vijand ook gehangen/ by Dijkhupsen van de onsen met andere gehangenē gekregen/ ende verlost.

Februarius. 20.

is een gehangen vrisse laten Wael inden Hout na het Duptsche leger wederom overgelopen.

Maert 14. 'smorgens iszer een Wael uyt het Bosch overgekome/ ende is voords gehangen na den Prinze geboerd.

Meij 12. 'snachts iszer een gehangen op den Wiemerdijs/ van eē vijands-oorlog-schip los gebroken/ ende nacht in Stad gekomen.

26.

is Mr. Dirk van Stompwijk/ een burger/ ende jongman/ na O. verbeeten by de Waelē overgegaen. is een schipper uyt Stad na de fupk overgelopen.

Junijs. 8.

16. is een dronke Wael/ uyt de fupk tot Rustenburg overgekomen/ in Stad gebragt/ ende gehangen

hangen gefet.

Julius. 10.

is een zoldaat tot den vijand over-
gelopen.

Mijnen.

Onder dese stozmen ende aenballen van den vijand/ ende uytballen
van die van binnen/ sijn dickwils verſchepe Mijnen ſo vande Spaen-
ſchen/ als vande Stad geſprongen/ die ſy van langer-hand gebolven/
ende toegemaakt hadde/ ende by de beſte gelegenhepd aen weder ſijde
met buſpoeſer werden opgeblaſen.

Mijney Gande Stad.

Januarus. 30. 31.

Februarius. 4. 5. 8. 10. 19. 28.

Maert. 14. waer door ſy eenen
Spanjaerd lebendig in de Stad
haelben/ maer ſterf korts daer na.
20.

April. 8. 28.

Mey. 14. is eene Mijne vande
Stad door waeren regen/ ende
het delben van den vijand ingeval-
len/ waer door dize zoldaeten be-
ballen sijn/ ende twee gewond.

18. Op deſen dag werde geor-
deerd/ datmen wederom na bupte
uytwerken ſoude: dewijle de vij-
and by na door de wallen der Stad
gedolven hadde: ende wonden
wederom de dicke van twee va-
demen.

30.

Jun.

7.

Mijney Gande Vijand.

17.

19. 31.

6

bede de vijand eene Mijne ſprin-
gen/ die dize zoldaten dode: So
waren ook de Kapiteynen Dunt
ende Conzijn in groot gevaer/
want de eene lieter ſijnen mantel/
ende de ander was niet de aerde al
keballen/ maer werde met noch
eenen zoldaat/ lebendig uytgedol-
ven.

4.

hebben die vande Stad eene
Mijne van den vijand gevonden/
ontrent negen vadem lang/ vande
Kruys.

krupzpoorte onder de wal na de St. Jans poorte toelopende.

10. dede de vijand eene Mijne spzingen: ende die van binnen hebben dooz't behulp vanden rook een andere Mijne van den vijand ingewonnen.

11. werde den vijand noch eene Mijne benomen.

12. heeft de vijand eene Mijne met buspoeder op-geblasen/ die achter upt berste/ en meer quaedg in sijn volk als inde Stad dede: en des anderen daegs sijn twee soldaeten van de Stad die besprongen waren noch levendig uptgedolven.

Ik hebbe boven verhaelt/ dat Don Frederico/ hernemende ende geboelende/ dat hy de Stad niet stormen ende geweld niet en soude konnen bemagtigen/ vooz sich nam den boet van oozloge te veranderen/ ende de Stad rondom vastelijk te besluypen/ ende dooz sulke benouwinge ende besettinge upt te hongeren/ ende te hermesteren: want sp kregen daeglijcx grooten toevoer van alderley lijfs-nooddruft/ en ammunitie van oozloge over het Meys binnen/ so eerst met sieden over'tijs/ als na met schepen by open water/ het welke den Prinze seer licht om doen was/ also hy't voordeel daer van in hadde/ ende daer op sterk met oozlog-schepen was/ onder den Admiraet Marinus Brand/ of schoon die van Amsterdam ook enige schepen ende galeijens daer op hadden/ waermede sy niets ofte weynig uptrichreden. Hier dooz was eenen gerupmen tijd alle ding inde Stad wel te bekomen/ ende van redelijken prijs/ also dat die van binnen inden eersten weynig ordze op de mondkost sielden/ op hope dat het hun daer aen niet en soude seplen/ hooznamelijk in den somer/ als sp alles met seepen genoeg (so sp meynden) souden inkriggen.

Insouderhepd waszer den 21. Feb. ende ontrent dien tijd/ so volle oberbloed als of de Stad niet en ware belegerd geweest. Ook werd de den 7. Maert byj ercxjs van alle dingen afgelesen. Niettemin so hadden sp nu al in den maend Januarij/ hoewel eenen kleynen tijd/ half rogge en garst/ ende half rogge ende haver gebacken/ ende moutkoeken gegeten.

Den 19. Jan. werde vande peugje van het Stadhuyt afgekondigd/ ende belast/ dat de vleeschouwers het ozenvleesch niet dierder dan twee blanken rpond/ ende het koerjevleesch eenen braspemning en

Ontzet en
toevoer
van mond-
kosten, en
voorraad
te oorloge,

Overvloed
van lijf-
tochtbinnē
Haerlem,
ende vrije
excijis.
Ordre op
den prijs
vande eet-
baere warē

souden verkopen. Ende den derden Feb. daer aen/ werde van gelükken scherpe lijk bevolen/ datmen een roggenbrood niet hooger dan op twee stipvers/ eene pinte soetemelk op eenen blank/ een pond koeijen-kaes op negen bupts/ ende een pond boters op twee stipvers/ en mogte houden.

Ontzet van kriegts ende lijfs noodduft.

Janiarius. 2. xii. Sleden. 5. xxvii. S. 9. vi. S. 11. xlviii. S. 13. vi. S. 17. lxxv. S. 20. iii. S. 21. i. S. 22. xiii. S. 23. xxi. S. 24. xxxi. S. 25. xxxiii. S. 26. xxxvii. S. 27. xix. S.

Februarius den 2. hebben enige Spaensche ruuters xlii. Aleden met hozen genomen: maer werden hun by die van Welsmeer ontjaegd. 5. viii. S. 7. cv. S.

12. iser een schuyt met victalie van Lepden de Fupk ingelopen.

14. sinder 40. zoldaeten met zestig last rogge/ tarwe/ bonen/ ende andere victalie in Stad gekomen.

15. een turf schip van Welsmeer.

16. een schip. 17. xxvii. schepen. 18. v. schepen. 19. i. schip.

23. veel victalie. 25. v. schepen. 26. vele schepen.

Maert. 3. xi. schepen. 4. enige victalie.

12. 14. ende de navolgende dagen wederom.

22. iser veel hozens ingekomen met andere victalie van alles.

April. 2. smorgens ten 4. uren hebbē die van de Stad een schuyt met buskrupd oer 't veld ingekregen.

24. sinder 25. bozgers met krupd de Sijlpoozte ingekomen/ elk dragende 50. ende de sommiige 60. pond.

27. sinder hier met een schuyt met bospoeder de Schalkwijker poozte ingekomen.

28. sinder acht met een schuytjen met krupd met groot perphel in Stad geracht.

Meij. 1. sijn acht mannen met byleven 'snachts ingekomen/ achterlatende twee schuythens met 800. pond boskrupd/ die hun van den vijand ontjaegd waren.

Den 2. is 'snachts een tongen van 15. saeren met 8. pond krupd van den vijand de Sijlpoozte ingesonden/ seggende dat hy van Lepden daer geschicht was/ om des Stads boden door het leger van den vijand den weg beplig te wijsen/ menende also de selve in vijanden handen te brengen/ doch werde niet geloofd/ maer vast gehouden/ en na goed ondersoek ende bekentnisse veroordeeld om gegeeseld ende geband-terkend te worden/ hoewel hy na bupten ozde van justitie door de rasernije der zoldaeten met anderen den 27. Meij werde ypt de sinder geaeld/ ende opgehangen.

25. iser enig krupd ingezagt.

Geduren.

Gedurende de belegeringe sloegen die van Haerlem vierkante ende achtkante silvere munitie, gelijck dan in belegerde steden van ouds gebruysk is/ onder andere/ stucken van 32. ende 16. suppers/ heele ende halve Haerlemsche Daelders geheten/ op de eene sijde met hun nieuweren-wa-
pen van Daniaten getrephend/ ende aende andere sijde blind.

De Prinze van Oranjen ende Staeten van Holland wel voorszende dat de Stad van Haerlem niet en konde behouden blijven/ sonder dat sp het Meyr inhielden tot allen noodzakelijken toevoer ende ontzet van volck ende nooddruft/ hebben gestadig heele schepen ende galeijen te water gehouden/ want behalven de schepen van het Land/ te Lepden meest toegerust/ so hebben veel steden van Supd' Holland ook noch daerenboven eene goede vloete uptgemaakt/ te weten Dordrecht 20. schepen/ Delft 13. Rotterdam 15. Gorinchem 10. Schiedam 6. ende so voorts andere ook enige/ die sich alle meest in de Kage onthielden.

Die van Haerlem hebben ook selfs vier groote ende eene kleyne Galeij van Haerlem. Galeij opgeset/ diese inder haest voltoijden/ ende op het Meyr brachten.

Den 21. Jan. is de eerste galeije/ 84. boeten lang/ begonnen te maken: den 30. dito de tweede/ 100. boeten lang: waer van de eerste den 18. Feb. de tweede den 24. dito is uptgelopen. Den 6. Maert is de klepne galeije na't Meyr geharen. Den 29. dito is de derde galeije met eenen goeden stercken wind op't Meyr gebragt onder Kapiteynen Binkhoofst/ ende Mauregnault/ met sommige burgeren/ die by des Prinzen schepen na de Kage seplden. Den 15. April is de vierde galeije/ 102. boeten lang te water gesonden.

Op dat dan nu Don Frederico tot syn voornemē mogte geraken/ so was hy geheel ende al daer op upt/ om die van de Stad het Meyr afhandig te maken: waer toe Amsterdam hem seer wel gelegen was. Hy trachtte eerst den 18. Feb. by Penningsveer door te delven/ ende met de klepne Amsterdamsche Galeije ende vijf andere schepen op't Meyr te komen: maer sulck werke hem bandte Haerlemsche Galeije/ die te passe gereed was/ met enige andere schepen belet: so dat de Amsterdammers sepl maken ende doorgaen moesten sonder iets te verrichten. Ende als de vijand den 21. Feb. wederom met enige Amsterdamsche schepen meynde ter selver plaetse door te bryken/ syn sp bande klepne Haerlemsche Galeije met enige ponten/ die de Sparenwouder-poozte uptboeren/ in haer voornemen so gestreupt/ ende verhinderd/ dat de Amsterdammers een Damlooper met al het volck inden brand moesten laten/ waer van de meeste op de plaetse werden doodgeflaghen/ ende de andere in de Fuyke opgehangen.

Ondertuschen krabben ende strecken partijen op het Meyr selfs om best ende om stryd/ om het selve meester te worden/ ende de anderen daer van af te sluyten. Insonderheyt is hier ober den 26. Feb. een swaer gebercht te water gevallen. Want also de groote Galeije

Scheeps-
strijden op
het Meyr.

van Haerlem booz de andere schepen booz uptgeroeijd was/ so werde sy van negen Amsterdammers (die sy meenden dat hunden waren) onbersiens omzingeld/ ende overballen. De Kapiteyn Gerrit de Jonge/ van Haerlem/ jong/ ende onberzaegd/ werde gewond/ ende viel met den Luytenant in het boot/ ende ontquam: de schipper met de anderen weerden sich seer mannelijk tot den laetsten man/ ende bleven alle. Als nu de kleyne Galeje van Haerlem/ die daer op volgde/ dit vernam/ so heeft de Kapiteyn Jakob Termiszen/ een broom/ ende seer bedreven man ter oorlog/ sinen volke enen dapperen moed aengesproken/ ende vermaend om prijs/ ende ere tegens hunne vijanden in te leggen/ ende heeft daer op de selve kloekmoedig aengegrepen/ en niet alleen de veroverde Galeje wedergekreten/ die nu al over de twee uren inde magt bande vijanden was geweest/ maer ook een Amsterdamsch schip daer by genomen: ende so de hand in het kruit met en ware gekomen/ soude se alle vermeesterd hebben: want sy nu alrede van bese niet eene schote en durfden schieten/ nochte geene were bleven: so datter seer veel van de hunne sijn gebleven. De onsen namen hier gevangens mede/ daer onder enen edelman van Leuben/ d'Amstschot genaemd/ende quamen met ere ende triumphe binnen Haerlem.

Des anderen daegs werde de strijd wederom vernieuwd: maer de Amsterdammers namen de blugt/ ende die van Haerlem hebben het gedolven gat by Penningheveer met schuypen/ steen/ ende peupen weder dicht gemaakt/ ende toegeslopt.

Hiertemits nochtans heeft Don Frederico eyndelijk den 29. Maert den Hoogen-dijk by het Huys ter Hart booz doen steken/ ende is met eene sterke Vloete van 33. Amsterdamsche schepen ende 7. galeijen onder den Admirael Boszu by sijne andere schepen op het Meer gekomen: het welke onse oorlog-schepen vergeefs sochten te beletten/ de welke niets konnende verrichten na de Rade afweken.

Als dan nu de vijanden albus genoegzaem meester van het Meer waren/ so hebben sy boozds des anderen daegs eene Schanze aen de Fuyk afgesteken/ ende opgewoopen/ tot behuysinge van hunne schepen: gelijk ook de Prinze by de Tonne, ende boozds van daer booz by het Spykerboor sijne Schanzen ende Reduyten ten selven eynde gemaakt hadde.

So hadde de vijand ook al den 1. Feb. booz eene Schanze by de Seven-molens die van binnen bande Hoofdsijde benaud.

Gelijk sy mede aen weder sijde van de Stad ten Supden/ ende ten Hoofds/ by den Dout/ en tusschende Sevenmolens en Sparendam/ twee Bruggen over 't Sparen geslagen hadde/ so om te bequamer in alle boozballenden nood tot malkanderen te komen/ als ook om die bande Stad te nauwer te sluyten.

Dooz dese Amsterdammers op het Meer/ ende hunne Schanze by de Fuyke verlorren die van Haerlem het water/ ende moften voortdaen alle

Don Frederico maakt sich meester van het Meyr.

Ende beschanst sich aen de Fuyk. 's Prinzen Schanzen ende Reduyten aen het Meyr. 's Vijaands Schanze by de Seven-molens. Ende twee bruggen over 't Sparendam.

alle toevoer alleen over onse schanzen ende sterkten te lande inkriften/ waer door sy dapper benoud werden. Men meynde ende oordeeld niet sonder goeden grond/ ende groote reden/ so die van de Stad sich in tijds van de Fuyke verskerd hadden/ ende voor den vijand waren gereed geweest/ dat Van Frederico tot sijn voornemen niet licht en soude gekomen hebben/ maer de Stad met schande soude moeten verlaten hebben. Doch als het te laet is/ dan sietmen dickwils sijne mis- slagen eerst.

Middelster tijd trachte de Prinze van Oranjen het Meyz boorz die van Haerlem wederom te openen/ ende schickte tot dien eynde den 9. April eene groote Vloet schepen, wel ontrent hondert seylen sterk/ op het Meyz/ om hun heyl op den vijand te soeken/ die daer op uyt de Ka- ge t Meyz waert in nade Fuyk toeseplden. Als nu die van Haerlem sulx sagen/ verhopende dat sy wat bysonders tot hun ontzet verrich- tensouden/ so manden sy ook inder yl 12. schepen/ en arbejden den van gelijken van hunne sijde om een open te maken/ pogende de Brugge over t Sparen weg te bryken/ ende stukken te seplen. So quamen sy dan met eenen gedreven Noord-oosten boorz-wind met volle seplen aenstreben/hebbende een wygd groot sterk Water-schip den boorztocht/ het welke op de Brugge so geweldig aenstiet dat het daer in bleef steken: het tweede/ een korveelsijnde dreef aen lager wal. Hier tus- chen waren 200. zoldaeten de Waterpoorte uytgetogen/ ende hielden met den vijand schutgebaert in het Bosch: maer also sy te swack ware/ ende het beels te quaed hadden/ so moesten sy de vlugt nemen. Dies spjongen sommige van t Waterschip over boorz/ ende sommige qua- men met eene schuypte aen t land: so volgden die van t Karveel ook/ en lieten de beyde schepen boorzen vijand. De andere siende dat de Brugge niet en wilde wijken/ ende dat hunne twee schepen inden loop bleken/ weken al berhtende met verlies van ses ofte seven mannen na Stad. Des Prinzen schepen ende de Amsterdammers schermtut- zeeden ook wel een weynig op het Meyz/ maer en hadde niet veel te bedurden: also sy door den stercken Noord-oosten wind niet recht aen malkanderen en konden komen: ende so werde tegens alle hope van die van de Stad gansch niet uytgericht.

Den 19. April hebben s Prinzen schepen sich wederom laten sien/ ende setteden aen den hoek vande Wyghusen 2000. man aen land/ om tegens den vijand te slaen: maer also die van de Stad in tijds niet be- reyd en waren/ so is die aenslag weder tot water gerwozden.

Zedert werde daer eenen gerupinen tijd op t Meyz niets boorge- nommen.

Maer eyndelick den 28. Mey is er een hard treffen gevallen tus- chen 63. schepen van den vijand/ ende de vloet van dese landen: waer van de uytkomst boorz die van Haerlem seer droevig was: also de on- sen met groot verlies van 12. schepen het Meyz moesten rupinen: van welke

Vergeet-
sche aensla-
gen om t
Meyz t'ope-
nen, ende
die van
Haerlem te
ontzetten,

Welke victorie ende overwinninge de vijandē 'savonds/so inde Fupk/ als rondom de Stad/ dapper triumpheerden/ende tephkenen van blydschap betoonden met lof-vanden van musketten/ende grof-geschut/so dat de Stad scheen in lichte brand te staen/ tot groote smarte ende hertenleed van die van Haerlem.

De Haerl-
sche Schan-
ze aen het
Meyr gaet
aenden vij-
and over.

Ook werde op den selven dag de Schanze der Haerlemmers aen den oever van het Meyr dymael van den vijand seer hard bestormd: waer tegens die vande Schanze telke repse sich mannelijk weerden: ende den vijand onberwinnelijk affloegen: maer siende datze van de schepen tenemael verlaten waren/ ende dat sy ook nochte ammunitie van oorloghe/ nochte virtualie meer en hadden/ so hebben sy sich behou- beng isf ende goed aenden vijand overgegeven.

Groote
verflagē-
heyd binne
Haerlem
hier over.

Deze nederlage heeft binnen Haerlem eene seer groote verflagent- heyd gebaerd: also sy nu genoegsaem konden bemerken/ dat hun alle hope van toevoer ende ontzet te water was afgesneden/ ende dat hun nu niets meer overigen was dan dat sy ver te lande doorfloegen/ ofte in der vijanden handen vielen.

's Prinzen
schepen ko-
men wel
vveer op't
Meyr, maer
en rechten
niets uyt.

'Tis welso dat 's Prinzen schepen den 27. Junius sich wederom hertoonden/ alst nu met de Stad op de hesse liep/ waer op die van Haerlem met witte hemden byten Schalkwijker-poorze in Rusten- brug togen/ op dat sy gelijker-hand de Schanze vande Fupk aengrij- pen ende overweldigen mogten/ ende also ontzet werden: maer also de schepen niet eens aen en quamen/ so sijn sy seer mistroostig wederom na de Stad gekeerd.

Des anderen daegs sijn die vande Stad wederom wel gereeden gemoeft geweest om op de Fupk te stromen/ begerende liever int veld booz den vijand/ dan van honger te sterven: maer de schepen hebben der wederom maer op liggen kijken/ ende geen werk begonnen.

Opndelike sagmen de schepen noch eens den 5. Julius op den middag/ waerom die van binnen wederom niet magt upthielen: maer de schepen en deden niets meer/ dan of sy niet de arme benoude Stad fleches gescherst ende gespot hadden.

De Diemer-
dijk vword
van Sonoy
ingenomē.

Eer dan noch de saken niet de goede Stad van Haerlem dus wijs verlicpen/ ende de Spaenschen meester van't Meyr werden/ so heeft Ionker Diderick Sonoy, Gouverneur van Noordholland/ booz last van den Prinze van Oranjen/ den 12. Maert met dize oorlog-boots/ vijf galejen/ ende vijftien ofte sesten kraapschuyten/ met een goed deel krijghsvolk/ ende pionniers/ van Hoozn sich te water begeben na den Diemerdijk, om die van Amsterdam/ ende volgens den Spaenschen int leger booz Haerlem alle toevoer af te snijden/ ende tot ophzekien te dwingen. Dus is Sonoy op den Diemerdijk gelukkig gekomen/ ende werp fluxy 800. zoldaten met sijne velbers ende pionniers aen 't land/ ende begroef sich met groote snelheyd tuschen sekere klupse/ die sy tot dien eynde opgezoken ende aen stucken geslagen hadde/ ende een

een gat/ dat hy aende andere sijde gebolven hadde/ ende bragt het werk in genoegzaeme bescherminge/ eer die van Amsterdam sulker gewaer werden. Dit was alrede een groot voordeel/ ende seer veel gedaen voor de gemeyne sake: maer de Schanze moeste ingehouden worden/ soude het eynde ende oogmerk van den aanslag bereykt worden.

Non minor est virtus, quam quærere, parta tueri.

*Het is geen minder konst 'verkreuen te bezwaren,
als dat men niet en heeft met kloekheyd te vergaen.*

Verhalven so reysde Sonop den 14 dito 'smorgens vroeg na Amsterdam/ om hun alle mogelijke hulpe van volk ende noodduist te besorgen/ latende aldaer de vijf galeijen/ ende drie vande oorlog-boots/ met enige vier krap-schuyten tot hunne bescherminge. Die van Amsterdam wel wetende hoe veel hun aen dien Dijk gelegen was/ quamen voorzich noch des selven daegs na middag met 23. waterschepen/ met volk ende geweer wel versien/ ende overbielen de Sonopsche inder gyl ende onderwacht/ ende drongen op de schepen/ die voor de Schanze op de rede lagen/ met hunne groote menigte in aller magt so gewelbig aen/ dat de Sonopsche de drie boots/ ende twee der galeijen/ ende eene vande krap-schuyten ruppen moesten/ ende den vijand in handen lieten/ de andere schepen dicht aen den Dijk onder het geschut van de nieuwe Schanze ter nauwer nood sich bergende. Die van Amsterdam moedig voor dit beginzel der overwinninge/ trachten voorzich na de Schanze/ om die te bemagtigen/ eer Sonop hun mogte ophouden ende vernestelen/ die aen alle sijden beleggende/ ende sonder ophouden bestormende. Op den Dijk/ so na Amsterdam/ als na Muiden/ beschanstense sich daer tegē aen/ en hadde daer het voornaemste en meeste van hun volk/ ende geschut. Aende binnen-sijde bragtense verschepte galeijen ende jagten op het Diemermeer/ ende beletten daarmede/ dat niemand van dien kant in noch uyt en mogt. Op het H lag hunne gansche bloot. Die vande Schanze weerden sich dapper mannelijk/ so dat de Amsterdamschen niet stormen veel volck verlozen/ ende niet en verhoorden.

Waddeler tijd ruckte Sonop met schryven/ bidden/ ende dreyge. Sonop kōt met nieuwe hulpe tot ontzet/ maer neēte de vlugt.
menten/ uyt Westvriesland/ in eenen grooten halven dag tijds/ met ongelofelijke haestigheyt/ ontrent 40. Schepen by een/ ende toog daer mede den 16. Maert als voor heen te water om de Diemer schanze te ontzetten/ het welke hem wederom inden eersten so geluckte/ dat de Amsterdammers voor onse blote van vrese bloden/ maer also die van Amsterdam hun volk enige groote schepen te hulpe sonden/ so quamen den Noordhollanders eene vrese aent/ ende namen de blugt/ latende Sonop

Ende
vande Am-
sterdammers
belegd.

Sonoy die met eenen stijben Boerjor vooz aen ende in't midden sijner vijanden was/ in duysend verphelen/ ende in groot gebaer/ hoetwel hy noch ten laetsten ontquam: ende hier dooz keerde sich de overwinninge aende Amsterdamsche sijde/ die den Noordhollanders te vozen genoezgaem seker was. Die hande Schanze siende hun ontzet komen waren wel gemoed/ maekten hunne galeijen ende krapshupten vaerdig/ ende hysden hunne seplen inden top/ op dat de onsen van buyten sien mogten/ dat sy ook haer best wilden doen/ alst op een treffen soude gaen. Maer als syse nusagen vleden/ so gavense den moed verlozen. Niettemin so hielden sy't noch twee dagen tegens.

De Sonoy-
schen ver-
laten den
Diemer-
dijk.

Maer na geene upthomstie siende/ ende den honger so groot sijnde/ dat sy nu schoen-solen/ ende leder-riemen/ ende andere diergelyke on-eetbare dingen aten/ sochtense de Schanze met goet verdrag op te geben. Maer also de vijanden/ hinnen toberen staet wel werende/ hun niet redelyk en wilden gunnen/ so waegden sy't ten laetsten om dooz te bryken/ ende brylen in hunne galeijen ende krapshupten/ ende sette't des nachts tuschen den 18. ende 19. Maert dooz des vijands schepen heen diwers oer op Waterland. Het meestendeel quamder vander anderen Jan Tazinszen Schast/ kaptien van de groote Noornsche galeije/ een vroom ende onberaegd man/ met sijn meeste volk/ die sijn galeije noch eerst in't gesichte van den vijand in den grond hackete. Andere bleven dood/ so inde schepen die genomen werden/ als ook het land nu al bekomen hebbende: want also sy van den vijand verbolgd werden/ ende van wegen den geleden honger van grooter slauwichhep niet wel lopen en kondē so werdender veel achterhaeld/ ende geslagen.

Vroome
daed van
Jan Haring.

In dese blugt quet Jan Haring, van Noorn/ sich seer manlijk/ niet anders als een tweede Noornsche Corles: want hy hiel op eene engte vanden Dijk daer de selve aende eene sijde met het V/ ende aende andere sijde met een seker binnen-meppel sloten werd de voozlopers van den vijand eenen gerupmentijd alleen op/ ende gaf met dese sijne kloekmoedighep veelen respijt ende gelegenthep om te ontkomen/ die anders noodzakelijk den vijand hadden moeten in handen vallen. Doe nu de dzang en tgeweld hem te sterk werde/ sprong hy van bove neder in't Meppel/ ende swombefhouden oer de andere sijde/ hoewel na hem dapper geschoten werde/ ende liep voozd het veld langs/ tot dat hy hy de andere blugtige binnen Montkenham geraekte.

Erasmus
van Breden-
rode vvon-
derlijke
verlofsin-
ge van den
dood.

Op desen recht ende blugt is noch een gedenkwaerdig stuck voozgeballen van Erasmus van Bredenrode, Adelsbozt onder Hoymman Willem Liekenzen: want als hy Bredenrode in't blugten geschoten werd de boven dooz sijn slinker voet/ waer van hy ter aerden nederstorte/ ende niettemin wederom ophomende/ sich na het V begaf/ van meppinge sijnde lieber in't water te lopen/ ende te verdrinken/ dan gehangen/ ende t Amsterdam gehangen te worden/ ende ondertuschen met

met syn slag-swaerd/ in eene sloot beneben aen den Dyk/ met des
hoofd inden grond/ geraekte te vallen/ sonder dat hy sich konde behel-
pen/ ende nu dacht also te sterben/ ende te versmozen/ so quam albaer
een Coppozael van het selve vaendel/ met twee ofte drie synne mebege-
sellen/ de welke mepneende dat hy vijand was/ gedachte hem aen syn
spietze te ryggen/ die hy inde hand hadde/ maer stach hem inden wron-
gan synne bydek/ die met paerds-hayz gevuld was/ ende quetsie hem in
syn linker lieze: ende so hy nu de spietze wederom na sich wilde tre-
cken/ dieer vast in gehecht bleef/ so toog hy Bredenrode met den hoof-
de boven water/ de welke sich gequetst voelende/ septe: wat sijt gy voor
een Martelaer, dat gy een lustig borst niet rustig en kont voord door hel-
pen? By welke woorden Bredenrode bandte synen bekend sijnde/ wer-
de van hun uptgetrocken/ ende op den Dyk gesteld. De bal van sy-
nen voet en was niet doorgeschoten/ ende de brand bandte wonde was
doozt water wat verkoeld/ so dat hy met hun weder te been geraekte/
ende te Wadam quam/ alwaer sy by de vlugtende huyflupden dooz be-
de in eene schuypte vielen/ ende quamen also te samen behouden binnen
Donnickenham/ alwaer Bredenrode na eenen gerupmen tijd van syn
quetzure noch eyndeljk werde genesen.

Terstond na dese vlugt/ eer dat de Schanze noch verlaten was/ werden de schepen wederom/ dooz de naerstighepd ende getrouw-
hepd van Sonop/ by wolkanderen vergaderd/ waer by de Water-ste-
den/ dooz het hard ende gedurig aenhouden van den selven Sonop/
noch heertig andere deden/ waer onder elf groote welgemeenterde
Kalepien/ veel Booten/ ende Boeijers met boebenetten/ ende de rest
Karbels/ Krapshuyten/ ende Waterschepen waren. Dese verfa-
melden alle r Edam. Maer als dese Vloet nu gereed was om t'sepl te
gaen onder t'belep van den Vice-admiraal Pieter Franken, quam de
tydinge dat de Diemerdyk al verlaten was: so dat dit tweede voorge-
nomen ontzet al te laet quam. Niettemin boer de Vloet na het V/
ende verdoze de Amsterdamsche schepen upt hunne plaerze/ ende ver-
doz dese tot aen de palen vooz de Stad.

Wit is de byzoege upkomsse van den tocht op den Diemerdyk/
tot den welken so God seggen hadde willen geben/ soude de selve onge-
stoppeld Amsterdam seer beset/ ende de venoude Stad van Haerlem
verloft hebben: te meer also de vijand doe ter tijd bandte fupke ende
het Haerlemmer Meppz noch geen meester en was.

Als nu de Prinze van Oransen/ ende de Heren Staten van Holland
na het verlies van het Haerlemmer Meppz/ met de goede Stad van
Haerlem seer bekommerd ende verlegen waren/ ende geen naderen
weg/ nochte beter middel tot hun ontzet en sagen/ als de veroberinge
ende besettinge banden Diemerdyk: so en hebben sy t'br desen misluk-
ten aenflag niet laten berusten/ maer Sonop andermael belast alle mit
belen te soeken om den Diemerdyk wederom in te nemen/ ende beter

Voorder
ontzet van
Pieter Fran-
ken komt
telast.

Sonop
neemt den
Diemer-
dyk ten
tweedemael
in: maer om
des vruchte

in te houden. So trock van Sonop den 2. Junius ontrent midder nacht upt Waterland met vyf vaendelen knechten/ heel pponnierst/ ende ontrent 18. seplen/ ende voer voor de tweedemaal van Schellingwoude/ daer de voornaemste sterkte der Noorzhollanders was/ na den Diemerdijsk, ende nam den selven in/ met kleyn verlies van volck/ in't aensicht van den vijand/ stach den Dyk door/ ende begroeff sich aen weder sijde in grooten haest/ ende bligtigheyd/ met ses sterkten/ drie aende Amsterdamsche/ ende drie aende Wypper sijde. Op hiel den Dyk ook manlijk in tegens al't geweld van den vijand/ hoe wel hy seer dickwils by die van Amsterdam/ ende de Schanzen die sy daer ontrent hadden/ dapper werde aengevochten.

Gevecht
tuschen de
Vaterlan
ders en Am
sterdamers

Maer die van Amsterdam bragten terstond vyf galeijen met sommige klepne oorlogshepen op het Diemer Wey/ om't besit van het selve in te houden. Waer tegens de Westvrielen ook wel meerder magt door't gebolven gat op't Wey bragten/ maer konden het selve geen meester worden/ om die van Amsterdam/ ende den vijand voor Daerlem hunnen toevoer af te snijden. Daer werde onder tuschen daerglyck tuschen partijen op 't Wey gebochten/ nu de Amsterdammers/ nu de Westvrielen/ ende dat meestentijd/ boven liggende. Onder ander gebercht geviel eens dat de klepne Hoornsche Galeije de groote nieuwe Galeije van Amsterdam tegens quam/ de welke met haer spottede/ sich dat niet al te groot en was/ een woysel-schuyt noemende/ ende roemende dat sy't selve wilden overhalen/ ende kinne hun voorz setten. Maer de Hoornsche vielen hun so dapper aen/ dat sy met haer woysel-schuyt gemelde groote galeije innamen/ ende eerst met veel gebangens aen hunne Schanze/ ende daer na binnen Hoorn bragten.

De Diemer
dijsk vvoord
na het over
gaen der
Stad Haer-
lem, van
Sonoy ver-
laten.

De Baron
van Baten-
burg neet
Ouderkerk
in/ maer en
kant niet
houden.

De wijle van Sonop van het Diemer Wey heel ende al geen meester en konde worden/ so konde hy ook albaer voor die van Daerlem wepnig uptrichten/ of hy schoon gemelden Dyk tot het eynde der belegeringe ende veroveringe der Stad inhield: waerom hy ook den 17. Julius/ na het overgeven der Stad Daerlem/ door last van sijne H. Excellentie/ op de begeerte der Noorzhollander sieden/ is opgebroken/ ende in Noorzholland wedergekeerd.

Terwijl dat nu Sonop sich op den Diemerdijsk beschanste/ so nam Ionker VVillem van Batenburg den 10. Junius na wepnige klepne schermutzingen Ouderkerk in/ alwaer hy sich ook terstond sterk machte. Die van Amsterdam sonden des anderen daegs vyf vaendelen Spanjaerden/ om de Batenburgsche daer weder upt te drijven: maer de onsen daer van verwittigd sijnde/ ledden enige in verhozene lagen ter sijden den weg dien sy langs henen moesten/ ende gelieten sich niet hunne voornaemste magt of sy de vlugt namen/ tot dat de vijand de laagen gepasseerd was. So heerden sy sich dan/ ende klembden ende befloten de Spanjaerden van hogen ende van achteren/ en grepense also aen/

aen/ dat sy se gansch vernielden/ datter geen tien binnen Amsterdam weder en quamien. Dooz dit innemen van Ouderkerk kregen die van Amsterdam al eene goede ringe in de neuse/ ende toom inde mond/ synde de pas tusche hen en Utrecht hier dooz meest gesloten: so soude ook het leger dooz Haerlem met der tyd gewis in groote benaudhepd geraekt hebben/ in dien't niet de Stad niet te verre en ware gekomen geweest/ die't nu dooz den swarten honger niet wel veel langer en kon de tegen houden. Ook waren de Batenburgsche niet lang meester van Ouderkerk: also sy na wepnige dagen/ dooz kragt van volk/ noch niet genoeg beschanst synde/ met verlies van enige/ waer onder Antonis Olivier, een dapper Kapiteyn/ wijken moesten: te meer om dat Franciscus Baldeus/ dooz de komste van Batenburg/ de kerk ende het kerkhof verskerd/ ende sich aldaer begraven hadde.

So heeft Batenburg Breukelen daer na mede ingenomen: maer wederom van gelijken verlaten.

Ook sochte sy te Nieuwerluis sich te beschanzen: maer de Duptsche knechten begonnen te mupteneren. So liept haest al te mael uyt riet/ ende de gansche aenflagging verlozen.

Voer dyevig dan nu de staet van de Stad was kan pder lichtelick genoeg bedenken. So klaegde Ierusalem by den H. Propheet Ieremias: Van buyten vernield het swaerd, van binnen de dood. Dat was het lot ende deel van onse Stad ook. Als dan de saken albus met Haerlem verliepen/ dat het Haerlemmer Meep hun gesloten was/ ende het ontzet te water tot wind ende water geworden/ ende van daer ofte geen ofte geringe hope van verlossinge dooz handen/ so wast ja wel over tijt datter goede odyre op de victalie ofte mondkost/ ende krijgs-nood druft gesteld werde. So hebben dan de Heren van den gerechte den 2. Meij al het krupt ende koren in de Stad doen beschrijven. Den 28. dito werde geordneerd/ dat pder man/ burgers/ ende zoldacten met een pond tarwen broot daegs moeste toekomen/ de vrouwen ende maegden met een half pond/ drie kinderen met een pond/ hoeren en jongens moesten moutkoeken eten: ende so wie niet sijn bescheppen deel niet en konde strecken die mogte den hongertigen buik met moutkoeken voordullen: want daer en was geen roggen-broot meer in Stad.

Ook werde den vrouwen belast geen hooger bier te brouwen als de tonne van 20. sinners. Ende also het koren daeglijck gewelbig afnam/ so werde den 6 Junius gekondigd dat de burgers met hunne vrouwen ende kinderen ook moutkoeken moesten eten/ ende het broot voer de zoldacten laten.

Ook hebben sy den 29. Junius doen aflesen/ dat de burgers hun proibitie ende booztraed van lijf tocht aende Commissarissen daer toe geordneerd vertonen souden/ om de moedwille der zoldacten te verhin- den/ die onder derkzel van kost te soken de burgerije beroofden/ ende plonderden: want de moedwille der zoldacten wies daeglijck dooz de

En Breukelen: maer moeter vveredrom verlaten. Nieuwerluis desgelijks. Ordre op slijfs ende krijgs nooddruse binnen Haerlem. Tren. 1. 20.

* Lev. 19. 29
Deut. 23. 17

Moedwille der zoldacten.

benoudgepb/ ende den swarten honger. So hebben sy den 7. Julius alle kramers ende laken-verkopers hupfen ende winkels met geweld beroofd/ ende den Lombaert opgeslagen/ ende over de dertig hupfend gulden aen gels/ silver/ ende goud/ ende andere waren genomen: gelijck sy ook al lang te bozen/ nu ende dan/ hunne moedwille hadden gepleegd: want den 2. April hadden sy de St. Jans Kerke geplonderd/ ende alleg hupften opzje ende sonder last stucken geslagen. Den 1. Maert werde eene vrouwe in haer bedde dood gebonden/ die de zolbaeten snachts om geld seer lastig gevallen waren. So was ook den 3. Januarius eene vermaerde vrouwe Maria Daringr van eenen zolbaet selijken vermoord/ ende doozsteken. Den 4. Mej wasser een groote heroerte onder de zolbaeten om dat Kapiteyn Wimi snachts te bozen eenen Walschen zolbaet hadde doen ophangen: alwaer Doctin met een roer geslagen werde/ ende Tseraerts in groot perphel van sijn leven was: so durfde Wimi ook langen tijd op straet niet komen/ also sy gedreigd hadden hem te doozsteken. Ook doden sy den 27. Mej de boven-gemelde personen sonder kennisse ofte goedvinden van de Heren: ende namen daerenboven op den selven tijd Heer Jalsper/ Heer Keijser Koothooft/ Doctoor Elsen/ ende den Predikant van het Gasthuys gebangen. So vermoorden sy mede den 11. Julius W. Courrijns dorchter/ met de hupsvrouwe van eene Koster vande Groote Kerke/ als ik ook te bozen verhaeld hebbe.

Nulla fides pietasque viris qui castra sequuntur.

De Zoldaeten en sijn geene Kerk-meesters.

Honger
enkommer
binnen
Haerlem.

Maer om tot de gelegenhepb ende den stand des noods der Stad Haerlem weder te keren/ so werde de honger ende de benoudhepb met der tijd so swaer ende groot/ dat sy al graeg ende met goede smaek raepkoecken ende kennyskoecken inwozongen. ja aten al wat niet eetbaer en was/ van paerden/ katten/honden/mupfen/ratten/ ende diergelijke ongedierten van ongebruyphelijke ende walgelijke spijse: dat meer is/ sy broeydensels den gesouten oszen en hoe-hupden het haps af/ ende slingerden die in tlijf: kooftreupken/ ende wijngaerd-bladen/ ende diergelijke groenighepb diende hun voor een gericht van lekeren. Den 6. Julius hebben sy het vleesch/ dat sy noch soberlijck hadden inde halle malkanderen met geweld benomen/ waer upt groote heroerte inde Stad ontstond. Den 30. Junius was eene vrouwe/ die thups vol kinderen hadde/ die daeglijck om brood riepen/ dat sy hun niet en konde geven/ so wijs gekomen/ dat sy sich soude verhangen hebben/ indien het niet en ware verhindert geweest. Ja den 8. Julius stozden veel menschen van honger weg. So lang hielt t'onse broome Stad/ eer dat sy t wilde opgeven. Geen geweld/ geen swaerd/ geen

geen Spanjaerd konse dwingen: maer de swarte honger heeftze moede ende mat gemaekt. 'Twas langer niet te harden/ sp moesten den vijand in handen vallen hoe manlijk sp sich den ganschen tijd gequeté hadden. Niettemin so en wilden sp't noch voor den vijand niet weten/ ende bedeckten hunnen nood so lang als sp konden/ ende hielden eenen goeden moed tot het uiterste toe. Ende als hun nu dickwils van den vijand verweten werde/ dat sp langer hzood nochte bier in Stad en hadden/so hebben sp hun den 9. Junius ander bewijs gedaen/ ende bukten de Sijlpoopte t'onblijten gegeven. Ook hebben sp den 20. Mey eenen gebangen/die 'snachts ingehragt was/met twee halve Waerlemsehe Waelders in sijne borse/ en twee hollen hzoods/met een wir rijkken in sijne hand/ bzz en zrank na het Bosch tot de sijnen gesonden/ tot eene getuygenisse dat sp noch geen hzood gezeck en hadden: misgaders met eenen bzief aenden Oversten daer by/ van inhoud/ dat sp hem gedachten te komen bezoeken/ eer sp dat hzood hadde opgegeten/ tot een bewijs dat hun oude moed ende dapperhepb noch niet vermindert en was.

Onbetsuften hadden de beleggers ook geene weelde/ ende dickwils niets gezeck na alle dingen/ boven het ongemack/ende de sinetelike siekte/ die dickwils daer op volgen wil/ het welke altesamen beel volks sleet. So moesten sp ook daeglijck op de handen vande onsen passen/ diese door geburig upthallen geene ruste en lieten. Ebenwel so was hun kommer/ hun gezeck ende honger by die van binnen niet te vergelijken/ so dat sp de belegeringe/ hoewel beswaerlijk/ hebben konnen uptharden.

Sp kregen hun toevoer van Utrecht/ende van die landstrecke al-omlangs den Diemerdijk/ over Amsterdam/ ende den Sparendammerdijk/ in't leger/ door eenen langen ende moeilijken weg: den welken/ als Sonop ende Watenburg/ gelyk wy boven gesept hebben/ hun niet en konden afsnijden/ so maakten niettemin de onsen ende insonderhepb onse bzzibuyters den selven seer onbeplig/ die de victaliendie na'e leger gingen/ dickwils in hunne schanzen sleetten. Dit deden speerst'zwinters over'tijs op hunne schaerzen/ ende daer na in open water met klepne jagten/ die sp seer snellijk roetiden. Sp gebruyken elk een lang roer/ ende zomtijds twee/ tot hun getweer/ die sp/ als 'chood dede/ op de rugge hingen/ ende daer benessens eenen verjager die hun voor eene spietze diende/ ende voor eenen polz ofte stock om over sloten ende grachten te springen/waer mede 'twelb hier ende daer in dese lage landen van malkanderen is afgescheyden. Sp deden veel suicken verhalen waerdig/ ende enige schier ongelooflijk/ so van kloekmoedighepb/ als behendighepb van oorloge. Wpsullender een tot een staelken verhalen dat bekend ende seker is.

Daer was in de maend van Martius recht na den vorst eene bende buyters van den vijand/altemael Lanziers/ tuschen Amsterdam ende het leger op den Dijk/ende trock daer met grooter moefelijghhepb/

Benoud-
heyd in
'svijands
leger.

De weg vā
huatoc
voer, ende
sijne gele-
genheyd.

Vroome
daed van't
Hoen met
sijn Vribuy-
ters tegens
de Spaens-
schen op de
Hoogen-
dijk.

also de selve Dyk boven seer wech/ende 'thel op enige plaetzen gebouwd op enige noch ongebouwd was/ dat ook de paerden zomtijds tot aenden buyk in de modder sehoten. Dit werde van eenen Vrijbuyters Kapiteyn, het Hoen genaemt/ verspied/die hy gebal met twee Roeg-jagten met 17. ofse 18. manne ongevaerlyk/ op het H was/ ende sag ter sond middel om dit volk een voordeel af te sien. Hy wachte tot dat sy op eene plaetse quamen/ daer geen upblucht aende binnen-sijde en was/ ende sondsyn eene jacht met de helft van't volk om den Dyk van achteren in te nemen: met het andere roeyde hy van vozen/ende sich met de synen op den Dyk begevende/verwachte daer met syn geladene roers tot dat de Ruyters aequamen. Dese die heel licht 125. man sterk war en/ naer de groothepd der banen van dien tyd/ maekten eerst wepnig swarichepds/ maer doe sy nu hard aenden man quamen/so schoten die Vrijbuyters los/ ende namen meest elk eenen man weg/ ende velden daer op de spietzen booz upt/ de welke langer sijnde als de lanzen vande ruyters/ ende de selve geenens vaere komende maken van wegen den diepen ende quaden Dyk/ so dreefse die lichtelijc met verlies te rugge: de welke sich nade ander sijde kerende/ vande andere even-eens onthaeld werden. Middelerijdt hadden de andere weder geladen/ ende op hen gekookt/ die sy desgelijc groeteden/ als sy weder quamen/ gelijk sy eerst gedaen hadden. Ten lozsten sy reden so lang tuschen beyden datter niemand ober en bleef. Dooz dit ende diergelijche seften werde 't hoen so vermaerd/ dat de Here van Liques/ een vande boornaemste hoofden van den vijand/ begertig werde hem te sien/ende liet hem op vij geleij booz sich komen/ende verstaende dat hy maer een slecht huysman was/ verwonderde sich daer ober/ ende bood hem enige geschenken aen/ die 't Hoen wepgerde/ leggende dat de tyd wel mogte komen/ dat hy sijne gunste niet ontfeggen en soude. De Here van Liques beloofde hem in alles synen dienst/ dat het Hoen daer na welte passe quam: want dooz seker ongeluck vande Spanjaerden gevangen sijnde dede gemelde Here/ dat hy niet alleen het leven behield/ maer dat hy ook sonder ransoen werde vrijgelaten.

Als nu de Stad inde grootste benoudhepd was/ende ten uitersten gekomen/ende dat sy niets meer en mogten/ so werde sulck dooz te kennen upt den Tozen den Prinze van Oranjen ende sijne schepen te kennen gegeven/ de welke om spoedige hulpe ende ontzet riepen/ende schreejden. Den 2. ende 4. Julius lieten se eene swarte vlagge/ ende den 6. dito een wit vaendel tot dien eynde van den Tozen afwaegen. Den 8. dito staken se twee swarte vlaggen op de Sparenwonderpoozte na de Fupk toe/ ende lieten met-enen een wit vaendel van den Tozen afvliegen. Ook hingense wederom den 12. dito eene witte vlagge den Tozen upt.

Middelerijdt/ ende ook geburende de zansche belegeringe/ were

den die

Die van
Haerlem
geven han-
nen uyter-
sten nood
met vaen-
delen van
den Toren
te kennen.
Vvorden
met brieve
van den
Prinze ver-
sterkt ende
getroost.
eerst door
bodenende
posten, en na
daorduyve.

dende die van binnen van den Prinze dooz verschepte brieven van sijn
 boozneimen verwittigt/ ende in hunne swarighe den gesterkt ende ge-
 troost/ ende goede moed gegeven/ booznameljk in het upterste/ ende
 groote belofte gedaen van goede vergeldinge booz hunne kloekmoed-
 ge getrouwichepd: waer dooz de goede hope der verloszinge in hun
 (doch/ eplaes) te vergeefs) gestadig geboed werde. Dit geschiede
 eerst dooz Boden, ende posten. Ende als nu de wegen so nau beset wa-
 ren/ datter niemand dooz en mogt/ ende nu booz hun niets anders dan
 de locht open en was/ dien de Spanjaerd niet slupten en konde/ so sijn
 de Duyven van de Stad hunne vliegende bries-bragers ende posten
 geweest: het welke op dese wyse in sijn werk ging. Die van binnen
 sonden nu ende dan/ met sterken gelepde/ na het Werz tot de schepen/
 sommige met enige korbjen met duppen/ die in Stad op de koten broe-
 den/ aen welker poothens de Prinze van Oranjen/ een kleyn briesken
 vast maekte/ waermede sp wederom op Haerlem na hunne koten vlo-
 gen/ alwaermen die gade sloeg/ ende het briesken afnam. Een we-
 tenschap eertijds in Oostindien ende ook by de Romeynen gepleegd/
 ende na in den jare 1574. van die van Leyden in hunne benoude bele-
 geringe mede gebuykt/ ende nagebolgd. Geljk ook noch voozleden
 Somer inde Belegeringe van Grol geschied is/ alwaer de onsen eene
 Stads-duppe hebben geschoten/ ende bekomen/ als ik van goeder
 hand sekerlijk bericht ben.

**Wodden ende Gesanten
 uyt gelopen,**

**Wodden ende Gesanten
 ingekomen.**

Januarus. 19. is Adriaen van
 Berkenroede, Schepen/ met enige
 leden na den Prinze vertrocken.
 31. 11. Woden/ die kortz we-
 derkomen/ ende nochmaels na den
 Prinze verreepsen.

Februarius. 6. sijn Adriaen van
 Berkenroede ende Kapiteyn Vimi
 na den Prinze getogen.

April. 10. 14. B. 17. 111. B. 19.
 1. B. 20. 14. B. 22. 23. 29. weder-
 om enige andere.

11. 1. B.

22. is Adriaen van Berkenroede
 wederom gekomen.

23. enige Woden.

28. een Wode/ die terstond we-
 derom na den Prinze is gesonden.

6. 11. B. die terstond wederom
 vertrecken.

13. 1. B. 14. 111. B. 15. 111. B.

18. is Tisaerts die sommige da-
 gen te bozen na den Prinze geto-
 gen was/ Rosignol, Bordet, Dotin,
 Malignai, ende meer andere tot 15
 toe de Zijlpoortz ingekomen mes
 sich

Meij. 15. 1. B.

Boden met Dughen.

Meij. 8. 14. B. 111. D. 23. sommige B. viii. D.

Junius. 3. 18 VVielemaker, een burger/uytgelopen/ende twee andere/met enige dughen.

17. 18 Tseraerts, met Houijn, Gouverneur van Wlissingen/ na de Fupk met 100. zoldaten uytgelept met eenen kof met dughē.

Julius. 6. werde Kapiteyn Niklaes Bernaerts met geweld van volk in eene schuyte na des Wijnzē schepē geholpē/ vier dughkens met sich dragende/ ende eenen byes af den Wijnz/ met herteljk verzoek/ dat sy hun toch des dingdagsavond te schepē aen de Ton vicalie wilde bestellen/ also sy den honger niet langer en konden herdragen.

sich brengende sommige mannen met krupt geladen.

23. 14. B.
1. viii. B.

Dughen met Bzieben.

12. 1. D. 13. 1. D. 19. 1. D. 25. 1. D.

8. 1. D.

10. sijnder 16. mannen uyt de Schutterij verkozen/ om de secreten mede te weten: also de wurghe begon gaende te worden/ ende weten wilden wat de bzieben inhielden die de dughen brachten.

13. 11. D. sonder bzieben.

16. 1. D. diemē meynde dat uyt vjganden handē quam om die van de Stad te bedriegen.

18. 1. D. 19. 1. D. 24. 1. D. met twee bziebē. 27. 1. D. 30. 1. D. met twee bziebē vā goede belofte/ waer van de Stad wat verguchtē.

4. 1. D. met twee bzieben.

7. 1. D. 8. 1. D. 9. 1. D. met eenen bzief van droefte tijdinge van het gemist ontzet.

De Boden, die meest ober ende weder ober liepen/ waren Alewijn de lager, Pauwels Knieren, VVielemaker, ende jonge Keuijer.

Also ik eenen der brieven hebbe bekomen/ dien de Prince van Oranien/ door Tseraerts/aenden Gouverneur van Haerlem Ripperda/ gedurende de belegeringe/ heeft gesonden: so en hebbe ik niet ondiens- stig geacht/ den selven onsen burgeren mede te delen.

Inhoud vā
sekeren
Briefvande
Prince
door Tse-
raerts aen
den Gou-
verneur
Ripperda
gesonden.

Copie van eeney Brieef van den Prince aen den
Gouverneur Ripperda door Tseraerts
gesonden.

Die Prince van Oraengien, Grave van Nassou, &c.
Heere ende Baroen van Breda, van Dieft, &c.

Exmo Welc/ vermaene/ ende besunderc/ des soe onse soldaeten tot Breda
ken sekeren postbode met brieven komende uit der wijanden be-
ger medegevoeren hebben/ so hebben wy welcke schillen seker
ve/ vtrainten daer uylfeyndeyen Tseraerts, ende hem bevoelen u die
selve te communiceren/ op dat ghy daer by moegt sien die aanslagen
der wijanden/ ende hoe hoochelijck dat sy u achten, nijet twijfelende oft
alle dat goede geselschap te Haerlem des te meerderen moet grijpen sal,
waer toe wy wetten dat wy uwe maetsingert nijet en sal gebreken/
Ende wy sullen u poeder/ ende probiande besighenken so veel moegelijck
soodt. *W* hier mede den almyndenden Geste bevelende. Ghesche-
ken tot Welstopten iij. dach Februarij. 1573.

W Goede Vrint
Guillaune de Nassau.

Het Op schrift was.

Den Edelen eerfamen onsen lieven besunderen Ioncker VVybolt
van Ripperda Gouverneur, tot Haerlem,

Ianus Doufa

In Columbas Leydensium, solutâ secundâ obsidione.

* * *
At qui misellis hæc bona civibus
Redux in urbem nuncius adferat
Est nemo. Itâ omnes ex eodem
Fonte simul Stygii toporis
Ec

Oblis

Eudoeus
Boisotus Pr.
Auraci
classis praefectus, Leide
Camillus
alter, & Liberator.
Mutina, Italiae urbs,
vulgo Modena.

Oblivionis pocula quæ vocant
Traxisse visi, & fors sapiunt sua
Sententiâ, ut qui ferre rursus
Esuriem, obsidiumque nolint.
Quos esurisse (heil) plus nimis est semel,
Semelque passos obsidium satis,
At non columbæ sic Diones,
Quæ cupidis sine fine solæ
Mansere fidæ rebus in ultimis,
Loise, jussi dum memores tui
Nexas pedi-ferunt tabellas.
Quid vigil obsidio, quid arces,
Aut valla profunt, per spatia invii
Hunte cæli nuncio? idem Harlemi
Fecere Bruti exemplo, ab acri
Cum Mutinæ urbs premeretur hoste.

Ianus Doufa.

Opde Surghen, de posten van Leyden, ende
Haerlem, als Leyden van haere tssede
Belegeringe ontzet was.

Daer was nu niet een post, die hun wat dede weten,
Eylaes! so schenen sy van yder een vergeten.

Dit dachten sy veel licht niet sonder recht, en reen,
Die lang genoeg 'tbeleg en svarten honger leen.

Tis meerder dan genoeg den honger eens te smaken,
En eens den harden noot van 't svaaer beleg te kraken.

De duyskens bleven hun in hunne meeste rou,
In hunnen hoogsten nood dan noch alleen getrou.

Sy hebben, Boisot, dijn brieven, dijn behagen,
Sy hebben dijn bevel aen hunne poot gedragen.

Wat helpt het streng beleg? wat helpt de nauwe wacht?
Wat schanzen, wat geweld, wat sterkten, ende magt?

De post bevaert de locht, die weg blijft ongesloten,
So quamen sy ook eerst tot Haerlem aengestoten

Op Brutus ouder vond, wanneer de gansche par
Na * Mutina beset en nau gesloten was.

Wanneer nu de vjand de locht van dese pzaetijke inde neuse begon te krijgen/ ende sekerlijck te vernemen/ dat de Prinze van Oranjen en die van Haerlem dooz gemelde dupben malkanderen onderling van alles bericht deden: so hebben sy daer op boozds uptgeuweest/ dat sy de dupben niet hagel in de blugte moogten treffen/ ende daer dooz de bytben bekomen/ ende al de raedslagen ende aenslagen van de onsen/ ende de gansche gelegenhepd van de Stad/ daer upt verstaen/ ende vernemen/ het welke hun ook tot hun groot boozdeel so naer wille gelucht is: want sy schoten enige dupben/ ende verstonden upt de bytben dat de Prinze van Oranjen ende de Staten van Holland eenen grooten hoop volks te samen ruckten/ ende allen vlijt sochten aen te wenden/ om de Stad met geweld dooz Gods hulpe te ontzetten. Verhalben so heeft Don Fredericoijnen Vader den Hertoge van Alba dit booznemen vanden Prinze inder haest aengescreven/ met versoek van nieuwe hulpe/ om de onsen te wederstaen/ ende het ontzet te verhindere: die daer op sijnen Sone Frederico inder tijl meerder magt toeschickte/ te weten den Baroen van Chevreaur met duysend Hoog Bourgionjs/ twaelf haendelen upt het Regiment van Lembardegen/ ende dertien van Don Lopes de Figueroa/ welke twee Regimenten der gemelde vijfen twintig vaendelen sy het eenen het Regiment van S. Philips/ het andere van S. Jakob noemden/ ende daerenboven noch vier Vanen Ruyteren.

Het liep dan nu vast met onse Stad ten eynde: so dat ook de gemeyne man ende alle de inwoonders van Holland groot medelijden met die van Haerlem hadden/ ja oentlyk uptrieden/ datmen booz die getrouwe burgeren ende soldaeten niet genoeg en dede. Dat meer is veel burgers in verscheyde steden van Supdholland boden sich selfs aen/ ende wilden hun leven niet verschonen om die van Haerlem te helpen ontzetten: so dat de Prinze van Oranjen ende de Staeten van Holland te meer gedrongen ende genoodzaekt waren het ontzet booz die van Haerlem by der hand te nemen/ om de gemeynen alom te voldsom/ ende te stillen: hoewel het de Prinze tegens sijnen dank ende goetvinden intwillighe: also hy geenen raed en sag/ ende geenen moed tot het ontzet en hadde/ ende verklaerde sulck geen werck van burgeren maer geoeffende soldaeten te wesen: behalven dat het niet geraden en was de burgers der steden ende de vijwillige in't veld booz den vijand also licht te wagen. Ekenwel het werde voorgenomen: ja de Prinze zentende niettemin selfs mede te trecken/ om den aenslag te belepen/ maer de Staten en kenden het selve niet goed binden/ ja wilden geen zins toelaten/ dat de Prinze sijn lijf en leue in so sozgelijck aenslag soude haerder/ en ingeuer stelle. So werde den Here Willem van Batenburg chelepd en opperste gebied gegebē. Die is dan den achtste Julius ten dize uren na den middag met al sijn krijgsvolk van Sassen opgebrosen/ waer onder veel bozgers van Delf/ Lepden/ Rotterdā/ en

De Spaen-
schefchietē
Stads duy-
ven, ende
verstaen
het voorne-
men vande
Prinze, en
schrijven
aenden Heer
toege om
meerder
hulpe.
Nieuwe
hulpe der
Spaensche
om het ont-
zet te belet-
ten.

Aenslag
door den
Baroen van
Batenburg
om Haerle
te ontzettē.

andere steden waren/ die goetdwillig uyt eenen trouwen pker /ende en-
kele liefde/ sonder loon ofte besolbinge/ mede trocken/ met een groot
getal van wagenen met allerley nooddruft geladen/ ende is so met sijn
leger te Boordwijkerhout gekomen/ alwaer hy sijn volk wat bede-
rusten/ ende God almachtig orentlyk aenroepen/ ende om sijnen vader-
lijken seggen bidden. Dit geschiede in aller stilicheyd/ ende beghindig-
heyd: evenwel so hadde de vijand alrede volkomen bericht ende wete-
schap van dit voornemen/ ende lag in sijn boorddeel gereed om op de on-
sen te passen: ja was nu al twee dagen ende nachten gedurig in wape-
nen ende slagordze geweest/ om de onsen te verwachten/ ende het ont-
zet te beletten. So quam dan de Here van Batenburg ontrent mid-
dernacht met sijn volk aen het Duptsche leger in't bosch door de Stad/
ende bonden niemand in de eerste beschietinge/ dan eenen schildwacht/
dien sy ombzagten: waerom sy stoutelyk boord- trocken/ meynende dat
de vijanden geblugt waren.

Batenburg
vvord ge-
slagen.

Als nu de Batenburgsche ter plaetse quamen daer de vijanden in
hun boorddeel getrocken en gescholen lagen/ so brande de Spaensche op
de onsen boords heftig los/ en vielen tot hen onbewacht geweldig in.
Hier oer verschickte de rufterij door de ongelegenheyd vande
boschagie/ dat hun midden in den weg stond/ ende vlugten dwers
door het voetvolk/ diese uyt alle ordze bzagten: ook beschadigden sy
malkanderen onwetens niet wepnig door de donkerheyd des nachts/
ende den rook van het schieten: waer op de vijand hun overkomende/
hun lichtelyk meester werde/ en deerlyk verstroijde. De Spaenschen
vervolgden hunne victorie snellyken so te paerd als te voet/ ende ach-
terhaelense/ ende sloegen 't dood wat sy bonden. Daer blebender
ontrent seken hondert op de plaetse/ hoewel 't geruchte inden beginne
veel bzeeder liep: alsoer na veele te voorschijn quamen diemen meyn
de geslagen te wesen. De Baroen van Batenburg bleef selfs in de
vlugt/ van eene bzugge/ somen vermoede/ gedzongen/ en in het water
versmoord. So werden ook de Heren van Kloetingen en van Karloo
geslagen. Tseraerts ontquam gequett binnen Leyden. De dups-
sternisse des nachts verschoonde veelen het leven/ hoewel de selve na
den tyd van't jaer niet lang en was. Alle de wagens met het toevoer
werden genomen/ met negen vaendelen/ die de vijanden des anderen
daegs de benoude Stad in triumphie hertoonden. Sy kregen ook
acht held-stuckkens/ die sy op't dups te kleeft bzagten.

Gebtevens
Borgers
der Hol-
landsche
Stedē, ende
meest van
Delf, voor
de Stad van
Haclem.

Daer waren nu onder de doden veele burgers/ meest van Delf/ alle
goetdwillige/ die uyt liefde/ als gesepd is/ op desen tocht ende aenslag
dienden/ ende hun leven so getrou voor onse Stad waegden/ ende so
onnosel lieten: die ih daerom overwaerdig achte/ dat hunne namen
alhier ter eren ende tot eene eeuwige gedachtenisse in eene lijste naer
den A. B. C. in ordze hertoond ende boordgesteld worden.

Ma-

Namen der herstlagene Burgeren der Hollandse
Steden ende meest der Stad Self, Goozde
Stad van Haerlem.

Mr. Abraham, Chyrurgijn.
Adriaen Antoniszen, Koekbaker.
Adriaen Gerritszen, Baker.
Adriaen Heyndrickszen VVinter.
Adriaen Heyndrickszen, Boek-
pinter.
Adriaen, Hophoper.
Adriaen Stompwijk, Bode.
Adriaen V Villemzen.
Albert Bruynebaert.
Albert Ianszen, inden Kloot.
Albert Klaeszen, Kuiper.
Andries, inden Burg.
Andries Huygen, de Soen inden
Engel.
Andries Maertenszen.
Antonis Hendrickszen.
Baertout Korneliszen.
Bartholomeus Dammiszen.
Christiaan Klaeszen.
Dammis Symonszen, op Schie.
Daniel, Lantarenmaker.
Dirk Borkelman, inde drie Spp-
kerbozen.
Dirk Dorp.
Dirk Ianszen, Olijflager.
Dirk Klaeszen, Brouwer in den
Anker.
Dirk Korneliszen, inde Hoos.
Dirk Korneliszen Schrabelaer,
Schoenmaker.
Dirk Roelen, Kuiper.
Duyft Ewouts.
Elleger, Opperbrouwer.
Foyt.
Frank vander Eyk, met sijnen Brou-
der.
Frans Duyt Franzen.
Frans Klaeszen, Waerd inde Raets.

baen.
Frans Lievenszen, Snijder.
Gerrit Dammiszen.
Gerrit Paschier.
Gijsbrecht Heyndrickszen Schout,
Schoenmaker.
Harmen Ianszen, Inslager.
Heyman Klaeszen.
Heyndrick Dammiszen, Waerd in
den Rosenboom.
Hillebrant, Snijder.
Huyg, Weber.
Iakob Hypolitus.
Iakob Ioriszen, Pijper.
Iakob van Lindenburg.
Ian Adriaenszen Vos.
Ian Bruynszen, de soen in den gul-
den Pot.
Ian Franzen, Kuiper.
Ian Franzen vander Hovebockel.
Ian Iakobszen, Brouwersknecht.
Ian Ianszen, Baker.
Ian Ianszen Verhey.
Ian Korneliszen Kerk, Kuiper.
Ian Pieterfszen, Baker.
Ian Pieterfszen, Iustemaker.
Ian Pieterfszen, Molenaar.
Ian Pieterfszen, Verdijk.
Ian, Timmerman.
Ieronymus Symonszen.
Iooft Bos.
Iooft Iakobszen, Brouwersknecht.
Ioris Romboutszen, Doymeter.
Ioris Korneliszen, Kuiper in de
halve Maen.
Katogen.
Klaes Dirkszen Ket.
Klaes Huygenszen, Debicksnijder.
Klaes Korneliszen, Stoelpraeger.
Ec 3 Klaes

Klaes Tou.
 Klaes VVillem Dankertsz.
 Kornelis Adriaensz., **Mandema-
 ker.**
 Kornelis Adriaensz., **Stoelbzaet-
 jer.**
 Kornelis Arentsz.
 Kornelis Bartelsz.
 Kornelis de Boer, **Kupper.**
 Kornelis Dirksz., met **synen broe-
 der.**
 Kornelis Iakobsz. Pynaken.
 Kornelis Kornelisz., **Kupper.**
 Kornelis Pieterz. Kluis.
 Kornelis Pieterz., **Koster.**
 Kornelis Reijersz., in't **Weselken**
 Kornelis Rijkersz. Rijk.
 Kornelis van Sweden.
 Kornelis Vechtersz., **Kupper.**
 Kornelis VVillemsz. Koper.
 Kornelis Zenten, **Appelman.**
 Lambrecht, **Koekbaker.**

Laurens Koeman, **Weber.**
 Pieter Dirksz. Vytenbroek.
 Pieter Harmanz., **Snijder.**
 Pieter Iansz., **Besemmaker.**
 Pieter Iansz., **Kupper.**
 Pieter de Vries.
 Pieter Kornelisz., in de **Koos.**
 Pieter op de **Watermolen.**
 Reijer Heyndricksz. met **synen
 Broeder.**
 Symon Egbertsz., **Schoenmaker**
 Symon Gerritsz. Harrevlугt.
 Symon Klaeszen.
 Korte Symontjen van Voorburg.
 Thomas Ian Borgerisz.
 VVillem Iorisz. Deym.
 VVollebrecht, **Speelman.**
 VVouter Bruyn, **Derker.**
 VVouter Pieter VVoutersz.
 VVouter, **Kupper in Amerissoot.**
 VVouter, in **S. Joris.**
 De Soon van den rijken **Smit.**

Deze namen hebbe ik uyt de Historie van Pieter Bor ontleend/
 ende uytgeschreyden: meer sinder nochte hem nochte mij bekend.

Deze nederlage verschruchte hy na geheel Holland. De Baroen
 van Batenburg en werde niet seer beklagd/ owermits hy beschuldigd
 werde dat hy sijne commissie ofte last (door dronkenschap) niet wel en
 was nagekomen/ ende daerom genoegzaam de oorsake van dese neder-
 lage was/ hebbende sich al te onboozsichtig ende onbedacht te verre
 onder den vijand begeven: gelijk ook het paerde volk grootlijck te be-
 schuldigen was. Anderen onschuldighen hem integendeel/ ende ge-
 tuygden/ dat hy sich mannelijck gequeten hadde: maer dat de aenschlag
 door enige ontrouwe verraders van hem eygē vaderland aende Span-
 schen was ontdeckt. Het sij hoe het sij/ die van Haerlem lagen over
 al inde lij/ ende het liep al in't riet wat tot hun ontzet ende verlossinge
 werde voorgenomen.

Sic erat in fatis,

Men de'e voor Haerlem, watmen de'e,

*Twas al om niet: Gods roe was re'e.

Het geblugte volck werde wederom vergaderd/ ende in garnisoen
 geloofd/ ende het leger van Saffem verlaten/ als ook al het platte land
 voer den vijand. De Prinze van Oranjen ende de Staeten van Hol-
 land

land verlozen hier mede genoegzaam den moed ende hope vande Stad te ontzetten: ende hoewel de Prinze van meyninge was de sake noch eens te wagen/ ende sekerder te herbatten/ so en iszer nochtans niets opgevolgd: also de gereedschappen tot sulken grooten werk so haest niet en konden bereydt worden/ als de tegenwoozdige hooge nood der Stad wel verespichte.

Deze droevige nederlage werde den Haerlemmers van den Prinze hoorzds aengescheven/ ende door eenen bligenden post bekend gemaekt: behalven dat sp sulx upt de triumphe der Spanjaerden ook verstonen.

Tgemist
Ontzet
word die
Haerlem
door den
Prinze aen
geschreev.
Mistoo-
figheyd
binacn
Haerlem.

Hoe den vroomen ende trouwen burgeren ende zoldaten hier ober te moede was/ kan pder lichtelyk by sich selven genoegzaam bedenken. Men konde de treurigheyd ende bedruchttheyd upt aller aengesichten blykelyk scheppen. Mannen/ vrouwen/ kinderen/ jong/ ende oud/ waren al eben-seer boven maten bedroefd/ ende saten sonder alle hope van verlosinge/ ende en sagen niets anders vooz ogen/ dan dat sp den moozdadigen vjand in handen moesten vallen/ van wien sp op de exempel en van Zutphen/ Paerden/ ende andere steden/ niets goeds hopen nochte verwachten en konden. Ende wat soudeuse eben wel doen? De nood en honger en was niet langer te lyden. Hoe was't ook ober te komen/ de arme menschen vooz syne ogen van honger te sien versnachten? 'Twas van wel eene beklagelyke sake/ dat sulke helden/ die sich so mannelijk gequeten/ ende hunnen eed ende ere so getrouwelyk betracht hadden/ na dat sp den wtersten nood verdrage/ ende de Saguntische volstandigheyd betoond hadden/ noch eynelyk niettemin eene droevige proge der Spaensche bloed-honden moesten worden.

Als van nu de saken in sulken ellendigen staet ende so gansch qualijk met de bedroefde Stad van Haerlem stonde/ en sp nu niets anders dan den dood vooz ogen en sage/ so trachteden sp/ selfs met voorgeande bewilliginge vanden Prinze van Oranjen/ om in een eerlyk ende rebelyk verdrag met Don Frederico te treden. Dit bestonde sp van maer eerst inden hoogsten ende yptersten nood. Den 11. Juntus sochte de Deken vande Kanonijken binnen Haerlem/ Heer Joyts van Geerbliet/ met meer andere Paepsche burgeren/ die in't leger by den vjand waren/ met die vande Stad wel spzake te houden/ maar het en werde niet toegelaten. Ende als ook des anderen daegs een Wael van den vjand te Rustenburg was gesonden om eenen Kapiteyn te spzeken/ is sulx mede afgeslagen. Allee is den 22. Juntus seker bebelhebber van den vjand/ upt den hout komende/ op seker sijn versock ter andwoozd gestaan/ die hoorzds wederom met sijn bescheyd verbrock. Mid- delertyd quam de knoop dapper aen den wan/ ende de last ende nood des hongers werde onberdraeglyk ende het beloofde ontzet verbrock van dag tot dag.

Durum telum necessitas.

De nood is wel een parz., en wel een hard gelag,
En dwingt ons datmen doot niet warmen wil, maer mag!

Die van
Haerl en
parlemen-
teren met
de Spaëschē
maer treffe
geen ver-
drag.

So sijn derhalven den 1. Julius ten elf uren vooz-middag de Kapiteynen Pellikaen/ ende Koznelis Mattheulzen/ met noch een ofte twee soldaeten de Sijlpoorte uptgetreden/ ende hebben met de Spaëschē op het Biephers veld gesproken/ alwaer van des vijands sijde begeerd werde/ dat hunne Obersten met de Obersten vander Stad mogten handelen/ het welke na gedaene verskerhepde ter weder-sijde/ des avonds ten vijf uren is geschied : want na dat de geweldige Proboost vanden vijand sijnen Bruynwijkschen hoed op sijn Probooststock tot een tepken gesteken hadde/ so hebben eerst twee Kapiteynen met malkanderen gesproken. Daer na quam de Grave van Oversteyn sijn vijfde vande Spaensche sijde/ en Burgemeester Jonker Jan van Vliet/ Kapiteynen Steenbach/ Rosoni/ en Pellikaen/ upt de Stad/ ende hielden tuschen de klepne Dootpoorte/ ende de Lepdsche Waterpoorte/ wel eene geheele ure lang gesprek met malkanderen/ pder partije tot drie verscheide repsen met de sijnen sich beradende/ eer dat sy scheyden : waer na sy met onderlinge statelijke eerbiedinge sijn ver-trocken/ sonder iets te verrichten. Den 3. Julius hebben partijen wederom malkanderen ter sprake gestaen/ maer sijn als boven onge-daener saken gescheiden. Den 4. Julius werde het gesprek noch eens herbat tuschen de Graben van Boszu/ ende Oversteyn/ ende vier andere van de sijde der Spaenschen/ ende Burgemeester Jonker Jan van Vliet/ Kapiteynen Steenbach/ Rosoni/ Pellikaen/ Sohep/ ende Koznelis Mattheulzen/ van 's Stads wegen/ maer oek sonder vrucht : want die vande Stad en konden niets rebelijks van den vijand bedin-gen/ ende wilden geenzins sonder gewaer ende wapenen upttrecken.

Trachtē da
Stad by
nacht te
verlaten.

Dus satuse dan vast als eene mups in de bal/ in Stad besloten/ en hebbende niets te eten/ ende daer toe so toezeden ende onrebelijken vijand onder de mueren/ die hun geen billijk krijgs-verdrag en wilde toestaen. Doch en konde hun de moed niet ontzinken/ of sy schoon nu geene upthamste nochte verlosfinge ter wereld vooz ogenen sagen/ en daer toe so ellendig door de honger gematteerd ware. So namē sy dan den 7. Julius voozal te samen met vrouwen ende kinderen de Stad des nachts te verlaten/ ende door den vijand te vlieden : waer op alle hoopmanschappen op den doelen ontboden ende gehoozd werden/ en belast ladders ende deelen te dragen/ om bequaemlijc ober de sloten te geraken : also de blut bukten de Schalkwijker poorte door het held na de schepen van de Prinze geordineerd was : waer toe sich de burgers nu al bereyd hadden/ hebbende hunne klederen/ die sy t' ober hadden/ den behoefstigen medegedeeld. Ja al de bruggen ober t' Spaten wa-

ren opgetogen/ en de planken bande Vischbrugge ende Langebrugge/ die doe ter tijt anders als de andere bruggen gemaekt waren/opgenomen/ om niet verholgd te worden. Ook hadden sy alle de schepen aende ober-sijde van het Sparen gebracht/ ende sommige van die gesonken/ ende in den grond geboort. Waer also sy des avonds eenen troost-brief van den Prinze door eene burbe ontfingen/ van sijn voornemen om de Stad eerst daegs te ontzetten/ so is hun opzet nagebleven/ ende het ontzet verwacht. Den 8 Julius werde het schryven vanden Prinze vernieuwd/ ende bericht gedaen/ dat hy sulcx den aenstaenden nacht met Gods hulpe hoopte te wege te brengen/ dat syne schepen eenen loosen alarm op de Fuph souden maken/ ende dat hy middelertijt met aller magt op het Bosch soude aenballen/ ende trachten door den vijand te bzeken/ met last dat sy sich ook gereed souden houden/ om ook als dan op die sijde den vijand aen te grijpen/ ende hem also van bozen ende achteren gelijker-hand op te slaen: gelijck sy dan ook wel 2000. sterck met witte hemden over hunne klederen den ganschen nacht op de komste van het holk van den Prinze (maer vergeefs/ eplaeel) wachteten: also de ontzettere van den vijand verlagen ende verstrojnd waren. Derhalven so namen sy hunne toeblugt wederom tot hun boornemen van de blugt: maer werden te rade/ dat sy vrouwen ende kinderen in Stad wilden laten/ also sy geen open en sagen om met hun te ontsloopen/ ende te ontkomen: maer als sy dat nu den 9. Julius gedachtē in't werk te stellen/ so iser sulken gekrijt ende misbaer bande vrouwen ende kinderen opgegaen/ dat sy't moesten nalaten. Daerom werde den 10. Julius sulcx noch eens met vrouwen ende kinderen boortgenomen/ ende dese ordze op den tocht gesteld/ om den weg te versekeren: sy ordineerden seuen vaendels meest al haelschutten tot den boortocht/ ende negen vaendelen tot den hindertocht/ in't midden den raed bande Stad/ de Gilden/ en de Burgers met vrouwen ende kinderen: maer also der een zoldaat tot den vijand over-liep/ so ist boornemen wederom niet uptgeboerd: also sy verstonden dat de vijanden in wapenen waren/ ende op hunne komste pasten. Ook werde dien dag een brief van den vijand upt het Bosch door eenen hode in Stad gesonden/ de welke noch genade beloofde/ indien sy sich maer wilden opgeleeten/ ende afballig werden: welken brief die bande Stad des andere daegs beandwoorden: so dat die hode tweemaal gins ende weder liep. De Waelen niettemin wel vier ofte vijf vaendelen sterck/ ende veel burgers ende schutters/ die den Spanjaerd niets goeds toe vertroude/ trocken den 11. dito sonder weten vande andere de Schalkwiskerpoort upt/ so datter nau pemand aende bzeke ofte stozin-plaetse en bleef: maer sy blugtedē sonder ordonnantie/ ende in groter verbaeldhep/ eer dat de brugge-leggers noch gereed waren: diex sy ook met grooter berorte ende beruaringe onder malckanderen een pder aen

syne plaetse ende op syne wacht wederkeerden.

Si Maurum ea cura subisset,
Rumpere claustra manu, sociosque immittere portis,
Vltimus ille dies urbi gentique fuisset.

Parlemen-
teren vve-
derom.

So God de Stad datmael niet sonderling bewaerd en hadde/ so soude de vijand de selve seer lichtelick oberbassen/ ende alles op sijn Spaenssch vermoord hebben: also de zoldaten ende burgers maer eerst ontrent den midder nacht op hunne wachten quamen. Hier op werde den 12. dito het hoofd wederom na't accoord ofte verdrag ge- wend/ om te sien waer toe de vijand noch eyndelick verstaen mogte: so trocken twee Burgemeesters/ met Steenbach/ Rosoni/ Waber/ ende enige andere/ de Sijlprooyte upt/ om met den vijand te handelen/ ende een goed verdrag vooz de Stad met hun te treffen: maer also spriet verder komen en konden/ van op genade ende ongenade de Stad ober te geben/ twelck Rosoni niet en behaegde/ so keerde hy wederom alleen met misnoegen te rugge/ gebende sulck den anderen Walschen Kapiteynen te kennen/ die sich voozds met hem daer tegens stelden/ ende de balzugge optrocken/ om die andere gesanten upt de Stad te houden. Hiertemin sy quamen noch eyndelick binnen/ na dat sy wel een ure lang hoor de prooyte gewacht hadden/ ende spraken burgeren ende zoldaten eenen goeden moed aen/ niet clupfelende of Von Frederica soude meer genade bewijzen als men hem wel toevertroude: allern den geen die te Bergen in Venegontwen inde belegeringe geweest waren/ ende beloofd hadden den Prinze niet meer te dienen/ werde sonder genade alle genade opgeseyd. Hier op werde den 13. dito smorgens vroeg ten vier uren de trommel geroerd/ ende de burgers aen een oord/ ende de zoldaten aeneen ander oord van de Stad bescheyden/ ende vergaderd/ ende hun hoorgehouden/ ende afgebraght/ of sy liever op hope van genade inde Stad blijen wilden/ ofte sonder ge- weer uptrecken/ ende sich ongewapend in vijanden handen geben: waer ober sy hoor best insagen biden hope op hope te leben/ ende daer op inde Stad te blijen: want toch also den Duytschen ende Schot- ten wijs gemaekt was dat sy in genade aengenomen waren/ so hebben de andere zoldaten sich inde hand Gods moeten behelen/ ende op de genade wachten.

Bordet laet
sich selyen
doorschiet-
ten.

Maer Bordet, een Franzos Edelman/ Horende van genade ende ongenade spreken/ wel-wetende dat hy upt de genade gewilzelyk ge- stoten was/ heeft sijnen dienaar een geladen roer tade hand gegeven met versbek ende bede dat hy hem doorszieten wilde/ het welcke gemelde dienaar na lange wepgeringe/ na dat Bordet sijn gebed tot God dooz sijn bede uptgestort/ ende sijn hoofd in eenen snijer gewond hadde/ eyndelick volbragt heeft/ hem dooz 'thoofd schietende/ dat de herzenen

herzenen de bedstede bespzingden/tot groote verwonderinge van Don Frederico: hoe wel enige seggen wilden/ dat hy door de onwillighepd van sijnen knecht sich selven doorschoten hadde. Waer hoor dit Sauls ende Larooz septe te houden sy/ laet ik Gode oordelen/ die ons allen oordeelen sal. Overtuutchen heeft God den doodslag in sijne wet so streng verboden: ende indien aen anderen/ hoeveel te meer aen ons selven? Of het ook selfs naer de wereld hoor eene byomichpejd ofte kleynmoedighepd te achten sy/ konde ook bilijk ondersocht worden.

Op lesen hy Egeflippus in syn 3. Boek. Kap. 17. eene Historie van Flavius Iosephus, Welboverste/ en vermaerd Historij-schryver der Joden inde Belegeringe van Iotapata voorgeballen/ dat ons hier in dese sake sonderling dienen kan: want als Titus Roomsch-Kepser de Stad bemagtigd/ ende over de 40000. menschen daer in dood-geslagen/ ende Iosephus sich niet noch 40. Joden in eenen put verborgen hadde/ en hun te samen verscheringe des levens gedaen was/ indien sy sich gewillig wilden overgeven/ ende de sijne hem sulck ganschelijc ontrieden/ ende in tegendeel goetdonden dat sy sich selven al te samen liever souden ombrengen/ dan inder Romeynen handen vallen/ ja hem ook selfs in gebal van wepgeringe bezegden te doden/ niet uytgetrockene swaerden/ ende dese harde bygaende woorden: So gy lust hebt te ster-ven, so willen wy u als vrienden gaerne daer toe dienen, so niet, so willen wy ons aen u, als aen eenen verrader, wreken. So antwoorde Iosephus: Nicmand en betaemd lijf ende ziele van malkanderen te scheyden, dan alleen hem, welke die te samen verbonden heeft. De siele is natuurlijker wijsse met den lichame verenigd. Wie heeft de nature geschapen, dan God selfs? wie durft nu so stout sijn, dat hy de god-behaeglijke enighejd des lichaems ende der siele delen ofte scheyden wil? Soude hy sijnen Here niet vertroonen, ende sich selven eene groote straffe op den hals laden, die sich selven sonder sijns Heren voor-weten ende believen vande banden, daer mede sijn Here hem gebonden heeft, ontleiden wilde? Nu sijn wy Godes eygendom, daerom moeten wy als getrouwe knechten hem, als onsen Here, schuldige gehoorsaemhejd bewijzen, de banden dragen, ende dat vertroude goed bewaren. VVie eens menschen gave veracht, die onteerd hem: hoeveel te meer sullen wy dat houden, dat wy van onsen God ontfangen hebben? Nu hebben wy van hem het leven ontfangen, daerom sullen wy dat selve ook behouden, so lang hy ons dat gund. Het is beyde een teyken van een ondankbaerhejd, ofte eer te willen sterven, ofte begeren langer te leven, dan hem behaeglijk is, die ons het leven gegeven heeft. Noyt en heeft niemander der heyligen de handen aen sich selven geleyd, ofte sich selven den dood voor den ujd aengedaen. So sterven een gewin is, so ist eene dieverije den tijd niet te verwachten. Is het leven goed, so moet het eene swaere sonde sijn, het selve sich te beroven, eer het ons wederom genomen word. Ik ben willick mijn leven naer krijgs-recht op te offeren, wanneer het de vijand begeerd, ende wan-

Gedenk-
vvaerdige
Historie
van Flavius
Iosephus.

neer mij de Romeynen (welken God de victorie tegens ons verleend, ende om onser sonden wille magt over ons gegeven heeft) met den swaerde doorsteken. Ik wil liever van hunne handen sterven, dan tot een moordenaar van mij selven worden. Ik worde tot eenen moordenaar, wanneer ik de handen aen mij selven sla: maer ik houde het voor een weldaet als mij de vijand ombrengt. Gy biedet u aen, dat gy mij met uwe handen willet ombrengen, als offer geen scherp-richter en ware, dat wy juyt makenderen souden moeten richten. Ik en wil geen moordenaar van mij selven worden: ik en wil ook niet, dat gy u aen mij fuller versondigen: en dat veel meer is, so en wil ik ook niet dat de eene aen den anderen sich vergripe, want dat waer eene rechte ende loutere moorderije. Ende epndelyk na andere reden ende onderhandelinge heeft hy dit Gebed tot God uytgestoet: Gy Almachtige God verleent mij toech eenen eerlijken dood, loft den band der nature op, ende voert mijne siele in haere ruste. Hoewel het volk omgekomen, alle gerechticheyd verloren, ende de vrijheyd is verminderd geworden: So en wil ik nochtans dijn wet niet overtreden, ofte sterven eer het mij bevolen word. Ik wil op den tijd wachten, tot dat gy 'tmij heet: wanneer gy mij verlost, so ben ik willig te sterven. Gy hebter veele die dijn bevel volbrengen konnen: van dijn wacht ik alleen het bescheyd, van eenen anderen de volbrenginge dijs bevels. Het is goed te sterven: maer ik begere te sterven als een Hebreer, ende niet als een eygen moordenaar, beul, ende vijand. Ik ben wel met krijgen overwonnen, doch ik wil niettemin de selve blijven welke ik geboren ben, ende onses Vaders Abrahams erfdeel niet verlaten. Ik kan mij wel met goeder conscientie, ende sonder schade van de religie, aen den vijand geven, op dat hy mijn doodslager werde: maer ik en kan niet sonder groote sonde de handen selfs aen mij als aen eenen vijand leggen.

Welke godsalige rede/ ende standvastig booznemen/ ende heylig gebed God dooz de upkomst gesegend heeft/ latende hen allen in hun eppen swaerd vallen/ ende Iosephus daer alleen afkomen/ die niet alleen van den vijand verschoond/ maer ook grootlijck is geëerd geworden.

De D. Oud-vader Lactantius, schryvende tegens de Heydenen/ die dese goddelose daed booz goed/ ja booz eene ere/ en middel eens onsterfelijken naems/ hielden/ seyd onder anderen in sijn 3. Boek vande Valsche VVijsheyd, van Cleanthes/ Chrysippus/ Zenon/ Empedocles/ Cato/ Democritus/ ende anderē aldus: Sed tamen sponte sua leto caput obviis obrulit ipse, quo nihil sceleratius fieri potest. Nam si homicida nefarius est, quia hominis exstinctor est: eidem sceleri obstrictus est, qui se necat, quia hominem necat. Imo verò majus esse id facinus existimandum est, cuius ultio Deo soli subiacet. Nam sicut in hanc vitam non nostrā sponte venimus, irā rursus ex hoc domicilio corporis, quod tuendum nobis assignatum à Deo est, ejusdem jussu recedendum est, qui nos in hoc corpus induxit, tamdiu habitaturos, donec jubeat emitte. Et si vis aliqua

aliqua inferatur, aquâ mēte id ferēdum est, cum extincta innocentis anima inulta esse non possit, habeamusque vindicem magnum, cui soli vindicta in integro semper est.

Hy heeft sich selven omgebragt/ boven welk seft niet schelmacht-
tigers en kan geschieden. Want is een doodslager een schendig mis-
dader/ om dat hy eenen mensche vernield heeft: so is dan die gene/ die
sich selven ombringt/ aen dat selfde schelmstuck schuldig/ om dat hy
eenen mensche dood. Ja men moet het voor een veel grooter misdaed
rekenen/ waer van de wzake God alleen toekomt. Want gelijk wy
van selfs in dit leven niet gekomen en sijn/ so moeten wy ook door sijn
bevel upt de woninghe des lichaems niet verhuysen/ die God ons te be-
waren gegeven heeft/ en ons in dit lichaem gesonden heeft/ om so lang
daer in te wonen/ tot dat hy ons daer weder upt oept. Ende indien
ons geweld aengebdaen word/ so moeten wy dat geduldig bragen/ aen-
geffen de siele des onnosfelen niet en kan ongetwoken blijen/ ende wy
eenen grooten Verlosser hebben/ die de wzake ten allen tijden in han-
den heeft.

Ja de Heydenen selfs hebben van dese sake niet Heydensel geschree-
ven. Cicero heeft onder andere dese godsaltige Spreuke in desen ons
nagelaten.

Nisi Deus istis te corporis custodiis liberaverit, ad coelum
aditus patere non potest: nec enim injusti ejus ex hominum vitâ migran-
dum est, ne munus assignatum à Deo defugisse videamur.

De weg ende toegang tot den hemel en staet dij niet open/ ten sij
dat God dij van de gevangenisse des lichaems verlost: want men mag
sonder sijn bevel upt het leven der menschen niet verhuysen/ op dat wy
niet en schijnen ons ampt ende schuldigen plicht te verlaten/ dien God
ons bevolen heeft.

So schryft ook Martialis aldus tegen Cato aen Verianus. Lib. 1. Epig.

Nolo virum facili redimit qui sanguine famam:
Hunc volo laudari qui sine morte potest.

Ik hou niets van dien man, die met sijn bloed se storten,

Die met sijn eyge siel en leven te verkorten,

Sijn eer en naem (quanzus) verdedigd, en verdoerd:

Maer die sijn eer bemind, en ook sijn leven eerd.

So seyd hy ook in desen sijn Lib. xi. Epigr. in Cheremontem.

Rebus in angustis facile est contemnere mortem:
Fortiter ille facit qui miser esse potest.

Het is een kleyne saek het sterven licht te setten,

Als kommer en verdriet des levens lust verpletten:

Maer die is ere waerd, en dat is eerst een man,
Die met geduldighedyd ellendig wesen kan.

In hysspot met eenen Fannius hier ober Lib. 11. Epigt,

Hocsem cum fugeret se Fannius ipse peremit,
Hic rogo, non furor est, ne moriari, mori?

Als Fannius de hand des vijands wil ont komen,
So heeft hy niettemin self 't leven sich benomen,
So vraeg ik dit dan hier, is dit geen rasernij,
Te sterren, dat men sich voor 't sterren so bevrij?

Maer ik schepde hier van/ ende late dit op de rekeninge van Boz-
det staen/ ende tot sijne verandwoordinge.

Border
word be-
graven.
De plonder-
ringe der
Stad vword
voor
20040000.
guldens af-
gekocht.

Als nu de Stadhouder Boszu/ des anderen daegs in Stad komen-
de/ hem gessen hadde/ so werde hy by de beste in eenen kupt gesteken/
ende begraven.

So werde dan op gemelben dag het verdrag toegestaen/ ende vande
Borgemeesters/ met M^r. Jan van Buren/ ende Hieronimus Ver-
lenius/ des Bischops vicaris ofte stadhouder/ kupte de Sijlvoorte be-
vestigd: mitsgaders de plonderinge vande Stad (also de selve den zol-
daeten tot een roof was beloofd/ ende prijs gegeven) voor twee hon-
derd ende heertig duysend guldens afgekocht/ op drie termijnen ofte
stonden te betalen: waer vande eerste 100000. guldens binnen twaelf
dagen moesten opgebracht worden/ ende de reste binnen drie maeyen
eersskomende. Ende hier mede moeste de arme burgerse sich troo-
sten/ ende te vreden houden/ hoe swaer ende onmogelijk het hun ook
mogte wesen/ dooz dit langdurig ende streng beleg ellendig upgeput/
ende tenemael upigemer geld/ ende verarmd: so datse ook niets meer
dan de eene paye ofte betalinge van 100000. guldens konden op-
bzengen/ wat hen de Spanjaerds ook mogten perzen: also se niets
meer en hadden te geven.

Schade en
onkosten
des Belegs
van Haer-
lem.
De burgers
ende zol-
daeten wor-
den ontwa-
pend, en in
verscheide
plaetzen
vergaderd,
en in vers-
keringe
genomen,

De Stad ook selfs was/ so dooz dit beleg/ als dooz 't gene dat haer
naderhand noch dooz brand ende anderzins overquam/ so ellendig ver-
woest/ ende bedorven/ dat se na inden jare 1579. in haed van Staeten
hy goede rekeninge konde doen bliken/ dat haer verlies ende schade
voor 't gemeyne besten geleiden twaelf honderd ende dryentachtig duys-
end guldens bedroeg/ waer van se ook/ volgens gedaene beloften/
goede vergeldinge wt haere geestelijke middelen heeft verkregen.

Als dan nu de Stad van Haerlem in handen vanden Hertog van
Alba geleverd was/ so is terstond met de groote kloke afgelesen/ dat
alle de burgers ende soldaeten hun geweer op het Stadhuys souden
bzengen

hzingen/ ende dat de burgers daer op in het Sijl-klooster/ de hzoum
inde groote kerk/ ende de zolbaeten in Bakenes souden vertrekken:
den Duytschen ende Schotten werde bevolen de mueren te bewaren
tot dat de Spanjaerds inguamen.

Daer op is Philippus Matius/ Commissaris van den Hertog/ ende Den burge
oud-burgemeester der Stad Haerlem/ by de burgers in het Sijl-kloo- ten vvoerd
ster gekomen/ ende heeft de burgemeesters gebeden/ dat sy toch de be- het leven
loofde penningen/ daer pder op getareerd ende geseld was/ met den beloofd, en
eersten wilben opbrengen/ om de Stad vooz plonderinge te bewaren. verskerd.
Heest ook eene bolle tarwen- hzoods van twee ponden onder ses man-
nen doen uptdeple. Maer den 15. daer aen is allerleije spijse oberbloe-
dig in Stad gebragt. Ook is hy des anderen daegs den 14. dito met
Don Juliano de Romero wederom by de burgers ter selver plaetze
gekomen/ ende heeft hun goeden moed gegeven/ ende het leven berse-
kerd/ indien sy maer de gemelde beloofde penningen tydelijk opbrag-
ten/ de welke den 17. dito sijn betaeld geworden/ maer toe den 16. dito
een peder het geld dat in Stad geslagen was ten huyse van Zpbzand
van Berkenroede hzingen moeste/ tot afkortinge van sijne schattinge.

Op den selven dag sijn de Spanjaerds in Stad gekomen/ ende Intrede vā
hebben de wallen selfs in bewaringe genomen/ doende de Duytschen Don Frede-
ende Schotten ook hunne wapenen afleggen/ ende op't Stad-huyse rico met
hzingen/ ende hen gelijk de anderen/ inde Kloosters van S. Katharyn sijne Edelē
ende S. Wscl in verskeringe nemen. Ende daer op is Don Frede- en zoldae-
rico/ met den Grave van Boszu/ ende sijne Edelen de Stad inge, ten binnen
reden. Haerlem.

So quam ook de Hertog van Alba des anderen daegs van Amster- De Hertog
dam/ om alles van buyten te besien/ rijdende rondom de Stad/ sonder van Alba
daer binnen te komen/ ende de katte met de andere sterkten ende besichtigd
schanzen besichtigd hebbende/ betroock so wederom na Amsterdam. de Stad van
buyten.

Wie kan nu met hzooge ogen verhalen ofte nadenken wat den hzo-
men zolbaeten doemaels eerst van den bloedige Spanjaerden is ober-
gekomen/ na dat sy so veel dooz het swaer beleg ende den scherpen hon-
ger uptgestaen/ ende geleden hadden/ ende van dyle duyfend tot on-
trent achtiē honderd gesleten/ ende geminderd waren.

Quis talia fando

Temperet à lachrymis?

Animus meminisse horret, luctuque refugit.

Vwie kan sijn ogen (laes!) van traenen hier bedwingen?

Ik denk met schrick daer aen hoe sy te zwere gingen.

De Span-
jaerdsplon-
deren ende
beroven

Ende eerselijktertwyl de burgers ende zolbaeten aldus noch in de sommige
kerken ende kloosteren bewaerd werden/ so hebben de Spanjaerds huyzen,
sommige

Mishandelinghe der zoldacten ende somniger burgeren tot een spiegel der Spaensche Genaede.

sommige burgeren hupsen beroofd/ ende geplonderd/ ende also in den beginne hun woord ende belofte degelijk gehouden.

Doordus so haest als Don Frederico in Stad was gekomen/ so werden de Kapiteynen ende Vaendragers na't Hups te Kleef gebankeljk gebragt. Den 15. Julius hebben de arme zoldacten de Spaensche Genade beginnen te vernemen/ ende te gehoelen/ waer op de uytsteem- schen sich so onbedacht verlaten hadden: want daer sijn ontrent 300. Daelen dien dag op den bleeschbank gebragt/ ende werden die gene die op sijn Paepsch biechten wilden op't Sand ofte Markt-velde onthoofd/ ende de anderen opgehangen. Den 16. dito is de Gouverneur VVybolt Ripperda met sijnen Luptenant Lodewijk Horenmaker, van Gent/ onthald. Ook werde de predikant van Steenbach gehangen. Ende als nu de scherprichters/ die met hun vijven waren/ van hangen ende onthoofden so vermoegd waren/ datze hunne armen langer niet roeren en konden/ so werden noch 247. zoldacten rugge aen rugge gebonden/ ende in den mond van het Meys verbonden. Den 17. werdender wederom enige buyten de Schalkwijker- poort door het swaerd gedood. Den 18. nochmaels 300. ter selver plaetze/ waer onder veel burgers waren/ die sich onder de zoldacten vermengt hadden/ om met hun uyt de Stad te trecken/ ende so weg te komen. Ook werde de predikant Symon Symonszen op dien selven dag het hoofd afgeslagen. De Grave van Bossu dede mede uytroepen/ dat niemand/ op lijfstraffe/ sekeren Edelman uyt Venegoutwen/ Malinaei genaemd/ herbergen en soude. Den 22. dito werden Lanzelot van Brederode, Rosoni, ende de Kentemeester van den Bziel gebangen genomen/ ende werden daer na den 28. Augustus te Schoten onthoofd. Den 24. sijn alle die gene/ die te vozen om de waerheyt uyt de Stad geweken waren/ in versekeringe genomē/ beneffens Pieter Kies, Burgemeester/ Iakob Gerritszen, Tresorter/ Ysbrand Hageman, Kerkmeeester/ Adriaen, Plateelbacker/ Arent Dirkszen, Komē op de Beek/ Floris VVillemszen, Schoenmaker/ Ian Michielszen de VVael, Schagen Woschteter: waer van de twee laetste den 28. dito wederom vrygelaeten werden/ om dat de eene hoorshinen soon/ ende de andere hoorshinen vader was gebangen. So werde ook den 25. met bter trommelen omgeslage/ datmen alle die om de religie uytlandig geweest warē/ openbaren ende te hoorshijn bzingensoude/ op de verbeurte van in sijn egedeure gehangen te worden. Daer op sijn den 27. dese Heren gebangen genomen/ Adriaen Ianszen van Dort, Schout/ Iouker Ian van Vlier, ende Gerrit Stuyver, Burgemeesters/ Pieter VVillemszen Bal, Schepē/ Ian Aelbrechtszen Raet, Secretaris/ Iohan van Duyvenvoorde, Kolonel bande Schutterijē/ Iakob Bartholomeuszen Pellikaen, ende Iakob Barentszen, Stads- Kapiteynen/ welke laetste kortz daerna inde ghenize is gestozven/ ende in Stad begraven/ na dat de andere uyt de Stad geboerd waren. Item Ian Arentszen de Jonge, Luptenant van Duppen,

Duyvenboorde/ Ian Dirkszen Schatter, ende Pieter Dirkszen Hatzelaer, Daendragers/ ende Ian Korneliszzen Sacl, Onderschoot. Den 7. Augustus werden de Duytschen met hunne Kapiteynen uyt de Stad na het Huys te Aleef gebragt. Den 8. dito werde Symon van Schorel gebangen/ die den 18. daer na te Schoten ook gedood werde. Gemelden 8. dito sijn de Walsche Kapiteynen/ ende de boven-genoemde gebangene burgers na Schoten geleyd. Den 11. werden de Engelschen/ Schotten/ Waelen/ ende Franzospen/ die tot nocht toe gebangen geseten hadden/ tot ontrent 300. toe/ met den swaerde gericht/ grootlijck blyten hunne meyninge. Den 18. sijn te Schoten achtien van de Walsche Kapiteynen ende Daendragers onthald. Den 19. dito sijn noch enige zoldaten/ die in't Gasthuys sich lagen/ (o ongehoorde wyredheyt/ en onmenscheijke tyrannij!) op de werf van het Gasthuys met den swaerde omgebragt/ sulck datter meer dan 1200. zoldaten van beuls handen sijn gestorven.

Quis funera fando

Explicit?

Crudelis ubiq;

Luctus, ubiq; pavor, & plurima mortis imago.

Vie weet de doden hier, Wie weet de droeve lijen

Met penne of ie mond genoegzaam uyt te strijken?

Men sag maer scrijck, en vrees, men sag maer angst, en need,

En veelderlij fatzoen van eenen wreeden dood.

De burgers die te voren na Schoten uytgeleyd waren/ werden wederom ingebragt/ ende maer heen ende weer geslept.

Ook werden dienselven dag dese burgers van nieuw gebangen: Baertout Ianszen van Nieuburg, Dirk Franszen, Blokemaker/ Ian de V Vael, Ian Gerritszen, ende Kornelis Gerritszen, geboeders/ Laurens V Vynantszen, Loef Baertszen, Maerten, Apteker/ Pieter van Paenderen, al te samen Woedtschappen. Item Dirk Arentszen, Kistemaker/ Ian van Sanen, Koster/ Ian vanden Bosche Linneweber/ Ian Heymanszen, Seplmaker/ Klaes Pieterszen Groen, Timmerman/ Pieter Govertszen Hooggeboren, Smit: welke ses laetste den 21. dito op het Sand onthald werden. Ook storven inder gebangenisze (voorwaer! niet van weelde) dese boven gemelde burgeren/ Arent Ianszen van Dort, Schoot/ Iohan van Duyvenvoorde, Kolonel/ Iakob Bartholomeuszen Pellikaen, en Iakob Barentszen, Kapiteynen/ Ian Gerritszen, Ian de V Vael, Laurens V Vynantszen, Loef Baertszen, ende Maerten, Apteker/ Woedtschappen/ Ian Korneliszzen Sacl, Onderschoot/ Arent Dirkszen, Komen/ ende Arent de Gorter. Stet hier dan de Spaensche genade/ liebe bynden!

Wat Cairns gespuys en weet niet dan van hangen en spannen/van hangen ende wozgen/van roben ende moorden/en diergelijke wyzedhepd. Die dan nu noch wederom na die wolven hier te lande verlangen/dat sijn wel een deel gespanjoliseerde gemoederen/ende geswozene vijanden van het gemeyne beste/ende van hun eygen Vaderland. Blinde bittere menschen die door verstorckthepd hun heyl niet en verstaen! Maer die maer een druppel recht Batabiers bloed in't lijf heeft/ die sal die bloed-honden met goed ende bloed wederstaen/ende verchten so lang hy staen kan. Ik geloof hoor seker indien die broome burgers ende soldaeten/ende de hoofden van de Stad/dese grouwelijke tyranijde voorzien hebben/dat sy sich om geene sake ter wereld opgegeven souden hebben/maer noch eyndelijc liever getracht om door te slaen/ ofte in't velde hoor de huyft te sterben/ende souden hun lebe dien bloed-dorstigen tyranien op het dierste verkocht/ende sich niet levendig toe hunne moedwille overgegeven hebben/om so schandelijc ende moorddadig van beuls handen te sterben.

O terq; quaterq; beati!

Queis ante ora patrum Trojæ sub mœnibus alciæ

Contigit oppetere,

Vna salus victis nullam sperare salutem.

'Tis beter in het veld gelijk een held te sterven,

En met een eren-dood een naem en roem te erven,

Dan na gelijk een schaep onnoselijc geslacht,

En van de hand des beuls moorddadig omgebracht.

Maer is het dus doende/wel wonder/ Leser/dat die wyede Tyran van Alba ober maeltijd durfde roemen/dat hy by de 18000. menschen door beuls handen hadde doen sterben/binnen den tijd van ses jaeren/gedurende sijne wyede regeringe/behalven die 'tswaerd noch inden krijg vernietende verflonden hadde?

Egregiam verò laudem!

Doorwaer! een roem van een moordenaer/ende van geen Christen.

Prov. 10. 7.

VVonderbaere Verloszinge van den dood.

So sepd de wijse Koning Salomon: De gedachtenisze des rechtvaerdigen blijft in den segen: maer de name der godlosen sal stinken.

Ik en kan hier niet nalaten in dese handelinghe der Spaensche tyranijs een exempel ofte twee van wonderbaere verloszinge te verhalen. Daer was een burger Reijer Symonzen, Turfzager/ die sich upt armoede onder de soldaeten in dienst begeven hadde/ende derhalven

ben nu ook met anderen uptgeleyd werde om verdrinken ofte onthalsd te worden/ gaende dize ofte vier in gelede tuschen gewapende Spanjaerden. Dese inde Damstraet komende sag de deure van Gaeg Jan Verboers open staen/ daer hy dickwils enig werk om loon hadde helpen doen/ ende trad tuschen de Spanjaerden deur/ ende ging sonder belet aldaer in hups/ ende van niemant gevolgd nochte nageroepen sijnde/ siende ook niemant in het boorzhuys/ liep inde kelder/ ende verstaack sich ten besten dat hy konde. Wanneer na de dienstmaegd in de kelder quam om te tappen/ ende hem aldaer vernam/ begonsp van verbaerdheyt seer luyde te roepen: maer hy schoot toe/ ende greepse by de kele/ seggende: indien gy roeyt/ so sal ik u den hals afwringen: dits de maegd kort sweeg/ ende vraegde hem hoe hy aldaer gekomen was. Hy verhaelde haer de gansche sake. Sy had hem dat hy uptgaen wilde/ seggende: indien u iemand gesten heeft/ so sijn wy alle om den hals. Doch hy wepgerde upt te gaen/ seggende/ dat hy des nachts door de Beek uptgaen soude/ het welke ook geschiede/ ende quam also wonderbaerlyk upt der Stad.

Daer was ook noch een ander/ de welke beneffens veel andere buyten de Schalkwijker poozte gebragt was om geslacht te worden. Daer was eene groote kuple gegraven/ daer de ellendige patienten boorz knielden/ ende onthoofd ingestoten werden. Dit slacht-schaepe naecht uptgetogen/ ende sijnen slag siende/ ontsprong tmoeder-naecht over eenen sloot/ ende liep te velde-waert in. Daer sprong hem een bloed-hond na/ maer tot de ozen toe in den sloot. Daer werde ook seer na hem geschoten/ maer was al niks. De ontbloogen vogel ontquam boorps met een kleyn boeren-melk-schuytjen/ ende quam so naecht binnen Lepden.

De Duytsche zoldaten van Lazarus Mullers regiment waren nu noch alleen overig/ sijnde tuschen de vijf ende ses honderd sterck. Dese alleen werde genade gedaen/ om dat sy sich binnen de Stad te gens de burgers straffer ende wyreder als de anderen gebragen/ ende gene kerken nochte kloosters beroofd nochte geplonderd hadden. Sy werden den 7. Augustus sonder geweer na het Huys te Kleef de Stad uptgebragt/ en na datze gelwozen hadden datze den Pynze van Oranjen nochte sijne bondgenooten tot geenen tijden meer dienen en souden/ so sijn sy met ontrent 160. Spaensche ruytteren na Gelderland uptgeleyd. Wanneer sy nu ontrent Nieuwerkerk quamen/ ende Sonop die op den Diemerdyk noch lag/ hunne komste vernam/ so heeft hy dize galegen onder kapiteyn Wouter Wegeman den 11. dito daer henē afgehaerbigd/ de welke de Spanjaerden inder nacht onbewacht hebben overballen/ geslagen/ ende verstrojd/ so datter wepnige door de blugt ontquamen. De ontwapende verlosse Duytschen werden met sommige genomene Spaensche paerden by Sonop gebragt/ die boorps aende Noorder-steden om wapenen schreef/ om gemelde Duytschen

De Duytschen krij-gen alleen genade, en vverde ter Stad en ten Lande uytgeleyd, en den Spanjaerden ontjaegd.

schen in 'slands dienst te houden/ die sich daer toe seer willig toonden/ berklarende datze sich aende Spaenschen wilden wyken/ die met hunne mede-zoldaeten te Haerlem so eer-vergeten ende moozdadig/ ende tegens alle krijgs-gebruyk/ geleefd hadden.

De Duytsche gevangen Hop-
luyden sijn hier over in groot gevaer van hun leven, en bringe door schrijvte te vvege dat hunne zoldaeten uyt den lande trecken, ende dat sy los raken.

Hier dooz raekten hunne Kapiteynen ende bevelhebbers/ die te Haerlem noch gevangen satē/ in groot gevaer van hun leven/ die Don Frederico om dit seft wilde doden. Spndeljk hebben sy noch gansch beswaerlijck ende met groote moeyte verwozven/ datze enige van hunne mede-gevangenen aen gemelde Duytsche zoldaeten souden senden/ om hunnen dienst aende syde van den Prinze te verhinderen/ op dat hun de belooftde genade mogte gehouden worden. So hebben dan de Doymanen Jakob Steenbach/ Christoffel Wadet/ Schram van Dypswijk/ ende Christoffel Gunter/ Johan Bebekoth/ Luytenant/ met Alexander Morziaen Feltweffel/ afgevaerdigd/ met drie brieven onder hunne handen/ den eenen aen den Oversten/ Doymanen/ Waendjagers/ ende Bevelhebbers van't krijgsvolck des Prinzen van Oranjen in Waterland: den anderen aen Jochum Miesing/ geweldige Mooboost aldaer: ende den derden aen de Hoogduytsche krijgs-luyden die onder hun gelegen ende gediend hadden/ van desen inhoud: Dat een pgeleijk kēnlijck was/ hoe dat sy uyt hoogzwingende hongers-nood/ ende mangel van toegeleyde ontzettange/ de Stad Haerlem aen Don Frederico hadden moeten opgeven/ de welke om hunner nation/ privilegien/ ende alte krijgsgebruyk wille hun het leven gerediglijck geschonken ende gefrist hadde/ met die voozbaerde datze gedurende dese krijg den Prinze van Oranjen tot geenē tijden en souden dienen/ het welke die voorszeydene krijgsluyden aler sp van Haerlem vertrokken/ geswozen hadden: ende also sy nu verstaen hadden dat gemelde krijgsluyden sich wederom in dienst van den Prinze van Oranjen wilden begeven/ so hadden sy hierom in groot perckel van hun leven geveest/ gelijk sy ook noch waren/ ten ware sy dooz voozbieden van enige Heren ende vrunden enige weynige dagen upstels hadden bekomē om inddeler tijd gemelde krijgsluyden hunnen eed te doen gedencken/ ende betrachten/ verhalben sy luyden den voornoemden Jan Bebekoth/ Luytenant/ ende Alexander Morziaen Feltweffel hadden afgevaerdigd/ om hun luyden hunne gelegenheyd te hermelden/ ende vrundelijck ende ernstig te bidden/ datze toch de gemelde krijgsluyden terstond van sich wilden laten vertrecken een pder sijns weegs/ daert hun goed dachte/ op dat sy anderzins niet en werden onschuldig op den vleyschbank gebragt/ het welke sy geene nation ende volkeren vooz goed gehouden mochte gepresen en sonde worden: hadden ook datze hunne gesanten niet en souden ophouden/ maer met goed besteyd binnen drie dagen wederom by hen laten komen/ waer aen sy een eerlijck/ billijck/ ende toemlijck werk souden doen. etc. Hier dooz sijn veel der gemelde Duytschen betweegd geworzen om niet te dienen/ begerende geene

geene oorzake te wesen/ dat hunne gebangene Dopluyden/ ende Bebelhebbers om hunnent wille onschuldig souden sterben: ende also nu ook het meestendeel hierom onwillig was/ is hun dooz schryven van den Prinze aen Donop geoorloofd geweest die niet dienen en wilden te mogen vertrecken. Dus is de toogne van Don Frederico geschild/ ende sijn de gebangene Dopluyden eyndelijc verlost.

Onder tuschen dat dit alles sich also met de arme burgeren ende soldaeten van Haerlem toedroeg/ iser groote muypenatie ende opzoeerbupten ende binnen Stad onder de Spaensche krijgsknechten om geld geweest/ also sy wel achtentwintig maenden ten achteren waren/ so dat die gene die buypen waren met geweld binnen wilden wesen/ om den roof gelijckelijc te genieten/ waer op die van binnen heftig schoten: eyndelijc niettemin quamender noch tuschen byf ende ses uren des avonds over de hier duysend Spanjaerden in/ de welke alle etmaelen hunne Kapiteynen ende Bebelhebbers upt den gansen hoop veranderingen/ hebbende de hummen van sich gedreuen. So is ook des anderen daegs eene vende ruyters in Stad gekomen: op welken dag sy twee ofte driemaelen alarm maekten om malkanderen aen te tasten/ so dat de arme burgerije in groot gebaer was van ellendig uytgeplonderd te worden. Den 3. bragten sy 13. ofte 14. stucken geschuts upt het leger binnen. Den 6. Augustus is Scripio Witellus/ Markgrabe van Centona/ een ouderbare krijgsman/ binnen Stad gekomen om de soldaeten te stillen/ ende van wegen de Koninklijke Majesteit ober hunne betalinge te bidden te stellen. Maer niettemin was het alweer het oude spel: vooznameelijc maekten sy den 6. 7. ende 8. inden naeren nacht gestadig sulke alarmen/ met verbaerlijc geroep en gekrijt/ dat den burgeren de hupzen te berge rezen/ bresende noch eyndelijc desen wolven een roof ende proye met goed ende bloed te sullen worden. Ten laetsten sijne den 12. vooz dertig kroonen de man verdragen: waer op sy hummen heldheer Don Frederico met grooter triumphie inhielden. Den 17. hebben de Spanjaerden het bedongen geld ontfangen/ ende sijn daer op upt de Stad vertrocken/ ende Hoogduytschen in hunne plaetse in besettinge gekomen.

Eene sake is in dese muypenatie (mijns achtens) grootlijc te verwonderen/ te weten dat de Spanjaerden die van Haerlem de voozder betalinge der bedongene penningen vooz de plonderinge niet en hebben afgeperst: want sy hadden op de beloofde twee honderd ende vier-
tig duysend guldens niet meer dan ses en negentig duysend acht hon-
derd ende ses en seventig guldens/ so aen geld/ als juweelen/ ende
waren betaeld/ ende opgebracht. Maer God heeft die arme vzoome
burgerije in genaden noch vaderlijc verschoond. Ende wat souden
de Spanjaerden begonnen hebben? Daer niets en is/ daer verliest de
Schout sijn recht. Een steenen hart hadde ook selfs moeten schreijen/
ende medelijden hebben met die overgroote armoede ende ellende der

De Spanjaerden
muypen
binnen en
buyten
Haerlem.

verdzuchte burgeren. Ja wast ook niet genoeg/ ende meer dan genoeg ende onverzagelyk/ datter ondertuschen/ gedurende dese muptenatie/ tuschen de vze ende vier duysend zoldaelen op der uptgeputte en beroyde burgeren hals lagen geheele seten weken lang/ so datze noch te groeyen/ nochte blaeyen/ nochte sich selven met hunne vrouwen ende kinderen den mond nauwlyk ophouden en konden!

Ondertuschen stercken sich de anders Holandsche Steden.

Dese muptenatie is gewis het heyl van Holland geweest/ dooz Godes sonderlinge vaderlyke voorsienighepd over sijne Kerke alhier te Lande; want het en is niet te leggen/ wat eene groote verslagenhepd overal was van wegen de veroveringe van onse Stad. Midde lertijd is de vze wat bebaerd/ ende men heeft eenen nieuwen moed gegrepen. Dewyle ook gemelde muptenatie wel se den weken duerde/ so hadden sy overal tijd ende respijt om hunne steden ende wallen over al te sterken/ ende van alle noodzakelijkheden te verstien/ ende nieuwe schansen op te werpen/ daert van node was/ het welke ook geschiede/ so datze nu alte saem wederom wel getroost ende gemoed waren om den vijand te verwachten.

De Groote Kerke van Haerlem word vande Biscshop geuyd, ende de Mize vword daer ingesongt.

Ik hebbe boven verhaeld/ hoe dat die van Haerlem/ na dat sy voorgenomen hadden dooz de gemeyne vzyjhepd den vijand het hooft te bieden/ ende tegens te staen/ de Groote Kerke van den Paepschen beelden-dienst gesuyverd/ ende de selve dooz de rechtsinnige lere van Gode Woord geopend ende bereyd hebben. Verhalven wanneer nu de Spanjaerden de Stad vermeersterd hadden/ so heeft men de outaerren ende de godekens wederom opgericht/ ende de Kerke met beeldenkens ende ander zieraed gestoffeerd/ ende opgezont/ ende de Biscshop Godofritus van Merlo heeft den 15. Augustus de selve Kerke naet de Roomsche wyse gewijd/ ende geheyligd/ ende de Paepsche Mize daer in gesongen: alwaer Don Frederico ook tegenwoozdig was: en na dat het Euangelium gelesen was/ heeft de Secretaris van den Biscshop Don Frederico negen artpkelen voorgehouden/ die sy fluk dooz den Biscshop met ede beswozen heeft.

Pardoen veor de burgers v Haerlem.

Den 21. Augustus werbe te Haerlem een algemeyn Pardoen ofte Genade dooz de burgeren afgelesen/ de welke van woord tot woord aldus luyde.

Pardoen ofte Genaden-ylackaet Van den Hertog Say Alba Goorde Surgers der Stad Haerlem, den 21. Aug. 1573. afgelesen, ende aen gesla gen.

 Ferdinandus delvare Say Toledo/ Beslog Say Alba/ Mark-graef Say Corien/ Graef Say Saluatore. Gader Say Der Oorden Say Der Biscshop/ Stadhouder/

Souuers

Voortvancur/ ende Kapiteyn Sentrael Van Overey Den Koninge
ongetradigey lijft heren inden Landen Van hervatst over/ ten allen
den genen die desey tegenwoordigen sulben sijn saluyt.

Overvol Die Van Overey uyt Den Landen ende Straessigap
Van Holland hen so verre ende vlijd vtralepen ende vtegraten heb-
ben/ dat se den Prinse Van Oranjen (Bebel sijder Koninklijcker
Majesteys) aengesangten/ vol hen luyden gansgelijk begehven hebben tot
rebellie/ ende Crimen Lese Majestatis tegen Den Koning voersgheven/
haeren natuerlijcken Prinse/ Gouverneur/ ende Over niet argende/
ja vtrasmadende die natuerlijcke fideliteyt/ ende getrouwen/ eed/ plijst/
en vtrabontenisse/ die se syne Koninklijke Majesteys/ als dei selven
vassallen/ schuldigh vbaeren/ en gedaen hadden/ makende seruette riqutenen/
vtrabontenissen en conspiracien/ animerende ook van gelijken te doen/ tot
dien eynde aennemende de wapenen/ en niet vwillende kinnen de vvor-
sgherey Stad inne latten. Den Koninklijcke Majesteys/ maer te vrom-
tracien. Daer inne onfangende den voersgherey Van Oranjen luyghe
vols/ in seer grookey getale/ van vtragsende vtremde Matien/ ende
ook onderdaenen ende rebellien/ met de vbelke se hen hebben gesteld/ ge-
houden/ en geloude tegen Den voersgherey Kapiteyn Sentrael sijnder
Koninklijcke Majesteys/ ende dei selven Oversteys/ ende kuyjsvold
seyn goet deel van dity/ ende onder den selven sommige sijner
Koninklijke Majesteys vtrabete Dienaer/ vngebragt/ end vvoedi
andersint alderleij vijandsigap aengericht/ ende geengereend hebbende in
vvelker vorgey/ datmen genodigd is gevreesst van Overey Koninklijke
Majesteys/ hen te beleggen/ te besleggen/ end met vbaenen te be-
vvingen/ als vol geschied is ontrent sevey matiden lang/ so dat se tey lach-
sten (met vdelte hulpe) se vverre gebragt sijn gevreesst/ dat se hen in der
selver sijner Koninklijke Majesteys genade end vngnade hebben
moeten opgeven. Ende hoer vol Die voersgherey kuygent/ vjin a
vvoorvort/ vvoorvort/ ende vinderen van Overey/ by alle eyne vvoor-
sgherey is/ vvel verdienend hebben alle vtrugisheyt/ Ande straffer
vvoegant vbel kenneend/ ende vbetender den vbelke ende matiere
van de Koninklijke Majesteys/ en dat de selve gewoontlik is in
gelijken saken sijn eygen partikulier nietaten te sijn/ maer te rugge te
stelen/ ende als een voprecht goet vader/ ende goetdienten ende genadige
Prinse sijne vverdvarende en vverboeren ondersaeten/ vverdrickende tot
kennisse en schuldige geshoosarmheyt/ vverderwachten/ vvenen/ onfan-
gen/ ende hen gratis vvoor vigen te vverfieren/ en vwillende den sel-
ven

den sijnder Koninklijke Majesteit Wilke en matier tot die Voor-
 schreeven van Haerlem (hoewel sy tot die Voorfchreeven kennisse ende
 gehoorsamenheid van self niet gekomen en sijn) die ganse overreeld
 openbaeren: verkondigen/ en dat in kragt der bevelen/ die wy hebben
 van sijnder Koninklijke Majesteit over de Voorfchreeven burgeren/ en
 inwoonders van Haerlem/ so wel vrouwen/ ende mannen/ als kin-
 deren/ geremittend/ ende vergeven/ generalijcken ende volcomelijcken/
 in sonderlinge gratien/ by desen/ alle offensien/ sauten/ misdaden/ cri-
 men/ ende delicten/ die sy in saken van tegen de selve Koninklijke
 Majesteit gerebelled/ ende den Voorfchreeven Prinse van Oranjen
 geboelgd/ aenghangen/ ende die wapenen tegen de Koninklijke Ma-
 jesteit aengenumen en gebotd te hebben/ geremittend hebben: misja-
 ken alle penen/ boeten/ en amenden/ corporelle/ criminele/ ende noel/
 daer in sy ter raife van den Voorfchreeven offensien/ sauten/ misdaden/
 crimen/ delicten/ rebellien/ nabolginge ende aenhangen aen den Voor-
 fchreeven Prinse van Oranjen/ armelingen ende voeringen van wapen-
 nen/ geballen moeten sijn/ in wat manieren dat si tegen sijne Konink-
 lijke Majesteit/ oft der Justitien. Ende in merender gratie heb-
 ben wy den Voorfchreeven van Haerlem/ en een egelijc van hen wel-
 dergesfeld/ ende geresistend/ stellet overde/ ende restituert by de-
 sen/ tot haeren goeden name/ fame/ ende goederen/ roerende/ ende on-
 roerende/ in alder voegen ende manieren/ als sy daeren voor den voer-
 komst van den dinger ende saken voorgevord: Ontlastende daer
 en boven den Voorfchreeven van Haerlem by desen/ ende alle van hen
 gesondte/ van alle infamie/ vlerke/ ofte noel/ daer in sy ter raife
 Voorfchreeven geballen sijn/ ende impunerende voerde hier op een een-
 wig swijgen den Procurator Generael/ ende alken anderen Justitien/
 Justitien/ ende Offitien die die sijn: behoedelijc datze schul-
 dig ende gesondt sulken sijn op te brengen/ te fonteyn/ ende betaelen de
 somme van penningen by hen gelovt tot redempcie ende afslapinge van
 de plonderinge der Voorfchreeven Stad: behoedelijc ende wel ver-
 staende/ dat in dese gratie niet begrepen sulken velen en wijs-
 sig burgeren ende inwoonders der Voorfchreeven Stad/ die wy sulken
 doch upkiesien/ ende in gevangenisse bewaren/ om te besien hoe hen
 die van de Voorfchreeven Stad voerdaen sulken regten. Omme-
 dende daerom ende bevelende in naam ende van Bergen sijner voer-
 fchreeven Koninklijcke Majesteit allen Presidenten/ ende luyden van
 den Senaeten ende Raeden in Holland/ ende alken anderen Konink-
 lijke

lijke Majesteit Vergieret/ Justiriet/ Offiriet/ ende Onder-
 saet den Stadhouderen/ ende zgelyk van den bysondere/ so den toebe-
 hoort sel/ dat sy den overscheren burgeren ende inboornden van
 Gacalem/ mannen/ vrouwen/ ende kinder/ van dese tegenwoordige
 quate/ remissie/ ende pardoet/ ende van alken den inhouden van dien
 na sijne forme/ ende in voegen ende manier den voersyd/ doen laten/
 ende geheugen/ ende volkomelijc vredeelijc/ ende scrupelgelyc te ge-
 nieten/ ende te gebruyken/ sonder den te doen oet laten gelshien/ nu
 ofte in toekomenden tijden/ enig hinder/ betgel/ ofte onreynisze ter
 contrarie/ aen lijf/ ofte goet/ in eniger manier. Dit is also sijnder
 Koninklijcke Majesteit vobille/ ende moninge. Het voinkonden
 hebben wy onsen naem hier onder gesteld/ ende der selver sijner
 Koninklijcke Majesteit seker segel/ by afwesen andrer segelen/ hier
 onder aen doen hangen. Gegeven in die Stad Alrege/ den sevendens
 vromigsten des Maendts Julij/ Anno 1573.

Onderteykend.

F. A. Duc de Alva.

Stogbaeger

Berty.

Naem der LVII. Burgeren ende Insoonderen
 der Stad Haerlem, die in die Exatie oft
 pardoey niet begrepen en sijn,

Ende eerst die gene die gevangen sijn.

Arent Ianszen van Dori, Schout.
 Ian Sael, sijn Substituut.
 Ionker Ian van Vlier.
 Gerrit Stuyver.
 Pieter Kirs, Burgemeesters.
 Pieter Willemszen Bal, Schepen.
 Barout van Nicuburg.
 Dirk Franszen, Bloememaker.
 Iakob Gerritszen de Jonge, Pen-
 ningmeester.
 Ian Gerritszen, alias Eefsz.
 Kornelis Gerritszen, sijn Wjorder.

Ian de VVael.
 Laurens V Vynantszen.
 Loef Baertszen.
 Marten, de Aptreker.
 Pieter van Paenderen.
 V Villem V Viggertszen van Paende-
 ren, Brouwer/ Wethouders.
 Ian Aelbertszen Raet, Secretaris.
 Ionker Ian van Duyvenvoorde, Ko-
 lonel.
 Ian Arentszen de Jonge, sijn Aptre-
 nant.

H b

Iakob

Iakob Bartholomeuszen Pellikaen.

Iakob Barentszen, Kapiteynen.

Ian Dirkszen Schatter.

Pieter Dirkszen Hafzelaer, Vaen-
dygers.

Yfbrand Staetszen Hageman, Kerk-
meester.

Adriaen Bogaert, Geleijer-Plateel-
baker.

Arent Dirkszen Komē op de Weck.

Arent, de Goyter.

Floris Heyn Loeven.

Ian Kies, van Amsterdam.

De Soon van Klaes Verlaen.

Noch dese navolgende Personen absent ende latiterende.

Klaes Mattheuszen, Schepen.

Ian Klaes Loitszen,

Ian Klaeszen, Schreepmaker.

Klaes Yfbrantszen,

Pieter Yfbrantszen Olij,

Symon Ianszen Schoonjzen, Wethou-
ders.

Kornelis Mattheuszen, Brouwer.

Michiel de Vvael, Kapiteynen.

Frederick Korneliszen Kouszebant.

Gerrit Pieterszen Ruychaver, noch
in leven sijnde, Vaendygers,

Christiaan Yfbrantszen Olij.

Dominicus Ianszen,

Ian Korneliszen van Amsterdam,
Kerkmeesters.

Alewijn de Iager, Dienaer van Lane-
celot van Wyderode/ en Stads
Bode in't Beleg.

Iakob Klaeszen, Timmerman/
Wachter op den Tozen.

Arent Meynaenszen, Schipper.

Barent Gerritszen, Bouwmaeker.

Bartout Heyndrickszen, Schilder.

Dirk Toosten, Kupper.

Dirk Kator, van Amsterdam.

Klaes Sink, van Amsterdam.

Kornelis Gerritszen Ban.

Kornelis Pieterszen, Timmerman.

Steven Ianszen, van Amsterdam.

Mr. Tadink, Chyrurgijn.

Heyman Ianszen, Sepmaker.

De Soon
van Klaes
Verlaen
vvoord los
gelaten.

Jonker Ian
van Vliet
raekt behē-
dig uyt,
ende vveg.

De anderē
nu al ter
dood ver-
oordeeld
komē door
de gevangē
nisse van

Boszu vrij.

Boven dese 57. burgers/ warenden noch ses andere gebangen/ die
in dit getal van 57. niet begrepen/ ende tenemael buyten de genade
gefloten waren/ die dan ook korts vooxt afliesen van't Pardoen op't
Sand met den swaerde geblood werden/ gelijk ik hier boven ook ver-
haeld hebbe.

Van dese gemelde 57. burgeren sijnder sommige door ongemack
ende ellende inde gebangenisse gestorven/ als ik hier te voren ook al
geseyd hebbe.

De Soon van Klaes Verlaen is uptgegaen tegens twee dochterkens
van Sebastiaen Iraenhals.

Jonker Ian van Vliet, Burgemeester/ is behendig uyt de Stad ge-
holpen door eenen Aelbzrecht Klaeszen/ Molenaar/ inde kleveren van
den knecht van gemelden Aelbzrecht/ met leer groot gebaer.

De andere gevangens verwachten den alle uren den dood. Sy merden
ontrent het begin van November/ als arme slacht-schaepkens/ aen
malhanderen geketend by nacht van Baerlem na Amsterdam gevoerd
met een grooten hoop kringknechten/ diese bewaerden. Daer was
hunne

hijne offerhande nu al besloten/ en bereydt van den Teytan hant zekha-
ende het waer al flukt met hem geklonken geweest/ synde nu al ter
dood verwesen/ ten ware dat God Almachtig/ die de sijnen niet en ver-
laet/ die op hem hopen/ een wonderbaerlyk ende onverwacht middel
tot hunne verlossinge geschicht hadde. Want also de Stadhouder
Woszu/ gedurende de strenge gevangenske van dese vroomen ende ge-
trouwe Patriotten/ door Godes wijsse regeringe ende voorsienigheyt
op de Supder See vande Noordhollanders overwonnen/ ende binnen
Woorn gevangen was: so heeft hy door ernstig schryven/ ende bidden/
ende gedurig aenhouden van sijne vrienden/ by den Teytan te wege ge-
bragt/ dat sy niet alleen wederom na Haerlem gesonden/ maer ook al-
daer beter gehouden ende onthield/ ende eyndelyk los gelaten wer-
den: want gewislyk/ so Duc d'Albe met de Haerlemmers naer sijne
voorgenomene moedwille ende moorddadigen aerd qualijk gelesd
hadde/ dat en soude Woszu ende den sijnen te Woorn geen goed gedaen/
maer wel ter nagelen uptgeswozen/ ende suet opgebroken hebben.

Niet tegenslaende nu het boven gemelde Paradoen/ so werden den 11. September de Schutters vergaderd/ ende uyt yder hoopmanschap
ende vaendel twaelf by lottinge uytverkozen/ dewelke inde Belegering
ge van Alkmaar/ die de vijand nu al enige dagen voorgenomen ende
begonnen hadde/ voer Pijonniers moesten dienen/ diese niet anders als
honden en beven. Ja na werde het getal noch vergraot ende be-
swaerd tot by de drie honderd toe/ welk getal ook gestadig vol moeste
blijven/ ende verbuld worden wanneer der enige gedood ofte gescho-
ten werden. Ende als de Haerlemsche Burgers sich dies met recht
beklaegden/ als strydisijnde tegens die genade die hun toegeest en
vergund was/ ende te meer also sy ook hun goed ende bloed door ran-
zoen byz gekocht hadden: so werde hun ter andwoord gegeven/ dat me-
den hier toe niet en gebruykte om hen te straffen/ ofte ter dood te byen-
gen/ maer op dat sy hunnen Koning dienst souden doen/ voer wien sy
schuldig waren sijf ende levent te wagen. En met sulken geschichten
bescheepd moesten de goede burgers te vreden wesen/ ja sulken Pharos
andwoord noch wel met supker opeten.

O Cives, Cives, haec meminisse juvet!

Laet ons den droeven staet van dien tijd niet vergeten.

En sien hoe makelyk wy byden sijn geseten.

En Gode dankbaer sijn, op dat ons sulken hoen

En angst niet meer en tref tot onser sonden loon.

Wat is de droevige ende deerlyke uytkomste van dese lange ende
strenge Belegeringe der Stad Haerlem voer die van Haerlem/ die

H h 2

den

De Stad
Haerlem
wordt door
die Beleg in
deg antche
Christen-
heyt ver-
maerd.

den moedigen bloedigen vijand in't midden van sijne overwinningen so manlyk ende onverzagt vooz hunne wallen verwaacht/ ende so ridderslyk tot het laetste toe hebben tegengelaen/ tot hun tydelijk verderf/ ende upterste ellende/ armoede/ ende verdukinge: maer tot heyl ende behoud van't gansche Vaderland/ ende hunnen eegen eeuwiggen naem/ ende onsterfelyken roem. Want de roep van dit Beleg is voords dooz gansch Europhen geblagen/ ende heeft onse Stad inde gansche Christenheyt vermaerd gemaakt: so dat ook Dupelichen/ Spanjaerden/ Italsanen/ ende andere volkeren/ dese geschiedentissen in hunne talen/ ontrent dien tyd/ ende ook daer na wijldlytig beschreeven hebben. Ik hebbe mede onlangs eene geestige plate van ons Beleg by den koningen ende vermaerden Plaetsingher Jakob Batham gesien/ inden jare 1573. van eenen Antonio Lasrerp binnen Ronen gedaen: het welke dan (voorzwaer!) vooz geenem klepen lof van onse Stad/ nochte geringe tack aen onse eren-krone en is te houden.

Spaensch-
aensie voor
Haerlem
gekrenkt.

Maer laet ons nu ook eens sien. wat sijde de Spanjaerd hier by gesponnen heeft/ ende wat hy vooz de Spaensche sake gewonnen ende gebozderd heeft. Voorzwaer/ gansch wepnig! Want behalven dat de andere siebensich middeler tyd versterkten/ ende versagen/ die dan na vooz hem ook niet gekweten nochte verweken en sijn: so werde mede hier de loep sijner victozien gesteyt/ ende sijn aensien grootlyk ghekrukt/ ende gekrenkt/ ende bewesen dat het magtige vermaelike Spaensche heyz ook weerstandelyk/ ende niet onoverwinnlik en was: hoewel de opgeblasen Tyran van Alba sijn drie Tertios Spanjaerden/ die hy met sich gebragt hadde/ noemde/ het eene Tales-quaes, vogels met becken/ het andere Invincibiles, onoverwinnelyke/ ende het derde Immortales, onsterfelyke.

Spaensch-
verlies van
volk voor
Haerlem.
Gal. 6. 7.

Ook heeft de Hertog vooz onse Stad groot volk/ ende sijne beste zolbaeten gelaten/ so dat veele van sijn vogels met becken den beek daer in geschoten hebben/ ende sijne onoverwinnelyke verwonnen/ ende onsterfelyke gestozven sijn: want God en laet sich niet bespotten. Ook sijn der groote Vrouwen ende Meesters/ ende dappere krygs-hoofden niet wepnig vooz onse Stad gesneubeld/ ende gebleven. Men sepe datter ober de twaelfduysend so dooz't swaerd/ als siekte van koude (de strengste by menschen gedenken) ende ander ongemack sijn gestozven: so dat het in dien tyd een gemeyn Spreekwoord is geworzen/ datmen sepe/ datze na Haermeer trocken/ wanneer der nieu en versche volk vooz Haerlem werde gesonden.

Donnen en
groote
Meesters
voor Haer-
lem geble-
ven, ofte
gequetst.

Wande Grooten sijn dese gebleven/ ofte swaerlyk gewond.
Den 30. December bleven Lukas Soynag Kapiteyn/ met Andre de Bro. sinen Vaendzager. Don Francisco de Vergas, aenboerder van desen dobbelen storm/ werde dapper gequetst/ met Don Romero, Don Pedro de Venavides, Don Francisco de Valdez, Lama, Tovilla, Galeas, ende andere.

Den

Den 31. Januarius vielen Don Diego Perez, Don Alfonso Mu-
gnos, Don Lorenzo Perea, Don Stephano Illaves, ende anderen/altmaet
hooome Kapiteynen. Don Rodrigo de Toledo, voornaemste belepder
van desen stozm/ werde met een musket-kogel in het dickste van sijn
been geschoten/ en met eene spietze in sijne dijs en aengesichte gesteken.

Den 25. Maert werden Don Diego de Corvajal, ende Don Cresso-
neros, overste van't geskut ende amunnitie van oorloge/ inden be-
maerden Haerlemschen uythbal geslagen.

In andere Uythballen/ ende opblasen der Wijnen stozben Don Ste-
phano Quixada, Don Ioan Vergas, Don Sanchio Lodon, Don Marco d
Toledo, Don Bartholomeo Campocassio, de welke met een musket ge-
schoten werde: waer over de Spanjaerds grootte rouwe maakten
houdende sijnen dood vooz een groot verlies vooz den Koning/ end
ook vooz hun voornemen in dese Belegeringe/ nadien hy vermaeri
was vooz de best ende erbarste Ingenieur/ ende Meester inde Ma-
thematische Konsten in sijnen tijd. Ook werden de Here van Noircar-
mes, Don Ioan Ayala, Goign, ende anderen gewond.

Sic victor victus dicatur, victaque victrix.

So soumen dan met recht van Zwegen dit beleggen,

Van Haerlem en Maraen met waerbeyd konnen seggen,

Dat die verzwonnen heeft verzwonnen is, en meest,

En die verzwonnen is verzwinstet is gezweeft.

In die van Haerlem hebben den Tyran van Alba de handen so vol
werks gegeven/ ende hebben them dooz hunne dapperheyt so bang
ende suer gemaakt/ volgens het gene dat hy upt het schrijven van sijne
Sone Don Frederico upt het leger vooz Haerlem verstaen hadde/ na
dat de derde ende laetste stozm den 31. Jan. mannelijk was afgeslagen/
die den kloeken tegenstand met der daed nu meermaek n hadde berno-
men: dat gemelde van Alba/ siende dat dese Belegeringe verre bup-
ten sijne rekeninge verstorck/ ende ook noch wel lang mogte duren/ al-
so de beleeggers den moed ganschelijk verlozen gaven de Stad met
stozmen te overcompelen/ ende met geweld te hermeesteren/ ende dat
hy in de Steden van Holland so met kouzen ende schoenen niet en kon-
de loyen/ nochte hen so gereed met de wapenen dwingen/ als hy sich
in den beginne naer sijnen Spaenschen hoogmoed ende laetdunken-
heyt wel ingebeeld hadde/ genoodzaekt ende gedwongen is gewor-
den/ sijn hofzen vel over sijnen leeuwen-huyd aen te trecken/ ende de
afgewekene steden dooz die van Amsterdam de genade aen te bieden/
de welke van selfs souben komen sich aen hem overgeven/ ende onder
de schaduwe van sijne dooznen sich vertrouwen: waer toe die van
Amsterdam sich lieten gebuzphen/ die hunne bzieben met die van den
Hertog aen verscherpe steden boozds hebben gesonden: die sk om de
ere wille van onse Stad dienstig geacht hebbe hier mede in te brengen.

Het Haer-
lemsche
Tegestand
dwingt de
Hertog vā
Alba de
andere Ste-
den de ge-
nade aen te
bieden, die
van selfs
sich wilden
overgeven

Ind. 9. 13.

Genaden- **Z**iet van den Hertog van Alba Goor alle
de Steden die sich van selfs aen hem souden komey
ofter gehey sonder sijne wapeney te verzwachten,
door die van Amsterdam aen de Steden
ofter gesonden, gedurende de Belege-
ringe der Stad Haerlem.

Don Fernando Alvarez de Toledo/ Hertog van Alba/ Maars-
quis van Coria/ Stadhouder/ Goubernneur/ ende Kapiteyn
Gencral. Liebe besunder/ eeny ygelijck is kennelijck
dat de Koning onse genadige liefsheer die goedertienste ende gena-
digste Prince idienmen soude mogen vinden/ moegant hebben die welcke
hen best gedaen met leigenten/ ende valste persuaasien welcke steden
van haerwaert over seytwijfel. Daer afte maken/ ende in e hoofs te
stellen/ om die te hey ende op de gehoorzaamheyt sonder Koninklijke
te majesteit te trecken/ alle sy gedaen hebben/ diemey moegant de
vbaerheyt (so die gemeenlike haer altyd onderst) gesien heeft in ege-
men gedaen/ ende gehanteld heeft met den Steden in den Landen van
Castile/ Vriesland/ Obeyzel/ ende Vuerig/ die afgevallen vbaer
ende van selfs/ ende onbedwongen vbederomme hen begeren in gesteld
hebben in de gehoorzaamheyt sijner Majesteit/ de welcke moeg
men burger oft inuoronder der selver niet geuord en heeft/ maer laet
die in haeren vbesen/ ende fact/ genietende in gebruykende haer goet
den/ ende andere dingen gelijck alle sy vbaer voor haer afvalten/ ende is
alleenlijck nigeur gebruykt geuorff tegen den Steden die demonstren
die gedaen hebben van defensie/ ende vbaer te bidden/ ende den/ in
gedijck quatie als vbaer sijn vby gansig geneynd te beuweisen alle andere
Steden van Holland die ook also selfs sulcken comen hen vbederomme
geen/ ende stellen inde gehoorzaamheyt sijner Koninklijke Majesteit
sonder te vbaerlaeten de komste der selver hepreuagte/ welck vbaer
in maen/ ende van vbaer sijner Koninklijke majesteit hen alleen
vastelijck geloben/ ende toeseggen by desen. Ende hebben u daer af
vbel. vbelcken edelentien/ in eynde gy sulcken vbaer te kennen geest
den Steden daer vbaer dinkende hope soude sijn/ dat sy hen sonder te
dueren/ hen daer vbaer vbaer ende vbaer vbaer de tegen-
voordige vbaer/ vbaer te maen/ sonder die te laeten vbaer gien in
vbaer/ ende vbaer te kien inde gehoorzaamheyt die sy vbaer sijn

lijc sijner Koninklijker Majesteit Heuten naturalijken Gheer/ sij wien
 genade ende gracie se met alle bürger ende inwoonders der selver/
 heu komende presenten binnē vijftien dagen na ontfang van uwer in-
 sinuatie/ ontfanger sulcken vorderen/ sonder der dinghen die gepasseerd sijn
 tot geene dagen te gedunken ofte vermanen: 'welck og heu wel moogt
 vastelijc besleggen/ ende heu det versekeren van onsen vorderen/ ma-
 dieu vder u geloven ende versekeren by desen brief by ont onderleykend
 dat sulcken also al geligen ende gehouden vorderen sonder enige faulde
 ofte contradiencie: heu daerenboven vermonstrende hoe groetlijck se
 doelen indien se vermanen det Koninklijken Majesteit magt te gwa-
 gen vorderen/ ende hoe qualijk dat het heu sal vergaen/ so dene
 se hardnechig blijven/ ende de selver magt sulcken vorderen/
 ende experimenten. Lieve besondere God sij met u. Gescheen
 bey oet Nimmergey den tienden dag Februarij vijftien hondert dier en
 esentig stels Curie.

Ondergeteykend.

Fernando Alvares.

Not. laeger.

Berty.

Onsen lieven besonderen Burgemeesters, Schepenen,
 ende Regeerders der Stede van Amstelredamme.

By gaende vriez van die van Amsterdam aen
 verscherde Hollandsche Steden.

Wij
 Ername/ Discrete/ ende verstandige onsen naturalen. Wij
 hebben ontfangen vander Excellencie van de Hertoge van
 Alva/ Soverneur van deser sijner Majesteit Nederlanden/
 op den verlienden deser maand misse/ in dat den tienden der
 selver/ by den vorderen by ont schijft/ dat allen den Steden/ so in den
 Lande van Veluwe/ Overland/ Overijssel/ ende Gucht van Overst
 gelegen geuebelde hebben de geschiedt sijn Koninklijke Majes-
 teit/ ende vorderende sijn van haer linder schuld/ ende mildard
 sonder veruorger hebben sijne Majesteit heruorger/ heruorger heruor
 linder mildard/ ende rebelle vorderen is/ ende den vorderen/ ende

in vorderen

invoonderen van Dien niet misdach is/ maar vorden toegelaten sijt
 onbesindend haerluyder goddich/ ende andere Dingen te gebruiken/ in
 sulcken sijnne als sy deden ende gebruikten voor haerluyder nebblicke
 ende is albereitlijc vigeur gebruikt tegen den Steden die gewerter ge-
 boden hebben/ ende sijne Majesteit leger van heyrkracht verwaght
 welcke gratis sijne Majesteit genegen is te gebruiken tegen allen
 Steden in Holland/ die hey selck sulcken komen vdergeven inde vder-
 entie vande Koninklijcke Majesteit/ sonder te verwagten de kom-
 ste van sijne Koninklijcke Majesteit heyrkracht/ binnen den
 tijd van vijftien Dagen na de receptie van desynvste missive ende
 vderhooringe/ welcke sijne Excellencie in den name sij van
 vlegen sijne Koninklijcke Majesteit heyluyden beloofd vast sij onv-
 breckelijc te onderhouden sonder enige salit/ ende sonder enige der voren
 gaender Dingen die gepasrend sijn/ tot geuey Dagen te gedienken/ als in
 vder s. vder sal. mogen bemerken vnt Copie autenijck by eenen van
 onsen Secretarissen onderteykenend hier by gevoegd. Ende also vder s. puer
 van kennelijc is/ dat in luyden niet mogelijck sy is te resisten den
 macht vande Koninklijcke Majesteit vden natuerlijcken Landthere
 sij Prinsce/ die sonder vrsel om den laetsten may te vdelien den
 vverhand van sijnen eygen patrimonielc Landen vder hebben sal/ ende
 velt dat den geuey die sijne heyrkracht verwagten (die groot sij stek
 is) niet in genade genomen sulcken vorden/ als geen gratis vderidig sijnde/
 als de gene die de selve vdermaet hebben/ etc. Et daeromme ont
 vriendelijck begeren vnt gansger heuten/ ende vdelienchap/ dat vder
 s. de vorengeuey gratis niet en vdelienken varen oft vdermanen/
 maar in selcken vdelic komten presenten binnen de vijftien Dagen naer
 de receptie van desyn vore sijne Excellencie althant tot Nimmegey
 vdesend/ ofte vons fackero sijnen vone/ ofte den vder van
 vossu Stadhouder van Holland/ tegenwoordelijc sijnde in't leger
 vore haerlem. Ende presenten vde in vvervdelighyde daer te alle
 adresse ende hulpe te doen naer ont veruogen. Ende van de
 te doen en vdelic in geuey gebreke vdesen/ op dat vden borgten sij
 in vonderen haer lijf ende goed niet heel en verliesen/ maar ter rou-
 tatie het selve doende van haerluyder lijf ende goedten geueid sulcken
 bliuen. Ende sulcken vden borgten/ ende in vonderen heyluyden
 geueinge ende handvreck mogen doen onbesindend/ ende heuren vdelic
 sij hinderen den loff vbinnen/ ende de selve onderhouden/ ende op
 betuyen in den dienste ende vder van vde delmagtig/ daer sij luy-
 den

den ter voluare als nu cenſeert van honger end- kommer ſterftes/ end- opwaſſen ſonder enige vreeſe van God dluagtig, als de godten/ by doerſte menſchey. Ende uſe vreeſe van God ſij met uwer G. end- uwer beſoeder/ Dien wy bidden uwer heſchey te willeu beoedelen tot ſijder koninklike Maſſeſte. Beſigheben deſen ſteſtenden ge- beuani wiſſen honden LXXIII. ſtylo hennu. Onder ſtond geſigheben

Burgemeesteren ende Rade der Stede van
Amstredamme.

Ondertekend.

VV. Pieterfzen.

Met dit schrijven heeft de Hertog van Alba niets opgericht.

Quia me vestigia terrent,

Sejde de Vos van Esopus. Maer hier op is eyndeljk in d'uck
Grandwoord onder den naem van enige Liefhebbers van het gemeyne
Vaderland, die onder de gehoorzaamheyt des Konings van Spanjen
in alle eerbaerheyt ende gehoorzaamheyt naer de oude rechten ende
privilegien des lands begerente leven.

Anderssoord van enige Liefhebbers van het gemeene
Vadersland op het Schrijven van den Hertog van
Alba, ende der Edele Amstelredamme.

De korte inhoud was/ als volgt/ te weten:

E seggen dat het vercluyden datze alstijp op det Koninge geedre
 vercluyden gesad hebben/ ende ook nog hebben/ vercluyden heeft
 datze het onbillijk en tyrannisch regiment met openbare vocante
 singe van alle goede rosfurmen/ vobeten/ verlijt/ usancien/ privilegien/
 en vordelen der steden/ ende det gansegh lande/ van enige vordende
 Maticen oeffe volckeren/ tegens det Koninge bevoeten/ bevoeten/ ende sed
 enlangt met geweld ingevoerd. De Koninkelike Majesteyt moey en
 hebbe vobellen verlijten: nademaek sy hem alstijp voreten vordende
 der der gerechtighegh/ ende vercluyden sijner onderdarnen beclend heb
 ben/ ende niet en konnen geboven/ dat sy sijnde vercluyt/ veel min ges
 bedien/ dat sijne erf. Vercluyden met vordende Maticen in sellenden en
 li.

wederfouden gebracht worden: also de selve niet met den waerde ge-
 vronnen/ maer met vündelike aliantie aende kroon van Spanje
 sij gekomen. Dat sy hünne sonderlinge affectie ofte genegenheid
 trouwe tegen sijne Majesteit ende sijne Majesteit doorbadten ala-
 tij bewoelen hebben/ het welcke sy ook in den laetsten krijg met Franke-
 rijk genoeg betoond hebben/ alwaer sy geen onkosten ofte moeyten gespaard/
 maer tot onderhoudinge van dier tot inde vier hondert tonnen goet op-
 gebracht/ ende doordt in alle andere saken sijne Majesteit goede
 willige gehorsamenheid bewoelen hebben: sulck dat sy niet en gelovt/ des
 Konings wille te sijn te gent by de Albanijzen met tyrannij gehandeld
 doordt/ maer dat de selve des Konings name misbruiken. Sy ontfan-
 gen ook met veel reden dat sy niet beugenen ende valste perswasien
 soeken den Koning een quade geruchte te maken by de Steden ende
 Gemeenten des Lands/ om also sijne Onderdanen te sijne gegesamen-
 heit aen sijn te werken: nadien in alle de steden die vande de vromen
 de Tyrannen afgevoelen sijn/ niet een ontfiche en is/ of sy bekend
 den Koning door sijnen Hertog/ ende wil hem niet alleenlyk in alle
 gediensfig wesen/ maer ook sijn goet en bloed in sijnen dienst opstellen.
 Seggen daerentegen dat sy sich tegen de moedwillen vanden oerle
 van alba gesteld hebben/ ende stellen willen so lang als sy een drop-
 pel bloedt in't lijf sulken hebben. Verhaelen daer op vershepede
 daerden ende bereede handelinge/ die by de Spanjaerden in veel
 steden sijn bedreven/ die mochtant tegen de selve niet en hadden mis-
 daren. Versluyten daerom datze geen gratie mochte genade van hün
 en hebben te verwachten: en dat het over sulck niet dan enkel be-
 droeg ende listigheyt en is al valste van hünne gratie en genade sgevo
 voorgeven. Dat hirom niemand en behoord dese belofte enig gebo
 te geven/ ofte gelovt wte stellen: maer veel eer ende meer de
 vryheyt en het welwaeren des gemeenen vaderlandt met goed en bloed
 ende alle mogelike middeken tot den uitersten toe helpen voorsien/ en
 besigmen: te meer also de Hertog van alba en de Spanjaerden sich
 houden voor Herten ende eygenacht van lijf ende goed der ingeselenen
 vande Steden ende Landen/ gelijck sy sich dinkwilt voor den afvalder
 selver beroemd hebben. Sy spuiten ook met de versterkinge die hün
 in desen brief beloofd doordt/ te waken: dat de Hertog van alba en
 die van amsterdam seyd/ dat hy in den name ende van vregen sijne
 koninklike Majesteit/ hün vastelijck beloofd en wte seyd/ en hün sulck
 heeft willen aduieren ende verwittigen/ ten eynde sy linden sulck
 doordt

Voordt te kennen souden geby: het welcke Day pat sulke reene sijn
 verscherpinge is/ waer op een slege en gemeyn koopman eenen andren
 niet eenen stuyver en soude willeken leen: hoewel te min day sou
 den gebede sieden ende landen daer op lijf ende goed betrouwen: dewijle
 s' dinkwils indy name vande Koninklijcke Majesteit wel be-
 loofd hebben/ maer daer na voer hebbe openbarlijck gebroken/ niet
 anders Day of se niet de Koninklijcke Majesteit sijnen spot de-
 ben
 So hebben se den Landen dinkwils beloofd datse niet geene
 Spaensche garnisonen ofte besettingen en souden beswaerd worden/ ende
 dat de Spaensche Inquisitie in dese Landen niet en soude ingevoerd
 worden. So hebben se den Edeley overdrag in Augustus des jaers
 1565. met de Oratoginne van Parma gemaakt/ ende gesloten met groote
 statigheyd beloofd te onderhouden. So hebben se in desen laatste krijg
 wel belofte van gelijcken gedach/ namelijk aen die van Volterdam/
 aen die van Weigen in Oetengouwen/ aen de Erabey van Gynon/ en
 voorn/ aen de Orten van Montigny/ ende Perget/ aen de soldaten
 van den Erabe Landon/ dierse alle niet gegonden en hebben. Seben
 vol te versien datmen aen gunne eyge woorden wel kan mercken/ datse
 geen gedachten en hebben om te doen gete datse willeken sijnen te be-
 loven/ aen gesien se selve geene verscherpinge aen en sieden/ moeste enige
 bevestiginge hinnen belofte eyden/ maer alleen begrepen ende belafte
 dat die van Amsterdam de Steden sulken te kennen souden geby/ ende
 van hinnen te begrepen vastelijck toeseggen: oetmitt (sepe de Orten)
 dat wy u beloven ende verscherpen by desen brief by ont onderstendend/ dat
 sulken also sal geschieden/ so dat het die van Amsterdam gansgelijck op sijn
 menen souden. Eggden daerom: so de Steden hier maect sijn beklag-
 gen mogten datmen hyn geene belofte en hadde gehouden/ datmen hyn
 dan andervoorden mogte/ waerom se so set geveest waren/ datse die van
 Amsterdam/ hinnen wijanden/ gelove gegeven hadden: Dewijle de Or-
 ten selve hyn niet beloofd en hadde. Ende vol by dat alwaer vol
 sijn/ dat de Orten se sijn dese belofte mogte gedach/ ende de selve
 met alderleij manieren van reden ende verbintenissen bevestigd heb-
 ben/ datse oetwel daer op sijn niet en souden kunnen mogte daren
 belaten: doordien in het Conclie van Constantz besloten is gevoorden/
 datmen den keiser geen gelove en behoef te houden. Ende wat het
 laeste des briefs belangd/ daer de Orten seyd: datse grootlijck vo-
 ley die de magt van de Koninklijcke Majesteit merken weder te
 staen/ ende dat het hyn qualijck sal vergaen/ so se handterlijck blyben/
 onder

ende de selve magt sullen schillen verzoeken: Erben daer op leen
 andwoord: dat sy alijd voort deseyn geprotestteerd hebben/ ende noch perva
 testert/ datse des Koninkts magt noch en hebben schillen/ ginge ook
 alst noch en schillen wederstaen: gelijck sy sijn ook versecterd houdende dat de
 Koning sijne eyge en gekouwen onderdanen niet en begeerd te vernie
 len/ gebende deseyn verordenen Tyrannen alle de sigel/ die onder des
 Koningts naem het Vaderland in slavernije schillen storten/ ende met
 eney verklarende/ dat sy gemelden verordenen Tyrannen tot den lasten
 may toe schillen wederstaen/ ende dat sy ook voort hünne groote magt
 niet en sijn versekerd/ steunende op hünne verghaardige sake/ ende
 op God/ die de gerechtigheid hand-havet/ ende en sijn niet en sal
 verlaten. Vermaent enydelijck alle burgers ende ingesetenen datse
 hünne vrouwen ende kinderen van dese bloeddorstige vijanden/ be
 schijden van hünne ere/ ende verordenen van hün selvaen/ vrij
 moedigh souden beseggenen/ en verdedigen/ ende tot dien eynde sijn leuen
 relijck/ ende bloekmoedigh by 't Vaderland opsetten: op datse de selve vrij
 heyd/ die se van hünne voorsacten ontfangen hebben/ ook hünne kinderen
 en kindt-kinderen/ te samen niet eenen relijcken naem/ ende loffelijken
 wey by alle maecten/ ende alle vorrende maecten mogten aertse
 laken.

Als nu de Hertog van Alba na de veroveringe der Stad Haerlem
 met der daed ook bevonden hadde/ dat hy so niet sijn hoofd en geweld
 niet door en soude mogen/ siende hoe swaer hem het Beleg voor Haer
 lem was gevallen/ ende hoe dier dat het selve hem stond/ ende dat het
 hem over sulck veel ende veer gemakelijcker ende onkostelijcker soude
 vallen de Steden niet een soet schoon praectien weder te krijgen/ als
 wel door wapenen te bemagtigen/ waer toe hy nu so veel moeds niet
 en hadde/ ende so veel raeds niet en sag/ door de erbartheit ende be
 bindinge van 't Beleg van Haerlem wat wijser ende dweger gewor
 den/ sijnde nu ook sijn krijgsvolck wel 28. maanden ten achteren/ ende
 dies voor muypentatie beducht/ endesijnde geen middel omgeld te krij
 gen willende inde gaeue niet eren na Spanjen wederkeren sijn op
 bod van den Koning dagelijck verwachtende: so heeft hy andermael
 de Steden selfs pardoen ende genade aengheboden/ die het hoofd van
 selfs inden schoot souden komen leggen/ ende sijne genade verzoeken.

Tesee de Pardoen. Zie/ van den Hertog van Alba
 Voor alle de Steden die sich onder sijne geschoorjaent
 heyd van selfs souden begeven, na de Verover
 inge der Stad Haerlem.

Den *Alfonso* *Rey* *de* *Castella* / *Don* *Alonso* *de* *Alba* / *Mar*
quis *de* *Coria* / *etc.* *Lieutenant* / *Comte* *de* *Castella*
putey *Seneschal*. *Den* *den* *Steden* *hen* *hebbende* *laten* *vee*
leiden *ende* *afreken* *van* *de* *gehoorsaemheyt* *dat* *konink* *onset* *gena*
dig *heest* *heer* : *Wij* *en* *uytselen* *niet* *dat* *g* *z* *Wel* *ende* *breed* *bevegt*
sij *geweest* *van* *de* *goede* *ende* *genadige* *vermaninge* *ende* *onderzoekinge*
die *u* *heden* *hier* *bevoeren* *te* *vermachten* *gedaen* *sijn* *geweest* *van* *vee*
gen *Koninklijke* *Majesteit* / *u* *wen* *Prinse* *ende* *Oberste* *Heer* / *Die*
Welcke *(nabolgen)* *die* *voetstappen* *sijnre* *predecessoren* *ende* *voorb*
den *gelijk* *een* *goet* *Vader* / *die* *Welcke* *sijn* *kind* *bederomme* *onfangt*
ende *atincem* / *hoe* *seer* *h* *z* *verdooven* *en* *verloren* *sij* *alt* *h* *z* *beder*
komt *tot* *kennisse* / *heest* *geprocur* *u* *bederomme* *te* *brengen* *in* *die* *ge*
voetlaemheyt *diem* *hen* *sig* *guldig* *is* / *en* *u* *pt* *de* *Welcke* *g* *z* *afgevoelen* *en*
gevalley *Wacht* *in* *rebellie* / *u* *verzekende* *dat* *igene* *des* *halven* *h* *z* *u*
misdaen *is* *geweest* / *sonder* *en* *te* *sien* *die* *qualiteyt* *ofte* *grootte* *der* *fel*
der *sonde* / *van* *der* *selver* *sonder* *Koninklijke* *Majesteit* *voegen* *u*
verdoen *vergeven* / *ende* *vergeven* / *Die* *Welcke* *sijnre* *Koninklijke*
Majesteit *bovendien* *dat* *h* *z* *altijd* *gebruikt* *ende* *beweisen* *heest* *die* *genade*
die *een* *gelijk* *kennelike* *is* / *hen* *gevollijger* *geuegd* *heest* *tot* *de* *tegen*
woordige *vergiftighe* *u* *wen* *misbruikt* / *Derom* *h* *z* *weet* *u* *selve*
geleed *te* *voelen* / *meer* *deur* *quade* *suggestie* *ende* *ingeben* *van* *quade*
voelen / *dan* *u* *linder* *eygen* *natuere* *ende* *beveginge* / *niet* *konnen*
en *gint* *hen* *laten* *duncken* / *dat* *g* *z* *so* *gedegener* *en* *ver* *sondi* *sijn* / *so*
der *igene* *voorzeggen* *is* *niet* *en* *Wacht* *geweest* / *of* *g* *z* *en* *sond*
hebben *gecontinuerd* *die* *getrouwen* *ende* *bevegd* *Willingheyt* *die* *g*
ende *alle* *de* *gene* *die* *door* *u* *sijn* *geweest* *altijd* *beweisen* *heest* *Welcke*
ver *te* *(alt* *g* *z* *egen* *signelike* *heest* *konnen* *sien* *ende* *merken)* *Dalmen*
van *voegen* *sijnre* *Majesteit* *geen* *regeer* *en* *strafte* *gebruikt* / *is*
geene *ontsagen* *aengeword* *en* *heest* *van* *de* *andere* *Steden* / *die* *Welcke*
onbedarfteliken *ende* *door* *die* *selve* *voegen* *ende* *middele* *vol* *gevalley* *sijn*
geweest *en* *den* *selven* *onvege* *ende* *dravinge* / *ende* *maacht* *van* *hen* *sel*
den *hen* *bedergeteerd* *ende* *gezeeld* *gebben* *in* *de* *siguldige* *gehoorsaemheyt*
sunder *Koninklijke* *Majesteit* / *sonder* *der* *selver* *macht* *ofte* *atkomst*
des *legh* *te* *verdoen* / *ofte* *dac* *tot* *h* *z* *geyracht* *gedrongen* *te* *voe*
den *g* *z* *weet* *vol* *Wel* *Dalmen* *tot* *vorst* *gerne* *blijth* *heid* / *vijs* *and* *ig*
ofte *Wet* *heid* *in* *krig* *saken* *gewoonlike* / *alt* *niet* *sig* *kinge* *van*
krig *volle* *in* *afgevalley* *quartieren* / *met* *roben* *ende* *branden* *ofte* *andere*
sint *qualike* *te* *handelen* / *gebruikt* *en* *heest* / *alle* *omme* *u* *tot* *kennisse* *te*

bevoordelen; maer de boosheyd des tijds ende der quaetwilliger ende
 oproeyiger menschen geeft tot moortot by W. L. so veel vernuyt/ dat
 se niet alleen een stad ende plaats gegeven heeft/ dat die voorsgebeey
 goede ende genadige vermaninge ende tractament u soude hebben be-
 voegd tot kennisse tot uwer eygener bevoir ende deugd/ maer ge
 sijt tot moortot gebreken in den selven staet al te voren/ hoerwel boey
 alle eygene voorsgebeey is/ ge niet der daed siel/ ende ge niet een
 kont ontkennen/ dat die gene die hem vermaet u te willen besgruuten/
 en inde drijsheyd stellen/ niet alleenlike uwer huysey afbrand/ maer ook
 sulke eygenty u opleyd/ dat elck van u det een swaer geboeten heeft.
 Niettemin sijne koninklike Majesteit sulke alle vernuyt/ ende
 noch tegenwoordelike niet anders verkende noch pretendende dan gelike
 een hinne haer jonck u te roepen/ versamenen/ ende stellen onder sijne
 beueghen/ protectie ende sauvegarde: heeft ons belast noch dese regle
 voer de beste u te vermanen ende verhoeken/ een eynde dat ge uwer
 de voir beter bedenken/ dan tot moortot geschiedt ge verwerft/ ende
 voluwer aller deugd ende soelbaert/ ge bedencken tot kennisse en
 komt vobilliglike ende van sonden een u stellen in sijne koninklike
 Majesteit handen/ sonder der selver loyen/ granschap/ ende furur/
 ofte de aankomste sijner koninklike Majesteit leger te veruarg-
 ten/ u voeseggende dat ge ontfangen sulde vonden in gratie ende genade:
 ja indien ge uwer Edeputerde vobill sijnken een ont om sulke uyt enen
 eygen mond te horen ende verstaen/ vey geuen/ anorden ende vrom-
 jken een by desen goet vey vast ende seker geleide/ ende verpligheyd
 af ende een: ende dat van veygen de koninklike Majesteit vey
 al/ dan so goddelike ende genadelike niet een sulken handel/ op alle eygen
 daer inne ge u ontfagen hebt deur anvolginge des Prinzen van Oran-
 jey/ ende wapeney tegen koninklike Majesteit angenomen gedra-
 gen ende gebruik te hebben: dat ge ende de ganse veruarg sulde be-
 kennen/ ende vodelken/ datmen niet meer een hadde konnen doen/ ende
 dat sonder twyfel ge alle des volkomenlike te vrede sulde sijn/ beha-
 ven enige de vobelle hebben boosheyd op boosheyd ende sonde op sonde
 gehoep/ ende een so vrom den Eyndel overgegeuen hebben/ dat se
 vnderstaen sulden om u niet ghenuyden gansegeleike voderen/ u uyt den
 regeken vey te stellen/ ende vonden/ welck vey vastelike vobellen
 verhoopen dat ge niet een sulde doen/ den veyt u genoegeken kennelike is
 dat een voboot ende sijnem mensche te geuen tijd op een vrom/ tot dat
 by andien tot hem gebragt heeft deur ingeden des veyen veyt alle
 vakenen

Volgende tot Verlies der sieley. Maer indien gy dese Vermaning
 gen, gratien ende genaden stelt in onachtzaamheyt/ ende de selve on-
 sangt met gestopte vrye ende hardnerichheyt als tot uorglor geschied is:
 Sdy Wilken ook u nu met eeny gewarschoud hebbe/ Datter geen nigen
 noch verredheyt is hoedanig die sijn mag/ die gy niet en list ver-
 warstende/ so aen uwe personen/ als met verwarstinge/ hongert-nood/
 ende ook met dely swaerde/ in sulker voeghe/ Datter overal geen veld
 quien blyue en sulken van eygne tegenwoordelyk noch geheel is/
 maer sal sijne Majesteit het Land doer vervalken ende beuoney
 met andere varenden luyken/ ook so en soude sijne Majesteit haer niet
 konnen laten beduncken den Wilken Godt ende haer seluen volbaey te
 hebbe/ so wint/ ma so veel geduld/ presentatie/ vermaning/ ende
 exempel/ gy al een stijf ende hardnerich blyft: aengesien dat de sel-
 ve sijne Majesteit doer dely goddeliken Wilke gesteld is tot uwen
 Prinse ende Overste/ dely welken gy alle geuorsamheyt schuldig
 sijt/ als dely minstey way u wel kennelich is/ Daer hy geuorgd dat hy
 so goedertieren ende een genadig Prinse is als opt geuorte is geuerst: niet
 voegende of gy hebt wel verstaen de gindelen tegenwoordeliken
 doer handen ende geued veruende van sterkinge sijner Koninkliken
 Majesteit Legaten/ so met menigte van volke/ als grof geselschap/
 minitie onlangt geuervend/ ende noch dageliken aankommende.
 Daaromme Sdy aen u veruolken dat gy dit alle vlytiger overleggen
 ende overdenkende in tijdt voorkomt uwe gansse veruorseninge: als
 Sdy veruolken in God dat hy u sal beuorgen te doer/ ende sijne god-
 eliken genad/ vredeney om te consideren/ ende aenmerken dat in ieste
 sijne Koninkliken Majesteit derg de gnestter sal blyuen. Segen
 den tot Nunnegey onder onse naem/ ende Koninkliken Majesteit
 seruet segele hier onder opgedrukt/ dely seftienden dag der Maend
 Julij een duysend vijfhonderd drie en tseventig.

Onderteykend.

F. A. Duc d'Alve.

Ende Sbat. laeger. Ter ordonnantie van sijne Excellencie.

Berty.

Ende besegeld ter sijden van dely signatuer van dely Overste met
 des Koninkliken Majesteit seruet segele/ opgedrukt in roden Sbat-
 sege

lige / lûfgey Wil pampier.

Over na stond geschreven: Sijn Excellencie heeft geordonneert
Salmen geey Copiey van Dese Prieven geloof geveet sal / van die
getopieerd / getollationeerd / geauctentiseerd / ende geteykend sulken Boeken
by den Secretarisey van de Steden hier onder gementioneerd / als
namentlyk Utrecht / Amsterdam / Nimmeghen / 's Hertogenbosch / Ant-
werpen / Breda / ende Middelburg in Seeland. Datum Wierich den
se / en vintigsten July / Anno een Dughend Tuffhondert Driensebent
tig.

•Onderteykend.

A. Vander Burg.

Dese Brief is in verschepte Steden ende Provincien van Neder-
land statelyk afgelesen: maer heeft weynig voor de Spaensche sake
uytgerucht / van wegen het misvertrouwen der Gemeenten / die den
Albanischen Tpran door sijne bedriegerye ende moordberye geen ge-
loof en gaven.

Ik gedenke hier aen het andwoord van die van Leyden / dat sy
Franciscus Baldeus hunnen belegger op't aenbiden vande selve ge-
nade hier na in den jare 1574. in eenen Brief toefonden.

Fistula dulce canit volucrum dum decipit auceps.

VVanneer de vogelaer de vog'len wil bedriegen,

Die hy in't vrije veld en open lucht siet vliegen,

So speeld hy op sijn sleuyt, en locktze in het net,

En brengtze in het Ruck, dat hy hun heeft geset.

I A E R D I C H T

•Op de Belegeringe der Stad van Laerlem.

ALs Spanlen heeft gepoogd's Lands Vriheil die Verreden,

Heeft Haer LeM dat geVVeLd beLegerd sterk bestreden,

En siCh VriL dapperLiLk een goeden iLld geVVeerd:

DoCh VVerde door den nood, en door geen sVVaerd Verheerd.

Dit teld 1572. op welk jaer de Belegeringe begonnen is: maer
alsof meest / ja schier geheel / ende ook swaert / in't jaer 1573. Gehal-
len

len/ ende de Stad doe mebe door hongers-nood overgegaen is/ so
 kunnen ook wel hoor dat geVVeld/ dit geVVeld lesen/ ende een
 jaer meer tellen/ dat ik willens so gemaakt ende gepast hebbe/ op dat
 het pder een neme naer sijn gevallen.

Vertoninge Van het Beleg der Stad Haerlem,
 int Oosten Van het Koor inde Groote
 Kerk. 1581.

DEn negenden Decembris 1572. men las,
 Doe de schans v'sparendam in dwerd genomen,

Den elfden daer na op dat selfde pas
 Es Don Frederico voor Haerlem gekomen
 Met alle sijn magt, en sonder schromen,
 Den achtienden beschoten sterk en kragtig,

Den twintigsten bestormd met stout beroemen.
 Maer es afgeslagen wel hard en onschuldig.
 Den laetsten Ianuario daer na waerachtig

Es die tweede storm op die Stad gedaen,
 De vijfde week weer onverdachtig,
 En moste met schande ruymen de baen.

Al sijn aenlagen om ons te verraen
 Sijn te niet gegaen, so men wel sag,
 Al was sijn mening ons te belaeen

Met villen en braen sonder verdrag,
 God beschermde ons wonderlijk op dien dag.

Dit swaer beleg, dit seer groot ontrieven
 Duerden eenendertig weken also ik schat,
 Duyfkens waren de posten, die brogten ons brieven,
 VVant men doe seer qualijk kon komen in Stad.

Een deerlijke honger die veel maect mat,
 Overviel den burger, en heeft veel volks versleten,
 Paerden, moukoeken, raspoeken men hier at,

La honden en katten waren wild-braed gebeten,
 Kennipkoeken, soue huyden (tes niet vergeten)

Koolstruyken, dwijngaerblaen was een present,
 En behalven dat men noch overal riepen en kryen

Niet dan alarm alarm ver en ontrent,
 Zwaere schermutzingen, voor ons onbekend,
 Moften wy aengaen tegens ons barde vijand,
 In dees groote nood, en ons uiterste ellend
 Gaven wy de Stad op door hongers verband,
 Niet dat hyse inkreeg met stormender hand.

Doe nu die Stad dus was opgegeven
 In vijands handen so voor es verteld,
 Om so te bergen ons lyf, en ons leven,
 Doe quam ons op noch al meer gedweld,
 Geen burger so slecht ook hoe ontfeld
 Of by most houden twee of drie Zoldacten,
 Die vvoord verteerden, ja inboel, en geld,
 Nochtans genadiger dan som vermaten,
 Dit deed veel burgers wat besaten,
 Hoe dwelſe deerlyk waren beſvaerd.
 Anno 1577. doe werden gelaten
 't garnisoen uyt Stad, op d'eerſte Maert,
 En onder den Prinz van vroomen aerd
 Quamen wy weer op die ſelfde tyd,
 Als ons Stadhouder lief en waerd,
 Die ons tot nocht toe heeft bevryd,
 Door Goods ſterke hand gebenedyd.

Al waer al de wereld op ons verbit,
 So ſterk ſo fel als men mogt bedenken,
 Is God met ons, verſtaet wel dit,
 Niemand ſal ons dan mogen krenken.

Geen vijanden hoe bitter verberd,
 Al hebbenſe luſt te doen verdriet,
 God kan 't veranderen, ja hoe verdoerd,
 't Exempel is klaer aen ons geſchied.

Gelyk God Daniel verlosſte uyt der dwreede leeuwden mond,
 En Suſanna beſchermde voor die twee oude qua bueven,
 Ieruſalem behoede voor Antiochus ongodlyk verbond,

En die drie kinderen help wyt haer pynlyk bedrueven,
 So heeft hy ook dese Stad sonder enig vertueven
 Wonderlyk bedwaerd voor so veel vijands handen,
 Hy was die noodhelper, hy ging ons beprueven:
 Dies moet hy geloofd sijn in steden, en in landen.

In den Ouden Doelen hoeyen de deure Gande groote
 Galse staen dese Verzen.

Anno 1572. quam hier de Spaensche vijand,
 Die met ons als met Naerden meenden te leven,
 Vvy zweerstonden hem vroom vechtiender hand,
 Maer door hongers nood moften wy'topgeven.

HADRIANVS IVNIVS in HARLEMO.

Hanc urbem diuturnâ gravique obsidione, fatali quidem nobis & calamitosâ, sed Hispanis obsessioribus pernicali atque exuiolâ, ante bien-
 nium pressam, famem obstinatâ & invictâ patientiâ fortissimè toleravisse;
 quâ obsidione gentis Hispaniæ prior fama bello inclyta extubuit invilu-
 itque, ferocitas contusa, tactus repressus, fidei periculum aditum est, opi-
 nio & existimatio virtutis, quæ externis nationibus invictam, nedum for-
 midabilem illam fecerat, obsolevit. Docuit nempe Harlemum con-
 trâ civium militumque concordiam, & conspirationem animorum mutu-
 am in tuendâ patriæ libertate, nullas quantumvis magnas hostium vires
 quidquam posse, quippe quæ defensionis invalida, tormentorum bellico-
 rum, nitrati pulveris, reique alimentariæ copiis omnino defecta, nunquam
 tamen in hostium manus deditione perventura fuerit, nisi per frumentato-
 res, ignaviterne an perfidiosè sui muneris oblitos, neglecta fuisset urbis cu-
 ra. Id tamen privum ac singulare habuit, quod palmam non precariam
 quidem illam aut dubiam, sed genuinam ac certam jure sibi vindicare po-
 test, libenter assurrecturis ei honoris ergò cæteris civitatibus, neque ut olim
 Ajaci debitum derogaturis. Nisi n. hæc se hostili Martis furori per initia
 opposuisset divino quodam instinctu (neq; verò temeritatem ausim voca-
 re, quod publico omnium consensu transactum constar) bellicque minas &
 apparatus omnem in se avertisset, certè respublica Batavica à cardine e-
 mota concidisset, dum reliquæ urbes spectaculi diritate & exempli sangui-
 narij (quod ab infesto & superbo hoste rum expectabatur) sive edoctæ si-
 ve deterriæ, deditionem ultro properaturæ fuerint, ut quas temporis spa-
 tium à communiendo & annonâ commearulque copiis se instruendo, clau-
 sis undique per gelu præpoperum aquis, exclusisset. Itaque dum in lon-
 gum trahitur obsidio, dum omni ultimæ crudelitatis exemplo præter fidem
 datam

datam praesidiarius milos supra duo millia numerosus ab Hispanis deletus, id effectum est ut urbes communitae fuerint, & ne qua unquam se postea dederet, pessimi exempli trucidatione deterreretur.

Dese Stad is dooz eene swaere en langdurige Belegeringe, ons wel byoebig en lastig/ maer den Spanjaerden den beleggers schadelijk en verderfelijk/ gebruykt geweest/ en heeft dooz eene hardnerichte en onberwylighe geduldighheyt de honger seer kloekmoedig verdrage; dooz welke belegeringe de oude roe van Spaesche natie/ dooz de oorlog vermaerd/ vergaen ende verdwinen is/ haere wreedheyt gekneust/ haer hoogmoed geslut/ haer geloof ende aensien vermindert/ de waen van haere kloekheyt/ die haer aende uptheemische volkeren onderwinne-lyk/ ja verbaerlyk machte/ versleten. Want Haerlem heeft betoond dat geene magt der vijanden/ hoe groot sy ook wesen mag/ iets vermag tegens de eendragtighheyt der burgeren ende zoldaten in't beschermen van de vyghheyt van het vaderland: als de welke onweerbaer van geschut/ krupd ende lood/ ende mond-kost t'enemant ontbloot/ sich evenwel in vijanden handen noyt en soude overgegeven hebben/ ten ware de sozge vande victaleerders ofte kost-versozgers dooz luyghheyt ofte trouwloosheyt hun ampt vergetende/ waer verlost geweest. Dit heeft dan noch dese Stad alleen ende bysonder gehad/ dat sy sich dese sekere ende eygene ende geenzins twyfelachtige nochte bedelachtige ere niet recht mag toeschryven/ die alle de andere steden haer gaerne geben sullen/ ende dat haer toekomst niet onthouden/ als eertyds Hjar geschiede. Want hadde sy sich tegens des vijands geweld inden beginne dooz een godlyk ingeben niet gesteld (want ik en durbe het geene vermetelheyt noemen dat niet gemeyne toefeminge is gedaen) ende al den last des oorlogs op sich gehaelde ende geladen/ seker de Hollandsche Republike waer in den grond verballen: gemerkt de andere steden dooz het wreedtschou-spel/ ende bloedig exempel (dat van den wreedten ende hobaerdigen vijand doe verwacht werde) ofte geleerd ofte afgeschrickt sich van selfs souden opgegeven hebben/ als die sich dooz des tijds kortheyt niet en hadden kunnen sterken/ nochte van mondkost nochte van oorlogs gereedschap versien/ sinde alle de wateren dooz den schieliken vozt toegesloten. Verhalben also de belegeringe lang duerde/ ende meer als twee duysent zoldaten tegens belofte dooz een ongehoord exempel van upterste wreedheyt vande Spanjaerden verdelgd werden/ is daer dooz te werge gebracht/ dat de steden ondertuschen versterkt ende versien sijn/ ende dooz dit wreedde moord-exempel afgeschrickt dat niemand toekomstig sich en soude overgeven.

Hadrianus Iunius in quâdam Epistolâ ad Ianum Douâsam, de fufis fugatisque circa Harlemum Hispanis, tempore

tempore Obsidionis.

En tibi numerale distichon de Hispanis. quod heri
Principi offerri iussi bis terve ab eo lectum relectumq;.

CrVdeLesgLadtoCeCiderVntVIndlCeIberl,
DefensoHarLeMo fortiter ense Del,

ALITER.

TrVX, IVgVLIIsInhIans, aVIdVsqVeCrVorIsIberVs,
OCCVbatHarleMI: VIndlClIsIraDel est,

De boose Spaensche hoop Is Voor de svVaCkeVVallen
Van HaerLeM door de snee van Godes svVaerd geVaLLen,
VVanneer de kloeke stad In haeren sob'ren stand
Is dapper Voorgestaen Van Godes sterke band.

ANDERS.

Het VVreede SpaensCh gespVILs, VVIens opgesparde kaken
Na ons onnosel bLoed en baLsen glerlg haken,
LelIt voor de kLoeke stad Van HaerLeM neergeVeLd.
Dit heeft de VVrack en'tsvVaerd VanGod ons so besteLd.

Ianus Doufa

In Fredericum, Albani Ducis filium, HARLEMI
Vrbis Obfessore.

HARLEMVM sex mille virum Fredericus ad urbem
Perdidit, Albanæ robora militiæ,
Nec tamen obsessum induci pote linguat ut hostem,
Obduratque, sequi vult puto & ipse suos.

Siet Frederick die heeft ses duysend uyverkoren
Zoldaeten voor de Stad van Haerlem al verloren:
Noch breekt hy'theyr niet op, en blijft noch voor de Stad:
Id acht hy denkt sijn volk te volgen op dat pad.

Georgius Benedictus VVertelo Lib. 1. de Rebus
Gestis Illust. P. Guiljelmi Nassovii.

*Feroces Ar-
menia &
Danis po-
puli,

Mox etiam Harlemum Maurus pervenit ad urbem,
Horribili quatiens improvida corda fragore
Armorumque, equitumque: furor victoribus idem,
Non eadem fortuna fuit: sic ipsa tyrannis,
Quem parat immeritis, eodem ruit irrita lapsu.
Clauduntur portæ, firmantur mœnia structis
Aggeribus. Quid enim victis nisi *Taurica restant
Funera, *Vandalicique jugum miserabile regni?
O urbs digna cani! ô priscis non degener ausis!
Quis tibi pro meritis insignes dicere laudes
Possit, & invictâ partos virtute triumphos?
Tu decus antiquo generi, te vindice dextrâ
Armatam Pharij fines, Damiatæque victa
Horruit, & stupefacta tuis se subdidit armis,
Restat adhuc servatus honos, crux, cymbala bina,
Stellæque, gladiusque, tui monumenta laboris.
Sed quid prisca cano? longè his majora patrafti.
O si vena tuis sit par & gratia factis!
Tu firmata Deo primi discrimine belli,
Auraico duce, major eras, tu prima furentem
Cæde novâ patriis arcebas sinibus hostem,
Mitto alias pugnæ, & mille pericula, mitto
Hesperias fraudes, & quæ stricto ense dedisti
Vulnera, dum clausis rueres in prælia portis,
Omnibus his invicta, fame nisi victa fuisses.
Ah! quoties longo voluit te solvere Princeps
Obsidio? quoties missis fulcire labantem
Auxiliis? quoties pro te nocitura tulerunt
Arma manus sociæ? nec enim sinit illa taceri
Vester amor vicinæ urbes, & Delphica virtus
Flоре potens juvenum. Sed frustrâ hæc omnia, frustrâ!
Proh dolor! in fatis erat hoc, & fraude potentum.
Mox ubi dira fames portas patefecit Ibero,
Quos cædum cumulos, quæ strata cadavera toto
Vidisti moribunda foro? quanta agmina diræ
Fixa cruci? vidi coram, vidi ipse revinctos
Ire viros velut ad cultum Mœotidos aræ,

Georgius Benedictus Wertelo op het Beleg
van Haerlem.

Daer na so is Maraen voor Haerlem ook gekomen,
En dede door 'tgekrack der waep'nen veele schromen,

En'volk te voet, te paerd: hy zweede even seer,
 Maer hy en hadde hier den voor spoed so niet meer.
 So word de tyrannij verdorven, en gedwoken,
 Door'tquaed het welcke sy een and'ren soek't te kok en.
 Men sluyt de poorten toe, men maekt de mueren vast,
 Met wallen wel beset, met aerde opgetast.
 Van siet, wat soude toch den burgers dwedervaren,
 Wanneer sy door't geweld en swaerd gedwongen waren?
 Hoe deerlijk soud'en sy als beesten sijn geslacht?
 Hoe deerlijk onder't iock en tyrannij gebragt?
 O Stad wel over-dwaerd van alleman gepresen!
 O Stad die sijt en blijft het geen gy plagt te dwesen!
 Wie kan d'jn dwaerden roem voldoen met pen, of woerd?
 Wie kan d'jn eren-krantz so vlechten alst behoord?
 G'sijt der ouden kroon, de Stad van Damiaten,
 Die sich op haeren stroom en torens had verlaten,
 Voor d'jne ruyst verschrickt, door d'jne kragt vermand,
 Die gaf sich aen d'j op, en viel in d'jne hand.
 Die eer word noch be'dwaerd, het kruz, de beyde schellen,
 De sterren, en het swaerd, en'rveld, door't nedervellen
 Der Turken bloedig-rood, getuygen van d'jn raed,
 Getuygen van d'jn moed, en van d'jn vroomde daed.
 Maer ey! wat mag ik noch so veel van't oude seggen?
 Gy hebt veel meer gedaen veel meer in't Spaensche beleggen.
 O waer mijn geest, en pen, o waer mijn styl so rijk!
 O waer mijns redens vloed d'jn daeden maer gelijk!
 Gy waert en deed noch meer, als hier in onse landen
 De hite vanden krijg maer eerst begon te branden,
 Door Godes hand gesterkt, en door het wijs beleyd
 Van onsen vroomen Prinz, en sijne trouwicheyd.
 Gy keerde Spanjen eerst van d'jne swacke wallen,
 Die moedig door'tgeluck quam dapper aengevallen,
 En door den verschen moord van't nieu-vergoten bloed
 Niet anders als een wolf verbit, en gansch verwoed.
 Ik set al d'jn gevaer, ik set al d'jne stryden,
 En menig Spaensche bedrog, al dwillens noch besyden,
 En meen'ge vroomde daed, als gy in't leger vielt,
 En d'jnen vijand daer aen duysend stucken bielt.

*Te Meche-
 len, Surphen,
 en Naerden.

In allen desen nood en sijt gy niet besvreen:

Had dij des hongers svvaerd de keel niet afgesseken!

Hoe dick dwils heeft de Prinz sorgvuldelyk getracht

Dat gy ontzet mogt sijn van al die Spaensche magt?

Hoe dick dwils heeft hy dij versien met versche Helden,

Die sich op dijne dwal voor dij te dwere stelden?

Hoe dick dwils hebben ook de naest-gelege steen

Met desen Spaenschen draeck voor dijn behoud gestreent?

VWant hoe toch kan ik hier die trouwicheyd vergeten?

Hoe menig bandgenoot heeft dit beleg versleten,

En meest der Sted? Delf? Maer (laes!) 't was al om niet

VWant God bereyde ons dit jammer en verdriet:

Als dan de hongers nood de poort heeft opgebroken,

VWat hebt gy meen' gen hals voor't svvaerd sien neergedoken,

Of door den bast verdworgd, op't midden van het Sand,

So menig vroom zoldael! so trou voor't Vaderland!

Ik heb het selfs gesien, met hunnen nood besvogen,

Ik heb het selfs gesien met mijne eyge ogen,

Hoe dat het arme volk gevlugeld en gekoerd

Ter slachbank is gevoerd, en dwredelyk vermoord.

P. SCRIVERII EPIGRAMMA

In Obsidionem Harlemi.

QVID valeat bello concors cum milite civis,
 Harlemum docuit, sen sit & hostis iber.
 Hei, quot ad obsessam liquit Dux ferreus urbem
 Millia! quot nummis constitit Alba tibi!
 Hei, quot terribili frustra crepuere boatu
 Fulmina! quot sparsis moenia pulsa globis!
 Vique viri desint; quæ spes? en, foemina pugnat:
 Moenia foemineâ reficiuntur ope.
 Obdurantque omnes, medioque in frigore servant;
 Atque agiles Brumæ calfacit aura manus.
 Non a dente tamen deponunt Sole ligones:
 Nemo sub æstivo tempore languet iners,
 Interea dubio glaciantur corda tumultu
 Militibusque tuis, & Frederice tibi.
 Non tradi invalidam dolet expectantibus urbem,
 Armaque pro patris non temetanda fociis.

Lamque

Iamque homini via null'alicer, terrâque marique
Cincta sub Hispanum non eat illa jugum.
Anxia præcipiti si venit epistola lapsu,
Surgit in oppositas fortior illa manus.
Ecce Dionæas chartam perferre columbas:
Et Martem dubites his habitare locis?

Aliud in Deditionem ejusdem Urbis.

Harlemum, Hispanâ murum cingente coronâ,
Tramite jamque rotas, jamque negante rates:
Non fortes animi, Cerealia munera desunt
Fortibus: heil Patriæ sat fideique datum:
Dixit ad astantes, Me invitam dedere cogor,
Invictamque: same jam nisi victa forem.

LEGENDO, ET SCRIBENDO.

PETRVS SCRIVERIVS

Op het Beleg van Haerlem.

Wat eendragt al vermag van burgers en soldaeten,
Die voor de vrijheyd het leven willen laten,
Heeft Haerlem wel betoond, en Spanjen wel gesmaect,
Als Spanjen 't leger hier om Haerlem heeft gemaect.
Vat sijnder duysenden van Spanjaerden gebleven!
Vat heeft Duc d'Alf voor ons al volk en geld gegeven!
Hoe heeft hy ons vergeefs met menig duysend klood
Van grof geschut begroet! hoe menig duysend schoot!
En waerder schoon gebreck van burgers ende knechten,
Sy gaven't noch niet op, de vrouwen willen vechten.
Verbreekt Maraen de wal, sy word met alle mage
Van man, en vrou, en kind, zweer in't gedweer gebragt.
Sy harden't e'samen ayt, hoe fel het ook mag vriesen,
De kou verkleumt niet, men siet ze niet verliesen
Noch handen, nochte hert: en of de Son ben slak,
Noch saegt gy noyt aen hen dat hun de moed ontrak.
Hier-tuschen Frederick, so sietmen u verstijven
En uwe knechten ook het hert in hunne lijven.
Hy is niet wel te vreen dat onse svacke Stad
Sich so niet overgeeft als hy de hoop wel had.

Het tellen Van de LeeV VVerd Van de Son bereden,
 ALs Haer LeM door't geVVeLd der Spanlaerds Is Verreden,
 En droeVig opge/Lockt, bedorVen, en Verbeerd,
 Na dat sijn siCh so Lang en dapper had geVVeerd.

Oorlogs-geschiedeniszen ten platten Lande om de
 Stad van Haerlem, in Kermerland. ende
 Waterland.

Ondertuschen dat de Belegeringe der Stad Haerlem duerde/ als
 mede na haere veroveringe van den Spaenschen/ sijn enige dingen
 alhier ten platten lande in Kermerland, ende daer ontrent/ boorgebal-
 len/ die ik niet ondienslig en achte by dese gelegenheyt in dit mijn
 Werk mede te gedenken/ ende te verhangen.

Ende eerselijck heeft de Spaensche Ruyterije den 16. Januarij
 1573. het Dorp van Vyrgest wel ten halven afgebrand/ ende ontrent
 zeltig ofte zebentig hupslupden vermoord/ ende doodge-slagen. Ook
 hebben sy de Dorpen van Kastrekorn, Limmen, ende Backum geplon-
 derd/ ende den armen hupslupden groote schade ende overlast gedaen.

Nocht na de veroveringe der Stad Haerlem dede de vijand onder
 den Oersten Antonis van Cambergen/ Luytenant van den Grave
 van Volzu/ eene inval in V Waterland, alwaer sy ons krigsvolk dat twe-
 nig was seer dyng/ ende benaude: die de Oerste Sonop terstond
 derwaerts aentrock/ ende dede alle blijt om den intocht vanden vijand
 te slupen. Hier werde dierwils geschermitzeerd/ maer die van

Westvriesland door de menigte der vijanden verheerd sijnde moesten
 de schanze te Landsmeer, niet de dorpen van Suyderwoude, Sinderdorp,
 en Broek den vijand in handen laten/ die hier door nu alles in hadde van
 Zaenredam af tot aenden Nieuwendam toe, ende sloot so onse schanzen
 van malkanderen/ dat de een den anderen geen ontzet van volk nochte
 toevoer van nooddzust konden doen/ van alleenlijck ter see/ ende dit
 noch kommerlijck/ ende niet groot verpshel. Niettemin behielden die
 van Westvriesland darmael noch de schanz ende het doorp van Schelling-
 woude, Ypordam, Rarop, ende queten sich byzomelijck naer de klepne
 magt die sy hadden: doch moesten niet lang daer na de selve mede door
 den vijand in rupmen/ het welcke eene seer sobere gelegenheyt door die
 van Waterland veroorzaekte.

Ook hadde de vijand in het gedeelte van onse Landstreke eene groo-
 te magt Alzendelf, ende poogde daer upt de omleggende dorpen ende
 schanzen, van de onsen aende wesijde, van gelijken te vermeesteren/
 ende al meer ende meer in te hozen/ het platte land by den winterrijd

Oorlog-
 sche Ge-
 schiedenif-
 zen in Ker-
 merland,
 ende om
 Haerlem.
 Vyrgest,
 Kastrikorn
 Limmen,
 en Backum
 vande Spaē-
 schen ver-
 brand, ende
 geplon-
 derd.
 Spaensche
 inval in
 V Water-
 land.

in harden voyst afte lopen/ ende met haren ende blaken te vernies-
len. Ten welken eynde Don Louys de Regur/ en/ Groot-Com-
mandeur van Castilien/ na dat hy het Gouvernement in plaetse van
den Hertog van Alba hadde aengenomen/ ook in de voords/ tot een
van sijne eerste werken/ recht na het nieuwe jaer 1574. op het aenhou-
den van die van Amsterdam/ noch ontrent drie hupsend nieuwe knech-
ten/ so Waelen/ als Hoogduitschen/ tot versterkinge van de oude gar-
nisoenen/ in Waterland/ ende meest na Aszendelf/ heeft gesonden. Sp
hadden de paerden nu ook al met scherp beslagen/ ende 400. nieuwe
ijs-sleden doen maken/ behalven die gene diese sjaers te vozen had-
den overgehouden/ die meerder in't getal dan de nieuwe waren. Daer
God Allmagtig versagt/ ende gaf/ dat de paerden den ganschen winter
op't ijs niet en quamen/ ende bespottede also hun boos ende verderfe-
lyk booznemen in sijnen hoogen hemel.

Kromme-
nise by de
Spaensche
ingenome,
ende ver-
brand.

Half Februarij begon t'enige dagen byj wacker te vriesen/
ende bragt so veel hy/ datmen de binne-wateren bequaemlyk te voer
konde overgaen. Daer op sijn voords den 10. dito de Spaenschen
des morgens heel vroeg ontrent half seszen by de vijfhonderd sterck
van Aszendelf na Krommenise getogen om de schanse aldaer in te ne-
men. Hopman Aker/ die aldaer in besettinge lag/ den aenslag vernie-
mende/ kreeg sijn volk in wapenen/ ende trock met hun ende sommige
hupsclupden den vijand in't geinoed/ ende hield hem met gestadige
schermutzinge wel drie uren op. Schreef mede inder tijt na Hopman
Koen van Steenwijk/ die niet wijd van daer gelegen was/ om bystant/
die hem voords enige zoldaeten ende hupsclupden te hulpe schickte.
Daer also het Land dooz den voyst alom open lag/ ende de hupsclupden
gewaer werden datter noch wel ses ofte seven honderd van bytgeest
achter Krommenise om quamen/ trezende omzingeld te worden/ so
namen sy de blugt/ ende daerna ook de zoldaeten desgelijck/ so dat de
Spaenschen het Dozp vermeersterden/ eer die gene die in de hupsen
waren sulck gewaer werden/ waerover enige op de plaetse bleven/
ende de andere bergden hun lijster nauwer nood/ ende bloden sonder
getweer na Knollendam. De tozen van Krommenise verbrande by
versumpentijze van een buer-teyken/ dat sy daer op gesteld hadden/
ende de Spanjaerden staken ook voords een deel van het dozp aen
byand.

VVestzanē
deigelijckx.
Golvring-
tiggedek
vvaerdige
daed van
eenen Huyf
man van
VVestzanē

De vijand verholgde hier op sijne victorie/ ende ruckte na VVestza-
nen/ alwaer twee haendelen Staaten-besettinge lagen: maer die berlie-
pen t'voords/ ende gaben het dozp ten besten/ het welke van den vijand
mede werde geplonderd/ ende afgebynd/ den armen hupsclupden van
hurs ende hof in verbaesdheyd blugtende/ om slechts hun leven daer
van weg te byagen.

In dese schietelijke blugt ende verbaesdheyd geschiede eene daed van
eenen Huyfman van VVestzanen, de onsterfelijdheyd ende eenwige ge-
bachte

bachtenisse oberwaerdig. Want als een pder vast om een goed heen-
komen uitsag/ ende doende was om in die onverwacht ong/ val inder
haest een wepnig van sijne waerdste ende gereedste goederen/ so veel
mogelijk was/ met sich te nemen/ so bondmen desen alleen bekom-
merd ende besig om sijne oude Moeder/ die dooz de jaeren haer gang
benomen was/ met sich te voeren/ ende te bergen. Ende also hy gene-
de byder hand en hadde/ ende sy missechten te swaerlijvig ofte gebrue-
kelijk was om op de schouderen te dragen/ so sette hyse op eene berrie/
ende sleepte met een tou voorsz. Maer also dit seer langzaam in sijn
werk ging/ sagen de Spanjaerds hem/ ende liepen na hem toe/ de
welke hy onder eene wal ofte in't riet ontschool. Als sy nu ter plaet-
se quamen/ ende de oude vrouwe alleen op de berrie sagen sitten/ wa-
ren sy verwonderd/ ende gingen beschaemd weg/ sonder haer in't min-
ste te beschadigen. De Soon quam weder upt sijn schup/ ende sleepte
al weer aen/ ende op een nieu/ so lang/ tot dat hy sijne oude Moeder
dooz de Westerpoozte te Doozn bragt. Doozwaer een sonderling
exempel van getrouwe liefde eens kinds jegens sijne moeder. Dat
heet vader ende moeder eren! Ende hier in heeft Holland/ dat sy
roemen en inde schale leggen mag tegens de twee Gebroeders van Si-
cilien/ die hunnen ouden Vader ende Moeder op hunne schouderen
weg droegen/ doe de Berg Etna alles daer ontrent met vuur verbul-
de/ ende verbrande/ ofte dat sy by de getrouwheden van Eneas stellen
ende vergelijken mogen/ die sijnen ouden Vader Anchises upt den
Trojaenschen brand op sijne schouderen desgelijck wegnam/ ende
verloste. Want het verpheel en was hier veel licht niet minder/ ende
de arbeid dooz de langte van den wegschier onmogelijk/ ende ongelof-
selijk.

Ook werde Oostzanen op desen tocht van den vijand ingenomen/ Oostzanen
geplonderd/ ende verbrand. ingenomē,
en verbrād.

De Hoplieden deser bloode hasen ende weglopers wisten ondertu-
schen hunne schandelijke vlucht by Sonop noch te beglimpen/ ende te
verbedigen/ mits dat sy boozgaven datze gebruek aen krupd ende lon-
ten hadden/ waerom sy te bozen aende Gebeytuerde Straeten van't
doozder quartier in tijds geschezen hadden/ sonder de selve te hebben
bekomen/ ende datze na Woerner ende Alfz getogen waren/ waer aen
wel meest gelegen was/ alwaer sy nu wel vijftuandelen sterck by den
anderen waren/ om den boozderen in val van den vijand te beletten.
gelijk ook twee haendelen Staten-besettinge op't half lagen. De
Overste Sonop was ober dit verlies/ ende verloop der zoldaten
gansch seer r'onhzedē/ endesond in aller haest krupd lonten en lood
aende Kapiteynen die te Woerner by malkanderen gekomen waren/
met commissie ende last aen Hopman Jasklaes Kapitein/ om ober
de selve te commanderen/ ende te gebieden. Maer Kapitein sloeg
de gemelde commissie beleeft delijk af/ sich onschuldigende op sijne jonk-
heyd

hept/ ende oerharenthept/ om over andere Kapiteynen te gebieden/
die ander waren als hy/ ondertuschen den Overtien Sonop hertelyk
bedankende vooz de gedaene ere/ met belofte de selve met alle getrou-
we diensten vooz het Vaderland ten allen tyden te sullen verchuldigen/
ende den genen die Sonop in syne plaetse soude gelievent te stellen in
alles te gehoosamen.

Sonoy kōt
te VVor-
mer.

De Oerste Sonoy quam daer op selfs te VVormer, ende selbe op
alles goede opzē/ ende vertrock na Burmerpude/ alwaer hy sich eni-
gen tyd onthield.

Die van
Ilsf, VVor-
mer, en her
Kalf bijten
het vwater
op, ende
makē eene
Schanze by
VVormer-
veer.

Die van Ilsf, Wormer, ende het Kalf hebben alom het water daer
ontrent doen opblyten/ om vooz den aen ende inbal der vijanden verse-
kerd ende bezygd te sijn/ so dat sy te samen in eene byt begrepen wa-
ren.

Behalven dese byt hadden de onsen tegens het Wozmerbeer
over aen de Daen op den weg van Wozmer eene sterke Schanze
gemaakt/ daer Hopman Aker met syn vaendel knechten op lag. Ende
also Wozmer redelyk met volk beset was/ so blugte de huyflupde daer
upt meest alle dorpen daer ontrent het beste van hunne goederen: enige
quamen ook met wyf ende kinderen/ om sich gedurende den byst al-
daer te onthouden/ meynende datze daer so goed als versekerd waren.

Kromme-
nise vvord
byde onsen
vverderom
ingenomē.

Daer na werden Kupchaber ende Koen van Steenwijk met hunne
vaendelen na Krommenise geschickt: waer van de vijand t Alzendelf
werde herbewitigd/ die vooz de onsen meynde gereed te wesen. Daer
sa elken anderen sochte vooz te komen/ ende by nacht trocken/ qua-
men de onsen ongehaerlyk een quartier uers vzoeger/ ende hadden t
Woz nu al in als de vijand aengquam. Daer viel eene swaere scher-
mutzinge/ de onsen soekende den vijand upt te houden/ ende dese daer
entegens de onsen te verdyjben/ welk so vanden rechten midder-
nacht tot den lichten dag toeduerde: op welken tyd de onsen die het
hoordeel in hadden den vijand op de blugt kregen/ ende herbolgden
hem sterk een goed stuck na Alzendelf toe/ nter sonder groot verlies
vande sijnen. Onlangs daer na werde Kupchaber van Krommenise
wederom gelsicht/ ende te Wozmer in sijne oude besettinge geleyd.

De Spaen-
sche nemē
VVormer-
veer, ende
VVormer
in.

Middeletijd versonden de Spaenschen t Alzendelf de gelegen-
hept van Wozmer/ ende Wozmerbeer/ het wepnig volks/ by dat sy
waren/ de slappe wacht die sy hielden/ ende den goeden buyt daer sy
op blanden. So quamen sy tuschen die ende vier dupsent sterck/ op
enen wozgen/ als seer mistig was/ ende overbielen eerst Kapiteyn
Aker/ die te Wozmerbeer lag/ ende sloegen tmeeste volk eer sy ge-
waer werden datter enig onraed was: also sy sich byten de schanze
begeben hadden/ ende om hun gemakke wille over de byt in de huy-
sen lagen/ het welke wel eene groote rockeloothept was/ nadien de
vijand so na by was/ ende de wateren toegebroesen/ datmen van alle
siden op hun konde aankomen. Dit beschrikte sijnde/ paszeerden de
byt vooz met schuyten ende pzanen/ ende wat sy by der hand vonden/
ende

ende namen eerst de schanze in/ sonder tegenstand/ also daer niet een lebendag mensche binnen was. Daer op verbeelden sy sich in vze hoopen/ ende trocken niet den eenen recht toe recht aen op Wozmer/ ende niet de andere twee een weynig van ter syden om/ sonder dat sy dooz den mist gesien konden worden/ vooz dat sy 'dooy op't lijf waren. Die van binnen raekten hier dooz hoorde in alarm/ ende stelden sich tot tegenweer tegens die gene die recht in trocken: maer terstond stende/ dat de vijand ook noch van twee andere syden aequaam/ vzezende omringd te worden weken na het achterepnde van het dooy/ alwaer sy sich in slagorde setteden/ ende den vijand het hoofd mannelijk boden/ ende na eene wijle bechtens inde blugte dzeben. Maer also enige van hun inde kerke weken waren doolake dat de onsen den hoor naemsten hoop/ die aen't blugten waren/ niet en durfden volgen/ vooz dat sy de kerke wederom klac/ ende vzy hadden/ om van vozen ende achteren niet teffens aengegrepen ende beset te worden. Terwijl sy nu daermede doende waren/ vergaderde de blugtende vijand wederom by malkanderen/ ende kroop by een/ ende dede eenen nieuwen aenbal met sulken geweld dat de onsen geheel ontdaen werden. Enige bleben binnen't Dooy herlagen/ andere verzonken in hunne eyge vgt/ maer't meestendeel quamder af/ ende onder anderen Ruphaber die ter nautwer noot dooz de getrouwiched van eenen sijnder lijf schutten ober de vgt werde geholpen/ ende het gebaar des doods ontvlugte. Dit gevecht duerde dze uren lang/ ende gaf den huyflupdr vgt om sich met hunne vrouwen ende kinderen te bergen/ hoewel seer kommerlyk: want daer en was geen ander open dan ober de vgt: en so moesten sy by winterdag eenen grooten weg na Burmerepnde/ dat hun't naefte was/ met natte klederen gaen/ eer sy in versekeringe quam. De djk tuschen beyden kriede ende was swart van menschen ook dickwils so dat sy malkanderen van boven neder dzongen. Het was (voozwaer) een deerlyk schouspel so veel mannen/ met vrouwen ende onnossele kinderen/ upt hun welvaren te sien blugten/ nat ende schier stijf van koude/ met so een geschrey als een pder by sich selven denken mag/ komende tot vzeender lypden hups/ inden winter/ ende sonder iets van hunne goederen met sich te vzenge. Maer't schijnt datmen veel om't leven doet. Wypd vooz huyd/ ende alles wat een man heeft dat laet hy vooz syn leven. Het werde noch vooz een groot geluck gerekend dat de vijand hen niet en vervolgde/ het welke vooz den mist toequam: want so de selve hen inde aankomste der vijanden hadde verrast/ ende verraden/ so was hy hun nu wederom een groot behulp om den dood te ontkomen/ overmits het weynig gesichts dat ter was/ also dat de vijand niet en wist waer hen en dat hy soude volge. De Spaenschen sleepen ende verbragten terstond al den heupt na Alzandelf waer mede sy wel eene gansche weke besig ende doendewaren. Als nu de Spaenschen van Wozmer ende Alz albus meester waren

ten/ verſchanſten ende verſterkten ſp ſich aldaer/ om al voorſdaen de-
 ver in te vozen. De Oberſte Sonop maakte deſe nederlage voorſda
 den Prinze bekend/ ende dat de vjand welbzje dypſend ſterk/ ende
 Werdugo daer ſelfs in perſoon was.

Het Kalf
 word by de
 Spaenſche
 belegerd,
 en verlaten,
 beneffens de
 andere ver-
 overde
 Dorpen, en
 Schanzen
 in VWater-
 land, die ſy
 ten deſe
 afbranden.

De Staeten van het Noorber-quartier waren hier dooz niet
 wepnig verſlagen/ vzeſende dat de vjand de ſterke Schanze van't Kalf
 ook mogte aentaſten/ende vernieſteren/het welke noch grooter ende
 ſwerder verlies booz den ſtaet van't land ſoude weſen: gelijc ook de
 vjand boozds daer na trachte. Durnerepnde lag ook genoeg open/
 daer Sonop met het baendel van Kapiteyn Kerpnier Sittert binnen
 was gelegen. De andere geblugte zolbaeten werden in Durner-
 land te Zpendam ende ſteck in beſettinge geleyd/om voorber inbren-
 ke te verhoeden. Het verloop der zolbaeten werde haſt verſchoond/
 ende onſchuldigh/ dooz dien dat de vjand dooz hulpe van enſge hups-
 lupden tot bzje ofte vier plaetzen ober de vijten was geholpen/ ende
 dat de dorpen in die quartieren al in lange ſtreken leggen daerinnen met
 den bozſt in alle plaetzen aen kan komen. Die van het Noorber-
 quartier maakten terſtond veele ſchupten/ ſchepen/ ende galeghens
 gereed om met het open water de Schanze van het Kalf te ontzetter/
 ende den vjand te rugge te bzjven. Waer de Spaenſchen werden
 in het midden van Waert by den Groot-Commandeur op onthoden/
 om beneffens het ander krijgsholk dat in Holland was den tocht van
 Graef Lodowijck van Paſſou te beletten: waer dooz niet alleen deſe
 Schanze/ maer ook die van Nieuwendam/ ende andere Waterlands-
 ſche Vijken van den vjand verlaten werden. In't aſtreken ver-
 branden ſp Krommenijs boozds af/ Krommenijerdijk, VVormerveer,
 ende andere plaetzen. De verlatene Schanzen werden wederom by
 de onſen met krijgsholk beſet: alwaer ook veele hups lupden wederom
 op hun goed trocken. So werde deſe hoek lands booz eenen tijd van
 den vjands geweld wonderbaerlijc ende onberwacht bezijyd/ ende
 verloſt.

De Spaen-
 ſche komē
 wederom
 in VWater-
 land.
 Hunne miſ-
 luckte aen-
 ſlag op
 VVormer.

Na dat nu de Groot-Commandeur den Grave van Lodowijck op
 de Nockerhepde hadde geſlagen/ heeft hy ſijn krijgsholk/ dat hy upt
 VWaterland gelijc hadde/ wederom herwaerts aengeſchickt/ het wel-
 ke ſich gelijc te vozen meſt e' Aſzendelf onthiel.

Deſe namen eenen aenſlag op VVormer booz op Pynſterdag/ende
 quamen ontrent 1400. ſterk eerſt tot Wozmerbeer/ ende lieten ſich
 daer met ſchupten/ende inſonderhep met eenē grootē Pont oberſette
 op de Schanze tegens Wozmerbeer ober/ die doe ter tijd onbeſet lag/
 ende trocken al ſtillekens den ſmallen weg langs na Wozmer booz/
 mepnende die van binnen op't lijf te weſen/ eer ſp ergens op dachten/
 ofte het minſte moogen gewaar worden. Doch werden van eenen
 hupsman geſien/ die smorgens heel hroeg buyten op ſijn land was/ de
 welke in haest na hups liep/ ende ſijne bueren optwekende met den
 roep

roep bande komste des vijands het geheele Doorp voorz in alarm
bragt. Ondertuschen liep hy met twee ofte drie die geteed waren
voor uyt/ ende haelden sekeren praem dwers op den weg/ dien sy op
sijn kant stelden/ ende schoten also van achter dese bozsweringe ter-
stond met een roer tot den vijand in. De vijand noch niet heel dicht
sijnde schoot wederom: doch siende sich ontdekt/ hiel stil/ ende beried
sich of hy boozdtrecken soude/ ofte niet. Dit weynig zemmelen ende
bertoeven verbodde den geheelen aanslag: want middeler tyd quam
de twee ofte drie vaendelen zoldaten die onder Cete Bettinga binnen
Wozymer lagen/ ende boozd de Wyzbuyters/ ende andere hupfluyden
in't geweer/ ende begonnen tegens den vijand te schermutze/ die sich
eerst vroomlijk meerde/ so lang als hy van sijn volk gesterkt werde
dat noch reys op reys van Wozymerbeer over voer. Waer also eene
onser Galegen jupst daer ontrent op't water lag/ ende het schieten
hoorde/ quam met noch enige Wyzbuyters- Jagten op het geluyd aen/
ende siende den vijand vast overbaren/ schoot de Pont met volk met
al in den grond/ ende verstopde de schuyten. Dit gebaen sijnde/ sette
voorz de eene reyse voorz ende de andere na dwers door den vijand
heen/ die op't land tegens de onsen schermutzeerde. De Spaenschen
hier door verzaegd sijnde/ namen eerst den wygh met opzeye nabe Schan-
ze die op den kant van den Saen lag/ ende achterna de verbaesdheyt
aenwazende met eene volle blugt. De traegste in't lopen werden
den ganschen weg langs geslagen: de anderen kregen de Schanze wel/
maer de onsen/ diese vervolgden/ dzongen met hun te gelijck in. De
Galeje toegide ook ter selver tyd sterk tegens de Schanze aen/ so dat
haer pen inde wal bleef steken. Daer waren ontrent 100. van den
vijand binnen/ veel licht meer als die gene diese najaegden: maer de
vzeft was so in hun/ dat niemand sich te weer en stelde/ als ofze geene
handen en hadden/ maer lieten sich dood slaen als een hoop scharpen/
sonder dat iemand gebangen genomen werde/ ofte ook het begrip
hadde van te blugten: so dat van ontrent 900. man die overgekomen
waren nauwlijck een man ontquam/ sonder dat iemand van dese sijde
bleef/ ofte ook in het alderminste gequetst werde. Dese hoop gemact
sijnde/ voerende onsen tot den rest ober/ die noch aende ober sijde wa-
ren/ ende middelertijd ober veld recht toe recht aen na Wzendsel toe
lepen/ maer booz eene groote wateringe gesteypt/ ende achterhaelt
werden. Dese hebbende de selve vzeft in't lijf/ liepen een deel in't wa-
ter/ ende verdzonken sich selven/ andere werden op de plaatze ter ne-
der gehouden/ behalven 290. die levendig gekregen ende gebangen
genomen werden. Ende dit ging so licht in sijn werk/ dat een zoldate
dichtwils vier vijf ofte ses gebangens hadde/ ende bragte niet een
tootjen aen een gekoppeld binnen Wozymer/ daer sy eenen dag twee
ofte drie gehouden/ ende nader hand den 1. Junius van daer na Wozy-
mer gesonden werden: waer van den 4. dito anderhalf honderd Hoogdwyl-
schien

schen met Harbeels op de stede gebragt/ ende buyten boord gesmeten/ ende verzonken werden: sijnde het selve een vande haerste stricken die staende den oorlog aen dese sijde geschiedt sijn: hoewel het onbetwisten eene oorzaak was/ dat de Spanjaerden/ die't voorsz. al doodfloegen wat sp in handen kregen/ daer na wat beleefder met hunne gevangens omgingen/ dewijle sp sagen datmen hun met de selve mate wederom begon in te meten: ende so pleeg het eene mes het andere wel veertijds inde schede te houden: Des anderen daegs souben de Waelen ook uytgeboerd worden: maer also daer andere last van't Hof quam/ so beviel den sp het leven/ ende werden daerna tegens enige van de onsen gelost.

Tocht van
Sonoy na't
Barnegat.

Ik hebbe boven verhaelt/ hoe dat de vijand door sijne groote magt tegens de onse den ganschen Waterlandschen Dyk vermeerderde ende heroverd hadde/ waer door de onsen de Stad Amsterdam so dicht niet en konden sluyten als wel voorsz. heeren: want of schoon de Wyhuypers (die den Westzaener Tozen veel tijds tot een uprijck hadden/ ende van daer door Amsterdam sien konden wat scheyen in ofte uyt voeren) jointijds ter sluyp op het W quamen/ ende den eenen ofte anderen buyt van daer haelden/ ende door het Barnegat inkregen/ dat sp tot dien eynde tusschen Zaenredam ende Westzanen inden Dyk gegraben hadden: so geschiede dit nochtans so daeglijck niet/ ende ook niet sonder swaerichheid ende perikel/ also de vijand hen dickwils int wederkeren op den kant van het gemelde Gat waernam/ ende besprong: so dat die van Haerlem ende Amsterdam noch ordinaerlijck/ hoewel niet conbop/ tot malkanderen mogten op ende af vare, tot groot gerijf van den vijand. Ondertusschen bedachte de Overste Sonoy eenen seer gewichtigen aenslag/ niet alleen om die van Amsterdam wat meer te kort-bleugelen/ ende te quellen/ maer ook om Haerlem te vernouwen/ ende wederom in handen van den Prinze te doen vallen als mede om geheel Noorderland door den vijand te bezijden. Hy schreef tot dien eynde aen sijne Excellentie/ dat hy daer toe voorsz. goed insag/ dat die van Noordholland het Barnegat souben bemagtigen/ ende met eene sterke Schanze versterken/ ende dat die van Supdholland ende Seland mosten sien meer te worden vande Schanze van het Duys ter Hart/ tegen over het Barnegat op de andere sijde van het W gelegen/ die de Amsterdammers hadden opgeworpen ten tijde als sp niet hunne blote op't Wey quamen/ ende den onsen dat afhandig maekten/ gedurende de belegeringe der Stad Haerlem. De Prinze vond desen aenslag seer dienstig/ ende nodig/ ende schreef aende Gedeputeerden van het Noorder-quartier dat sp gemelden aenslag op alle manieren souben helpen bebozderen/ met bevel aen Sonoy/ dat hy met den eersten ende in alle naersighejd hem soude laten weten tegen wat tijd hy soude mennen haertog te wesen om synen aenslag int werk te stellen/ op dat hy die van Seland in tijds mogte ontbieden wat sp te doen souben hebben

hebben/ gelijk hy ook die van de Admiraliteyt van Supdholland soude laten gereed maken wat tot eenen aenslag van sulken gewicht aen hunne syde van node soude wesen. Dien voigens heeft Donop den 5. April 1575. den Prinze den dag doen ontbieden ende aendienē/ wanneer hy synen aenslag op't Barneгат meynde ter hand te nemen/ verloekende dat syne Excellentie eben op den selven tyd sonder saute de Schanze van het Wyys ter Hart wilde laten bestoken/ ende aengrypen/ op dat sy hunne aenslagen te gelijk mogten in't werk stellen/ ende wat nuttelijck dooz de gemeene sake verrichten. Waer op toog Sonop den 7. dito der waerts aen/ ende nam het Barneгат geluckelijck in/ ende beschaupte sich aldaer inder yl volkomelijck naer wil/ en wensche. Maer also de Gedeputeerden van het Noorderquartier Sonop gerne nodige ende genoegzame hulpe van schepen toe en schickten/ om de plaetze in te houden/ wat moeyte hy ook daer toe dede/ en die vā Supdholland mede te lang op hunnen aenslag slieden/ ende stille laten/ ende ook tuschen de Supd ende Noordhollandische enige geschillen over dese sake resen/ so is de gansche aenslag byzucher loos afgelopen/ ende de gemaelte Schanze van het Barneгат dooz dwang vande Amsterdamsche schepen wederom verlaten/ na dat de onsen seuentten dagen aldaer genesteld hadden.

Middelē tijt liepender groote geruchten dooz het land van swaere kriegs-toerustingē van den Grooten Commandeur/ die niet al vergees en waren/ want lillis van Barlaymont, Here van Hierges, in dien tijt Gouverneur van Holland/ Seland/ ende Utrecht/ aende syde van den Koning/ ruckte den 27. Weg met ses duysend te voet/ ende sephen honderd paerden dooz Utrecht/ Amsterdam/ Daerlem/ ende Beberwijk/ na het Noorderquartier tot aende Meel-molen van Schorel, alwaer het boetholk is gebleven/ also het selve so haest niet en konde volgen/ ende trock met syne rupterje na den Slaper, om Schoreldam en Krabbendam te overrompelen/ ende den weg te openen om het ganck Noorderquartier ten platten lande teffens af te lopen/ ende aen kolen te leggen. Maer also hy de Schanzen wel beset vond/ ende het kriegsvolk wel op hunne hoede/ heeft niet met allen anders uptgericht/ dan dat het boetholk/ welck ontrent de Schozelsche molen rustede/ terwyl de Here van Hierges met de rupterje hooger aen toog/ sommige huysen ende hutten daer ontrent plonderde/ ende met gemelde molen afzande/ welcke byzand wijd ende breed gessen werde. Waer op trock hy wederom na de Beberwijk/ daer hy vyfrien dagen stil bleef/ n/ derwachtende de reste van het leger die op desen tocht niet geweest en waren/ waerna hy in haest opgezoken ende te rugge gekeerd is na Buren/ dat hy belegerdende ingenomen heeft. Dese aenslag des heijgh verraed/ gelijk dan de Oberste Sonop ende de Gedeputeerden van het Noorderquartier van alle kanten beruytighd waren/ dat de vij-

Aenslag
der Spaen-
schen op
Schorel-
dam, ende
Krabbendam
mif-
lucke.

and aldaer eenen aenflag op handen hadde/ ende dat heel vzeemd volk ten platten lande sich tot dien eynde onthiel/ om op seker tepken van den vjand (het welke men meynde den Schozelschen brand getweest te sijn) ook allerwegen/ ende in alle Dozpen brand te stichten/ waer door dan de hupslupden ypt de Schanzen na de Dozpen soudén lopen/ op dat de vjand aldaer minder tegenstand mogte binden/ ende meerder kanze ende gelegenhepd hebben om de Schanzen te vermeesteren/ ende dat sy daerom goede wacht soudén houden/ ende op de sulke goede acht nemen/ gelijck ook geschiede/ want Sonop en dede de Schanze alom niet alleen met meer krijgsvolk ende hupslupden wel besetten/ maer belaste ook alle Schouten van de Dozpen op al het vzeemd volk nau onderzoek te doen/ ende de selve in verlekeringe te nemen/ door welken goeden toetsicht men meynde dat den vjand sijn voornemen soude mislucht wesen: want als hy de Schozelsche molen ende huppen tot cene leuse aen brand stach/ op dat die van binnen ook beginnen soudén/ so en durfde sich niemand openbaren: waerom de vjand den selfden weg dien hy gekomen was onberrichter sake wederom inoste af trecken. Daer sijn vzeemde dingen ober desen handel boorgeballen/ ende seer wyerde ende ongehoorde manieren van pijnfingen boorgemmen/ om de waerhepd van dese sake ypt te binden/ die de sinnelijcke Lefer by onsen vermaerden Histozi-schijver Pieter Boz binden kan/ die sulcx/ gelijck alleg/ seer rijckelijck ende wijsdustig yptstrijkt/ ende verhandeld/ also ik geenzins nodig geacht hebbe de selve alhier te verhaelen/ op dat sulcx mij niet al te wijsd ypt mijn spoor ende pad af en leyde/ ende te lang op en houde.

Spaensch
Schip op
het Haer-
lemmer
Meyr ver-
overd.

Den 6. October waren de Spaenschen met tien schepen op het Haerlemmer Meer/ ende vertoondén sich ontrent de Gude wateringe alwaer de Hollandische eene Schanze hadden/ waer in Johan Scheter met sijn vaendel in besettinge lag/ die doorzds met sijn zoldacten op vijfschepen is geballen/ ende des vjands tien schepen nagerucht/ ende hebben het beste schip met het geschut genomen/ ende al't volk daer op doorshoten/ doorsteken/ ofte ober boord geworpen: soudén ook meest alle de schepen vermeesterd hebben/ ten ware datter vier boeijers van Haerlem waren gekomen/ waerom sy met hunnen roof met victorie na hunne schanze werken.

Vrijbuy-
ters nemen
den Con-
vojier van
Amster-
dam.

Ontrent den Oegst 1576. werde de Convojier, die tuschen Amsterdám ende Sparendám op het Veer voer/ met volk ende geschut seer wel doorstén/ van onse Wrijbupters genomen/ als het schip maer een wepnig van de Stad afgebaren was. De Wrijbupters hadden hier van hunne roey-jagten/ ende quamen daermee van hier sijden gelijck aen/ twee van vozen/ ende twee van achteren/ sonder dat sy om't schieten van den Convojier in't minste swichteden. Dicht aen boord staemende schoten allegader los/ dat niemand een hoofd boven mogte staen/ ende vielen op't schieten terstond ober/ so dat de Convojier niet eens

zeng tot tegentweer en konde komen/ maer was in eenen ogenblich tijds vernieest. Als sy hem nu in hadden/so meynen sy hem dooz te gat inden Dyk dat by Zaenredam was na Doornier te brengen/maer daer komende vonden 'tselbe gat met twee haendelen Waelen beset/ die op hunne wederkomstige vasten: dies namen sy eenen moed upt het gevaer/ ende syzongen met hunne roers ende verjagers aen land/ ende trocke sonder enig omsien recht blindelings onberzaegd tot den vijand in/ die wel ses tegen een was/ ende dzeven hem eerst met geweld van het gat/ ende bragten daerna hunnen buyt daer behouden dooz. Diergelijke seften deden sy verscheydenmael / vooz de nakomelingen bphans ongeloselijck/ ende nochtans waerachtig.

Den 15. October verliet de vijand de Schanzen op den Diemerdijsk ende Barnegat. Des abonds ten vijftien rupinden sy ook de Beverwijk, ende het Huys te Alzumburg. Die bande Beverwijk bresende dat het volck van Sonop het selve vernemende hun voozds mochten komen beroben ende onweltdigen 't gene de Spaenschen daer noch gelaten hadden/ hebben des morgens hzoeg den Oversten Sonop van't bertreck der vijanden verwittigd/ met bede hen in bescherminge te willen nemen/ op dat hun geen onheyl van onse zoldacten en mogte overkomen. Sonop heeft daer op voozds sijn volck daer hen geschickt met scherpen last niemant der ingesetenen ende huyflurpen te beschadigen. Den 2. Januarij 1577. verliet en berliep de zoldacten van La Margelle/ Vice-Gouverneur van Haerlem/ de Schanze van Zaenredam, ende den 8. dito de sterckte van Sparendam desgelijck/ de welke by den Kolonel Belling werde ingenomen/ ende met volck beset. Ende also om den binnen-baert tuschen Holland ende Westvriesland aendese plaetse seer veel was gelegen/ so werde de selve by hem op een nieu dapper gesterkt/ waer toe enige Pijoniers upt Supd en Noordholland dertwaerts aen werden gesonden. Hier dooz werden Haerlem ende Amsterdam van malkanderen afgescheyden/ ende Haerlem ook enigzins beset. Waerom ook de gemelde Kolonel voozds last kreeg al't goed dat na Haerlem ging/ op te houden: sonder nochtans aen't garnison ofte burgers enig ander leed oft vjandschap te betonen/ van wegen de Pacifiratie ofte Vrede-handelinge van Gent/ die middelertijd werde besloten. La Margelle Luytenant van Berdugo/ binnen Haerlem leggende/ heeft ontrent desen tijd vjand-bziven na den Hage ende de Dorpen van het West-quartier gesonden/ ten eynde dat sy tot onderhoud van sijne knechten binnen Haerlem/ hunne Gedeputeerde souden senden om van wegen de betalinge met hem te verdzagen/ ofte dat sy anderzins soude g'noodzaekt wesen de selve by vjandschattinge ende plonderinge met geweld te halen. De Staeten van Holland sulck verstaende/ hebben entse vanden zoldacten tot Noordwijk gesonden om gemelde in't lande vjandschattinge te beletten: waer op de knechten van La Margelle binnen Haerlem

De Spaenschen verlaten Diemerdijsk, Barnegat, Beverwijk, Alzumburg, Zaenredam, en Sparendam.

bleben.

Verlofzinge der Stad
Haerlem vande Spaeschen, ende
haere vverderbréginge onder
den Prinze van Oranjen door de
Vredehandelinge
van Gent.
VINDE X
LIBERTATIS.
Vive Oran-
ge!
Vive Nas-
sou!
Vive les
Gueux!

Ons staet was seer bedroefd/ de Wyghepd was verlozen/
De Gods-dienst afgeschast/ daer was noot quaed gebozen/
Of 't lag ons hier ten hals/ so lang die wyde gast
Ons drukte met sijn jock/ en swaeren oberlast:
Tot dat de Opper-heer dit onweer heeft verdozen/
En ons weer Salighepd en Wyghepd gegeven/
En 't boos Egyptisch jock/ en loose Babels-magt
En leydig Baals-strick van onsen hals verkragt.
So heeft de goede God sijn harde tucht en slagen
Van sijne swaere hand sijn kind' ren uptgebragen/
En hun tot heyl gekeerd. Dus drukt ons van den Heer
Het bloedige gebied van Spanjen nu niet meer.
Maer o Oranje-boom! God geef dij lang te bloeijen/
God geef ons onder dij in segen op te groeijen/
En maek ons onder 't lou van dijne blad' ren blij
Van't Pauslijck siel-vergift/ en Spaensche tyzang!

VWillem van Naszou, Prinze van Oranjen.

Prinz VWillem heeft den troet van Spanjen kloek bestreden/
En al haer magt en pragt met voeten gansch verreden.
O onverwonne Prinz! o Vader van het Land!
Op hebt de Wyghepd hier met goet en bloed geplant.

Mauritz van Naszou, Prinze van Oranjen.

O Mauritz, dapper Held! wie heeft in Godes segen
So grooten naem als gy door daeden opt verkregen?
Op hebt der Landen heyl/ gy hebt de Wyghepd
Bevestigd ober ons/ en magtig uptgehepd.

Frederick-Heynnick van Naszou, Prinze van Oranjen,
Gouverneur, Kapiteyn, ende Admirael Generael der
Verenigde Nederlanden.

So moet gy Frederick dijns Vaders dood ook wreken/
En al de werelt doen van dijne daeden wreken/
Bescherm! o moonne Prinz! so ook dijn Vaderland.
God gebe dij geluck! God segen' dijne hand!

Bespeet

Gespeel op den Naem van sijne Prinzelyke Excellentie
Frederick Heynrick.

Prinz Fred'rick Heynderick, wat brengt dijn naem ons mede?

De daed sij als de naem. Prinz Frederick, geef vrede.

Stort Romen, en Maraen. Prinz Heynrick, set ons Land,

Set onse palen uyt door kloekheyd, en verstand!

Gedenkt manhaftig Vorst, dat God di heeft verkoren

Om 't Rijk des Antichrists, om Satans magt te storen,

Om Godes eer en leer kloekmoedig voor te staen.

So sult gy tot den Heer by sijne Helden gaen.

Maer lieve Here God, van wiens al'theyl der vromen,

Van wiens 'igeluck dijns volks van boven af moet komen,

Vergeeft ons onse schuld, en torent dan niet meer,

En plant so dijnen roem door desen Zwaarden Heer.

Geschiedenissen aen gaende de Stad van Haerlem, ze-
dert de Veroveringe van de Spaenschen, tot haere
Verlossinge van hun jock, ende wederbreen ginge
onder de Egeringe van den Prinze van
Oranjen.

Ik hebbe boven verhaeld/ dat de Spaenschen na het overgaen der
Stad Haerlem voorsz van wegen hunne betalinge eenen geruppen
tijd mupteneerden. Gedurende dese muptenatie sinder tien ofte
twaelf Spanjaerden by den Prinze van Oranjen binnen Lepden ge-
komen/ ingedaente van Oostersche Koopluyden/ versoekende hem
in 't heymelijck te spreken/ de welke in sijn slaep-kamer voorsz in bedde
gebragt sijnde/ verklaerden dat sy Spanjaerden waren/ die groot me-
delijden met sijnen staet hadden/ nu grootlijck door 't verlies van Haer-
lem geswaekt/ ende gebroken/ ende daerom uyt goede gunste ende ge-
negenheyt tot hem albaer gekomen waren om hem de gemelde Stad
aen te bieden voorsz de somme van 40. duysend guldens eens/ daer toe
aenwijnende goede ende gewijze middelen om hem de Stad in handen
te leveren. De Prinz bedanktese seer beleefdelijck/ ende sochte alle
middelen om het gemelde geld op te brengen/ maer en konde so eene
geringe somme penningen tot verlossinge van die goede Stad/ ende
plaetse van sulken gewicht op dat nael niet bekomen/ ende most
daerom so eene schoone gelegenheyt berliessen/ ende gewensie aenbie-
dinge niet dankbaerheyt opseggen.

De Stad van
Haerlem
vvord den
Prinze aen-
geboden
voor 40000
guldens te
leveren.

Overlast
der Haer-
lemische
Burgerij
van de
Spaensche.

Zedert dien tijd geburende het Spaensche jock leden de burgers al gestadig onbezagelijken overlast van de zoldaaten/die de upgrutte ende veropde burgerij al voorbaen tot het been toe uptmergelben/ so dat spdaer ober heerlijcke Klaegbrieven schreben aen den Here van Hierges/ als Stadhouder van Holland/ ende aen Mr. Wijk van Weststeijn/ Burgemeester der Stad Haerlem/ sijnde ter dier tijd binnen Antwerpen/ welke twee brieven afgewoopen ende in handen van den Oversten Sonop gebracht werden.

Kunne
Klaegbrie-
ven hier
over.

De Inhoud van beyden was genoegzaam een/ ende van desen sint.

Sij klagten over de groote swarigeden daer sy sich in bevonden door het aankomten van onseent honderd end- tachtig Spanjaetsken/ Die sy naer sijn believen ende genoege niet en konden genieten ende voldoen/ merst heftigsten in een quartier alwaer sy rechtich wel sechshonderd huyfsgen hadden konnen van woonplacten versien/ niet tegenstaende dat sy noch sommige vande voornaemste ende aensienlijcke huyzen van het quartier der Waercken hadden ingenomen/ ende ook onder andere het huyt van Adriaen Weyman: dat sy ook albegader by de burgeren ter tafel vilden gaen op de betaelinge die sy noch restt souden krijgen/ waer toe sy de burgeren ook niet souden sullen/ niet dregementen ende ander verlast niet gevordt drongen/ het welcke sijn op het hoogste benude/ ende quelde/ door dier sy door de wyldeste ellendigheghe ende armode daer toe gekomten waeren dat sy hunne eyge huyfgesinden seer beswaerlijck ende soeterlijck konnen onderhouden/ ja so dat ook de voornaemste burgeren die welken in alken overbleef daergelijck geleefd hadden/ nu in een maent tijdt ende dierwilt langer niet een beetken vreesch tusschen de landen en konden krijgen om te eten/ merst een teugelen bier om te drinken/ sich verovergende ende lijdende niet wat vrees/ ende vrees/ ende diergelijck onthaelt: so dat se ter vreesd gekomten raed en schiften/ om die vreesd dronken ende balddadige soldaaten die geen geld hebbende/ merst wel monglant alle dagen vreesch vreesch/ goet bier/ bier ende haet/ ende diergelijck kost vol op begeerten/ genoeg te doen/ ende also van alle naer hunne willet op te schaffen/ waer door daergelijck groote bevoeten/ gekomten ende gekomten onder de schamele gemeynt ontfond: het welcke dan noch tegent de vordinantie van den here van Hierges openlijck strijdich was/ de welcke diergelijck inhielt/ dat de burgeren souden gehouden wesen ommaende alle Spaensche soldaet eenen daerden te geven waer by sy van dierget hun vreesd daerden souden bevalen

betaleij. Ende nadien de Souberneur François Verdugo op hen
 luyden versoekt hadde datze twee hondert ende negentien daelders
 souden opbrengen/ dieze iust de Stadt kantoor niet en konden bekomen
 moegte ook iust de burgerij lichte/ so hadde sy ten besten goed gevonden
 gemelde penninghen van den voorsgebeten Heyman op wat dag te
 leen te krijgen/ onder belofte van dat sy sijn huyt vrij soudey maken/ ge-
 lijck de Souberneur huyt toegeseyd hadde: Derg de penninghen outfa-
 gen ende acende Officiers van de Compagnie paar forme de preff
 ofte by maniere van leninge aengeteld sijnde/ so en wist de de Ger-
 gent niet verhusen/ niet tegenstaende dat hem een billet ofte her-
 berg-briefken gegeven wat op de husingen van Mr. Wijk Lamp:
 sulck dat by so verre de Souberneur Verdugo hem niet en wist de ver-
 spreken (als sy nog hoopten/ en hy ook beloofde) sy nu ten wordemael huy
 dood ende beloftey acenden voorsgebeten Heyman niet en souden kon-
 nen houden/ niet tegenstaende de getuoude hulpe die de selve Heyman
 de Stad ende burgerij nu wordemael gedaen hadde/ als rent d'ye
 send gulden tot behoef van het osh. Beesthuys/ ende nu dese vrunde
 schap/ behalven nog dat hy boeten de twee ofte drie hondert schamele
 personen in de Stad meerdere van linnen met den aenkeren van
 dien overal gaf/ ende onderhield. Schrijven ook dat die noch wel
 het minste van hinnen sellende wat/ gemerkt de gedurige verhuar-
 dige klagte van de arme geplagde burgerij over de vuergegeldheyt
 en onredwillige baldadigheyt der soldaten/ die so groot wat dat het volk
 tenen stenen hant soude moeten den: sulck dat by aldien de Sou-
 berneur Generael daer in niet tijdelijk ende kortelijck en wist de
 besien/ sy luyden genoodsaekt souden wesen de Stad al te gader te ver-
 laten/ en laten de soldaten daer mede gevooden. Versoeken daer
 om dat hy 's selve den Souberneur Generael by requeste wist de te
 kennengeven/ ten ende hy hen op 't spoedigste vande Spanjaerden moegte
 verlossen/ ofte dat anders de Stad in korten tot het iustste verderf vande
 vrendig soude comen te verballen. Klagen ook noch daerenboeten/ dat
 vande soldaten/ op de Sparendamsse Organze liggende/ onatengesien
 dat sy overal op elk fort hondert manen tuss besetelden/ de Wijk so
 outcampeneer ende verdoeten overal/ dat de Wijk a'vond ofte morgen
 vuer may verdoeten gaf/ en de Stad na/ en so hebben wy/ seggense/
 rent een vrende van ons verdriet. etc. Gest briefken daerby gedaende
 ofte geshreuen den 19. September 1575. ende by den Secretaris Jan
 van Weert iust name der Burgermeesteren ondertekend.

Groote
Brand bin-
nen Haerlē
den 23.
Okt. 1576.

Hier by quam noch die groote ende afsgrijzelijke Brand den 23. Oc-
tober 1576. genoegzaam mede door de moedwille der zoldaten ver-
oorzaekt/ waer van ik boven in het 37. blad inde Verwoestingen der
Stad Haerlem gesproken hebbe/ waer by ik het derhalven gedachte
hadde te laten veruysen: doch also ik zedert niet alleen het iupste getal
der afgebrande huysen hebbe bekomen/ maer ook selfs het volkomen
bescheyd hoe veelder in yder strate sijn verbrand/ so hebbe ik uyt sin-
nelijckheyd dienstig geacht dit ook onsen burgeren mede te delen.

Verklaringe van de Huysen die inde Stad van
Haerlem verbrand sijn den 23. Octob. 1576.

Op het Sparen.	VII.
Inde Damstraet.	III.
Inde Berkeroysteeg.	VI.
Inde Lange Veerstraet.	XXV.
Inde Korte Veerstraet.	IX.
Inden Riengaeng.	XVIII.
Inde Kerkstraet.	III.
Inde Kleyne Houtstraet.	XIX.
Inde Schachelsstraet.	XXIX.
Inde Frankesteeg.	XXIX.
Oyt Kleyn Heplig Land.	XVIII.
Inde Peuselaersteeg.	XI.
Inde Groote Houtstraet boven de Brugge.	X.
Inde Steeg beshyden het Gasthuys.	III.
Inde Koningsstraet.	IX.
Op de Oude Grast aende Noordside.	XXI.
aende Superside.	XVI.
Inde groote Houtstraet beneden de Brugge.	LVI.
Inde Paerdesteeg.	II.
Inde Geerstraet.	LXI.
Inde Breessteeg.	XXXIV.
Inde Lange Gasthuys straet.	XIV.
Inde Korte Gasthuys straet.	XIV.
Inde S. Magdalenen steeg.	X.
Inde S. Michiel steeg.	XV.
By de Namen.	VI.

De Somme bedjaegt ccccxlx. Huysen op't naefte gerekend/ als t
best mooglijk was te tellen: behalven S. Gangolfs Kerke, S. Elisabeths
Gasthuys, t Barvoets-Susteren-Klooster, ende S. Maertens Hofken. Me-
morien van Kornelis Bartholomeezen, die een Oog-getupge hier van
is geweest.

Onder

Ondertuschen werde na den dood van den Groot-Commandant de Pacificatie ofte Vredehandeling van Gent voorgenomen/ ende den 19. October des selven jaers 1576. aengevangen/ ende den 8. November getrocken/ ende gesloten/ ende alomme inde Nederlanden verkondigd/ ende afgelesen/ tot groote en onafspreekelijke vzeugde der ingesetenen/ alwaer de Generaale Staeten de Spanjaerden voor vijanden van den staet der Nederlanden verklaren/ ende sich niet malkanderen verbinden de selve/ mitsgaders al het vzeemd krijgsvolk/ upt de selve landen te verdrijven/ ende daer upt te houden/ willende voord in vzeughepd der consientie/ ende oud billijk recht hunner privilegien/ onder de gehoorzaamhepd vanden Koning van Spanjen leuen. etc.

In Holland ende Seland is de Publicatie ofte Verkondinge van dese Pacificatie in deser maniere gedaen.

De Vredehandeling te Gent word befloten.

Formulier van de verkondinge der Gentsche Vrede in Holland.

Formulier vande Verkondinge der Gentsche Vrede in Holland.

Wademaal God Almachtig geliefd heeft/ qua die langdurige twiiff en oorloge/ by de Spanjaerden tusschen de Provinchien van de Nederlanden ingevoerd/ de Staeten van de selve Landen wederomme te vrenighen. So is/ datmen eenen zgelyken by desen doet welen/ dat eenen goede vasse en onbrekkelijcke vriendschap/ pep/ end vrede is gemacht/ end besloten/ tusschen de Staeten van de Landen van Brandenburg/ Vlatenderen/ Delft/ Genegouwen/ Walenryj/ Luissel/ Bruay/ Orgiet/ Namet/ Foorinik/ Wreest/ end Mergeley/ van vzeegen de selve Landen/ Steken ende vlerken van die/ niet vbesend onder die subietie ofte geweld der voorsgheven Spanjaerden ter eenre sijde/ ende mijn Heer die Prince van Oranien/ de Staeten van Holland end Seland ter ander/ upt kragt van de vbelcke de ondersaeten ter vbedersijden sulken vbedercken tot geusclijnder goederen/ end sulken mogen vordaten vber al ronvasteren/ gach/ komten/ vbonen/ end handelken/ kroopmansgapt vlijste/ en ander/ in alle voorsghepd/ end selckhepd/ somen breeder by de punten end avgenken (daer af de exemplaten sulken vutgegeven vorden) vnotstaren sal/ end men bevellet elken van sijnder Majesteyt/ end van de voorsgheven Emraechen Staeten vzeegen/ vgehele/ inhouden van de selve pacificatie te onderhouden/ end te vvolkenen/ sonder daer tegent te gach/ in enige manieren/ op pen van gestraft te sijn als vversterck van dien/ end vversterck vande gemeene vbelvack.

Haerlem
en andere
Steden uyt
de Gētsche
Pacifcatie
gehooren to
lang sy
Spaēschsyn.

Welckenstaende / dat hier inne niet begrepen sijn die Van Catalen
Amstelredam/ Ergoongebdy/ Oudewater/ by alle andere Steden van
Holland/ aldaer die garnisonen der vijanden heyt alt nuw onthouden
mogen. Verbiddey oversulck wel sgerupeliken/ Den selven enige
toevoeringe van goederen te doene/ ofte niet heylighden enigkind te
handelen/ frequenteren/ ofte rouweren in enige vogen voor en alre
dat die selve Steden niet den Generaelen Staeten novernoemd mit
der daed heyt geboegd sulcken hebben/ op verbeente van lijf/ ende goet.

Publicatie
in Noord-
holland,
tegens la
Margelle,
en die van
Haerlem.

Ende also niettemin la Margelle, Luptenant van Verdugo/ Gouverneur van onse Stad/ sich ondertuschen liet verlipden dat hy niet de
Generaele Staeten verdragen ende verenigd was/ ende evenwel niet
alleen alhier binnen met sijn volck bleef liggen/ maer ook selfs met de
West-vriesen bedygelink handelde/ so is in alle de Steden van't
Noorderguarter/ van wegen den Gouverneur/ Commissarissen van
sijne Excellentie/ ende Gedeputeerde Raeden van Noordholland/ te-
gens hem ende onse Stad den 9. November dese publicatie gedaen.

Publicatie in Noordholland tegens la Margelle,
ende die van Haerlem.

Miso la Margelle van hem goet/ ende tot enige steden van
desen quantiere gescreven heeft/ Verarrordeerd te sijn niet den
Generaelen Staeten van den Land/ ende nochtant bevon-
den veld/ dat hy oetwiel it gebruykende loofte practijken omme de
landen, ende luyden van desen quantiere te bedriegen tot grondtelijck ver-
derfuisse der selver.

So ist dat de Gouverneur/ Commissarissen
van sijne Excellentie/ ende Gedeputeerde Raeden van desen qua-
ntiere wel sgerupelijck verbiddey/ dat niemand van desen qua-
ntiere/ van wat ronditie/ qualite/ ende state he se/ hem verbroerey
en sal tot Catalen te wercken/ ende gach/ niet den inwoonderen van
dien te handelen/ ende trasiqueren/ sonder behoerlijk consens/ ende ges-
voornlijck passpoort/ ter tijt ende wijken tot by sijn Excellentie/ ende
Generaele Staeten van Holland/ ende Seland anders daer inne
geordonneerd/ ende toegelaten sij/ op pene van aen lijf/ ende goet gestraft
te werden alt een vijand der gemeene sake.

Don Ians
geveynsd-
heyd, ende
des Prinze
van Oranje
voorsch-
tigheyd.

Middelster tijt quam Don Ian van Oostenrijk van Konings wegen
inde Nederlanden/ dewelke na verschepte uytvlugten ende bedingen
de gemelde Wrede noch eyndelijck geveynsdelijck inwilligde/ hoewel
de Generaele Staeten hem niet sonder reden niet al te veel en ver-
trouden

trouwen/ gelijk ook sijn bedrog ende valscheyd kortz daer na maer al te seer uytbjaack. Verhalven de Prinze van Oranjen, ende de Staeten van Holland ende Seland den handel van Don Jan verdaecht houdende/ ende eenen veel waer der oorlog bresende dan te bozen/ befloten op hunne eyge verskeringe dies te blytger te letten/ ende hunne palen wel te besetten/ ende de plaetzen onder het Gouvernement van den Prinze van Oranjen behoorende/ daer wederom onder te krijgen/ volgens de Pacificatie van Gent/ mits hun satisfactie gevende/ ende genoeg doende/ achtervolgende gemelde Pacificatie: namen ook booz alle de onbaste plaetzen van gewichte te doen sterken/ beramende ende overslaende de onkosten die daer op soude komen te lopen/ waer onder ook in dese onse landstrecke Sparendam ende Zaenredam waren/ begrotende de onkosten van Sparendam op 12000, ende van Zaenredam op 6000. guldens.

Den 14. November werden Brieven vande Staeten van Holland te Delf vergaderd aende Wet alhier gesonden/ waer van ook enige Copien aen sekeren burgers heymelijck geschickt werden/ waer by hun vyzundelijck onthouden werde van wegen de Koninklijke Majesteit ende de Generaale Staten/ dat sy sich naer de Pacificatie van Gent gedragen/ ende by de Staeten voegen souden/ om vande Spaensche garnisoenen ontslagen ende verlost/ ende niet geene andere toekomstig besloenen ontslagen: maer also de Bischop met de hoofden vande Stad waerd te worden: maer also de Bischop met de hoofden vande garnisoen niets ofte weynig booz hun particulier ende hoofd booz de garnisoen verhoort/ ende booz de burgerij weynig bekommerd waren/ insonderheyd upt sucht tot de Roomsche ende haet tot de Gereformeerde Religie/ hebben gemelde billijcke ende belofte aennantinge niet alleen ganschelijck inden wind geslagen/ maer ook selfs eenen van hunne Burgemeesteren Mr. Gysbert van Risse na Utrecht met eenen Brief in date den 28. Novemb. aen den Here van Hierges/ die noch Spaensch was/ gesonden/ dewelcke onderschept ende afgeworpen werde/ also by de selve met eenen bode hooger aen op Aernhem/ ofte waer hy van Hierges wesen mogte/ boordgeschickte. De Brief luyde als volgh.

Brief van die van Haerlem aenden Here van Hierges.

Enadige Gheer/

Also by genoodsaekt sijn geveest om sekeren menigvuldigen redenen van swaargeyd ende dolvanthe ont moederend te sijnen by den heer Gheer/ ende de Gheer van den Gode van Slaes/ omme daer inne oorde gesfeld ende gevermedieerd te worden/ so weete aenjaerde arme ende miserable Staat deser Stad/ al contereurende het insupportabel garnisoen/ Daer mede de Stad sekeren lant

gen tijd swaatalijks belast/ ende gegraberd in geveest/ boven nog de groote
 contributie de Vvelke de Stad mede heeft moeten sijn/ ende belast.
 Op Vvelke saken Volantierij ende Verklaringen alt nog moet by de
 G. S. Heren Vandey Laede Van Staeten/ nog by uwer G. sonder
 ling en it geandwoord ofte gedisponeerd geveest. Ende gemerkt in dat
 Van Dey de saken in groot Verloop gekomen sijn/ ende geseggen is nog
 te komen/ gelijk promptelijc uwe Senade sal konnen verstaen uit de
 missive Van Kolonel la Margele/ ende repicy daer by gevoegd by
 ont sijne G. gebeerd tot Vvelke stukken/ ende missiven wy ont verstaen.
 Sulke dat wy gansgelijc de lasten der tegenwoordiger garnison/ en
 de consequentien Van dien niet en vermogen te dragen/ gelijk een ygelijc
 ligtelijc kan consideren. Al daerommet ont ootmoedig bidden/ en herle-
 lijke requisitie/ dat uwer G. gelieve ont te deseggeren Van t selve
 garnison/ ende dien volgende ont te verstaen Van twee honderd Meere-
 drijftigen/ onder de subiectie Van een Katholijc Kapiteyn/ mit dat de
 Forten deser Stad maect gevegen/ ende geexpresserd in ont voorgaen
 de sijnijden/ bevattend vanden met alsulke garnison alt uwer Senaden best
 sal vinden te behoren/ onder gelijke subiectie sijnde/ sonder twisfel se
 met onse Katholijke burgeren de selve Stad ende Forten metter
 hulpe Soudt Vvel houden sulken/ ten dienste Soudt/ ende een Van de
 Koninklijke Majesteit/ ende uwer Senaden: ten eynde sulke de Con-
 sistorianten (daer alle dese saken uit spruyten) geen heersgappij/ ende de-
 minie over dese Stad ende Forten hangende/ gansgelijc onse Katholijc
 Katholijc Religie (daer wy by leven/ ende stercken/ willeken) by de sel-
 ve niet geestigheerd en vrede/ vdaer toe de selve met alle huerdij-
 der geitende uylorlinge onder speis Van vrundergag ghelijc ten de-
 ren/ ende tot geen anderen sijn/ gelijk se mede alre op de Meer ont be-
 nouden/ ende nog te drijten staet ont de Seerisg benemien sulken/ daer
 de munitien deser Stad ghelijc en dependende/ uit sake (alt se sijn
 niet temerarie) dat wy in den part niet begrepen en sijn. Widdende
 uwer Sen. andermael met alre spied maer uit vermogen hier inne
 der te stellen/ by provisie andwoord bekenende onsen Wede-burgemeester
 branger deser/ wat ont in desen te doene/ ende hoe wy ont hier inne
 dragen sulken/ ende dat uwer G. gelieve desen ter heuten te nemen dat
 ont niet mogelijc is de lasten langer te dragen. Van gelijken en hebben
 boven vrentsien dagen leven in de Stad niet/ ende de burgerij gansge-
 lijc niet en vermag deur heulijnder groter uylgepente armoede eni-
 ge provisie te doen. Senadige Hene/ onse wijte spate uit lange

lange salige gesondheyd/ ende prosperiteyt. Wyt Haerlem den 28.
 November 1576. Onder Fond Overonderdaenige sijnwelc Dienaar
 en Burgermeester/ ende Begeerders der Stad Haerlem/ ende wat
 ondersteijend S. W. Verut. Het op schrift wat/ Edelty Hoogheborst
 der/ mijn Groot den Barock van Gieret/ Stadhouder Sene
 vel over Scher/ Sijphty/ Overysel/ Holland/ ende Utrecht/
 tot Aemhem.

Terwyle die van Haerlem door 'thelepd der Roomsche-gefinden Pacificatie
 albus sochten Spaensch te blijven tegens het besluit der Pacificatie van Gent
 van Gent/ so hebben sy eventwel om de burgerije wat inde hand te ste-
 ken/ ende te stillen/ die over de handelinghe der Vroedschappen gansch
 te onzeden waren/ den 2. December de Artykelen van de gemelde
 Pacificatie van wegen de Koninklijke Majesteit ende Generaale
 Staeten ende den Prinze van Oranjen van den Raedhuys af-
 gekondigd/ sijnde ende blijvende niettemin vijf vaendelen Waelen on-
 der la Margelle in Stad: waer over de goede burgerije ten hoogsten
 verwonderd was/ niet wetende of sy Spaensch ofte Staets waren/
 gelijk sy dan ook de vrugten vande yde niet en mogten genieten/ tot
 hun aldergrootst ende rechtbaerdigst misnoegen/ so lange als de ge-
 spanoliseerden gemelde garnisoenen tegens dank van de meeste bur-
 gerije noch in Stad hielden.

Middelereijde schickten de Vroedschappen den 11. December Mr. Die van
 Philippus Marius Oudburgemeester na Aenen/ alwaer de Commis- Haerlem
 saris der Generaale Staeten verwacht werde/ om met hem te spre- senden Ge-
 ken/ gelijk ook den 16. dito daer na Burgemeester Bekensteyn, met deputeerde
 Kapiteyn Jan Symeon na Utrecht: om sich by hunne Gefanten te aen de Ge-
 voegen/ om tot den Prinze van Oranjen na Middelburg/ ende tot de neraele
 Generaale Staeten na Buzzel te verreesen/ om van Stads wegen den Prinze
 over de Pacificatie met hun te handelen. van Oranje

Den 2. December werde het schrijven vande Staeten van Holland
 upt Delf andermael vernieu: maer ook al wederom sonder de ge-
 wensde vrucht/ ende upthomste. Waerom gemelde Staeten den 12. schrijven
 dito twee Burgers van Haerlem (welker namen in mijn hand-geschebe- vvederom
 ne Demozien van dien tijd verswogen worden) die zedert het verlies aen die van
 van de Stad sich binnen Delf onthouden hadden/ na onse Stad toe- Haerlem,
 senden so aen de Heren als aen de Burgerije/ hen allen vermanende ende sende
 dat sy volgens het vozig vrundelick ende aenhoudelick schrijven der gesanten
 Staeten/ ende het besluit vande Pacificatie/ sich niet de andere Ste- aen hen.
 den van Holland by de Staeten wilden voegen/ tot hun eygen booz-
 deel/ ende besten: maer die besendinge en werde niet al te wel geno-
 men/ ende gemelde burgers niet al te vrundelick ontfangen: dies sy
 den 16. dito wederom na Delf veretrocken tot groot misnoegen vande
 Gemeyn.

Gemeenten.

Briefvande
Generaale
Staets aen
die van
Haerlem.
Die van
Haerlem
trachten
enige Bur-
gers ter
Stad uyt te
setten die
den Prinze
ende 'slads
Vrijheyd
gunstig
varen.

Den 17. December iszer een Bode vande Generaale Staeten uyt Brussel in Stad gekomen/ ongetwifeld ten selven eynde/ hoewel de inhoud van hunne byieden vooz de burgerije seer bedecht ende stil ge- houden werde.

De saken aldus binnen Haerlem staende/ ende de gemoederen van de Wet ende de vooznaemste noch Spaensch sijnde/ ende dat wel meest dooz het opmaken ende toedoen van den Bisclop/ ende de ge- naemde Geestelijckheyt/ hoewel het gemeene lichaem der burgerije den Prinze van Oranjen ende de Vaderlijcke Vrijheyd waren toege- daen: so werde vande gespanjoliſeerden voozgenomen/ seker 46 per- sonen/ waer onder ook enige vande beste ende edelste vande Stad wa- ren/ die hun opzet insonderheyt tegens/ ende den Prinze van Oranjen ende het gemeene beste meest gunstig waren/ de Stad op te seggen/ en ter poozten uyt te leyden/ hoewel sp' nooch uyt hrese nalieten/ also sy merkten dat de saken sich allerwegen so schickten dat de kanze haest wilde omkeren. Ende nadien ik hunne namen in mijne meer- gemel- de Memozien binde opgeschreven/ so hebbe ik mede meer dan billijk geacht/ datze alhier in eene rolle ende lyste ter eren ende ter eeuwiget gebachtenisse werden aengetekend.

Namen van XLVI. Burgeren van Haerlem den
Prinze van Oranjen ende Vrijheyd van't
Vaderland onder het Spaensche jock
toegedaen.

Jonker Zybrand, ende
Jonker Kornelis van Haerlem, van
Berkenrode, Gebroeders.
Mr. Dirk Ramp.
Mr. Jan van Suren.
Kornelis Berenſteyn.
Gerrit Heyndrickſzen Stuer.
Jan Deyman.
Jan de V Vael.
Dirk de Vries.
Dirk Steffenſzen, ſijn swager.
Aelbert Symonſzen,
Aert Tijſzen.
Arent Heyn.
Baert Heyn.
Dirk Klaeſzen, Sepmaker.
Dirk Korſzen,

Emanuel Oli-ſlager.
Frans van Schoten.
Frans, inden Spiegel.
Heyndrick Janſzen, Ketelaer.
Heyndrick Swolſman.
Hubert Koerten.
Jan Bartholomeeſzen.
Kornelis Bartholomeeſzen, Ge-
broeders.
Jan Dirkszen, inden Drupf.
Klaes Dirkszen, ſijn Broeder.
Jan Kaerſzen.
Jan Klaeſzen.
Jan Pract, Appelmann.
Jaſper Klaeſzen.
Liſbrand Ockerſzen.
Klaes Geel.

Klaes

P. Z. vander Meer, inv. del.
J. W. de Witt, fecit.

Dit is dat Groot Vat, door'tgantsche land gepresen,
 So schoon en stout gebouwd, als' eigens' Kerk mag wesen,
 Een ere vande Stad, een wonder van het Land,
 En is hier een meerder werk dan van een menschen hand.
 Siet gy de Kerke aan, of siet gy op den Toren,
 'tmoet sluks' d'yn oog en heet bevangen en bekoer.
 Wat is het over al, wat is het int geheel,
 Van boven tot beneden een kostelyk juweel!
 Wie sag oyt vaster werk, als' uyt een rotz' gebouwd,
 So zierlyk ook daer by 'o paerle der gebouwen!
 Waer vindmen d'yn gelyk! Gy gaet ook waer gy gaet,
 Geen Toren als' by ons, die op een Kerke staet!

Klaes Laurenzen, in't Verken.
 Klement Kornelisen,
 Kornelis Heyndrickzen.
 Kornelis Symonszen, Schepma-
 ker.
 Laurens Bont.
 Melis.
 Pieter Bal, met synen

Soon.
 Pieter, Vallemaker.
 VVillem Hardbil.
 VVillem loosten,
 Ian loosten, Gehboeders.
 VVynand de Bode.
 De Ketelboeter inde Warmoes-
 straet.

Hier toe streckte ook dat de Moedschappen op den lesten Dertem- De Gespan-
 ber eene Schutterije van 150. burgers vande Roomsche Religie oprichte- jollseerden
 den/ de welke sich met ede verplichteden gemelde Religte met goed binnen
 ende bloed hoor te staen/ waer op sy mede hoorzds ter wacht trocken. Haerlem
 Gelyk sy ook al den 4. November tot dien eynde verboden hadden dat richtē eens
 geen burger de klokke alarm slaende sich soude verhoorden op de aieuve
 Stads wal/ ontrent de poorten/ ofte op het Sand te komen/ op straffe op, diefe
 van dadelijk uyt de Stad geset te worden. met edcāē
 sich ver-

So ontboden ook de Burgemeesters daer na den 15. Jan. 1577. alle de inwoonders van de Stad/ so landlupden/ als burgers/ pder in
 syn hoopmanschap/ op het Raedhuys/ om hun den selven Eed af te ne- plichten,
 men/ waer onder hunne nieuwe verplichte schutterijen stonden anaer sluytende
 sommige en verschenen niet/ ende vele wepgerden ook gemelden eed de andere
 te doen/ seggende dat sy sich aen den eed hielden dien sy de Koninklijke schutterije
 Majesteit/ den Prinze van Oranien/ ende de Stad inden jare 1572. uyt de
 gebaen hadden: die daer op hoorzds by hen verdacht ende in't oog vvaach van
 waren. de Stad.
 Nemen de
 Burgers
 eenennieu-
 vve Eed af.
 's Prinzen
 schepen ko-
 men door
 de Fuyke
 voor Spare-
 dam, om de
 Schanze, en
 de Stad van
 Haerlem te
 benouwen.

Widdeler tijt quamen des Prinzen Schepen allengskens door de
 Fuyk in't Sparen tusschen de Stad ende Sparendam om beyde de
 Stad/ ende de Schanze van Sparendam te benouwen/ ende tot over-
 gaen te dwingen.

Den 22. quamen der twintig gemelde schepen so groote als kleyne
 by Penningheer/ die sich aldaer hoorzds beschansten.

Den 25. dito sijnder noch acht by gekomen/ die 'smorgens ontrent
 acht uren eenen schoot inde Stad schoten/ den klood nedervallende in
 de Koningsstraet benevens het Gasthuys by de herbzande huysen.

Den 26. sijnder desgelijck noch vier Kromstevens de Fuyke inge-
 sepld/ die des selven daegs met meest alle de andere schepen van Pen-
 ningsheer na Sparendam toe voeren/ alwaer sy de Kerke innamen/
 ende sich sterk begroeben/ ende beschansten/ om de Sparendamsche
 Schanze ende de Stad Haerlem van malkanderen af te sluyten/ ende
 gemelde Schanze/ ende die van't Huys ter Hart. allen toevoert af te
 nijden: waer tegens la Margelle alle schippers ende vryshuyters door
 des Stads-klokke hoor sich heeft ontboden om hunne schepen hoor
 Sintē Katharynen Brugge te brengen/ om na Sparendam door des
 Prinzen

Prinzen schepen te bryken tot ontzet van gemelde Schanze: maer daer en is niemant verschenen.

Den 28. sinder noch seftien wel-uytgeruste schepen booz de Fupke gekomen/ die den 29. dito ook na Sparendam sijn gebaren/ waer onder de Admirael de Vere van Warmont selver was: gelijck ook wederom enige den 4. Januarius 1577. daer by quamen.

LaMargelle doet het Sparen by den Hout toepalen.

Op gemelden 29. December dede la Margelle met de Gespanjolt-seerde Haerlemmers het Sparen buyten onder den Hout/ by de Kalkovens/ ende de Waert na de Fupke toepalen/ op dat de Prinze van die sijde niet sijne schepen booz de Stad niet en soude komen: daermede noch genoegzaem betonende/ dat sy noch al op het Spaenssch ontzet hoopten/ ende wachten/ ende wepnig gefind ende genepgd waren niet de Staeten te verdragen/ ende te berenigen: also sy van alles wel versten sinder/ ter wereld geen acht en namen op de benoudheyd der schamele burgerije/ die boven datze van de zolbaeten daeglijck verlijck gequeld ende beswaerd werden/ vast van alles groot gebreck lede/ van wegen dat hun alle toevoer van eetbaere waren booz 's Prinzen schepen werde afgesneden: so datmen wederom genoodzaekt werde op de mondkosten ordie te stellen/ gelijck te vozen inde Belegeringe vande Spaenschen geschied was.

Ordre op den mondkost, ende groote benoudheyd en hongersnood binne Haerlem.

Den 3. Januarius 1577. heeftmen begonnen half rogge ende half garst te backen/ also der wepnig rogge in Stad was. So was ook van erweten/ bonen/ meel/ serp/ ende diergelije/ ja van alles gebreck.

Den 4. dito werde gemeld hooch half rogge ende half garst van ses pond op vijf groot gefet/ ende de sack van de beste rogge/ die der wepnig was/ op twee guldens/ ende tien stupberg/ ende de garst op vier en dertig stupberg.

Gemelden dito/ als mede des anderen daegs heeftmen tot alle burgers ende landlupden al het kazen datze in hups hadden doen beschijden: het welke ook den 17. dito/ ende den 10. Februarius wederom geschiede.

Den 5. dito heeft een Spaenssch Daendzager ten Huse van Warritjen Wieters/ Backster inde Smedestraet/ ober Mr. Dick Ramp/ alle de sloten doen opslupen/ ende al't hooch dat sy vond onder de zolbaeten/ die aldaer niet grooter menigte in hups gelopen waren/ doen updelen/ mits het selve betalende. So heeft ook la Margelle des namiddags al 't gemalen meel booz sijn krijgsvolck aengeslagen/ ende de burgerije ontrocken.

Den 15. was't groote roep om hooch in Stad: nadient de zolbaeten den backers onthelddigden/ staende ook booz de oven tegens dat het soude upkomen.

Den 18. werde afgekondigd dat alle landlupden ofte burgers het kazen dat sy noch in't stroo hadden liggen binnen drie dagen moften afdozchen/ op de verbeurte van het selve/ met streng bevel dat niemant

iets soude achterhouden. Ook hebben de hoopers dooz de gansche Stad in alle hunne hooperschappen by ozze bande Heren alle personen/ jonck/ ende oud/ opgeschreven/ om brood onder de burgerge uyt te delen na de sterfte bande huppselinden/ een pond broods aen die gene die ober de twaelf jaeren oud waren/ ende daer onder een half pond. Ook bachtemen nu het brood twee deelen garst ende een derde deel rogge.

Den 4. Feb. werde in Stad een sack Utrechtse carwe gekocht dooz seben guldens/ ende vier stupvers. De zolbaeten quamen nu ook by nacht het brood uyt de bakers hupsen niet geweld halen/ dat dooz de burgers gebacken werde.

Den 5. dito en waser geen brood om geld te krijgen. Niettemin belaste la Margelle den Burgermeesteren van de Stad veertien honderd brooden van dize pond binnen twee dagen tyds hem te leveren/ hoewel hy noch veel ger oofd brood by sich hadde/ en ettelijke honderd tonne biscuit/ ofte twee-back. En als de Here sich dies beklaegden/ en dooz hunne burgerge ten besten spraken/ so kregen sy van hem ter andwoord: de burgers mogten deur gaen/ ende de Stad verlaten/ hy soude de selve met sijne zolbaeten wel inhouden/ ende bewaren.

Den 6. dito heeft la Margelle by openbaeren trommel-slag den zolbaeten wel verboden dat sy geen brood uyt de bakers winkelen en souden halen/ maer twas so maer wat pro forma, ende om't welstaens wille/ ende en heeft ganschelijck niet geholpen. Ende also des selven daegs de Bakers by de Burgermeesters op't Raedhuys gemeepnder hand ober het geweld der zolbaeten ellendig klaegden/ die ook by wijlen hun lijf ende leven van hun niet seker en waren/ so en kregen sy geenen anderen troost tot andwoord/ van dat de Heren geen raed en sagen om la Margelle ende sijnen zolbaeten sulck te beletten. Ende als daer op een Alewijn Dominicus wat hard ende stijf sprack/ seggende dat de burgers wel raed souden weten inbiden sy voogd ende meester waren/ also het langer niet te lijden en was/ ende dat men van het hoofd moeste beginnen/ ende sich niet geweld tegens de rest setten/ etc. ende la Margelle ende de andere Kapiteynen dese woorden ende redenen vernamen: so socht la Margelle gemelden Alewijn dooz sijnen Raadhoofd in verchensse te nemen/ waer ober tuschen hem ende den Schout Kraenhals hooge woorden desen/ die la Margelle verschepte doose sepren van sijne zolbaeten verweet/ ende insonderhepb den onlangseken seer waeren brand/ waer van hy de sichteers ende moedwilligers niet gestraft en hadde/ so dat sijne zolbaeten vast al deden wat sy wilden/ ende dachten. Ende op dat la Margelle Alewijn doozschreben niet vangen norste spannen en soude/ so nam hy Kraenhals hem Alewijn selver in versekeringe op den keuken van het Raedhuys/ ende by seken schijpende na Utrecht aen den Grave van Boszu bragt te wegen dat hy kosteloos en schade loos bygesteld werde/ wat ook la Margelle

gelle daertegens dede. Gemelden 6. dito beloofden Burgemeesters la Margelle wekelijck seben honderd garstē broode vooz sijne zoldacten te leveren/ mits dat sy de bakers ende burgers in vrede soudē laten: maer de moedwillighepd der zoldacten en was niet in te binden noch te bedwingen so lang de bakers een brood hadden/ ende sy noch in Stad waren.

Op desen tijt liepen de burgers met hoopen na Sparendam na de schepen van den Prinze om hunnen hongerigen buyk eenmael met brood te versadigen/ dat enige voords daeglijck deden die ofte op de schepen ofte te Sparendam goede vrienden hadden/ tot datze van de Spaenschen sijn verlost geworden: het welcke so niet geschied en ware/ so hadden veel burgers ofte van honger moeten sterben/ also der vooz hun geen brood in Stad te bekomen en was/ ofte alle verlopen/ ende de Stad verlaten/ het welcke dan ook den 12. dito van een magtig volck van burgeren ende landluyden gescheide: de burgers onder tusschen die noch bleven/ sonden hunne kinderen na Delf/ Leyden/ Rotterdam/ ende overal/ van wegen de seer groote benoudhepd. Stet dus verre is het wederom met onse arme burgerije gekomen eer sy van de Spaenschen konden verlost worden.

Handelin-
ge van die
van Haerle
met den
Prinze en
de Staeten
over de Pa
cificatie van
Gent.

Wtwijl nu dat dese saken sich also bitnen Haerlem toedroegen/ ende dat de arme burgers door de moedwille der Spaenschen tot dese uiterste ellende allengskens verbfelen: also de Overheden van de Stad/ door belepd vanden Bischop met de sijnen/ gaerne Spaensche gebleven waren/ ende daer toe arbeypeden op de hope diese hadden dat de Spaenschen het land noch soudē behouden/ ende meester blijven: so schickten sy niettemm meer upt vrese van swarichepd/ als wel upt liefde vande vrede ende vryhepd/ den 24. December 1576. hunne gesanten Jonker Sebastiaen Kraenhals/ Schout/ ende Mr. Gijf. vrecht van Besze/ Burgemeester/ na Delf tot de Staeten/ overmits sy van hun meermalen beschreven ende besonden waren om vooz hunne vergaderinge te verschijnen/ ende sich met de andere vrye stede onder de Regeringe van den Prinze van Oranjen volgens de Pacificatie van Gent te voegen/ ende te verenigen. Welke gesanten den 28. dito wedergekeerd sijnde met verhael van hunne verrichtinge/ den 29. dito wederom derwaerts aen togen/ selfs ook met goedvinden ende last van la Margelle ende de geheele Wet/ om met den Prinze ende Staeten tot voozdeel vande Stad sich te vergelijken/ gelijk sy dan ook genoegzaam deden: hoewel de Bischop Godesfroy van Wierlo met sijnen ganschen aenhang/ Symon Gansius/ Kanonick/ des Bischofs Stadhouder/ Antonius Kuik/ sijnen raed/ Philippus Wattus/ Oud-burgemeester/ Christoffel d'Assonneville/ Balu/ Harpert vander Wiele/ Rentemeester van Kermerland/ ende anderen daer seer heftig tegens waren/ die dan noch eventwel so veel te wege bragte/ dat gemelde gesanten den 3. Januarij 1577. onverrichter sake we-

der

der Keerden/ ende dat het getroffen verdrag niet en werde ingegaen/
nochte nagekomē/ tot groote moeyghelicheyd der gemelde twee Stads-
Gesanten/ ende dzoevige beswaringe der goede burgerije.

Den 5. Januarij 1577. is Kapiteyn Jan Symeon van sijn ge-
santschap van Buzzel wederom te huys gekomen/ waer henen hy
met Burgemeester Bekensleyn ober Wrecht den 16. December
1576. was gesondē geweest/ gemelden Bekensleyn achterlatende/ die
den 6. Maert eerst wederkeerde: gel. h. ook Matius den 2. Feb. van
sijne reyse ende uptsendinge wederquam.

Den 7. dito sijn Jonker Kraenhals/ ende Mz. Gijssbrecht van Nes-
ze wederom na Delf tot de Staeten/ ende Hooger aen tot den Prinze
in Seland verrepst/ met nader last van de gansche Wet/ om de Gent-
sche Wyde tot welbaert van de Stad te bevestigen.

Den 15. dito is Mz. Gijssbrecht van Nesze wedergekeerd om seke-
re sake waer in de Bisschop niet en begeerde te verwilligen/ latende
Jonker Kraenhals te Middelburg by den Prinze.

Den 17. dito is Burgemeester van Nesze met den Bisschop van
Mierlo ober Delf na Middelburg tot den Prinze veretrocken/ de wel-
ke Pieter Kies/ ende Klaes Mattheuszen/ Burgemeester ende Sche-
pen der Stad Haerlem inde Spaensche belegeringe/ van Alkmaar/
alwaer hy sich zedert onthielden/ met enige van Delf/ sijn nagetogen:
de welke na lange ende verscheide onderhandelinge den 22. dito binne
der Wre de Wyde voor de Stad van Haerlem met den Prinze van
Oranjen op dese Artykelen ende punten der satisfactie ofte voldoenin-
ge ter wedersijde hebben besloten: sijnde also de Stad van Haerlem de
eerste der verheerde Steden die sich van selfs ende by verdrag onder
de Regeringe van den Prinze van Oranjen wederom heeft begeben.

Artykelen der Vosdoeninge,
waer op die van Haerlem sich wederom begeben
hebben onder de Regeringe van den Prinze
van Oranjen.

Wesetseyt belangend- Het point van de Religie/ Dat de
Regerent vande Roomsche Religie binnen de Stad Haerlem
sal oorden onderhouden/ so wel onder die Wereldlijcke als
Geestelijcke Religieusen/ beyde manen ende vrouwen personen/ die de
selve begeren sulley/ sonder enige verghinderinge/ beszel/ ofte injurie/
by dat selve also man ende strikkelijck/ dat een verdinantie sal gemaect
worden ende onderhouden/ dat die yene die de selve van de Roomsche
Religie enige injurie beszel ofte verghinderinge sulley doen/ sulley in
gencien

goreuselijck gestraft worden als perturbateurs van de gemeene Weede / sonder eenige onbegrijpinge ofte remissie.

2. Welverstaende dat misdiedig ook die van de Gereformeerde Religie sullen een vrije Kerk hebben / namelijk de Kerk van ons her Vrouwen op Bakens binnens Harlem.

3. Welverstaende dat die Gereformeerde daer niet eer in sijn sullen komen van binnens die Okeren na dat van 't Verre van den garnisonen aldaer althant leggend / in welke Kerk se haer sullen mogen vrij ende onbehindert vergaderen / ende de exercitie haerder Religie bediening / sonder enige wese ofte argendenken van belet / geinjurie te doen ofte behindert te worden / daer over die van beide de Religies te versey die vande Katholijckse Roomsche Religie ende ook die van de Gereformeerde Religie respectabelijk ende reciproce d'een den ander sullen beloven ende sworn / met geen injurie / lasten / ofte sijnempe worden / ofte daer in iet te behindert / ofte te beletten in't voersicheten exercitie haerder Religie / noch enige schandacten aen te reghen met roepen / ofte schimpen / ofte spotten / ofte iet kipten de bediening haerder voorgeselder Religie met worden ofte met obstaken te doen / welck tot verberkinge der gemeene Weede soude mogen strecken / maer d'een den ander in alle eendragt ende vriendschap te gedulden / ende draghen.

4. Giet niet mis sijn Prinzelijke Excellencie van nu voort in sijn ende der voersgherde Staten van Holland ende Geland protectie / saubeguarde / ende bescreveninge alle kloofsen / Seditieusien en alle geestelijken mant ende vrouwen personen / die binnens voersicheten Stad van Harlem tegenwoordig sijn ofte noch souden mogen komen met alle haren reghen / privilegien / goederen / en vervolg / noch in Okeren sijnde / ende namentlijk den verbaadigen Bisshop van Harlem samty met sijn hof gesin ende Officieren / sonder hen te doen ofte laten gedogen gedact te worden enige injurie / letzel / schade / ofte behinderinge.

5. Voordt is sijn Prinzelijke Excellencie ende die voersgherde Staten te vreden / die Parissatie nu lastet tot sent gemaect / in alle haren pointen / so wel aengaende de geestelijken als sctreelijken personen / te maintainen / ende argtenvolgen / ende so wel die voersgherde Bisshop als andere het beneficie der voersgh. Parissatie sonder verberkinge te laten genieten.

6. Ende aengaende vande goederen ende inkomsten vande Abbijs van

Van Eymont ende ander/ Die den Voorsg. Bisshop verordnend ende
 toegeseyd sijn/ Goetwel dat de Voorsg. Heer Prince ende Staeten
 Daer inne naer lijd ende verklaren der Voorsg. Parificatie niet
 gehouden en sijn/ overstant om die goede affelic/ Die sy tot de gemeene
 vrede ende den Voorsg. Bisshop sijn dragende/ Willeken ende sijn te ver-
 den/ Die selve also sy niet tegenwoordelijc sijn het gebruik ende genietin-
 ge van die te laten volgen/ sonder overstant den lande ofte iemand in't
 particulier geestelijck ofte werelijck/ Daer door enigzint te preju-
 dicen/ ofte verhoeten in sijn vergeten/ privilegien/ vrijheden/ juridictien
 ofte rechten/ Welcken staende dat de voornemde Gewaerdighe Bisshop op
 de verhoeten ofte inhouden van de voornemde goederen sal sigelijc sijn
 te onderhouden alle sodanige geestelijck ofte ander personen/ Die daer
 in behouden/ naer die instellinge ofte institutie der Voorsg. goederen/
 onderhouden te worden/ evenelijc die van de voornemde Staeten
 in afwijc van die tot mogte sijn onderhouden geweest/ Welcken staende
 datmen yder van de selve religieuze sal mogen contenten met een pen-
 sie van hondert gulden/ jaer/ van twintig stuyvers/ effen/ behalven
 datmen den Gewaerdighe Bisshop artie sal geven van in allen gevallen
 te mogen genieten die Voorsg. goederen/ esij in qualiteit als den Bisshop
 so daer enige swaerheyt by adventure soude mogen rijzen van wegen
 die privilegien des lande over den ydel van Bisshop/ ofte in qualiteit
 als Verlaet ofte dilt/ Daer gety swaerheyt van wegen den lande soude
 vallen over eselke point.

7. Ende belangende vande burgeren ende inwonenden van Haer-
 lem ofte Haer goederen met geene swaerder/ krijcken/ genacke ofte ra-
 ptaelke/ imposten/ ofte leeninge te belasten/ Dan daer mede sy tegen
 voordelijc belast sijn: Esij by sijnder Excellencie ende Staeten voora-
 noemd verordnend/ dat de selve/ tot onderhoud der Voorsg. Stad/ so
 hoog ofte laag als sy tegenwoordelijc by de Magistraet gesteld sijn/ ofte
 gesteld souden mogen worden/ blieden/ allet by provisie ende tenwijl toe
 dat sy de swaerke Staeten van Holland ende Geland een eenijg
 van selve jaeren genoevend ende gordonnend sal wesen/ ende die
 verstaende pointen dit artickel belangende/ sulken by de selve Staeten
 worden afgedaen.

8. Proben desen beleden die Voorsg. Heer Prince en Staeten
 datmen de Stad Haerlem met geene gelden ende garnisonen en sal
 beswaren/ een waer door hoogvondige nood/ dat het behooren der lan-
 den alsulken waer verrijgenda/ ende dan sal eselke geschiede tot
 gemeene

gemeene hoften der selver landen van Holland ende Geland.

9. Ende belangende het vptreghen vande Schuttenijde binne Schakelen sulcken die Magistraeten/ Bürgeren/ ende inwoonders der selver Stede ende hoven/ ende argevolghen d'ordinantie van de Schuttenijde aldaer in alle haere pointen/ also s' van viden lijden/ voor het overgaf der Voorstg. Stad in handen van sijnder Excellencie/ it onderhouden/ ende geardeet volgd geveest/ om in geene pointen ofte sturken de privilegien reghen en roffuymen der Stad te vermindern/ veranderen/ ofte verbreken/ en moegant so het by de Voorstg. Magistraeten ofte inwoonders indig vbaen te behouden iet daer inne te veranderen/ dat het selve sal geschieden niet/ voorgegande advijs van sijne Princelike Excellencie/ e' samen mit de Senaete Staten van Holland ende Geland/ om een goet en reendragt/ ende arword in alles te mogen onderhouden/ mit dat de Voorstg. Schuttenijde die daer nu tegenwoordich is/ ofte hier naemaect soude moges aengenomen worden/ sal gehouden sijden eed te doen tot onderhouden van alle dese pointen hier gesteld/ ende verarrordeed.

10. Denyande die veranderinge vande Wet ofte Magistraet/ it sijn Excellencie/ ende die Staeten Voorstg. te vreden/ dat die personen soekende tegenwoordig in Souverainement/ sulcken blijven geremineerd/ tot der tijd/ ende vlijken dat naer vider roffumen/ ende usantien die veranderinge van de Wet voor handen vbesen sal. Ende sal altdan desgelijcken die selve usantie/ ende roffume argevolgd vorden/ sonder denominatie der nieuwer Wet ofte Magistraet/ overmits sijne Princelike Excellencie moegte Staeten Voorstg. egene veranderinge ofte innovatie en vlijken inde privilegien/ ende vider roffumen der Stad/ Voorstg. inwoeren/ Ende belangende die schulden by de Voorstg. Magistraet gemackt/ tot vbeboeren/ ende in andelike affairen van der Stad sulcken die selve betaeld vorden niet alreent by de Begheven mog tegenwoordig sijnde/ maer ook die in toekomende tijden sulcken gekort vorden/ ende dat iet het inkomen van de Stad.

11. Ende bevoerende die volkatie van subalterne Officiers der Voorstg. Stad te restaberen aen de Magistraet aldaer naer onder gevoont/ vboord geselbe verarrordeed/ omme daer inne naer vider gevoonten sijn te veruicheten/ behalven datmen die vande Zelighe sal verlaten onder heylighden haere aelmoessen/ als vbesen den deel der bedieninge gaderen/ regeritie/ te mogen versamelen/ ende die selve van der heylighen te delen/ ofte in sulken vlijt als s' verformeerde mit die van de Voorstg. Zelighe sulcken konnen arworden.

12. Dengasende den eed te doen in handen vande Magistraet by den genen die hy met der voornemmenen sullen begeren/ is verarrordet/ dat die burgeren ende inwoonderen der voorsz. Stad & Ballew van beide Religien sullen den gemeten eed/ over alle die Staten aangenomen/ beswoeren/ samentlijk met de aenkeken abtiss besloeten/ ende verarrordet.

13. Dat voorsz. sijne Princelike Excellencie by Staeten voorsz. sullen maintainen ende doen maintainen alle het Stad privilegij/ ende vrijheden/ ende conseruieren de burgermeestersen/ ende inwoonderen/ ende eenen ggeliken van hy in't partikulier/ in haer goed recht/ by verhoeren dat niemant in't sijne verhoert en vord in goed ofte bloed ter ruijs van voorgehende saken.

14. Ende dat die genen/ die contrarie dese pointen ende artickelen voornemend ofte enige van die iet attenteren/ met vboorden ofte vberken die selve contrarierien/ directeliken/ ofte indirecteliken/ gestraft sullen vboorden als pecturabaculus vande gemeene ruste ende vrede/ andersien vgepente.

15. Alle welcke pointen ende artickelen die Princelike Excellencie by Staeten voornemend midtgedert de voornemende Gesanten vder in sijn vergad beboeft hebben/ ende beloben mist desen te houden/ by doen onderhouden/ sonder daer tegens te contrarieren in enige manieren.

De dit verhoeren/ verarrordet/ ende besloeten onder de signatuur ende segel vande voornemende Hetro Prince van Oranien/ Mr. Adriaen van Blijenbürg/ Symon Janszen van Comen/ van vbergen die Staeten van Holland ende Geland ter eenre/ ende de voornemende Gesanten/ ter presentie van den voornemden Eerwaerdigen Bishop ter ander sijden/ binnen der Stede van der Veere/ op den 22. Januarij/ Anno 1577.

Hiet tegenstaende dat dit gemelde verdrag den 22. Jan. tuschen de Die van Stad van Haerlem/ ende den Prince van Oranien/ ende de Staeten van Holland/ volgens de Pacificatie van Gent/ aldus was besloeten/ so en wisten nochtrans die van Haerlem de moedwillige soldaeten so noch niet te losen/ maar bleven met de selve geplaege inmers so seer als te voren tot den 1. Maert toe. Ja ondertuschen dat de vrede getroffen werde/ ende ook na't gemachte verdrag/ so trachteden de Gespanjoliseerden noch aleven seer door alle middelen de soldaeten in dele hope van het Spaensche ontzet door Don Jan van Oostenrijck/ waer toe sp van Verbugo door vziehen ende van anderen anderzins

geſtiſd werden. So dede ook hier toe niet wepnig/ dat de Biſſchop van Mierlo den 3. Febr. smorgens ten ſeven uren inde Groote Kerke in ſijne ppeſdikatie los uptholde/ dat hy in het verdrag met den Prinze van Oranjen niet betwilligd en hadde/ ende dat het hem ganſchelyk te gens de boſt was/ dat ook ſijne ondertepkeninge geenzing en ſtreckte tot een bewijs van ſijne betwilliginge/ maer alleen tot eene getupgeniſſe van het gehandelde/ ende datter booz ſijne komſte al gebacken ende gebzouten was/ als ſijne formele ende epgge woorzen luyden/ dat is/ dat de ſake nu al doozſteken ende beſloten was. So trock hy ook den 9. dito met la Margelle na Utrecht ſtilſwiggens ende ſonder ſemands weten/ ende quam den 11. Maert eerſt wederom ſtillekens in Stad aendruppen/ als la Margelle nu al enige dagen met ſijn kriggvolk hadde moeten rupmen. Ende alſo de Grabe van Boſzu van de Generaele Staeten laſt ontfangen hadde/ om het vertrecken der zoldaeten upt Haerlem/ Schoonhoven/ ende andere Steden te verſozge/ ende te bebozderen: ſo liepen gemelde Geſpanjoſſeerden daeglijck jagtig ober ende weerover na Utrecht hy gemelden Grabe om ſulck te verhinderen.

De Spaenſchen trecken nyt Haerlem, ende Stad gaet aen de Prinze van Oranjen over.

Hier tegens wendeden Jonker Sebaſtiaen Kraenſha's/ ende Mr. Gijſbert van Heſſe/ Schout/ ende Burgemeester der Stad Haerlem/ alle mogelijck vlijt aen (geene moeiſte nochte ongemack ontfende) om de zoldaeten met den eerſten quijt te worden/ ende de Stad van die plage eenmael te ontledigen: die dan ook dooz geſtadig reſpen ende rotzen/ ende volſtandig aenhouden by de Generaele Staeten te Bruſſel/ by den Prinze van Oranjen te Middelburg/ by de Staeten van Holland te Delf/ ende by den Grabe van Boſzu t' Utrecht/ het noch eyndelijck daer toe geluckelijck bragten: na dat de Grabe van Boſzu dooz ſijnen Secretaris Jaques Stalpert hander Wielen verſekeringe van genoegzaeme penningen upt Supd ende Noozdholland tot betalinge van de garnizoenen bekomen/ ende daer ober la Margelle den 8. Febr. boozſich onthoden/ ende hem wel dupdelijck beſaſt hadde ſonder langer upſtel ſulck met ſijn volk upt de Stad Haerlem te vertrecken/ die daer op den 18. dito binnen Haerlem wederkerende/ ende noch al zammelende/ als altyd booz henen/ ende het oude futzelboek/ ende alle nozſake van toeben/ ſoekende/ ſo lang hy immer meer met enigen/ ook den minſten/ glimp konde/ ten laetſten noch den 1. Maert/ hoewel ook niettemin niet ſonder ſtangk/ met ſijne moedwillige zoldaeten is vertrocken/ na dat hy den Burgemeester van Heſſe van ſpijt een kinnebackſlag hadde gegeven/ overmits hy hem verwerken hadde/ dat hy een verrader was/ indien hy ook noch langer wepgerde te vertrecken/ ende ſijnen laſt na te komen.

Tanta molis erat Romanam condere gentem!

So was/er wat te doen, aler de Spaensche Draeken
Sich wonden uyt ons Land end onse Steden maken!

So heeft het onse Stad weer 'sherten bloed gekost,
Eer dat sy van het jock der Spaenschen is verlost!

So haest en hadde la Margelle met sijne zoldaten de Stad van Haerlem niet gerupmd/ of voords werden alle eetbaere waren ende andere nooddruftigheden tot ontzet der goede burgerije in overbloed in de Stad gesonden.

Ook quamen des namiddags ten drie uren van Sparendam binnen de Oberste Helling, die na Gouverneur werde van 's Prinzen ende Staeten wegen/ de Here van V Varmont, Admitael van de Schepen/ ende Kapiteyn Ruychaver, die van den Schout Kraenhals/ ende Burgemeester van Delfe/ seer vryndelijk gewellekomd/ ende ontfangen werden.

Des avonds sijn de Burgers op de wacht gegaen met onuytspreke- lijke vzeugde met vliegend vaendel/ en slaenden trommel/ den Schout Jonker Kraenhals voor aen tredende/ ende sijnen Sone het vaendel vzeugde.

Den 2. 3. ende 4. dito sijn der heele burgers/ die voor de Spaenschen geweken waren/ wederom ingekomen/ waer onder geweest sijn Jonker Gylbert van Dypenboorde/ Here van Oydam/ ende Hen/ broek/ Hans Kolterman/ Pieter Kies/ Mattheus Augustijnzen Steyn/ Klaes Mattheuzen/ Jakob van Heuzen/ Jan Klaes Lotzen/ ende meer anderen. So quamen ook de burgers uyt de onliggende Steden de Stad van Haerlem besichtigen/ ende hunne vanden besoe- ken/ vzeugde groote blijdschap/ ende vzeugde.

Den 5. dito sijn de Schepen van Sparendam wederom na't Sup- den gebaren/ van waer sy gekomen waren: maer de zoldaten bleven met hunne Kapiteynen noch op Sparendam liggen/ behalven de Oberste Helling/ ende Kapiteyn Ruychaver/ die sich binnen Haerlem onthielden.

Den 8. dito sijn alle mans- namen over de sestiën jaeren oud in alle hoopmanschappen opgeschreven/ uyt welke de Schutterije is ver- sterkt geworden.

Den 12. dito werde het Verdrag tuschen den Prinze van Oranien/ ende de Stad van Haerlem in Seland gesloten/ vande penije van het Raedhuys afgekondigd.

Den 21. 22. ende 23. dito sijn de burgers van den Eed dien sy den 15. Jan. te bozen gedaen hadden/ ontslagen: in wiens plaetse hun de Eed afgeepscht werde volgens de Pacificatie van Gent/ om van we- gen sijn Koninklijke Majesteit/ den Prinze van Oranien/ ende de Staeten van Holland ende Seland de moorddadige Spaensche natie met

Haerlem
vword me
allemood
drust ont
zet, ende
versien.
De Sparen
damische
Oversten
wordt bin
ne Haerlem
vryndelijk
ontfangen.
De Burgers
trecken op
de vacht.
De vlogti
ge Burgers
komen
vveer in.

De Schepē
vertrecken
van Sparen
dam.

Nieuuwe
Schutterije

TV Verdrag
wordt afge
lefen.

Nieuuwe
Eed volges
de Pacifi
catie van
Gent.

met goed ende bloed te helpen ten lande upthoÿben/ende malkanderen onderling inde Religie te verdragen: welke Eed eerst vande Magistraeten/daerna van de Burgers/ ende ten laetsten van de Geestliken heyd is gedaen/ ten overskaen vanden Oversten Helling/ ende Mr. Dirc van Nieuwburg/ als Commissarissen van sijne Excellentie daer toe geordineerd.

De Artykelen vande Pacificatie van Gent vvorden afgekondigd.
Des Prinze komste, en Dagvaert der Staeten binnen Haerlem.
Staeten besettinge binnen Haerlem.
De Prinze verferde VVer,

Ook werden den 23. dito de Artykelen vande Pacificatie van Gent afgelesen.

Den 5. Meij is de Prinze van Oranjen in Stad gekomen/ ende den 11. wederom vertrocken.

Ook hebben de Staeten van Holland ende Seland hunnen Dagvaert op dien tijd binnen Haerlem gehouden.

Den 12. dito quamder een vaendel knechten van den Oversten Helling in Stad: maer lag daer bupten last ende kosten der burgerije.

Den 24. Junius is sijne Excellentie/ met sijne Prinzelze/ ende ganschen staet endelÿf wacht wederom binnen Haerlem gekomen. Ook werde des selvendaege noch een vaendel zoldarten tot besettinge in Stad geleyd.

Den 11. Augustus quam sijne Prinzelijke Excellentie ten derde mael binnen Haerlem/ tegens den tijd der veranderinge vande VVer, die hy naer gewoonte versette/ makende Burgemeesteren/ ende Schepenen/ ende ook Woedschappen/ die nu enige jaeren gedurende de Regeringe der Spaenschen waren afgeschast ende nagelaten geweest: in welker Woedschappen plaetse de Bischop met synen Raed/ ende de Gouverneur met sijne Kapiteynen de Stad geregeerd hadden/ naer hun goed-beduncken/ ende wille/ tot de upterste belastinge ende perzinge der Burgerije.

Dese personey, hier naer verklaerd sijn by sijn ^{Ex^{te}} Prinze van Oranjen etc. Stadhouder Generael over Holland, Seland, Vtrecht, etc. tot Haerlem sijnde, gecommitteerd hoor dey Jare sechsen ende zeventig dey
xvi. Augusti.

Burgemeesters.

Jonker Gijsbrecht van Duyvenvoorde, Here van Opdam, &c.
Pieter Ianszen Kies.

Klaes

Klaes Ianszen.

Adriaen van Berkenrode.

Schepenen.

Mr. Gerrit van Ravensbergen.

M. Hugo Bol van Sanen.

Kornelis Rijken.

Symon Spug.

Barthout vander Nieuburg.

Willem Deyman.

Iakob Ysbrantszen.

Treforier.

Kornelis van Berkenrode.

Vroedschappen.

Mr. Dirk Ramp.

Niklaes vander Laen.

Gerrit Stuyver.

Pieter Bal.

Klaes Theuszen.

Arent Pieterszen Deyman.

Pieter Ysbrantszen Olij.

Willem Wiggertszen.

Ian Aelbrechtszen, *Brouwer.*

Ysbrant Staetszen.

Cesar Boveris.

Frans Klaeszen Soutman.

Ian Marcuszen.

Ian Gerritszen Olij.

Egbert Gerritszen, *Moutmaker.*

Ian loosten.

Ian Bartelmeezen.

Ian Schatter.

Pieter Willem Adriaenszen.

Arent Meynertszen.

Pieter Geltsack.

Kornelis Gerrit Jan Eeffszen.

De Schut-
ters worde
in twee
Doelens
verdeeld.

Den 6. Sept. hebben de Heren de Schutters wederom in twee Doelens gesteld/ de Oude Schuts in S. Michiels Klooster/ nu de Nieuwe Doelens genaemd/ inden jare 1592. grootlijck vermeerderd/ ende verbeterd: also hun Doelen by de Rannen inden grooten Brand ook inder asche geleyd was; ende de Kloveniers in hunnen Doelen/ nu de Oude Doelen geheten/ gesticht inden jare 1562.

Ons Burgers eben vroom/ en altijd kloek van moede/

Die voor de Vpicheyd doe streben tot den bloede/

Die willen niet Paszou/ en onder sijn beleyd/

Noch doen wat doenlijk is voor hunne Vpicheyd.

En denken/ met Gods hulpe/ voor Spanjen niet te strijken/

En voor de gansche magt van Romen niet te wijken/

Maer tegens al dien hoop kloekmoedig aen te gaen/

So lang als hun van God de ogen open staen.

Dies oeffnen sy sich ook niet krupt en lood te spelen

Op twee verscheyde steen/ alwaer gy hen niet beelen

Siet schieten na den doel: also dat ook daer of

Een yder plaetse draegt den naem van Schutters-hof.

En dat sy ook van ouds den Voog wel handlen konnen/

Getuygd de Prijs genoeg/ diensy te Mechlen wonnen/

Wat hier de Kerk vertoond/ hoewel geen Kerken-werk/

Het voegd wel in den Doel/ maer niet in Godes Kerk.

Sessonney szijs te Mechelen Gay de Haerlemsche
Schutterije.

In't jaer ons Heren Mcccc. lvi. doe worden gewonnen dese jувелен tot Machlen van die Schutten tot Haerlem, Claes Boghemaker/ Gohert Aertsz/ Simon Moenens/ Laurents Jans/ Claes Harinc/ Timan Jacobz/ Heitric Jacobz Bzoers/ Claes Outbaer/ Gysbert Jacopz/ Simon Outbaer.

Armilla-
ria.

Optreucken.

En om noch meer en meer de wapens te gewennen/

En hunnen rechte gebruyk en hand'ling wel te kennen/

So trecken sy ook op, tot deffening van haer/

En monsterens gewijs/ op seker tyd van't jaer.

Ruyterije.

Behalven datmen ook de magtigste gesellen

En rijkste bande Stad sich siet te paerde stellen/

En sulke Ruyterij vast waszen al te met

Tot eene goede Troup/ en tot een vol Cornet.

Offi.

Officierey ende Hoofdey der Haerlemsche
Schutterij.

Oude Schuts.

Kolonel
Fiscael Gerrit Willemszen van Teylingen.
Pieter Adriaenszen Verbeek.

Het eerste Vaendel.

Kapiteyn Iohan de Wael.
Luytenant Kornelis Dirkszen Dix.
Vendrig Dirk Dirkszen Dix.
Sergeanten Heyndrick vanden Hove.
Quyrijn Pieterszen Aker.

Het Tweede Vaendel.

Kapiteyn Iohan vande Kamer.
Luytenant Kornelis Dirkszen Guldevvagen.
Vendrig VVillem vande Kamer.
Sergeanten Kornelis Ianszen vander Tin,
Franzoys VVouters.

Het Derde Vaendel.

Kapiteyn Bartholomees Veer.
Luytenant Dirk Abbas.
Vendrig Iakob Schout.
Sergeanten Pancras Vos.
Kornelis van Kittensteyn.

RuyGeniers.

Kolonel
Fiscael Pieter Iakobszen Olikan.
Iohan Damius.

Kapi.

Het Eerste Vaendel,

Kapiteyn	Dirk Harkſzen Schatter.
Luytenant	Iohan Beelt.
Vendrig	Lot Schout.
Sergeanten	Andries vander Horn.
	Nikolaes Olikan.

Het Tweede Vaendel:

Kapiteyn	Jonas Segers.
Luytenant	VVillem Buys.
Vendrig	Adriaen Matham.
Sergeanten.	Kornelis vander Kamer.
	Iakob Pieterſzen Buttinga.

Het Derde Vaendel.

Kapiteyn	Pieter Oudevvaeg.
Luytenant	Floris Pieterſzen.
Vendrig	Pieter Ramp.
Sergeanten	Ian van Vijanen.
	Heyndrick Klaefzen Everſvijn.

Van den Oorſprong der Schutterijen.

Dirk Velius in ſijne Kronijk van Hoorn, op het Iaer 1440.

Dit Jaer begonſimen eerst tot Doozn/ als ook in de ander Steden van Holland ende Weſtbyzeſland/d'oeſſeninge vande Kruyſboge als ook vande Handboge by der Hand te nemen/ upt welke geſelſchappen (na mijn vermoeden) nader hand onſe tegenwoordige Schutterijen opgekomen ſijn.

Sagittario-
rum claſſes

Had, Iun, Bat, Cap. xvi. Illud operæ pretium eſt ſcire, ſingula Hol-
landiæ oppida pro ſuis opibus, & pro loci conditione, honeſtiſſimorum,
quiq; opibus mediocribus inſtructiores ſunt, civium centurias in certas
claſſes diſtributas habere, quos robora & nervos Reipub. dicere liceat, Sa-
gittarios communi nomine appellant, ſive illi baliftis arcubusq; chalybeis
ſpicula fundunt, ſive acernos arcus ducunt, ſive manuariis tormentis ſelo-
pisq; plumbeas pilulas ſpargunt, Quibus olim pro inſigni veſtis erat bi-
color, adjecto argenteo emblemate, qui veſtitus honos eos à plebe ſecer-
nebat

Schutte-
rijen.

nebat, Vestitus plerisque oppidis obsolevit, emblematis alicubi durat. Horum quemadmodum apud Romanos evocatorum militiam fuisse honoratorem antiquitus constat, quum singulae Civitates Principi in armis praesto aderant, delectu ex his habito. Hi si exercitus mercenarius ducbatur, Triariorum locum tunc tuebantur. At nunc si usus postulet, ad comprimendam seditionem, ad arcendam hostilem incursionem armati adhibentur, vel si ornandus sit Principis adventus, vel novi inauguratio decoranda, tum verò honoratae custodiae ac solemnem vicem praestant.

Dit is de pijn waerbij te weten/ dat alle de Steden van Holland naer heure magt/ ende gelegenheyt bande plaetse/ enige vaendels van de boornaemste ende vermogenste burgeren in sekere rotten hebben afgedeeft/ diemen de magt ende senuwten van het gemeene heste wel mogte heten/ sy noemense gemeenlyk Schutters, het sy datse de voetboge spannen/ ofte de handboge trecken/ ofte met het roer schieten. Sy gebruykten eertijds twee-berwige rocken tot eene lebereije/ *Dit is te sien inde boven-gemelde onderschepte. Het kleed houd nu in meest alle de Steden op/ het byt teken blijft noch ergens in't gebruyk. Het is van ouds bekend dat hun opbod ende dienst altijd seer eerlyk is geweest/ gelijk ook by de Romeynen/ wanneer alle de Steden door hun uytshot den Prinze in de wapenen bystonden. Welc besloegen de plaetse der boornaemste als het leger in dienst te velde trock. Nu wordense in wapenen gebragt als het de nood noyde om oploep te sullen/ ende byandighen inbal te keren/ ofte so de Prinze in te halen is/ ofte sijne inhullinge te bezieren/ so bekleeden sy de plaetse van eene eerlyke ende statelike wacht.

Is onse oude moed en trouwe niet gebleken/
En hebben wy daer aen het segel niet gesteken/
Als onse Burgerij den vijand in het oog
Daer haelt in't geweer/ en ook na Heusden, toog!

Uyttocht der Haerlemsche Burgerij na Sasst,
in eene ysaet uytgekeeld.

Do's vijands groote magt met schrickelyke tochten
Gansch Duytschland had verheerd, en dapper aengerochten,
En 't enmael verwoest, verdorven, en verbrand,
En schier naer Zwil en Zwensch was meester van het Land,
So vaert hy moedig voort met pochen, ende rasen,
Om met sijn groot geweld de wereld te verbasen,
Wiens heerschappij hy soekt. Neen bloedhond, neen Maraen,
Ten sal so over al naer dijne Zwil niet gaen!

Duytsche
Nederlaeg.

Hy beeld sich selven in dat niemand hem kan keren,
 Hy meynd, 'tis nu de tijd om alles te verheren,
 Hy seyd in sijn gemoed, hy seyd met vollen mond:
 Reyn af, reyn af, reyn af, tot aen den kaelen grond,
 Ik zwijfse als een brood en als een spijsje eten.
 Dit denkt hy in sijn hert, dit spreekt hy hoog-vermeten:
 En ruckt sijn magt by een, en sacket van allen kant
 Met sijn verzwinnend heyr na 'tsterk Vereende Land,
 En dreugd dat heldig volk met duysend ongelucken
 In 'tuyterste gevaer en slavernij te drucken.
 Dus pocht sijn hooge moed, dus spoud hy vuur, en vlam,
 Tot dat hy met sijn magt voor 'tsterke Bergen quam.
 Maer als hy onversiens quam dringen op de dwallen,
 En als hy onverdwacht haer meynde t'overvallen,
 Hoe vond hy 'rdaer gesteld! hoe zwerd hy daer gegroet!
 'Kmeyn dat het hem noch smert, en zwee van herten doet.
 *Naszon, die vroome Held, wiens naem de ruyme salen
 En 'tuyterste besteck der dwereld niet bepalen,
 Die Held, die met sijn roem de gulde sterren raekt,
 Die Held, die staeg voor ons, en onse vrijheyd dwaekt,
 Die stut sijn dwoesten loop, en breekt sijn moedig hollen,
 En schend sijn stouten roem met dwaen-dwind opgesvullen.
 Het groudwelijk onthael, dat hem so voords geschied,
 Dat tuygd hem strax genoeg, hy is in Duschland niet,
 Maer daer de Bataviërs met and're munt betalen,
 Dat tuygd hem dat hy hier geen ere sal behalen.
 Hoe dick dwils meynd gy dwel heeft hy te laet bedacht,
 Dat hem het ongeval voor Bergen had gebragt?
 Dat Bergen, daer de troiz, en 'thoog en moedig draven,
 Eneer, en kroon, en roem van t Parma leyf begraven,
 En daer hy nu ook so voor ogen konde sien,
 Dat hem dat selve recht sijn's hoogmoeds sou geschien.
 Maer nu wat sou hy doen? hy had het voorgenomen,
 En konde hy sijn sack alhier te boven komen,
 So kon hy met sijn magt de steden en het land
 Meer quellen om en om als dwel aen een'gen kant.
 Ia kon ons Vaderland hier door ellendig drucken,
 En haer gebonden staet en pijlen stucken rucken,

Beleg van
 Bergen op-
 Zoomdoor
 den Mar-
 quis Am-
 brosius Spi-
 nola, den
 18. Iul.
 1622.
 * Mauritz
 van Naszon,
 Prinze van
 Oranjen &c.

† An. 1588.

En breken onsen band, en krýgen door 'tbeleg
 En dwýnst van dese stad in Holland eenen dweg.
 Dies is hy menigmael op Bergens vaste wallen
 Met uitersten geweld wysinnig aengevallen,
 Dies spand hy nu en dan met eenen dollen sin
 En onbezuyfden kop al sijne kragten in,
 En drýft sijn arme volk gelyk een kudde schaepen
 Recht tegen het geschut den langen slaep te slapen,
 En ter gezwýfze doot. Is dat dýn geld, en munt,
 Betaling, en zoldý, die gy dýn knechten gunt?
 'Tmíst dý dan Spinola. Maer hebt gy met dýn oren
 Den roem der Bataviers voor heen niet wíllen horen,
 Hun daeden, ende naem? ja dat syook den doot
 Voor vryheyd, dwýf, en kind, noyt vreesden in den nood?
 En sochten inden strýd te dwínnen, of te sterven,
 En door hun doot het land de vryheyd te verdwerven?
 Denkt niet Maraens gebroed, noch gy Italiaen,
 Dat hun de lust en moed is door den tyd ongaen,
 Om voor het Vaderland en Vrysheyd hun leven
 Hun goed en dierbaer bloed noch i' offren, en te geven.
 Dit hebt gy niet gedacht, noch dýnen trotz gesvicht,
 Tot dat dýn schand en schaeld dý hebben onderricht.
 VVaer is dan nu dýn roem? de mond is dý gesloten,
 VVaer is dýn eer, en naem? als wóter uytgegoten.
 VVaer is die Goliath, die God te velde daegd?
 Hy vlied eer dat hy liet den vjand die hem jaegt,
 En heeft sijn voeten veel gereeder dan sijn handen,
 En steekt sijn hutten aen, en doet sijn tenten branden.
 Manhaftig Spinola! beschickt het vry so meer,
 En komt dan so gy wílt den naesten somer zweer.
 Maer dý alleen (ó God!) maer dý alleen (ó Here!)
 Niet ons, maer dýnen naem komt alle lof, en erel
 En lieve Vader vecht so voords voor dýne Kerk?
 En lieve Heer voltreckt dýn aengevangen dwerk!
 Engy (ó Batavier) wílt met een heylig leven
 En Christen-omwegang God prýs en ere geven,
 En danken sýnen naem: so sulc gy dan voordaen
 Dýn vjand meer en meer voor dý sien ondergaen.

Oude ende
 onveraerde
 Vromicheyd
 der
 Bataviers.

Ontzervan
 Bergen den
 3. Octob.
 1622.

Dankseg-
 ginge tot
 God,

Vermaning
 getot Dik-
 barcheyd,

Vyttocht
der Hol-
landſche
Burgerlijc.

Als nu de vijand dus voor Bergen ſtond te rafen,
En niet dan rook en ſmook en vuur en vlam te blaſen,
Vergaerd ons trouwwe Prinz, en alderkloekſte Held
Sijn krijgers tot den krijg, en treckt met hun te veld,
En laet goe ſorg en laſt atom en aller dwegen,
En ruckt na Bergen toe, en treckt den vijand tegen:
Maer ſo hy over-al hier toe meer volks beſchreef,
Bemerkt ſijn dwacker oog dat daer 'tland ſovacker bleef,
De ſleutels van den tuyn, des vijands nagebueren,
De ſtutters van ſijn roem, ons uyerſte Frontueren.
Hier woord hy voor beſorgd: het prinzelijke bloed
Meer voor der landen heyl als voor ſijn leven doet.
Hy diend den Staeten aen het geen hy vond geraden,
Tot voordeel van het land den vijand meeſt te ſchaden,
Dat, als hy met ſijn volk den vijand dacht te ſlaen,
Dat dan de burgerij aen hunne plaerz mogt ſtaen.
De Staeten vinden't goed, die ſchrijven't aen de ſteden,
En willen dat ſy 'tland dien dienſt geſwillig deden:
Dus treckt de burger uyt ſo haest men't hem gebied:
En Haerlem gy ſijt hier (voorwaer!) de minſte niet,
Maer denkt noch aen dijn roem en aen dijn braeven ſegen,
Dieng gy voor Damiaet met eren hebi verkregen,
Van waer gy't wapen voert, getuyg van dijne daed,
En naem, die duren ſal ſo lang de wereld ſtaet.
Dit is ons in het hert en in het bloed geſchreven,
Dit is ons in het merg en in't gebeent gebleven,
Die ſucht van eer en roem beſit noch ons gemoed:
Waerom een yder ſich ſlukx na de ſchepen ſpoed.
Het Burgers-hoofd treed voor, en voords de Kapiteynen
Van onſe Schutterij, met hunnen algemeynen
En afgeſchickten hoop met vaendel, en geſweer,
En vallen ſo te ſcheep te ſaem vrygwillig neer.

Armont Druyvenſteyn, Burgemeester. Pieter Verbeek, Fiſikacl. Pieter Olikan, Iohan
vande Kamer, Kapiteynen. Laurens Ariſzen, Kornelis Reijerſzen, Luytenanten.
Lot Schout, Bondewijn Offenburger, Vaendrager, Iohan Beelt, Kornelis vande Kamer,
Abraham de Vos, Nikolaes van Napels, Sergeanten.
Den 18. Oct. Willelm Voocht, Burgemeester. Iohan de Vael, Pieter Oudewaeg, Kapi-
teynen. Thomas Harkſzen Schatter, Ionas Segers, Luytenanten. Gerrit Korneliſzen
Vlaſman, Pieter Ramp, Vaendrager. Dirk Willelmſzen Abbas, Heyndrick vanden Hove,
Heyndrick Klaeſzen Everſwijn, Iam Adriaenſzen van Vianen, Sergeanten.

En doen

Vyttocht
der Haer-
lemſche
Burgerije
na Halfzelt
den 17. Sep.
1622.
Oude vros-
micheyd
der Haer-
lemmers in
Egypten
voor Da-
miaten.

En doen den haven aen in d'Overflichtsche landen,
 Daer Haszelt leyd, een schut en breydel der vijanden,
 Daer setten sy't aen't land, gelijk hun was belast,
 Dat Haszelt niet en sij verdweldigd, noch verrast.
 Terwyl ons moedig Prins den vijand soekt te tergen,
 En treckt met sijne magt na het benaude Bergen.
 So delen wy dan me aen sulke eer en feyt,
 Of schoon die vroomme stad veel mylen van ons leyt:
 Vant boven dat ons volk en opgelichte knechten
 In Bergen also vroom als iemand anders vechten,
 En strijden vuyst voor vuyst so moedig ende koen,
 Als helden in het veld en oude krijgers doen:
 So is den vijand ook de stoutre moed ontvallen,
 Als hy de burgers sag gedwapend op de wallen,
 En gaf hem sulke daed een sulken slag en schrick,
 Dat al sijn magt verstoof in eenen ogenblick,
 DE EENDRAGT BAERD DE MAGT. Meynt niet dat onse landen
 Of sijn van volk beroofd, of't volk van hunne handen,
 Maraen! en denkt dat niet: maer immers also haest
 Sijn wy gereed, als gy op onse grensen raest,
 En niemand blijft by huys, om op sijn bed te slapen,
 Maer treden in het veld met spietz, en roer, en wapen,
 Geoeffend in't gedweer, en dat van langer hand,
 Geoeffend, en geleerd, tot voordeel van het land.
 Geoeffend om dijn trotz en hoogmoed niet te lyden,
 Geoeffend om dijn trotz en hoogmoed te bestrijden,
 Geoeffend om dijn kroon noch in den dreck te treen,
 * En dobbel dý te doen, als wy van dý dat leen.
 Op dat geen spaenssch gedrocht, hovaerdig, en vermeten,
 Sou heerschen over ons op onsen stoel geseten,
 En over ons gebien, dat geen Maraens-gebroed
 De vrijheyd van ons land vertrede met de voet.
 Het heugd ons noch te wel wat grondwelyke daeden
 Van galg, en vuur, en syvaerd, en allerleye schaden,
 En allerley gedweld de burger lijdén most,
 Doe hier de tyranny des Spanjaerds eerst begoft.
 Het heugd ons noch te wel, en't sal ons niet vergeten,
 So lang men hier te land des Spanjaerds naem sal hoeren:

Haerlem-
 sche
 VVaertgel
 ders in Ber-
 gen op
 zoom, on-
 der Kapi-
 teyn Rey-
 nier Rutten
 van Amel-
 roy.
 CONCOR-
 DIA RES
 PARVAE
 CRESCUNT,
 Batavier-
 sche Eend-
 dragt teges
 Spanjen.

* Apoc. 18. 6

Spaensche
 Tyrannijs
 in Neder-
 land,

BESCHRYVINGE ENDE LOT

Manhafti-
ge dapper-
heyd der
Haerlem-
mers in't
Beleg van
hunne Stad
endehunne
als noch
onveran-
derde ende
onveraer-
de vromic-
heyd.

Meest ons, en onse Stad, die hem so hard befreed,
So dat hy noch van ons op desen dag wel zweert.
Ons, seg ik, die hem 'thoofd so dapper moedig boden;
Dat hy schier vande Stad door vrese was gevloten,
Door vrese was verjaegd, en so was afgekeerd,
Dat hem syn stormen hier wel deeglyk was verleerd.
Behalven datmen hem quam selfs in alle hoeken
En deelen van syn heyr in syn treuceen besøeken,
En sloegen hem daer uyt, en saejden 't veld met doon,
En plonderden syn heyr. So Spanjaerd dat's u dw loon!
Dit tuygen daeglykx noch de beend'ren syner doden
Van syn gedolven hoop in't spitten van de soden:
Dit menig Batavier, die noch met vreugd gedenkt
Hoe hier des Spanjaerds magt en moed wil werd gebrenkt.
Ik meyn, de schrick die staet noch in dijn borst geschreven,
(Maraen!) en die en sal niet licht syn uytgedreven,
Als gy maer eens gedenkt, dat niet de man alleen,
Maer dat het dwijf di ook met voeten heeft getreen.
Wy dan die van dit saed en bloed syn afgekomen,
Die hebben sulken moed en hert ook aengenomen,
En staen in eenen sin, als't maer den Spanjaerd geld,
So syn dwy voords gereed en vaerdig in het veld.
Die mannelijcke aerdt is allen ingegeven,
En groeijs so met ons op, en dwast so met ons leven,
Dit worden dwy geleerd, di word van langer hand,
Ia met de Kinder-pap ons in het bloed geplant.
Want waer de Spanjaerd komt de overhand te krygen,
Moet yder voor syn trotz, en heerschappijc sygen,
En waer hy eenmael heeft syn tyrannij gevest,
Daer is hy voor het land een kanker, ende pest.
Siet toe dan Batavier, en laet di niet bedriegen,
En door geveynsen schijn van hem in slaep niet dwiegen:
VVant syn verduld gemoed en sal niet syn gerust,
Voor dat hy met de dwraek syn helche gramschap blust.
Maer gy o Groote God, dwilt ons in dijne ermen
En onder dijn beschut en vleuglen voords beschermen,
Breekt 'svijands tyrannij, en laet niet langer toe
Dat hy meer overlact dijn arme schaepen dee.

Vermanin-
gaende
trouwe Ba-
taviërs.

Gebed tot
God.
VIGILATE
DEO CON-
FIDENTES.

So willen wy, dijn volk, het schepzel dijner handen,
Dijn erf, dijn eygendom, dijn naem in alle landen
Verbreyden (lieve Heer!) uyt aller sielen kragt,
Versterkt door dijnen Geest, in ygelijk geslachts.

FORTITER, ET FELICITER.

Cic. Lib. 4. ad Herennium. Nullum est tantum periculum, quod
Sapiens pro salute Patriæ vikandum arbutetur.

Idem Orat. pro Milone. Nihil est praestabilius viro, quam periculis
Patriam liberare.

Vyttocht der Haerlemsche Schutterije na Heusden,
in't Roper gesneden, ende hertoond.

Siet hier de sterke Stad van Heusden met haer dwallen,
Een muur van't Vaderland, een slaper van ons allen,
Een heck van onsen tuyn, die onsen staet bevrijdt,
En Brabant tergd, en troist, en haeren roem versmijt.

Alwaer de Haerlemmers en Hagenaers te samen
Vrijwillig, wel-gemoed, gewapend over-quamen,
Als Spinola Bredà besloot met aller magt,

Op dat hyt onder 'tjock van Spanjen weder bragt.
Daer stondt gy in't geweer by dagen, en by nachten,
Daer stondt gy in't geweer als Krijgers op de dwachten.

Daer stondt gy op de vest, daer stondt gy op de dwal,
Bedwarende die Stad voor 'svijands overval.

So vroomme Bataviërs, en onverzægde Helden!
Dees plaet van Matham sal u'w roem en naem vermelden.

Be'waert u'w vroomen aerd, en Bataviërs gemoed,
En zweest het Vaderland getrou met goed, en bloed.
VVant of Bredà schoon heeft voor Spanjen moeten dwijken,
Sou daerom u de moed in't minste wel besdwijken?

Of denkt gy wel dat nu al't land niet kan bestaen?
En dat om eene Stad de Staet moet ondergaen?
Maer zweest gy wel hoe ons geen vijand kan verdrucken?
Ja hoe't ons selver noch sal tegens hem gelucken?

Doet boer, en bidt den Heer, en siet hem inde hand:
Hy is de stut, en schut, en scherm van't Vaderland.

Vyttocht
der Haer-
lemmers
na Heusdē.

Den 3. Apr. 1625. Jan Klaefzen Loo, Burgemeester. Willem Schatter Fiskael. Johan
 Damius, Kapiteyn. Onghert Arijfzen Akerflood, Luytenant. Jakob Schout, Vendrig.
 Hendrik Gerijfzen Pot, ende Lot Vogel, Sergeanten.
 Den 23. Apr. Jan Klaefzen Loo, Burgemeester. Nikolaes le Febure, Kapiteyn. Mat-
 thias Hasewindus, Luytenant. Boudewijn van Offenburg, Vendrig. Kornelis Dirkszen
 Guldewagen, Lambert Corneliszen Pont, Sergeanten.
 Den 8. Mey. Arnout Druyvensteyn, Burgemeester. Michiel de Vael, Kapiteyn. Niko-
 laes van Napels, Luytenant. Lot Schout, Vendrig. Jakob Ianszen Schout, ende Hans
 Matbúfzen, Sergeanten.

Dit is van Damlaet/ en onses Stads beleggen/

En waermen meer van ons by desen tijd kan seggen/

Van onsen vroomen aerd/ van trou/ en goed beleyd.

Maer noch al meer bewijs van onse vromicheyd.

Overvvin- Gelijcke dapperheyd (hoe kan thze verswijgen?)

ninge der Betoonde onse Stad in die veelswaere krijgen/

Haerlem- Die Vlaenderen wel eer ons landen heeft verwerckt?

mers teges Twelck dan wat nader ook ons diend alhier ontdecker.

de Vlamin- Als seker *Stokie-byand den Grave bande Landen

gen. *Jan van Johannes sijnen Heer veel magtige vjanden

***lan van Ten krijg had opgehits/ en eynd'lyk een *Dampier/**

Renes. So heeft het gansche land gestaen in bloed/ en vier.

***Gwijde Dam En is ter eerster tocht op Seland aengekomen/**

pier Sone van den Grave En heeft daer nu en van veel steden ingenomen/

van Vlaen- Maer als een langen tijd in menig bloedig slag

dtren, Aud' een/ nu d'ander weer/ in't bechten boven lag/

En 'reynde lyk Dampier wat harder most bekopen:

Heeft met een meerder magt Nooyd- Holland afgeslopen

Tot onse pooyten toe/ in sulker haest/ en spoed:

Niet anders als een strom/ en 'shemels blyven doet.

Gelijck dan onse Stad t Land heeft gebiedt voor wallen

In't Spaensche oberlast: so ist ook doe geballen/

En is in sulken nood/ en grouwelijck tempeest/

Den and' ren als een schanz/ en stale muer geweest.

Mer- tuschen komit ons volck in grooter ijlen *recken/

***Magnis Met t Wit hun overhoofd den vijand tegen trecken/**

pasibus. So doet ons burger me/ van hunne komst bericht/

Witte van En treen den duyn- kant hren den vijand in't gesicht/

Haemstede. En komen aenden man. Daer werde so gestreden/

Dat al des vijands doen werd in den dreck getreden:

So houd ook noch die plaets den naem van t Mannen-pad,

Van desen grooten slag/ en grousaem bloedig bad.

Doch Witte volgd hier op de landen upt het lijden

En van des vijands magt en dzingen te bezijden.

En heeft

Overvvin-
ninge der
Haerlem-
mers teges
de Vlamin-
gen.
*Jan van
Renes.
*Gwijde Dam
pier Sone van
den Grave
van Vlaen-
dtren.

*Magnis
pasibus.
Witte van
Haemstede.

Mannen-
pad.

En heeft al't Doord quartier flukr van dien last geleege/
En so is al die hoop doordae'n t'Land uptgeveerd.

Oversinnin ge der Hollanders, ende Haerlemmers,
tegens de Vlamingen, onder Jay de 11. XXI. Grahe
Gay Holland, in't jaer Mccciv.

Holl. Kron. Divis. xxi. Kap. xvi. Als Here VVitte van Haemste-
dem met luttel wapenturiers binnen die stede van Haerlem was geko-
men/ heeft hy synen bannier met den rooden leeuw ontwonden. Ter-
stond syn hy hem gekomen alle dat volk upt Kermerland, upt VVater-
land, ende veel upt Oost ende V Vest-Vriesland, lobende God dat sy eenē
Hoofdman hadden/ van den rechten bloede van Holland gekomen we-
sende. Ende als Here Witte sag dat sy alle waren bereyd met hem te
gaen/ is hy uptgegaen met ontwonden blinkenden banieren/ met een
byzelijk geluyd van basippen. Ende als sy quamen by Hillegom is
hen daer te moete gekomen met eenē groote menigte van Vlamingen
de President van Vlaenderen/ ende daer geviel eenen grooten stryd/
overmits die byzelijke slagen/ ende dat groote gekrijt dat daer was
van den genen die geslagen worden/ ende als de Vlamingen dus ver-
slagen waren/ quamen die Vriesen/ ende cogen hen upt alle haer kle-
der/ ende worpense op een hoop/ ende als pottende seiden sy: dese hoop
der Vlamingen sal doordae'n een seker tepken wesen of sy hier ontrent
hy abonturen quamen/ ende dese weg word op hupden noch desen dag
genoemd Oud Mannen-pad.

So kan ook het gespuys en rasend graeu des ruppen
En uptgelaten hoops van onse buyst getuppen/
Als't na veel plonderings in Holland/ en int Sticht/
Dooz onse Stad geruckt/ haest is van hier gelicht.

Oversinnin ge der Haerlemmers tegens de Kermers,
Onder Vlozis v. xix. Grahe Gay Holland,
in't jaer MCCLXVIII.

Holl. Kron. Divis. xix. Kap. vii. Ende aldus by rade Gijf-
becht van Aemstel vergaderden die Kermers alle haer volk by een/
ende keerden weder in Kermerland/ ende als sy quamen by Haerlem,
beleiden sy die Stede/ ende bestozinden die sonder ophouden met schie-
ten/ ende werpen van steenen/ also dat sy veel luyden met haeren
schutten ende slingeren ter dood toe guetsien. Ende die Doozers met
den Edelen die daer ingeweken waren weerden hen byzomelich/ ende

Overvvin-
ninge der
Haerlem-
mers teges
de Ker-
mers.

beschermden die Stede stoutelicken met schieten ende werpen van steenen. Here Johan Perzijn/ die een hroom edel ridder was/ quam hy nachte al hemelicken upppen Stede/ ende kreeg een deel wagenen vanden Kermers die sy geladen hadden met victalse ende probanden/ ende reed boorz in Kernerland/ ende verbrade een deel van die meeste dorpen sijn vijanden. De Kermers ommeffende sagen den rook ende brand van haer dorpen opgaen/ braken haestelick op van den belegge/ achterlatende haer tenten ende pauwelioenen met al datter in was/ ende keerden haestelicken wederom na den haeren. Die van Haerlem dit siende deden haer poorten op/ ende volgden hen na met grooten hoopen/ ende sloegen ende vingden haer bliende vijanden/ ende wonnen eenen grooten rook/ ende quammen met grooter eren ende triumphen met vele gebangen weder binnen Haerlem.

Vergeef-
sche Bel-
geringe
der Stad
Haerlem
van Vrou
Iacoba
xxviii. Gr.
het Landschap
van Holl.
An. 1436.

Iakoba had hier mee haer leger afgesceken/
En onse Stad beleyd: maer is ook afgeweken/
En heeft met al haer magt booz onse Stad gescwieft/
En gansch niet merckelijcs booz Haerlem uptgericht.

Besiet boven het 3. Blad/ inde Verwoestingen van de Stad ende
het Landschap van Haerlem.

Overvvin-
ge der Haer-
lemmers
tegens de
Oockvriese
onder Die-
derick III.
iv. Grave
van Holl.
An. 1018.

Ik wil mij in dit stuck een wepnig dieper steken/
En van noch ouder tijd en ouder daeden spreken.
Sijn onse Burgers niet booz Velden opt beroemid/
Wy sijn van ouds vermaerd/ en onverzagt genoeind.
Als Diedrick onse Graef de Vriesen wou bestoken/
En sijnens Vaders dood niet laten ongewoken/
En booz de eerste reys booz hunne magt besweek/
En booz een hemels stem booz dese Vriesen week:
So is hy andermael lupt Haerlem opgetogen/
En trad met dese lup den Vriesen onder ogen/
En dierfse op de vlugt/ en hieu den hoop ter neer/
En dwongse booz het swaerd/ en kreeg het Landschap weer.

Overwinninge der Haerlemmers tegens de Oost-
Vriesen, onder Siderick de III. iv. Grafe van
Holland, inden jare cixviii.

* vryrecht.

Holl. Kron. Divis. vii. Kap. xii. Na dese twee triumphen ende
victorien die Grafe Dirk tegen den burgers ende haeren Vaders
verkeren hadde/ als boozlejd is/ nam hy booz hem sijn Vaders
dood te wreken/ ende den Oockvriesen te beherchten/ tot welker heft-
baert

baert de Keeser Henrich die eerste sende desen Graue Dirc te hulpe den Hertoge van Lorepnen ofte Lottringen/ geheten Conert met den Waerde/ ende veel klooke reysenaers/ ende vroomen vechters. Woogd so nam Graef Dirc voorszeyd vooz hem een groot heyl van volck upt Holland/ hebbende ook mede by hem den Bischop Adelholt van Utrecht/ die noch sijn gebangen was. Ende als dit groote volck der Hollanders ende der Vriesen by een gekomen was om eenen bloedige stryd te slaen/ is inder locht gehooyd een verbaerliche griffelike stemme roepende: vliet, vliet, vliet.

Ende terstond namen die Hollanders de vlugt upt verbaernisse deser stemmen/ ende liepen sonder ordinantie elck sijns weges sonder ommelesen. Ende de Bischop ontquam upt den handen der Hollanders/ ende ging ober met den Vriesen/ die hy tot aller rebelligheyt in formeerde ende starkte tegen desen Graef Dirc/ ende Hertog Godevaert van Lorepnen werd daer gebangen van den Vriesen. Wese nederlage heeft God den Hollanders leren geschien/ om dat den Graue in hem selven soude leren/ datter een heer ende God is/ die den menschen vernederd/ ende verhoogd. Die Graue is gekomen binnen Haerlem, ende heeft weder versck volck vergaderd/ om weder eenen stryd te vechten tegen de Vriesen/ ende als hy ontrent Deyligeloe gekomen was/ quam hem stoutelich met den Vriesen te ghemoed. Bischop Adelholt/ ende hadde met hem den Hertog Godevaert van Lorepnen/ die daer toe gedwongen was om te vechten tegen de Hollanders. Daer geschiede eenengrooten waeren stryd/ ende de Graue heeft in't eynde de overhand gehouden/ ende hadde victorie/ daer veel Vriesen gebleven sijn/ ende de Bischop ontquam met grooten verpikel sijns lijfs/ ende de Hertoge quam weder ober upt der Vriesen handen sonder vrese/ ofte enig rantzoen. Dit geschied wesen/ vergaderde die Graue met den Hertoge van Lorepnen alle dat volck van wapenen dat hy krijgen konde/ ende quam met al dit volck in Vriesland/ brandende ende rovende alle haer dorpen/ ende hupsen/ ende versloeg een ontallijk volck/ ende nam met hem een al ten grooten roof van gebangen/ beesten/ ende alderley goeden/ ende spolieerden ende heroofden dat land upt der maten seer/ ende hy bracht dat Land weder onder sijn subiectie/ ende geboden/ ende quam weder in Holland met grooten sege/ ende victorie/ ende gaf dat land van Vriesland sijnen jongen soon Floris/ ende hy ontfingt weder van sijnen vader te Leen/ ende hy toog in Vriesland/ ende sy deden hem hulpe ende manschap/ ende regeerde mogendlijk alle die dagen sijns lebens.

Als na de Vriesen weer de omgelege landen
Verbozden alle zins met moorden/ ende branden/
En meynen met den buyt en roof nu wel gelaen
Een pder vry/ en vrank/ en blij/ weer deur te gaen;

Overvvin-
ningeder
Haerlem-
mers teges
de Vriesen,

Ja onse burgerij hun op den hals gekomen/
 En heeft van sulck geweld en moedwil wraek genomen/
 En hebbende met spoed die robers achterhaeld/
 Hun leigh ober-last wel op den kop betaeld/
 Want na een swaeren slag, en veel gevechts/ de Vriesen/
 Na grooten nederlaeg van volck het hield verliesen/
 En tiesen so de vlucht/ en brengen booz den buyt
 Hun schand/ en scha te hups/ en veel geen heelen hupd.

Overschinninge der Haerlemmers tegens de Vriesen,
 Onder Siderick VI. XII. Graefe van Holland.

Holl. Kron. Divis. XII. Kap. xx. Anden jare ons Heren Mc.
 * Enchuyfen, ende I.v. verslameden die Vriesen geseten in * Drechtenland, ende quamē
 en de Streek. met geweldiger hand in Holland/ ende bertwoesten met groote nydtig-
 Besciet P. hept dat Dozyp van †Sande, rovende ende bzandende/ ende nemende
 Scriverum in met hen eenen swaeren robe. De edele ende bzome Ridderman-
 zijn Oud nen met andere schildknechten van Haerlem dit vernemende/ sijn met
 Batavien, stouten moede metten landcluppen van †Erdozyp desen Vriesen te ge-
 †Sandpoort, moed getogen/ ende daer gebiel een swaeren stryd tuschen den 11. par-
 †Oesdorp, tijen/ ende daer werden van den Vriesen verlagen ontrent 1 xc. man/
 ende die ander liepen weder na Vriesland/ achterlatende alle den roof
 die sy gesaeld hadden/ ende die van Haerlem togen weder binnen haer
 Stede met grooter triumphen/ ende victorie.

Chron. M. S. vetustiss. Egmond, ante annos 400. scriptum. Fresones de Drechterne, fines Comitatus Hollandensis invadentes, villas quasdam exusserunt, unde procedentes ad villam quae Sanden dicitur pervenerunt, quibus occurrentes milites pauci de Harlem, & villam de Okerthorpe, in fugam eos compulerunt, & festinantes ad suam insitam multitudinem scilicet circiter ad nongentos homines sine defensione peremerunt.

De Vriesen van Drechtenland, in de palen van het Graeffschap van Holland vallende/ hebben sommige dozpen afgeband/ ende sijn gekomen tot in het Dozyp van Sanden, den welken weynige Ridders van Haerlem, ende vanden Dozpe van Okerthorpe tegentreckende/ hebben de selve inde vlucht gezeven/ ende tot hunne groote menigte haestigende negen honderd sonder tegenweer verlagen.

Oude Holl. Rym Kronijk/ onder Graef Siderick VI.

Als men elf honderd las en vijff en vijftig ons
 Heren jaer,
 Quamen met ozlogen ssaer

Sie

Die Vriesen van Drechtensland,
 Ende hebben geroofd ende verbzand
 Die van Kenemare harde sture,
 Dit versagen die gebure
 Van Oksdorp, en de Poorters mede
 Vyt Haerlem vander Stede,
 En strecken aen hen, ende deedse kerey
 Swaerlijke te haren oneren,
 Ende sloegen hen of, gliende nochtan,
 Ontrent negen honderd man.

De Bischop van het Sticht weet ook genoeg te spreken
 Van onse bromicheyd/ in sijne vlugt gebliken/
 En sijner nederlaeg/ als hy by Monniks-dam
 Wy dapper slagen kreeg/ en nauwlijx selfs ontquam.

Overwin-
 ninge der
 Haerlem-
 mers teges
 de Sticht-
 sche, ende
 Oostvriess.

Overschinninge der Haerlemmers ende Waterlanders
 tegens Willem van Mechelen, XLI. Bischoep van
 Utrecht, ende de Oost-Vriesen, onder
 Jan 1. xx. Grafe van Holland, in't
 jaer Mccxcvii.

Holl. Kron. Divis. xx. Kap. viii. Die Bischop van Utrecht ber-
 hoende dat die West-Vriesen ondergegaen ende verwonnen waren/
 so is hy overgetogen in Oost-Vriessland, ende heeft aldaer doen kond-
 gen/ ende prediken des Paus aflaeten tegen de Hollanders. Die
 Vriesen hebben den Bischop beloofd hy te staen/ ende te hulp te ko-
 men met alle haer magt/ ende sijn met veel schepen haestelick overge-
 baren na die stede van Monnikendam in Waterland. Die Poorters
 van Haerlem met die ander Waterlanders hebben terstond daer tegen
 een groot heyl van volk vergaderd/ ende sijn met grooten geluyd van
 trompetten met ontwonden bannieren desen Vriesen bromelicken te-
 gen gegaen/ ende vochten met allen sere op dese Vriesen/ die hen niet
 lange tegen en stonden/ maer namen hunne vlugt met groter haestig-
 heyd lopende sonder ordinantie na haer schepen toe om weder over te
 baren/ den welken die Waterlanders snellicken volgden/ ende sloegen
 hen heel volk af/ ende behielden met groter eren de overhand. De
 Bischop van Utrecht liet achter sijn groot schip/ ende is gevallen in
 een kleyn bootken/ ende is gebaren na Overijsel met groter schande/
 ende

ende schade.

VVrake
der Haer-
lemmers
met anderē
tegens den
Here van
Arkel.

De Arkel-heer die quam de Krimper-waert bestoken/
En heeft den Dozischen arm/ met and'ren/ daer getrokken/
En swaeren roof gehaelb/ en dien door sijne magt
Ter plaetse sijns gebieds te Gorinchem gebzagt.
Maer die van Rotterdam en Schiedam t'saem besproken/
Die hebben dat geweld en onrecht hoers gewroken/
En sich in groot getal door al sijn land verspreyd/
En dat tot beupt gemaakt/ en inder afch geleyd.
Hier bleef het noch niet by/ al was sijn land geschonden/
Maer onse Graef heeft ons daer henen ook gesonden/
Mer die van Amsterdam/ en Lepden/ in't geweer/
Die troepen watter was tot inden grond ter neer.

Wrake der Haerlemmers, met anderē, tegens de
Here van Arkel, onder Aelbrecht van
Zeijeren, xxvi. Graef van Holland,
inden jare 1402,

Holl. Kron. Divis. xxvi. Kap. Lv. In't jaer ons Heren Mcccc.
ende 11. versaeinde Here Jan van Arkel een deel gewapend volks/ ende
passeerde over die Lecke/ ende quam in Krimperwaert/ robende ende
brandende/ ende nam met hem eenen grooten swaeren roof van beestē/
ende ander goeden/ ende woude daermede binnen Gorrichom trecken.
Die van Dordrecht ende van Schoonhoven dit vernemende/ sijn met
haer dozpen uytgetogen/ ende quamen in die Diep poort/ ende verga-
derden daer te samen/ ende wouden den Arkelschen den roof met magt
benemen/ ofte eenen strijd met hen bechten/ ende quamen met blin-
kenden banieren met trompetten den Arkelschen te gemoed. Als
nu by malkanderen quamen/ gebiel daer eene scherpe schermutzingē/
ende harde strijd/ daer bleven inden aenhang dood xxii. Dozpluden/
ende daer wozden gebangen Heer Gerrit van Liefvelt/ Widdē/ Wou-
ter Symonss/ Abizaen Wittenss/ Gerrit Bobbout/ Dujge Beeld-
snijder/ poozteren van Dordrecht/ Burchaert/ ende Jan Bobbzechtss.
poozteren van Schoonhoven/ ende vii. landpluden van Leckerkerk/
ende v. van Scherbeland. Op den vii. dag daer na togen die van
Rotterdamme ende Schiedamme uyt met veelē gewapenden/ ende qua-
men in't land van Arkel/ ende verspreyden hen over al gelijken spink-
baenen/ verbernende/ verwoestende/ ende vernielende alle dat gene
daer was blijven staen/ ende sijn met grooten lofe ende sege weder-
gekeerd in Holland/ met hen hebbende veelē beesten/ ende andere rijk-
dommen/

dommen/ die sy daer hadden geroofd.

In dat selve jaer dede die Graue van Gosterbant vergaderen die van Haerlem met den Kermers, die van Lepden met den Nijlanderz/ die van Amstredam met den Waterlanderz/ ende Goplanderz/ ende heeftze gesonden met den vroomen Ridder Here Henrick van Wasenaer/ Burggraue van Lepden/ in't Land van Arkel, dat sy met heykragt die opgeblasen hooberdigheyt des Heren Jans van Arkel kastijlen ende te minnen souden/ ende dat sy verwoesten ende verdestrueren souden alle dat gene/ also wel menschen als beesten/ dat inde Heerlijckheyt ende onder de dominatie van den Here van Arkel geseten was. Ende aldus beasterende ende destruerende alle dat gene dat sy buyten steden ofte sloten staende vonden/ sijn sy met ontwonden banieren/ ende met grooter heykragt gekomen booz die stede van Hagensiepen/ sp aenstozonden ende beochten die poozters met menigerley assaule/ met schieten ende werpen van pijlen/ loon/ klooten/ ende andere instrumenten/ ende sy verbranden de boozstede met een molen/ ende keerden weder met diversche goeden van beesten/ ende anders/ ende quamen booz 't land van Nijanen weder in Holland onbeschadigd.

De Haerlemmers
setten sich
tegens de
Rovers
van Hoorn.

Als ook de goede Stad van Horen in het honderd En al de burgerij ellendig was geplonderd Van een onstuymig volk, en als die slimme hoop Der binnen Haerlem lag met desen buyt te koop. En dreepgden upt de Stad gelijken roof te slepen: So worden sy alhier wel haest by 'thoofd gegrepen/ En heerlijck afgesmeerd/ so datter menig bleef/ En tander graeu te scheep upt onse haven dreef.

De plonderaers van Hoozy worden binnen Haerlem geslagen, inden jare 1482. ten tijde van Philips II.
xxx. I. Graue van Holland, onder de Voogdij van Keyser Maximiliaen, sinen Vader, ende het Hollandsche Stadhouderschap van Joost van Lallery.

Holl. Kron. Divis. xxx. Kap. XLIV. Sy plonderden/ ende pss. geerden/ ende beroofden die stede [Hoorn] van allen dat sy daer binnen vonden/ want sy daer een groot swaer goet vonden/ gemerkt dat het een rijke welbarende ende lijfneringe stede was/ ende oberbloedelick van allen hupstade/ kleynooden/ ende juwelen/ ende sloegen't al te samen/ ende woopen't in die schepen/ ende boerden't al Holland booz/ tot allen steden/ ende plecken/ ende gaven goeden koop/ want spet lichte.

lichtelick aengekomen waren. Ende aldus varende met de getoofte goeden/ quamen veel scheyen te Haerlem binnen der Stede die vol goeds waren/ ende verkostens ook veel. Ende daer wesen de hadden sy een conspiratie ende mufterige onder malkanderen gemaect/ om een commotie ende oploop onder den poozteren te maken/ dat sy overmits dien die Stad van Haerlem ook hadden mogen beroven/ ende spoliëren. So gebeurt op S. Marien Magdalenen dag/ dat enige knechten bestonden spytig ende qualick te spyken tot den poozteren van Haerlem/ seggende/ aldus salmen ook niet u leven. Die ingele-
tenen vander Stede dit hoende/ liepen terstond in't harnasch/ ende bestonden desen knechten tot allen eynden te beverhten/ ende te slaen/ so datter vele in die Spaerne sprongen/ ende verbzonken/ ende die sy kregen sloegen sy ter doot/ ende in deser mangelinghe ende schermut-
zinghe liep een van den knechten ende sloeg die klokke/ ende meende mit dien alle die knechten by een te vergaderen/ want op dat passe een grooten hoop inder Stede vergaderd waren/ overmits welken dat die poozters so dicht by een quamen/ ende op de rupters alle gelijc vielen/ datter ontrent vijftig geslagen ende verbzonken worden: maer die Oerste van der Stede schoten ende vielen daertussen/ ende vin-
gen vele van den knechte/ op dat sy mit die gesalveerd ende bescherm-
souden wesen handen verwoedheden der poozteren/ anders souden daer meer geslagen hebben geweest. Ende die Oersten vander Stede souden terstond eenen bode tot den Stadhouder die op dese tijt sat en
at op 't Huys te Brederoede by sijnder nichten Vrouwe Wolent des Jonckeren van Brederoede moeder/ ende dit hoende stond terstond op vander tafelen/ ende quam binnen Haerlem/ ende dede so vele met geboeglicke ende goede onderwijfende woorden/ dat die gevangen knechten ontslagen worden/ ende men lietze niet alle haer geroosden goeden passeren/ ende up der Stede varen.

Trouwe en
vroome
daed der
Haerlem-
mers aen
die van
Hoorn.

Als mee op desen tijt de Stichtsche listig trachten/
Om Horen onverschens en schielijck te verkragten/
En hier de tijding quam/ so hebben wy die Stede
Voords hulpe toegesicht/ so waren wy voords ree.
Daed der trouwicheyd/ die wy die Stad betwelen!
Daed der bjonicheyd/ en waerdig hoog geprezen!
Betoond dat niet genoeg/ dat wy geen dood ontsien/
En sijnands trotz en vracht het hoofd kloekmoedig bien?

Trouwe ende Gzooome daed der Haerlemmers aen de
Burgers van Hoorn, inden selven jare 1482.

Aenschlag van
de Sticht-
sche op
Hoorn.

Dirk Velius in het Twede Boek van de Kronijk van Hoorn. *Terwijl
ging de Stichtsche krijg noch al voort/ ende waren verscheppen entree
prezen*

Wissen van wederzijden: onder anderen vind ik/ dat die van Vtrecht
ende Amersfoort ook een aanslag op onse Stad hadden/ die sy onbet-
siens meenden te vermeerderen met schepen daer toe bereydt in den
Eem. Maer onse Raed werd gewaerschoond dooz't aduys van een
Warderwijker/ die tot dien eynde heymelyk inde Stad quam/ ende
werd eerlyk overmits syn goede waerschoonwinge beschonken. Tge-
ruchte liep terwyl het gantsche land deur/ dat den vyand al na Hoorn
toe was/ dies verschepten Kapiteynen van Haerlem ende Amsterdam
inder yl herwaerts aengquamen/ om de Stad/ indien't nood waer/ te
helpen. Ook sonden de Heren van Haerlem een hood aen de Stad/
presenterende seer trouwelyk haer dienst/ so sy hulp van volk ofte van
ter anders van doen mogt hebben: die beleefdelijk by onse Raed be-
dankt werden/ ende de Kapiteynen vooznoemd/ so lang als sy inde
Stad waren/ wel onthaelde/ ende haer kosten afgesproken.

Als Bzero Rotterdam behendig had genomen/
En daer dooz groot verdriet op Holland was gekomen/
Dat die s te been nu was/ so lag ons Burgerij,
Met and'ren te Schiedam, en hielden 't land daer byz.
Daer waren ook in Stad uytheemse Ruyter-knechten,
Die/ in de plaetz dat sy met Bzero souden bechten/
En die van Rotterdam/ daer hebben nagetracht/
Dat selfs Schiedam mogt syn ook onder hen gebragt.
En hebben voozds bestaen hun boos verraed te stryden/
En schandelyke daed trouwlooslyk te verrichten/
En vielen op het hups van onse burgers aen/
Om die wel albereerst en aldermeest te slaen.
Maer als de onsen sich seer kloed en dapper queten/
En daer dooz al de Stad den onraed quam te weten/
So stond ons ander volk/ en vzoome burgerij/
Die ook noch elbers lag/ hun mede-burgers by/
En hebben die verraders als leeuwen aengevloegen.
Hiertuschen quamen ook de Leydschen aengetogen/
En vielen t samen aen op desen valschen hoop/
En kregender heel neer, en d'and'ren op den loop.

Vromie-
heyd der
Haerlem-
mers binne
Schiedam
tegens uyt-
heemse
Verraders.

Vromicheyd der Haerlemmers binnen Schiedam tegens
uytheemse Verraders, onder Maria van Oostenryk
xxxI. Ex. van Holland, inden jare 1489.

Holl. Kron. Divis. xxxI. Kap. LxII. Dit oorlog dus hangende
tuschen den Hertoge Kelsyrecht van Saksen inden name des Roomsche
Konings/ ende tuschen de Vlamingen/ so hebben hen de Vlamingen
ss stark

stark op der See gemaakt/ ende namen te hate ende te hulpe alle die sy gekrighen mochten/ als sommige ballingen upt Holland ende anders waer sy quamen/ so dat sy 't land van Holland veel schaden deden/ ende sonderling den poozteren van Lepden/ dien sy een groot swaer goet benamen van bellen ende wolle/ komende van Kalis: ende op desen tijt is een jonger hjoeder van Bredenroede genoemt Jonker Frans van Bredenroede met enige ballingen upt Holland mede in Vlaenderen getogen/ ende is ook een kapiteyn ende hoofdinan gemaakt van 't land van Vlaenderen/ om't selve te beschermen/ ende vpsland te doen/ ende op't Land van Holland te oorzogen. Desen Jonker Frans heeft een deel knechten ende ballingen te samen vergaderd/ ende is t'schepe gegaen/ ende is op S. Lijfbetten avond in't jaer LXXXVI. II. gekomen hoor die Velfshaven/ ende deden een landgange door dat Dorp van der Haven/ ende sijn met gesamender hand voordgegaen na de Stad van Rotterdam, ende hebben die Stad sonder stoot oft slag oft sonder enige weer te bieden ingenomen/ daer op die tijt al ten swaeren goet van alberleij koopmanschap bezosen lag/ ende sijn in deser manieren die Stad magtig geworpen/ ende hebben se lange tijt tegens dat heele land gehouden/ ende veel quaeds op de platte landen gedaen. etc.

Kap. LXIII. Op den achtienden dag van Januario in't jaer van LXXXIX. was de Roomsche Koning gekomen binnen der Stad van Lepden/ daer op dat pas een groote Regenboge openbaerde inder lucht/ staende verkeerd/ met beyde den eynden tegen den hemel/ ende dat ronde tegen der aerden/ daer alle de Heren ende menig mensche af verwonderden. Ende acht dagen daer na sande Koning sijnen Heraut van wapenen/ ende dede kondigen een heyzwaert in allen steden van Holland tegen de stede van Rotterdamme/ ende dat hen elk inden sijnen rede soude maken om met haer banieren ende poozterijen haeren Prinze te dienen/ die op die tijt binnen der stede van Velft lag/ verwachtende aldaer die ander steden van Holland.

Daer na: Ende kortz na desen quamen de pooztere van d'estede van Holland/ als Lepden/ Haerlem/ Amsterdam/ en Velft met haer banieren in Schiedam, ende die van Doordrecht met die vander Goude lagen op't water om die stroomen te bewaren. Dese bannieren aldus binnen Schiedamme liggende elk op sijn logijs/ so lagen ook op die selve tijt veel knechten ende ruyters binnen der Stad, die dagelijcx uptliepen/ en hadden veel schermutzingen tegen die van Rotterdam/ ende sloegen malkanderen vast ook volk af/ so d'een so d'ander te boven gaende. Dese ruyters hateden seer de Hollanders/ ende spraken se qualich ende spijtelichen toe/ als rangen/ honden/ ende lang wambespen daer af te maken/ ende quetsien ende sloegen sommige ter dood/ so datter die Hollandsche Steden misshagen in kregen/ overmits dat die poozterije ende ruyterije niet wel over een en mogen/ ende te gader dienen/ ende hadden gaern gesien datmer wat toegesien ende anders geordineerd/ ende

ende prohibie ingedaen hadde/ maer dien thebolen was te doen slaen't hoor rupter-hoer/ ende lieten't daer mede henen gaen/ ende anders en quamder niet af. So ist gebeurd op S. Valentijns dag dat die selve knechten ende rupters eenen wonderlijken aanslag ende ver-raed in Schiedam opgesteld ende opgeheben hadden/ want sy heymelike sprake met die van Rotterdam gehouden hadden/ ende een oberbragt om heurlieden die selve stede te leveren/ met al de Hollanders die daer in waren: ende sijn gekomen ontrent acht uren inden avond na den maeltijd ten huyse daer die van Haerlem gelogeerd waren/ die sy eerst beborhten/ ende maekten een wonderlijk gebaert van roepen/ ende krijten/ ende schoten met klobeniers inde huyzen/ so datter veel gequest werden binnen den huyse eer sy ter weer konden komen/ want sy hoven op de kameren ende solders waren/ ende schoten so van onderen op/ dat hem niemand pozen en dorste om af te komen: want die huyzen beneden al vol rupters waren/ die niet asen lietē van schieten/ ende riepen: al gewonnen! al gewonnen! Dit gebaert ende schermtzinge albus gedurende/ ende ander poofters van Haerlem die by der bannier van Haerlem niet gelogeerd en waren/maer daer ontrent/ hebben hen altemet versamēd/ komende by een om dese knechten te resiteren/ ende wederstaen/ ende haer mede-poofters te ontzetten/ ende maekten een gekrijt roepende: Holland! Holland! also dat sy een woed grepen/ ende schoten met haekbuszen ende klobeniers so vzezelick op die rupter-knechten/ ende sy worden wijkende/ ende dzehense up den huyse/ so dat d'ander van hoven af quamē/ ende stonden malhanderen mannelicken by/ende die knechten weerden hen ook vrome-lichen aen d'ander syde/ ende dzehense byemael oher ruggē. Ten lesten quam Heer V Willem van Boschuyzen, Ridder/ Baelhuw van Agnland/ met die van Leyden, ende den Rijnlanders, ende ontzetten die van Haerlem/ so dat die rupters de vlugt namen/ ende staken buskruyd in de sloten van der stede/ die van laste opbarsten/ ende liepen ter poozten up na Rotterdam/ maer daer werdter veel in de stede gequest/ ende doodgeschoten/ ende met allen veel gebangen/ maer die sieden hadden luttel boden/ ende vele gequesten. Ende albus hadden sy de victorie op den knechten/ twelk een vzezelick ding waer geweest hadden de knechten te hoven gegaen/ daer God wel hooglick af te danken was.

Daer na: Ende vele van den rupter-knechten die sy gebangen hadden werden met den swaerde gericht die van dit vertaet ende opzet wisten/ ende openbaerlick leden/ ende bekenden/ ende veel van den rupteren die seer gequest waren stozben inde Gasthuyzen/ ende die van Haerlem hadden alsdoen v. i. boden/ daer de bannierdrager een af was/ ende stozben alle met haer volle Sacrament/ ende d'ander steden en hadden in als hoven seg boden niet.

Over-
vinnings-
der Haer-
lemmers
tegens de
Franzoyse
ende Gene-
voysen op
de Noord
see.

En als de Landen hier in krijg niet Vrankrijk stonden/
En sich in grooten nood te land te water vonden/
Wanneer de Frans-man ons niet alle magt bestre:
Doe queten wy ons ook te dier tijd op de see!
En hebben wy doe niet met onser vanden schepen/
De Genevoysche Krack kloekmoedig aengegrepen!
Het kraekte watter was/ wy hebbense verkracht/
Vermeesterd/ en verheerd/ en Seland ingevragt.
En voorsz niet een op see den Franschen arin gebroken/
En tongelijks geweld aen dese kroon gewroken/
En haer wel bang gemackt. Wy hebben van de hand
Van verchten op de see/ van verchten op het land.

Overschinnings der Haerlemmers, ende Hollanders,
tegens de Franzoysey, ende Genevoysen, op de
Noord-see: onder Hertoginne Maria
xxxI. Gr. Gay Holl. in't jaer
MCCCCCLXXVII.

Holl. Kron. Divis. xxxI. Kap. xi. Ende als die Koning [van
Vrankrijk] der Prinzen landen dus kragtelicken beverhtende was
te lande/ en is hy noch niet te vreden geweest/ hy en heeft den Vlamin-
gen/ Hollanders/ ende Selanders mede willen beverhten op ten wa-
ter/ ende die landen groote schaden aen doen/ ende heeft veele
oorlog-schepen op die see gehouden/ die den Hollanders ende Seland-
ders veel schaden deden. So hebben van die Hollanders haer schepen
ook toegemackt/ hebben de in als vijfen dertig schepen/ ende versagen
hen wel van vroomen mannen die hen t'scheeps verstonen/ ende van
als dat hen van node wesen mogte om den vanden te wederstaen. So
ist gebeurd ontrent S. Marten Magdalenen dag/ dat ontrent tien
Hollandsche schepen te samen seplende waren/ daer die prinspaale af
waren Leyden, Hachtlem, ende Amstelredam, ende set ontrent der son-
nen ondergang sagen sy komenseplen een groot verbaerlijck schip wel
versten ende toegemackt tegen alle quaeden fortunnen van vanden
ende was een Kracke toebesjoende hen Genevoysen. Die Hollanders
verholgden die schip/ begerende te weten van waer sy quamen/ ende
waer sy wouden. Die Patroon van den schepe en woude se geen
andwoord geven/ ende versmadese. Doen volgden sy so veel te star-
ker/ willende weten wie hy waer/ of dat hy sijn sepl neder leyde. Door
wien/ sprack hy/ soude ik mijn sepl stricken? Doen spraken sy hoor on-
se genadige Prinzen Maria/ Hertoginne van Bourgongien/ upt
wiens autoptrepte ende name wy hier geset sijn. So stonden hy den
Patroon

Patroon sommige Oostierlingen/kooplieden/ende die hozende/sepden
 sp tot den Patroon. Geest hen lieden andwoord op't gene dat sp

vragen/ oft sp sullen ons wreedelick beuechten: want die Hollandische
 Leeuwe is los geworden/ende dese als leeuwen sullen ons bespringen.
 Maer die Patroon en wou des niet doen/ ende sepde upt groter hoog-
 moedighed/ verachtende de Hollanders: Gy klepne arme schep-
 kens wilbji mij dwingen/ so versiet u van meer hulps/ want ik wien
 kleppen hoop niet en ontfie: ik en kenne geen Hertoginne Marie/
 noch ik wil nigh sepl hoor haer niet stryken. Die Hollanders dit ho-
 rende/ veruolghden dese kraske alle den heelen nacht/ende des morgens
 vzoeg bereyden sp hen gelijc aen beyden sijden om eenen stryd te bech-
 ten.

Die Hollanders schoten so vzeelicken op die gene die inder
 maerze waren/ dat sp daer upt tynmeliden gelijc die jonge krasgen
 van den boomen/ ende vielen doe alle gelijc met groter vromicheyd
 aen dat groote schip/ ende daer werd met allen seer gehochten/ dat sp
 ten lesten hen so vromelick ende stoutelick daer in hadden/ dat sp binne
 eener ure die kraske magtig worden/ ende wonnen se/ ende ter stond
 namen spse alle gebangen daer binnen wesende/ ende quamen alle ge-
 lijc met desen kraske in Seland aen't land/ ende als die Patroon in die
 herberge gebrogt was/ sprack sp tot allen den genen die't beliesde te
 hozen: Ik hebbe met mijner vromicheyd t'ondergedaen ende her-
 wonnen dat groote schip genoemd die Kalonne des Konings van
 Vrankrijk/ende meer andere groote ende klepne schepen beuochten/
 ende bestreden/ maer deser strydbaar vzoomer mannen en hebbe ik
 nopt selijc behouden: mij verwonderd alte seer hoe sp ons verwon-
 nen hebben/ het schijnen bet te wesen helische duybelen van menschen/
 ik vermoede dat de helle gebroken is/ ende datter dit volk uptgekome
 is/ want sp geen wreedheyd oft toozuighheyd ontfien in't aengaen. Van
 deser viciozen waren die Hollanders seer gemoed/ ende upttermaten
 deser gewonnen/ende sepden weder ter see waerts inne/ ende verwon-
 nen noch in't selfde jaer wel achtiens schepen van haeren vijanden/ende
 vielen die see veylig van allen robers/ ende dieben/ ende quamen
 hoor Diepen/ veruachrende dat de Fransche oorlogschepen uptge-
 komen souden hebben/ ende als sp niet upt quamen/ togen die Hollan-
 ders in't land/ ende namen met hen eenen grooten roof van beesten/
 ende schaeppen/ ende ander goeden.

'Twas bllijc datmen ons te deser tijt en stonden
 Een jongen stercken Leeu upt Spanjen heeft gesonden/
 Om onsen leeuwen-moed/ die nergens hoor en beeft/
 Die hier in onse Stad hier jaeren heeft geleefd.

Een Leeu upt Spanjen aen die van Haerlem gesonden.

Leeu upt
 Spanjen aē
 die van
 Haerlem
 gesonden.

Holl. Kron. ibid. Ende terwyljen dat dese stryd op ter see geschiedde/ werd die van Haerlem gesonden uyt Spanjen over see een jonge leeuwde Leeuwe, die tot Haerlem starf binnen vier jaeren daer na.

Die wepnig uyt veel meer. Wie sal al't stout bedryven/
Wie sal al't kloek bestaen van onse Stad beschryven?
Ik neem mij dat niet booz: ik loyer over heen/
En stel 'r booznaemste maer ten kopsten wat by een.
Hier kan ik niet booz by de namen onser Velden
In onser landen dienst ter eren ook te melden/
Booz hunne vromicheyd/ en mannelijken aerd/
Booz hunne trouwscheyd/ wel-eer/ en noch vermaerd.

Hel den der Stad Haerlem.

Ridders en Schild- En moeten dan alhier die vrome ed'le mannen
Knapen der Knappē der Van't Haerlemsch oud Geslacht niet recht de kroon niet spannen/
Knapen der Knappē der En d'eerste plaetz bestaen: * Ik hebze booz gedacht/
Haerlem: En hebze daer verhaeld die 'k weet van dit geslacht.
*Pag. 4. So moet ook Bakenes de tweede plaetz bekleeden:
En. Want dese Stam word ook een Velden-stam bekleeden.
Ende Bakenes. * Ik hebbe desgelijck hun namen opgesocht/
Pag. 22. En die te vozen ook in dit mijn werk gebrocht.
En. Wie twyfeld dan ook meer of t' Huys van Duvenvoorde
Ende Duvenvoorde. Van Haerlemsch edel bloed de derde plaetz behoort de/
En. Een doedster inder daed van menig dapper Veld:
Die werden dan ook hier ter eren opgeteld.
Ionker Jakob. Heer Jakob treed booz aen/ het hooft van allegader/
Karel V. En volgt gy Sonen dan daer na ook ulwen Vader.
Roomsche Keyser. Dijn moed en vromicheyd heeft: Karel so gesmaekt/
Gijlsbrecht. Dat hy daer over dij tot Ridder heeft gemaakt.
*Burgemeester van Haerlem. Heeft Gijlsbrecht Jakobs Soon/ booz sijne deugd en degen
An. 1577. Siech ook niet eenen naem en eren-roem verkreng/
†Gouverneur van VVoerden. Hoe grootlijck is de Stad/ hoe grootlijck aen dit licht/
†Antonis, en Arcent. Hoe grootlijck al het land aen desen man verplicht.
Jakob. Als Haerlem aen den Prinz weer over was gekomen/
So werd hy tot een * Hoofd van onse Stad genomen:
†Ja werd de sterke Stad van Woerden hem betrouwd.
So seker heeft de Prinz op desen Veld geboud/
†Syn Broeders hebben wel den krijg niet aengeslagen/
Noch hebben sy ten dienst van't Land sich opgedragen.
Heer Jakob, Gijlsbrechts Soon/ was weer een moedig Veld/
En vocht als Admirael booz ons op't blaetwe Veld.

Iohan.

Maer kan ik Ionker Ian in dit geslacht vergeten/
 Die sich in ons Beleg so manlyk heeft gequeten/
 Een Burgers-Kolonel: die na noch om syn eed
 En trou aen't Vaderland in banden overleed?
 Syn Soon heeft in het lijf geen minder hert gebragen/
 En werde in het veld gelijc een Veld geslagen.
 So heeft hy onversaegd voor't lieve Vaderland/
 En voor de Kerke Gods syn edel bloed verpand:

Iohan.

Heer Jakob van Duvenvoorde, Ridder/ Here van Opdam/ ende Pens-
 broek: sterfte Daerlem inden jare 1558. ende werde eerst in't Jaka-
 bijnen Klooster begraven/ ende daer na in de Groote Kerke op't
 Koor gebragt/ alwaer de wapenen van dat Edel Hups/ naerge-
 woonte van den Adiel/ boven syn graf syn opgehangen.

Ionker Gijsbrecht van Duvenvoorde, eerste Zone van Heer Jakob/
 Here van Opdam/ ende Pensbroek/ eertijds Burgemeester der
 Stad Daerlem/ ende daer na Gouverneur van Woerden: sterf
 albaer den 10. Novemb. 1580. ende werde alhier by synen Heer
 Vader op't Koor begraven.

Ionker Antonis van Duvenvoorde, tweede Zone van Heer Jakob/
 Here van den Bosch/ Hepinraed van Velsland/ ende Meester-knaep
 van Holland/ in den jare 1627. in den Hage gestorven/ ende begra-
 ven.

Ionker Arent van Duvenvoorde, derde Zone van Heer Jakob/ in syn
 leven Baeljuw van Aynland: sterfte Leyden den 28. Jul. 1610.
 ende werde daer ter aerden besteed.

Ionker Jakob van Duvenvoorde, Zone van Heer Gijsbrecht/ Here
 van Opdam/ ende Pensbroek/ in syn leven Admiraal van Holland:
 sterft in 's Gravenhage den 7. Sept. 1623. ende is albaer ter aerden
 gebragt.

Ionker Iohan van Duvenvoorde, Kolonel onser Schutterije in't Be-
 leg van onse Stad/ ende door de wyedhepd van den Opzan van
 Alba/ na de veroveringe der selve/ in de gevangenisze/ met meer an-
 deren/ gestorven.

Ionker Iohan van Duvenvoorde, Zone van Iohan van Dubenboor-
 de/ werde inden jare 1579. op de Hardenberger Heyde geslagen.

Dit geslacht van Duvenvoorde hoerd tegenwoordig den naem
 ende tytel van VV afzenaer, by gebyeck van mans oor van dat Hups/
 als sijnde daer upt gespoten.

En sou ik blypen 't spoor in't minste hier wel dwalen/
 So ik de Hoofden ook der Burgers wou verhalen/
 Die in het Spaensche Beleg den hoogsten nood hier leen/
 En voor het Vaderland selfs tot den bloede streen?

256el.

Bevelhebbers ende Hoofden der Haerlemsche Schut-
terij inde Belegeringe der Stad Sando
Spaenschen.

Jonker Iohan van Duvenvoorde, Kolonel/ na de Veroveringe der
Stad inde gebangenisze gestorven.

Ian Arentsz de Jong, sijn Luytenant.

Dirk Mattheusz Schatter, Kapiteyn/ inden Batenburgschen tocht
tot ontzet der Stad tuschen het oude Gasthuys ende Bronken-
huysken geslagen.

Kornelis Mattheusz Schatter, sijn Broeder/ Vrouw/ Kapiteyn.

Heyndrick Ian Matthijsz, Kapiteyn/ den 28. april 1537. geschoten.

Iakob Barentsz, Kapiteyn/ inde gebangenisze gestorven.

Iakob Bartholomeusz Pelikaen, Kapiteyn/ desgelijck inde gebange-
nisze gestorven.

Michiel de V Vael, Kapiteyn.

Pieter Vlasman, Kapiteyn/ den 27. Jan. 1573. geschoten/ ende den 28.
dito gestorven.

Frederick Kornelisz Koufzebant, Wendig.

Gerrit Pieterz Ruychaver, Wendig/ tegenwoordig noch in't leven/
oud 80. jaeren.

Ian Dirksz Schatter, Wendig.

Pieter Dirksz Haszelaar, Wendig.

Dese hebbe ik uyt mijne Beschryvinge van het Beleg getogen: de
andere Bevelhebbers dier noch ontheken/en hebbe ik niet konnen
oploepn/ nochte bekomen. Doet hier by

Jonker Gerrit van Schagen, den 28. April 1573. geschoten.

Pieter Iantzen Raed, Stads- Fabryk/ den 28. Decemb. 1572. desge-
lijck doot't grof geschut gedood.

Pieter Iantzen, Stads- Fabryk/ den 10. Jun. 1573. ook mede doot't
Kanon omgebragt.

Gerrit van
der Laen,
en N. Berk-
hout, sijn
Luytenant
Jonker La-
zelor van
Bredérode,
met Dirk
Brazeman.
sijnen Luy-
tenant.

Dierkan Verlaen nu ook van mij niet sijn verswegen/

Het sijne Compagnij op Sparendam gelegen/

Alwaer hy noch ontquam met Kapiteyn Michiel/

Als daerten Puys daer bleef/ en Berkhout ook daer viel.

Ook moet ik Bredero in mijn gedicht verhalen/

Die sijn getrouwiched moest met den hals betalen/

Wanneer hy met het waerdte Schoten werd gedood.

So sterf ook Brazeman doot't enen ps'ten kloot.

Beschoot

Behoor ik ook alhier hun namen te versmaden/
 Die in het Spaensch Beleg de Spaensche magt vertraden?
 Al heb ik in mijn werk hun namen vol-gebaen/
 Noch wil ik datze hier by onse Helten staen.

Gouverneur, ende Besesshebbers der Stad Haerlem
 inde Belegeringe Sande Spaenschen.

Jonker VVybalt Ripperda, Wyts-Edelman/ Gouverneur/ den 16.

Jul. 1573. onthoofd.

Lodowijk Horenmaker, van Gent/ sijn Luytenant/ desgelijck op den sel-
 ven tyd met den swaerde gedood.

Hieronymus Tseraerts, Commissaris/ ende Kapiteyn.

N. Houtijn, Gouverneur van Vlissingen.

N. Beaufort, Schots Kapiteyn/ vanden Spaenschen vyrgelaten: Me-
 teren schryft mits belofte van iets tegen het leuen ende persoon van
 den Prinze van Oranjen booz te nemen/ dat hy na selfs aenden Prin-
 ze openbaerde/ houdende sich van conscientie wegen in die quaebe
 belofte ongeschonden.

N. Border, Franz Edelman/ op sijn versoek van synen knecht door-
 schoten.

Christoffel Gunter, Duytsch Kapiteyn.

Christoffel Vader, Duytsch Kapiteyn.

N. Couzin, Walsch Kapiteyn.

N. Derdein, Walsch Kapiteyn/ inden grooten vermaerden Wythol den

25. Maert 1573. gebleuen.

N. Dotin, Walsch Kapiteyn.

Iakob Steenbach, Duytsch Kapiteyn.

N. Iasper, Kapiteyn.

Iean Mauregnault, Walsch Kapiteyn.

Lambrecht van VVierdenberg, Duytsch Kapiteyn/ inden laetsten storm
 der Spaenschen den 31. Jan. 1573. geschoten/ ende kortz daer na
 gestorben.

Maerten Pruys, Duytsch Kapiteyn/ den 10. Decemb. 1573. inde ver-
 ooberinge van Sparendam gebleuen.

N. Malignai, Edelman ynt Penegontwen/ ontkomen.

N. Mandares, Kapiteyn.

N. Margotin, Kapiteyn vande Lijfwacht vanden Prinze van Oran-
 jen/ den 30. Apr. 1573. in eenen wythol geschoten/ ende in Stad
 gestorben.

N. Michiel, Walsch Kapiteyn/ werde inde heroberinge van Sparen-
 rendam den 10. Decemb. 1572, door de blugt behouden.

Niklaes Bernaerts, Kapiteyn.

N. Rosoni, Walsch Kapiteyn/ den 18. August. 1573. te Schoten ont-
halsd. Op desen selven dag werden aldaer achten Walsche Kap-
teynen ende Vaendzagers met den Waerde gebodt/ waer onder die
hoben-gemelde ongeschwefeld mede sijn geweest.

Schram van Bruynswijk, Duytsch Kapiteyn.

N. Summado, Engelsch Kapiteyn.

N. Vardeur, Kapiteyn bande Guarde van den Grabe vander Mark.

N. Vimi, Walsch Kapiteyn.

Iohan Bebekoth, Luytenant bande Duytschen.

Alexander Mordiaen Feltweyffel.

Iohan Kuningam, Luytenant bande Schotten.

N. Enkhuyzen, Ritmeester van eene Bende Ruyterje.

Meer uptheemsche Bevelhebbers en sijn mij niet bekend.

Harman
Helling,
Gouver-
neur der
Stad Haer-
lem.

Aenslag vā
Helling op
Amster-
dam.

En sou ik ook den naem van Helling laten sieken/
Ons Gouverneur wanneer de vjand was geweken/
En onse Stad verlost! Gewis dat was een Held!
Hoe djoebig werde hy na t'Amsterdam gebeld!

Dirk Volius in het Vierde Boek vande Kronijk van Hoorn. Amster-
dam was middeleertijd noch beset/ ende de wegen rondom gestoten/
datter niemant in noch upt mogt. De Heren sonden zomtijds om
onderhandelinge hy de Prinze/dan liete sy die weder sieken. Het scheen
dat sy meest swaerhoofdig waren/ om de vjge oeffeninge van religie/
diemen wilde/ dat sy haer Gereformeerde Burgers souden toelaten.
Maer als men nu beelmact met haer in woorden was geweest/ ende
haer herschepden vorderlike conditien aen geboden hadde/ alles te
vergeefs: So nam den 23. November de Colonel Helling, ende de
Hopman Ruychaver een aenslag vooz om de Stad met een kloekheyt
in te nemen. Quamen met een deel krygsvolk onder vjze vaendelen
behendelick met schepen vooz de Haerlemsche poozt/ oberwelbighden
de selve/ ende trocken met haer volk de Stad in tot aen den Dam.
Maer so Helling met de burgers in sprack sijnde onberhoeds dood ge-
schoten werd/ verflaude sijn volk/ ende de burgers namen moed/ ende
gesterkt sijnde met haer ses vaendelen knechten/ dzeven Ruychaver
met de sijnen weder achter upt/ dien het in beelen ging upt haer gis-
zinge. Want van de burgers die sy weyden dat met haer sonden
hallen/ openbaerde sich niemant. Tholk dat haer na soude volgen
werd vooz tegenwind opgehouden. Ook vloog tot allen angeluck een
tonne volzekrupds inde poozt op/ dat een groote schijck onder haer
rauserde: so dat sy eyndelyk de blugt namen. Veel die de poozt niet
weder en konden krijgen/ werden doodgeslagen/ onder anderen ook
Ruychaver, doch dese met koelen moed/ na dat hy al gebangen was/
een man om sijn hartigheyt veelmaels in dit oorlog bewelen seer treffelijk
besaemd.

befacmd.

Besiet ook Pieter Bor die desen aanslag wijdlyftig heeft beschre-
ven: alwaer hy onder anderen seyd/ dat de Staeten van Holland ende
Seland na den mislukten aanslag onder anderen om den dood van den
Oversten Helling bedroefd waren/ ende voornamelyk om Ruychaver,
die van't begin van den oorlog gediend, ende sich seer vromelyk altyd ge-
dragen ende gequeten hadde.

Sijn Luytenant Circourt is waerdig me geprezen/
Die sich ook dapper quet/ al wilde het niet wesen/
En oft schoon qualijk ging/ noch wast een moedig seyt/
Noch was die aanslag wel behendig aangelept.
Ruychaver diend alhier aen Helling's sijde te treden/
Also sprak Amsterdams den dood te samen leden/
En bleven trouw voor't Land. Wat heeft hy niet gedaend?
Wat heeft hy voor den staet en 't land niet uptgestaen?
Dooz hem heeft meen'ge Stad het Spaensche jock verlaten/
En vielen tot den Privy/ en tot de vyge Staeten.
En als Boszu op See met sijne schepen lag/
So was hy daer ook hy in dien vermaerden slag.
Hoe dickwils heeft hy wel in Waterland gestreken/
En synen vyand daer koen in 't gemoed getreden/
En sich in onsen krijge een grooten naem gemaekt/
Tot dat hy t'Amsterdam is om den hals geraekt.
Het is geen klepne eer dooz onse Stad te achten/
Dat een so dapper Held/ so in belept/ als kragten/
Vermaerd dooz sijne trouw/ en onversaegd gemoed/
Alhier is hoordegebragt/ alhier is opgehoed.
En heeft hy overal het spitz niet afgebeten/
Heeft niemant sich so seer of meer als hy gequeten/
Dus heeft het gansche land hem wel te recht betreurd/
Wanneer hy dooz den dood van ons is weg-gescheurd.
Hy was noch in den bloey/ en 'tbeste van syn leven/
En niettemin so seer in onsen krijg bedreven.
Wat waer hy met der tijd geworpen hoorde en hoorde/
En waer hy t'Amsterdam so schandlijk niet vermoorde?
Verdugo diende wel voor allen upt te sieken/
Indien ik maer van hem niet en konde spreken/
En niet een goed gemoed/ die van een Spaensche stam/
Als Haerlem was verheerd/ alhier ter wereld quam.
Want is hy God/ en ons/ Gods leer/ en 't Land niet tegen/
Een slaef der Roomsche staet/ en Spaensche heerschappij?
Alwaer hy noch so groot/ so ga ik hem voorhy.

Franzoys
Circourt,
Luytenant
van Helling.
Niklaes
Ruychaver

VVillem
Verdugo.

VVillom Verdugo, Ridder bande Orde van S. Jakob/ Kamerling
bande Keijzerlijke Majesteit/ ende krijgsraed vanden Koning van
Spanjen: Vere in Mascha/ Coppau/ etc. Gouverneur van de Stad
Gelder/ en den Neder-paltz. Op is te Haerlem geboren inde jare 1576.

Gerrit
de Jonge.

Maer komt alhier de Jong, dij wil ik liever noemen/
Men mag in dijn naem met aller eeren roemen/
Die in ons Stads Beleg te scheep en op het Meer.
In dijn jonge jeugd den vjand gingt te keer.
En laet van Lochem ook dit stuck noch meerder treffen/
En knodsenburg dijn naem tot in den hemel heffen/
Wanneer gp Parma daer so dapper tegenstand/
En sijnen hoogen trotz booz al de wereld schand.
Da is de Schenkenschans dijn toeversteht bevolen/
En daer bleef ook dijn roem/ als elders/ nopt verholen:
Dijn naem werd overal dooz dijn trouwicheyd
En dijn hooimen moed met eeren uytgebeyd.
En nademael dijn naem van allen werd beleden/
So werd gp ook met recht van Goltzhus gesneden/
Alwaer dijn wesen selfs dijn helden-moed vertoond/
En leerd wat booz een stel in so een lichaem woond.

Verzey op de Afbeeldinge van Gerrit de Jong.

Des Lands welvaert,, moet sijn bedwaerd,, by den getrouwen,
Die aen elken kant,, voor't Vaderland,, haer trou bedwijken,
Daermen in't begin,, sonder gewin,, op mogten bouwden,
Sulck een men plag,, DIE NOCH TOESAG,, loflijk te prijsen.

Praktijke
van Gerrit
delong in't
monsteren
van sijn
volk.

*Inde Maer
des jaers.

1579.

Pieter Bor verhaelt in sijn dertiende Boek vande Nederlandische Oor-
logen eenen greep der kloekheyd van desen onsen Gerrit de Jong in de
monsteringe van sijn volk dooz Jonker Gijbbercht van Dubenboorde/
Here van Opdam/ etc. ende Jonker Alexander van Tellicht/ binnen
Wachtendonck hoorgeballen. Op seyd: Binnen Wachtendonck lagen
de Waendelen bande Hopluden Koenraed van Streentwijk/ ende Ger-
rit de Jonge. Hier souden se wepnig moepten gehad hebben so de ge-
meen soldaeten van den hoorzoemenden Stockum niet opgeroekend en
waren geworden. [dese Overste Stockum lag binnen Denlo/ wiens
soldaeten sich niet en wilden laten monsteren/ nochte den nieuwen
eed doen.] Maer groote moeyten sa ten lesten de muerijck gereesceerd
ende dat deur een praktijke van Hopman Gerrit de Jonge, de welke sijn
uiterste devoirsde om sijn volk te inducieren haer te laten monsteren/
ende eed doen/ dan se en wilden ganschelijck daer toe niet verstaen. So
septe

sejde hy ten lesten tegen sijn Waendzig/ dat hy hem soude volgen na de Kerke/ daer toe hy sejde bereydt te wesen/ de Luytenant/ Sergeanten/ ende andere Bevelhebbers volgden hem al t'samen/ de gemeen zoldaaten bleven op de Werkt staen/ ende en wilben niet gemonsterd wesen. Hy sijn Bevelhebbers inde Kerke gebzagt hebbende/ daer de Commissarissen ende Magistraeten waren/ ging wederom by de zoldaaten/ seggende: dat dewyle sy hem Waendel datze beswozen hadden nu verlieten/ dat hyse als muymakers ende meenedige sonder geld ende paspoort soude doen kaszeren/ ten ware sy den noch metter daed lieten monstereen. Hy dit hojende/ liepen gelijker-hand met eenen loop elk om seerste naer de Kerke/ alwaer sy den artphels. brief beswozen/ ende sich lieten monstereen/ ontfangende mede een halve maend aen gelde op de hand/ gelijck ook het Waendel van Roenraed van Steenwijk.

Gerrit de Jong, van Haerlem, in't Beleg der Stad Haerlem Kapiteyn van eene Galeje op't Haerlemmer Meys. Werdt Gouverneur der Stad Lorchum/ dewelke hy sijnen tyd vanden Prinze van Parma door Franzoys Verdugo werde belegerd/ ende van den Prinze van Oranjen door Philips Grabe van Hohenlo ontzet inden jare 1582. Na werd hy tot het Gouvernement van Knobsenburg gehoozt/ derd/ dat inden jare 1591. gedurende sijn Gouvernement mede vanden Prinze van Parma werd belegerd/ ende van den Grabe Mauritz van Nassou desgelijck ontzet/ ende verlost. Eyndelijck is hy Gouverneur van Schenken-Schanze geworden/ ende aldaer gestorven den 27. Sept. 1595.

Sijn Sonen hebben ook sich altyds byoom gebzagen/
En op het schoon patroon huns Vaders' toog geslagen/
En mee hun eer en eed als Hopyt wel betracht/
En inden dienst van't land hun leven toegebragt.
Daer was ook noch een Jong, upt and're stam gesproten/
Niet meerder wel van naem/ maer meerder by de groten/
Dien *Willem van Nassou om sijn trou door 't land
Om sijn byomichepd verkoost tot Luytenant.
Wanneer die groote slag van Vlaend'ren werd geslagen/
So was hy ook in't veld/ en heeft sich kloek gebzagen/
En rijst daer upt gehaelde/ en heel daer afgebragt/
En heeft so voor als na wel op sijn eed gedacht.
Ik vind ook een Niklaes van Haerlem in het zoeken
En't lesen van't verhaal van onse Vaden-boeken/
Een dapper Kapiteyn/ die met geringe magt
En klepne hulp de Stad van Naszelt heeft verkragt.

Dirk, ende
Jakob de
Jong, beyde
Kapiteynen
van hun Va-
ders Vaendel
vervolgens,
ende in Oost-
ende gestor-
ven.
Gerrit de
Jong.
*Graef
Willem van
Nassou,
Gouverneur
van Vries-
land.
Niklaes van
Haerlem.

Pieter Bor in het 17. Boek vande Nederlandsche Oorlogen. *Den 26. Octob. hebben Hopyman Krom van Steenwijk/ Wolfer van

Doozn/ ende Niklaes van Haerlem, elck ontrent 50. zoldaeten sterck wesende/ komende van Swarte-Slups/ de Stad van Hasfelt in Over-
 gysel/ des mooggens in't opsluyten der poozte/ met verrasschinge inge-
 nommen/ niet dan hier ofte vijf gewond werdende. **Sp** hebben enige
 hupfen geplonderd/ ende de beelden inder Kerke geslagen/ ende daer
 doen prebricken de Geresozmeerde Kellighe.

Nikolaes
 van Dijk,

Maer laet ik/ ô van Dijk! mij eens tot dij gaen kerem/
 En met dijn waerden naem mijn srecht gedicht hereren.
 Wat waert gy al een man in dijnem jongen tijd/
 En bocht hier op het **Wepz** so meen' gen harden stryd!
 So sijt gy ook den **Prinz** te paerde nagereben/
 En hebt als **Rupter** me booz't **Vaderland** gestreden.
 Na werd gy dooz ver dienst van dijnem helden-moed
 Van **rupter** en zoldaat een **Luptenant** te voet:
 En daer na **Kapiteyn**. O **Haerlemsch Veld!** spleben
 Sp leven noch die dij getuygenisze geben
 Van dijnem vzoomen aerb/ van dijne dapperhepd/
 Van dijne trouwe sorg/ en mannelijk belepd.
 Dies sijt gy te **Blockzyl** tot **Commandeur** verheben/
 En hebt veel boomen doz van daer dijn Stad gegeben/
 Waer van een **Boschken** werd met dijn geboomt beoot/
 Wanneer ons **Bosch** hier weer beplant werd/ en vergroot.
 Dus werd gy ook met recht tot eenen der **Majoozen**
 O **Oostende** in't beleg booz and'ren uytherkozen:
 Daer hebt gy dijnem tijd tot meermael uydgelhard/
 Als ook die goede Stad ten hoogsten was benard.
 Hoe dickwils sijt gy daer den vijand inde ogen
 Hoe dickwils op de wal met dapp'ren lust getogen/
 En maekte thoik een moed? Na kreeg gy **Crebecur**
 Ten rechten tot een loon/ en sterft daer **Gouverneur**.

Nikolaes Gorissen van Dijk, van Haerlem, met onsen krijg een krijgs-
 man opgewassen/ ende van srecht zoldaat tot **Kapiteyn** dooz sijne ver-
 diensten opgeklimmen/ een der vier **Majoozen** inde **Belegeringe** van
Oostende/ ende na tot het **Gouvernement** van **Crebecur** boozdge-
 trocken/ ende aldaer gestorven den 14. April 1616. oud 69 jaeren/ ende
 alhier in't **Noozdoosten** van de **Groote Kerke** hy sijne boozouderen be-
 graben/ alwaer sijn wapen ende getweer boven sijn graf is opge-
 hangen.

Adriaen de
 V Vael.

So kan ik dij/ de **V Vael**, hier mede niet vergeten/
 Ooh aen't **Gouvernement** van **Crebecur** geseten/
 Een moedig **Kapiteyn**/ die mee dooz meen'ge daed
 Met recht geklimmen waert tot desen hooghen staet.

Noch

Noch dij ook vander Leur, een krijgsmā al dijn leven/
En tot een Kapiteyn van slecht zoldaat verheben
Door dyne kloeken moed/ en menig dapper seft.
Oostende nam dij weg als hier dijn Graf-schrift seyd.

Nikolaes
vander
Leur,

MEMORIE SACRVM.

AGATHA HADRIANI HORNANI F CONIVGI BENE ME-
RENTI D. NICOLAO VANDER LEVR, OMNIBVS HONO-
RIBVS MILITARIBVS DEFVNCTO, CVM QVO VIXIT SI-
NE MACVLA ET QVERELA ANN. XXVIII.
LVGENS MOERENSQVE POSVIT.

Arma puer gessu primis inglorius annis,
Sed peperit nomen dextra fidesque mihi:
Lustra decem implevi dux & virtute tribunus,
Glorior Oostendæ sic potuisse mori.

Ik heb den krijg gevolgd in't bloeyen van mijn leven,
Mijn kloekbeyd heeft mijn eer, en 't Hopmans ampt gegeven,
Ik leefde tot der tyd ik vijftig jaeren schreef.
En roem mij hier in ook dat ik t' Oostende bleef.

ICTVS TORMENTO AENE OCCVBVIT AN,
CII IC II. VII. IDVS IAN.

Tumulum marito condidi quo jam tegor, unâ sub urnâ conjuges quies-
cimus, miscemus ossa, mixtus est cineri cinis. Hæc summa lex est. Fu-
neri si quis tamen amor superstes quæret in cælo locum,

ANNO 1602.

Wat heeft van Paend'ren ook een grooten naem verworben/
Die voor het Vaderland in wap'nen is gestorben/
* Wanneer hy met sijn bloed de Schanz van Dob'ren koecht/
† Als haer de vyand heeft bestookt/ en aengesocht?
Werschoonde doe sijn Soon sijn lijf ook en sijn leven?
Hy werbe swaer gewond/ ja was hy na gebleven:
So doeg hy't baendel na door sijne troutwe daed/
En sterf in dienst van't land/ en sterf in sulken staet.
Wat toef ik van den naem van Caesar te gewagen/
Die niet vergefelyk dien naem en heeft gedragen/
Een held als Caesar was/ een kloek en dapper man/
Gelyk Oostende dat genoeg getuppen kan.
Heeft Caesar ook/ sijn Soon/ den vyand opt gewekend?
Laet dat Oostende mee/ laet dat de vyand spreken:

VVillem
van Paens
deren.
* 2. Aug.
1605.
† Die van
's Hertogen-
bosch.
Egbert van
Paenderc.
Hierony-
mus Caesar

Caesar Bo-
vetius.

Hy was sijn Vaders hulp/ hy was sijn Luptenant/
 Hy was genoegzaam daer sijn Vaders rechterhand.
 Ook is hy in het veld met Mansfeld afgetogen/
 Die als een blixem quam heel landen doorgeblagen.
 Na werd hy hier te land Geweldig Generael.
 'Tis recht van dat ik hem ter eren hier verhael.

Hieronymus Boycius. Doe kan de waerde naem van die geslacht versterken/
 Wanneer de Zonen t'saem des Vaders vroomhepd erbenne

* Binnen de
 Schanze van
 de Voorn.
 Jakob Ka-
 lantius.

So is Ieronymus geen minder held ook mee/
 En is noch Kapiteyn in sijn Vaders stee.
 Komt ook Kalantius, die opt de Nederlanden

Iakob Lijken.

Het onse bloten toogt na d'Africaensche stranden/
 En opt Guineesche fort sijt Admirael geweest/
 En van dijn vijand daer geacht/ en ook gebrusest.
 Waer blijf ik hier so lang met onsen Iakob Lijken,
 Die meer van verhoeren wist dan van het seyl te strijken/
 En voor den vijand so in Barbargen bleef/
 'Tis billijk datmen hem sijn plaetz en ere geef.

Reynier Amelroy.

Ook moet ik Amelroy in mijn gedichte verbaten/
 En sijn roem alhier niet onderhandeld laten/
 En meen'ge vroomde daer/ die sijn trouwe hand
 Wel-eet/ en noch bewijst/ voor ons/ en 't Vaderland.
 Hy heeft sijn besten tijd in onsen krijg verbleten/
 En zedert het gebuyck der wap'nen wel geweten:
 Wanneer de Spaensche magt Oostende vast besloot/
 So was hy daer zoldaat in't midden van de dood.

* Vaertig-
 ders.
 * Bergen op
 Zoom, ende
 Breda.

Na werd hy Kapiteyn van burgers en zoldaten/
 Tot dienst van onse Stad/ tot dienst van onse Staeten/
 En lag tot *tweemaal toe in een besloote Stad/
 En daer de vijand jupst het oog geslagen had.
 Hoe dapper dat hy sich te Bergen heeft gedragen/
 En mer den vijand daer selfs jupst aen jupst geslagen/
 Is alleman bekend/ en quam ons wel ter oor.
 Breda bleef onbestormd/ en daer en viel niet voor.

* Na de
 Graef.

Na lag hy inde Graef. Men moet geen Helden vieren/
 De vroomste liggen best in't heeste der frontieren.
 * Na is hy weer daer heen op sijn ouden tocht.
 So word sijn trouwichepd en vromichepd verhocht!
 En als hy in den verst/ en 'korten van de dagen/
 Als 't leger 't veld verlaet/ word van sijn dienst ontslagen/
 En hier in onse Stad by winter-tijd verkeerdt/
 So word hy met het ampt van Tweede-Schout vereerd.
 Waer komt hier eindelijk met uwe waerde namen
 Op Kapiteynen meer en Helden al te samen/

Die hoor het Vaderland opt streeb/ en nu noch strijb/
En onse steen bescherm/ of onse see bezyd.

Andere Haerlemsche Kapiteynen te Land,
so van oude Vaendels, als Waertgel dert.

Iakob Augustijnszen Steyn.

Pieter van Berensteyn.

Heyndrick Rijken.

Thomas Arentsz van Varmont.

Willem Ruychaver, Wader.

Ian Ruychaver, Zoon.

Hans Salomons.

V Vollewijn Huygens.

Iohan Damius, de Jong.

Haerlemsche Kapiteynen te Water.

Iakob Teunen.

V Villem Tas.

Ian de Lapper.

Pieter Follinus, van Sandboort.

Behoor ik dit ook niet ter eren te gedenken/
Waer mede wy de magt van Spanjen magtig krenken/
Dat wy aen 't Indisch-werk de hand ook dapper slaen/
Als de rijkdom meest het Pausdom toegedaen?

Mattheus Iouje, Majoor/ ofte Welwindhebbet van de West-Indi-
sche Compagnie/ van wegen de Stad van Haerlem.

Participan-
ten vande
Oost ende
V West-Indi-
sche
Compag-
nie.

Best dat ik hier als nu een wepnig ook vertelle
Ons burg' ren konst/ en geest/ en al hun werken spelle/
En steile by geschrijf al't geen ons burgers doen/
Om hun vrouwen rijckelij en kinderen te voen.
Ons burg' ren konst/ en geest/ waer van die luden sprekten
Die wijs en sijb van ons en verre sijn verstekten/
Die in een ander locht/ en in een ander land/
En van een ander aerd/ en and're son verbrant,
Ons burg' ren konst/ en geest/ waer door sy hoven sweten/
Waer door sy oheral in aller monden leven/
Waer door dat onse Stad en burger is bekend
So wijsd op d'aerden-kloot als sy sijn konsten send.
Hier korne so hoor aen de konst van Bier te brouwen,
Die wy hoor 'teerste hoofd van onse nering hontwen/
Waer door dat onse Stad so deeglijk is vermaerd/
Waer by dat onse Stad so dapper-wel ook baert.
Hoe wonder wil alhier by ons het vrouwen aerden/
Men houd vast oher-al ons hier in grooter waerden;

Aerd, han-
deling,
handwerk,
en konsten
der Burge-
ren.

Brouwe-
rijen.
Deerste
Hoofden-
ringen.

De steden liggen t'saem dooz 'thier van onse Stad/
 Hoe seer ook iemand heeft dooz-heen den loop gehad.
 Dus sietmen meer en meer de groote Brouwerijen
 In nering en getal in onse Stad gedijen:
 So dat geen stad in't land so swaeren bier vertierd.
 Waer is hier ook een stad die hier nu niet en hierd?
 En dat met allen recht: want sou ons bier meest allen
 Dooz alle bieren niet best monden/ en beballen/
 Van onsen duygn gehaeld/ uyt sulken water-beek/
 Die noyt dooz kristalijn noch spiegel-glas en week?
 Waer sijt gy wel beraen/ en wilt niet gullig suppen/
 Of tial di indén bol en herzens schtelijs kruppen.
 En soey de overdaed! Het wil dan als de wijn/
 En alst den mensch betaemd/ met maet gedronken sijn.

L. Groote Brouwerijen der Stad Haerlem.

Op het Sparen.

Tuschen de S. Katharijney ende S. Nikolaes
 Bruggen.

In't Oosten.

1. De twee Lelien.
2. De Bril.
3. Het Brand-yser.
4. Het Schip.
5. De Son.

In't Westen.

6. Het Groote Anker.
7. Het Springende Paerd.
8. De Molen.
9. De Ruyt.
10. Het Hoef-yser.

Tuschen de S. Nikolaes ende Graeusse-steenen
 Bruggen.

11. De halve Maen.
12. De drie Boot-haken.
13. De drie Lelien.
14. De Mouthaen.
15. De Olifant.

16. Het rood Hart.
17. De Trompet.
18. De drie Kruyzen.
19. De drie Sterren.
20. De Pau.
21. De Vogel-struys.
22. De Vos.

Tuschen de Graeusse-steenen ende Wisc ofte Melk-
 Bruggen.

23. De

23. De Sterre.
24. De Klock.
25. De twee Haringen.
26. Het Bourgonsche Kruyz.
27. De Aker.
28. De Hollandsche Tuyn.

Tusſchen de Wiſch ende Lange Bruggen.

29. De Poſt-horen.	36. De twee Ankers.
30. De Druyf.	37. De twee klimmende Leeuwē.
31. De Swaens-hals.	38. Het Haerlemsche VVapen.
32. De twee Schoppen.	39. De Kroon.
33. De Ruyter.	
34. De drie Klaveren.	
35. De Kameel.	

Op de Bakeneszer Gracht.

Tusſchen de Willemans ende Zuakel Bruggen.

Op Bakenes.

Op Rijk-Bakenes.

40. De Swaen.	43. De Paſzer.
41. De twee Sterren.	44. Het kleyne Anker.
42. De twee Ruyten.	

Tusſchen de Zuakel-Brugge, ende de Stads Veste.

45. De VVind-hond.
46. De twee Akers.

Op de Oude Gracht.

47. De Oliport.
48. De Boog.

Op de Raem-gracht.

150. De W.

49. De Fortuyn.

Deſe Broutwerſten broutwen in't jaer te ſanten ſtijfs vyfſ duysend
brouten.

Mouterijē. Hier toe behozen ook met recht de Mouterijen,
 Die boegen immers wel by onse Zoutwerijen/
 De hieren die bestaen upt water/ ende mont:
 Hier word het graen bereyd/ daer word het graen verboud.
 VVeerijs. Komt tot het tweede stuck/ en nering's hoofd/ het VVeven.
 de tweeds
 Hoofdsne-
 ringe. Is onse burger hier niet sonderling bedruden?
 't is wonder wat hy al/ en wat verscheydenheyd
 Van werken op sijn boom seer konstig toebereyd!
 Sijn spwaet sal veel-licht selfs Indien wel lijden
 In sijnheyd met haer sijn/ en sachticheyd te strijden:
 De rest is konsten-ryk met verwen so doorszhaekt/
 Dat niet om seggen is wat voozds sijn spoor al maekt.
 Ropt heester enig volk/ hoe geestig ook van sinnen/
 Jets kommen met de spoel bedenken/ ende binnen/
 Ropt iser jets gemaakt hoe kloek en diep gesocht/
 Of 'tis ook flukx van ons noch beter nagezocht.
 Daer komt wel nu en dan wat vreemds upt and're landen/
 Waer word hier strakx gemaakt met heele and're handen/
 Het krijgt een ander oog/ het heeft een and'ren aerd.
 So maekt sich onse Stad de wereld dooz vermaerd!
 Lywaet-
 Damast te
 Hacrlen
 gevonden
 An. 1580. Italien heeft wel het Sij-damast gebonden/
 En ober-al hier dooz den roem haers naems gesonden:
 Waer Haerlem heeft dat voozds in't lywaet nagedacht/
 Dat selfs Italien veel meer dan 'thare arst.
 Hier is de rechte school die konste wel te leren:
 En achtze ook niet kleyn/ maer houdze wel in eren.
 Voorwaer! so wie de konst/ so wie den nood besiet/
 So wie de heerlijkheyd/ beracht het weben niet.
 Indien ik vooz mij nam hier van te willen spreken/
 So sou de tijd mij wel maer geen bewijs ontbreken.
 Wat dunkt u/ datmen daer so veel koleuren blecht
 In so verscheyden werk/ is dat gering/en slecht?
 Wat meynt gy moet de mensch aen sijne nakte leden/
 Sich niet met linnewaed en and're waer bekleeden?
 Dat ist ook of hy schoon aen sijne tafel eet/
 En heeft geen linnewaed/ en heeft geen tafel-sleed!
 Wat/ so hy slapen gaet/ en heeft geen linnen-laken?
 Ten kostten/ kan men't hier wel sonder spwaed maken?
 Of wilt gy datmen sal verstinken/ en vergaen?
 So iser ook geen konst die langer heeft gestaen.
 Wie kan de heerlijkheyd van dese konst beschrijven?
 Voorwaer! sy sal ook wel in eer en segen blijven.
 Doe menig Prinz en Vorst/ die naer sijn lust en staet
 Dooz sich in onse Stad wat heerlijk's weben laet!

Wil't Land een gabe doen/ en enig Wyntz bereren/
 En d'ere van ons Land met een die Wyntzen leren/
 Te sien wat Holland heeft/ men doet het met Damast/
 Men doet het met de byucht die hier te Haerlem wast.
 Kon onse burgerij so konstig dan niet weben/
 Wat soumen van het ons tot eer aen Wyntzen geben?
 De oudheyt eerd de konst/ de nood/ de konst/ het Land:
 Dies seg ik/ dat de spoel gelwis de krone spand.

Eer-dicht op de Weverij,
 Neneene der Hoofd-lylaeren onser Kerke met gulde
 letteren geschreeven. 1580.

IN Moyſes tijden over menige iaeren
 Heeft die konſte van weverij al geſloreerd,
 Bezateel en Abiſiab getrouwe dienaeren
 Door Gods Geest gedreven hebben't ſelfs geuſeerd,
 Gevorderd, benaerſtigd, ook daer mede geſtoſſeerd
 *S Heren Tabernakel (ſo ſtaet-er geſchreven)
 Alderleiſijde werk konſtig geſatzoeneerd
 Is eerſt deur den ſpoel doen verheven.
 En behalven deſe ging ook tot het weven
 Tobias huysvrou, om haer koſt te winnen
 Met haer handen, ſonder haer te begeven
 Tot loch of bedroch ſo wey bevinnen,
 En noch meer andere, die wel konden verſinnen
 Dit godlijk gebod (dat men wel mag groot heten)
 In't ſweete uws aenſchijns ſuldij uws brood eten.

Exod. 31.
 35. & 6.

Tob. 2. 19.

Gen. 3. 19.
 2. Theſſ. 3.
 10. 11. 12.

Had. Iun. Bat. Cap. xvii. in Harl. Linearum telarum, quarum inenarrabilis candor & tenuitas byssi gloriam & pretium facile evincat, mercatu opificioque sat celebris urbs est, neque minus villosi generis pannis, **Dijſeerd** quos eadem apparat Italiae Hispaniaeque mirifice expetitos, ob gratam levitatem, & pertinacem eximii nigroris gratiam.

De Stad [Haerlem] is vermaerd door den koophandel ende weberij van lijnen-webben, welker onuytſprekelyke witticheyt ende ſijnticheyt de zijde in waardigheyt ende prijs lichteltijk overtreft: ſo ook van vrien oft geſrijſeerde lakenen, de welke ſp ook bereydt/ om hunne aengenaeme ſwarticheyt/ van Italien ende Spanjen ſonderling begeerd.

Idem Ibid. Cap. xv. Affluentia lini lanæque copiosa nos deficit, illic agrorum paucitate, hic raritate pecoris, nulla tamen regna linificio, five linenarum telarum texturâ comparari, multò minus æquari nobiscum valent, certè operum subtilitate Arachneos labores, ne dicam Palladias manus provocant nostraria lintea toto orbe notissima, regum ac reginarum præcipuæ delitiae, quorum cum nive certat candor, cum sindone tennitas, cum bysso pretium. Lanificio concedimus Britannia ob lanigeri pecoris multitudinem, & bonitatem vellorum, pannorum tamen laneorum infinitatem quandam concinnat, apparat, & ad exterarum gentes procul exportat hæc regio, quos ad centena millia numero accedere arbitror.

*Loquitur de
suo tempore.

Groote overbloed van vlas ende wolle onthreekt ons/ dooz de wepnighepd der gkeren/ ende des bees/ nochtrans en konnen geene landen in de weberge van linne-lakenen by ons vergeleken/ veel min ons gelijck gemaekt worden: gelwis onse lywaeden/ de geheele wereld dooz bekend/ overtreffen alle diergelijcke werken/ ende sijn de voornaemste heurlijkheden van koningen/ ende koninginnen/ so wt als sneeu/ ende sacht als het sijnste doek/ ende kostelijck als sijde. Wy wijken Engeland wel in wolle-lakenen/ overmits de veelhepd der schaepen/ ende goedhepd der dachten: niettemin so maect/ beteyd/ ende versend ons land eene onepndelijcke menigte overal aen herre ende vzeemde volkeren/ die ik achte wel honderd duysend jaers te bezagen.

Iacobus Viverius verhaeld in sijn Handboek ofte Kortbegriip der Kaerten, inde beschryvinge van Holland/ pag. 230. dese woorden: Het Lywaed dat de vrouwen spinnen wordet overal seer geprezen. Daer is een webbe van 75. ellen Hollandsche mate in Spanjen geboerd/ en was maer drie pond swaer. Ende in het jaer 1598 is een stuck lynwaets tot Haerlem vooz 14. guldens de Vlaemsche elle verkorht/ om in Wyankrijck te verschenken.

Ik en kan ook hier niet nalatē te verhalē wat inden jaere 1606. den 16. Aug. in gelijcke sake alhier te Haerlem is voorgefallen/ dat noch vzeemder ende selbzaemer is. Te weten/ een wel-bekend burger onser Stad Jakob lanszen Smuyfers, tegenwoozdig wonende op de Beek/ op den Hoek van de Warmoestraet/ vermangelde ten gemelden jaer ende dag aen eenen sijner mede-burgeren Paschier Lamertijn, een stuck wit lywaed, so sijn als hier te lande nopt te vozen gesien was/ het welke in een 32. gestaen hadde/ 50. ellen lang/ vooz 45. ockshoofden van den besten wijn Court/ het welke ongelijck meer bedroeg dan het hoven verhaelde. Het was geweben van eenen Govert V Villemzen, datmael wonende inde Warboete-Susteren-Steeg/ ende koste twee honderd guldens van weef-loon. Het garen was so sijn/ ende strekte so verre/ dat van een loot gewichtz meer dan vijftierendeel lakens was geweben.

De Lywaed-damasten, drie ellen breed/ met allerleije herzierelen/ ter

ter weber sijden verscheppen/ met sonderlinge konst getweben/ sijn ook
 alhier te Haerlem van de Heren Staeten/ tot koninklijke ende vorste-
 lijke gaven/ de elle vijftig guldens betaeld.

Ook hebbe ik dese dagen ten huysse van eenen onser burgeren Sa-
 muel Kornclissen Bus, wonende in het witte Twijn-huys inde Scha-
 telsstraet/ witten twijn gesien/ ende in handen gehad/ by hem selfs ge-
 twijnd/ het welke by 'tlood een pond Vlaemsch/ ende by het Pond ten
 minsten honderd daelders verhoogt word/ van ongelofelijke fijnhepd/
 gelijck een enkel blasken/ ende niettemin so fierck als grof twijn/ het
 welke ontrent tachtig guldens van spinnen gekost heeft.

Het Twijnen is ook vast aen dese hoofd-hantering:

De Bleyken hangen ook aen dese tweede nering:

Wit is het rijckgevolg van onse weberij/

Tot welbaert onser Stad/ en onser burgerij.

Wordt ook de Koopmanschap hier niet met magt gebreken/

En meest wel die daer heeft haer opzicht op het weben/

Van garen, smallen, vlas, en allen linnewaet:

Daer by de nering meest van onse Stad bestaet:

De ed'le Pennen-konst, wel-overwaerd te loven/

Die beele konsten licht ja verre gaet te hoven/

Bloeyd ook vry seer alhier. Soekt binnen onse wal:

Is hier niet daermen meest den meester vinden sal?

Daer by de Reken-konst, en konst van Boek te houwen,

So vindt ook by ons leerwijse kloeke vrouwen,

Van goede wetenschap: gy hebt dan hoor uw jeugd

En kind'ren wat gy wilt/ en wat gy wenschen meugt.

Kom Velde eer van 't veld/ kom wonder onser tijden/

Europaes naem/ en roem! Sulck moeten dij belijden

Wie ook dijn wond'ren sien. Wie ist die 't weder spreekt?

By lyden dat dijn pen hun allen 'toog opsteekt.

'Tis jammer dat die hand moet rotten/ en verderben.

So sal dan noch de naem van Welde nimmer sterben/

Noch sijne konst vergaen/ so lang de gulde veer

So lang die konst sal sijn in aensien/ en in eer.

By een dan sy hoor al/ en mag hoor al wel strecken/

Hoewel beel and'ren noch na hem hun lijn wel trecken/

En groote Meesters sijn: hoor al houd Horenbeek,

Kloek-schrijver hoor de vuyt/ in alles sijne streek.

Hoe vaerdig doet hy daer/ hoe wel ook/ sijne dingen!

Gelwelidig Musicijn/ geschapen om te singen!

En wat een stem hy heeft/ wie iszer die 'niet weet/

En hoe hoorre selgh hy sijne plaetz bekleed?

Twijnerij
 Bleykerij,
 Koopma-
 schap van
 Vlas, Garē,
 Lywaed,
 Smallen,
 Noppen, en
 andere
 Haerlem-
 sche VVarē
 By-Scholē
 Konstige
 Schrijvers,
 Arithmeti-
 ci, Musici,
 Astrono-
 mi, Marhe-
 matici, &c.
 Ian vanden
 Velde, sterf
 demo, Sept.
 1623.

David van
 Horebeek,
 van Haer-
 lem, Schrij-
 ver, ende
 Sangmeester
 Voorzanger,
 en Voorleser
 inde Grootē
 Kerk.

Sigkonste,
ende Sang-
meesters.

De byzlijke Musijk die leeft ook hier ter stede/
De lieve wetenschap van singen bloeyd hier mede/

Die aengenaeme toon/ die liefelijke konst

Gemiet hier merkelyk volkomen eer/ en jonst.

Treedt so dan me hier hoor/ die onse Stad ter eren/

En tot geen kleyn sterad/ upt last van onse Heren/

Ons volk met schalemeij/ kloek/ orgel/ en trompet/

Of anderzins vermaekt/ den tyd daer toe geset.

Ik kan hoor al dyn roem/ Kornelis, niet verswigen/

Dien gy van dag tot dag staet meer en meer te krygen:

Want somen hier van dy 'tgemeyn gerucht geloofd.

'Tis wonder wat gy ons noch met der tyd beloofd.

Hoe kan ik dan nu ook alhier/ Kornelis Tjmen,

Dy laten ongeroerd/ in mijn gedicht/ en rymen/

O dapper Musicijn! o wacker Componist!

Dien't noch niet instrument/ noch siem/ noch ergens mist!

Ook moet ik hier niet een dyn naem niet namen setten/

O Pieter Marcuzoon! also gy niet trompetten

Dy dese eer behaeld/ dat niet so licht noch haest

Een beter komen sal die op een toren blaest.

En sal ik V Vils hier ook niet billijk eer bewyzen/

En sijn konst/ en blyt/ en dienst volmondig prisen/

Aen mi/ en aen mijn werk/ en aen de Stad gedaen!

Kom/ laet dan ook dyn naem alhier ter eren staen.

Gy hebt ons magtig dat seer konstig afgemeten/

Om 'trechte perspectijf van't gansche werk te weten/

En onse groote Markt/ gelijk ik 't altemael/

So gy dat hebt gesteld/ in die mijn boek verhael.

Ik wilde dat ik so hoor dyne sek're maten

De gansche Stad in't rond/ en binnen met de straten/

Eens afgetepkend sag: dit waer de pijn waerd.

V Vils, doet de Stad dien dienst/ en maekt dy so vermaerd.

Gy hebt der sterren loop ook wacker doorgekeken/

En weet een sterkt en schanz mee konstig af te steken/

Een klooke wetenschap/ die tot der landen schut

Des vyands groote magt hoor onse palen stut.

Behoor ik vander V Val upt dit getal te laten!

Knoet Heyndrick Symonzen hier mede in verbaten/

Erbaren in die konst/ bedryven in't verstand

En inde wetenschap van't meten van het land.

Maer komt ter grooter konst van ter wey af te halen

Met verwoen/ ofte pen/ en treftigh af te malen/

Of snijden in metael/ of schryven op het glas:

Een pder weet dat opt alhier de schole was.

Kornelis
Helm-bre-
ker, van
Haerlem,
Orgelst.
Kornelits
Tymen,
van Haer-
lem, Sang-
meester.
Pieter Mar-
cuszen, van
Haerlem,
Trompet-
ter.
Landme-
ters.
Pieter
V Vils.

Maak van
der V Val.
Heyndrick
Symonzen.
Schilders,
Plaatsnij-
ders, Tey-
keners,
Glasechrij-
vers, &c.

Karel Van Mander in zijn Schilder-boek Fol. 229. a. *Gelyk inde Schilder-konst plag geruchtig te wesen Sicponien by den Grieken/ en namaels Florenzen en Room by d'Italiaenen: also is in Holland van ouds tyd ook vermaerd geweest d'oude heerlyke Stad Haerlem, die veel goede geesten in onse konst heeft voorgebragt.*

Idem Ibid. Fol. 207. a. *Dat te Haerlem in Holland van ouds oft seer vroegen tyd sijn geweest seer goede oft de beste Schilders van het gansche Nederland is een oud gerucht dat niet logenachtig is te schelden/ oft te bestraffen/ maer veel en beter waer te maken, etc.*

Die ere komt ons toe. En sijn die Schilderijen Ten rechten meest geacht die best en langst gedijen/ alwaer de verwen sijn niet Oli toegemaakt/ Wy sijn van d'eersten ook aen dese konst geraekt.

Schilderen
met Oli-
verve.

Idem Ibid. Fol. 205. b. *Dus laet ik nu den leser overleggen/ en voordelen/ hoe vroeg te Haerlem de Schilder-Konst van Oli-verve is geweest in gebruik.*

En iszer fraeijer ding dan 't schild'ren van Landouwen, En datmen die ons geeft met ogen aen te schouwen? Die konst is ook wel eerste alhier by ons bedacht/ En op een basteren voet en goed satzoen gebragt.

Landschap
schilderij.

Idem Ibid. *Daer word ook geseyd en getuygd ypt de monden der oudste schilders/ dat te Haerlem is van-ouds ontstaan en begonnen de beste en eerste maniere van landschap te maken.*

*Wat toef ik nu alhier die geesten selfs te noemen?
Wat toef ik hun pinzeel/ of sine/ of pen te roemen?
Die hier geboren sijn/ in stad/ of hier ontrent/
Of door hun woning-plaetz voor d'onse sijn bekend.*

Vermaerde Schilders der Stad Haerlem.

*Van Hemsen tree voor aen/ gyschijnt de oudst te wesen/
Al konnen wy van di den iupsten tyd niet lesen/
Die met dijn wack're hand wel meest naer d'oude wijs
Veel nette dingen deed/ van goeden lof/en prijs.*

Ian van
Hemsen.

Idem Ibid. Fol. 205. a. *Tot Haerlem is in vroegen tyd ook geweest Ian van Hemsen, Worger van aldaer/ betwelke een maniere hadde meer treckende na d'antijlsche ende meer afgeschepten bande moderne:*

Xx

maekte

maekte groote beelden/ ende was in sommige deelen seer net/ en curieus.

Ian
Mandijn.

En volg dan Ian Mandijn, die 't in dijn schilderijen
Heest met gespooken hielt/ en and're dzollerijen/
En daer in geestig waert. Wy miszen ook den tijd/
Wy miszen ook het jaer/ dat gy bebozen sijt.

Idem Ibid. Noch was te Haerlem eenen Ian Mandijn, die seer op
sijn Hieronymus Bos fraeg was van gespoek/ en dzollerije: hy is ge-
stozven 't Antwerpen/ daer hy van de Stad pensioen hadde.

Volkert
Klaefzen.

So is de iupste tijd van Volkert Klaefzens leven
Ook mede onbekend/ ook mede onbeschreven.
De Schepens-kamer hier getupgd van sijn verstand/
Getupgd van sijnen geest/ en van sijn stoute hand.

Idem Ibid. Noch is te Haerlem geweest een kloek geest in ordineren/
tephenen/ en schildereren/ genaemt Volkert Klaefzen. Van hem sijn
enige stucken op dock op de Schepens-kamer te Haerlem, die stout aenge-
tast en gedaen sijn/ meer antijk als moderne: hy heeft wonder-beel/ en
goed koop perken booz Glaes-schijvers/ en anders getepkent.

Albert van
Ouwater.

Ouwater, dijn pinzeel sij langer niet berswigen.
Wat hebt gy grooten lof booz dijne konst verharegen!
Wie was hy dijnen tijd in landschap-schilderij/
In beelden/ en gewaerd/ mer konstenaer als gy!

Idem Ibid. Fol. 205. b. Also ik in't ondersoeken doende ben geweest/
om weten de upnemense in onse konst/ om van booz aen de selve hy
ozden te laten den anderen achtervolgen: hebbe vlijtig geweest de oud-
ste eerst op mijn toneel te stellen/ met eenen mij verwonderd vernome
te hebben upt geloofwaardige getupgenis van desen Albert Ouwater,
Schilder van Haerlem, dat hy so heel vroeg eens so konstig oli-vertwe-
schilder is geworden: want ik acht/ by dat upt enige wijze omstandig-
heden is te ramen/ dat hy den tijd van Johan van Eph soude berepke.
etc. Hy was seer upnemende van tronien/ handen/ voeten/ en laken/
ook van landschap. Daer was van hem/ [onder anderen] een pastijk
groot stuck inde hoogte/ waer van ik heb gesien een gedooftverwe-
Copie/ en was de verwerkinge van Lazarus: het principael werd na
d'Haerlemsche belegeringe en overgang/ met ander frapicheyd van
konst/ van den Spanjaerden bedriegliken sonder betalen gebzagt in
Spanjen. Den Lazarus was (nadien tijd) eenserr schoon en uptge-
nomen naekt/ van goeden welstand. Daer was een schoon metzelre
van

van eenen tempel: doch de kolonnen en't werk wat kleen wesen/ op
 v'een sijde Apostelen/ op d'ander sijde Joden. Daer waren ook enige
 aerdtige byoukens/ achter quamen enige/ die toesagen door kooz-yp-
 laerkens. Dit so konstig stuck quam Heemskerk menigmael (doch
 sonder hem te kommen versaden) vlijtig besien/ seggende tot den egge-
 naer sijn discipel: Soon wat mogen dese menschen gh'eren hebben: me-
 nende/ datze eenen grousaemen grooten tijd en vlijt hebben moeten
 toebynggen sulx te maken.

En Geertjen te Sint Jans en sij niet min gepresen/

Geertjen te
Sint Jans,

Sijn waerde roem en naem en mag niet minder wesen.
 'Twas puph wat van hem quam! hoe vast geordneerd!

Hoe geestig opgemaekt! 'twas alles naer begeert!

Indien die kloetke geest so vroeg niet waer gestorben/

Wat had hy sich noch wel een eer en naem verwozben/

Ja meer dan iemand opt te bozen laet of vroeg/

Of die na hem te recht den naem van Schilder vroeg!

Idem Ibid. Fol 206. a. Ten heeft der edel Schilder-konst niet
 schadig geweest/ dat onder ander hem tohaer heeft begeben Gerrit van
 Haerlem, geheten te Sint Jans: want hy haer schoonheyt en bevallig-
 heyt so heel vroeg den menschen boozhoudende/ grootlijck haer ere
 en waerdigheyt heeft vermeerderd / en openbaer gemaekt. Geert-
 jen is noch jong een discipel geweest vanden vorigen Dubwater/ wel-
 ken hy in sommige deelen gelijk was/ en overtrof/ bysonder in
 kloetheyt/ in ordinantien/ goedheyt der beelden/ en affecten uptheel-
 dingen: dan ik achte niet in repnheyt en supberheyt oft scherptheyt
 van werken. Geertjen woonde tot den S. Jans Heren te Haerlem/
 waer naer hy den naem behiel: doch en hadde de ozden niet aengenom-
 men. etc. Nocht is van hem i Haerlem binnen de Groote Kerk des selfs
 Kerks conterfeytsel, en hangt op de Supd sijde/ seer vast en aerdtig ge-
 handeld. Hy is een sulck meester geweest/ dat den uptnemenden Al-
 bert Durer te Haerlem wesen/ ende sijn dingen met groot verwonde-
 ren sende/ van hem seyde: VVaerlijck eris eyn maler im moeders leyb
 geveest. Oft hy seggen wilde/ dat hy daer toe vander nature boozbe-
 schickt oft verkozen was van booz de geboozte. Hy is jong gestorben/
 oud ontrent 28. jaeren.

Dirk van
Haerlem,

Laet Dirk van Haerlem hier nu ook te voorschijn komen/

Die onder d'oudsten ook en besten word vernomen/

'Twas over-meesterlijck het geen hy heeft gemaeld/

En heeft door sijn pinzeel een dapp're eer behaeld.

Idem Ibid. Fol. 206. a. b. Dirk van Haerlem is ook een uptgeno-

men goed meester in so vroege jaeren geweest. Wie sijn meester was en heb ik niet gebonden. Hy heeft gewoond te Baerlem inde Krupz-
 straet/ niet wijd van het Weeshuis. Hy maakte inden jare 1462. na
 Christus geboort een stuck met twee deuren: in't midden was een
 tronte van eenen Salvator/ in d'een deur een S. Petrus/ in d'ander
 een S. Paulus tronte. etc. Dese tronten sijn ontrent so groot als't
 leven/en na sulke tijd uptnemende gedaen/en seer net/ met fraey hapt/
 en baerden. Dit stuck is genoeg om te betuppen/ wat uptnemende
 meester Dirk is geweest/ en in wat tijd hy geleefd/ en sijn werken in
 sulken grooten volkomenheyt gedaen heeft/ twelk was een goed deel
 jaeren door de geboort van Albert Durer/ en sijn nochtans seer afge-
 schepden van de harde oft kantige onwelsandige moderne maniere.
 Lampsonius in sijn Carmina sprekent hem aen op dese meninge:

*Komt vrij gy ook hier by, o Dirk: Want 't vaderland
 Door geen versierden lof verheffen sal u'w hand,
 Ter sterren hoog eenpaer, d'wyl self begint verschromen
 Natur de moer van al, dat gys met verstand,
 Door dijne beelden schoon schier sult te boven komen.*

Iakob Kornelisz.

En Iakob kom hier ook/ in Kermerland geboren/
 En daerom billijck ook voor onsen upverhozen.
 'Twas heerlijck wat g' hebt door dijne hand gemaakt/
 En siet door dijne konst ook in een naem geraekt.

Idem Ibid. Fol. 207. a. b. Den roem-berblijvenden vermaerden Iakob
 Kornelisz van Oostzanen, in Waterland was een groot meester in te
 handelen den pinzeel: welck geboort-tijd ik niet en hebbe konnen ver-
 nemen/ dan dat hy in't jaer 1512. is geweest den tweeden meester van
 Johan Schozel/ in welken tijd hy Iakob Kornelisz in de konst er-
 baten was/ en alce groote kinderen hadd'/ ook een dochterken van
 ontrent 12. jaeren/ waer hy men sijnen ouderdom ofte geboort-tijd
 goelijck ofte by na gissen kan. etc. Hy hadde ook eenen Broeder, dat
 een fraey schilder was/ geheten Buys, en eenen Soon, geheten Dirk
 Iakobsz.

Iaa Kornelisz Vermeijen.

Volg hier nu Beverrvijk met dijnen Ian Vermeijen,
 Ik moet dijn burger me aen dese reise leijen/
 Een dapper konstenaer/ en keiser Karels lust/
 Sijn naem is overal de Christenheyt betwust.

Idem Ibid. Fol. 224. b. ende 225. a. De gene die goedertierlijck van
 de goede nature hulpsaem en gunstige handrephinge gaben en wel dae-
 den

den hebben ontfangen/ in konsten upnemende geschicht te wesen/ daer beneffens lichamelijke schoonheyt en bevalligheyt/ geraken lichtelijck van laeg tot hoog op te stijgen/ en te komen in groot aensien/ genade/ en waerde by den grooten Heren/ en Vorsten/ gelijk geschied is met Jan Vermeijen, den vermaerden konstigen Schilder/ die door sulke middelen by den Keyser Karolus de vijfde liefstallig en in ere was gehouden. Hy was gebozen tot Beverwijk, een stedeken oft bleck niet seer wijs van Haerlem/ in't jaer 1500. Sijn Vader hiet Koznelis: doch by wien hy geleerd/ of wat toegang hy hadde tot der konst/ en heb ik niet kunnen vernemen/ dan dat hy door sijn vlijt en konst is gewor- den Schilder des doozluchtigen voornoemden Keyserz/ den welken hy als een mede-repser verselschapte in verscheyden landen/ ook anno 1535. te Chuntz in Barbarien: want de Keyser hem veel gebuykte sijn kruggen geschiedenissen en verwinningen te teykenen/ na welke na- maels schoone tapijten sijn gemaakt geworden: so dat hy veel dingen overal na'tieken dede: onder ander ook de belegeringe en gelegenheyt der Stad Chuntz/ hebbende in dit en ander deelen der konst een seer verstandige en aerdtige handelinghe/ in Geometrie/ oft Landmaet/ en meer edel wetenschappen niet onerbaren wesende. etc. Hy is geweest een groot vriend en geselle van Johan Schoelz/ welke ook rsamen veel landen korchten in den Nooyd-hollandschen Ryck. Wirkwils hadde de Keyser sijn geneucht desen sijnen Schilder Vermeijen te laten sien enige groote Heren oft Vrouwen/ trotzede op sijn bysonder gedaent/ en gestalt: want hy wesende een schoon en lang persoon/ hadde eenen schoonen byreden baerd/ so lang dat hy recht over-eynde staende daer op konde treden: t'somtijden by dese Prinzen staende/ sloeg den baerd niet den wind hun in d'aensicht daer sy te paerd saten. Desen baerd havende hy daeglijck met groote naerstigheyt/ en werd om den groo- ten upnemenden baerd veel geheten Hans met den baerd. Sijn con- terseptzel komt in d'uck/ waer onder Lampsonius in Latijn heeft ge- voegd een dus luydende gedicht.

Vat heeft Vermeijen niet geschilderd, menschen, Steden.

En plaetzen diemen niet seer wijs aen elken kant,

O Keyser Karel Vijft: als hy u na ging treden,

La volgen overal, te Water en te land,

Op dat de daeden vroom hy van uwer rechterhand

Sou malen van sijn konst, om in tapijt gedreven

Te blinken klaer van goud: doch door een hoog verstand

Vas 't handwerk boven stoffe in waerden prijs te geven.

Maer seer uytmuntig noch by door een hoofd verheven

Dede also aengenaem vertoning sonderling,

Als met sijn edel konst met eenen baerd gedreven,
Die hy liet golven wyt, als hy gebod ontfing,
Den welken breed en lang hem tot den voeten hing.

Hy is gestorven te Bynzel/ in't jaer 1559. ond tusschen 59. en 60. jaer/ en was eerlijk begraven/ in S. Gozika Kerk/ daer sijn Epita- phium was.

Ian
Mostart.
Vide Had.
Ion. Bat.
Cap. XVI.

Laet mi Ian Mostart hier/ als een der beste leden/
Sijn plaetse in dit werk en schilbergslijst bekleeden:
Hy was een Edelman van bloed/ en van geslachte:
Noch heeft hem dese konst meer adels toegebracht.

Idem Ibid. Fol. 229. a. b. Daer is ook ypt edel vermaerd geslachte ontstaen en voorszgekommen Ian Mostart, desen heeft de Schilder-konst/ daer hem de natuer toe dreef/ heel jong sijnde/ geleerd by eenē meester Iakob van Haerlem, die een redeljk goed schilder was. Ian Mostart/ also hy van Haerlem was/ hadde gehad eenen voorz-ouder/ waer na hy en sijn geslachte den naem Mostart hadden geerfd/ die was mede geweest met Keyser Frederich en Graef Flozis op de Krupz-baert na t'Heylig Land/ en in 't innemen der Stad Damiaten/die voorz-tijdt Pylusium giet/ in Egypten/ daer desen groote kloeke wapen-daed doende/ dze swaerden aen den hest afbrack binnen Damiaten/ op den vijand slaende/so dat hy gesepd werd te wesen sterk als mostart/waer ypt desen naem gekomen is: ende hem en sijn geslachte werdē van den Keyser en den Graef gegeven dze gulden swaerden-heften in een rood veld voorz wapen te voeren. Nu Ian Mostart/ die niet alleen konstig schilder/ maer edel van seden/ byzindelicken omgang/ schoonlijtig/ welsprekende/ mild/ en beleefd was/ is gekomen in groot achten/ in waerden/ wel gesten/ en bemind/ by den meesten adel des lands/so wel by groot/ als kleen: so dat hy is geworden schilder van vrou Margriete/ de suster van Hertog Philips/ d'eerste van dien naem/ Koning van Spanjen/en vader vanden Keyser Karolus de vijfde. In desen dienst daer hy wel gesit was/ volherdende/ en wonende ober al/daer deses Vrouwen Hof was/ bleef hy den tijdt van achttien jaeren/maekende verscheyden werken/ en veelter grooter Heren en Vrouwen conterseptezen/ in welk hy een goed meester was/ 'rgelijken seer natuerlijk trefsende/ dat het scheen datze daer lebendig tegenwoozdig waren. Eynbelinge woonde hy weder te Haerlem/ daer hem alle Heren van der opden en ander gemepnlijk besochten: onder ander den Graef van Buren, etc. Nergens is tegenwoozdig so veel by een te sien van sijn werk als te Haerlem tot sijn Soons Soon d'Heer Niklaes Zuyker, Schout der Stad Haerlem, etc. In't Prinzen-hof inde Voorz-sael is van hem een

een ladschap met eenen S. Hubrecht, waer in men siet dat dees oude seer op de natuur en kleven hebben gelet. Daer sijn veel van Mostartsdin-
 ge in den grooten byad van Haerlem vergaen: want sijn hups doe afge-
 brand is/ met dat van hem daer in over gebleven is. *Up is geweest*
 een man van goed oordeel en verstand/ en een seer goed schilder/ so dat
 Marten Heemlkerk getuygde/ dat Mostart van goed werk te maken te
 hoven ging alle oude meesters die hy gekend hadde. Daer werd ook
 verteld/ dat Jan Mabuse sijn hulp te hebben versocht in't werk van de
 Abbye te Middelhogg/ dan Mostart sulke affloeg/ om dat hy was in
 dienst van so grooten Wyon oft Prinzen/ van de welke noch by sijn ge-
 nacht is seker geschrift/ datze Mostart bekende haer Edelman te we-
 sen. *Up is overleden in't jaer 1555. oft 56, in goede en vollen ouderdom.*

**Insanire
 libet quoni-
 am tibi.
 Divini do-
 ni pictura
 insignis abu-
 su!
 Tollite por-
 tentum hoc,
 augusto tol-
 lite murel*

Doe seer heeft Schorel ook de schilder-konst geweten!
 En mag ik hem ook niet wel billijk onsen heten?
 Hy heeft de schilder-konst hier albereerst geleerd/
 En na ook hier gewoond/ en lang by ons verkeerd.

Iā Schorel,
 Had. Iun.
 Ibid.

Idem Ibid. Fol. 134. 235. 236. Jan Schorel was geboren in't jaer
 1495. den eersten dag van August/in een Doorp by Alkmaer in Holland/
 geheten Schozel/ 'twelk hem den toenaem heeft toegelano/ en hy
 dese sijn geboort-plaetz een wijd gerucht. Sijn ouders hem vzoeg
 ontfervende/ werd van sijn vrienden ter scholen besteld binnen Alk-
 maer/ alwaer hy tot sijn veertien jaren lerende/ was dapper inde La-
 rijnsche sprake toegenomen: maer had altijd een sonderlinge genege-
 heyd tot de teyken-konst/ veel na trekkende upt schildertjen/ en geschre-
 ven glas-benstereen/ snijvende ook met het pennet op witte-hoornen/
 inkt-potten veelbekens van menschen/ dieren/ krupden/ en boomen/
 waer door hy van sijn mede-school-jongers seer werd bemind/ en ge-
 pzen. De vrienden/ siende hem so geestig/ en schilder-konst-lustig/
 holdeben sijn begeerte/ en bestelden hem te Haerlem by V Villem Korne-
 lisen, taemlijck schilder na sulken tyd. Desen wou hem niet aennemen
 dan onder een verband van drie jaeren/ 'twelk de vrienden also toe-
 stonden/ mits ook verbindinge van seker geld te betalen indien Scho-
 rel sijnen tyd by den meester niet en voldebe/ welk verbind-schrift den
 meester altijd over hem in sijn tescche droeg. En also de jongen hem
 groot gewin bragt/ in het eerste jaer meer als een honderd gulden van
 hem genietende/ 'twelk op dien tyd veel was/ zorgende hy hem moogt
 ontgaen/ den meester dickwils dronken wesende/ seyde veelmael: Jan,
 weet dat ik u in mijn tescche drage, ist dat gy mij onrgaet, ik weet vvat ik
 met u vrienden te doen hebben sal: 'twelk Schozel so veel te horen
 verdroot. Tegentel een repa/ doe den meester dronk slapen was ge-
 gaen/ dat Schozel aen desen brief geraekte op eenen winter-abond/
 doe het seer waegde/ gaende daer mede op de Houczugge/ en scheurde
 hem

*Gelyk
ook na.

hem in veel kleen stukken/ die hy in't water liet hemen bliegen: doch niet wertige synen meester vroomlyk te voldoen/ gelyk hy ook dede: maer hem verblydende/ dat de meester hem hoordae niet meer met't schrift en tergde. Des Sondaegs en Heptigdaegs na middaegs ging Schozel gemeenlyk buppen Haerlem/ daer doe een lustig bosch lag/ en bootste het geboomte na met den vertwen seer aerdig en kluchtig/ buppen de gemeen wyse van ander Schilders. etc. Hy was wel de eerste die Itallen besocht/ en de schilderkonst hier heeft komen verlichten/ dies werde hy van Frans Floris, en and're (alsmen segt) den lantaren-dzager en straet-maker onser konsten in den Nederlanden geten/ en gehouden te wesen. etc. Hy trock mede na Jerusalem syns onderdoms ontrent 25 jaeren. etc. In't land weder gekomen wesen/ contersepte hy hem selven met een deel Hierusalemfche Ridders oft Keyfers van oliverwe een langwerpigh stuk/ het welk noch tot Haerlem word bewaerd in't Jakobijnen Klooster/ oft Prinzenhof, etc.

Onder syn beeld staen van hem dese verzen geschreuen:

Iohan van Scorel bin ic een scil dere,
Monic t' Utrecht tot Sinte Marien,
Dit scencte ic mijn broeders wyt jonsten mit dere.
Was ter plaetsen, dair ons bedil dere
Jesus Christus starf om ons verblien,
Men schreef hyfthienhondert tot dier tien
En tssintich na die geboert ons Heren.
Wid dat ic in duegden mach procederen.

Schozel quam na Haerlem/ daer hy wel ontfangen/ en seer welkom was hy den Commandeur van S. Jans Orden/ Spimon Daen/ een groot beminner der konstaers: hoor welken hy enige werken maakte/ die ten dele noch in die plaetse te sien sijn. En also Schozel veel aengelopen en besocht wierd jongens aen te nemen/ huurde een huys te Haerlem, etc. Schozel was seer gemeensaem en aengenaem hy alle groote Heren van Nederland/ was een Musicien/ Poet/ oft Rethoricien/ die veel fraey spelen van sinne/ batementen/ referenien/ en liebekens heeft gemaekt/ seer lustig in den hand-boog te schieten/ baerdig en vast in talen/ als Latijn/ Italiens/ Franzos/ en Hoogduytsch/ mild en vroomlyk van geest/ doch in't lest sijn levens ghytig/ en grabeltig/ twelk sijn oudheyt seer dede verbzoegen. Ik kan niet berispijgen dat te Haerlem hy d'Heer Schoterbosch is van hem een uyt-nemende stuckken, daer Maria Christum in den tempel den Simeon offert/

offert/waer te sien is een heerlyke metzelrife met een zierlyk hermelf/
daer veel vergulds oft gulden verzieringen met der verwe (sijn geda)
dat wonder heerlyk staet/ en is daer beneffens seer aerdig van beelbe-
kens/ die seer behallijk te sien sijn. Daer plag ook te wesen een stuck
van sijn werk t' Haerlem in de Grootte Douthoort op den muur/ doch
is al vergaen. Den Schilder van Philips den Koning van Spanjen
Antonis Moro/ welken in sijn jeugd was geweest discipel van Scho-
rel/ also hy hem altyd goede gunst droeg/ contersepte hem outrent
twee jaer vooz sijn dood/ te weten in't jaer 1560. En is gestorven in't
jaer 1562, den 6. December/ oud 67. jaeren. Onder dit conterseptzel
staet geschreben:

Addit hic arti decus, huic ars ipsa decorem.
Quo moriente mori est hac quoque visa sibi.

Dees heeft de Schilder-konst een groot Lieraed gegeven,
So heeft de Schilder-konst hem ook met eer verheven,
Die dacht dat sy selfs sterf, en gansch te gronde ging,
VVanneer de dweede dood dien konstaer beving.

D. O. M.

Io. Schorelio, Pictorum sui sæculi facile principi, qui post
edita artis suæ monumenta quamplurima, maturo de-
cedens senio, magnum sui reliquit desiderium,
Vixit annos 67. menses 4. dies 6. Obiit à
nato Christo, An, 1562, 6. Decemb.

Lampsonius dooz sijn verzen spreekt in sijnen naem op desen sin:

Ik werd altyd genoemd den eersten, die bedwefen
Den Nederlanders heb, dat twee twil schilder dwesen,
Moet Room besøeken, en hebben doorgebracht
Pinzeelen duysend, ook veel verwe, boven desen
In dese school gemaeld veel stucken waerd gepresen,
Aer hy eerlyk mag een konstaer dwesen gracht.

Ik moet dooz allen hier vooz Heemskerk plaetze maken.
Die was opt meerder mans in alle schilder-saken?
Was wonder wat sijn pen en sijn pinzeel al dee/
Ook schoot het van de hand/ ook was het vaerdig ree.

Maerten
Heemsk-
kerk.
Had. 1772.
Ibid.

Idem Ibid, Fol. 244. b. 245. 246. 247. In wat Hoek van der we-
relde is schier 't Dooz Heemskerk in Holland niet vermaerd: om dat
daer

daer synen oorsprong hadde den konst-rijken Schilder Marten Heemskerk, alwaer hy is gebozen geweest An. 1498. syn vader was geheten Jakob Willemszen van Deen/ een Hupsman oft bouwver. Marten dan van jongs aen natuerlyk tot den schilder-konst aengelockt/ heeft syn eerste ondertwys in de konst aengevangen te Haerlem, by eenen Kornelis Willemszen, wesende vader van Lukas, en Floris, die ook beyde rebelyke goede schilders sijn geweest/ Italien/ Room/en ander plaatsen besocht hebbende. Den vader van Marten/ welken mischien niet en doocht dat het schilderen iet besonders te bedien hadde/ nam synen soon wederom t'huys/ om hem in syn landbouwten/ oft boertwerk te gebuyken/ tot grooten onlust van den jongen/ dat hy in syn aengenvangen leringe niet mogt voortbahren. En also hy met grooten onwille inde boeren dingen/ als koeij melken/en dergelyke doende was/ komende een reys van melken/ ging hy met den eenimmer op't hooft te gen eenen tack van eenen boom/ sloztende de selve genoeg alwillens. Den vader seer toornig/ om dat die moij melk so gestoet en verlozen was/ heeft hem met een hout om slaen nagejaegd. Den nabolgenden nacht stiep hy verhoogen op den hoij-berg. Sanderdaegs versag hem syn moeder van eenen knapsack/ en wat replijelb/ en quam den selven dag door Haerlem tot Delf/ daer hy hem weder voegde aen de konst by eenen Jan Lukas/ doende albaer met tepkenen en schilderen so grooten blig/ dat hy binnen korten tyd in de konst seer heeft toegenomen. Dan also doe ter tyd Jan Schorel seer geruchtig was/ hebben de een ongemeen schoonder nieu manier van werken uyt Italien gebragt/ die pgeelyk/ bysonder Marten/ wel beballen heeft/ dede so veel/ dat hy te Haerlem by desen meester is geraekt. Hier heeft hy syn gewoon naerstighepb van nieu weder so geoeffend/ dat hy den hooglopenden meester in de konst achterhaelde/ datme hun werk qualijk kon onderscheyden/ so eppentlyk de selve manier aengenomen hebbende. Den meester sorgende syn ere verminderen mogt (so enige menen) heeft synen discipel als uyt afsonstighhepb van hem laten gaen. Welken te Haerlem quam wonen in't huys van Pieter Jan Popzen/ alwaer saliger gedachtenis Kornelis van Berensteyn plag te wonen. In dit selve huys maekte hy verschepden dingen/ ook eenen Sol/en Luna in een achter-kamer/ aen de bedstede/ beelden so groot als 'leven. Hy maekte daer ook Adam/en Eva/beyde so groot als 'leven/en (so men segt) beyde naekten na 'leven gedaen. De vrou van desen Pieter Jan Popzen wou Marten wel/mogt niet lyden datmen hem slechter Mar-ten hiet/ seggende tot die na den Schilder quamen bragen/ datmen hem moit heten Meester Marten/ als die sulkr wel verdiende. Van daer quam hy wonen by eenen Joos Kornelissen/ Goud-smit/ ook te Haerlem. Onder ander veel werken die hy maekte/ was van hem seer konstig geschildert: Altaer van S. Lukas, waermede hy den Schilders te Haerlem tot syn soj oft adien t'sijner Roombaert bereerde: dit was

was eenen **S. Lukas**/ welken sit en schilderd na't leven **Marlam** met
 daer kind op den schoot/ dat welk een uytnemend werk is/ op een
 heerlyke schoon manier gedaen/ wonderlyk hem verheffende/ en wel
 afstekende: doch op **Schozels** manier wat te seer kantig afgesneden
 op den dag. De **Marp**-beeld met een gracieuske schoon tronie heeft
 een schoon attie/ met een seer vriendelgk kindken: op daeren schoot
 hangt op sijn **Indiaensh** een laken van verscheppen verwen met
 jatzelen en ander aerdtige verzieringen bezwocht/ dat seer beval-
 lig en niet te verbeteren en is.

Den **S. Lukas**/ wiens tronie
 was na 't leven eens backers/ is een seer schoon beeld/wel werken
 de/ en blyt tonende sijn patroon wel te volgen: de palette aen sijn
 linke hand schijnt ten penneel apt te steken: alle ding is genoeg
 gemaekt van onder op te sien.

Nichter den **S. Lukas** staet als een
 Poet/ aen't hoofd bekroond met klyf oft erdbeid/ niet qualijk schij-
 nende of het **Warten** na 't leven te dier tyd was: maer of hy hier mede
 wilde te kennen geven/ dat 't schilderen en dichten gemeensaem is/ en
 dat de schilders behoeven eenen Poetischen inventyben geest/ oft dat
 hy wilde beduyden/ dat dese **Historie** self een 't versieringe sij/ en weet
 ik niet: daer is ook eenen **Engel**/ die een brandende sachel houdt/ seer
 wel gedaen. Ik weet niet datmen van **Wartens** dingen siet daer
 vriendelgher tronien in sijn/ als in dit werk: de **Metzelrye** sijn veel
 blake mueren: boven hing een **Papegaef** met sijnen kop/ [die nu
 verscheppen hangt.] Onder aen de metzelrye had hy gemaekt een
 versierd byesken als met eenen nagel vast gemaekt/ waer in staet dit
 schrift:

*Pictoribus
 atq; Poetis.
 *Col. 4. 14.
 Salutat vos
 Lucas medi-
 cus ille dilec-
 tus.*

Tot een memorie es dese taeffel gegeven
 Van **Martin Heemskerk**, die 't heeft gescrucht,
 Ter eeren **Sinte Lucas** heeft hy 't bedreghen,
 Dus gemeen gesellen heeft hy mede bedacht.
 Wy mogen hem dancken by dage, by nacht,
 Van zyn mit de gifte, die hier staet present.
 Dus willeu wy bidden, mit al onse macht,
 Dat Gods gracie hem wil zijn ontxrent,
 Anno **Suyt Vc. xxxi. i.** ist Cosent.
 13. May.

Dese Tafel is (gelghze welwaerdig is) van den Heren de **Ober-
 liggend** van **Haerlem** noch tegenwoordig bewaerd in't **Prinzen-hof**, in
 de **Suyd-kamer**, daerse van velen gesien en seer geprezen word.
 [Ik hebbe dickwils verstaen/ dat **Henricus Golzius**, onse **Schilder-
 Y y 2** **Phoentx**

Phoenix/ dese schilberste op een ladder daer hy klimmende bysijn leven menigmael quam bestien/ betuppende dat hy sich niet gestreke van de selve niet en konde versadigen.]

Dit stuck dede hy 'tijnen 34. jaeren/ als aen den datum bysijn geboort-jaer te sien is. En is doe getrocken na Room/ waer na hy lange grooten lust hadde gehad/ om d' Antiquen/ en die groote meesters van Italien dingen te sien. etc. Heemskerck nu weder in sijn Vaderland komende/ hadde sijn vorige handelinge van schilberen op sijn Schozelsche veranderd: doch na der beste Schilbers oordeel niet verbeterd/ uptgenomen dat hy sijnen dag niet so kantig meer as en sneed. Doe die hem van een van sijn tongers worde gesept/ datmen septe/ dat hy eerste op sijn Schozels beter dede/ als naderhand doe hy van Room quam/ andwoorde hy: Soon, doe en wist ik niet wat ik maecte. Doch het onverschepd hier van is in 'thoozverhaelde Prinzen-hof te sien in de Sacl, aende twee deure van het Trapeniers altaer, daer inwendig is de Geboorte Christi, ende de *drie Koningen, wesende twee rijklijke Dystozien/ met veel werk/ en wel geschilberd/ daer verschepten conterseptzels van enige sterchte menschen/ en ook sijn eppen/ inkomen. Van kupten is de Boodschap Marie, welker tronien na 't leven komen/ en seer wel gedaen sijn. Den Engel is seer bzeemd en zierlijk toegemaect: de onderste klappen sijn purperig/ welke gedaen sijn van lakob Ravaert, die op die tyd hy hem woonde/ also is hem wel heb horen verhalen. In dit werk siemen hoe goed metzer Heemskerck is geweest/ en hoe genogd tot ziereren/ tegen 't gemeen spreekwoord/ dat hy veel in de mond hadde: Een yder schilder die wil bedijen, Vermijde zieraeten, en metzelrijen. Hier siemen ook een ongemeen waerneming/ dat is/ den Engel/ die op een marber glat plabeptzel schijn geeft/ oft spiegelde/ of hy op 't ijs stonde/ twelk op gepolste marberen wel geschied. Hy heeft veel groote werken gedaen om in Kerken. etc. Daer waer geen eynd te verhalen al de Tafelen/ Casereelen/ Epitaphien/ en Conterseptzels/ die hy gedaen heeft: want hy van naturen vlytig wesenbe/ al stadig wrocht/ en seer haerdig van handeling was. Onder ander Casereelen/ die seer konstig van hem gedaen waren/ was een seer uptnemende hol werk/ en redelijk groot/ een vier upterste/ het Sterben/ 't Oordeel/ 't Eeuwigh Leven/ en de Helle. Hier in quamen veel naekten/ en beelden van verschepten artien: hier in sijn te sien veel heranderingen oft verschepten heden der menscheliker afferten/ so de pijn des doods/ bzeugde des hemels/ en droefheyt en groutwelijkheden der hellen. Dit stuck hadde hem laten maken sijnen Discipel Jakob Baabaert hoor verhaeld/ een trecklijck konst-beminder in sijnen tyd/ den welken Heemskerck daer horen telde een heel deel gouden dobbel Ducaeten so lang tot dat den Schilder septe: het is genoeg. etc. By Ar-nout van Berensteyn is ook van hem te sien een seer schoen Landschap met een heerlijck verschiep/ en is eenen *S. Christoffel. [Ook is by Mr. Paulus

*Secundum
Fatum Pon-
tificiorum.
In Sacris
vocalitur
Magi, neque
numerus ex-
primitur.
Matth. 2. 1.

† Na by Mr.
Iohannes vā
Berensteyn.
‡ Pontificus
Polyphemus,
monstrum
horrendum,
informe, in-
gens.

Paulus van Berensteyn het conterseptzel ofte afbeeldinge van Mr. Jan van Suren, van Heemkerk gedaen/ dat Goltzius naderhand in koper heeft gesneden.] Summa hy was universeel/ en in alle dingen geoesfend/ verstond seer welsyn nachten. etc. Hy was een seer goed ordneerder/ ja een man die de heele wereld schier verbuult heeft met syn inventien/ wesende ook een goed Architect/ gelijk in al syn dingen overblosdigte sien is. Waer waer ook van hem geen eynd te vinden/ als men wilde verhalen wat winten van hem al upt syn gegaen/ wat al aerdtige sin-ryke beduyptzelen hem den vernuftigen Philosophischen Dirk Volkeriszen Koorshert versierde/ die hy in 't licht heeft gebragt. etc. Hy was te Haerlem 22. jaer lang Kerkmeeester tot dat hy starf. Doe Anno. 1572. de Stad belegerd werd van den Spanjaerden/ met toelate van den Raed/ onthiel hy hem t' Nijsterdam hy Jakob Kabaert. Hy was van naturen vergatig/ en gesparig/ ook seer kleenherdig/ en so schrikachtig dat hy in't opperste vanden Kerk-Tozen klom om in den Omgang de Schutters te sien trecken/ hysende 't schieten daer hy hem niet al te vry en dachtte wesen. etc. Na't overgaen van Haerlem werden veel van syn werken van den Spanjaerden verkreuen onder deckzel van te willen kopen/ en na Spanjen gesonden. etc. Marten also hy een rijk magtig man was/ en geen kinderen na en liet/ bestelde veel aelmoeszen voor syn dood: onder ander gaf hy enig land/ om met batter jaerlijck af quam te geven houlycke have enige jonge lieben die des jaers eens op syn graf souden troutwen/ twelck also altyd geschied. etc.

Vrbe Reformatâ (vah!) non tolerandus abusus!

De luyden op een steen en op een graf te troutwen,

Is 't Paepsche by geloof noch styven ende bouwen:

Men kon dit geld so wel met stichtinge besteen,

* Als eertyds diegelyck x de Christen-Keyzers deen.

*Tertull. lib.
de Spectacul.
Cap. de
Manere, Mo-
dest. de usu,
usu fructu,
Ec. Lib. 16.

Hy hadde een seer aerdtige manier van metter pen te repkenen/ en seer supber in't arzeren/ met een lichte fraey handeling. etc. Doe nu Marten in synen tyd der konst een bysonder licht is geweest/ is hy gescheppen upt dit verganklyk leuen Anno. 1574. op den eersten dag van October/ oud wesende 76. jaer/ twee jaeren min geleefd hebbende als synen vader. Het lichaem was t' Haerlem in de Groote Kerk aende Noord-syde inde Capelle begraven: maer de konst gelyk hy haer een licht was/ en sal ook synen naem niet duyfter laten so lang als de Schil-der-konst self by den menschen geacht en in waerden sal wesen.

Laet Rijk nu met syn stek naer mijne rymen spzingen/
Syn verzen moeten ook syn name billijk singen:

Y y 3

Rijkaert
Aertzen,

'Theen

'Theen was Rijk afgeset/ wanneer het was verbyzand/
Maer Rijk was rijk van geest/ en wakker in de hand.

Idem Ibid. Fol. 247. a. b. In het See-borj VVijk op d' See is ge-
weest een Vischer/ geheten Aert/ wiens Soon Rijk, jong wesende/ by
ongeluck sijn beë verbyzand sijnde/ werd besteld te Haerlem/ om aldaer
gemeesterd te worden/ welk been is moeten als verdozven afgeset
wesen: en also den jongen veel by 'chter sat/ konit nature hem verwe-
ken/ en tot de tephenkonst noden: door welke byjbinge by sonder an-
der voorbeeld begint met haken den haert en witten schoorsteen-muer
te betrecken met enige gedaenten der beeldingen/ so dat hem werd ge-
bzaegd/ of by lust hadde het schilderen te leren/ en met grooten ernst
dat begerende/ is beskeed geworden by Jan Mostart: en also by met
een stiel ging/ werd geheten Rijk met de stiel. By heeft grooten bijt
om leren gedaen/ en is een goed meester geworden: etc. By is geweest
een stil/ beguaem/ byedig en deugdig byoom man/ de Goddelijke
Schryft en stiel-rust seer beminnende. By heeft eyndelijc sijn woninge
gehouden t' Antwerpen/ daer by om sijn gerusthepd wille hem ten leste
begaf niet te doen van de nachten te maken in verscheyden schilders
stukken voor enigen gewoonlijken loon. etc. By was seer wel bemind
en byzotlik/ seggende dickwils: Ik ben rijk, en wel gestelt. By is ge-
storven ontrent een half jaer na de Spaelsche furie/ ontrent Weij 1577.
oud 95. jaeren.

Franz
ende Iillis
Mostart,

Of Franz en Iillis ook hier waren ingesloten/
Om datze van de stam van Mostart sijn gesproten/
Van Haerlemseh- Hollandseh bloed/ in konsten eben rijck/
En byoeders overal malkand'ren gansch gelijck?

Idem Ibid. Fol. 260. b. 261. a. b. 'Tgebeurd nou onder getalen
van honderden en bysenden dat nature twee menschen so gelijck ge-
staltig van wesen voorbyzengt oft men kanse door enige deelen onder-
scheypden. Het tegendeel is doch geschied met de twelvingen Franz en
Iillis Mostart, die van eender geboort wesende/ malkander so heel gelijck
waren/ datze van hun eygen ouders niet en waren te onderkennen:
sy waren gebozen te Hulst in Vlaender niet heel wijs van Antwerpen.
By woonden t' Antwerpen met hun vader/ dat een gemeen Schilder
was: doch van afkomst bestonden sy den ouden Jan Mostart te Haerlem,
en sijn ypt Holland gesproten. Het geschiede eens dat Iillis sijn va-
ders werk komende besien/ sat onverstens op eenen stoel daer 'sva-
ders pallet op lag. Den vader siende de herwen also geplackt oft ge-
smeit op de pallet/ by riep Franz boven/ die was onbesmit/ en had
het niet gedaen: doe liet by Iillis roepen/ die hiel beneben raed met
den

den broeder. * Franz had een seker mutsken op/ waer mede hy gekend ^{* Dit is was}
 en onderscheppen was: dit Jiliss opgesteld weseude/ en boven komen ^{duyfter,}
 de/ werd ook supber geschoud: diez de vader sijn twee sonen achtde ^{Mander wil}
 onschuldig te wesen/ en verwonderde hem seer: want hyse nopt wist ^{seggen, dat}
 e'onderkennen. Jiliss die leerde de konst by Jan Mandijn den drol ^{Franz die}
 maker/ en Franz by den moeglijken Werp mette bles/ en sijn twee ^{onbesmet}
 goede meesters geworzen: Franz in seer fraey landschappen/ en Jil ^{was wemael}
 lis in beelden/ bysonder wat kleen weseude. Franz plag wel sijn ep ^{boven quam,}
 gen beelden te maken/ doch epndelinge liet hyse maken dooz ander. ^{eens met sijn}
 Dese gebroeders quamen t'Antwerp in't Schilder-gild in't jaer ons ^{mutsken, en}
 Deren 1555. Franz is van haestige siekte/ noch redelyk jong weseude/ ^{eens met sijn}
 gestorven/ doe hy dooz sijn konstige werken geruchtyg was geworzen. ^{broeders: dies}
 etc. Jiliss was seer konstig en versterlyk van beelden en histozen/ ^{de vader}
 wonder vermaeklyk in synen praet/ datter menig mensch gaern by ^{meynde dat}
 was. etc. In sijn sterben liet hy sijn kinderen de heele wereld arhter/ ^{ze byde}
 daer was goeds en van als genoeg in: maer sy mostent (sepde hy) sien ^{voorhens}
 te winnen. hy is gestorven in goeden ouderdom in't jaer 1601. ^{warenge}
^{weest.}

Ik moet van Koornhert ook, en Galle meest/ gewagen/
 Gelukkig Galle mag niet ove'r sijn geflagen/
 Sijn pfer was te eel/ sijn pynten sijn 't wel waerd/
 En dooz geleerde luy en kunne snee vermaerd.

Dirk Vol-
 kertszen
 Koornhere
 en Philips
 Galle.

Had. Iun. Bat. Cap. xvi. Restant duo lumina artis non propriè en-
 caustica, ut quidam putant, sed quæ laminis æreis & quovis è metallo duc-
 tilibus, averfo cœli scalprique tractu pingit iconas historiasque omnes,
 quas illi atramenti cujusdam encaustici, imo colorum quorumvis adver-
 sas lamellæ in gypseis tabulis chartisve reddunt. Ii sunt Theudericus Vol-
 cardus Amstelodamus, divino homo ingenio, sed fati adversi, & Philip-
 pus Gallæus Harlemæus, magistro illo, diu immortales, quanto superior!
 nisi quod inchoatam cum laude artem ille intermisit, in hoc cum surgente
 etate etiam artis gloria gliscit.

^{tsed quam}
^{malè habie}
^{cantel}

Daer sijn noch twee lichten bande Plaet-snee-konste overig/ Dirk
 Volkertszen van Amsterdam, een man van groot verstand/ maer onge-
 luekyg/ ende Philips Galle van Haerlem, desen sinen meester verre over-
 treffende: die heeft de konste onderlaten/ die hy met lof aengevangen
 hadde/ in desen wasi de ere van de konst met de jaeren op.

Ianus Doufa

In suam ipsius effigiem à Philippo Gallæo fide-
 lissimè in ære assimilata, atq; expressam.

Qui Batavum gentis Comites, qui scalpere Erasmus
Aulus, & effigiem Iuni animose tuam,
Ille idem docili Gallus me expressit in ære,
Felicem haud alio nomine Douisiadem.

Die Hollands Graven t'aem, en ook Erasmus Dreesen,
En 't'uswe Iunius gesneden heeft voor desen,
Die heeft het mijne mee in koper uytgedrukt,
Ik houde dat mij dat niet Dweynig is geluckt.

Henricus Goltzius. Komt eynd'lijk hier o Goltz, o Phoenix! die de bergen
De Alpes overblijgt/ en durft selfs Romen tergen

Met dijn vermaerde hand: de geesten die wel-er
En noch van name sijn die knielen voor dij neer:

* Een seer
vermaerd
Schilder wys
Griekeland.

* Apelles buigt voor dij: o ja! gy toert dijn wieken/
En blijgt met dijn naem veel hooger dan de Grieken/
En raekt het sterren-veld met dijn gekramten kop/
En dringt met dijn roem wel stepl in 's hemelstop.

Waer waert gy niet te hups? woud gy in't koper sijnden/
De besten van dijn tijd die gingen dij berijden.

Heeft Duer wel het fraetjs of Lukas opt gemaakt/
Dat door dijn pfer niet noch beter is geraekt?

Dijn tepk'nen met de penging alle konst te boven:

So was ook dijn pinzeel op't alderhoogst te loven/

Geen konstenaer als gy: en schreeft gy op het glas/

Waer waszer iemand opt die ook so konstig was?

Wat heeft dan dese konst/ van di van nieuws geboren/

In dijn onrijpe dood en in dijn graf verlozen!

Daer ligt die stoute hand gedolven in de aerb/

Hand selfs Bethusalems/ en meerder/ leven waerd!

Karel Van Mander, Ibid. Fol. 282. b. &c. Henricus Goltzius is
van treffijke eerlijke ouders geboren te Mulburcht/ een Dorp/ in't
Land van Gulick/ niet wijs van Denlo/ in't jaer ons Heren 1558. in
Februario/ enige dagen voor Pauli bekeringe dag. Hy was een vet/
wild/ en lustig kind/ geestig/ en levendig. etc. Een jaer oft meer oud
wesende/ alleengaende/ viel op't vier/ met taensichte boven een pan
met gebzanden oli/ verbermende inde gloeyende kolen beyde sijn han-
den/ welke hem sijn moeder vlijtig poogde wel te genesen met spalken/
smerten/ en anders/ in groote smerten nachten dag/ tot dat een nieuw-
wijse buerbyou quam de spalken ontbinden/ seggende: sy soude't beter
beschicken/ windende slechts de rechterhand in eenen doek/ waer
door de sennuwen der selver aenden anderen groeyden/ in doegen dat hy

hy sijn leven de hand noyt recht open doen kon. etc. Doe Goltzius oud was ontrent seiven oft acht jaeren/ heeft hy overal in huys oft elders planken en mueren verbuld met tepkeningen. Hy was ook meer genegen iet te doen upt sijn eygē bindinge/ dan dat hy met geduld enig heel stuk soude hebben nagemaakt.

Dus heeft hy hem van jongs aen inde konst bevlitigd/ en sich stadig aen den arbeyd gehouden/ in glaes- maken/ en schyben. etc. Hy is door groote konst- liefdigheyd geraekt aen het etzen in het koper/ en versocht ook met sijn lamme hand int koper te leren snyden/ welck hem so int beginzel geluckte/ dat Koozhert/ doe ter tyd vier inglen van daer wonende/ hem begerde aen te nemen te leren plaet- snyden : want hy alrede veel verke hadde getepkend voor Koozhert/ die hy selfs booz hadde te snyden. etc. Koozhert heeft hem terstond werk gegeven/ en daerenboven geraden hem in Holland te volgen/ welck hy dede/ bewilligende sijnen vader oft ouders mede te trecken : want sy hem anders geen verlof en wouden geven.

Goltzius quam te Haerlem wonen/ kortz na den grooten vrand/ ontrent 2. Jans dag. Koozhert genoege hebbende in Goltzij lering en begin/ heeft hem dickwils op de beste wyse (sijn bedunkens) onderwesen na sijn upterste vermogen. Goltzius dus te Haerlem wonende heeft booz Koozhert en Philips Calle eenen tyd lang gesneden/ ondertuschen sijn sijne ouders van daer naer Dupsch-land ver trocken/ en hy te Haerlem blyvende/ begaf hem in houlyk met een weduwe albaer/ die een Soon hadde/ dien hy van jongs aen vligtig heeft onderwesen/ en door groote naerstigheyd tot plaet- snyden gebracht/ te weten Jakob Matham.

Hy was nu maer 21. jaeren oud. Straende houwelijck/ sieklyk gaende/ ende niet konnende bekomen/ reysde na Italien/ en Roemen/ so om de konst/ als veranderinge van locht/ op de heen-reysse sich booz alle konstenaers die hy besocht onbekend houdende/ om hun oordeel en gevoelen van hem beter te vernemen/ en in de wederkomste sich hun bekend makende.

Sijn werken en behoeven niet verhaeld/ die sonder eynde/ ende in aller handensijn/ printen/ tepkeningen/ en schildergen. Sijn printen die getuygen overal genoeg sijnen verstandigen geest inde tepkenkonst. En dit heb ik van hem te seggen/ dat hy van jongs aen niet alleen en heeft deschoonheyd oft verscheden gedaenten der naturen gesocht na te volgen : maer heeft ook seer wonderlyk hem gewend verscheden handeligen der beste meesters na te bootzen/ als nu Heemskerken, Franz Floris, Blocklands, van Fredericks, en eyndlinge des Sprangers, welck geestige maniere hy seer eygentlyk volgde. etc. Hy heeft laten aenrichen seer aerdtige bootzen/ besonder met de Print der Besnijdenis op de manier van Albert Durer gesneden/ waer in komt Goltzij conterseyl : dit en sijn tepken liet hy met een gloeiende kool oft pser upt- branden/ en wederlappen/ de print berokende/ en toemakende/ ofze heel oud en veel jaeren op de wereld hadde geweest. Dese print dan

dus gaede vermombt en in mascarade/te Room/ Venetien/ Amsterdam/
 oft och elders/ was hy den konstnaer en verstandige liefhebbers met
 groot verwonderen en bejagen gaern gesien/ ook van einigen om groot-
 ten prijs gekocht/ wesenbe verblyd te hebben bekomen van den kon-
 stigen Rozenberger sulst stuck/ datmen noyt meer gesien hadde. Het
 was ook wix te belachen/ dat den meester hoog boven hem selven o-
 beral is geprezen geworden: want doe gesept/ oft gepraegd was/ of
 Goltzius sulst wel mocht hebben gebaen/ werd geandwoord van ent-
 ge/ die niet slecht sijn in de konst/ dat het wijd daer van was/ dat Golt-
 zius sijn leven so goed een soude konnen doen: ja was wel tbeste/ dat hy
 van Albert Durer hadden gesien. Enige voegden noch daer by/ dat
 Albert had gesneden een besonder plaet/ die hy in sijn oberlyden beval
 verborghen te houden een honderd jaeren na sijn dood/ en indien van sijn
 dingen noch in achttinge waren/ datmense drukken soude/ en anders
 niet/ en dit most enkel dese Print wesen. Doe dan na veel meer
 roems en snappens/ de Print in haer geheel/ en versch gedrukt ge-
 toond wesenbe/ dese luyden quam booz de neus/ sonden (als men segt)
 niet lange neusen/ ober hun neuswijshet beschaeind en ontzet wesen-
 de: enige werden quaed en spijtig op de gene die de bootze hadden aen-
 gericht. De selighen geschiede ook met het stuck der drie Koningen,
 op de maniere van Lukas van Leyden. Het vzeenafte was noch datter
 Blaetsnijders/ die hun op de handelinge en snede der meesters wel
 meenden herstaen/ mede bedrogen waren. Aen dese dingen is te
 merken/ wat onder den menschen gonst en afgonst vermogen/ oft ook
 waensucht: want sommige die Goltzius in sijn konst meenden ver-
 smaden oft verachten/hebben onbewust hem boven de oude beste me-
 sters en boven hem selven gesteld. En dit deden ook de gene die ge-
 wend waren te seggen/ dat geen beter plaatsnijders als Albert en Lu-
 kas te verwachten waren/ en dat Goltzius hy hun niet te gelijken
 was. etc. Al bees verhaelde dingen t'samen bewijzen/ Goltzius eenen
 selbsaemen Proteus oft Vertumnus te wesen in de konst/ met hem in
 alle gestalten van handelinge te konnen herscheppen. etc. Wat hy
 nu met teykenen oft handelen met der Pen vermog/ dat mogen de ver-
 standige oordeelen. Ik (na mijn oordeel) heb geen beter noch so goet
 gesien/ en hope en troost mij niet meerder wonder derhalven toeko-
 menden tijt van anderen te sien. etc. Ik acht niet dat iemand so vast en
 baerdig is/ een beeld/ ja een gansche historie/ uyt der hand/ sonder iette
 bootzen/ te trecken ten eersten met de pen/ met sulken volkomenhet/ en
 supberhet te volboen/ en met so grooten geest. Hier mede laten
 wy sijn konstige pen berusten/ en den Monarch in haer te handelen
 blyben/ en mogen van sijn schilberen verhalen. Goltzius komende
 uyt Italien/ hadde de fraeg Italiaensche schilberijen als in eenen spie-
 gel so vast in sijn gedachte gedrukt/ dat hyse waer hy was noch altyds
 yestadig sag: dan vermaekte hem de soete gracelykhet van Raphael/ dan

van de eygen vleeschachtigheyd van Cozregio/ van de uytstreckende
hoogzelen/ afgwikkende verdriven diepzelen van Tiziaen/ de schoon-
sydekens en welgeschilderde dingen van Veronesio/ en ander te Vene-
tien/ dat hem d'Inlandsche dingen so heel volkomen niet meer konden
bolboen. Het was den schilders eenen lust en boedzel hem hier van
te hozen spreken/ want syn woorden waren al gloeyende carnatten/
gloeyende diepzels/ en dergelyke onge woon oft wepnig meer gehoor-
de verhalingen. Teykende hy iet/ de naekten sonderling moesten met
den klyngs hun verwen hebben/ so dat hy eyndlyk tot den pinzeelen
en oliverwe hem heeft begeben/ in het 42. jaer syns ouderdoms/ anno
1600.

In Glas-schryven soude hy ygeliken overtreffen/ so hy tot
sulks hem wou begeben/ gelyk enig wepnig ding te Haerlem tot den
uytmuntenden Glas-schryver Koznelis Plazantzen [Kuszeus] van
hem te sien is: daer hy slechts om een tyd verbyff/ gedachtig wesen-
de syn eerste oefninge/ so iet heeft gebaen: want dese konst so wel als
schilderen/ en plaetschyden/ wast ook en heeft haer volkomenheyt uyt
de teyken-konst/ in welke ik nu syn beter niet en weet/ oft iemand bo-
den gemeen oordeel hooger geklommen/ oft opgewassen. En of dau
enige onweders tegen hem verheffen/ behoefd als een sterke hooge
rots daer voor niet te verschyken: want tgerucht van syn edel werke
sal leven: maer die hem onverstendig tegen oft na keffen/ sullen ster-
ken. Hy is een die hem der werelbsche beroerten en tgemeen geklay
gansch niet bemoeijdt als een die uyt overtreffende liefde der konst
gaern rust-sielig stil/ en alleen is/ dewyl de konst den heelen mensch
tot haer verheyscht te hebben. Sonderling is hy een beminder van

syn eygen bygher/ ook der heelefsher/ en eerbaerher/ seggende
voor adhyjs/ Eer boven Golt, en bewijst ook daedlyk genoeg niet so geid-
sachtig als eerlyefdig te wesen: doch hem veel kleender als yagtig
houdende/ inde kennis der nature als natuerlyk Philosooph niet on-
ervaren. etc. Hy pleegt ook te seggen/ hozen van enige schilders/
die op hun eygen dingen roemden/ oft groot behagen hadden/ datze ge-
luckig en ryk waren/ om dat hy ryk is die hem vernoegde/ het welke
ik (seyde hy) noyt hebbe van myn werk konnen geboen. Ik heb-
be hem ook wel verscheydenmael hozen seggen/ dat hy noch noyt iet
hadde gebaen/ dat hem te hollen genoegde/ oft so behaegde/ hem en
docht het had behozen wat beters oft anders te wesen/ het welk geen
quaede seide oft conditie is: want sulke sullen niet lichtlyk inde konst aer-
seling lopen: gelyk wel andere Pigmations/ die op hun eygen dingen
blindeling verleben/ en onwetens dierwyls verber te rugge syn als
sp menen/ en worden by den konst-verstandigen tot spot en belachin-
ge/ en voor geen kleyn gercken/ maer wel bande treffelykste gehouden
te wesen. Hier mede hozt ik af te schryven van Goltzins/ die nu dit
jaer 1604. een man is van 46. jaeren/ en (Gode lof) nu rebelyk te pas/
en gesond/ dat mij hertelyk lief is. Want also Plato/ doe synen siers-

*Op de blin-
de Heyden-
sche wijze.

tijd naekte/ dakte *Gentum sijne geboort-god/en 'tgeluck/te sijn geboort
Mensch/ Griek/ en geen Barbar/ noch onredelijke beest: eyndlijk ge-
leefd te hebben ten tijde van Socrates: so verblijd ik mij ook te hebben
gehad meer als twintig jaer met mijnen byzand den heel konstlerfijge
Goltzio byzandtelijken omgang en kennis.

In Effigiem Henrici Goltzij.

Idea magni spiritus atque ingenI,
Imago vera jam cadentis Goltzij,
Cui docta fasces turba pictorum suos
Submisit ultro, quemque seu numen colit,
In hoc theatro laudis atque adorex
Meruit videri: testis hinc Caducifer,
Hinc docta Pallas, & decentes Gratia,
Goltzi caducum nomen esse non sinent,
Manuumque nexu gratiofo vinculo
Spondent merenti posthumam famam viro.

T. Schrevelius.

Het beeld van eenen grooten geest,
Als oyt op aerden is gedweest,
Het rechte dwesen en gestalt
Van Goltzius die nu vervalt;
Voor wien de schilders-schaer sich buygd,
Van wien sy 'rmeeste lof betuygd,
Verdiend wel dat het op's toneel
Van eren kome, ende speel:
Gedwis sijn hand so konstenryk
Die maekt sijn naem onsterfelyk,
En die beloofd dien waerden man
Een roem die niet vergaen en kan.

Aliud,

Excelsa virtus Goltzij, mensque ignea
Subnixta pennis fertur in coelum suis:
Sprevit caducum quidquid in terris nitet,
Auroque famam prætulit, pretio decus,

T. Schrevelius.

*T Pinzeel

'T Pinxleel van Goltz vermaerde hand
Verheft sijn konst, en groot verstand,
Hy heeft het blinkend goud veracht,
En sijne ere meer betracht.

[Op sterfte Daerlem den 1. Jan. 1617. oud 59. jaeren.]

Epitaphium.

M. S.

HENRICO GOLTZIO, VIRO INCOMPARABILI, CALCO-
GRAPHO EXCELLENTISSIMO, PICTORI CELEBERRIMO.
ATQVE ADEO OMNIS ARTIS GRAPHICÆ PERITISSIMO.
MARGARETA IOH. FIL. MARITO SVO CONIVNCTISSI-
MO, CVM QVO HARLEMI VIXIT ANNOS XXXVI. ET
FRATRI SVO CARISSIMO IACOBVS GOLTZIUS MONV-
MENTVM HOC FIERI CVRARVNT.
IACOBVS MATHAM VITRICO SVO OPTIME DE SE ME-
RITO ÆRI INCIDIT SCVLPSITQVE GRATITVDINIS ER-
GO. OBIIT HARLEMI AN. CIO. IO. CXVII. I. IANVA-
RII. ÆTAT. SVÆ LIX.

Contemptor auri, laudis ingens helluo,
Lysippus arte, sculptor æris Goltzius,
Situs hoc sub ære, & marmore inclusus jacet:
Sic æra vivum, sic loquuntur mortuum.

TH. SCREVELIUS.

GOLTZ, meerder vrund van eer, dan geld,
Voor alle schilders recht gesteld,
Ligt onder desen steen, en plaet:
Dus roemd hem'tk oper vroeg, en laet.

Hier moet ik Mander nu sijn rechte plaetze geben/
Een vrund van Goltzius. Wat heeft hy ook geschreben!
Hy was een konsten aer/ en schryver/ en poet.
So heeft hy in de konst sijn ganschen tyd besteed.
Hier sij ook 't supber stift van Zaenredam beleben.
Wat heeft hy bindingen van Goltzius gesneden/
En treffelijk gedaen! Hier word sijn roem ontlupht/
Dat Goltzius sijn hand en pser heeft gebzupht.
Doe dapper meesterlijk kon Tybout glazen schryben!
Sijn lofen roem moet hier in eenwighepd bekschryben.

Zz 3

Karel Van
Mander.
Sterf 11.
Sept. 1606,
oud 58.
jaeren.
Ian Zaen-
redam.
Sterf 6.
Apr. 1607.
Oud. 40.
jaeren.
V Villem
Tybout.
Sterf 24.
Iun. 1599.
Oud. 73.
jaeren.

En

Kornelis
Ybraantzē
Kusaus.
Sterf 24.
Mey. 1618.
Ian Post.
Sterf II. No-
vemb. 1614.
Arnout
Druyven-
steyn.

En wat heeft Kuszens hand in dese konst bestaen!
So sal de naem van Post ook minnermeer vergaen.
En so ik Druyvensteyn hier mede wou verhasen/
Ik soude blyten 'twit en blyten 'tspoor niet dwalen.
Hy heeft in sijne jeugd die konst ook wel verstaen:
Maer heeft daer na daer van geen oefning meer gedaen.

Idem Ibid. Fol. 300. a. Nocht is te Haerlem een Jongman Aert
Ianszē Druyvensteyn, in landschap en beeldkens welerbaren wesen-
doch de konst maer by lust gebruykende. [Hy is in sijn leven wet-
houder ende Burgemeester der Stad Haerlem geweest/ ook Diaken
ende Ouderling in Gods Gemeente. Sterf den 5. Aug. 1627. Oud
50. jaeren.]

Du desen heeft de dood de ogen toe gesloten/
Du dese heeft de dood heene in 't graf gestoten/
Die liggen in de rust/ en in der aerden schoot:
En so is hune hand en voor der konst gedaad.
Du kom ik tot die geen die tegenwoordig leuen/
Du moet ik onse Stad in hun haer ere geuen.

Meester
Kornelis
Korneliszē
van Haer-
lem, Schil-
der.

Kornelis. 'kwtl dat gy de voorste plaetz beslaet/
Een schilder met den naem/ een schilder met der daed.

Idem Ibid. Fol. 292. ende 291. Doe de oude heerlyke Stad Haer-
lem de heele wereld was tot een wonderlyk schouspel/ en een puer
sabel oft vertellinge/ doe sy den tyd van 31. weken 't groot en groulyk
Spaensch geweld belegerd wesen- de heeft met swarke bestien sterke
gemoeden met der vuyt wederstaen: doe gelukket oft kort daer na/
dat om bewaren en open houden een groot heerlyk huyt op 't Sparen
was ten besten gegeven aen Pieter Schilder/ te weten Pieter de
Zoon van den langer Pier van Amsterdam/ welken te deser oort
sack was 't verwerkende voorbeeld/ en den eersten meester van Kor-
nelis Korneliszē, geboren te Haerlem anno 1562. wiens ouder oft ou-
ders om den kragt 'ontwijken hun elder onthielen. Dit was anno
1572. en 1573. doe Kornelis noch heel jong wesen- de tot de schilder-
konst gansch genegen werd/ siende himmens huyt oefenen 't gene daer
nature hem toe geneygde: want hy al van te vozen tot eenig deel der
konst scheen verwerkt te wesen/ sittende dagen lang besig met mes oft
ander reedschap/ om van roode barksteenen entge beeldinge te snijden/
oft houten. Dus heeft Kornelis in onse konst sijn begin genomen
by den jongen langen Pier/ dat een opnemende meester was in
alle deelen onser konst/ wel erbaren in sijne temperingen der betwen/
en dergelyke/ en heeft voorzgebragt eenen die sijn meester eer lange
jaeren meesterlyk overtrof: en gelyk oft de Schick-Goddinnen
hebben

hebben wilden/ werd noch jong wesende geheten Kornelis Schilder, welken toenaem hem erlijck toegeballen en bygebleven is/ als des naems wel waerdig wesende/ en in alle deelen der konst uptnemende.

Doer hy 17. jaeren maer oud was/ en een goed schilder is hy getrocken in Wankryck tot Rouan: doch is om de pest wille daer niet lang gebleven/ maer is gekomen na het schilder-konstgeruchtig Antwerpen/ alwaer hy hem socht te begeven by enige van den besten meesters; en aengesocht hebbende by Franz Doerbus/ is eyndlyk gekomen by Jillis Coignet/ by welken meester den tyd van een jaer hy hem heeft aengelwend een soeter en vloegender manier van schilderen/ gelijck ik eenen doek heb gesien/ die hy daer ten huyse/ oft hoorts na sijn verreck van daer/ hadde gedaen/ waer in quamen enige vroukens/ seer vrendelyk gedaen/ aerbig ende domlachtig verbezen/ en verwocht. Hy hadde daer ook gedaen eenen Pot met alderley bloemen na' leven/ doch (so den meester wou) niet nou geen groenicheyd by: welke bloemen so wel en schilderachtig waren gedaen datze Coignet lange tyd by hem hiel/ sonder te willen verkopen/ om datze so uptnemende waren gehandelt. Doer Koznelis te Haerlem was gekomen/ is hy kloekelijck inde konst voorgevaren: en heeft onder ander geleverd een Corporaelschap, oft Rot Schutters/ na' leven gecontersepe/ op't Schutters hof/ oft d'oude Doelen te Haerlem: die was in't jaer 1583. doe ik te Haerlem eerst quam wonen/ en was seer verwonderd hier sulken schilders te vinden. Dit is seer werkljck geopdineerd/ en alle de personen met den actien/ hun conditten/ oft genepgheden uptgebeeld: die tot koopmanschap gewend waren slaen malkander in de hand: die gaern dzinken hebben de kan oft r'glas/ en so voord pder in't sijn. Voord is dit werk in sijn geheel uptnemende: de tronien met goed gelijken sijn seer werkljck en vloegende gedaen: alderen/ banden/ en anders/ sijn ook desgelijck uptnemende: so dat dit stuck by allen anderen aldaer sijn plaetz in waerden wel sal behouden. Hy heeft hem aengelwend een vaste manier van schilderen/ met een eygen seker wyse van stryken/ daer hy tfindert altyd sonder verwisselen/ oft anders te verfoeken/ gesladig tot nocht toe is bygebleven. Ondertuschen quam Koznelis sijn aenporrende nature grootlijck te hulp met veel en bligtig te teykenen na' leven/ daer toe uptloekende van de beste en schoonste voerende en levende antijckse beelden/ die wy hier genoeg binnen lands hebben/ als de gewiste en alderbeste studie die men vinden mag/ als men so volkomen oordeel heeft des schoonste upt het schoon te onderscheyden. So dat ik wel getuyden kan dat de konst Koznelis niet al slapende aen is gekomen: maer heeftze verkreget en betaeld met grooten arbeid: en wi der meent anders aen te komen in sulke volkomenheyd/ die sal hem peler hand en bedrogen binden/ niet hebbende ten leste als de schadutwe der konst. etc. Woeger is van hem gedaen een groote Kinder-dodinge, detwelke is

ke is te sien te Daerlem in't Prinzen-hof, waer aen komen deuren van Marten Gremsherk/ welk is een upnemend stuck. Hier sietmen veel gewoel van naekte kinder-doders/ en den ernst der moeders hun kinderen te behouden: ook verscheyden carnatten van verscheppen onderdommen/ so van mannen/ vrouwen/ als dat teer jong bleefsch der kinderen/ en 'veranderen dooz de dood inden uptgebloede lichaemen. Noch iszer eenen grooten Adam en Eva inde hoogte/ boven een deur/ en sijn beelden so groot als 'leven seer heerlyk gebaen. Daer is ook ter selver plaetse in een kamer een groot stuck/ een heel vach muers beslaende/ wesende een *Goden-Banker, oft huploft van Heleus en Thetis/ daer den twist-appel dooz tweedragt werd geworpen/ en is een upnemende konstig stuck/ en aerdig van inventie. Da dese en meer andere heerlyke werken heeft Koznelis meer dan vooz henen beginnen letten op het colozeren der naekten/ daer hy nu wonderlyk in is veranderd/ waer in te sien deele nu een groot merkelijk onderscheptd word gesien/ gelyk sijn werken tegenwoozdig hy de voozleven gesteld wiesende daedigh tuggen. etc. Hy nu Anno 1604. wiesende een man van 42. jaer/ in't beste sijnz levens/ en noch stadigdoende in de konst/ laten wy hem in sijn stille bevallike oesfentinge gelukkig voozbaren.

*Vanitas
vanidatum,
O omnia,
vanitatem

Heyndrick
Vroom.
met sijne,
Sonen
Kornelis,
ende Frederick.

En wat is Vroom een man in't maken van de schepen!
Wie heeft vooz hem de konst opt kloeker aengegrepen!
So is sijn naem vermaerd. En wat heeft Vroom een Soon!
Kornelis, sijt gy niet dijns Stads en Vaders kroon?
Dijn Broeder volgd ook vroom.

Idem Ibid, Fol. 287. ende 288. Vroom was geboren te Haerlem in't jaer 1566. Sijn Vader hiet Koznelis Henricksz/ was een Beeld-snyder/ die hem begaf tot de konst van platen oft porzeleynen te maken: ende also hy inde sephen-konst erbaren was/ bragt wonder te wege van vzeemde byinkbaten/ daermen niet wist waer den mond aen stellen/ endergelyke versieringen/ upnemende in sijn dingen en koeluren wesende. Den Broeder/ te weten Vrooms Oom Frederick Henricksz was een upnemend beeld-snyder/ hem wel verstaende in Geometrie/ Architecture/ en Perspectiue/ en was in sijnen tyd bouwmeester der Stad Dantzick. Den Bestehaer van Vroom hiet Henrick Vroom/ en was een uptgenomen steenhoutwer/ en beeld-snyder/ so dat Vroom midden upt de konst voozdgekomen is. Sijn Broeder na den dood sijnz Vaders hertroud wiesende/ veroofachte hem de hardighepd des Stief vaders sijn broeg vertrekken/ oft verblijgen upt den warmen moederlyken broed-nest/ waer dooz hy tot de konst/ daer nature hem toe aen dreef/ gelukkigly is gekomen. Nu Vroom alre vaerdig in het plateel-schilderen/ waer toe hem de Stief.

Stiefvader vast hadde gedwongen/ en synen lust verder streckende toe
 schilderen/ hem bindende upt syngs Vaders hups/ versocht hier en
 daer by meesters te komen/ dickwils hem generende met plateelschil-
 deren/ gelijk als dat ter nood de toevlugt was/ hebbende altijd den sin
 scheepkens te maken/ so op de plateelkens/ oft anders. In Neder-
 land enige steden Enschypen/ Brugge in Vlaender/ en ander besocht
 hebbende/ quam te Rotterdam/ en van daer met een Spaensch-baer-
 der in Spanjen tot S. Lukas/ van daer te Sibilien/ en quam daer
 by een slecht schilder Nederlander/ geheten Pintemonp/ oft apen-
 schilder/ en van daer weder op't plateel-schilderen by een Italiaen/
 van daer ter see met perijkel van den Turken in Italien te Liozna/
 van daer te Florenzen/ en voorts te Room/ daer hy woonde eenen
 tijd by eenen Spaenschen Kanonick/ daer hy schilde/ en ondertus-
 chen wat belachelijke bootzen aenrichtede. Van daer quam hy by den
 doozluchtigen Cardinael de Medici/ alwaer hy schilde so na pynt/
 als anders/ en wasjer ontrent twee jaer/ en mogt hem terwijlen oefe-
 nen op koperkens/ in historikens/ contersejtzelen/ landschap/ en an-
 ders/ alwaer Paulwels wil hem veel besocht/ en onderwees. Van
 hier quam Droom weder te Venetien aende majoolkens oft poze-
 lepnen. Hier hebbende ontrent een jaer geweeft/ trock na Milaen/
 en quam by een slecht Nederlanders Schilder Valerius geheten/ en
 trock na een paer maenden te Genua/ meenen dieren tijd van brood:
 daer geen werk bindende/ voorts na Arbizzio/ om pozelep-schil-
 deren. En also daer niet te doen was/ quam te Turin in Piemont/
 by des Hertogs schilder Jan Kraek: daer werkende een paer maen-
 den/ quam te Lions ober den Berg S. Denis: daer was Droom (by
 dat hy seyd) in groot verpkel: want hy viel/ ende soude schter hebben
 geballen van een hooge sieple rotz/ maer verbroos niet de broek boven
 aende rotz boven op den slop/ en most vande mupdrjvers los sijn ge-
 macht/ daer een goede partij vande hoorsejde broek bleef vast aende
 rotz verbrozen hangende. Te Lions gekomen werd/ besteld byten
 de Stad op een Slot by den Heer Bottom: hier schilde by van
 water- herwe op doeken deses Heren ook vaders oft ouders krijen/
 geschied te Pisa in Italien/ te water- en te lande: daer quamen in ga-
 leijen/ en schepen/ slagen van paerde-volk/ en voet-volk/ al in den tijd
 van ses maenden. Van hier quam Droom te Paris/ by een Schilder
 van Lepden. Van daer hoor dierte na Rouan/ daer hy tot der dood
 siek werd/ en hoor dood aengesien: maer van een oude vrouwe 'thoofd
 wesende verbonnen/ bequam. Van daer quam hy 'tscheep na Holland/
 en te Haerlem: alwaer gehoud wesende begon te maken enige stuck-
 kens na pynt/ ondertuschen scheepkens. Ontrent een jaer gehoud
 wesende/ trock na Dantzick by sijnen voornoemden Oom/ en maekte
 hem altaer-tafel hoor enige Poolische Jesuwisten. Hier onderwees
 hem sijn Oom in Perspectijf/ en ander besonder deelen der konst. Te

*Superstitie.
Nominis vir-
tutis palliat
hic vitium.

Haerlem weder met sijn vrouw gekeerd/ trock na enigen tijd met een deel van sijn stuckkens van de botte na Spanjen/ etc. Thys gekomen dooz raed der schilderers aldaer voer al vast voord met te maken stuckkens van schepen/ en begon allenkens meer en meer daer in toe te nemen: en volk gelijk in Holland veel sebaert is/ begon ook groot beballen in dese scheepkens te krijgen, etc. Wroom die in dit scheep maken heel vaerdig en daeglijck beter word/ heeft schier ontailig heel stucken gemaekt/ so stranden met vischen/ vischers/ en ander bootkens: welke dingen gelijk het een werk is/ dat hem licht spoed/ hem goed hoordeel doen: en tgeen hem te pissen is/ hy maekt inde schilde-rije de kladder niet: want wie wat van hem begeerd/ die moet het hem betalen. Summa/ om te rindigen/ Wroom is in desen deele een uptnemen-ende meester/ ook niet alleen de schepen/ goed maekzel/ touwen en takelinge/ windstrecken/ seplagien/ en ander des aengaende wel verstaende/ maer is ook uptnemende in allen anderen omstand/ als gronden/ landschappen/ klippen/ boomen/ vischen/ golven/ kasteelen/ doopen/ bootzen/ vischen/ en ander dingen/ die sijn schepen verselschappen/ en verziere. [In de Eetsael van't Prinzen-hof alhier te Haerlem hagt onder S. Lukas van Deemskerck een Storm van Vroom, naer het ooz' deel van alle kenners seer meesterlijck gehandelt.]

Franz
Grebbe,
met sijnen
Soon Pie-
ter, ende
Dochter
Maritjen.
*Judith
Leycker.

En moet ik Grebber noemen/
Den Vader, ende Soon, en ook de Dochter noemen.
Wie sag opt schilderij van eene dochters hand?
*Hier schilderter noch een met goed en kloek verstand.
De Grebbers sijn vermaerd dooz hunne groote beelden.
Wie sag dat temands hand en geest hier kloeker speelden?

Idem Ibid. Fol. 300. a. Daer is ook te Haerlem, een Haerlemsch horiger Franz Pieterzen Grebber, een uptnemende goed contersepter/ die ook ondertuschen van figuren schilder: en alst behoefd/ oft als te pas komt/ hem ook in horiguer werken aerdig weet te behelpen: desen is een discipel geweest van Jaques Savry, daer hy doch niet en leerde als wat van landschap. Verschepten conterseptzelen/ groot/ en heel kleen/ sijn van hem hier en daer te sien/ seer wel gelijckende/ en wel gedaen. [Daer hangt van Franz Grebber een groot stuck van Schutters Officieren in den Nieuwen Doelen, ofte Gude Schuts seer meesterlijck geschilderd.]

Kornelis
Engelszen.

Kornelis Engelszen is ook sijn plaetz wel waerd/
En maekt sich desgelijck in dese konst vermaerd.

Idem Ibid. Fol. 293. b Kornelis Kornelissen heeft noch gehad eenen discipel van der Goude Kornelis Engelszen, een seer goed schilder/ en
uptne-

upnemende contersepter na het leven.

Van V Vieringen, kom ook alhier te boozschijn treden/
En laet dijn Soon by dijn sijn plaetse mee bekleden/
Bedreuen in de konst van schepen ende see.
Als epgentlijk gedaen wat uwe hand opt see.

Kornelis
Klaefzen
van V Vier
ingen, met
sijnen Soon
Klaes,

Idem Ibid. Fol. 100. a. Daer is ook te Haerlem/ en van Haerlem,
Kornelis Klaczen, den welken de seevaert en ander hanteringe verla-
ten hebbende/ heeft aengevangen te teykenen en schilderen schepen/
met 't gene daer by behoefd te wesen/ tonende wonderlijken geest/ en
verstand/ als tot de schilderkonst van naturen boozgeschicht sijnde: de
takeling/ touwen/ en alle eggen (chappen der schepen verstaet hy upt-
nemende wel/ en heeft alre so aerbige maniere van werken/ en supber
baste handelinge der touwen/ dat hy niemand te wijken heeft. [Daer
is een Schip van Damiaten van hem inden Ouden Doelen te sien/ een
meester-stuck van sijne kloeke handelinge.]

Kmoet hier de frupten ook van Snelling laten weten/
En sijne wack're hand en konste niet vergeten.
En dan van Dijks banket. Gewis! een schilderij
Den kenners lekerder dan alle lekerrij.
Van Kampen en behoefd booz niemand ook te wijken/
Ja mag de kroon bant hoofd van alle schilders stryken:
Besiet sijn beelden maer int Bosch booz sijnen hof/
En geeft hem sijne eer/ en spreekt van sijnen lof.
En dan moet Heyndrick Pot sijn kroon ook billich dragen.
Als wonder wat hy doet in dese onse dagen
Met sijne supb're hand.

Andriess
Snelling.
Floris van
Dijk.
Jakob van
Kampen.

Heyndrick
Pot.

Van Heyndrick Gerritszen Pot is alhier inde Eet-sale van't Prinzen-
hof een Triumph-wagen van den Prinze van Oranjen V Villem van Na-
rou, seer supber ende konstig gedaen.

Komt Halsen, komt dan boozd/
Beslaet hier mee een plaetz/ die u met recht behoord/
Doe wacker schilder Franz de lypden naer het leven!
Wat supb're beeldekens tweet Dirk ons uet te geben!
Gebroeders in de konst/ gebroeders in het bloed/
Van eener konsten-min en moeder opgeboed.

Franzen
Dirk Hals,

Daer is van Franz. Hals een groot stuck schilderje van enige Bevel-
hebbers der Schutterije in den Ouden Doelen ofte Alupheniers/ seer
kout naer lieben gehandeld.

Ian Iakob.
 zen Gul-
 dewagen.
 Pieter
 Molijn.
 Pieter
 Klaefzen
 Soutman,
 Schilder vā
 de Koning
 van Polen.
 Karel
 de Hoog.
 Iakob
 Pynas.
 Ian Porcel-
 lis.
 Kornelis
 Verbeek.
 Hans
 Goderis.
 Franzoys
 Elouts.
 Salomon
 de Brey.
 Pieter
 Klaefzen.
 VVillem
 Klaefzen
 Heda.
 Klaes van
 Heufzen.
 Hans
 Bolongier.
 Reijer
 Klaefzen
 Zuyker.
 Gerrit
 Bliker.
 Salomon.
 Rustdael.
 Pieter
 Iantzen
 Zaeredam.
 Iakob Ma-
 tham met
 sijne Sonen
 Adriaen
 ende Dirk.

Wat toef ik langer hier van onsen Gulde-wagen,
 En sijne kloekke hand ter eren te gewagen:
 En van het stout pinzeel en hand'ling van Molijn,
 Die inde schilder-konst twee dapp're meesters sijn:
 Doe sou hier ook de naem van Soutman sijn verswogen/
 Die met sijn kloek pinzeel sich heeft dien staet verkregen/
 Sich heeft door sijne konst die eer en roem bereydt/
 Dat hy de Schilder is der Poolsehe Majesteit?
 En sal ik hier de Hoog ook niet wel billijk pogen.
 Naer sijne waerdigheyt met ere te verhoogen?
 Wilt gy ruymen sien naer 'tleven afgebeeld?
 So siet wat sijne hand en sijne konst hier teeld.
 Ook heeft Pynas gewoond hier binnen onse wallen.
 Wat kan sijn hand niet doen? wien kan het niet bevalen?
 So sij Porcellis mee ter deser plaet'z gebacht/
 De grootste konstenaar in schepen recht geacht.
 Verbeek is ook heel fraeg/en net in schepen-malen.
 Goderis kan alhier sijn prijs ook wel behalen.
 En wat Franz Elouts mee in sijn banketten doet/
 Ja supber/ ende schoon/ en meer dan obergood/
 Ja 'twordt ook meesterlijk het leven selfs vernomen.
 Laet Salomon de Brey ook ik mijn verzen komen
 Met pen/ en met pinzeel. o dapper Architect!
 Die ere diend alhier hoor-al niet toegebedt.
 'kmoet Pieter Klaefzen ook niet langer laten steken.
 En so van Heda mee en sijn banketten spreken.
 Van Heufzen komt dan ook met wye fruyten hier.
 Gy bloemen ook hoor al van onsen Bolongier.
 Doe sou ik geen gewag van Reijer Zuyker maken/
 Doe sou ik Bliker ook/en Rustdael hier versaken/
 Die goed in landschap sijn/en beeldekens daer by/
 En diergelijk gemaelt tot landschap-schilderij!
 Behoord mijn rijm ook niet van Zaenedam te singen/
 So supber ende net in alle sijne dingen?
 Hoe aerdig is sijn pen/ en waerdig haere kroon!
 Hy heeft mij in dit werk getrou de hand geboon.
 Ders hand'len het pinzeel op gladde tafereelen:
 Nu volgen die met stiften met het p'ster spelen.
 Gewis! komt Matham hier de eerste plaet'ze niet/
 Die hier in ook sijn lust aen sijne Sonen siet!
 Hoe aerdig hebben sy de handeling der pennen
 Benessens 't p'ster sich geweten te gewinnen!
 Doe supber trecken sy op toebereydt pameel/
 Pampier/ en perkement! hoe supber/ en hoe eel!

Mander Ibid. Fol. 186. b. Enige fraeij discipelen heeft Goltzius gehad in't plaet- snyden/ als onder anderen Iakob Matham, sijn bejond Doon/ die Italien hebbende besocht/ nu woond te Haerlem, wiesende een opnemende meester in sijn konst.

Doe waerdig Velde sij in dese konst geprefen/
 Dat heeft hy in myn werck wel rykelyk betwisen.
 Behoefd hy iemand ook te wyken met sijn snee?
 Gewiselyk! hy mag wel met de besten mee.
 Wat wil hy met der tyd/ indien hy maer mag leven/
 Noch daeglykx meer en meer sijn konst te kennen geben!
 Gelijk hy overvliegt in't snyden met het stift:
 So is ook sijne pen een over- waerde gift.
 Moet Akerflood ook hier sijn plaetx niet billijk erven?
 En dooz sijn dienst aen mij/ en konst/ sijn pyjs verwerven?
 Doe handelb Kittenkeyn het stift/ en meest de pen!
 En Koning, het is recht dat ik dijmee beken.
 Kree tot de konstenaers en konst van't Glasen- schryben.
 Ian Bouchorst sal dijn naem niet euntwelyk bekliven?
 Wat sijt gy in de konst van teykenen kloek/ en vast!
 Wiste dat in dij de konst en lust te samen wast.
 Het glas is bzoose waer: wy glazen mogen breken/
 Noch salmen niettemin van Bouchorst altyd spreken:
 Dat word dooz dijne konst/ en hier dooz mij, verlicht/
 So ik maer hopen mag het leven van mijn dicht.
 Wel hebt gy ook dijn licht in onse Stad gekregen!
 Ik heb niemand opt beaemd tot Haerlem meer genegen:
 De Tptel van mijn Boek/ de print van Dantaet/
 Getuppen dat ik seg/ getuppen't niet der daed.
 En Holckeyn dijne hand mag dooz den dood verderben:
 Maer dijne konst en naem en konnen nimmer sterben.
 Groot Schryber op het glas: doch dat dijn kloekhe geest
 Met water- verwen maakt is ver het aldermeest.
 Wat wil ik boozds de Kemp, wat wil ik Roos, hertellen?
 En wat Klaes Iillifzoons, en Iochims namen spellend
 Wat Koppes, ende Post, Harthouwer, ende Gael
 Tgetal is al te groot: wse kendze altemael!
 Daer sonder noch te veel. Ik hander niet af spreken:
 De adem soude mij/ en ook de dag ontbreken
 In sulken overvloeb. Betoont gy geesten al/
 Dat Haerlem/ als booz- heren/ geen steden wyken sal.
 Ik kan niet-enen ook de konst van Beelden- snijden,
 Een dapp're wetenschap/ alhier niet overschijden.

Ian vanden
Velde.

VWillem
Akerflood,
Kornelis
Kittenkeyn.
Kornelis
Koning,

Ian
Bouchorst.

Pieter
Holckeyn.
Klaes
de Kemp.
Ian Maer-
zen Roos.
Klaes
Iillifzen,
Iochim
de Vries.
Kornelis
Lam-
brechtszen
Koppes.
Pieter Post.
Hicrony-
mus Hart-
houwer.
Kornelis
Gael.
Beeld snij-
ders, ende
Yvoor-
Wit dracjers,

Wie twyfeld hier ook aen of 't draeijen van Yvoor
 Ook mede tot de lijst der konsten hier behoor?
 Was in dier beelden snee van Pruyszen niet erbaren?
 Vraegt dat Italien/ en 't landschap van Ferraren/
 En wat die Hertog wel van onsen Jakob hiel/
 En hoe dat hem sijn konst en wetenschap behiel.
 Het geen hy heeft gedaen/ het geen hy heeft gesneden/
 Wordt boor een wonder- werk gehouden/ en beleden.
 Gaet/ siet het daer in 't Hof. Sijn Soon sag daer het licht
 Maer werd hier in de konst van draeijen onderlicht:
 En werd hier opgeboord. 'Tis wonder van sijn draeijen/
 Het is om Koningen en Vorsten te verfraeijen.
 Welkercht van Oostentrijk die kreeg hem in sijn land.
 Nu siet het * Fransche volk de vrucht van sijne hand.
 *Te Diepe, Gerrit ook hier ober sijn geslagen/
 Antoni. Die sulke liefde en sucht die konst heeft toege dragen/
 Dat hy die wetenschap so vol begrepen heeft/
 Dyt eppen kloek vernuft/ als iemand die der leefd?
 Indien hy 'toefnen wou/ of dat hy 'tkonde wachten/
 Hy sou wat wonders doen. Gewis 'tis hoog te achten
 Het geen men hy hem bind/ het geen men hy hem siet.
 Van Schorel desgelijk en wijkt ook niemant niet.
 En of ik hier ook sprek van 't schild' ren der plateelen/
 Sou iemand dat niet recht verdzieten/ en verbelen?
 Hier is een Backerij van so een sup' re hand
 Als ergens wesen mag in ons geheele land.
 Nu leeft gy al te saem/ leeft uwe Stad ter eren/
 Nu leeft gy al te saem/ en doet haer lof vermeren/
 Verhepdt haer waerden naem/ verhepdtze 't aller stondb
 De gansche wereld boor in aller menschen mond.
 Uw konst is ere waard/ gewis! sy is te lohen.
 Leeft uwe schilderij niet in der Vorsten hoven?
 De groten van gebied/ de magten van de aerdb/
 Die houden het pinzeel seer liefgetal/ en waard.
 Wat is hy noor een mensch die in des Heren gaven
 Geen wel-geballen heeft/ maer soektze te begraven?
 Gewis een edel hert die heeft met vollen lust
 Die ed'le konst omhelsd/ die ed'le konst gekust.
 Maer ofsent dijne konst/ o! konstenaer/ met reden/
 En wacht dij bupten 't spoor van dijn beroep te treden:
 Dijn goede wetenschap is Godes groote gaef/
 Maekt dij geen vijand Gods/ en 't menschenges vrund/ en slaef.
 Besondig dij hier niet. Wat maekt gy hzeemde Gaden?
 Wat doet gy dat de Heer so scherp lijn heeft verboden?

Wat

Gerrit
 Franzen
 vā Schorel.
 Gelsijer.
 Plateel-
 Backerij
 vā V Vil-
 lem lausze
 op het Ba-
 gijnhof.
 Aensprake
 ende Ver-
 maninge
 aen de
 Schilders.

Ingenus ob-
 lectant inge-
 nios homi-
 nes.

Exod. 20.4.
 Ierem. 10.14
 15.
 Hab. 2.18,

Wat sijst gy 't blinde volk door dijne malerij
 In 't Antichristendom van hun afgoderij?
 Hoe durst gy op een bert het wesen Gods vertonen?
 Hoe grouwlyk sal de Heer dien grouwel by belonen!
 Poey! dat een sterfelyk mensch aen God dat quaed verricht!
 Wat straffe is genoeg voor sulken Satans wicht?
 En so die repne God ons alle vupfigheden
 En wulpschen lust verbied/ wat maelt gy sulke leden/
 Die reden en natuer te decken ons gebien/
 En boed onkupschen brand in 't hert der jonge lien?
 In nachten is by u de meeste konst gelegen.
 Maer waerom is uw hert tot God niet meer genegend
 Een wulpsch endertel mensch ontdeckt sijns herten grond/
 En dan so heeft hy maer sijn eyge siel gewond.
 Wie is hy die hier ook sijn naesten sal ontoren?
 Dit alles is de konst selfs schenden/ en verkeren.
 Des Heren eer en byet/ uws naesten liefd/ en jonst/
 Sy 't bypdel en de toom en regel bandte konst.
 Wat toef ik Koster's geest en kloekhepd aen te roeren?
 En Konst der Druckerij in mijne pen te voeren?
 't Boek-drucken is van van ons/ wat Drentz in Dupschland liegt/
 En sich niet p'len waen en leug'nen vast bedriegt.
 Sp/ grobe dieberij! de konst van ons te sielen/
 En onbeschaemd met ons hier over te krackelen!
 Sp/ grobe dieberij! sp/ plompe logentael!
 De waerhepd is te snel/ dijn leugen is te hael!
 De boomen van ons Bosch die konnen dit geheugen/
 En hebben eenen schrick van desen groven leugen/
 De boomen/ segge ik/ beschouwers van dien geest/
 Die van so groote konst de binder is geweest/
 Wanneer sp om de konst so veel ook dickwils leden/
 Algeerst de letters sijn uyt hunnen huyd gesneden.
 So tuppen 't mee van-ouds al onse Grote-baers/
 Ja 't hert ook en 't gemoed van dese leugenaers.
 Bewijsen dat ook niet een-sijds-gedrukte bla'ren/
 Begynsen deser konst/ eer sp noch wijser waren/
 Die hier in Stad noch sijn? en 't Dups dat aen het Sand
 En 't Kerkhof hier noch staet/ en is noch by de hand?
 Een saek niet recht wel waerd met goud daer voor te schryven!
 Die eer moet aen dat Dups en aen de Stad beklippen.
 Wy hebben desen roem stantvastig voor te staen.
 De eer van dese daed en mag niet ondergaen.
 Ik had hier nu gedacht daer heftig voor te strijden:
 Maer nu 't ons Schrijver doet/ so sta ik wat ter sijden.

Deut. 4. 15.

Ec.

Esa. 40. 18.

Ec.

Rom. 1. 23.

Exod. 20. 14.

1 Thess. 5. 22

1. Cor. 12. 23

Membra mea
gaur.Qua volais
natura regi.

Matth. 22.

37. 38. 40.

ende 7. 12.

Bockdruc-

kerije te

Haerlem

van Laurens

lanzen

Koster ge-

vonden

ontrent

het jaer

1440.

Wie kan het beter doen? Ik sie op sijne hand/
 En steun op onse saek/ en op dat groot verstand.
 Wy hebben bijls genoeg/ de saek sal selver spzeken.
 Ik sie de Stad van Wentz de kroon van't hoofd gestreken/
 Die sp ons gaerne had doorz dieffsal afgeplukt:
 Waer ongerechtighepd is selben wel geluckt.
 Ik sal mijns Schrijvers werk daerom by 'tmijne boegen/
 Tot eer van onse Stad/ en burg' ren goet genoegen.
 Mijn liebe burgerij behoud die eren-kroon/
 En vlercht uw' Schrijver ook een kranz tot sijnen loon.

Door de Steinz van het Rups van de Gulde Drupf/ altoer Laurens
 Janzen Koster/ eerste Vinder der Boekdruckerij/ woonde/ ende
 sijn gereedschap tot de konste hadde/ ende herepde (tegenwoordig Mr.
 Koznells Dobbius/ Rechtsgeleerden/ toebehozende) staet hier van
 dit Opschrift tot eene eeuwighe/gedachtenisse/ met Gulde Letteren, be-
 neffens de Druck-Perze/ ende de Afbeeldinge van den Vinder daer by/
 ter eren opgerichte.

MEMORIAE SACRVM.
 TYPOGRAPHIA
 ARS ARTIVM OMNIVM
 CONSERVATRIX
 HIC PRIMVM INVENTA
 CIRCA ANNV M CCCCCXL.

See-mon-
 ster.

Kmoet nu een bzeemdschepd/ seer selbzaem/ en bysonder/
 Een ongelooftijck ding/ en wonder boven wonder/
 Hier melden in mijn werk. Bedwingt u wse op sijt/
 En hoorjt dan en geloofst 'tverhael van d'oude tijd.
 Men sepd/ dat onse Stad vooz desen heeft ontfangen
 Een bzeemid See-monster-wijf, t'rt Durmer-meypz gehangen/
 En eerst t'Edam gebragt: also sp (door tempeest
 De dijken doorgeperst) daer was gesien geweest.
 Dit Monster dan upt See aldaer so aengekomen/
 De vrouwen gansch gelijk/ den hupd maer uptgenomen/
 Doch stom/ en spzakeloos/ heeft Haerlem, onse Stad/
 Op haer verzoek van daer veel jaer ter schenck gehad.
 Dat tot verwondering ook heeft te met beginnen/
 Gelijk een andre vrou/ geroeckend vlas te spinnen/

Wat is de Drückery een konst wel hoog te roemen!
 En wat is Haerlem ook wel over-waerd te noemen!
 O ed'le wyre Stad, die dese konst eerst vond!
 (Wat schort hier Mentz de'neus? Die segge, snoert den mond.
 J. v. velle sulpit.

En't kruzj oock eer te doen/ naer 'stijds onwetenshepde:
 Waerom het na syn dood op't kerckhof is geleyd.
 En dit dan als men leyd/ hoe dat het oock mag wesen:
 So konnen wy dan noch gelijke dingen lesen/
 Also men sulck byj meer by veele Schryvers heeft:
 Ook is God wonderlyk die in den Hemel leeft.

Van een See-Monster binnen Haerlem.

Holl. Kron. Divis. xxvi. Cap. lvii. Ontrent dese tijd wast her-
 waerliche stozme van winde/ van den welken veele hupsen ter neder
 waegden/ ende den menschen groote schade deden/ ende braken oock
 ten selven tijden veele dijken in/ datter grooten last van water in den
 landen quam. In desen stozme ende oplopinge van den sewater is
 komen drijben ende swimmen een wild ende ongetammet V Vijf in de
 Supdersee tuschen Kampen ende Edam/ ende aldus swimmende in
 Burmerge/ is sy gekomen door een gebroken gat van den dijke in
 Purmer-meer, ende dreef aldus lange tijd op dat water slapende ende
 waiende van dat een eynde tot den anderen/ ende sy sochte haer aeg
 ende kost indie grond van't water. Sy was heel naekt van lichaem/
 sonder klederen aen te hebben/ maer sy was behangen met meniger-
 leg waterige materie/ als mosch/ spier/ ende ander slijm al ruyg be-
 wasen/ ende aldus bleef sy daer swimmende lange menigen tyd om
 ende weder/ niet wetende waer sy henen soude/ want sy en wist niet
 weder upt te komen daer sy in gekomen was. Die vrouwen ende
 maegden die niet schupten van Edam ende anderzins quamen/ ende
 boeren ober de Burmerge melken de koeyen/ sagen dickwils dit wijf
 drijben ende swimmen in 't water/ daer sy seer af verschechten/ ende
 verbaerd waren/ ende verwonderden sere van dat wijf/ ende als syse
 dus dickwils sagen/ worden sy 't getwoon/ ende quamen altemet naer-
 der om te sien/ dat sy ten lesten t'samen spraken/ ende vergaderden by
 een/ ende namen eenen moed/ ende togen dese vrouwe met kragt ende
 geweld upt dat water in haer schuyp/ ende byogtense binnen Edam op
 der straten/ niemand en konde haer sprake verstaen/ noch sy en ver-
 stond de onse niet/ ende als sy schoon gemaekt was/ ende gereprigt
 banden sijne ende rugte daer sy mede bewasde was/ dede sy haer kle-
 deren aen/ ende sy began onse spijs te eten/ maer nochtans was sy al-
 tijd naerstig ende daer op upt om weder in't water te wesen/ maer sy
 werde te seer nau betwaerd. Dit geruchte ober al komende/ quam daer
 heel volck om dit wijf te sien upt veele bzeemde landen. Dit verne-
 mende die van Haerlem, deden groote instantie ende versoeken aen die
 stede van Edam om dit wijf te hebben/ om der nieuwicheit willen/
 dat welck sy toelieten/ ende gabense den luden/ ende daer wiesende
 leerde spysmen/ ende leefde menig jaer/ ende starf ten lesten/ ende

werde op't kerckhof begraven om des willen dat sy dickwils dat heylige kruzje eer ende reberentie dede. Ende dit is geapprobeerde ende gecertificeerd van enige oude notabele ende waerachtige mannen / die seggen dat sy dese vrouwe binnen Haerlem in haer tijd hebben gezien / waerom dat het in dese kronijcke booz een nieuwichheid is geset.

Had. lun. Bat. Cap. xvii. in Purmerenda. In Annalium nostrorum monumentis proditam invenio rem, quæ mihi difficilis ad fidem visa est, circiter annum à natali ortu Christi tertium supra millesimum quadringentesimum, monstrum quoddam marinum, mulieris specie, viridi musco turpe, & undiq; squallens, atrocissimæ tempestatis vi è mari Oceano in sinum Batavicum, qui Australis maris agnomine notior est, compulsum, & in lacum Purmerum (quem perrupti aggeres cum prædicto sinu confuderant) ejectum fuisse; in quo dum variis ertoribus agitur, post reparatos statim à tempestate aggeres, ut solent, priusquam profundâ voragine ima aggerum fundamenta exedantur, virgines quæ bis quotidie cum mulcralibus ultrò citròq; in prata commeant, ut vaccarum ubera mulgendo siccant, monstrum istud conspicatæ fuerunt. Neque parum attonitæ principio ob novam & inusitatam speciem, in specti modum, mox confirmatis animis crediores, ac mutuas conjunctasque inter se operas pactæ, circumseptum lenunculis & scaphis suis, ne qua effugium pateret, oppresserunt: captumque Edamum, quod oppidum Lacui quoque adjacet, pertraxerunt; ubi cibis hominum more assuesfactum vesci cœpit, sono peregrino ac suspitioso potius, quam ullo articulati sermonis commercio, & usu, qui piscium toti generi negatus est, manifestum. Cujus miraculi fama quum multos mortales visendi gratia excivisset, quæ longè latèque emanaret, Senatus Harlemensis missâ eò legatione monstrum sibi permitti flagitavit, ut loquuntur Annales, neque repulsam tulit. Quod plures annos, postquam eò adductum fuerat, vitam exegisse illuc, atque inter fœmineos coetus pensâ etiam traxisse, & cœmiterij honorem, postquam vitam exuerat, asscutum ob exhibitam crucis imaginem reverentiam, memoratur. Quæ omnia ut neque firmiter asseverare, ita neque refellere omnino est animus, tum ob eam quæ debetur publicis Annalibus fidem, tum quod recentior esse videatur, quam cui me opponam, memoria, à mulierculis de manu, quod dicitur, in manum tradita. Dicam tamen illud fabulæ vicinijs non probari mihi, quod sîla deduxerit, quasi manus in articulos humano more distinctas discretasque habuerit; sed fidei periculum auctori relinquo. Equidem religione quâdam deterreor, ne à vetustatis exemplis discedam, quæ sanctâ illâ testimoniorum fide non carent, inter quæ constat non omnino fictum & commentitium esse, aut in poetica cortenatum sermonem de Nereidibus, quarum è genere fuisse illam, de quâ modò sum commentatus, nihil ambigo: quarum non exiguum numerum apparuisse olim in Gallico littore D. Augusto legatus illius perscripserat. Eam certè de Nereidibus opinionem haud falsam fuisse testatur Plinius, corpus universum squamis hispidum, etiam quâ humanam speciem referunt, illis tribuens; quarum in morte tristem gannitum, sive (ut manu-

Ann. 1403.

Nereides.

Plinij locus.

manuscriptus codex habet) canrum ab accolis longè auditum commemorat. Taceo quæ de Tritone Oncham instante, deque homine marino, ex legatorum (quos ob id solum Olyssipponenses ad Tiberium Principem miserant) & ex equestris ordinis virorum illustri fide idem scriptor refert. Quid quod apud pagum, cui ab aquæ fuscidine Swartewale nomen est, ab oppido nobili Briela tribus fermè passuum millibus distantem, visatur hujusmodi æquorei monstri sceletos in æde mediâ suspensa? Venio ad recentiora, & quæ ætati nostræ potuerunt esse cognita documenta, in quibus lego in extrema Scandinaviâ, quâ Codanus sinus finitur, apud Ellebogium oppidum, Hafniæ Regni Danici metropoli è regione oppositum, monstrum æquoreum monachi formam exprimens ad unguem, glabro capite, rusticana facie, involucro humerario cuculli speciem adumbrante, in litus illud immanis procellæ vi expulsum fuisse, mutum, sermonis usu defectum, ut cætera marina omnia, lamentis tantum ac suspiriis altioribus perstrepuisse, nec ultra triduum vitam extraxisse, cujus simulachrum expressum ad Carolum V. Imper. tum in Hispaniis agentem, à Rege Danico missum, manug; viri nobilis exhibitum constat. Alterum in eâ Sarmatiæ parte, quam Poloniam vocamus, ad annum à partâ humani generi salute millesimum quingentesimum tricesimum primum extitisse comperio, monstrum iridem marinam, quod Episcopi habitum insulâ mitrâque egregiè mentiebatur, ad Regem Augustum deportatum. Hæc libuit prolixius commemorare, quod ista de Nereidibus (quas Mereminnas dicimus, cœu maris delicias nymphasq;) opinio haud nupera sit, sed sæculis omnibus in hominum mentibus impressa fedit.

Swarte
wael.

Ann. 1531.

In late na dese woorden van Junius te vertalen/ om dat sy genoegsaem het selve verhalen/ dat Guiccardin inde Beschrijvinge van Haerlem meld/ wiens woorden si alhier byschryfve.

In de Stad van Haerlem (so Mejer verteld/ ende de Jaertijdboken van Holland verskeren/ ende den gemeynen roep ook uytgeeft) is in het jaer 1403. een Meerminne oft Sewijf gebracht geweest/ al naekt ende stom: ende was gebangende inder Purmer, een Weer van Holland/ aldaer door tempeest der See gedreven. Dit wijf werd gehield/ ende gewend t'eten brood/ melk/ ende anderen kost: leerde daer na spinnen/ ende andere diensten doen: betoonde ook ere den krupten/ ende dede andere ceremonien die sy haer broetwe/ welke een weduwe was, sag doen: ende leefde aldus veel jaeren/ altoos stom blijvende. Ook word hier geseyd ende voorsker gehouden vande borgers/ dat ontrent veertig jaeren geleden/ inde Wytsche See een Semaen gebangen is geweest/ oprechtelijck gesteld van maekzel gelijk wy: hadde ook so sy seggen/ haerd ende hapt als wy/ maer seer voetselachtig: ende werd gewend t'eten brood/ ende ander gemeyne spijse. Men seyd dat sy ten aller eersten seer wild was/ ende werd namaels tam genoeg/ maer niet gehelijck: ende is ook stom geweest: sy leefde veel jaeren/ sterften lesten van de peste/ daer sy eens af genesen was geweest. 172.

Mejerwa
Lib. 14. An
nal. Flan
dria.
Sewijf
tot Haer
lem.Semaen in
Vrieland.

Nicolaus Nicolai een waerachtig ende geloofwaardig man/ hooft beel ander bricherts welk hy hier af hadde/ heeft mij gelept/ dat Mr. Jasper Lirbenzoon/ Raedsheer inden Raed van Holland/ ende Mr. Pieter/ Secretaris des selfen Raeds/ hem hadden verteld hoe sy desen Seman dickwils hadden gesien/ verklarende daer af veel bysondere dingen. Diesgelijck vindmen inde Hollandsche Jaertijdboeken/ ende is ook doen ter tijt door Rozenelis van Amsterdam tot komen geschieden aen Gilbert Whysick ende Medieijn/ hoe dat in het jaer 1531. in de Noordwegische See/ by de Stad Clepach een ander Seman gevangen is geweest/ also gesteld dat hy oprechtelijck schree te wesen een Bischop met sijn habijt: ende werd den Koning van Polen geschonke/ maer want hy niet en woude eten/ en leefde niet langer dan drie dagen/ sonder enige ander stemme oft sprake te geven dan groote verlustingen: waer af ik het beeld by mij hebbe. Dit sijn boozwaer vzeemde en

Seman
van gestal-
te als een
Bischop
in Noor-
vvegen.

Plin. Lib. 9.
Cap. 5.
Histor. Nat.
S. Hieronymus in t. leu-
van Paulus
de eerste He-
remijte.

nieuwe dingen: maer die wel aenmerkt dat Plinius en andere geloofwaardige Schryvers verklaren van diergelijcke Semannen vander tijden gebonden/ en sal hem dies niet verwonderen: ja noch veel min indien hy aenmerkt tgene dat de selve schryvers vande Tritons/ ende van andere Demonstieren/ ende selfs van de Satyren/ aerdsche Paunen/ ende wilde Wouteren/ daer Sinte Hieronymus af verhaelt/ als van waerachtige ende ongetwifelde dingen.

Iohannes à Leydis, Carmelita Harlemensis, Chron. Lib. xxxi. Cap. lxi. Hicoria huic, ne Fabula crederetur, addit: Nostris temporibus fuerunt in Harlem probi viri & fide digni qui dixerunt se eam multoties vidisse.

Daer sijn by onsen tijt vzoome ende geloofwaardige mannen te Haarlem geweest/ de welke seiden dit Se-wijf dickwils gesien te hebben.

Senoyus quoque Carmelitam sequutus, Rerum Holl. Lib. ix. eandem hoc modo concludit: Hæc literis mandarunt, quicam viderunt, nobis que per manus tradidit.

Dit hebben die gene beschreven die haer gesien/ ende ons dit van hand te hand overgelevert hebben.

So iemand hierenboven in desen noch lust heeft tot eene wachere Monnickx-fabel, die lese de Holl. Kron, Divis. xxviii. Kap. xlvii. op het jaer Mccccxxxi.

Watvischen ontrent de See-Rustey van Baerleij tot Verscheijde tijden ende plaetzen gestrand.

Holl. Kron. Divis. xxxii. Kap. xix. Veertien dagen in Julio [des jaers 1499. seyd Jaers *Mcccc.] quam te Sandvoort een Visc aen die wel vierentwintig voet lang was.

Holl.

Holl. Kron. Divis. xxxi. Kap. xxiv. Op den xxii. dag in Julio [des Jaers Mccccii] quam tot Sandvoort een Visch aen lande die wel goede mannen boeten lang was/ ende op den laetsten dag van December quammer weder een aen tuschen Sandvoort ende die Heyde lang wesende xxv. boeten.

T'Vervolg der Kronijke van de Nederlanden. In't selve Jaer [1520.] op den twintigsten Aprilis is tot Sandvoort in Holland een grooten ongehoorden Visch aen strang gekomen/ die welcke veel van synder grote wegen heeft doen verwonderen/want hy over de tachtentig boeten lang was. De Kleyne Holl. Kron. verhaelt dese geschiednisse op den 21. Apr. 1522.

T'Vervolg der Kronijke van de Nederlanden. In dese selve tijd [1531] dat dese Comeet haer openbaerde/ so is te VVijk op See eenen grooten VValvisch aengekomen lang wesende vijfende tsebentig boeten/ maer was dood eer hy te lande aengewoopen werde/ende lag met eenen openen mond/ de welcke wijs was twaels boeten/ ende den steert was breed sestien boeten. Ende derwaerts toog veel volks van Haerlem ende van Amstelredam/ ende van vele diverse plaetzen/ om desen boorscheyden Visch te siene.

Den 2. Jaert 1566. quam te Sandvoort een VValvisch aen 42. boeten lang. Oude Memorien.

Den 21. Novemb. 1594. strande een dode Visch te Sandvoort van 20. boeten lang. O. M. ende Printen.

Den 20. Decemb. 1601. is een VValvisch te VVijk op See levendig gestrand/ 60 boeten lang/ 36. dick/ 14. hoog/ de staert was 14. boeten lang/ ende de mond 12. wijs O. M. ende P.

Den 28. Decemb. 1614. quam beneden Sandvoort dicht by Noordwijk op See een VValvisch aen van 58. boeten lang/ ende 38. dick. O. M. ende P.

Des Jaers daer aen ontrent de maend van Februarij heeft ook een dode Visch half weg tuschen Sandvoort ende Noordwijk op See aen strand/ ontrent 20 boeten lang. O. M.

Holl. Kron. Divis. xxxii. Kap. xxxv. In de selve maend [van Augustus 1506] ontrent midoogsten was in desen lande van Holland tuschen de Dorpen Beverwijk ende VVijk op See een arin Wijsken wonnende/ ende was opt uiterste van kinde te baren/ ende als den tijd naderende was dat hy baren soude/ die vrucht die sy dragende was, heeft ontrent xii. dagen lange binnen sijner moeder lichaem noch sijnde besloten al te deerlicken ende jammerlicken geluyd gegeven van schreien ende wenen, om'twelke te experieren ende te hozen veel eerbaere mannen ende vrouwen gekomen sijn/ ende hebben dat gecertificeerd ende gesepd hoor veel geleerde mannen/ die daer seer supberlick op geschreven hebben/ want novt desgelijck gehoord oft geschied en was/ prognosticerende ende verklarende groote tribulatie commotie ende destructie

Een kind
schreijde in
smoeders
lichaem.

der landen van Holland/ obernits den beklagelicken dood van sodanigen mogenden jonge Prinze/ [Philips 11. xxx11. Grave van Holland]

Den 23. April 1568. werden twee Olzen door Haerlem na Bruzel gehoerd om den Hertog van Alba te bereren/ de eene tien voeten lang/ ende tien ende een dick/ 1000. pond wegende/ ende de andere sijf 1000. die in dien tijd 500. guldens waerdig geacht werden. O. M.

Aensien,
ende sit-
plaetse der
Stad Haer-
lem in den
Raed vade
Staeten van
Holland.
*Besiet hier
boven Pag.
23.

Wil ik vanden staet van onse Stad wat spreken/

En mi in't stuck van eer, van magt, van aensien steken/

Wat oplicht onse Stad/ wat ord'le dat sy heeft/

Wat weiten, wat beleyd, waer naer de burger leefd.

Haer Oudheyd is bekend: so word sy van de Steden

In waerdigheyd en naem de Tweede hier beleden.

En dan gelijk sy ook de kroon in veelen spand/

So is sy deer en't hoofd van't ganiche Kermeland.

Als dan in 's Graven-Haeg in 't Hof de Heren Staeten

Den stand van't Vaderland te saem ter herten varen/

Bekleed sy d'eerste plaetz naest Dordrecht in den Raed,

En heeft de tweede stem alst op een stemmen gaet.

En hier van dien ik ook met een gewag te maken/

Hoe menig Dagvaert hier van't Land in swaere saken

Wel-eer gehonden sij: wat Prinzen onse Stad

Tot ere en verzoek heeft binnen haer ge had.

*Vergaderingen der Staeten van Holland, ende
Intreden der Prinzen binnen Haerlem.*

Staeten-
Dagvaert,
en Prinzen-
Intreden
binnen
Haerlem.

Hof van
Holland
binnen
Haerlem.
Keyser
Henrick
onthoud
sich te
Haerlem.
Isabelle
Hertogin-
ne van
Bourgon-
dien komt
binnen
Haerlem.
Staeten-
Dagvaert
binnen
Haerlem.
An. 1477.

Van het Hof der verscheyde Hollandse Graven binnen Haerlem is boven gehandelt pag. 49. ende vervolgens.

Ook verhaelt eene oude geschreeve Kronijk van eenen onbekenden Auteur/ by P. S. die geleefd ende geschreven heeft ten tijde van Jacoba van Beieren/ ende Hertog Philips van Bourgondien/ dat Keyser Henrick sich alhier onthoudt heeft/ wanneer hy Diderick 111. IV. Grave van Holland teges de Drielen te hulpe was gekomen. By seyd aldus: Ende toets na den strijt soe lach die Grave Dieric mit die Keyser Henrick tot Haerlem, ende onthoden al dat lant van Holland door datmen hem souden senden hule/ want hy woude weder op die Drielen.

Gedurende de verbeeldheyd der Boekschep ende Raabbelauschen in dese landen quam Vrou Isabelle Hertoginne van Bourgondien tot dien eynde binnen Haerlem op S. Willeboorts avond in den jare Mccccxlii. Holl. Kron. Divis. xxix. Kap. xi.

Holl. Kron. Divis. xxxi. Kap. iv. In den jare Mccccxxxvi. als de jammerlike mare in desen landen van Holland/ Seland/ ende Drieland van des Hertogen [Karel 5.] doods gekomen was/ vergaderden die groote Steden van Holland in der Stede van Haerlem, op den xxviii. dag

dag van Januario/ ende hielden eenen scharpen raed. etc.

Holl. Kron. Divil. xxxi. Kap. lxii. Kortz hier na ontrent Der- Roomsch
 tien-dag inden jaer MccccLxxxix is de Roomsche Koning Maximili- Koning
 aen in Holland gekomen/ ende tot allen steden getogen/ ende verkla- Maximili-
 rende/ ende beklagende sijn achterwesen/ schande/ ende verdyet van aen komt
 Land van Vlaenderen/ endesommige Steden in Brabant/ ende heeft binnen
 aen den Steden begeerd/ dat sy haer steden wel bewaren wou- Haerlem.
 den/ ende hen wyselick houden tot sijner ende sijns soons behoef/ ende An. 1489.
 dat sy immers wachten wouden hoorz vzeemde knechten ende zoude-
 nieren in te nemen/ daer alle die steden willig ende bereydt toe waren
 te volbzengen. Ende op dese tijt quam de Roomsche Koning binnen De groote
 der Stede van Haerlem, daer ook quamen al die Steden van Holland, hen Steden van
 beklagende hoorz den Koning van de Stede van Haerlem/ die tot Holland
 nocht toe in alle dit oorlog [niet Rotterdam/ ende sommige andere Ste- beklagen
 den spruytende upt de Vlaemsche oorloge] stille geseten hadden/ ende de Stad van
 noch in meninge waren van doen/ dat d'ander contrarie meenden dat Haerlem
 het also niet en behoorde. Maer die van Haerlem hebben hen duegd- aldaer voor
 lick gecruyserd/ declarerende/ also alst een neringloose Stede is/ ende de Koning,
 noch grotelick ten achteren waren van't oorloge van Utrecht/ ende
 ook met den haeren rustelick binnen der stede tot nocht toe geseten had-
 den/ meenden ende verklaerden men soude haer armoede aensien/ ende
 gaben dit den Koning selver in persoon niet goeber manieren te ken- Die de
 nen. De Koning heeft met dese goede ende deugdelicke onderwysen Koning
 met der Stede van Haerlem op dit pas te vzeiden geweeft/ ende heb- vijspreekt
 ben een afskoop gemacht van een somme van penningen/ met welker
 somme sy stille geseten hebben/ daer sy een acte afkregen met des Ko-
 nings hand geteykend: maer hebben hen altijds gepresenteerd naer
 uptwysingen haerer priuilegien tot wat tijden de Prinze selver in per-
 sone te velde toog/ dat sy als dan met haer baniere ende met haer poez-
 terije mede te velde komen wouden/ naer toe behooren/ ende ouder
 gewoonten/ ende den Grave van den lande te dienen alst betaemde.
 [Wat die van Haerlem dan ook in't volgende Kapittel getrouwelick
 doen/ treckende met hunne baniere binnē Schiedam/ daer sy sich man-
 nelick hadden ende hielden tegens de uptheemsche kuyter-knechten/
 waer van ik hier boven inde vzoome wapen-septen onser Stad pag.
 321. etc. gesproken hebbe.]

Kap. Lxxxi. Hier hoorz in't jaer *Lxxviii. heb ik geschreben hoe dat *LXXXIX
 die Roomsche Koning hier weder in dese landen van Holland gekomen Vervolg
 was/ treckende van de eene stede tot den anderen/ ende quam op die van deser
 tijt ook binnen der Stede van Haerlem/ daer ook die Steden van Stedē pley
 Holland quamen/ die de Stede van Haerlem grotelick beklagden/ tegens
 ende swaerlick beschuldighden/ om dat sy tot den oorloge stille saten/ Haerlem
 ende meenden die Stede in grooten laste te vzen. Maer die van van Sassen
 Haerlem spraken so met den Koning dat hyse in gratie nam met een maer te
 somme vergeeft,

*Het Kassen-
broods volk.
Siet hier bo-
ven. Pag.
32.

somme van peemingen/ daer speen acte afnamen/ met des Konings
hand ondertepkend. 'Twelke die Steden van Holland seer qualicken
namen/ overmits dat sy hen om des oorlogs willen in swaeren lasten
ende onkosten bonden/ so dat sy dagelick groote naersighepb deden/
ende meenden hoewel sy een acte van den Koning hadden/ dat sy daer-
omme niet stille en souden sitten/ maer wouden dat sy mede contribu-
eren ende geven souden gelijken andere steden/ende gaven dit den Hert-
og van Sassen met grooter beklagten te kernen/ dwelk dus bleef
hangende ter tyd ende wijlen toe dat die Wyse aldus binnen Haerlem
quamen/ als doorgeschreven staet/ maer die Steden hadden die selve
sake in't hooge Hof gebrocht/ als dat het lange in een pleyt stond/ ende
deden die Stede van Haerlem vele groote molestiatien. Hier na doe
die poozten van Haerlem opgeslagen waren/ ende die Hertog van Sas-
sen binnen der Stede gekomen was als voorsz. staet/ so sijn alle die
vijf Steden van Holland/ als Leyden, Delf, Dordrecht, Amstelredam,
ende Goudeskerk tot Haerlem by den Hertog gekomen/ tot arhter-
wesen van der voorsz. Stede/ als menende mits dien die Stede te
overballen/ maer en konden tot haeren meninge also niet komen/ als
datter op dat pafze niet afen quam. Aldus is dese sake noch een wijl
tyds blijven hangende/ maer die Steden en hebben niet afgelaten/
als dat het so herde gekomen is dat enige notabele eerbaere mannen
dese sake in handen genomen hebben/ ende hebben een alinge submis-
sie gemaect op groote pepnen tuschen den vijf Steden voornomd aen
d'eensyde/ ende der Stede van Haerlem aen d'ander syde/ ende heb-
ben een seggen gepronunteeerd/ ende daer vangebaen: als dat die Ste-
de van Haerlem henclupden een somme van xx M. gulden geven sou-
den te betalen binnen den termijn van drie jaeren/ maer so het scheen
so en beloofden sy hen die vijf Steden niet seer na die groote somme van
Lxxv M. gulden die sy der Stede van Haerle meyschende waren. En
dit schrybe ik daerom/ overmits dat die eene Stede dickwils om des
anderen qualick-baren verblid/ nochtans die den anderen jaegt en rust
selver niet/ want het blykte/ hoewel die Stede van Haerlem grotelick
belast was/ ende vele schattingen ende ongelden geven moste/ d'ander
steden en woerden niet vergeten/ want eplacen die schattinge ende exac-
tie die de Hertog van Sassen op dese tyd in 't Land van Holland
eyschede/ ende ook nam/ en was noyt desgelijck gesien/ noch gehoord/
en 't land van Noordholland en Kenemer land/ die een wijl tyds sonder
schattinge geseten hadden/ die gaven ende mosten geven alle datmen
hen geven hiet/ overmits dat sy die principaale vanden opleye ende
rebellighepb waren. Aldus is van node datmen by wijlen sulke ac-
denten ende geschiedenissen in memorie settet/ ende beschryvet/ op dat
by avonturen hen enige steden oft landen daer aen spie gelen ende ex-
empel nemen mogen/ hen hoorz sulken tweedzagt te wachten/ ende
goede nabueren te blijven/ want als d'eene stede vand'ander scheepd/
dat

dat plag al te qualick te haren/ alst eplaten op dit pafze bede/ want ik
schijue dat in der waerheyt/ dat noyt Grave van Holland geweest is
die also veel schats ende goeds upt den lande schattebde ende haelde als
de Hertoge van Sassen doen ppoerlick alleen op dese tijd upt den lande
schattebde/ ende kreeg.

Kap. LXXXV. Ik hebbe hier booz geschreuen hoe dat de vijf Steden Voorder
van Holland beklagden de Stede van Haerlem aengaende den oozlo- vervolg vā
ge ende contributie vander schattinge/ ende hen eyschende waren de dese Pleyte
somme van LXXV. duysend gulden/ ende dat de Roomsche Koning hen
daer af gebijde ende geabsolueerd hadde om een somme van penninge/
mits eender acte daer af gepaszeerd met sijn selfs hand onbertekend/
inde welke de vijf Steden op die tijd niet wel te vreden en waren/ ende
boven desen hadden hen die vijf Steden ende die van Haerlem gesub-
mitteerd aling ende tot seggen van notabele mannen/ die daer een
uytspzake afsdeden ende ppronuncieerden/ vanden welken die vijf Ste-
den niet te vreden en waren/ maer hebben weder gelijk een pprocessie
in't hooge Hof tegen die Stede van Haerlem aengenomen/ ende groote
solicitation/ molestatten/ ende kosten gedaen/ omme die Stede van
Haerlem noch te overbullen in dese somme van vijfen tseventig duys-
end gulden/ twelk aldus in't Hof een wijle tijds bleef hangende/ ende
hebben haer alderuyterste magt ende best gedaen om die Stede van
Haerlem inden gronde te bederven: maer dooz enige notabele discrete
mannen/ compassie hebbende met der goeder Stede van Haerlem/
en vander oozpzonng en begijnzel der materien wisten/ hebben't so verbe-
gebragt/ als dat die definitiue sententie gepronuncieerd werd/ ende al
tot boozdeel ende ppoijt vander Stede van Haerlem/ want die Stede
quijt gewesen werd/ ende geabsolueerd vander contributie ende schat-
tinge die geballen waren ter ranssen van den oozloghen van Kotterbani-
me/ Woerden/ ende Montfoort: ende inder waerheyt waert salis
gewest dat die sententie der Stede van Haerlem tegen hadde gegaen/
het hadde een bedorven Stede geweest/ ende men sonder groote ellei-
de/ armoede/ ende katthighheyt binnen der Stede gesien ende gehoord
hebben/ want de rechte rijckdomme upter Stede gerupmd soude heb-
ben/ ende dese uytspzake van der sententie geschiede in't jaer beertien-
honderd en hierentnegentig in't eerste van der maend van October:
maer behoudelick so most de Stede van Haerlem dat seggen ende uyt-
spzake van xx. M. gulden achtervolgen op drie termijnen/ als die ar-
biters daer af gepronuncieerd hadden: twelk also geschiede/ ende mits
desen was daer groote blijdschap inder Stede van Haerlem/ alst geen
ongelijk en was/ obermits die blijde mare die hen quam van der sen-
tentie die sp gewonnen hadden/ ende men heeft mits dien een eer-
waardige pprocessie gedragen met alle de geesteliche geoorde mannen/
Gode dankende ende lobende vander triumph des pleyts, ende daer
werd met grooter debouten een Misse gesongen van den Heplighen daer over.

Geest/ op Sint Verheers dag. Ende also dat land van Holland op dese tijd seer belast ende bekommeret was/ overmits de lange swaere ende groote onzorgen die sy geboerd hadden van Utrecht/ Rotterdam/ Woerden/ ende Montfoort/ wantmen groote schattingen ende portien in allen steden maekte van den hondertsten penning te geven/ ende huysgeld/ ende ook mede van den excysen diemen verhoogde/ ende al veel nieuwe excysen/ ende nieuwichden/ diemen ophogte/ ende al tot graveringe ende belastinge van der armer gemeenten/ ende de Steden van Holland en deden op dese tijd geene betalinge van geenen lys-renten/ noch los-renten/ als datmen in geenen steden van Holland hys waren en mogte/ want sy malkanderen veel moestaten deden van arresteren/ ende bekommeren/ ende hielden d'e'en den anderen waer sy mogten/ ende ook mede waren die selve steden groote renten ende pensien schuldig in Vlaenderen/ Brabant/ Seland/ so dat niemant in't openbaer ergens in enige steden trecken oft komen en dorste dan in byje markten.

Huldinge
van Karel
V. binnen
Haerlem.
An. 1515.
Intrede
van Keyser
Karel V.
binnen
Haerlem:
alvaerde
Steden van
Holland
ook verga-
derden.

In den jare 1515. den 15. Jun. te 12. uren/ is Karel v. oud 15. jaeren te Haerlem op't Stadhuyse gehuld. O. M.

Ellert de Veer in't Vervolg der Kronijcke vande Nederlanden. Na dat de Keyser [Karel v.] inden Dage ontrent byje weken getoefd hadde/ upt rausen van der siekten van eenen quaden beene/ boer sy op den tienden dag Augusti [1539.] na Leyden/ ende van daer [den 11. dito] na Haerlem, daer hem een bede by alde Burgemeesteren van Holland aldaer vergaderd getonsenterd werde.

An. 1539.
Komste vā
Regente
Maria Ka-
rels V. Sus-
ter, Konin-
gione van
Hongarien
tot Haer-
lem An.
1539.
Huldinge
van Philips
iii. binnen
Haerlem.
An. 1549.
Vergade-
ringe van
Staten bin-
nen Haer-
lem den 10.
Aug. 1572.

Dirk Velus in sijn Kronijk van Hoorn. Een weynig daer na quam de Koninginne van Hungarien onse Regente der Supdholland tot Haerlem, ende men wist anders niet of sy soud ook tot Voorz komen/ en besichtigen het quartier van West-Byerland. Dies onse Stad haer verslag van goede Rijnsche Wyñ/ ende alle ander yvossie/ nodig om so een Wyñzele na haer hooge qualiteyt waerdelyk rontfangen: maer tot Haerlem sijnde/ quam daer iet onder/ so dat sy haer anders berieft/ ende trock weder na den Supden. Waer van sy de Stad deur haer Schout/ die by haer was/ liet waerschouwen/ om geen vorder onkosten vergeefs te maken.

Gouthoeven. Philips 111. de xxxiv. ofte laetste Grave van Holland werd den 1. Octob. 1549. met strofinge van goude ende silvers penningen naer de wijsse der Wyñzen seer statelyk binnen Haerlem gehuld.

In den jare 1572. den 10. Aug. ende nabolgende dagen/ waren de Edelen, nutsgabers de groote ende kleyne Steden van Holland, makende de Staeten van den selven Lande/ in grooten vollen getale alhier vergaderd/ handelende van seer gewichtige saken/ den gemeynen/ doe seer bedrueften ende beroerden/ staet van den Lande voorsz. betrefsende.

Wanneer

Wanneer in den jare 1577. de Stad van Haerlem van wegen de Intreden
 Pacificatie van Gent aen den Prinze van Oranjen V Villem van Nas- van V Vil-
 zou weder over ging/ so is sijne Pr. Excellentie den 5. *Weg in Stad ge-* lem van
 komen: wederom den 24. Jun. met sijne Prinzesse Charlotte van NaszouPr. van Oran-
 Bourbon, ende ganschen staet/ ende lijfwacht: ende nochten berde- jen.
 mael tegens den tijd der veranderinge van de Wet/ die hy naer ge-
 woonte versette ende vernieuwde/ waer van ik boven pag. 300. gespro-
 ken hebbe.

Ook hielden de Staten van Holland ende Seland dies jaers in *Weg* Dagvaert
 hune byeenkomst binnen Haerlem. der Staet.

Pieter Bor in sijn Dertiende Boek Fol. 80. doet noch verhael
 van eenen Dagvaert der Staeten binnen Haerlem te houden den 15.
 Decemb. 1578.

Allert de Veer in sijn Vervolg van de Neder-landsche Geschiedenis- Intrede v
 zen. Ontrent desen tijd [in Maert 1586.] quam Robert Dudley, Grave Robert
 van Lycester, tot Haerlem, Amsterdam/ ende Utrecht/ met een seer Dudley,
 grooten staet/ ende werd van den Magisttraeten ende burgeren der Gr. van
 selver sieben met grooter triumphen ontfagen/ met veel schoon spelen/ Lycester.
 beroningen/ ende bereringen. Prinz Ma
 ritz van
 Naszou.
 Prinz Phi-
 lips van
 Naszou.
 Frederick
 V. Keur-
 vorst, ende
 Paltzgraef
 aende Rijs
 ende Elisa-
 bes sijne Ge-
 malinne.
 Ambassa-
 deur van
 Venetien.
 Frederick
 II. Koning
 van Bohem-
 en, met
 sijne Gema-
 linne: ende
 Amelia
 Pr. van
 Oranjen.
 Ambassa-
 deur van
 Persien.

Als ook kennelijk dat sijne Pr. Excellentie Mauritz van Naszou,
 gedurende den tijd van sijne Regeringe meermaelen binnen onse Stad
 is geweest: van welke sijne Intreden ik nochte het getal nochte den
 supsten tijd en hebbe kunnen bekomen.

Inden jare 1609. is Philips van Naszou, Prinze van Oranjen/
 Grave van Buren/ etc. in Holland gekomen/ ende over-al/ gelijk ook
 hier te Haerlem statelijk ingehaeld/ ende ontfangen.

Als Frederick, V. Keurvorst, ende Paltz-graef aen den Rijn in den
 jare 1612. na Engeland dooz dese landen henen toog/ om sijne Wyf
 Elisabet, enige dochter van Jacobus/ Koning van Engeland/ te trou-
 wen/ wierde alhier mede statelijk ingehaeld: gelijk ook sijne hoog-ge-
 melde Prinzesse inden jare 1613. upt Engeland na den Paltz vertret-
 tende/ met sijne Pr. Excellentie Mauritz bergeselschapt.

Den 14. October des jaers 1620. werde alhier de Ambassadeur
 van Venetien van onse Kuyperje met alle de Musketiers ingehaeld/
 onder de welke hoofd dooz hoofd hier pond krups werde uptgedeeld
 op dat het aen eerscheuten ten vollen niet en soude ontbreken/ staende
 op het Sand in slagordre.

Inden jare 1625. den 25. Jun. werde sijne Majesteit van Bohemen
 Frederick II. hier boven-hoog-gemelde Keurvorst ende Paltzgraef/
 met sijne gemalinne Elisabet, ende Amelia Prinzesse van Oranjen, in onse
 Stad met grooter ere ende vruge ontfangen.

Den 17. Maert 1625. quam alhier de Ambassadeur van Persien
 met een speel-jacht van Amsterdam/ dien de Prinze van Oranjen sijne
 koetse uptden Dage alhier gesonden hadde/ waer mede hy dooz de Stad
 re de/

rede/ ende werde des anderen daegs te paerde met onse Ruyterse
uytgelepd.

Prinz

Frederick-
Heynick.

Laest leden 10. April deses jaers 1628. trock sijne Pr. Excellentie
Frederick-Heynick van Naszou door Haerlem na Amsterdam/ om albaer
sekerre heroerte/ upt de Arminiaensche conventiculen ofte tsamenrot-
tingen ontslaende/ te stillen/ ende keerde den 14. dito weder/ ende hiel
alhier sijn middagmael in het Prinzenhof.

Oude

Magt der
Stad Haer-
lem over
Amster-
dam.

*lanl. XX.

Gr. van

Holl.

lan. Mecc.

Hoe ver ook onse Magt by-ouds heeft uytgesteken/
Is dat aen Amsterdam niet merkelyk gebleken/
Sy mocht het minst niet doen aen muer/ aen vest/ en wal/
Tmoest Haerlems wille sijn/ en Haerlems wel-gehal.

Holl. Kron. Dirif. xxi. Kap. xlii. Nadex Graben *Jans dood
tquam Gysbrecht van Aemstel ende begreep weder dat stedeken van
Aemstelredam, ende began dat met houten bzuggen/ besten/ ende
V Vaterlanders dit vernemende/ sijn met alle haer magt uytgetogen/ en
hebben den boozsch. Gysbrecht upt den lande gejaegd/ ende verdbzē/
ende staken dat vier in dat stedeken/ ende verbzanden alle die bzuggen/
ende houten toopien tot asch toe/ ende sterfent/ ende bzakent boozd
af.

Anonymus in Hollandia Urbium & praesertim Amstelredami Descrip-
tione, qui vixit circa annum 1490. scribit in hunc modum: Fuit Amster-
dam, inquit, absque muris, fossa tantum profundā circumdatum usq; ad
annum 1482. Tunc urgente bello cives animati oppidum uno anno pro
majori parte muro acturibus pulcherrimis cinxere, veniā ad id ā vicinis
Harlemensibus, partim precario, partim oneroso titulo obtenta.

Amsterdam heeft sonder muerten alleen met eenen diepen gracht
afgesloten gelegen tot het jaer 1482. Doe hebben de burgers eenen
moed grijpende/ dooz den dwang banden oorlog/ de Stad meest in een
jaer tijds met eene muer ende schoone tozens omzingeld/ bande Haer-
lemmers, huime nagebueren/ eensdeels dooz bidden/ ende eensdeels
met last ende verbtintnisse/ daer toe oorlof verkreagen hebbende.

Haerlem-
sche Over-
toom by
Amster-
dam.

Raed-ple-
ginge der
Amster-
damsche
Vroed-
schappen
met de
Haerlem-
sche.

De plaetz ook daer sy noch de schepen oberhalen/
De Over-toom genaemd/ getuygd ook van de palen
Dan't Haerlemsch wijd begryp/ en van haer groot gebied/
En vanden ouden tijd/ en die men nu noch siet.
En hier in is ons ook geen kleyne eer gelegen/
Dat die van Amsterdam hier quamen raed te plegen
In saken van gevaer/ in saken van gewicht/
Ter alles so als nu ten Dobe werd besicht.

Extract uit de Handvesten van Privilegie van Graef
 Willem IV. van Henegouwen, XXI. E. van Holf.
 die van Amstelredam gegeven den 9.
 Decemb. 1340.

Wat Donnissen den Schepenen werd gebracht/ ende spijns niet
 wijs/ so sullen sp' t soeken tot Haerlem, ofte daer sp' t beste wijs mogen
 worden binnen onse landen; ende dan sal't hoor'dgaen: maer geen don-
 nisse langer te dragen/ dan drie heertien dagen.

Dit was de oude wijs hoor' heele honderd jaeren/
 Wanneer de steen het recht niet wijs genoeg en waren/
 So namen sp' dan raed met hun nabuer'ge steen/
 Op dat sp' nergens in het recht geweld en doen.

Ende van
 andere Ste-
 den met
 andere.

Goude heeft haere gestede donnissen tot Leyden gehaeld an. 1392.
 als inde Rekeningen blijkt Fol. 16, 21, 23.

An. 1394. kortz na S. Joris/ schryuen die van der Goude een
 bonnis aen't gerecht van Leyden, daer niet weder opgeschreven en
 word om dat sp' selve niet en quamen. Ibid. Fol. 36.

Fol. 37. quamender wijs van den Gherechte van der Goude om't
 bonnis. etc.

Fol. eod. quam t' Gerecht van der Goude Saterdags na Mauri-
 tius met een bonnis.

Fol. eod. Dijn'daegs na Vincula Petri was t' Gerecht upter Hage
 te Leyden gekomen om t' bonnisse wille/ so sp' daer geen beschreven
 recht van en hadden.

An. 1398. den 11. Maert t' Gerecht van Amsterdam. Fol. 10.
 So komen ook die van Naerden t' Amsterdam, D'Oude Handvesten
 van Goyland.

So kom ik tot ons Recht. De Burgemeesters pogen
 hun burg' ren twist op't best te stillen naer vermogen.
 De Schout met Schepenen die hebben het gebied
 En acht op't hals-gericht/ en tgeen daer henensiet.
 En alser ietwies komt gewichtigs hoor' te vallen/
 Daer raed van noden is/ en meer advijs van allen/
 Daer of het gansche Land/ of onse Stad aen leyt/
 Vergaerd de Breede Raed om sulke swaricheyd.
 De Syndijk is een man/ verstandig/ en bedreven
 In allen burg' ren recht/ waer na de menschen leven

Gerichte.
 IV. Burge-
 meesters.
 Schout.
 VII. Sché-
 penen.
 XXXII.
 Raeden,
 VVethouders
 ofte Vroed-
 schappen.
 Raed-Pen-
 sionaris.

Secretari-
fen,

In goeder politij/ wel-sprekend/ kloek/ en wijs/
En diend den gansen Raed van mond/ en van adfss.
De Secretarissen die sephken de secreten
En watter nodig diend onthouden/ en getweten/
Waer op gelet moet sijn/ waer ord'ze opgesteld:
Geljk hun naem van ook hun ampt genoegzaem meld.

Ik en hebbe hier nu niet nodig geacht/ ook om redenen nagelaten/
de ontallijke handbessen/ ende Privilegien van veele Graven/ op ver-
scheide tijden onse Stad verleend/ vernieud/ ende bevestigd; ofte ook
alle Stads keuren/ wetten/ ende ordinantien op te soeken/ ende t'it
liche te geven: want waer toeso breed gegaen? so en is dit ook mijns
doens niet/ nochte epgenslijk de eysch van dit werk/ nochte ook mijns
hoornemen.

Regeerders der Stad Haerlem.

Schout.

Kornelis van Teylingen.

Burgemeesters.

Willem Voocht.

Iohan Loo.

Pieter Verbeek.

Iohan de VVael.

Oude Burgemeesters.

Ionker Heynrick van Haerlem, van Berken-
roede.

Nikolaes van der Meer.

Gerard van Teylingen.

Iohan van Napels.

Lubbert van der Weyde.

Schepenen.

Iohan vander Kamer.

Nikolaes le Febure, Doctoor inde Medicijnen.

Iohan Schatter.

Kornelis

Kornelis Out.

Ionas de Jong.

Iohan Kolterman.

Quyrijn Damast.

Oude Schepenen.

Pieter Olikan.

Iohan Damius.

Auvvel Akersloot, liggende inde Gecommitteerde Raeden der Staeten van Holland in 's Gravenhage van wegen de Stad van Haerlem.

Bartholomees Veer.

Lukas Sebastiaenszen.

Pieter Oudevvaeg.

Jillis de Wilt, lidmaet der Admiraliteyt van't Land binnen Amsterdam upt den name der Stad van Haerlem.

Raeden.

Iakob Korneliszen Thomaszen,

Marthias Hascvwindius.

Kornelis Dix.

Iohan Beelt.

Kornelis Guldevvagen.

Floris Pieterszen.

Andries van der Horn.

Det getal der tweendertigen is tegentwoordig niet vol door het afsterben van

Arnout Druyvensteijn, Oud-Burgemeester: sterf den 5. Aug. 1627. oud 50. jaeren. ende

Pieter Quyrijnszen Aker, Wethouder: sterf den 30. Decemb. 1627. oud 68. jaeren.

Raed-Pensionaris.

Mr. Jillis de Glarges, **Doctoor in de Rechten**
 Here van Ellesmes.

Secretarisen.

Hugo Steyn.

Wouter Kroesen.

Iohan van Bosvelt, **Licentiaet inde Rechten.**

Haerlemse Schouten die in de Secretarije affhier
 bekend sijn, zedert het jaer 1539.

Wouter van Bekensteyn.

Meynart van Heuszen.

Pieter van Soutelande.

Gerrit Pieterszen Berkhouw.

Jakob Foppen.

Arent Ianszen van Dort.

Vincent Jacobszen.

Ionker Sebastiaen Kraenhals.

Nikolaes Rynchaver.

Nikolaes Zuyker.

Kornelis van Teylingen.

Also ik hier boven inde beschrijvinge vande gelegenheyt der Stad
 Haerlem onder het yock der Spaenschen van Ionker Sebastiaen Kraen-
 hals dickwils gewag gemaakt hebbe/so moet ik hier sijn drienig eynde
 in 't Lande dienst verhalen upt Pieter Bor in sijn Elfde Boek Fol. 283.
 Op schryft aldus:

Sebastiaen
 Kraenhals
 Schout vā
 Haerlem
 vvord
 Land-drost.

Die Staeten van Holland hadden/ om de moedwille die de zoldae-
 ren ten platten lande waren plegende/ Sebastiaen Kraenhals, Schout tot
 Haerlem, commissie gegeven/ als Land-drost, de welck onder den ge-
 meenen man genoemt was Roode-roede, om het land-volk vooz alle
 moedwilligheden so der zoldaelen als andere bagabonden ende afge-
 dankte zoldaelen te bepligen ende beschermen/ de moedwillige te van-
 gen/ ende doen straffen. Dese voorsz. Kraenhals met twaelf sijne
 dienaers gegaen wesende op den naest-laetsten Julij upt Haerlem deure
 welsen

Welsen / Beberwijk / ende andere Dorpen / sijn des avonds gekomen tot Bergen buyten Alkmaar / alwaer sy vernachten op der boosch. Kraenhals oft Landdrosten Hofstede / daer een hupsman op woonde / genaemt Pieter Jakobzen / des anderen daegs 's morgens is hy met alle sijn dienaers uptgenomen twee die by sijn paerden bleven ge gaen na Schoorl / ende sijn hem op den weg te gemoed gekomen verscheyden soldaeten / dan twee / dan drie / dan vier / vijf / ses / min ende meer / dien hy alle naer haer paspoorte vragde / en so de selve geen paspoorte en hadden / heeft hy enige belast wederom naer haer schanze te gaen / enige gingen gewillig / enige gebzongen wederom / enige liet hy palzen / en / hen niettemin belastende den hupsman geen overlast te doen. Tot Schoorl een wijle tijds gewest sijnde / ende wederom op sijn hofstede gekomen wesende / sittende met den hupsman aen tafel wat eten. De / sijn albaer op de Hofstede gekomen eenen hoop soldaeten naer gispinge ontrent 80. sterk oft meer / seer vzezelich roepende / ende tierende / schietende deur de glazen / ende roepende her / her / sla dood / sla dood / slaer is den schelm / 'twelk hoozende enige van sijn volk sijn in huys gelopen / seggende / hier is onraed. Kraenhals dit verstaende is achter ten huys uptgelopen om sijn lijf te salveren / dan is strakt van de boosch. soldaeten met een groot geroep ende furte gevolgd / roepende al / sla dood / sla dood / ende hebben hem albaer met haer rappieren deur steken / en schendlijk vermoord / hy niet anders konnende spreken dan Weer genade / iszer geen genade. Het dode lichaem geschouwen wesende / is bevonden dat hy dertig wonden hadde / so groot / als kleyn / ende 't selve gebaen sijnde hebben in 't huys alle kisten ende kassen open geslagen / ende 't geene daer in was mede genomen / so sy ook gebaen ende genomen hebben al't geld dat hy ober hem hadde / wesende 200. gulden / by hem mede genomen om paerden te kopen / noch een gouden signet / ende gouden klau / ende een diamant / en noch ontrent honderd gulden in gouden stukken vzeemd geld / 'twelk hy gewoon was by hem te vzaen door sijn plapser. Vijf van de selve soldaeten sijn 't ontlopen / diemen meend de principaelste bant 't seft geweest te sijn / van d' andere sinder een deel gebangen geweest / doch en weet niet wel offer enige anderen lijve sijn gestraft / dan hebbe verstaendatter twee vaendelen om sijn gekafzeerd geworzen.

Den Landdrost Ionker Sebastiaen Kraenhals van Horringa vermoord.

Het Land om Stad heeft ook sijn eyge Officieren, Om't volk door wetten-dwang met ordze te manieren / Bacljuwen, Drost, en meer. Hoe kan een Land bestaen alwaer geen tucht en is? 't moet seker ondergaen.

Officieren ten p'atten Lande buyten Haerl.

Officierey tey platten Lande.

Baeljuwen.

David Kolterman, Baeljuw van Kermerland.
 Koert van Yperen, Baeljuw van Beverwijk/ ofte
 Blops/ ende Afzendelf.
 Nikolaes Backer, Baeljuw van Bredenroede.

Droſtzaert.

Iakob Kouſaert.

Al Kermerlands Baeljuw, en die van Bredenroede,
 En ook de Droſt van't land/ genaemd de Roode-roede,
 De Rentemeester mee van't Kermerlands gebied/
 Die wonen meest alhier: waer door ons eer geschied.

Haerlem is de ordinaere woonplaetse van den Baeljuw ende Rentemeester van Kermerland/ den Baeljuw van Bredenroede/ ende den Land-Droſt.

Haerlem
 Voerd het
 Swaerd van
 Iustitie.

Ik kan ook hier ter see niet laten aen te roeren/
 Hoe wy het Swaerd van Recht alleen met Doordrecht voeren:
 Also die ere van en bypicheyd ons twee
 Wel-eer gegeven is als d'alderoudste steen.

Scherp-
 rechter van
 Haerlem.

De Scherp-rechter van Haerlem hadde by-ouds van elken persoon dien hy van den lijve ter dood bragt / met datter naboelgd tot dat de sententie voldaen was / byse goud guldens / uytgeſeyd binnen Haerlem/ alwaer hem naer ouder gewoonte by de Kamer van Rekeninge een ſloop wijs ende een paer hand-ſchoenen toegeleyd is. Geniet nu daer voer in andere ſteden ses Aar.guldens/ende te Haerlem maer ses ſchellingen/ etc. Zijn wedden ende dag.gelden worden hem betaeld uyt handen vanden Rentemeester van Kermerland / ofte van den Schout van Haerlem / die't ſelve de Graeffijckheyd in rekeninge byengen. Arch.Holl.

Geniet ook byje jagt / ende word in den Plackaete van Keſſer Kaſſel den 10. Feb. 1522. Meester handen ſcherpe ſwaerde genoemd, Recht van Terel af/ tot Paerden/ende de Waeg toe.

Ordinatie.
 en verbod
 tegens de

Mijn Heren laet my toe/ een daed van u te prysen/
 Om uw godſaligheyd daer mede te bewyſen.

Hoe

Hoe word des Heren dag onthepligd in het Land!
 Hoe neemt de sonde dan met-namen d'overhand!
 Hier hebt gij in versien/ om nuen God te eren/
 Die u tot Goden maekt/ en om dat quaed te heren/
 Wel quaden afgeschast. Myn Heren blijfster by/
 Dat God so onse Stad te meer genadig sij.
 En haert in puer woord de sonden af te bzeken/
 Daer is noch meer te doen/ en geest ons up te steken
 Woord alle steen in 't land in seden/ ende lucht/
 En word doord uwe deugd de wereld doord verucht.
 En om noch meer beschept en redden te noemen
 Van onse poling/ die wy ten rechten roemen/
 So is tot dit bewijs geen kleyn getuppenis/
 Dat hier so menig Huys doord onse Armen is.
 Een treffelijke plaetz voor d'afgestorven wesen.

Ontheym-
 ginge van
 de Sondag
 ofte Chri-
 sten Rust-
 dag, den 4.
 Ian. 1627.
 Psal. 82. 6.
 Esa. 58. 12.
 14.
 Gods-huy-
 sen.

De tijd der Stichtinge vā 't Weeshuys is doord de oudheyt onbekend.
 Dit Gods-huys word hier gemeenlyk het Heylige-Geest-huys ge-
 noemd/ gelijk sulx ook in veel andere steden geschied/ veel licht om de
 spreuke des Heren ioh. 14. 18. Ik en sal u geene wesen laten: ik kome we-
 derom tot u, te wete/ met de kragt ende troost van den H. Geest. vers. 16.
 Ik sal den Vader bidden, en hy sal u eenē anderen Trooster geven, op dat hy
 in eeuwigheyt by u blijve. vers. 17. Namelyk/ den Geest der VVaccheyd.
 So word ook de H. Geest dickwils doord de Weeshuysen inde gebaen-
 te van eene Duyve naer het oude groutwelijke Paapche misbruyk ge-
 schilderd/ dat dan in Geresoymerde Landen ende Steden niet en
 behoord geleden te worden. Deut. 4. 15. etc. ioh. 4. 24.

VVeehuys
 ofte H.
 Geest.

Waders ende Legeerders van het Weeshuys.

Pieter Oude Waeg.

Kornelis Guldevvagen.

Iakob Schonaus.

Symon vanden Bogaert.

Klaes Ariszen Gravert.

Moeders van het selve Gods-huys.

Maria Ruychavers.

Geertruyd de VVael.

Cunira Klaes.

Cornelia Konings.

Dese herzen staen boven de poorte van het Weeshuys met gulde letteren geschreeven.

Gedenkt die Weeskens, wilt haer ontfarmen,
 Wanze Vader ende Moeder hebben verloren,
 'Tis die rechte Gods-dienst, let op haer karmen,
 God sal sonder fant u gebed weer verhoren,
 En u velden, en u landen, als sijn wyverkoren,
 Gebenedijen, en segenen: mits die condicy
 Heeft hy geseyd (wie kan dees woorden versmoren?) Matth. 23.
 Ik wil barmhertighejd, en geen sacrificy.

Psal. 27.

Doe wy schenen vergeten van alle staten,
 En niet en sagen dat ons mogt vromen,
 En vader en moeder ons hadden verlaten,
 Heeft die Heer ons weder aengenomen.

Dese herzen staen boven der Wesen Offer-kiste inde groote Kerke in een opgerecht berd met goude letteren aengeteykend.

En wilt ons Weeskens noch uyt liefd een aelmoes schenken/
 En met een milde gaef om Godes wil gedenken/
 Ontfermt u ober ons/ die van ons troost/ en hoost/
 Die van ons ouders sijn in onse jeugd beroost :
 Dat gy den armen doet/ dat sult gy God betonen/
 Dat gy den armen doet/ dat sal u God belonen/
 Dat gy den armen doet/ dat doet gy Godes sooth/
 Wy sijn aen sijne plaetz/ en hy is weer uw loon.
 Gebenkt/ wy baren heen/ wy moeten 't al verlaten.
 Wat sal ons dan het goed/ ja al de wereld baren?
 Alleen het geen gy geeft/ dat blijft u als gy sterft/
 Dat blijft u by den Heer/ als gy den Hemel erft.

Het oog om hoog.

Daer sijn ook noch Wees-meesters, die toeficht hebben op de nagelate goederen van andere Wefen byten dit Gods-huys / in de Wees-kamer, op het Raedhuys.

Wees-Meesters.

Ionker Heynrick van Haerlem, van Berkenroede.

Gerard van Teylingen.

Pieter Olikan.

Nikolaes van Krabbenmorsch.

Secretaris van de Wees-kamer.

Egbert van Bosvelt.

En Sick-huys, om die geen die siek sijn te genesen.

S. Elisabeths
Gast-huys.

De Stichtinge van dit Gods-huys is van gelijken dooz den tijd verduysierd: doch het is inde Gasthuys-boeken al bekend op het jaer 1348. Het heeft wel eer in de Grootte Hout-straet gestaen / ende inde Koningsstraet uytgegaen / alwaer het selbe inden grooten brand den 23. Oct. 1576. tot den grond toe is verwoest / ende vernielb / ende korta daer na in het Klooster der Minder-broederen op't Groot-Weplig-Land verplaect / na dat de Stad onder de Regeringe van den Prinze van Oranjen wederom was gekomen / ende de Monnikerije alhier afgeschafft.

Regenten van S. Elisabeths Gasthuys.

Kornelis Dix.

Iohan Beek.

Floris Pieterszen.

Nikolaes Ianszen Vervver.

Tobias van Florenbeek.

Moeders van het selve Gods-huys

Geertruyd Laurens.

Maria Thomas.

Clara Bruynseels.

Catharina Dirks.

Deze Herzen staey woen de Gods-kiste van G. Es-
sabeths Gasthuys inde G. Jans Kerke.

Goede Christenen die hier sijt passerende/
Nemmerkt dees letteren die hier staen geschreven/
Ende tgeen dat wy van u sijn begerende/
Op dat gy bevynd moegt sijn booz' reuwig sieben/
Gedenkt den armen terwyl gy sijt in 't leuen/
Die siek ende krank sijn na Christus vermaen soet/
Geeft mildegh u sal weer worden gegeven/
Mer een volle maet so ons Lukas verstaen doet
Voor Gods heylige woord/ 'twelk niemand versmaen moet/
Dus als wel beraen broed/ verstaet dit wel op 't lef/
Dat den kaersze die voor gaet die licht alderbest.

Oude-Ma-
nen-Huys.

Gen Oude-Mannen-Huys, alwaer sp'ud en houd
Genieten hun gemak/en rust/en onderhoud.

Intrede van
Rhetorijk-
sche Kame-
ren.

Het Oude-Mannen-Huys is gesticht inden jare 1608, door eene Lo-
terij, getrocken An. 1607, na eene Intrede van verscheide Hollandse
Rhetorijksche Kameren, alsze genoemd worden / den 20. Oct. 1606, in
den Hout van onse Oude Kamer/de Pellikantsten geheten/ontfangen/
ende gewellekomt/ende in dese ordje ingetrocken. 1. De Hertoor der
Grootte Stads-Scholt / Cornelius Schoneus / met sijne Meesters/
ende Scholieren. 2. De gemelde Baerlemische Pellikantsten. 3. De
Oranje Lelie ofte Vlamingen van Leyden. 4. De Rozen-apzen van
Katwijk. 5. De Roo Rosen van Schiedam. 6. De Haselen-boom
van Nedwaerts-woude. 7. De Witte Rhodogen / ofte Hollanders
van Leyden. 8. De Akker-boom van Vlaerdingen. 9. De Witte
Labender / ofte Brabanders van Amsterdam. 10. De Lelie onder
de dooznen van Noordwijk. 11. Het Galij-bloemken van Baestrecht.
12. De Goud-bloemkens van Gouda. 13. De Rozen-bloem van
's Graven-Dage. 14. De Sonne-bloem van de Ketel. 15. Het Witte
Angierken / ofte de Vlamingen van Baerlem: welke Kamers alle in
de Goutstraet voor den Nieuwen Doelen van de Waerd van Baer-
lem / in eene Triumph-boge sittende / wederom werden begroet / ende
welkekom geheten / die sp' alle ook in gemelde ordje met Rhetorijk-
schen

sehen andwoorde bejegenden. Dese kamertien brachten hier hoorde
eene geheele weke door met Sinne-spielen/ Sotte-kluchten/ Keferep-
nen/ Liebekens/ Vier-werken/ en diergelijke genoegten/ met groo-
ten toeloop van volk upt alle quartieren.

De Intrede heerde desen sin upt:

Wat deugt oyt wracht een mensch barmhertig liefdig goed,
En wat verschricklijk quaed een gierig mensch onvroed.

De Vrage van't Sinnen-spiel was dese:

Die d'armen liefdig troost, wat loon de sulck verwacht?
Als ook wat straffe fel, die troostloos haer veracht?

Den 2. Feb. 1609. sijn de eerste oude Mannen by de Regenten in dit Inleydinge
Gods-huys gelept/ na dat hun de ozdonnantie op 't Raedhuys hoorde der eerste
de Heren Burgemeesteren was hoordegelesen/ ende sy den eed der ge- oude Man-
hoorzaamheyt hadden gedaen. nen in het
Godshuys.

Jonker Franzoys van Bekesteyn heeft den Grond tot dit Gods-huys Gifte van
ten grooten deel gegeven/ waer over hy een jaerlijksche Maeltijd hoorde van
de oude Mannen tot synder gedachtenisse besproken heeft/ den 4. Oct. Jonker Fr.
toh. cy S. Franciscus dag/ ofte Sondags daer aen/ te houden: waer van Beke-
van dese Memorie in de Supder-galerije beneffens sijn V Vapen in har- steyn tot
den steen geboutwen staet. den Grond
van het ou-
de Mannē-
huys, ende
jaerlijksche
Maeltijd.

FRANCISCUS A BEKESTEIN

THEODORICI F.

FVNDI GEROTROPHII MAGNA PRO PARTE
DONATOR,

ANNVIQVE EPVLI AD IIII. OCTOBR.
FVNDATOR.

Inde Eetsael hangt een Zerd met dit Op-
schzift, ende Sicht.

Joffrouw Christina Bunt/ Weduwe wijlen sal. Lambrecht vander
Doort/ overleden den 26. Novemb. An. 1624.

Christina christelick in Christo starf om leven/
Haer sielen-hut sy d'aerd/ haer selfs sy God beval/

Gifte van
noch een
jaerlijksche
Maeltijd
voor de ou-
de Mannen.

* Matth. 6. *
1. 4.

En heeft voór eeuwiglijk dees burgerij gegeven
 Waer door sy jarelyk Christina bieren sal/
 Een Maeltijd sy geschaft om twemaal te vergaren/
 Die door gebal en tyd hier gasten syn bekend:
 Dees eerst gehouden wierd doen sestiën honderd jaeren
 En viermael ses men schreef op Sondag in d' Abdent.

Regenten van't Oude-Mannen-Huys.

Willem Korneliszzen Lakeman.

Willem Reyerfzen Buys.

Michiel de VVael.

Pieter Quyrjnszen Aker *is in syn Regentschap overleden.*

Moeders van het selve Gods-Huys.

Aefjen Willems.

Adriana Dirks.

Alit Kornelis vander Kamer.

Deze Herzen sijn op eene kopere plaet, soeken de Armen-
 huysen, by de deure van het Gods-Huys opgerecht,
 met gulde letteren geschreeven.

Ep? wilt om Godes wil ons arme oude lieden
 Uw rijke milde hand en trouwe hulpe bieden/
 De arbejd en de tyd die heeft ons afgesloofd/
 En van des lichaems kragt en nooddrufes winst berdoofd.
 Verbult gy ons gebrek/ dat onse graetwe haeren
 Beneden in het graf met brede mogen baren.
 So late u de Heer ook oude dagen sien/
 En hier en meest hier na gestadig heyl geschien.
 God sal ons borge syn/ die sal't u weer belonen:
 Die sal uw weck by hem genadelijk bekronen:

Legt daer dan schatten op: de wereld moet vergaen/
Maer t'ersdeel van Gods volk sal eeuwig vast bestaen.

Het oog om hoog.

Hier is niet enen plaetz hoor seken oude Vrouwen,
Die van Remigius de oude Mannen houwen.

Remigius
Gasthuys.

Remigius Kapelle is bekend in eenen Gist-brief op S. Pontiaens
avond mccccxxxi. besegeld by Laurens Janszen/ ende Gerrit van
Abzichem/ Schepenen in Haerlem. Descripti ex autographo.

Het Sinte Barbers Huys, geliĳk Antonis mee/
Sijn beyde maer alleen der vrouwen woning-stee.

S. Barbare,
en Antonis
Gasthuys.

Onser Liebe Vrouwe, na S. Barbaren, Gasthuys.

In Oker van Crimpe / ende Jan Claessey van / Grep-
ten in Haerlem/ oironden / dat voer ons quam Meester Hoge
van Allendelf, Priester / met Claer van Allendelfthant sijn
neben ende gromboirt / ende opgaf pater ter eten Gode/
sijne benedider moeder / ende alle Gode/ gelyken / der gorden Stede
van Haerlem tot eten wijen rygen / tot saligheit sijner / ende sijner on-
derz sieley / ende wint tot saligheit alle der gheene sieley die hoir ne-
missen geboy / ende hoir handt dar dwigden daer toe verriken ende up-
steken sieley totten armey behuue / die huppingen metten reben daer Me-
ster Hoge voorsg / ende Heer Wouter Meynaertss Priester / an
ten tijt selbey in / ende opvoont / an malbranden liggende / ende staende
inde Sinte Janst fack / etc. Int jaer ons Heeren d'ijnt die Bon-
den d'ijf an d'eling vpton sijtenden darg in d'ijlle. Ende wat uyt hane
gende besegelt met d'ijf segeley ten groot ende wree reyne in groey
schasse / ende ten dubbelty staeten. Descripti ex autographo.

Dese Incarnatie is voer aen de Poorte van t' Gasthuys
in harden steen gehouwen.

OM dat WII oVr ende behoef / Ich schenen Verlaten,
Heeft HVgo Van Allendelf h'et gest / cht t' onser baten.

Regenten van S. Barbaren Gasthuys.

Pieter Kluyskens.
Hans Matthijszen.

Moeders van't selve Sodshuys.

Meynsjen Laurens.
Elisabet Hermans.

S. Antonis Gasthuys.

2 **M**ijne Symon van Rdingen / een Scrijft van Noortling
Scheperen in Oostvliet / die voort ont quam Jan Claes
Dierdtssen, ende geliede / alsoe hy ter eenen Sodes / ende der
Bepeligen waarden Cruse / ende den grooten Beere / ende Olye
lige Sinte Anthonijs, een Capelle heeft doen timmeren ende maect
gelegen buyten Schalckwijcker Poorte, daer nu ter tijt een een
samen vergaderinge inne is van mannen ende vrouwen / die geseten
sijn broederen ende susteren van sHeylligen Cruys gilde: Soe
heeft Jan Claes Bredtssen voorsig pntalijk om Sodes Wilken / ende
tot saligheyt sijner ende sijner ouderen siecken gegeven / ende gife mit deelen
brieue tot eenen vrien seggen den Beeren ende Windert van toeheligen
Cruys gilde voorsig die nu sijn of hier na maect desden salcken die Ca
pelke voorsig mit alle sijner timmeringen / ende daer toe dat Gasthuys
ende twee rammen daer an gelegen / ende hebben belegen den Sode
aen die eenen sijde / Scrijft Sammasson aen die ander sijde / staende
voort van der Olyestrate after Jan Claes Bredtssens voorsig. Aen
sijn vuerende desden brieue besegelt mit onsen segele in't jaer ont Olyen
duysent vier hondert ende veerting op onser liever Vrouwen abont sijn
sitatie / ende dat besegelt mit twee groene wassen segele aen eenelke
fransijne staet.

1 **M**ijn Jacob Janssen / Sgout tot Limmen / doe rondt alken liden
dat voort ont quam d'ijet Pieter Dierdtssens weduwe / mit
Thaem d'elkensoon thant / haert getrouwen Voort / ende geliede
dat sy vrouwe heeft tot eenen vrien seggen den Beeren ende Ca
pelke.

pelde-meesters van Sinte Anthonijs Capelle ende Gasthuys staende binnen der Stede van Haerlem by Schalckwijcker Poirte totten anghen begroot besesende in't Gasthuys Voorseg. een rampe landt gelegen binne den bay van Limmen Voorseg. etc. In kennisse der oorsaken soe hebbe ik Jacob Janssen Ergout Voorseg. Dese brief besegelt mit mijn segele hier aangehangen in't jaer ont Heeren M ccccxviij ende geset op Sinte Jansdag na Trinitat / etc. Ende wat besegelt met eenen groeten wasschen segele van enkelien stacten gebroeken ende was der aangenarij sijnde. Descripti ex autographis.

Regenten van S. Antonis Gasthuys.

Lambert Antonissen.

Ysbrant Klaeszen Vischer.

Iakob Ianszen Schout.

Twée Hospitaels om bed en tafel toe te decken
Den armen vzeemdeling die dooz de Stad komt trecken :
Het Mannen met den naem Sint Iakobs Huys besaemd/
En't Vrouwen Lieve Vrouw op Bakenes genaemd.

S. Iakobs
en L. Vrouw
wen Gast-
huysen.

S. Iakobs Gasthuys.

S. Iakobs Kapelle, staende over 't Spairne, is bekend op het Jaer M cccc xxx. sijn dach na Sinte Martijns dach in den winter in sekeren Brief van Baertout van Assendelf / Pieter Gherijts soen van Bernhezoer/ende Floijs Martijns soen/ Stepen in Haerlem/waer dooz de Scout van Haerlem versocht ende geordineerd word in den name van de Kapel-meesters besit te nemen van de goederen van Symon Coman Gijsherijts soen/ die hy binnen Haerlem hadde nage-
laten.

Inden jaer M cccc xxxvi opte zesten dach in Maerte besprak Lijf-
heit Weduwe van Jan Wette Heinrichsoen na haer doot Sinte Ja-
rops Capelle haer huys mitte erbe liggende ende staende in die Dijk-
strate asterwaerts aen die Beeck/ etc. in die eere Goeds / sijner gebe-
neidder moder / ende den heiligen Apostel Sinte Jacop tot een Gast-
huys / totten rechten armen behuef tot eeuwigen dagen / met beding
dat het Sinte Iacops Gasthuis soude hieten. Welke Testamentare Brief
besegeld is met Stads segel/ ende de segelen van Jacop Claes Arents
soens soen/ ende Gherijt van Zantvoirt/ Stepen in Haerlem.

In eenen Brief van den jare MCCCCXXV. op Sinte Mauritius dach vooz Jan de Ghebber ende Flozys Marijns soen Stepene in Baerlem gepasseerd/wozd S. Iacops Capelle gesepd te staen over 't Spairne in die Dijkstrate, nu de Achterstrate.

Zedert het jaer MCCCCIV. word S. Iacops Kerck altijd gesepd te liggen in de Hagestraet, nu gemeenlyk de Hagelstraet geheten.

In eenen Brief van den jare MCCCCII. op onser lieber Vrouwen dach annunciaro word dese S. Iacops Capelle gesepd te liggen over 't Spairne binnen der vrijheden van Haarlem.

Inden jare MCCCCXXVIII. opten zes ende twintichsten dach in Januario hebben Burgemeesteren/Schepenen/ende Raedt der Stede van Baerlem den Cappelmeeesters van Sinte Jacobs Cappelle gesepd ende geconsenteert te zullen mogen betimmeren de vuyle Beeck an beyden zijden vander bruggen, gelijck hun luyden dat goet duncken sal / 30e als zy de vuyle Beeck vozsch. by wete ende consente van den Raedt toegedenypt ende toegeslopt hebben. Behoudelicken waert dat by de Stede hier namaels tot eeniger tijt de tymmeringhe by den Cappelmeeesters an beyden zijden vande vuyle Beeck ofgeroert word / 30e sullen zy dan terstont / niet tegenstaende dit tegenwoordige consent gehouden wesen thoersch. getymmert / dat by hun luyden gemaect sal wesen als vozsch. is / op hoer selfs cost weder of te beken / zonder eenich wederseggen / 30e als die vozsch. consent niet en houde dan tot ter siebe wederseggen.

Inden jare MCCCCXIV. opten fessen dach in Augusto hebben broeder Nicolaes Otten van Stendel / Leefmeester der heyliger Schrift / Proz / broeder Jan Domburch / Suppziot / broeder Harpert van Dozrecht / Procurator / ende voozt alle dat geheele ende gemeene Convent vanden vrouwen Klooster der Heremiten van Sinte Augustijns Oirde vander Reformatie ende Observacie in Sint Jacobs Kercke over die Spaerne binnen der Stede van Haarlem, vooz Meynaert van Dussen / en Cornelis van Berckenroede / Schepenen in Baerlem / eene Obligatie ofte Verbindschrift gepasseerd; waer in sy beken / dat die Deken / Vinders / ende gemeene Ghildebroeders ende Ghildesusters van Sinte Jacobs Ghilde / diens in die selve Kercke houdende is / ter eeren ende waerdicheyt van God van Hemelrijck Almachtich / Marien der liever gebenedide moeder Goeds / den heyligen Apostel ende vriende Goeds Sinte Jacob / en den heyligen leraer en vriende Goeds Sinte Augustijn / om den dienst Goeds binnen der selver Stede van Baerlem vermeerder te wesen / ende om dat alle goede kersten menschen te meer tot innicheyt ende devoten verwerck soud en mogen worden / hun gegondt ende gegeven hebben die vozsch. Sinte Jacobs Kercke / met twee hupsen / ende drie cameran / met haeren erben daer an / omme aldaer by hen / mit hulpe troest ende goederterenheyt van goeden debootse personen / die hoere behulpeliche hant daer toe rept.
ken

ken ende aelmiffen geben sullen / gesticht ende gefundeert te worden
 een nieuwe Clooster van Sinte Augustijns orde vander Reformatie
 ende Obseruatie : dat ook die Ghildebroeders en Gildesusters van
 Sinte Jacob voorsz. hun Augustijner Monniken gelebert ende ge-
 leent hebben inde voorsz. Kercke / daer of sy die bruytwaer hebben
 sullen / twee missalen / twee silberen kelcken vergult / twee silberen
 monstrancien / een silberen hofse / vier silberen pallen / sesse metalen
 handelaers / een metalen wijwaters dat / ende alle ornamenten / dwa-
 len / ende ander lijnwaet / ende anders al dat in die voorsz. Kercke is /
 ende der voorsz. Ghilde toebehoort / niet uytgesondert van alleen'e
 Gasthuys met allen den Landen renten ende gelden die 't voorsz. Ghilde
 ende 't Gasthuys hebben , ende die 't selve Ghilde en Gasthuys blijven sul-
 len , ende daer toe die beslagen kiste den Ghildebroeders ende Gilde-
 susters toebehoorende / mitte tafelen / schragen / twee Ghilde-kaerten /
 ende dat dootkleet / die oick altyt totter voorsz. Ghilden behoef bli-
 ven sullen. Ende beloven dat sy Sinte Jacobs Ghilde voorn. metten
 gemeynen Ghildebroeders / ende Gildesusters / die doe waren / ofte
 namaels wesen souden / inder voorsz. Kercke ende Clooster houden
 sullen ten eeuwigen dagen in sulker waerde alst doe gehouden werde
 ende meerre : ende willen tot dien eynde alle jaers op Sinte Jacobs
 dach ende op ten kerstmisse dach in allen humen getijden hoechtijt ende
 feest inder selber Kercke ende Clooster houden / gelijcke opten heyl-
 gen Paeschdach / ende voorsz. alle dage inder voorsz. Kercke ten eeu-
 wigen dagen gedurende / buyten den cost vanden voorsz. Ghilde / of
 vanden Ghildebroeders / of Gildesusters / die missen doen vanden
 Ghilden wegen voorsz. ende soe wanneer datter een Ghildebroeder
 of Gildesuster gestorven ende oetlich geworven sal wesen / een ypt
 waert inde voorsz. Kercke daer of doen / tsavonts mit een vigillie van
 drie lessen / ende sinogens mit een singende misse van requiem / ende
 daer toe noch vijf lesende missen van requiem / ende dat tot sulken da-
 gen als die Deken ende Winders inder tijt wesende dat ordineren ende
 begeren sullen. Sullen ook noch daerenboven alle jaers twee groote
 memorien inder voorsz. Kercke ende Clooster doen / en dat tsavonts
 mit een vigillie van negen lessen / en sinogens mit een singende misse /
 ende wit een commendatie na der misse / voorsz. alle die gemeene Ghil-
 debroeders ende alle die Gildesusters diere gestorven sullen wesen /
 ende dat oock op sulke dagen als die Deken ende Winders dat ordi-
 neren ende begeren sullen. Willen ook in alle hume Sermoenen / die
 sy inder selber Kercke ende Clooster doen sullen / bidden voorsz. alle die
 Ghildebroeders ende Gildesusters / beyde levende / ende doode. Be-
 loven mede dat voorsz. Ghilde ende gemeene Ghildebroeders ende
 Gildesusters inder voorsz. Kercke voorsz. Sinte Jacobs outaer heb-
 ben ende behouden sullen vier graven / om daer time te mogen begra-
 ven alle die Ghildebroeders ende Gildesusters diet begeren sullen /

*Ecce hierum
 sum Catho-
 licus & Apo-
 stolicam Pon-
 tificiorum fi-
 dem!*

*Quam di-
 stant ara lu-
 pinis!*

*Christo ab-
 jurato quid
 nisi nomen
 habent?*

*Quantum
 est in rebus
 inane!*

Es. 29. 13.

14.

ende dat byz van allen onkosten / behoudelich dat die doode hant die graven sal doen op doen / ende weder slupten. Dat ook Sinte Jacobs outaer sal blijven in sulken wesen alst tegentwoirdich staet : ende waert datmen dat voorsz. outaer versetten soude / datment als dan setten sal daert die Ghildebroeders ende Ghildesusters begeren sullen geset te hebben. Seggen ook met segel ende byieken verwozben te hebben / dat alle die gemeene Ghildebroeders ende Ghildesusters alijt deel- achrich sijn ende wesen sullen van allen godliken diensten ende deugdelicken wercken die inder heere Orde van al den Cloosteren van Sinte Augustijns Orde het sijn van Broederen ofte Susteren geschen ofte gedaen worden mogen / etc. Descripti ex autographis.

Regenten van S. Jakobs Gasthuys.

Klaes Adriaenszen Verbeek.

Dirk Willemszen Abbas.

Heynrick vanden Hove.

Moeders van het selve Gods-huys

Luduvvy Ians.

Grietjen Willems vander Kamer.

Wohen de deure van S. Jakobs Gasthuys sijn dese weynige regelen in rijm geschreuen.

Sint Jacobs Gasthuys dat es gefundeert
Dooz die arme Belgrons toe boerdeel / en baet /
Een nacht werden sy hier in gelogeert /
En hebben elc een proben soe daer toe staet.

Onser Liebe Vrouwen Gasthuys op Bakense.

Dat Jan van Becksteyne ende Jonghe Symon van Adria-
ken Scipene in Harlem oironden dat voer ont quam Clack
Brensoent soen by opgaff tot enen wijen ryghen by Capel-
meesters totter Capelley begoeff op Bakense. Den regten
asmey

anmen daer in te logieren / ende te legghen een huys mitten / ende liggende
 ende staende by der Capelle voorsz. wijsken die Capelle voorsz. / ende
 Pieter van Overst an die ene sijde / Claes Moenensoey Scrijft Mair-
 tij Scrijft delijnt soen soey an die ander sijde / achterwaert staende an
 Eberij Mairtijnt soey ende an Jan van Overstont velduwer / mit ha-
 ren kinderen mit sulcken waterganck al daer toe behoort / ende die freya-
 ren brieue die daer off sijn dat veltwijsen / ende verlicde alle betael den
 besten penninc mitten / eerste / ende heeft hem totten armen behoef
 voorsz. geboost te varen al men vrie husinghe ende vrie binnen der
 voorsz. van Baerlem velding, it te varen mit vrie ende derling
 vrellingen goet gelt staet in allen sijnre al sijn daer op te huren staen. In
 vionder desen brieue besijgelt met onsen segele in jaer ont Overst daer
 sent die hondert ende vierling op Sinte Valentijn daer. Descripti
 ex autographo.

**Regenten van Onser Lieve Vrouwen Gast-
 Huys, op Zakenes.**

Kornelis Gavenzen.

Barent Ysbrantszen.

Moeders van het selve Gods-huys.

Catharina Steffens.

Zyburg Dirks.

Woor inden Echel van dit Godshuys staen dese letteren:
Sit is Onser Vrouwen Gast-huys.

Dit Vrouwen Gast-huys dat is gefundeerd
 Woor reysende Pelgrims al vrou-
 * Twee nachten werden sij hier in gelogeed
 En hebben bedding / vier / licht / tot haer verschoenen:
 Dus wilt elk met een aelmis u liefd betonen/
 Denkende het sal voer schamele vrouwen sijn.
 Al wat gij hier geest sal u God weder lonen
 In sijn ewige rijck na Schrijfts ontfoulwen sijn.

* Nu maect
 ene nacht.

Matth. 25.

Dier

VVerk-
huys,

Dier is een VVerk-Huys ook/ om dat gedrocht te dwingen/
Die bupten allen hand en dwang moedwillig spyzigen/
En met onsturighepd him oud'ren slechts tot pgh/
Of wijven ook tot last/ of mans tot hert/weer syn.
Dus temmen wy't gespuys/ dus tomen wy de pesten
Van onse Stad/ en staet/ en ons gemeene besten;
Dus snoegen wy den boom die quade vruchten geeft/
Ja buppen selfs de tack die nu syn wasdom heeft.

Het VVerk-Huys is alhier inden jare 1609, ter plaetse van het
Oude Pest-Huys gesticht.

Regenten van het Werk-Huys.

Heynrick Vestens.
Heynrick Marcellis.
Kornelis Ianszen Ham.
Heynrick Gerritszen Pot.
Iakob Vos.

Moeders van't selve Huys.

Elisabet Kornelis.
Maritjen Pieters.
Anna Reyniers.
Iohanna van Deutekom.

Pest-huys. En als ons Here God in onse boose dagen
Om onser sonden wil de Landen komt te plagen
En Steden met de Pest, so is ook tot behoefte
Van huneen Huys gemaakt die God also beproeft.

Het Pesthuys is wel-eer by S. Gangolfs Kerke/nu de Ofse-markt/
gesticht/ alwaer het Werkhuys tegenwoordig staet.
Inden jare 1602, werde S. Magdalenen Klooster aen de Stads-De-
ste daer toe georbonneerd/ ende bereydt.

Regenten van het Pest-Huys.

Gerrit Maertenszen.

Ian

Ian Donker.

Moeders van het selve Gods-Huys.

Alit Gerrits.

Hillegond Kornelis.

Wondt Sicken buyten Stad daer liggen de Leproosen.
Welk Huys de Graef wel eer vereerd heeft en verhoesen
Dat daer de schou sal sijn van alle lazarij
Alc land van Holland dooz/ en Seland ook daer by.

S. Iakobs
Kappelle,
ofte Lepro-
sen Huys
te Sicken
buyten
Haerlem.

S. Iakobs Kapelle ofte Leprosen-Huys
te Sicken buyten Haerlem.

Dit Gods-Huys is op het jaer 1319 bekend in eenen Brieven van Flo-
rense van Wyckhem over eene Gifte van Gerit Haren Arnouts Sone
van Egmunde.

De Proeve van Lazarije tot Haerlem.

Wp Scout / Schepene / ende Raede der stede van Haerlem doen
comen allen luden dat onse liebe ende seer genadige Heer van Holland ge-
set ende gegeven heeft die Proeve vander Lazarije alle sijn Lant van Hol-
lant ende Zelant daer te versoeken baten onse Stede van Haerlem bin-
nen den Ban Adykendam in Sinte Iacops Cappelle, daer de lazeruse lude
mit ter tijt in wonen. In kennisse ende in getuigenisse der waerheyt
soe hebben wi desen brieven bezegelt mit onser stede zegel hier beneden
aen gehangen. In 't jaer ons heren duisent vierhondert ende dertien
des Wydages na Sinte Iacops dach Apostel. Descripti ex autographo.
Daer sijn in 't Leprosen-kantoor ook brieven van de Broederschap-
pen van Haerlem aengaende de ordinantie van dit Gods-Huys van
den jaer mccccxii. op Sinte Pieters dag ad Cathedram; ende mcccc
xvii. des dincdaechs na onser Vrouwen dach annuntiatio: ende ver-
schepde andere gift-brieven/ ende diergelijke schriften meer.

Ook sietmen Proveniers tot dese plaetse lopen/
Die daer hoor eens om geld hun kost en woning kopen.
So is mee achter-aen en goed vertreck gemaakt
Voor die in hun verstand en sinnen sijn geraekt.

Prove-
niers Huys
Dol-Huys

Het Dol-Huys is aenden eenen Gehel getcepend 1564. ende aen-
den anderen 1602.

E f f

Regen-

Regenten van't Reproes-Huys.

Andries vander Horn.
 Pieter Frederickszen Deyman.
 Dirk Herculeszen Schatter.
 Nikolaes van Napels.

Moeders van't selve Huys.

Alit Thomas.
 Anna Pieters.
 Anna Klaes.

S. Pieters-
Huys.

Wat wil ik Sint-Pieters-Huys tot deser ste verhalen?

S. Pieters-Huys is van Pieter Wtenhage / ende Lubbert van
 Peussen / geachte luden / gesticht inden jare 1558.

Wohy de deure van het S. Pieters-Huys staey
 dese verzey met goude letteren.

So wie mijn naem wil weten/
 Sinte Pieters-Huys ben ik geheten.
 Wt rechter minne ende wt charitaten
 Is geweest Pieter Wtenhaeg syn begeren/
 Datmen om guet by hem achtergelaten

* Twalf in
 21115

* Schamel kinderen een ambacht souden leren:
 Want onbedwongen jonckheyd komt selden ter eren. 1560

Regenten van S. Pieters-Huys.

Lukas Sebastiaenszen.
 Iakob Quyrjnszen.

Moeders van't selve Gods-Huys.

Cornelia Ians Hoos.

Neelt.

Neeltjen Klacs Duyft.

Wat in het groot getal der Hofkens gaen herdwalen/
Daer menig dyoetvig hert in hun behoefstigheid
Een woning/ en so wat daer by/ word toegeleyd!

Hofkens;

Het Hofken van Loo, inde Warboete-Susteren-steeg/ is van Spion Van Loo,
van Loo ende Godelt Willems sijne hupsbroutwe inden jare 1489. ge-
sticht: staet tot opzicht der Regenten van S. Elisabeths Gast-huys.

De Kameren van Pieter Wienhage sijn van hem/ ende sijne hupsbrout- Van Pieter
we Lubburich van Heusen/ op de Bakeneszer gracht gesticht inden jare VVichage
1558. ende inde Cecilie-steeg verplaetst an. 1609. behozen tot de op-
sicht van de Regenten van het S. Pieters-huys / van de selve geerijte
lupden op den selven tijd gefondeerd.

De Bakeneszer Kameren sijn gesticht in 't jaer ons Heren dusent bye Bakenes-
hondert vyve ende tnegentich / des maendaghes na Sinte Pieters zer Kam-
dach ad Vincula, by Testament van Dirck van Bakenesse / door Apse- ren.
berij Dircks weduwe van Bakenesse / mit Dircks hant van Bakenesse/
haers zoens/ ende mombaers/ ende Dirck van Bakenesse voorsz. ende
Jan van Bakenesse/ met sekeren opdragt-brief / gepaetseerd voor Jan
vander Lane / ende Waertout van Assenbelf Janszoen / Srepe in
Hartlem. So worden dan van dese sonen Dirck ende Jan gemelde Ka-
meren in verschepte brieven / nu Dircks nu Jans van Bakenesse Ca-
meren geheten / ende de stege/ daer gemelde Kameren in gelegen sijn/
Dircks ofte Jans van Bakenesse ofte ook wel Bakeneszer stege; ende
met-namen in eenen Vrij-brief by Schout/ Burgemeesteren/ Srepe-
nen/ ende Raide der stede van Hartlem / bit Gods-huys verleend opte
eersten dach van Maerte in 't jaer ons Heren dusent/ vier hondert ende
viertich / na den lope (hoofs van Holland: in welken Brief gemelde
Kameren genoemd worden Cameren met hoiren erve geheiten Dirck van
Bakenesse Cameren, liggende ende staende in Dirck van Bakeneszen-stege,
die nu den naem van de VVijde Appelaers-steeg draegt. Descripti ex au-
tographis.

Regenten van Bakeneszer Kameren.

Ian Adriaenssen van Vijanen.

Ourgert Ariszen Akerflood.

Het Hofken van Gracien inde Jakobijne straet is hoor twaelf seha. Het Hofke
mele personen gesticht van Gijbrecht vander Molen / ende Willem van Gracien
Dierx/ inden jare 1554. blijkende upt sekeren opdragt-brief aen de He-
ren Bure

ren Burgemeesteren deser Stede / gepasseerd hoor Johan van Sur-
ren/ ende Johan Gael/ Schepenen in Haerlem.

Regenten van het Hofken van Szatien,

Pieter Wouterszen.

Abraham Korneliszen.

S. Jans en-
de Koenen
Gasthuys.

S. Jans ende Koenen Gast-huys. Dit plegen twee Gasthuysen te we-
sen / Het eene de S. Jans Heren toebehozende / ende het andere het
Weeshuys / staende onder de selve Regenten: na den dood van den
laetsten Commandeur Jhnse tot eengemaakt inden jare 1626. om de
vermeerderinge ende aenwas van de Wesen / die de plaetze van het
Koenen Gasthuys wel hooglijk van doen hadden. De tijd der stich-
tinge van S. Jans Gasthuys is onbekend. Het Koenen Gasthuys
is gesondeerd van Coene van Oosterwijk Willem Cusers soon inden
jare 1394. woondaechs na Sinte Cyburtius dach.

Regenten van S. Jans ende Koenen Gasthuys.

Hans van Loon.

Abraham de Vos.

S. Maertens
ofte Brou-
wers Hof-
ken.

S. Maertens, ofte Brouwers Hofken, inde Korte Gasthuys-sraet te-
gen-ober het Werkhuys / is hoor aen Brouwers-dienstaegden
gesticht den 16. August. 1472. van Jakob Buggen Koppers/ ende Ca-
tharina sijne Suster. Het is den 23. Octob. 1576. in die groote Haer-
lemsche verwoesting mede afgebrand: ende den 9. Jul. 1586. door
dese nagenoemde Brouwers wederom opgetimmerd/ Jan Aelberts-
zen Van/ Matthijs Floziszen/ Matthijs Aelbertzen Van/ Parent
Wiggertzen Houfvan/ Klaes Laurenszen Villegom/ de Weduwe
van Romeyn Langedul/ Pieter Von/ Klaes Aelbertzen Doocht/
Frans Wilaenszen Kies/ Gerhyant Korneliszen Burs.

Het Hofke
van Klaes
van Houf-
zen.

Het Hofken van Klaes van Heufzen, Oud-Burgemeester / is inden
jare 1538. gesticht inde Barboete Susteren-steeg.

Van Pieter
Deyman.

Het Hofken van Pieter Frederickszen Deyman, inde Barboete Su-
steren steeg/ is inden jare 1565. gemaakt.

Jakob Ia-
kobszen,
ende Kor-
nelis VVy.

Het Hofken van Margriete Klaes Lorzen dochter, op 't Groot Dep-
lig Land/ is an. 1585. gesondeerd.

Frans Lo-
aen.

De Kameren van Jakob Jakobszen, ende Kornelis VVy, inde Minne-
broeders steeg.

den jare

Het Hofken van Franz Klaeszen Loenen, inde Witte Heren steeg/ is
van hem in syn overlyden besproken: stierf den 24. Octob. 1605. In
den jare 1606. werde albaer van Cornelius Schonius/ Beettoor der
Grooten

Groote Stads-schule / de plaetse gekocht / ende voort elf arme vrouwen bereydt. Inde Wey des jaers 1607. werdender de eerste vrouwen ingeseld. In den jare 1609. heeft iacobus Zaffius aldaer ook vyf kameren laten stichten.

iacobus
Zaffius.

Het Hofken van Mr. Pieter, bescijden het Allockhuys.

Mr. Pieter
Gysbrecht
te Nefze.

Het Hofken van Gysbrecht te Nefze, inde Pauwe Appelaers steeg.

Trijn Ians.

Het Hofken van Guerte Borrits, inde Pauwe Appelaers steeg / is an. 1610. gesticht.

Franz Vellerman,

Het Hofken van Trijn Ians, inde Lange Weerstraet.

Lijtber
Harmans.

De Kameren van Franz Klaefzen Vellerman, inde Schachelsstraet.

Komens
Hofken,

De Kameren van Lijtber Harmans, inde Molensteeg / op Melbert

Gerritszen Fynebuphs Hofken.

Het Hofken van de Komens, inde Witte-heren-steeg / is inden jare 1613. gesondeerd.

Diakenen.

Behalven dat ook noch aen onser Kerken Leden
De Kerk-aelmoeffenijs hun troost en hulp besteden.

Diakenen Van de Armen der Gemeynthe.

Pieter Kluyskens.
Dirk Ianszen de Lange.
Pieter Reijerszen.
Klaes Ariszen Gravvert.
Floris Pieterszen.
Kornelis Laurenszen.
Dirk Verschuyt.
Roelof Smit.
Hans Heynrickszen.
Franzoys Tierens.
Abraham van Oost.
Pieter Molijn.

Boekhouwer, ende Bedienaer der Paszanten.

Heynrick Stoffelszen.

Diakenen Van de Fransche Kerke.

Abraham Denisc.

Jaques Bouchault.

Nicolas des Champs.

Schael-
Vaders.En dat mee pder een / de rest boozds altermael /
So wie behoefstig is / versorgd word van de Schael.

Thesaurier.

Mr. Franzoys Valk, *Rechts geleerde.*

Aelmoesseniers vande Gemeyne Armen.

Frederick de Koning.

Hans Gerrits.

Pieter Iakobszen Ruychaver.

Andries Hofman.

Ian Franzen Goch.

Lot Vogel.

Kornelis Adams.

Kornelis Ianszen vander Tin.

Kornelis Abrahams.

Symon Heynrickszen vander Winde.

Guillaume de Witte.

Ian van Radingen.

Ordonnan-
tietegens
de Bede-
laers, den
20. Apr.
1627.Dat nu de Bedelaers, en lopers / leuige sielen /
Der rechter armen bzoed niet roben / noch vernielen /En onse Stad niet graeu en niet onnutte liën
Van elders niet en kriel / daer in is mee versien.Gelijc de armen hier wel worden ga-geflaghen /
Die sich in hun beroep getrou en blytig dragen /
So moet de milde hand de leuighedy ook niet doen /
Een pder moet in 't sijn in onse Stad wat doen.Besorgers
van't Korē
der armē;
en opsen-
ders vande
BackerijenOok sijnder die alhier der Armen Koren kopen,
En na dat dan de markt van 't graeu sal willen lopen /
Daer na so word het Brood ook op en af geset /
En of 't gewichtig sij daer op word mee gelet.

Besozgers ende Opfienders van den Koozne,
ende Backerije.

Ioachim Specht.
Iakob Heymanszen.

2500d-Weegers.

Dirk Steffenszen Rijken.
Kornelis Gerbrantszen Borst.
Dominicus van Lijnhoven.
Nikolaes Zuyker, de lange.

Sieven-tijd des Jaers 1623.

De Fransche Garst werde dit jaer tot Amsterdam vercocht 124

g. guld.

De Wout 115. g. guld.

De Rogge den 17. Octob. 150. g. guld.

Den 25. Octob. 153. g. guld.

Den 30. Octob. 155. g. guld.

Den 21. Novemb. 180. g. guld.

Den 23. Novemb. 185. g. guld.

Den 25. Novemb. 200. g. guld.

Den Brood van 12. pond golde 14. stupbers/8. penningen.

En Hupfman van Kastrickom den 27. Novemb. alhier te Haerlem
de Krup- pooze inrijdende vercocht de sack Carwe hooz 12. Kar.
Guld. so hy die loofde.

Den 25. Novemb. werde hy de Heren Burgemeesteren alhier ver-
boden / geene eetbaere waren upt de Stad te voeren: ende ook geene
schepe te laten pazerē die enige eetbaere waren van krozen in hadden.

Den 26. dito werde geboden / dat geen Brouwer ofte Woutmaker
enige Fransche Garste soude begieten / ofte enige Carwe herbrou-
wen / tot nader tjdninge van Oosten.

En dat wydooz 't gebuyk der Etelijke VVaren,
Noedanig datze sijn / niet qualijk mogen baren /
En niemand hier en sijn bedrogen / of gequeld /
So is hier goede heur en toeficht ook gesteld.

Toesieders
op de Eer-
baere VVa-
ren,

Toes-

(Toesienders op de Zetbaere Waren.

Iakob vander Beet.

Valk Ylbrantszen.

Ian Pieterszen.

Lambert Ianszen.

* Vermaerde
Vetgevers
uyt Grieken-
land.

Stond nu * Lpcurgus op/ hy sou sich om de wetten
En tucht van onse Stad verwond'ren en ontzetten:
De wijze * Solon mee daer Griekenland van waegt/
Hoe datmen hier van all'e so goede sorze draegt.

Religie
ofte Gods-
dienst.
Heyden-
dom.
Pausdom.

Du staet mij noch het stuck van onsen Gods-dienst open/
En daer en kan ik ook niet lichtlijc overloopen;
So mag ik ewenwel niet al te breed hier gaen:
En wil dan 't Heydendom aenbavklijc overstaen.
Als hier nu 't Heydendom een eynde heeft genomen/
So is de duyternis des Pausdoms ingekomen:
So sijn ons Vaders eerst door 't Heydendom verhoert/
Da door d'afgodery des Pausdoms weer gestoert.

SinteVVil-
leboort
komt met
sijne met-
gezellen in
Nederland

De Kleyne Kronijk van Holland. In den jare ses honderd ende tues-
gentig quam Sint VVilleboort met elf heylic geleerde mannen uyt En-
geland, gebozen van die Pederfassen/ oft Engelsche Wiesen/ die uyt
Wiesland gekomen waren/ ende dat Land Byzantien/ dat nu Enge-
land is/ gewonnen hadden/ ende woerden selver Koningen: dese Wille-
boort met sijnen gesellen quam geladen/ ende seplden aen dat Kasteel
Wiltenburg leggende op den Rijn/ datmen nu Vtrechtheet/ daer Ko-
ning Rabbout van Wiesland doen ter tijd op woonde/ ende waren al
ongelovtge menschen.

Dese VVilleboort woerd gemeynlijc de boornaemste stichter van de
Christenhepd inde Pederlanden geroemd ende gehouden. Anders so
spraken de Hollandse Kronijken, so de groote, als de kleyne, eerst van
S. Kunibert, Hertbischop van Keulen in den jare 642.

Holl. Kron. Divis. II. Kap. xxxiv. van S. VVilfridus an. 677. Holl.
Kron. Divis. III. Kap. II. van S. Switbert an. 678. de Kleyne Kron.
ende eyndelijc van S. VVilleboort, ende sijne metgezellen/ alle goet-
willige mannen/ van den welken dese de princypaelste sijn geweest/
te weten: Swigbertus, VVillebaldus, Abt Lebuinus, VVinebaldus, twee
Ewalden, Pzesters/ VVerenfridus, Marcellinus, Accha, VVigbertus,
ook Pzesters/ ende Adelbertus, Leijst/ des Koningsoon van Depzen
in Engeland/ in den jare 690. Holl. Kron. Divis. III. Kap. IV. Adel-
bertus

bertus heeft bysonder den Kenemers gepredickt. Ibid. Kap. xi i i.
Beda Lib. 3. Cap. 19. *Spreekt ook van andere Leraers in Neder-
land, als Furcus, Foilanus, Vldanus, Eloquius, Etto, Adalgisus, V Vafnon,
Mombolus, ende andere. An. 654.*

Van de twee boven-genoemde Ewalden moet ik dit noch seggen/
dat de eene de V Vitte, ende de andere de Swarte inde Monniksche Hi-
storien wordt geheten. Sigebertus ad annum 623. Eualdus albus, & Eu-
aldus niger, Presbyteri, venientes ab Anglia, martyrisantur in Galliâ, &
iussu Pipini sepeliuntur in Agrippinensi Colonia. Iemand en soude niet
sonder billijke oorzaak mogen denken/ dat hier byj wat van den wit-
ten ende swarten (als men in 't Spreekwoord seyd) onderloopt. Want
dit is ook in dese sake bedenckelijck/ dat de Kleyne Holl. Kron. schryft/
dat Willeboort met elf mannen in Nederland is gekomen. Quanzups
twaelf nentwae Apostelen! Sigebertus seyd van twaelf benessens Wille-
boort. De Groote Kron. van Holl. schijnt een meerder getal te kennen
te geben/ om dat sy getuygd dat elf de principaelste ofte boornaemste
waren. Doch wy en willen dit so nau niet siftten. Maec. de levens van
heel verlichte Santen/ ende andere Historikens schijnen verlijds
niet anders te wesen dan opgewoppene leugens van ledige Monnic-
ken/ die 's jawoord heyl hebbende/ inde dickste dupstermis/ ende kragt
der bedriegerij/ al deden/ ende boozgaven/ wat sy wilben/ ja dachten/
ende boozdoonden/ om de eenboudige luyden/ ende de vrote herteliken/
dooz vernemende afgodlike myzakeliken/ in blinde gehoozsaemheyd/
ende bygelobe te houden.

Hoe nu S. Willeboort met de synen Holland en andere Landschappen
van het Heydendom tot het Christendom bekeerd, ofte/ om beter te seggē/
tot het Pausdom/ van de eenē Afgod tot den anderē overgeset hebbe, be-
siet daer van de Holl. Kron. Divis. 111. van het 14. Kap. tot het xv. toe/
alwaer gy ook veel schoone *leugen- myzakelen sult konnē lesen/ gelijk
dan ook wel booznamelijck in hanne gulde Legenden/ waer toe de Au-
teur albaer den Leser mede wijst.

Paulus Merula in sijn Tijd-Tresoor verhaelt genoegzaam het selfde
uyt de Holl. Kron. ende Marcellinus in vita Suintberti, Sigebertus, Beda,
Io. Beka initio, Albinus Flaccus apud Surium v 11. Novemb. ende Pet.
Metstus in Catalogo Episcop.

Dit seyd van 't Monnick-boek/ kan *Leysche Jan geschreben/
En die met hem ook sijn van eenen geest gedreven.

Maec. 't Christendom staet hier op eenen and'ren voet/
En is van geenē Paep noch Monnick uytgehoed.

Her Hollands Christendom is ouder als de Papen,
Gods Berke boerd alhier geen afgod tot een wapen:

Als 't Christendom hier lang dooz krigen was verstoord/
So quam het Pausdom eerst met synen V Villeboort.

Holland
voord van
het Heydē-
dom tothet
Pausdom
overge-
voerd.

* Mentiri
vanis quam
proprium est
Monachus!

* Iohannes de
Leydis, Car-
melita Har-
lemensis, de
quo pag. 100
Magnus nu-
gator quod
pater indis-
sin!

Ja waer het also vzeend/ ook selver te gevoelen/
 Wat al de Papen ook daer tegens mogen woelen/
 Dat dese Willeboort alhier in Nederland
 Den Afgod niet en heeft in Godes Kerk geplant:
 Pipijn, die V Willeboort de hand seer heeft geboden/
 Die diende met sijn volk noch geene Roomsche Goden/
 Sijn saed ook lang na hem: ja Karel, waerlijck Groot,
 Was daer een vijand van noch lang na Pipijns dood.

*Psal. 72. 65
 87. Esa. 66.
 Rom. 10. 13
 ende 15. 9.
 10. 11. 12.*

Zeslijs dat de Evangelische Lere inde Nederlanden
 gepredickt is hoorde in ofte kortz na de tijden der Apo-
 stelen, seel honderd jaeren hoor de komste van Willeboort,
 ende anderen: ende dat daerom het Christendom
 hier te lande ouder is dan het paus dom, dat
 eerst seel eencken daer na het Christendom
 alhier verduysterd, verdorven, ende ver-
 nietigd heeft.

Irenaeus.

Irenaeus Bishop van Lions in Frankrijk/ ontrent het jaer onse He-
 ren 170. lib. 1. adv. Hær. Valent. Cap. 3. schrijft aldus: Et neque hæ quæ
 in Germaniâ sunt fundatæ Ecclesiæ aliter credunt, aut aliter tradunt, neque
 hæ quæ in Hiberis, neque hæ quæ in Celtis, neque hæ quæ in Oriente, neque
 hæ quæ in Agypto, neque hæ quæ in Libyâ, neque hæ quæ in medio mun-
 di sunt constitutæ.

De Kerken ook die in Duytschland geplant sijn en geloven nochte
 en leren anders niet/ nochte die in Spanjen/ nochte die in Celen/
 nochte die in Oosten/ nochte die in Egypten/ nochte die in Lybten/
 nochte die in het midden vande wereld sijn gelegen.

Radien de naem der Celen so breeid zomtijds genomen word/ dat de
 selve bejde de Duytschen en Françoys begriipt/ doorden sijn/ Maer/
 ende Wael etc. van malhanderen onderscheppen/ so willen wy de selve
 alhier liever van de Françoysen, dan van de Duytschen/ versien heb-
 ben/ niet alleen om dat sulck mede wel gebruyklijck was/ maer ook in-
 sonderhep/ om dat de Germani ofte Duytschen alrede onderscheppen
 van andere volken/ ende van dese Celen/ genoemd waren/ ende ook
 om dat Irenaeus in sijn boozreden bekend/ dat hy onder de Celen woon-
 de: so dat het seker is/ dat hier dese Celen Françoysen sijn. Nu onder-
 hen waren de Nederlanders van-ouds mede begrepen/ die een gedeelte
 van Frankrijk plegen te wesen/ op den name van Belgen, als opt Iuli-
 us Cæsar, in sijne Commentariis de Bello Gallico, ende Cornelius Tacitus
 Hist. Lib. 1v. bekend is/ noemende Tacitus wytschickelijck onse Canine-
 fares,

*Vid. de Cel-
 en Beatus
 Rhenanus
 Lib. 1. Rer.
 Germ. Iodo-
 cum Villichi-
 us ad Corn.
 Tacit. Had.
 Iun. Bat.
 Cap. XXII.
 & alij.*

fates, dat is Kenemers, Batavosq; dat is Hollanders, Galliarum Portionem, een gedeelte van Frankrijk. Met wat reden dan konnen wy alhier uytge Noten worden?

Tertullianus, die geleefd heeft ontrent het jaer 200. seyd mede aldus: Tertullianus. *Geculorum varietates, & Maurorum inculti fines, & Hispaniarum omnes termini, & Galliarum diversae nationes, & Britannorum inaccessa Romanis loca, Christo vero subdita, & Sarmatarum, & Dacorum, & Germanorum, & Scytharum, & abditarum multarum gentium, & provinciarum, & insularum multarum, nobis ignotarum, & quae numerare minus possumus, in quibus omnibus locis Christi nomen, qui jam venit, regnat.*

De verschepte inwoonders van Getulien / die woeste eynden van Mauritanen / alle de landpalen van Spanjen / verschepte volkeren van Frankrijk / ende plaetzen van Britanien / daer de Romeynen niet gekomen en sijn / sijn den waren Christus onderworpen / die van Sarmaten / Dacien / Duytschland, Scythjen / ende veele verstekten volkeren / Provincien / ende Eplanden / die ons onbekend sijn / ende die wy niet en konnen opstellen / in welke plaetzen alle de name van Christus / die nu gekomen is / heerscht.

Die sal nu onder die verschepte volkeren van Frankrijk en Duytschland de Nederlanden niet mede begriypen moeten / die doe ter tijd so vloek / ende by de Romeynen bekend ende vermaerd waren? *De quo fuit Tacitus.*

Hieronymus, die in't jaer onses Heren 331. geboren ende 422. gestorven is / tusschen ook het selve aen Euagrijus met dese woorden: Galliae, Britanniae, Africa, Persis, Oriens India, & omnes barbarae nationes unum Christum adorant, unam observant regulam veritatis. *Hieronymus.*

Frankrijk, Engeland / Africa / Persen / Oost-Indien / ende alle woeste ende breeemde volkeren hebben eenen Christus aen / ende onderhouden eenen regel der waerheyt.

De selve Hieronymus sklagen de over den droefhigen staet der Kerken by sijnen tijd in sijnen Brief ad Gerontiam viduam de Monogamia, seyd / dat onallike wyede Natien / Quaden / Wandelen / Sarmaten / Alannen / Gepeden / Perulen / Saren / Bourgonsens / Alemannen / ende Hunnen / heel Frankrijk hadden ingenomen / ende al het land tuschen de Rhyen ende de Pyreneesche Bergen / alle het land tuschen den Rijn ende de See Oceanus bedorven / en verwoest / de edele Stad van Mentz ingenomen / ende verniet / veel duysenden inde Kerke albaer seer deerslyk vermoord / de Stad van Worms na eene lange belegeringe verduerft / de seer magtige Stad van Reims, Amiens, Arreche, ende Tournay, d'uytsterste van de wereld / Dornick, Spiers, Straesborg in Hoogduytschland verhoert / heel Aquitanien, Guascognien, Lions, ende Narbonne, uytgenomē wepnige stedē / allegader bedorven / en geplonderd.

Theodoretus de Curat. Graec. Aet. Lib. 9. De * Vischers ende Tollenaers / ende die * Lederfnyder / hebben allen volken het Evangelium verkondigd / ende sy en hebben niet alleen de Romeynen / ende die * Apostelen, *Theodoretus. * Paulus.*

onder 'tkoomsche Aigt leven bekeerd/ maer ook selfs de Scythien/ Sauromaten/ Indiaenen/ Moozen/ Perzen/ Beres/ Hyrcanen/ Bactriaenen/ Britanners/ Cymbzen/ ende Duytschen, ende om met een woord te seggen alle zoorten van menschen/ en alle natien hebben sy tot de wetten van Christus gebracht. Theod. sterft ontrent het jaer 450.

Hilarius.

So veel seggen ook Clemens, Salvarius, in Lib. de Provid. ende andere. Maer Hilarius, Bischop van Poitiers in Frankrijk/ die in 't jaer onses Heren 371. is gestorven / spreekt hier van wel alder klaerst ende over bloedigst / de synodus Fidei Catholicae contra Arianos & praevaricatores Arianis acquiescentes, mox initio. Dominis, inquit, & beatissimis fratribus & coepiscopis Provinciae Germanicae primae, & Germanicae secundae, & primae Belgicae, & Belgicae secundae, & Provinciae Aquitanicae, & Provinciae Novempopulanae & ex Narbonensi plebibus & Clericis Tolosanis, & Provinciae Britannicarum Episcopis, Hilarius servus Iesu Christi in Deo & Domino nostro aeternam salutem.

Hilarius, een Dienaar van Jesus Christus/ wenscht den Heren ende Christelijken Broederen/ ende mede- Bischoppen, den Bischoppen van de Provinsie van het eerste ende tweede Duytschland, ende van het eerste ende tweede Belgium, &c. in God ende onsen Here eeuwige saligheyd.

Wat hander in desen naechter ende dupdelijker gesepd worden?

Harigerus, Abbas Lobienensis, qui claruit sub Imperat. Ottone 111. ad An. 990. in Gestis Pontificum Tugngensium, *Trajectensium, & Leodicensium, verhaelt Cap. v. dat Eucharius, Valerius, ende Maternus, discipulen des H. Apostels Petrus, van hem na de V Vesterse Landen sijn gesonden/ ende dat sy met hem dzien te Trier sijn aengekomen/ ende in heele steden ende dorpen het Euangelie gepredikt hebben tot Keulen op den Rijn, ende Tugngen toe/ by Maestricht ende Ludich gelegen. Vermeld ook daer by in 't lange de lijst der Bischoppen van Tugngen/ die Agidius aureae vallis monachus, Harigeri Scholastes, voorts achter volgd: gelijk ook de Oude Kronijk van Keulen/ gedrukt inden jaer 1499. van haere Bischoppen doet ontrent het jaer ons Heren xlv. Pol. lv. b. ende volgens.

De Kerkelijke Histori-schrijvers getuigen in de dat Athanasius van den Keijser Constantinus na Trier in ballingschap is versonden geweest inden jaer 386. welke Athanasius selfs in Epist. ad solitariam vitam agentes, geluw maakt van Paulinus, Bischop van Trier, welke Stad Trier Galliarum Metropolis, dat is/ de Hoofdstad van Vrankrijk van hem word geheten: gelijk ook Keulen Metropolis Galliae Superioris, de Hoofdstad van Hoog-Vrankrijk, van hem genoemd word Apolog. 2. So schrijft ook Hieronymus Lib. 2. contra Iovinianum, dat hy te Trier geweest is/ ende met Rufinus, Bonosus, ende Florentius de Katechistate aldaer bygewoond heeft. Wyt welke Schole eene verklaringe op het Symbolum Apostolorum is in 't licht gegeven/ op den naem van Cyprianus uytgaende/ maer van Rufinus bearbeyd, Ook heeft Hieronymus van

vid. Beat.
Rhen. in
Lib. Rev.
Germ. &
Had. Iun.
Bak. Cap. IV
+ De Abdij
van Lobes
geleget op de
Falen van
Hennegouwe,
ende Luyk.
* Maestricht
Socrates
Lib. 1. Cap.
22. 23.
Theodon.
Lib. 1. Cap.
31.
Sozomenus
Lib. 2.
Cap. 27.
Hieronymus
Lib. 2.
contra Iovinianum.
Mart.
Chemin.
Exam. Des
eres. Conc.
Trid. Part.
III. de Ca
lib. Sacerd.

andaer aen twee Duytsche Leraers Sunnio ende Fridelus geschreben: gelijck oock Hilarius heeft gedaen aen de Bischoppen van het eerste ende tweede Duytschland, ende met namen aen Victor, Bischop der Stad VVorms, upt oorsake van Euphrates van Keulen/tot de Ketterge van Arius verhallen.

So seggen oock Bilibald, Pirkheym, in Descript. Germ. & Beatus Rhen. Rer. Germ. Lib. 3. dat de palen van Trier sich eertijds wijd hebben uptgepreyd/so dat het geheel Galliam Secundam ofte tweede Vrankrijk onder sich gehad heeft/ ende also mede Belgium. Waerom oock Pompon. Mela. de Situ Orb. Lib. 3. Cap. 2. de Belgen noemt Trevi-
 rum clarissimos, de vermaerdste van Trier, ende Ammianus Marcellinus die van Trier Belgarum fortissimos, de hoochste der Belgen.

Hebben die van Trier dan het Evangelium so lang gehad/ ende sijn de Belgen onder Trier begrepen/ sulke kloeke ende hermaerde volkeren/ hoe sullen wy konnengeloven dat sy het Evangelium niet en souden gehad hebben!

Ook word in Harigero, Annotatione Aegidij ad Cap. xxiv. gewag gemaakt van het Concilium van Keulen aen den Rijn, inden jaer 146. over de Ariaensche Ketterge/ ende afsettinge van Euphrates/ Aertsbischop van Keulen/gehouden/ cui subscripserunt Iulius Papa, & omnes Italiae, Galliae, & Germaniae Episcopi, cum confidissent Episcopi in Agrippinensi Civitate, Maximinus Trevirorum, Servatius Tungrorum, Valentinus ab Arelato, Donatianus Cabilonorum, Severinus Senonum, Optatianus Tricastium, Iesius Nemetensium, Victor Vangionum, Valerius Antistodorensum, Simplicius Augustodunensium, Amandus Argentonensium, Iustinianus Rauracorum, Eulogius Ambianensium, Dyoscolus Remorum, consentientibus & mandantibus Martino Episcopo Moguntiacensium, Victore Mediomatricorum, Desiderio Lingonensi, Pancratio Visontium, Santino Articulavorum vel Viridunensium, Victorino Pariscorum, Superiore Nerviorum, Mercurio Suesionum, Diapeto Aurelianorum, Eusebio Rotomagensium.

Hier by komt dat Clodoveus 1. de v. Koning van Frankrijk/ inden jaer 499. tot het Christendom bekeerd/ ende van den Bischop Remigius gedoopt sijnde/ met eenen sonderlingen pber getracht heeft de Christelijke Religie so in sijn land ende gebied/als daer ontrent/in aller magt hoord te setten/ ende upt te preyden.

Hebben dan de Nederlanders het licht der waerheyt so allerwegen in alle byliggende ende aangrenzende landen rondom sich gehad/ wie sal konnent oeffaen/ dat sy in duyfsterisje sijn blijven sitten/ ende dat hun dat licht mede niet en is gescheenen?

Seyd dat oock niet veel/ dat de Keysler Constantius Chlorus, ontrent het jaer 303. een bynd der Christenen/ iaselfs een Christen/ hebben de die Christelijke Helena upt Engeland tot eene huyshoutwe; ende daer na oock sijn sone Constantinus Magnus, in Baravien tegens de Fran-

Bilibaldus
Pirkheimerus.
Beatus Rhenanus.
Pomponius Mela.
Ammianus Marcellinus.

Concilium van Keulen

Clodoveus.
Hincmarus in vita S. Remigij.
Constantius Chlorus ende Constantinus Magnus.
Eusebius Panegyri, ad Const. Chl.
O. alij Panegyrista.

vid. & Ba-
ronius, &
Ianus Doufa
in Bar.
Heda.

ken/ die die landschap meynen af te loyen/ oorlogge geboerd/ ende hen
bedwongen hebben? Souden wy dan niet geloven/ dat sy de Christe-
lijke Gelighe albaer met enen naer vermogen geboerd hebben?

Het getuygenisse van Heda staet in desen ook wel sonderling te be-
merken/ dewelke seyd/ dat Dagobertus 1. Koning van Frankryck/
sone van Clotarius 11. ende nebe van Chilperick/ die ontrent het jaer
577. ofte als andere willen 631. tot de kroone is gekomen/ de lere/ die
hier te vozen al gesajd ende geplant was geweest/ nader gesierkt en
bevestigd heeft. Sijn eyge woorden luyden aldus: Cujus providentiâ
Christiana fides, apud Trajectum ANTEA seminata, firmitus stabilita est,
ubi idem Rex [sicuti testatur S. Marcellinus in vitâ S. Suiberti Episcopi]
construi fecit Ecclesiam in honorem Divi Thomæ, vel secundum alios
Thomæ & Martini, quam Barbari & Frisij successu temporis solo aquarunt.
Ita ut clarè intelligatur, Christianam fidem in his regionibus, & præcipuè
Trajecti, incepisse vigere à tempore quo Reges Francorum eam susceperunt,
longè ante adventum Suiberti, aut VVillebrordi. Nam Episcopi Coloni-
enses ab antiquo vindicare volebant Iurisdictionem Ecclesiæ Trajectensis,
quæ etiam ante tempora Dagoberti fuit Episcopalis, habens villas, & pos-
sessiones, à Clotario patre ejus, ac Theodeberto, regibus, bonis & privilegi-
is dotata, sed irruentibus Barbaris iterum extincta, & successivè refuscita-
ta. Door deses [Dagobertus] voozsenighepde is het Christen-gelove,
dat te voren t' Vtrecht al gesajd was/ sterker bevestigd/ allwaer de selve
Koning [gelijk S. Marcellus getuygd in't leven vanden Bishop S.
Suibertus] eene kerke herft doen stichten ter eren vanden H. Apostel
Thomas/ ofte als andere willen ter eren van Thomas ende Marti-
nus/ de welcke de Barbaren ende Driessen met der tyd ter aerden ge-
necht hebben. So dat klaerlyk kan verstaen worden/ dat het Christen-
gelove in dese landen/ ende insonderhep t' Vtrecht heeft beginnen te
bloeyen van dien tyd af dat de Francke Koningen haer aengenen
hebben/ lang voor de komste van Swibert, ofte VVilleboort. Want
de Bishoppen van Keulen hebben van ouds de jurisdictie van de Ker-
ke van Vtrecht aen sich willen trecken/ de welke ook voor den tyd van
Dagobertus een Bildom is geweest/ hebbende landen ende goederen/
sijnde van Clotarius/ synen vader/ ende Theodebertus/ Koningen/
met inkomen ende privilegien begift/ maer is door den overval der
Barbaren verwoest, ende allengskens wederom opgerecht.

Holland-
sche Kro-
nijken.
Heda Lib. 5.
Cap. 12 an-
696.
Theodfri-
dus M. S.
in vitâ S.
VVillebrordi.

Dit is ook ten dele/ dat boven op de Holl. Kronijken aengetogen
ende bewesen is/ namelijck/ dat de Christelijke Lere in dese landen van
Kunibert, ende anderen/ vooz VVilleboort gepredikt is. Maer Heda
maekter byj wat meer af insijre aengetogene getuygenisse/ als hy
seyd/ gelijk wy gehoord hebben/ dat het Christen-gelove in dese landen
lang vooz Dagoberts tijden/ onder welken Kunibert/ Bishop
van Keulen/ geleefd heeft/ geplant ende geboud is geweest. So dat wy
ook klaerlyk kunnen merken/ dat de Daepsche Schryvers selfs in de-
se sake

se sake verward/ onseker/ ende niet eens en sijn. Is ook de Kerke van Vrecht een Bisdom, met landen ende goederen verrijkt/ lang boozda- geboorts tijden al getweest/ als Heda getuygd: welck Bisdom Pipijn V Villeboort na sal geschonken hebben/ die 't Klooster van Epternaken tusschen Crier ende Lutzenburg ook sal gesondeerd hebben: wie en siet dan niet/ datter al byz wat meer kerken te bozen moeten getweest sijn naer der Bisdommen ende Kloosteren stand/ ende gelegenhepd/ dat dan tijd heeft moeten hebben/ ende door anderen booz de komste van Willeboort heeft moeten geschieden?

Besluyt daerom/ alles wel ingesien/ ende overwogen/ met goeden grond/ ende vaste reden/ dat de Nederlanden sijn Christendom van de seken bergen van Romem niet ontfangen en hebben/ maer van de Apostelen selfs/ ofte Apostolische mannen/ ende dat daerom de roep ende roem der Papisten hier te lande onwaerachtig ende ydel is/ wanneer sy met een gemeen held-gescheit geboelen ende byjben/ dat Willeboort de Christelike Religie alhier in Holland eerst soude gebracht ende gepredikt hebben: ende dat daerom de byberinge ende klakeringe van de Roomsche Patres Heriberdus Rosweyds, ende Richardus Ver-

Besluyt dat de roepen roem der Papisten van V Villeboort in desen ydel ende onvvaerachtig is.

Apoc. 17-9.

Reganus in hunne Nederland sche Kerkelijke Historie, ende Antiquyten, nietig/ ende heufelachtig is/ die die Heren naer hunne gewoonlijke Jesuwijtsche vermetelhepd daer op bouwen/ wanneer sy in schimp en roet hoog inoekende/ als groot sprekers/ stout/ ende onbeschaemd boozgeben/ dat die van de waere Christelike Gereformeerde Religie hier te lande by de lere van Willeboort hadden moeten blyven/ ofte nu noch tot de selve wederkeren: daer sy selver sich aen de lere des Heren Jesus Christus ende sijner 12. Apostelen hadden moeten houden/ ofte sich nu wederom daer toe geben/ met afstand van hunne Roomsche Antichristische leugenem/ ende lasteren/ waermede sy de arme luyden so ellendig van God ende sijn 12. Woord verhoeren. Want (lievel) is het Christen-gelobe op Willeboort ofte op den Sone Gods gegrondt/ Ontfangen wy de Religie van God/ ofte van de menschen?

Sijn ook de anderen altemael boozds maer een hoop kinderen geweest/ Et numerus tantum, & fruges consumere nati, daer de Hollandsche Kronijk ende Beda mede van getuygen/ die alhier met Willeboort/ ja ook lang booz hem gearbejd ende gepredikt hebben/ dat men Willeboort alleen hier van de ere geeft? Ik weet wel/ wat sy hier op seggen sullen/ te weten/ dat die andere booz hem dit werk upt sich selven ende op hun eygen houten sonder wettelijke beroupinge ende besendinge hebben aengevangen: maer Willeboort is te Romem by sijne Verplighepd getrocken/ ende heeft van daer den 12. Geest in sijne moutwe booz sich ende sijne nieuwe Apostelen mede gebracht/ na dat sy aldaer van den lieben Stadhouder des Heren/ ende Ravoiger van den 12. Apostel Petrus/ her sichtbaer Hoofd der Kerke/ den Paus Sergius/ magt en autochtepd daer toe hadde ontfangen/ ende als een nieuwe Sinte Pie-

ter over dese nieuwe Apostelen was gesteld/ ende verheben: ende dat heeft dan so sijn goed beschepd ook. Want seggen die Patres, hoe sullen sy prediken, ist dat sy niet gelonden en sijn? Waer upt afte nemen is/ dat die andere Hepligen gelopen hebben eer dat sy gesonden waren/ en dat sy daerom wel degelijke sijne Priesters sijn geweest: hoewel noch tans hunne goede intentie ende puer dat alles wederom seer lichtelijk goeden richthug kan makē. So seggē ook de Pauwelijke Schrijvers/ dat het niet wel eer gaen en wilde/ voor dat de adem van sijne Heplighepd daer over ging/ ende dat de besendinge ende H. Geest van Rome quam. Maer hadden die Leraers ende Bischoppen te vozen dan geene wet- telijke besendinge/ nochte beroepingē? Moegē ook Kerke ende Bischop- pen geene Bischoppen upstenden om het Euangelium te prediken? Dit sijn (voorwaer!) sottē ende belachelijke dingen! Wat ik nu niet en spreke van die vermeende Hierarchie ofte oppermagt/ ende verwaen- den tytel van algemeynen Bischop/ dien die Roomsche Kaiphas sich tegens de ere des Heren Jesus Christus/ ende tegens Gods H. Woord ende ordinantie lasterlijch vermeet/ ende aenmoemt/ dien Bont- factius 111. van den Moordenaer Phokas ontfangen heeft/ tegens de hooge woorden ende tegen-strevinge van sijnen voorlaet Gregorius.

Epist. L. 4. Wy willen ondertuschen dit gaerne alhier bekend staen dat Wille-
Epist. 76. boort met de sijnen/ onder de vleugelen/ ende bescherminge van Wyjn/
78. 80. 83. Hertog van Austrasien/ ende Hofineester van Frankrijck/ na dat sy de
L. 6. Wyfesen dooz oozlogē bedwongen/ ende t'ondergebragt hadde/ dooz we-
Epist. 188. deroprichtinge ende voordplaninge der Christelijke Religie, het Chri-
194. stendom/ in sulke supberhepd als het doe ter tijt noch was/ alhier/ en
hier ontrent/ ende met namen by de Wyfese grootlijck gebozverd heeft/ ende en willen hem in dien dele sijne ere niet benijden: alleen seggen wy
upkracht van ons voorgaende bewijs/ dat Willeboort alhier de son-
damenten van de Christelijke Lere niet gelepd/ maer op ouder gron-
den geboud/ ende de Christelijke Kerken gesticht/ wederopgericht/ en
vermeerderd heeft/ na dat sy/ so dooz de menigte der Heydenen/ hier
noch overig gebleven/ als dooz veelvuldigen overhal der Wyfesen/ ofte
swack/ ofte seer verballen waren: overmits wy sien/ hoe lichtelijck de
Kerken van heure eerste eenhoudighepd ende supberhepd komen afte
wijken/ ende te verballen/ ten sy datmensche dooz Gods onverblijfsche
Woord/ ende de goede Kerkelijke Tucht in gedurigen boni ende wal-
dam houde: dat dan ook de erbarenthepd van alle tijden/ ende der aen-
geroerde Historien/ ende insonderhepd die groote afval van Rome/
2. Theß. 2. 3. maer al te overbloedig ende droevig geleerd ende bevestigd heeft. wel-
1 Tim. 4. 1. ker suetdezem de ganse Christenhepd so vele eeuwen doozkroten
ende ingenomen hadde/ tot der tijt toe dat God de Here/ die sterke/
die pveraer/ inde laetst voorlede eeuwē voornamelijck/ den selven met
sulke magt met den adem sijnsmonds heeft beginnen upt te suiveren/
gelijck de Here Jesus ook so voorbaen doen sal/ tot dat hy dien een-
mael geheel vernietige inde toekomstē sijner heerlijcke verschijninge.

25eijis, dat Willeboort de spapistische Antichristische
Lere, so die nutte genssoordig sedorben ende in gebroken
is, ende onder anderen den Beelden-dienst, inde
Kerken van Holland, ende elders, niet
geplant nochte opgerecht en heeft.

Inden tijd van Willeboort/ ontrent de sechste eeuw na de ge-
boorte onser Heren/ en was de Roomsche Bishop noch so veel mee-
sters niet/ ook en waren de meeste ende hooznaemste grouwelen des
Antichristis noch niet gehozen/ ofte noch niet bekend/ nochte aengenomen.
Bonifacius 111. was nu wel inden jaer 697. door den moorder-
schen Keeser Phokas een opperste Bishop van Christenrijk, op sijn ver-
soek ende aenhouden/ ende schandelijke pluymstrijkerije van sijnen
hoozsaet Gregorius by gemelden moordernaer/ gemaeckt/ ende ge wor-
den: maer hy en heeft langer tijd by de Kerken so noch niet wel mede-
doorge konnen/ door dat hy door listighepd/ ende geweld/ ende ander-
zins/ de werelblijke magt sijnde ontwaizen/ doorgebroken/ ende beyde
de werelblijke ende kerkelijke/ beyde de Keeseren ende Bischoppen
op't hooft gaenssitten is/ ontrent het jaer 850.

De Paepche Misze die troer van't Pauselijke schip is/ ende de groot-
ste afgoderije der werld/ daer van een Sacrament een Sacrificie ofte
offerhande gemackt/ ende een stuck broods door God bekend/ ende
aengebeden/ ende ook opgegeten/ opgesloten/ ende ongedragen word/
is tot een eygentlijk ende daedlijk toenoffer voorlevenden ende doden
door het jaer 1200. niet aengenomen/ ende is ook selfs Lombardus
Lib. 4. Dist. 12. onbekend/ ende verchuld van de offerhande der ouden
so veel als wit ende swart/ so veel als hemel ende aerde.

De Transubstantie ofte wesentlijke veranderinge van brood ende
wijn in het lichaem ende bloed des Heren is door 't jaer 800. niet ge-
heten.

De Kanon van de Misze is wel ontrent 900. jaeren van de Tran-
substantiatie niet verstaen.

De Ouden hebben ook ten minsten 1000. jaeren de VVoorden des
Avondmaels figuerlijk, naer de wijze der Sacramenten/ uptgelepd.

De Transubstantatie was noch ten tijde van Lombardus Lib. 4
Dist. 11. ontrent het jaer 1145. door een Artikel des geloofs niet besla-
ten/ nochte aengenomen.

Innocentius 111. heeft in den jaer 1215. den name van Transubstan-
tatie bevestigd.

Noch verschillen niettemin de geleerdste Scholastijken na sijnen
tijd so inde sake/ als in de maniere der uplegginge/ wat het woorden
(Hoc) betekend.

Paus op-
perste ende
algemeyne
Bishop.
Befel de
Historien
van die tijd,
ende Phil.
Morn Myt.
Iniquit.

Misze.

Transub-
stantiatie.
Kanon der
Misze.

VVoorden
des Avond-
maels.

Transub-
stantatie
noch geen
Artikel
des geloofs

VVord be-
vestigd.
Verschil
der Scho-
lastijken

over het
vvoordecke
(Hoc).

Scheydin-
geen scheu-
zinge van
brood ende
vviijn.

De scheydinge ende scheuringe van de Sacramentische waerteykenen brood ende wijn in den Avondmaele des Heren, in grouwelijker schendinge van des Heren ordinantie in desen/ is ontrent het jaer 1200. eerst bekend/ ende eventwel niet opentlijk aengenomen vooz dat het in den jare 1414. in het Concilie van Constans is besloten. Micrologus anno 1080. Lombardus anno 1150. Thomas anno 1260, ende anderen/ spreken't tegens.

Aenbiddinge van het brood.

Honorius 111. heeft de aenbiddinge van het Sacrament eerst ingeseld inden jare 1220.

Sacramentsdag.

Urbanus heeft daer na eenen Heyligen Sacraments-dag by verordineerd.

Privaete Miszen.

De privaete Miszen der Mis-priesteren sonder communicanten sijn vooz 800. jaeren niet gebonden.

Dienst in Latijnsche Tale.

De Gods-dienst in Latijnsche ofte onbekende tale is vooz dien tijd ook onbekend.

Twee Sacramenten

Paschasius de Coenâ bekend by sijnen tijd ontrent het jaer 900. niet meer dan twee Sacramenten, den D. Doop/ ende het lichaem ende bloed des Heren/ dat is het D. Avondmael. Het getal van seven Sacramenten eppentlijk genomen is vooz het 1000. jaer niet geboden.

Seven Sacramenten

De dadelijke genietinge der genade Gods door de sacramenten ex opere operato, dat is upt het gewoachte werk/ ofte der daed des dienaers/ ofte des elements upt sich selven/ is een verdrichtzel der Scholastijken na 1200. jaeren.

Opus operatum in Sacramentis.

Goede intentie des Dienaers der sacramenten.

De noodwendigheyd van de goede intentie ofte meyninge des dienaers tot de werelike ghedeyde der Sacramenten is vande Scholastijken mede eerst versterkt. Ende hoe konnen hier de Papisten inde Misze de asgoderije ontgaen? also niemand van de intentie des mis-pape kan versekerd wesen: so dat sy meynen sullen God aen te bidden/ ende het sal by faute van den Pape/ selfs naer sinne lere/ maer brood wesen.

Penitentie.

De Penitentie is van Lombardus een Sacrament gemarckt.

Paepsche Oorbiecht.

Van de noodzakelijckheyd van de Paepsche Oorbiechte is maer eerst eene algemeyne wet gegeven in't Concilie van Lateran onder Innocentius 111. als de Vaders van't Concilie van Trenten selfs in den viii. Kanon bekenen.

Orden.

Maer de Orden-dienst, Houwelijk, &c. ist niet beter gesteld/ daer de Scholastijken ende Kanonisten selfs over twisten/ ende niet eens inen sijn.

Houwelijk &c.

De Afsaets-brieven van den Roomschen Paus tot vergevinge der schuld der tijdelijke straffe door toepgenginge van Christus ende der Heyligen verdiensten/ sijn eerst na 1000. jaeren opgekomen.

Afsaets-brieven.

De Iubel-bullen sijn ontrent het 1300. jaer doorgezogen.

Iubel-bullen.

Het Houwelijks-verbod aende Geestelijken heeft maer eerst ontrent het jaer 1070. ober al plaetse gegrepe/ sijnde gemelde conscientie-trick te hojen hier ende daer alleen in geboerd/ ende dat niet sonder groote tegen-

Houwelijks verbod.

tegenspertelinge. In Engeland van waer Willeboort hier is gekomen/ is houwelijk hoor 1100. jaer den Geestelijken niet verboden geweest.

Stiet van het ophomen van alle dese Pauselijke nieuwicheden Guilj, Perkinsus in sijn Problema de Romana fidei clementia Catholicismo, ofte verhandelinge van't vermeynde Katholijckdom van het Roomsche Gelobe: alwaer wy met enen den ydelen ende valsthen roem der Pausgesinden van de oudhepd hunner Roomsche Religie konnen sien/ ende tasten.

Alle dese/ ende diergelijke nieuwicheden/ te lang ont te verhalen/ sijn na Willeboorts dood eerst opgekomen: so en kan hyse van in de Hollandsche Kerken niet ingevoerd hebben.

De afgodische Beelden-dienst en kan hier ook van hem niet aengeseld wesen/ om dese redenen: want behalven dat de Afgoderije des Pausdoms hy sijnen tyd noch niet bevestigd/ nochte ook algemeyn en was/ also die eerst in het Concilie van Niceen in den jaer 788. (tegens

het Concillie van Constantinopolen ontrent het jaer 755. onder Constantinus Copronymus van 330. Bischoppen gehouden/ daer de beel-

den dienst afgeschast ende verboden is) goed gekend ende besloren sijnde/ daer na de Kerken allenstiens als eenegemeyne wet ende bestuyt is opgedrongen geweest: So hebben ook Pipinus Crassus, die V Villeboort

de hand magtig gebooden/ ende sijnen arhepd hooglijck bebozderd ende gehanthaest heeft/ met sijnensone Karolus Martellus, beneffens Pipinus Brevis, ende insonderhepd Karolus Magnus, achtervolgens/ den

Beelden-dienst met aller magt tegengestaen/ ende als helden bevochten/ ende upt de palen van hun gebied geweerd/ ende gehouden: gelijck

dan ook Karolus Magnus ontrent het jaer 800. een Synode tot Frankfort vijanden van alle sijne landen onder sijn opsicht ende beleyd heeft doen beroepen

alwaer hy selfs ende ook de Gesanten van Rome sijn tegenwoordig geweest/ welke Synode het tweede Concilie van Niceen als kettersch veroordeeld, ende den Beelden-dienst verworpen, ende afgesteld heeft.

welker handelinge tegens de afgoderije ende beelden-dienst onder den naem van Karolus Magnus daer na opentlijck hoor alle de wereld is in't

licht gegeven.

Wesluypte daerom dit stuckyken mede/ dat gemelbe godsalige Heren/ ende vijanden van de Roomsche afgoderije/ die doe vast meer en meer uitgebroed werde/ den beelden-dienst de rugge niet gesijfde en hebben/ nochte Willeboort toegelaten/ of hy schoon selfs al

getwilt hadde/ de selve in dese landen in't minste in te voeren: ende dat oversulckx het tegendeel van de Papisien niet geen schijn van waerhepd en kan gedreben nochte staende gehouden worden.

So dat wy daer upt ook klaerlijck sien kommen dat boven-gemelbe Pateris van Zababand ons tegens reden bragen/ waerom wy van de lere van Willeboort sijn afgeweken: daer wy hen bragen moesten/ waerom sy daer niet hy ge-

bleven en sijn/ maer de selve van tyd tot tyd van langer hand al meer

Beeldens
dienst.

De Fransche Vor-
ken ende
Koningen,
ten tijde
van V Vil-
leboort, en
ook lang
daer na, sijn
vijanden
van de
Roomsche
Afgoderije
Concilie
van Frank-
fort onder
Karolus
Magnus.
Besluyt
van dese
handelinge

ende meer verbalscht ende bedorven hebben? Ende of schoon Wille-
 boozt hier ofte daer/ upt menschelijke swachhepd/ ende verdorven-
 hepd der tijden/ inde Christelijke Lere mogt geseyd hebben/ als on-
 getwyseld ook ten dele is geschied/ is of hy ook so groven Papist ende
 afgoden-dienaar mogte geweest hebben/ als de hupdenaegriche Jelu-
 wijten sijn/ ende alhier niet dan Pauselijke superstition in plaetse van
 de Christelijke Religie geplant hebben/ als hupden de Jeshuwiten in
 Indien ende elbers doen/ wat voordeel toch soude sulcx de Room-
 sche Kerke/ ofte nadeel de Geresozmeerde kormen geven: dewijle de
 upthepdinge des Pausdoms de voorzplantinge van het Antichristen-
 dom is, door veroude lengenen/ die daer mede niet goed gemacht en
 worden tot pzeudiscie ofte verkortinge vande goddelijke waerhepd.
 Also sprekende de Here Jesus Christus tot de Joodsche Phariseen ende
 Schriftgeleerden vanijnen tijd Matth. 23. 15. VVee u Schriftgeleerde,
 ende Phariseen, geveynidel! want gy omgaet see ende land, om eenen lo-
 den-genoot te maken, ende als hy 't geworden is, so maekt gy hem eenen
 soon der hellen twemael meer dan gy sijt.

Hoe magtig is daerna 't Roomsch suerdeeg doorgezoken/
 Als God d'ondankbaerhepd der wereld heeft gewroken/
 Als Satan sijn geswermen knechten heeft verwerkt/
 En met sijn mist en damp al 't Christendom bedeckt!
 En dat de Schrift betuygd van 't Heydensch-wijs Athenen/
 Die meer dan een'ge stad godhzuchtig heeft geschenen/
 En haeren grooten hoop der Goden heeft gezeefd/
 Dat is van onse Stad by ouds ook waer geweest.
 Doefwindig Klooster-volk heeft in die blinde dagen
 In hunne meeste kragt alhier sich neerge-slagen/
 In alderleij satzoen! Waer was hier eene Stad/
 Die opt meer Oorden-dienst, die opt meer Kloosters had!

Vande Haerlemsche Kloosters ende Monnickes- Oorden onder het Paus dom.

Monnickes: Vanden opgang ende upthepdinge der Monnicken, ende Apota-
 Apoc. 9. lyptische Sprinkhaenen/ inde Christenhepd/ ende hunne verscheyden-
 1. Cor. 3.3. hepd ende verdeeldhepd in ontallike oorden/ ende regelen/ upt men-
 4. 11. 22. schelijk vernuft/ ende goed-bedunken/ tegens Gods Woord/ opge-
 23. worpen/ ende ingeboerd/ en hebbe ik niet voorgenomen alhier te
 spreken: maer slechts de verscheyde Kloosters dier ledtge ende onnut-
 te bygelovige menschen te verhalen/ die onder 't Paus dom/ in die ge-
 meyne blindhepd/ onse Stad meer dan enige andere verbulbende be-
 seten hebben. Die dan noch lust heeft al dat geswerm te weten/ die
 lese

sele Rodolphus Hospinianus, die hier van seer overbloedig ende geleerdelyk gescreven heeft.

V Vouter van Gouthoeven pag. 79. Voor den Troubel begonst anno 1571. waren binnē Haarlem de Kloosteren van de Vier biddende Oorden, te weten/ Karmelijten, Preckheren, Augustijnen, ende Minderbroeders, ofte Graeu-Monnicken genoemd/ welck in geen Stad van Holland/ Seland/ nochte Vtrecht te sien en was.

Idem pag. 118. ende 322. Van den Karmelijten Oordze/ diemen Lieve-Vrouwen-Broeders noemt/ was een Klooster binnen Haarlem/ dat gesicht werde ontrent den jare 1249. by Heer Symon van Haarlem/ Ridder/ die sijn eppen hupfinge daer toe mildelyk overgaf/ daer by onder eenen seck boort hooge outaer vande Kerke des boosch. Kloosters begraven werde an. 1280. [Dit Klooster stond inde Groote Houtstraet, ende sterckte sich uyt tot den Aengang, ende de VVar-moes-stræet.]

Idem Ibid. Pag. 118. Den Monnicken van S. Dominicus Oordze/ diemen Preckheren [ende Jakobijnen] noemt/ werde een Klooster opgericht an. 1247. [Besiet hier van ook hier boven pag. 31. Dit Klooster was aen Raethuys gelegen/ palende aende Sijlstraet, ende lakobijnstraet, die daer van den naem heeft ontfangen.]

Idem Ibid. Te Haarlem hadden de Augustijnen mede een Klooster. Augustijnē [Siet ook hier boven pag. 404. Dit Klooster was inde Achtersstraet gesicht/ ende quam inde Hagestraet/ ende op den Burgwal uyt].

Idem Ibid. De Minderbroeders van S. Franciscus Oordze/ diemen Graeu-Monnicken, oft Bervoeten in Holland noemde/ hadden een Convent te Haarlem.

Hier quamen de Observanten wonen an. 1455.

[Dese hadden hun Klooster op't Groot Oeplyg Land aen de Stads Deste begrepen: alwaer nu S. Elisabeths Gasthuys is.]

De Templiers onthielden sich inden hout/ dicht onder de Stad/ daer nuten dese de Stads Deste is: ende wanneer sy op eenen tyd in de ganse Christenheyt te niet gedaen werden/ so sijnse alhier met alle hunne goederen tot de

S. Ians Heren overgegaen/ die inde S. Jans-stræet woonden/ waer S. Ians heren, ban die stræet den naem ook draegt. Besiet hier van hier boven pag. 55. ende 56. De Kerke van dit Klooster word nu tot den waeren Godsdienst gebuykt.]

Gouthoeven pag. 539. In dit jaer van MCCCCLXXXIII. ontrent S. Lukas quam de Abt van Marienwaerde by Kullenburg van der Premonstreyten Ordre, ende begreep met sijne Heren ende Broeders binnen Haarlem dat Klooster daer S. Antonis Heren in te wonen plegen/ welck Klooster de Regulieren des Kapitels van Sion ontrent vijftaen beseten hadden/ ende dese Reguliers wylde eer broeders vander derder Oordze S. Franciscus geweest hadden/ ende hadden dit Klooster van

De Vier biddende Oorden binnen Haarlem. *Nunc mendicatio pastorum ille ribo.* Karmelijtē ofte Vrouwen-Broeders.

Dominica-nen, lakobijnen, ofte Preckherē.

Augustijnē

Minderbroeders, Franciscanen, Graeu Monnickē, ofte Bervoeten.

Observanten Templiers

S. Ians heren,

Premonstreyten. Sinte Antonis Herē. Reguliers van Sion,

S. Antonis ontrent zeventig saeren geleden gesondeerd/ende gesticht.
[So is ook dit Klooster op den naem van **S. Antonis** bekend in't jaer
ons Heren **MCCCCXX.** op ten achten dag in Augusto in sekerē opdragt
brief van een hups ende erbe/ gelegen op Kraejenhorst/ neffens die
broeders over van **S. Antonis**/gepaaseerd voor **Willem van Saenden**
Florijz/ende **Jan vander Meer**/Schepenen in **Haerlem**/in't Kantoor
der Kerkmeesteren berustende.

S. Antonis
Boomgaert
ofte **VVitte**
Heren.

Dit Klooster werde de Proostdij van **S. Antonis Boomgaert** gheset-
ten/ ende de Klooster-luyden **VVitte Heren**, ongetwyseld van hunne
kledinge. Het was inde **Witte-Heren-siege** gelegen/ die den naem van
gemeld Klooster ontfangen ende gedragen heeft. De goederen van
dese Proostdij sijn met voorweten van den **Paus** up't wereltijke ende
deugdelijke redenen (namelijc om het ondeugend ende ongeregelde-
ken van dese Klooster-gesellen) met seker beding ende verdrag over-
gebragt ten proostijte van **S. Elisabeths Gasthups** op den **xix. Martij**
anno **XVe XLI.** blykende by gemeld verdrag selver/ met den aenkele
van dien/ dat in't voorsz. **Gasthups** noch bewaerd word.]

Collegie
van **Kano-**
nicken.

Idem pag. 117. Te Geervliet in't Land van **Putten** in Onse Lieve
Vrouwe werde mede an. 1307. een Collegie van een Deken, ende **xiii.**
Kanonicken gedoteerd ende gesticht by **Heer Nikolaes van Putten**/ en
Vrouwe **Alit van Strien** sijnen wijve. Dit Collegie werd namels
ontrent den jare 1561. getransfereerd inde Kathedrale Kerke van **S.**
Baef te Haerlem.

Kanonic-
ken ver-
meerderd.

Idem Ibid. **Buyten Aemsteldam** werd an. 1394. mede een **Regu-**
liers Klooster gesondeerd/ waer af de **Reguliers** poozte albaer haeren
naem heeft: maer also in't jaer 1406. dit Klooster by ongeval verbrand
was/ so hebben den **Prioz** met de **Monnicken** te **Heyligeloo** (nu **Hey-**
loo) een ander opgericht/ van is't selve ontrent den jare 1560. afgebro-
ken/ ende getransfereerd ende geanneeerd aen't Collegie van **Kano-**
nicken te **Haerlem.**

Reguliers.

Idem Ibid. **Buyten Haerlem** is een **Reguliers Klooster**/ genaemt
Onser Vrouwen Visitatie, buyten **S. Ians poorte.**

Chron. VVindemensse Lib. 1. Cap. xxxix. getuygd dat dit Klooster
ontrent het jaer 1406. gesticht is/ seggende: Sub eodem tempore Mo-
nasterium Visitationis B. Mariae prope **Haerlem** per venerabilem Patrem
Dominum **Hugonem Golsmit presbyterum** edificari fuerat inchoatum, &
Generali Capitulo nostro de VVindesem cum omnibus agris, domibus, &
attinentiis ad assumendum oblatum. Sed facta inquisitione ad annos sep-
tem ejus assumptio est dilata.

Ontrent den selven tijd [1406] is het Klooster van **Marien Visitatie**
dicht by **Haerlem** beginen gesticht te worden door den eerwaerdigen
Wader Heere Hugo Golsmit/ Priester/ ende ons **Generael Kapittel**
van **WVindesem** met alle sijne landen/ huyzen/ ende toebehooren opge-
dragen. Maer de aenneminghe daer van is na gedaen ondersoek noch
seven

sehen jaeren uptgesteld.

So wordt het dan ook naderhand/ op't jaer 1430. Kap. XLIV. in't selve Boek, onder de Kloosters/ tot het gemeld Generael Kapittel van Vindelem behozende/ verhaeld/ ende geteld.

Ook wordt aldaer Ioannes de Zuzato ontrent het jaer 1405; Prior van't gemelde Klooster genoemd. Lib. 1. Cap. xxviii.

Hujus Ccenobij Snoyus quoque meminit Lib. x. cujus verba hic adscribo.

Anno Dominicæ Incarnationis Mcccc. celebravit Iubilæum Nicolaus V. Post annum Iubilæus fuit in oppidis Hollandiæ circumferente ac vulgante Nicolao de Cusa Cardinale, qui cum in suburbio oppidi Harlem Monasterio Regularium hausisset Cerevisiam Orientalem ab Hamburgo, mirificè eam commendabat, vinoque præferebat; verum ut postridiè caput illi doluit [caput n. ex eâ cerevisiâ tentari solet] ejusmodi potionem fuit execratus. Romam reversus, atque à Pontifice rogatus, quæ gens, quibus moribus, Inferiorem Germaniam incoletet, respondit, longè omnium prudentissimam [esse] Mirante illo [Pontifice] subjecit causam: in conviviis, inquit, sitite te, & quantum sitias, deprehendere caller. Alludebat ille ad morem gentis nostræ in convivio ad pocula mutua invitantis. Ridebat Pontifex responsum Cardinalis. &c.

Snoyus maecht van dit Klooster in sijn tiende Boek gewag: wiens woorden ik hier byschrybe.

In den jaer onses Heren mcccc. heeft Nicolaus v. het Jubel-jaer gehouden. Des jaers daer aen werd het in Holland omgedragen ende uptgeropen door den Kardinael Nicolaus de Cusa/ de welke als hy in het Reguliers Klooster, dicht onder de Stad van Haerlem gelegen/ Hamburger Bier gedronken hadde/ so preech hy het selve grotelijck: ende verhief het boven den Wijn: maer als hem des anderen daegs het hoofd daer van seer dede (want dat vier pleeg in't hoofd te lopen/ ende dat te doen sweren) so heeft hy dien drank verbloekt. Te Roemen wedergekeert/ ende van den Paus gezaegd sijnde/ wat aerb han volck Nederlandt hewoonde/ andwoorde/ dat het een seer verstandig volck was. Ende als de Paus sich daer over verwonderde/ heeft hy dese reden gegeven/ seggende: sy weten in de Gastmaelen te sien of gy dorst hebt/ ende ook hoe veel dat gy drinken meugt. Hy sag op het gebruik han onse luyden/ die malkanderen in de gastmaelen heelen ende halven brengen/ ofte toedrinken. De Paus lachte om de andwoorde vanden Kardinael. etc.

Doet hier nu de Zellebroeders by/ inde Jakobijne straet/ daer nu de Zellebroeders.

Groote Grads-Scholets: ende De Gildebroeders ende Gildesusters van S. Jakob, inde Oghstraet/ S. Jakobs Gildebroeders, ende ofte Achterstraet/ ende Dagestraet: waer han ik boven pag. 403, &c. Gildesusters.

Ende gaet dan over tot de Vrouwen-Kloosters, ende Nonnen.

- Nonnen, S. Michiels Convent, De Susters van S. Michiels Convent, die sich op den twe-sprong van de Houtstraet ende Geerstraet hadden neergeslagen/ alwaer nu de Nieuwe Doelen is/ die in den jaere 1478. opten achtiën dach in april bekend sijn in een opdragt-brief/ gepasseerd vooz Jakob Martynssoon ende Dirck Spuycker/ Schepenen in Harlem/ in't Kantoor der Kerck-meesteren berustende.
- S. Klaren. De Susters van S. Klaren, in de Groote ende Korte Hout-strate/ by de Groote Houtpoorte in heuren tyd gelegen.
- S. Annen. Van S. Annen, by de Gamen: in welcke Kerke de Godsdiens nu supberlyk gepleegd word.
- Barvoete Susters. De Barvoete-Susters, by S. Gangolfs Kerke/ nu de Olse Markt/ op de Volbers gracht/ ende in die stee/ die naer den name van dit Klooster bekend is.
- Vroumoriszen. De Vroumoriszen, op de Oude Gracht/ ober de Jakobijne Brugge.
- Sijl. De Sijl-Nonnen, die de Sijl-stract den naem geben.
- S. Katharijn. De Nonnen van S. Katharijn, op de Kroft/ ende in de Soetemelken-Wittebroods-stee.
- S. Visul. Van S. Visul, aen de Kroft/ Oude Gracht/ ende S. Visulen-stee/ die haer na den naem geniet.
- S. Magdaleen. Van S. Magdaleen, in de Lange ende Korte Magdalenen-straten/ en Magdalenen-kupl/ van't Klooster so benoemd/ hard aen de Stads-Wal: alwaer nu het Nieuwe Pest-huys is. Dit Klooster is bekend op het jaer MCCCCLXXV. opten 30 dach in Meije in eenen Gist-brief/ gepasseerd vooz Wouter van Bekesteijn/ en Jan Pietersen Gals/ Schepenen in Harlem/ in't Kantoor der Kerckmeesteren berustende.
- S. Margriet. Van S. Margriet, in de Lange ende Korte Margriete-straten/ by de Krupz Poorte.
- S. Marien. Van S. Marien, in de S. Jans-stract/ by de S. Jans Poorte.
- S. Cecilien. Van S. Cecilien, in de S. Jans-stract/ in de Wyde ende Nauwe Cecilië-stegen.
- Het Groote Bagijnhof. Ende epudelyk het Groote Bagijn-Hof, met drie poorten in de Bagijne-stract/ S. Jans stract/ ende Bakenezer gracht uptgaende/ dat als het Monster bydrijet upt sterben en wil/ maer bagijlyk hoe langer hoe vruchtbaerder word. Hier houden die van de Franche Gemeynthe hunne Christelyke Vergaderinge.
- Van't Bagijn-hof schryft Had. Lun, Bat. Cap. xx. albus: Leeuwenhorstii, Vestalium nobilium Cœnobij, conditor Arnoldus Sassenhemius, Harlemensis Curio, qui virginalis pudicitia studio, cum in hoc, tum in alterum, quod Harlemi vestalium choro dicavit, magni cognomine vulgo celeberrime, opes suas largiter effudit ante annos trecentos. Exstrui coëptum ad annum 1262.
- Arnoldus Sassenhem/ Pastoor te Harlem/ is stichter geweest van't Leeuwenhorst/ een Klooster van edele Nonnen/ die uptkefde van de maegdelijke kyschepd/ so aen dit Klooster/ als aen't Bagijnhof binnen Harlem

Haerlem, het Groote Bagijnhof gemeenlyk geheten / sijn goed booz drie
honderd jaeren mildeghlyk besteed heeft. Het is beginen te maken in
den jare 1262.

Van 't Bernardijten Klooster te Heemstede, de Hemels-poorte ge- Bernardij-
ten / beliet hier boven pag. 88, ende 89. te Klooster
te Heemstede.

Gouthoeven pag. 244. Dese Graef Diederick 11 heeft ook 't houten
Klooster te Egmond / dat van de Wyesen vernield was / afgebrooken
ende dat van nieuw weder aengeleyd / ende doen maken tot sijne groote
kosten van steen. Ende hy versette de Nonnen op een plaetse genoomd
Bennebroek, by 't Dorp Heemstede / by Haerlem : ende dede in 't nieu-
we Klooster Monicken komen van S. Benedictus Oorder : den wel-
ken hy ook versag met schoone giften / ende renten.

Idem pag. 117. Het Klooster genoomd Sion, neffens de Beverwijk, Sion in de
is mede verdestruerd. Beverwijk.

Dit Klooster word gedaacht inde Kron. van Windesem Lib. 1. Cap.
xlii. al waer 't genoomd word het Klooster van Maria in Sion, by de Be-
verwijk in Holland, van de Reguliers-Ordre : ende betuygd / dat het ver-
enigd ende gehecht is aen 't Generael Kapittel van V Windesem, inden
jare 1424. ende te kennen gegeven / dat het korts te voren gesicht was
dooz dien 't aldaer genoomd word Monasterium novum, dat is een nieu
Klooster.

Inden jare 1574. den 15. Julius is de Haerlemsche Ommegang, ofte S. Jans Kerk-
S. Jans Kerkmisze ingesield, O. M. misze.

Voorgenomene Schattinge op de Geestelikhed.

Holl. Kron. Divis. xxix. Kap. xxx. Inden jare MCCCCLVII. die Re- Di- van
genten ende Heren van den Gerechte van Haerlem aggraveerden ende Haerlem
beswaerden sere de Geestelicke luyden van der Stede, eyschende ende wil- eyschen
lende van hen hebben tollende ende excijfen gelijken van haer poorters. En Schattinge
daer worde een proces van rechte tegen hen luyden gemacht dooz den vande Gees-
Bischop van Utrecht oft sijnen Fiskaal als sijn Procureteur. Ende telikhed
want die Geestelicke luyden Wyesteren ende Alerken dooz desen pro- Faci isti in-
cesse die noch niet gehoren wouden / so worden geordineerd vander numen in-
Stede wegen van Haerlem Klaas van Pyren Burgemeester / ende vordom mil-
Gerrit van Roozdwyk Schepen / ende Willen Paeds Secretarius libus arbes.
der noozsepe Stede / dat sy soudent trecken tot Amerissoort by den Wy- Atq; oneri
schop tegens die geestelickhepd / om mits dien hen te dwingen die ex- tantum
cijfen ende tollentz geven. Ende sitende op een wagen / komende by civibus esse
Utrecht / op die Bilt / om te reysen na Amerissoort / siet so quam daer solentz
gereben Walraven die bastaerd der Heren van Bredenvroede met sijn
nen reysigers / ende sloegen daer dood / batter die Heer van Breden-
roede sijn Vader niet af en wiste / leyde den Burgemeester / ende den
Schepen noozsepd. Dese twee hoognoemde hadden wylen eer / mes

den Schout van Haerlem Helbrecht van Raepghorst / hen wat ontha-
nietlick ende schoffierlick tegen desen Walraven gehad in 't Woep van
Sandboort / om saken wille daer hem sijn here vader om gesonden
hadde / waerom hy op hen luyden gram ende verstoord was / en hadde
die Schout daer mede geweest / hy soude hem mede geslagen hebben.
Om welker seften wille de Here van Bydenroede seer droevig was /
ende en woude Walraven den bastaerd sijnen sone in langen tyd nie-
sien. Dese tijdinge binnen Haerlem komende / was daer groote droef-
heyt / ende beklagden sere dese twee personen / ende upt desen so lieten
die ander hander Steede van haer quade opinien en booznemen af / en
lieten die geestelickheyt in byden / want God die Here seyd: die u raekt
die raekt mij. Dit geschiede den tienden dag in Apprille in 't jaer booz-
seyd / ende tien jaeren hier na worde desen doodslag gesoend.

Rom. 13. 1.

G. 7.

Matth. 22.

21. 67. 17. 27

Hertog Ka-
rel vorleerd
Schattinge
vande Gee-
stelickheyt

Daerna onder Hertog Karel / Grabe van Holland / werden / om
sijne swaere doozlogen wille / die hy tegens de Switzers voerde / inden
jaere MCCCCLXXIV. Schattingen geescht van alle de Geestelickheyt on-
der sijn gebied in alle sijne landen / ende so mede alhier in Holland / waer
tegens de Geestelicke / so alsze geheten willen wesen / sich magtig ende
hardnerckig stelden / welken handel ik hier in't lang ende breed niet en
hebbe booz te stellen / om dat het onse Stad in't bysonder niet aen en
gaet / maar 't gansche land gemeynis geweest. Besiet hier van de Kron-
van Holl. Divis. xxx. Kap. LXXXI. II. LXXV. LXXXVI. LXXXVII. LXXXIX.
ende xci.

Kors, Sint
Jakobs.
Schoon-
vaerders.
ende S. Hu-
berts, ofte
Lagers. Gil-
den.

Ik moet in't Klooster volck die Gildebroers verhangen /
Die hier aen't Kors-gild noch / of aen Sint Jakob hangen:
Endan't Schoonvaerders volck komt me in dit gelid:
En in't Sint Huyberts-gild heest hier een oud besit.
Ik kon die Gildebroers met hunne namen noemen:
Maer ik en weet hen hier te eren / noch te roemen:
Daerom so laet ik dat: en waer 't meest afgekeurd /
Of heten sy het na / wat waerder aen verbeurd?

Kors-Gil-
de.

Quam. lu-
dum! spe-
culum! I-
te fuitiles
ineptia!
No durus
gild dux-
um.

Det Kors-Gilde is op hunne boeken bekend op het jaer 1378. Het be-
staet upt 54 personen / mannen / ende vrouwen / getroude / en andere / die
den voorsz. naest bestaen: doch de sonen erbe de plaetse booz de doch-
tere. Onse Booz-ouders hebben wel eer inde Waerpsche blindheyt met
malkanderen enig kapitaal ingelept / van welks inkomsten so ontrent
Kersmisze twee dagen lang een maeltijd bereyden tot eene vrolijke
gedachtenis (quanzum!) van de Geboorte onses Heren. Sp. noedig-
den ook daer toe 13. vzoome armen van bekende burgers / die den per-
soon onses Saligmakers met sijne Apostelen vertonen: die daerom
ook albereerst gediend worden. Sp. hebben eenen Deken / ende drie
Winders. De Winders dienen de tafel / bereffens noch twee andere
Gilde.

Gildebroeders/ ende ook twee Gildesisters/ ende en mogen geene andere tafel-dienaers gebuyken bapten de ledematen van den Gilde. Dese maeltijd word noch jaerlijck in het Prinzen-hof gehouden.

Dit ghepment is van Jakob Matham, Plaetsnijder/ ende mede lid van gemeld Kozz-Gilde/ inden jare 1606. dooz eens kopete Plac in't licht gegeven: alwaer dese Rymen onder staen.

Die salighe gheboorte Christi ter eren,
Om vreucht t' hanteren, al over drie hondert jaren,

Begonnen onst anders, t'corts ghilt te sonderen,

En om langhe tijt t' selfde te conserveren,

In dencht in even, altemet sy vrolick waren,

Derien oprechte armen daer oock vergaen,

Die sy openbaren haer jonst, met soer gheschal,

En dienen, eer sy selfs om t' eten haer mogen paren,

Tier en vijftich personen sijnder in t'getal.

Rondom in den rand ende zirkel staen dese Verzen.

SEER MILT AENNAAM,

WT LIEFDEN CLAER TOT EEN GHEDENCKEN,

T' CORS GHILT MATHAM,

VOOR EEN NIEVW IAER DIT TE SCHENCKEN.

Det S. Jakobs Gilde word seer oud gehouden/ doch de tijd is tenemael onbekend. Het is inde dage der onbetenheyd aengesteld onder die gene die tot S. Jakob van Compostelle in Spanjen upt Paegsche superstitie en afgoderij hantbebaert gedaen hadden. Is daerom een eigerlyk ende onberzagegh suerdezzem des Antichrijts. Sp vergaderen van ouds des Sondags na S. Jakobs dag, ten sij dat S. Jakob selfs op eenen Sondag komt: hoewel de dag des Heren niet tot maeltijden en bzaezingen/ maer tot den Gods-dienst van den Here is verordineerd. De Nieuwe Doelen is tegenwoordig noch de Vergader-plaetze: alwaer die Gilde-broeders op hunne eyge koste teren: also het Gild geen bysonder inkomsten en heeft/ behalven dat sy nu met der tijd vergaderen/ ende opleggen. Het getal is 25 daer onder een Oeken/ ende vier Winkers. Wanneer der een plaetze ledig is/ so staetze dooz een pder open/ nochtans tot goedvinden van het Gild: behoudens dat die gene die te S. Jakob geweest sijn het voorrecht dooz alle andere hebben.

Dit heyligdom is van Jakob Matham, Plaetsnijder/ ende mede gildebroeder/ inden jare 1624. ook in't Print uptgegeven/ waer onder dese Verzen proncken.

Cum Sancti depicta vides sic ora Iacobi,
 Qui Compottellæ mœnia clara. facit:
 Quisquis es, hæc animo tecum perpende viator,
 Vt simul ad summi regna Tonantis eas.

Als ghy St. Iacob siet, seer constich, als naer t'leeven.
 Geschildert oft gesneen: wilt u ten Keys niet geeven.

O Pelgrom wie ghy sijt, alleen tot sijnder Eer:

Maer dat ghy moogt in rust comen by Gods den Heer.

S. van Tethroeds.

Maer so seyd God de Here Esa. 42. 8. Ik de Here, dat is mijn name:
 ik en wil mijne ere geenen anderen geven, nochte mijnen roem den afgo-
 den. Ende so ook de Here Jesus Christus Ioh. 14. 6. Ik ben de weg, de
 waarheyd, ende het leven: niemand en komt tot den Vader, dan door mij.

In't Obael/ rondom den Afgod/ staen dese Letteren.

AMPLISSIMO D. IACOBI SODALITIO HO-
 NORIS ERGO D. D. I. MATHAM. SCVLP.

Schoon-
 vaerders-
 Gild.

Alsoonse Stad van-ouds op Schonen in Denemerken seer grooten
 handel heeft gebreken: so hebben 70. persoonen/ die albaer geweest wa-
 ren/daer oher een Gild gesticht/ dat sy Schoon-vaerders-gild noemden/
 daer toe iets met malhanderen omleggende/waer op sy jaerlijck enige
 dagen mogten teren/ende vrolijk wesen. De tijd der stichtinge is door
 den tijd verdupstred. Het is in hunne brieven op het jaer 1368. bekenb.
 Het getal is nu 28. ende hebben eenen Deken/ twee Winters/ met een
 nen Oud-winter. Sy vergaderen den eersten Sondag in t' Nieuwe
 Jaer inden Ouden Doelen.

Ant Hu-
 brechts,
 ofte lagers
 Gild.

'Tis ook kennelijck dat van wegen onse Dupnen ende Woschagien
 de lage van-ouds onder onse rijckste borgerije seer geacht ende gemept
 is geweest. So hebben sy ook wel eer daer van een Gild gesticht op
 den naem van S. Hubrecht, naer den Paepischen sijl ende tijd den afgodi-
 schen Patroon van de Jagers. Ende na dat het selve door den tijd
 was verballen/ so hebben enige Liefhebbers van gemelbe Jaet het
 selve Gild door wepnige jaren wederom opgericht: maer waerom nu
 ook noch op dien selven Paepischen naem/ ende niet liever op den naem
 van het Gild der lagers? Sy en hebben noch geen bepaeld getal/ ende
 gebreken tot hoofden van hun Gild eenen President/ met vier Ra-
 den: en vergaderen gemeenlijck in de maend van November/ en dat tot
 nochtne in ene opetlijcke Herberge deser Steede/ de Basterpij genaemdt
 Iakob.

Iakob Matham, Plaetsnijder/ ende ook Lidmaet van dit Gild/ heeft
hunnen S. Hubrecht inden jare 1619. mede in 't koper gesneden/ ende
laten uytgaen: waer by dit Dicht te lesen is.

Postica, non
Christiani.

Sint Huybert, ons Patroon, wy sijn u onderdaen,
Ghy wert nu meer gevert als Appol of Diaen.
Met edel offerhant wy u antaer versieren.
In't Heerlems lustigh pleyn trots al de Batavieren.

* De Here
van Breda
rode.

* Tedel Bataafse hoofd en heeft hem niet ontsien.
Om u faech-tydich feest geluck end eer te bien:
Sijt danckaer vande daet, ghy President end Raden,
Verschuldicht d' eer met dienst, tot lof van sijn Genaden.

In lust vermyde.

Antichri-
stische Leu-
gen-won-
deren.

Brood en
Engels M-
rakel van 's
Predikaers
Klooster,
nu 't Prin-
zenhof.

Maer sal ik in dit stuck mij ook noch dieper steken/
En van imprak'len mee en wonder-werken sprekken/
Alhier bermepnd geschied: het is op mij begeerd.
Maer 'k bezee dat de Stad hier wepnig word geerd.
En sal ik hier van eerst een openbaeren leugen
En lastlik siel-bedrog der Iakobijs geheugen/
Twelk daer in eene sael van ouds staet afgemaeld/
En beter met een quaest verdiende doorgheseld:
En waer die schildery tot nochtroe waer gebleven/
Op datmen ons daer door te kermen soude geven/
Hoe d' armoe 'tklooster-volk in hünne kloost'ren perst.
So pder upt sijn bel alhier genoegzaam berst.
En hoe dat loofse volk de schaemte heeft verlozen/
En alle vrese Gods moedwillig afgeswozen/
Dat sulke last'ren stroijb/ en dat so grougk lieg/
En 't arme blinde volk so schandelyk bedzyegt.
Wanneer dan op een tijd het bzoed hun heeft ontbozen/
En dies de D'roz had 't gebed tot God gesproken/
So werde sluik aldaer door d' Eng'len bzoed gebzagt/
En 'p met-een gebiend van 't goddelijk geslacht.
Van sulken stof is ook 't myrakel van de aelen,
Gesoben en geseen (wat mag ik het verhalen)
Weer lebendig gemaakt/ als Saterdags de vissch
Was van den kerk gesteld met bleesch op eenen disch.
Dit wilmen met geweld alhier gebeurde wesen/
De herzen seagen 't ook die gy hier na kont lesen:
Den noemd mij ook het hups/ alwaer dit is geschied/
De verzen niettemin die seggen mij dat niet.

Aelc-my-
rakel. An.
1579.

En so beriswig ik't ook. Waer of wy niet en wisten/
Dat niemand dit kan doen in huplen der Papisten!

Wat kock toch soude dit eens denken te bestaen?

Lept ook de Doorniche saek hier enig hoordeel aen?

Dus plagt men 't blinde volk in onverstand te stijben!

Dus moest het arme volk in duysternisze blijben!

Dus maekten sy hun vast het onderscheyd van 't pisse

En klooster-hepligheyd met grove leugens wjs!

De Anguillâ conscisâ & elixâ satis, quæ in mensâ
inter carnes dic Sabbathi posita revixit

Harlemi a°. 1579.

B Alfarus validas cum rex agitaret habenas

Imperij, clarum quod Babylone fuit,

Inferretq; suis argentea & aurea mensis

Quæ tulerat Solyma pocula ab urbe pater,

Parietibus digitos vidit tria verba notantes,

Percussus miris est quibus ille modis.

Ergo Magis, si scripta legant, sensumq; requirant,

Ingentes, artis præmia, spondet opes.

Sed frustra inquireunt, Daniel dum d. regit unus

Portante Regi tristia fata notas.

Nam cum prima nigris nox omnia conderet umbris

Non expectato cæsus ab hoste perit.

Sic infelicem plerumq; ostenta minantur

Perniciem scelera, suppliciumq; malis.

Hoc autem nostræ quod factum est nuper in urbe,

Quam timeo ultices significare minas!

Impius appositæ cocus inter edulia carnes

* Illo Saturni qui solet esse die;

En Conscisâ sat liq. & elixâ ang. VILLA reVIXA.

QVo Monstro cXpaVIt, te Ctaq. & Liq. VIt herVs.

Nec mora, vicinos tanta ad spectacula ducit,

Tollere non licitas immemor ante dapes.

Quem mox illorum calligans talibus unus,

Num miser agnoscis? te notat omen, ait.

* Mensis &
Dies Mensis
centenarius.

Excipit

Excipit ille levi monitoris verba cachinno.

Improbis, admissum dissimulatq; scelus.

Attu qui justas Deus excandescis in iras.

Cum spernit leges impia turba tuas.

Hoc magis in vanos quodcunq; est vertere timores.

Prodigium, famulos lætificetq; tuos.

Prisca diu pictas fædo quasi vilior Angue.

Iam premitur, nullis non violata locis.

Afflictam releva, sublātum redde vigorem.

Vt tibi solennis continetur honor.

*In felici
ipse sibi ju-
dicium lo-
quitur.*

Van eenen gesneden ende gesoden Ael. deswelke, tusschen
Gleysch op eenen Saterdag op geschaft, lebendig ge-
worden is, binnen Haerlem, inden jare
1579, gelijk de spaus. gesinden
affhier hoorzgehen.

Als Koning Belsazar, te Babel was gesien,
En nyt Gods vaten dicht te drincken, en te eten,
Die van Jerusalem daer waren heengebragt,
Wanneer sijn Vader haer door oort g had verkragt.
So seg hy aen den wand een hand drie woorden schryven,
Waer door hy gansch verschrickt geen vreugd en kon bedryven;
Maer riep sijn Wijsen t saem van wegen het berichte.
Van dese nieuwe hand, en van dit vreemd gzsicht.
De Wijsen weten t niet, en komen t niet verklaren,
Maer Daniel alleen kan t heym nis openbaren,
En's Konings ongeluk, bereykend door dat woord,
Gelyk dan Belsazar dien nacht noch werd vermoord.
So plegen meesten-tyd de vreemde wonder-saken
Niet dan van ongeval en druck gewag te maken:
Dat dan in onse Stad ook onlangs is geschied,
Hoe vrees ik dat ons dat ook niet dan quaed bedied!
Een goddelose Kock heeft onder meer gerechten
Op eenen Saterdag devoten Roomschen knechten

Op hunnen heyl' gen disch een vleesch-gericht gemaect.

Dies is gesoden ael in 't leven weer geraect.

De Meester vlied verschrickt, en roept sijn nagebueren,

En als dan hummer een den kock wat wilde schueren,

En dreygen dat hem quaed beduyd werden bereyd,

So loech hy om die daed, en lochende dat seyt.

Hoe waer is Maer gy rechtrvaerdig God, die dijne toorn laet blyken.

Aese Klagt Wanneer de boose luy van dijne wetten wiken,

aen Go des Verveldt onse vrees die ons hier heeft verschrickt,

Kerke nu! En maect dijn volk verhengd, en in dijn heyl verquickt.

De schuld is niet by ons, De heyl'ge vrese Gods word als een ael gesneden,

de schuld die is by u. En als een slang veracht, en met de voet getreden:

Richt gy die weder op in haeren voor gen stand,

So word dijn eer verbreyd (o Heer) in 't gansche Land.

Beeld leu- Doet hier me 't herbe by 't Myrakel van de Boomen.

gen Myra- Maer hebben wy nu niet genoeg van dese bzoomen?

kel van de Ik hebbe doe ter tyd hier van genoeg gesepd:

Haerleiche Tal best sijn dat men hier dit kind te hebbe leyt.

Boo- Hey- Van sulke munte sijn S. Gangolfs V Vonder-werken:

ligen. An. De kind'ren hadden ook 't bedrog wel konnen merken/

1628. En humne leugens sien/ en tasten met de hand/

Myrakelen van S. Gangolf binnē

Haerlem.

Waer 't volk niet blind geweest/ en pbel van verstand.

Myrakelen van S. Gangolf binnen Haerlem.

Myrakel
van ee seer
heer.

In 't jaer ons Heren mcccc ende tsestich was daer een Vrou des Wro
baerhs voir S. Andries/ ende dese boozsch. Vrouwen had also zeren-been,
dat sy daer mede versocht drie meesters/ ende gheen van hem en mocht
ten dit boozsch. been helen / want sy der geen raet toe en wisten. Doe
ghinc dese vrou ende loefde S. Gangolf te versoecken mit een waffen been/
ende een silberen pennuck / ende mit hem om te gaen in lumen kledet
ren op sijn omnegant-dach also lanc als sy leeft / ende terstont so genat
dat been mitter hulpe Gods, ende S. Gangolf.

Myrakel
van kinds-
verlofzin-
ge.

Item. Was een vrouwen-persoon, ghebonden mitten bande der na-
tuieren, als van twee kinderhijns/ al dair dat een off gebozen wozt/ ende
tander en vernam dat broetwijff gheen leben an / ende wairen mitten
vrouwen in groten last, ende druck. Doe wozt dat broetwijff roepende
mit al den vrouwen by hoer wesende / anroepende Sinte Gangolf den
heplighen man / ende lobden hem te versoecken mit al den vrouwen
wollen ende darboeten / ende hem eer ende wardicheyd te doen. Also
dra als

die als sijt gheloeft hadde soe ghincket natuerliken toe/ ende daer woze dat kindt ghebozen in twee water noster tijt / ende terstont versochten sy den heylighen man Sinte Gangolf also sp gheloeft hadden/ ende offerden dat kindt, ende sijn broederken voor Sinte Gangolf, ende cregen heerde hoer kerstendom/ ende leven noch beide / ende sijn twee goetlike kinden: kins/ ende dese vrouwe woende op die Spaern by die Vische Brughe. *Levit. 18. 27*
Exod. 13. 2.
Matt. 19. 13
1 Cor. 3. 23.

Item. Was een Vrouwen persoene, ende was woenachtich inder stat van Vtrecht, die thien daghen ende thien nachten in al te groter crancheit lach/ albaer hoer een stemme toe sprack / ende septe / staet op, ende versoeck mij te Hairlem int oude gasthuus, aldaer ben ic. **Sp** sprack lieve vyent wie sijn / ende hoe soude ic op staen / ic sterbe van pine aldaer ic legge. Ic ben Gangolf, ende ben int oude gasthuus te Hairlem. **Sp** septe totten ghene die hoer bewaerden al dat hoer in dien nacht gheopenbaert was/ ende sy stont op des ochtens/ en ghinck te waghen twischen twee vrouwen/ ende quam alhier te Hairlem/ ende doe ghinck sy vanden waghen twischen twee vrouwen / ende versochte den heylighen man Sinte Gangolf, ende dede hoer bebaert als hoer geopenbaert was/ ende sy toech weder thuis in beteren punten/ ende ghenas, aldaer sy den heylighen man Sinte Gangolf off lovede ende danct oetmoedeli-ken mit hoer ghebet.

Item. Int jaer van LXXVII is daer getomen Herman Jan van Leyden, ende woent op Heer Willem van Almsa saet / ende lach in sijn ambacht omtrent een maent of V. weken, ende sijn vrou screyde/ ende hilde hoer seer qualike om dat hoer man cranch lach / ende sy had lant dier ghehuert dat sy haer gheen raet en wist. Soe ist gheboert dat sy op een tijt in dat velt seer onledich was mit haer beesten/ ende wart een wep-lich slapende, als sy dus in slaep was geworden/ so quamt in haer visioen van Sinte Gangolf dat sy haer bevaert daer loven soud te Hairlem in dat oude gasthuus, ende dat sy een kind soude voertbrengen ter werelt, ende dat soude een knechtgen wesen, ende het soude hieten Gangolf, ende hoer man soud ghesont worden, ende dit voutgen en wist niet noch in ses weken daer nae dat sy kindt droech/ ende sy quam te huus tot haer man, end gaf hem te kennen/ ende seiden wat haer gheschiedt was/ ende alsoe gherinch als sy te samen te bebaert gheloeft hadden terstont wart die man ghesont van tijt te tijt.

Item opten heylighen Sacraments dach doe quamt Lijfbet V Villem Dircz dochter, die hier onse buermeit is / in hoer lefder been dat sy niet wel tuis gaen en mocht / mar hoer moeder most hoer tuis helpen/ ende hoer hant op hoer schoer legghen soud sy tuis comen / ende dit duerde heur tot Sinte Bonifaces abont toe / also dat des nachts in haer visioen quam recht of S. Gangolf hoer wt hoer slaep gheweest had, dat sy hoer bedevaert loven soud S. Gangolf te versoecken, en sy deed alsoe des morgens rees sy op / ende men droechse op een berri / ende twee vrou-

Myrakel der gesondheyd door openbaringe van S. Gangolf.

Droom-Myrakel der bevruchtheyd, ende gesondheyd

Calari vult sua furta Venus.

Visioen Myrakel der genesinge.

wen moſſe houden ſoud ſp ſitten. Aldus woꝛt ſp hoor dat outaer neer-
gheleit op die voetſchamel / alſo dat ſp God ende die heylighe martelaer
S. Gangolf naerſtelick ende met vierigher herten anbat, ende God gaf gra-
ti/ ende hoer docht dat dat beelt ſwete, ende in dat ſweten ſoe creet ſp eer-
verſrickinc ober al hoer leden/ ende ſp wart gheſont ter ſtont/ en ſtont
op hoer voeten/ ende ghint ober die kerck wanderen/ en gheſont tuns/
daert beel mannen ende vrouwen ſaghen. Dit is gheſiet S. Odulfus
avont teſleden opten ix dach in Julio int jaer MCCCLXXXVIII.

Item hoert ſoe hebben hier gheweest wel 1111. perſonē van die poe-
ken, ende noch van ander ſiecken, die hier hoer bevert ghedaen/ ende die
tijt niet en hadden te verwachten hoer ghebreken te laten ſcriben / alſo
het reysber luyd gheweest ſijn. [Dit inprakel ſtaet op 't jaer MCCCC.]

Item in tjaer ons Heren M^{ve} ende 11. is daer noch een guet man
gheweest/ ende heft ſijn crucken ghebrocht voor Sinte Gangolf, ende hy
is gheſont van daer ghegaen. Dit is gheſiet ſont Meij dach.

Int jaer van MCCCLXV. Een man geheten Dirc Flozjs/ wonende
te gaſthuus bypten de ſtede/ die had een koe ende lach in die ſtal ſiec dat
ſp niet op ſtaen en mocht in een vierdeel jaers. Ende daer quam een
man tot dat rint/ daert lach/ ende ſeyde/ ſtaet op in die naem des Vaders,
des Soens, ende des Heyligen Geests, ende in die eer van S. Gangolf: ende
ter ſtont ſo ſtont dat beest op/ ende at/ ende dranc/ ende die man gaf S.
Gangolf die helft van die koe/ en woꝛt in dat ſelfde jaer bet/ ende woꝛt
geſlegen.

Int jaer van LXXI. Item daer was een man inden Dagh / ende had
een paert dat ſeer ſiec was / dat ſterben woud / ende hy loefde ſijn bede-
baert mit dat paert te beſoekē S. Gangolf int oude gaſthuis te Baer-
lem / ende ter ſtont doe hyt geloeft had doe woꝛt dat paert geſont/ ende
byocht dat paert voer S. Gangolf.

* Al myn chagenoeg! Dit is ter loop

Een ſtaelken uyt een grooten hoop. Ex ungue Leonem.

In ſomma/ S. Gangolf/ de Heplige man/ Martelaer/ en Martelaer / als hy daer doorgaet genoeind woꝛd/ is een ſonderling meſter geweest
voor alderleij ſiecken ende quellingen aen menſchen/ ende beest. Als
wel te geloben dat hy den Meesters ende Quachthalbers grooten on-
derſteek ende afbreuk in hunne neringe gedaen heeft. Ewentwel hoe
grooten Heplig dat hy was/ ende hoe beel inprakelen dat hy dede/ ſo en
konde hy ſich ſelven in den jare 1576. den 23. Octob. voor her buer niet
bewaren. 2. Reg. 1. 2. 3. Is daer dan geen God in Iſrael? Pſal.

115. Onſe God is in den hemel; hy kan maken wat hy wil. Goner
Afgoden daer-en-tegen ſijn ſilver ende goud, van menſchen handen
gemaect, ſy hebben monden ende en ſpreken niet: ſy hebben ogen ende en
ſien niet, ſy hebben oren ende en horen niet: ſy hebben neusen ende en
rieken niet. Sy hebben handen ende en houden niet: ſy hebben voeten
ende en gaen niet: ende en ſpreken niet door hunnen halſe. Die ſulke ma-
ken ſijn

Boeken-
Myrakel.
Krucken-
Myrakel.
Koecken-
Myrakel.
Ouis furor?
O Cives!

Vat iſt een
grootelaſter-
daet,
Die Godes
Heylgen.
Naem ver-
ſmaet!

Exod. 20. 7.
1. Cor. 10.
31.

Paerden-
Myrakel.
Plandite por-
celli, porcelli
pigna pro-
pago!

* Die My-
rakelen ſijn
gerogen uyt
S. Gangolf's
Myrakel-
boek in S.
Elſabets
Gaſthuis
noch bene-
ſtede.

ken sijn gelijk also, ende alle die op hun hopen. **Matth. 4. 10.** Gy sult den Here uwen God aenbidden, ende hem alleen dienen. **Exod. 32. 39.** Siet gy lieden nu, dat ik het alleen ben, ende datter geen God beneven mij en is? ik kan doden, ende levendig maken: ik kan slaen ende helen, ende daer en is niemand die uyt mijner hand verlosze. **Psal. 50. 15.** Roept mij aen in den nood, so wil ik u verlossen: so sult gy mij prijsen. **Esa. 42. 8.** Ik de Here, dat is mijn naem: ende ik en wil mijne ere geenon anderen geven, nochte mijnen roem den afgoden. **Esa. 63. 16.** Gy sijt toch onse Vader: want Abraham en weet van ons niet, ende Israel en kent ons niet: daerentegen gy Here sijt onse Vader, ende onse Verloszer, van-ouds is dat uw naem.

**Dit sijn dan wel grove ende tastelijke Leugenden/ ende buple stink-
druppen van Franciscus Wijnjaerd: waer upt alle verstandigen / die
het merk-teyken van het Apocalypytische Beest niet en dragen / over-
bloedig sijn kommen / ofte dat dese lupden van den Satan / naer Gods
recht-baerdig oordeel / schickelijck bedrogen worden / die sich teenen 1. Cor. 11. 14.
Engel des lichts weet te veranderen / ofte sich selven en anderen wil-
lens ende wetens bedyegen / ende eenen gladden ael by de staerte heb-
ben; ende hoe dat de boose menschen ende bedriegers in't quaet voord- 2. Tim. 3. 13
gaen / bedriegende / ende bedrogen wordende / ende dat sy epudeelijc gee- 2. Tim. 3. 9.
nen meerderen voozdgang hebben en sullen / also hunne uptsinnighepd
een ygelijck openbaer sal worden.**

**Ook stellen wy tegens dese Antichristische Leugen-teykenen / ende
Satans schijn-myrrakelen / ende de Roomische / Donickerse dese plact-
zen der H. Schifture. Deut. 15. 4. Gen. 3. 19. Eph. 4. 28. 1. Thess.
4. 11, 12. 2. Thess. 3. 11, 12. Jac. 1. 27, 28. Esa. 1. 12, en 29. 13. Matth.
15. 9. Jac. 4. 12. Gen. 9. 3. Luc. 10. 7. 1. Cor. 10. 25, &c. Col. 2. 10, &c.
Tit. 1. 14. 15. Matth. 15. 11. Rom. 14. 17. 1. Tim. 4. 3, 4, 5. Deut. 13.
1, &c. 2. Thess. 2. 9, &c.**

Dus heeft het toegegaen / dus wistmen 't volck niet byllen /

En dus niet beuselnaert te paejen / en te stillen /

Terwijl het Pausdom noch so bepl het ja-woord had /

En dat de Antichrist op sijnen stoel noch sat.

God heefter in versien / in hooger stoel geseten /

En desen Roomischen stoel en kraem om beer gesmeten /

De tyranij gestort / d'afgoderij verstoort /

En hier sijn stoel geplant / sijn waerhepd / en sijn woord.

Maer eer 't noch wesen wou / en ons dat so gelucken /

Hoe magtig trachten sy Gods waerhepd te verdrukken /

Dooz ketter-meesterchay / dooz Spaensche Tyranij /

Dooz Antichristen sijn / en 's Paus Sophistery.

So sult gy meesten-tyd geweld by leugen binden /

Twice seelen om het rijk des Satans vast te binden:

Christen-
ke Refor-
matie.

Spaensche
Inquisitie.

Nieuwe
Bischoffe.

Haerlem
vword een
Bisdóm.

Ons werd de Bischops-dwang in Heerland ingevoerd/
En daer door al het land seer jammerlijk betoerd.
Ook werde onse Stad ten Bischops stoel verhozen/
Om Godes Heylig Woord in Holland te versnozen.
Doe werde/ Batavier/ dijn Wysherd doe verheerd!
Maer lieve/ is de Stad hier door ook al ge-eerd!

De instelling der Nieuwe Bisdømmen is op't goetblynden ende ver-
soek van de Spaensche Inquisitie door Franciscus Sonnius/ Doctoor
van Loven/ van de Pausen Paulus iv. ende Pius iv. verkregen/ ende
ingetrúlligd/ blykende by hunne bullen den 19. Meij 1559. ende den 8.
Maert 1560. Onder anderen is het Bisdóm van Utrecht het Aerts-
bisdóm van Keulen afgenomen/ ende tot een Aertsbisdóm verheven/
ende dese vyf Nieuwe Bisdømmen onder gemeld Aertsbisdóm gesteld/
te weten/ Haerlem in Holland, Middelburg in Seland/ Kiewaerden
in Wyeland/ Denter in Overysel/ ende Groeningen booz Groe-
ninger Land/ ende Wedde/ etc. Ook is onse Haerlemische Bischop on-
der anderen inden jare 1562. in sijn Bisdóm ingesteld/ ende ingehuld.
Besiet Pieter Bor in sijn Eerste Boek vande Nederlandsche Oorlogen.

Nicolaus á
Novâ Ter-
râ, ofte
Nieu-land,
eerste Bis-
schop van
Haerlem.
Eph. 5. 18.

Op dese lieve stoel heeft Niklaes eerst geseten/
Die dronke Klaesjen was gemeynelijk geheten/
En man gelijk de stoel/ niet vol van Godes Geest/
Maer vol van stercken drank/ geen Bischop/ maer een beest.

Gouthoeven in het Register der Abten van Egmond. Pag. 114. Heer Ni-
kolaes van Nieu-land, te vozen Vicarius van den Bischop van Utrecht/
werd de xxv. 11. Aht geseld tegens dank der Monniken. An. 1561.
ende heeft de possessie genomen niet in persoon/ maer door een ander
by procuratie/ tegens het goed gebryuk van alle sijn boozsaten/ ende
verkreeg also in handen de booznoemde* somme gelds (de welke hy/
schrybende aen den President Sups in den Hage noemde eenen ver-
bozen niet balzenden dogge) sonder dat blykt wat hy niet alle dat geld
uutgericht heeft. Op werd mede d'eerste Bischop geordineerd te Haer-
lem, sijnde boozdaen de Probe van den Aht van Egmond toegeepgend
tot onderhoud vanden Bischop van Haerlem. Ontrent negen jaeren
daer na heeft hy te Brussel by procuratie gegebē by Mr. Jan Gouda/
Advocaet inde Hage/ sijnen staet van Aht ende Bischop gerenunteeerd
An. 1569. ende is negen jaeren daer aen te Sint Maertensdijk in Se-
land overleden. An. 1579. ende begraven t' Utrecht in S. Servaas
Abdijje.

* 40000.
guld.

Goverr vā
Mierlo.

Van Mierlo heylde hem door willig overgeven
Van desen Niklaes noch by sijn lyfen leven.

Met

Met toestaen van den Paus/ met seker geld-beding/
Dat Mierlo niet en viel/ also hem 't geld beding.

274de Bis-
schop van
Haerlem.

Goutheoven Ibid. Heer Govert van Mierlo, tweede Bischop van Haerlem, upt Brabant geboren / was een Monnikh van de Preekheren Orde van S. Dominicus / ende Prior geweest t' Utrecht / ende Provinciael / en hadde de gave van wel te preken. De Stad van Haerlem An. 1573. veroverd sijnde / song hy weder albaer de Misze inde Hoofd-kerke. Daer ontrent de jare 1578. vermits de religie tot Haerlem weder veranderd werd/ week hy te land upt/ en werd Suffragaan ofte Vicarius van de Bischop van Munster in Westphalen/ ende An. 1587. te Dventer de Kerken weder wijende/ is albaer overleden den 28. Julij/ ende is geweest den lesten Abt van Egmond.

Pieter Bor in sijn Tiende Boek Fol. 102. De voorsz. Godescop van Mierlo/ Bischop van Haerlem/ ende Abt van Egmond was by resignatie van den voorzgaenden Bischop die den ersten was/ genaemd Nikolaes de Noba Terra / ofte Nieuwland / onder den gemenen man genaemd bronken Klaesjen (vermits hy veel tijds goed ziere maekte) gekomen aen 't voorsz. Bisdom/ by bewilliginge van den Paus/ ende van den Koning van Spanjen / welke Nikolaes van Noba Terra aen hem geafferveerd hadde upt de goederen van de selve Abbdij een pensoen van duplens guldens jaerlijck/ en die hupsinge tot Abt/ poel buyten Leppen / dan vermits de oorloge in Holland / was hy getogen met der woon binnen Utrecht / ende naderhand binnen Moutfoort: De voorsz. Godescop van Mierlo nu in sijn plaetse gekomen/ ende Noba Terra upt Holland ver trocken sijnde met der wone/ so en dacht hy niet meer op sijn voorsz. daer hy het Bisdom van gekregen hadde / sulck dat hy in alle den tijd dat de voorsz. Noba Terra upt Holland was geweest / hem niet meer dan eens honderd vijfenveertig guldens hadde doen betalen. 'Twas nu sulck dat de Prinze van Oranjen daer naer elke Religieus van Egmond upt de goederen van de voorsz. Abbdij toegeleghd hadde tot henlypder alimentatie honderd guldens jaerlijck/ die hen lyden in Holland blyvende wel betaeld werden: maer den ouden Bischop werd geheel vergeten. Als nu de Pacificatie van Gent gemaekt/ ende dat ook de Satisfactie van Haerlem veraccordeerd was/ ende de Bischop Mierlo wederom in Possessie ende besit der goederen quam: so verforcht den ouden Bischop Noba Terra/ die middeler tijd sijn gereed silber ende goud al verteed hadde / sijn gereferveerde duplens guldens jaerlijck tot sijnne alimentatie. Daer Mierlo naer 't gemeen spreekwoord (so Noba Terra schrijft) Nihil ingratus Monacho (want hy Monnikh was geweest van de Orde der Predikanten) en docht nergens min op / als om sijn promotie / waeromme hy een verqueste aen den Prinze van Oranjen overgaf / omme sijn voorsz. pensioen jaerlijck te mogen ontfangen: ende om beter tot sijn meringe te komen/

komen/ so schryft hy den 21. Februarj/ ende ook daer na den 12. Junij 1577. brieven aen Jonker Adriaen Here van Swietē/ doe ter tijt Gouverneur van der Goude/ ter sake van oude kennisse die hy aen den selben Wonende tot Witspoel gehad hadde/ omme hem aen den Prinze van Oranjen beschuldig te wille wesen/ also hy sustineerde over de vier duysend guldens aen den selben Micrlo ten achteren te wesen/ inden welken hy seer klaegde over de Biscshop Micrlo/ en seyd onder andere aldus:

Brief van
Nicolaus
de Nova
Terra aen
den Here
van Syvie-
re, klagen-
de over de
Biscshop vā
Micrlo, sij-
nen naclaet.

Istey mijscheyden dat spijt hoogmoed/ ende verdriet die goede
schoon-woord gebende Monnik sonder penen/ mijs die hem mijs
soet genadig hebbe/ is doende/ mijscheyden sonder hem
verwonderen/ ende onbekenden met mijs hebben: tot onbekenden
komende/ dese verachtende Biscshop dat mijs Cousijn Gheda mijscheyden
sgeep sonder doey/ die ik van Wierge daer debrēngen/ heeft
die doey arresten; verachtend in huyt van elken van der Lary/
hy mijs tot mijs selfe veroninge gekort/ dat tot mure toe gewelddijk be-
houdende/ ende gekortende; dat en bekenden begroef twee koffen met
geld inde sgeorsten/ ende hier vey van sijn sgeorsten naer Prabant toe/
doe hy niet wel genoege plūken en mogt/ luyende sijn luyen vey dā
der dat hy geen geld en hadde om mijs te betalen/ en lemin de pijonier die
sonden den aep met staten met al. Woudt meer andere spijten mijs ar-
ten ruyge gedach/ wat te lange alhier te verhalet. Van nu kort (sgeijst
hy) heeft hy hem verstuut ook sijn vuygende te verhuysen tland twee om-
huyt d'Witspoel luyt (altout doormael by mijs gekort) tot sijn selfe profijt/
cui nihil satis est, inexplēbili habendi liti correpto. Hieromme meer
ik mijs here tot onse onderlinge oude vryndschappe/ begerende hertelike in
dese mijs groote behoefte/ niet hebbende een dienaar die mijs luyt
den mag/ van een vryd dienstaagde/ sittende hier in een gekort huyt/
mijs behulpig te wesen/ ende een den Prinze te vercommanden/ dat ik tot
mijs gewetigheyd mag komen. Wat onderstaend Idem ille totus quic-
quid est viter Nicolaus à Nova Terra, desolatus ab hominibus, (hier
sijst dat te onbekenden) qui spero erit consolator meus. Op de hand
stond den 12. Junij 1577.

Die sijn de liebe luy/ die sijn de liebe Heren/
Die Godes heplig woord en waerhepd sullen leren/
Het katholijc geloof/ de katholijc leer!
Wat kan de naem al doen/ de vryde waen/ en eer!
Die sijn de liebe luy/ die sijn de liebe Heren/
Die Godes heplig woord en waerhepd sullen leren!

Het Katholijck geloof/ de Katholijcke leer!
 Sy stryden booz den buyk/ en wereldlijcke eer.
 En dit heeft ook so veer die wolven niet verbroten/
 Dat sy onschuldig bloed moordadelijck vergoten/
 En ander oberlast den armen luyden deen/
 Die d'alderwreedste pijn en dood geduldig leen.

Omgebragte Van Weegen de Zelighe Sander Papiſten
 binney Haerlem, getogen uyt het Correctie-
 Boek der Stad Van dien tijd, inde
 Secretarije berustende.

Den 1. Jul. 1544. werden Guerte Stelmeeſe ende Neeljen Klaes ber-
 bronken/ ende onder de galge begraven.

Den 26. Apr. 1557. ſijn Ioriaen Symonſen, van Hallum in Vriesland/
 ende Clement Dirkſen, van Haerlem/ Linnewebers/ verbrand.

Den 29. Jun. 1568. worde Heynſoon Adriaenſen, Schoelapper/
 Factooz van de Gude Kamer der Pellikanijſten/ Dochter deſer Stad/
 alhier gehangen/ om dat hy Liedekens/ Baladen/ ende Erchoos gedichte
 ende in 't openbaer verkocht hadde. En wanneer hy nu gerecht werde
 ſo quamder een groot gedruys/ oploep/ ende verſchrikkinge onder het
 volck/ ende de Heren/ ſo datmen ober al de deuren ende venſteren toe
 ſloot. Daer werden ook twee anderen met hem gedood/ de eene een
 linneweber/ om dat hy den Here van Brebentode gediend hadde/ ende
 de andere van Vtrecht/ om dat hy een houten beeld afgeworpen/ ende
 verbroken hadde. Deſe vonniſſen en vinde ik in gemeld Correctie-
 Boek onſer Stad niet geregistreerd ofte aengetepend: maer hebbe
 die uyt oude burgeren verſtaen/ ende mede uyt geſchrybe Memorien
 van dien tijd bekome. Ik en hebbe ook niet ondieftig geacht deſe Echo
 by onſen Adriaen Rooman herbzucht/ alhier by te voegen.

Iudic. 6. 32.

Wat ſijn nu Papen en Moniken die ſongen als een Liſſter?

bijſter.

Wat ſullen ſy nu moeten doen deſe geleerde Klerken?

werken.

Hoe ſouden ſy werken ſy en komen niet deſe Heren?

ſy mogent leren.

Is haer Leringe van God dan iet?

gans niet.

Kome haer Leringe wel met Gods Woord over een?

neen.

Wat ſalmen dan doen met haer geboden?

uytrodten.

De Siel-Miſſen wat doen ſy de ſielen profijt?

niet een miht.

Waerom ſijn de Siel-Miſſen vande Papen bereyd?

uyt gierigheyd.

Waerom doen ſy de Siel-Miſſen mij dit vertelt?

om 'tgeld.

Wat

VVat sullen ons de Siel-Miszen doen int oordeel?
 Wat sijn Papen Moniken en ook Jesuwieten?
 Hoe ist met haer Vagevier ik woude dat ik't wist?
 Die haer boeverij wybrocht wat wast voor een Ryter?
 Waer mee bewees hy haer boeverij segt mij dat puer?
 Waer wast 't leste Concilium wilt mij dit int herte prenten?
 Wat befesten sy daer segt het mij geringe?
 Wat wast principaelste segt mij de conditie?
 Wie wil d' Inquisitie tegen staen als vroomen Reusen?
 Wie wils voorstaen Hertog Frederick?
 Wat brengē de Predikantē die daer byten Prediken woord?
 Van wie sijn sy gesonden segt het sonder spot?

geen voordeel.
 Ypocrijten.
 uytghepist.
 M. Luyther.
 met de Schriftuer.
 tot Trenten.
 veel beuselinge.
 de Inquisitie.
 de Geusen.
 neen Ederick.
 Gods woord.
 van God.

• Hertog van
 Brwynwyk.

Dit is ter eren van God ende de Geusen gedaen,
 Maer ik salder vande Papen weynig dank af ontfien.

Eene Andere.

VV aer voor achtmen nu Monnicken, ende Papen?
 VVat verachten die Papen? mij dit berecht.
 Houden sy niet hoeren genoeg in hāc vitā?
 VVat sullen haest haer Metten wesen, Mis, ende Lof?
 VVat sonder wel aen der Monnicken kappen horen?
 Op datmense mogt bekennen voor heel mal?
 VVie bragt d' Inquisitie in 't Land met quaed recht?
 VV aer 't niet te beklagen 't Land te verliesen met bedrog?
 VVat salmen hem doen die d' Inquisitie heeft gaen keren?
 Gy mogende God weest toch beschermmer van Brero.
 Dat hy 't volk in vrede houden mag te samen.

apen.
 echt.
 ita.
 of.
 oren.
 al.
 Atrecht.
 oeh.
 enen.
 ero.
 amen.

Den 17. Jun. 1570. is Anneken Ians Ogiers soons dochter, hups-
 hrouwē van Adyaen Bogaert/ Plateelbacker/ op't Stadhups ver-
 donken; ende onder de galge beggaven.

Den 18. Aug. 1575. werde VVillem Rijke met den swaerde gedood/
 niet tegenstaende dat die ellendige mensche sijn gelobe afgaen/ ende
 tot sijn upspouzel wedergekeerd was/ hetwerbende alleenlijck daer
 over op 'tge wijde begraben te worden.

Quāmladi-
 crum sola-
 tium!

Adatt. 24. 13.

Ik en

Ik en vinde nochte in het Stads Correctie-Boek by de Paepſchen tyd/ nochte in Oude Memozien/ mij ter hand beſeld/ nochte upt naerſig onderſoek by oude burgers/ datter meer upt oorzake vande ſelſe die binnen onſe Stad van de Papſten ſijn gedood geworzen.

Wlugtige omſaken van Zeligie eeuſſig gebannen, die t anders naer t uytweiſſen der Voozgaende exempelen, geſſis met den hals ſouden moeten ſekopen hebben.

Den 12. Jul. 1557. Dionijs, Boekberkoper: ſinde ſijne huſwouwe Marijen ſervaes inde gebangenſe geſtorven.

Dito Bartel, Sinkroermaker.

Den 11. Jun. 1568. Ian V Vouterſzen.

Den 19. Jan. 1571. Barent Heynrickſzen Heyligedag, ende Pieter Heynrickſzen, Smiſt.

Dito Margriete van Kamerijk, Takob Pieterſzen van der Molen, ende Marijen, ſijne huſwouwe/ dochter vande ſelve Margriete.

Dito Pieter Korſzen, Metzelaer.

Ik konde hier ook verhalen/ dat Takob Loo Pontiaenſzen, Ian Looſten, Waphoper/ Ian Korneliſzen Pool, Pieter ende Quynjn van Gaken, gebroeders/ Kornelis Romeynſzen, Iooſt Pieterſzen Oli, ende Takob Dirckſzen Roodhoofd, alle fugitive en latiterende perſonen/ deſaillanten/ pooztere en ingeſetenen deſer Stad/ ter ſelver tyd upt alle ſijn Maſtepts landen ten eeuwigten dagen gebannen werden/ ſonder immer meer daer weder inne te komen / op pene van gehangen ende geworzd te worde/ met verklaringe vande verbeurte van alle hunne goederen: om dat ſp ſich inden dienſt van den Prinze van Oranien op ſijne oorlogſchepen begeben hadden: maer die ſake is van eene andere nature/ ende gelegenhejd.

Den 15. Maert 1570. byaken Arent Dirkſzen, Gozter/ Bonifaes, Gevangen om t Religie breken upt de Gevangenſe. nen om t Religie breken upt de Gevangenſe.

Andere Paepſche Tyranniſe ende Conſcientie-dwang
uyt bitterhejd der Zeligie.

Den 25. Meij 1557. werde Tade Ians dochter, upt Brieland/ den tyd van ſes jaeren upt de Stad van Haerlem/ byjhejd van dien/ ende u- Tade Ians gebannen.
riſdterien van Kermerland ende Bijnland gebannen, ſonder daer weder in te komen binnen den ſelven tyd op pene van gegeeſeld te worden: om dat ſp in anderhalf jaeren te biechte nochte ten hepligen Satra-
mente geweeſt en was/ tegens de ordinantien der hepliger Kerken.

Kornelis
Kortelaer
gegeezeld.
&c.

Hier uit
blijkt dat
de Here van
Lignes onder
de Spaensche
Gouverneur
der Stad
Haerlem is
gewest voor
Keedingo.

Den 8. Oct. 1573. werde Kornelis van Kortelaer gecondemneerd op't Schabot gelepd ende aldaer met roeden gegeezeld te worden/ ende dan ook gebannen upt deser Stad/ ende de vyjhepd van dien/ binnen sdaegs sonneschijn te rupien/ om te gaen werken inde Weenen/ in dorpen sijne Majestejt toegebaen wesende/ den tijd van eenen geheelent jare/ sonder binnen den voorsz. tijde binnen deser voorsz. Stad ofte vyjhepd van dien te komen/ ofte upt de Weenen te gaen/ ofte te komen in enige steden ofte dorpen sijne Majestejt niet toegebaen wesende/ op pene van wel strengelijc gegeezeld ende gebantrephend te worden/ anderen ten exempele: om dat hy hem verhojderd hadde/ upt des Stede van Lepden bande handen ende rebellen bande Ko: Ma: seker missive te brengen tot binnen deser Stad Haerlem aen mijn Here van Lignes, Gouverneur der selver Stad, berepshende van hem andwoozde wederomme.

Huyg. Pie-
ter Aelbert-
sen vere-
oordeeld
de Justitie
om vergif-
fenisse te
bidden, &c.

Dito werde Huyg Pieter Aelbertsz, om dat hy twee ofte drie repelen te Lepden ende in den Dage was geweest / gecondemneerd/ de Deren vanden Gerechte in den name van Justitie om vergiffenisse te bidden; ende beertien werke-dagen tot syn eygen kosten aen deser Stads werken te arbeypden ter plaetse daerinnen wijsen soude; ende van nu voort aen tot Paeschen eerstkomende toe alle Sondagden Missie ende Predicatie te hozen/ ende daer van den selven tijd goed bescheyd te brengen/ met verbod van niet meer te komen ofte te conberleren in steden ofte dorpen sijne Ko: Ma: niet toegebaen wesende/ op pene van wel strenghelijc gegeezeld te worden anderen ten exempele.

Trijn-Gijs-
brechts tot
het selve
verrycken.

Dito werde Trijn Gijsbrechts, van Sparendamme/ mede also verweesen/ om dat sy te Lepden by haeren man/ den Prinze van Oranjen dienende/ geweest was/ ende wat gelbs van hem gehaeld hadde: op gelijc scherp verbod van sulcx niet meer te doen onder straffe van strenge geezelinge.

Item Pieter
V Villem-
sen.

Dito Pieter V Villemsz, van Haerlem/ van gelijken: om dat hy te Warmond by sinen meester Gerrit van der Laen Kasteleyn ofte Kapiteyn van den Prinze op't Dups voorsz. geweest was.

Item Jan
Klaeszen.

Den laesten Octob. 1573. werde Jan Klaeszen tot vergiffenis-bidden verweesen/ ende ses-weken-arbeyp aen de Stads werken vooz drie grooten daegs/ ende een half jaer binnen de Stads vyjhepd gebannen/ op gelijc verbod ende straffe als boven: om dat hy te Lepden was geweest.

Item Ael-
bert V Vil-
lemzen.

Dito most Aelbert V Villemsz, Slotemaker/ om gelijke oorsaker/ om dat hy op weg was geweest na Lepden ende Delft te gaen/ vergiffenis bidden/ drie weken sonder loon aende Stad werken/ een jaer binnen de vyjhepd blijven/ in geene herbergen komen/ misse ende predicatie hozen/ op pene van twee jaeren gebannen te worden.

Item Jakob
Schoorl.

Den 14. Novemb. 1573. most Jakob Schoorl, om dat hy ook maer op weg was geweest na Lepden te gaen/ de Justitie om vergiffenisse bidden

bidde/een geheel jaer binne de vyfhepd van de Stad blyben/eengeld-boete van sesten guldens geven / in geene herbergen komen / te misse gaen/predikatie hozen/op de vertuurte van twintig ponden heren-geld/ende twee jarig bannissement binnen der Stad vygdom.

Dito werde Mees Gerbrandszen, metgesel van Jakob Schoozi tot Item Mees Gerbradszen.

Den 7. Decemb. 1573. werden Antonijsen Kornelis, van Lisse /ende Maritjen Kornelis, van Overveen/een jaer upt Stad gebannen/om dat sp die van Lepden ten dienste gestaen /ende van daer byieven aen den Gouberneur deser Stad gebragt hadden. Antonijsen en Maritjen Kornelis gebannen.

Den 20. Jan. 1574. werde Andries Ianszen, Kannegieter/hy wien eene groote menigte van verboden heretijke ende susperre boeken gebonden waren/verwefen/ dat gemelde boek op de Sale van 't Stadhuyss souden verbrand worden/en dat hy alle ketterijge soude abjureren/ende versaken/en een jaer lang niet eene barnende toozse gaen vooz't waerbighe heplige Sacrament telken als 't selve onnigebragen word /ende mede een jaer lang alle sonnedenagen ende heplige dagen de predikatie ende misse inde Groote Kerke des morgens hozen/ende sitten onder de predikatie ober de predickstoel / en 't eynden 's jaers daer van de hooyke certificatie in handen van den Schout leveren. Andries Ianszen verweeten om de vware Religie te vertaken, &c.

Den 7. April 1574. werde Adriaen Ioriszen van Solmis, van wegen dat hy inden boozleden turbulententijd hem seer rebelijck gebragen/ende begeben hadde om koster van de Gemeente der Gereformeerde ofte valsche gereprobeerde Religie te wesen (t upt oorsake van welken dienste syn medegeselle wijlen Jan van Sanen onthalsd was/met konfickatie synet goederen) sonder dat hy zedert de reductie deser Stad hem beguaem gemaekt hadde der gracie ende pardoen /van wegen synre Majesteit inde maend van Augusto alhier gepubliceerd/maer zedert dien tijd tot synre apprehensie toe altoos gelatiteerd hadde / van synre gevangenisse ontslagen /mits dat hy volgens synre presentatie alle ketterijgen ende valsche leringen abjureren ende versaken soude/hem beguaem makende tegens den hoog-tijd van Paeschen tot de verbienste van 't boozschzeven pardoen /mits gaende te biechte /ende ten hepligen Sacramente/ende dat hy mede sweren sal van nu boozdaen hem te dragen ende te reguleren naer de Katholijke Religie van de heplige Roomsche Kerke / gelijk een goed Katholijck man toebehoort. Ite Adriaen Ioriszen van Solmis.

Den 6. Septemb. 1574. hebben Stoffel Iakobszen, van Leyderbozpi/ende Ocker Ianszen, van Doorzhout /gevangens /hy haeren solemne Ien Ede gestwozen in handen van Sebastiaen Kraenhals / Schout/ dat sp hen van nu boozdaen dragen sullen als goede Katholijke luyden/ achtervolgende de Religie van de heplige Katholijke Roomsche Kerke. Ite Stoffel Iakobsz, en Ocker Ianszen.

Den 3. Jun. 1576. werde Iakob Ianszen, Schemaker/gecondemneerd/

Iakob Ians
zen aen de
galge ge-
bonden, en
gebannan

op de Markt geleyd/ ende gebonden te worden aen de galge/ aldaer
staende/ den tyd van een ure lang/ ten aensien van eenen ygeliken;
ende woords den tyd van vier jaeren gebannen upt deser Stad/ ende de
byzshyepd vanden/ etc. om dat hy gedurende het beleg deser Stad hy
sijne Majestepts rebellen was geweest/ ende na dat hy daer na 't par-
doen van sijne boosch. Majestept mede genoten ende verdiend hadde/
niet op en hiel sijn afgunstig hert ende quade wille tot sijne Majestept
te dragen/ hem daeglyk verbljvende in sijn Majestepts tegenpoed/
ende hem bedroevende in des selfs Majestepts victorie/ ende tonende
de volshyepd van sijn herte/ hem niet geabstineerd nochte geschaemd en
hadde 'tselbe opentlyk met den monde upt te spreken/ ende niet tepke-
nen te bewysen/ ende ook om dat hy hem niet gedragen ende gerege-
leerd en hadde als een Katholijk ende Christen mensche schuldig was/
also hy zedert 'verdienden van 'tboosch. vardoen nochte te biechte
nochte ten heyligen hoogwaardigen Sacramente geweest en hadde.

Oiergelijke bonnissen sijnder ontallijke meer: maer dese sullen
overbloedig genoeg wesen.

Beslyt
van desen
handel.

So word van de groote Bablon/ de moeder der hoererij ende
groutwelijkheden der aerde/ te rechte geleyd dronken te wesen vanden
bloede der heyligen/ ende van den bloede der getuygen van Iesus.
Apoc. 15. 6. 7. So dat de bloedbetrige Roomsche kardinaelen hunnen
rechten wapen-rock ende lebereij dragen.

Ik en kan hier evenwel niet verstwijgen/ nochte verbergen/ dat
ander dese luyden/ die dese Spaensche ende Roomsche vervolgingen
uptgestaen hebben/ enige ook geweest sijn die om de Wederdoperij
geleden hebben/ sa den dood gestorven sijn: hoewel ik die willens op
dien naem niet en hebbe willen melden/ nochte updrucken/ ofze hun
veel licht onbekend mogten wesen/ op dat die van hunne Serte met
mijnen arbejd hun verineynde Offer-back niet en stofferen/ ende hun-
ne martelaers dooz mij niet en komen te roemen/ ende te verheffen:
also de sake alleen/ ende de straffe geenzins/ den Martelaer booz Gode
maekt/ ende die booz gene bloed-getuygen des Heren en mogen gere-
kend worden/ die om hunne Gods lasterlijke opinien ende ketterijen
sterben/ maer veel meer dobbel ellendig te achten san.

Maer niettemin nochtans moet ik dit daer by seggen/ dat of wy
schoon de groutwelen der Wederdoperij/ die ons nu eenenig stuck
der lere ongeschonden ende onbedorben laten/ van herten vjand sijn/
so wy l als de Papisten/ die het dan noch niet hunne Antichristische
lasteren ende afgoderijen niet een hapy beter en maken: so en kunnen
wy evenwel hunne groutwelijke tyranij niet booz goed kennen/ ende
onse siele en sal inde vergaderinge der bloeddorstige niet komen. Men
moste ook billijk onderscheid maken tuschen de Sertenmeesters ende
bernoeders/ ende tuschen de arme verleyde menschen. Verschalen
daxter ook wel middel in de belhamels te stueren ende in te binden by
andere.

Psal. 5. 7.
Deut. 17. 1.
&c.

andere gebougelijke wegen.

Is dan ook niet gansch onbilligh ende onberozageligh/ dat onse Ra-
manisten den meester over-al maken/ ende het hooge woord voeren
willen/ daer sy niets te seggen en hebben/ ende daer sy swijgen ende
dupken mosten: so sy anderen by sich niet liiden en willen/ daer hun
haen koning is/ maer de selve ten vuere ende ten swaerde ten upteerste
met de hoogste bitterheyt vervolgen?

Souden dan ook de Wederdopers wel so onbernuyftig wesen/ dat
sy sich in den boozspoed der gemeyne vijanden souden verblijven/ die
met hun ende ons wel-eer so geleeft/ ende omgesprongen/ en nu ook
noch niets beters in den sin en hebben? Ofte souden sy wel so ondank-
baer wetsen/ dat sy na den ondergang ende 't qualijk-varen der Gere-
formeerden souden haken/ ende verlangen/ onder welker vleugelen sy
so gerusteligh mogen blijven sitten/ ende schuylē/ ende op hunne bedden
in de plakken so gemackeligh rusten/ ende dupken/ ende in vrede by
hups over den haert blijven hangen/ ende sich hoesteren/ terwyl de an-
deren dickwils met ongemack ende gevaer op hunne wachten en toch-
ten booz den vijand staen? Ofte en konnen sy sich ook noch niet over
hunne lasteringe schamen/ waer mede sy de Christelike Overheden/
booz alle hunne trouwe sotte/ moeyte/ en kommer in hunner beschut-
tinge tegen het geweld der Spaenschen/ upt Gods Gemeynste sluy-
ten/ ende tot het hellsche vuur verwijzen?

Ik wete nu ook seer wel/ dat onse Stad booz 't verhael sulker Daep-
scher Tyrannyē/ ende diergelijke geschiedemissen/ in haer bedryven/
weynig ge-eerd word/ ende dat het met mijn Tptel van Lof/ ende met
mijn boozneimen/ niet al te wel over een en komt: maer hoe konnen
wy sulker nalaten/ als wy eene volkomene beschrijvinge ende histo-
riē maken sullen: behalven dat ik ook niet sien en kan/ waerom onse eren-
tptel/ ten aensien van het meeste en booznaemste onser verhandelinge/
en dat eygentlijck onse Stad betreft/ niet en soude in sijne volle waarde
blijven? Ik kan ook niet waerheyt sonder roef seggen/ dat ik onse Stad
allerwege so gaerne eren soude/ als iemand ter wereld/ niemand te na-
gesproken/ dat ik ook meyne in dit mijn werk/ naer mijn swachheyt/
met der daed overbloedig te betonen. En wat hier nu dese sake be-
langd/ wie en siet niet/ dat alle de schande deser Tyrannyē eygentlijck
geheel ende al op de Dap-rige/ ende niet op onse Stad en rust/ ende
alleen tot haeren last leyt/ ende op haere rekeninge staet/ dat ik nu noch
niet en segge/ dat sulker onse Stad niet eygen/ ende alleen/ maer met
alle/ ten minsten met alle de Hoofd-steden van 't Land/ ja van de gan-
sche Christenheyt/ inde al-gemeyne Antichristelike bloedige verhol-
dinge gemeyn is geweest.

Maer Rosa kreeg sijn loon. Die hoef bestond niet liegen/
Het konsten/ en prattigh de luden te bedriegen/

Bedriege-
rije van la-
kob Rosa,

En dwong also het holk het geld behendig af:

Was billijk datmen hem wat op sijn rugge gaf.

Den 7. Decemb. 1549. werde Mr. Jakob Rosa van Roetrijke gecommeneerd een half ure te staen op het Schabot met sijn papieren/ brieven/ ende boeken om sijn hals/ ende daer na wel strengelijc met roeden gegeeseld te worden/ ende gebannen upt der Stede van Vaerlem/ byzichend van dien/ ende jurisdictien van Kennemerland ende Agnialand ten eeuwigen dagen/ sonder daer weer inte komen opte verbeurenisse van sijn lijf; ende sijne voorsz. papieren ende boeken verbrand/ ende metten viere te niete gedaen/ mitsgaders ook enige ringen met de gesceenten genepen ende gebroken te worden/ ende de stacken in handen vanden Officier als gekonfiskeerd te bliuen: om dat hy hem verhojerd hadde de luden te trecken dat hy geloof souden stelsse inde hulp van den Duyvel/ ende in superstitie/ also God verlatende/ daermen alleen troost hulp ende bystand aen schuldig is te soeken/ ende dit al in verminderinge des Christen geloofs/ deur welcke treckinge/ middelen/ ende logenen/ die de selve Mr. Jakob daer hy voogde/ hy twist maken/ de was onder 't gemeene holk/ perturbierende de gemeene vrede/ ende also met onrechtvaerdighejd geld van de luden krijgende om bagabondelijc leug ende leckerlijc te leven/ ende al 't selve niet latende/ hoe wel hy ter cause van dien tot Wernheim inden Lande van Gelre gebangen was geweest/ maer noch daer in bliuende/ en continueerende twist tweedragt ende ongeloof te strecken.

Verleydinge van lan Symonczē Torrentius, van Amsterdam,

Torrentius die mag met sijne slimme trecken

Seer wel in onsen tijd by Rosa sijn gelesken/

Geen minder schalk als hy/ een slim geslepen gast.

Wel houdt de Wagistraet hem hier in 't Werchhups vast!

Het is hier te lande/ ende elders/ meer dan al te wel bekend/ wat een land-gerucht van desen lan Symonzen Torrentius, ende den handel sijner verleydinge ende ergernisse overal vele jaeren lang is gesiroijd/ ende gelopen. Ik en konde derhalven niet nalaten dese sake ook met weynige woorden alhier aen te roeren. Doch en binde nochte nodig/ nochte geraden/ alle sijne beschuldigen alhier op het papier te stellen/ ende in het licht te geven/ welke grouwelen beter dienen met ewig stilswijgen begraven te worden; nochte ook sijne blaetweghen/ ende rastelijc uptblugten/ ende ontfutzingen daer tegens: maer ik wil mij slechts aen den blooten ende korten eytsch van den Here Schout Kornelis van Oeylingen houden/ waer op de eyndelijc sententie ofte vonnisse der Heren van den Gerechte is gevelde/ ende gevolgd. Aldus dan is de gerichtssake alhier ter Stede met gemelden Torrentius aengehangen/ ende afgelopen. Na dat de Heren Burgemeesters ende Reger-

Hegeerders onser Stad na lang geduld/ ende verdziet/ de gansche sake
 wel ondersaen/ ende goede vasse ende met ede-beswozene bewijzen
 ende verskerdijeden van sijn quaed leven/ ende schandelijke practij-
 ken bekomen/ ende sich niet bij of te ses Advocaten wel ende voorz-
 ichtig in alles beraden hadden/ dat sy volkomen stoffe hadden/ om hem
 op sijne ontkenninge/ naer rechten te mogen pynigen: so is gemelde
 Cozzentius den 30. Aug. 1627. in verskerhep genomen. Boven
 dien is noch de Here Officier/ met den Here Secretaris Johan van
 Bofvelt/ tot Welfen elders om meerder ende nader ondersoek ende be-
 wijz van alles getrocken/ op datter niets en soude nagelaten worden
 dat tot volkomene kennisse van sijne sake mogte dienen/ ende behooren.
 Ende na dat gemelde Cozzentius tot geene ronde bekentnisse sijner
 lasteren en was te brengen/ trachtende slechts met kaele glazen ofte
 uitleggingen/ ende gesochte verbloemingen te ontslibberen: soo wer-
 de hy eynde lijk aen de pleye gesield/ ende opgehaeld/ daer hy niettemin
 op sijne hooggaende verschouwingen ende ontfutzelingen hardnechig is
 gebleven/ sonder dat de Heren Rechters hem tot ronde bekentnisse
 der waarhep hebben konnen perzen. Verhalven de Heren met dit
 stuck niet wepnig beducht sijnde/ ten hoogsten sozge dzagende hoorde
 ere Gods/ ende het nut van het gemeene beste in desen/ willende voorz-
 ichtig toesien/ so deel in hun was/ dat gemeld lichtbaerdig werelbs-
 kind sijn quaed en ongehoorde verlepdinge niet verber en soude hoorde-
 saegen/ ende dat ook de Stad in geen onnodig ende onepndelijck proces
 en mogte ingewickeld worden/ hebben na lange beraedslaginge/ ende
 rijp overleg der sake/ vooz best ingesien/ de sake dooz een extraordinaer
 proces/ van wegen het extraordinaer crimen ende last van den geban-
 gen/ op het Raedhuys tot een gewinst upt-eynde te brengen/ ende daer-
 om goed gebonden/ ende besloten/ dat de Here Schout tot dien eynde
 sijnen eysch kozt soude begripen/ ende de selve dooz sijnen Procureur
 mondeling laten voozstellen/ ende het bonnisse der Heren vanden Ge-
 rechte daer op doen strijken/ ende uitspreken. So werde dan den 25.
 Jan. 1628. gemelde Jan Symonzen Cozzentius/ gebangen/ op de
 Blaauwe Kamer gebragt/ alwaer een groot volk versamelde/ en toe-
 dzong/ niet alleen van onse inwoonderen/ maer ook van andere steden/
 ende plaetzen. Daer na heeft de Procureur de misdaeden van Cozzen-
 tius van sijn ontergeld ende ergerlijk lede so hier so elders gepleegd/
 ende sijne grouwelijke blasphemien ende lasteringen tegens de hoogste
 Goddelijke Majestept/ tegens den Saligmaker Jesus Christus/ ende
 tegens de H. Schrijfture uptgespogen/ ende andere sijne verlepdingen/
 ende bedzige rijen/ in ene Stad van recht ende religie niet te verdra-
 gen/ kozt ingetrocken/ ende summarischer wijse/ voozgesteld/ ende af-
 gelesen/ ende den eysch van den Here Schout daer tegen/ te weten des
 doods/ ofte anders aen den lijve gestraft te worden/ alz de Heren Rech-
 ters souden goed vinden/ met konfiskatie van alle sijne goederen: waer
 op/ na

op/ na enige plepdoege ofte rechts-bepleptinge tuschen synen Advocaet
ende gemeeldē Procureur/ de sententie ofte het vonnisze der Heren van
den Gerechte is uptgesproken/ als dat hy gebangen om syn bedriven
quaed werde verwesen in de kosten synet gebangenisse/ ende twintig
jaeren lang op sijne eygen kosten geconfinieerd/ ofte gebannen/ ende be-
waerd te sullen worden in plaetse die de Heren souden betamen/ ende
goed binden.

VVeder-
doperije.
Jan Mar-
chijzen,
Backer van
Haerlem,
de groote
Propheet,
en Enoch
der VVe-
derdoperē.

'Alsou 't VVederdopers-volk hier konnen laten sicken/
'Ten ware dat ik moest van Jan Matthijszen spreken/
Die iust van Haerlem was: mijn Stad/ vergeest het mi
Dat ik hem hier verhael/ ik kan hem niet boozhy.
Die booswicht gaf sich upt booz een Propheet des Heren/
Ja wilde dat men hem als Enoch soude erens
Waght Munster na syn leet/ syn leven/ dood/ en straf.
Van hem en sijns gelijk daeld dese Sette af.

In 't jaer onses Heren 1532. woonde alhier te Vaerlem een Backer/
Jan Machijzen genaemt/ een ongeleerd man/ maer stout/ ende opzoe-
rig/ listig/ ende wel bespraekt/ de welke mer byple vleeschelike lusten
ende wulpschen byand der onkupscheit ontficken/ op seker yonge ende
schoone byzouwer- dochter verliesde/ trachtende daer op boozds naer
synuyterste vermogen gemelde dochter tot sijne wille te krijgen/ ende
sijne eyge huyjs byzouwe/ die hem te oud en niet sehoon genoech en was/
te verlaten/ waer toe hy van gernen gereeder nochte bequaem mids-
del stende/ van den weg der bedragerije van geestdrijverge/ verbergde
sich onder den schijn des Engels in geveinsde hepligheyt/ roemende
veel van hemelsche gesichten/ ende goddelijke inspreken/ ende openba-
ringen/ booz welke valsche ende listige bebedigheyt hy eyndelijc tot
sijne wille ende booznemengscomen synde/ heeft de gemelde dochter
schandelijc geschaekt/ ende heymelijc t' Amsterdam geboerd/ ende sich
aldaer booz eenen Wederdoperschen Leraer ende Vermaender op-
gelwozen. Daer gaf nu dese heplige man groote dingen booz/ en sprak
niet dan van heymelijke drijvinge des Geests/ en verborzene openba-
ringen Gods/ die hy noch niet en mogte uyt spreken/ nochte iemand te
kennen geven/ verclarende dat hy de tweede Enoch enigerupge Gods
was. So heeft hy daer op ook sommigen de handen ogeleerd/ ende als
nieuwe Wederdoopersche Apostelen twee ende twee te samen uptge-
sonden/ nameelijc Gerrit Boekebinder/ Jan Beukelzen/ Alcermaeker
van Lepden/ die hy tot Munster in Westphalen heeft afgeschickt/ al
waer gemelde Jan Beukelzen na een wonderlijc ende sonderling Ro-
ning werde: item Jakob van Kampen/ Houtfager tot Amsterdam/
Widerik Kupper/ Bartholomees Boekebinder/ Leendert Bouwens-
zen/ David van Boozu/ Alaes van Alkmaer/ Kornelis upt den Briel/
Mepnart

Neppart van Delf/ Roelof Baertenszen/ ende meer anderen. Dese
 wedichte dan door den Geest van hunnen Enoch het Wederdopersche
 nieuwe Evangelium in verscheyde oorden met groote beroerten/ ende
 magt der verleydingen. Als dan nu dese groote Propheet ende Enoch
 bemerkte dat hy gelegenheyt hadde sich naer de wereld groot te ma-
 ken/ so heeft hy Jakob van Kampen tot eenen Bishop gesteld/ ende in
 sijne plaetse t' Amsterdamm gelaten/ ende is na sijne Wanstersche Apo-
 stelen vertrocken/ al waer hy de stoel der Wederdopersche heerschap-
 pije gedachte te planten: daer hy dan ook sijne personagie onder eenen
 bezegelijken schijn van hepligheyt so meesterlijk heeft weten te spe-
 len/ dat hy eenen grooten aenhang van ontallijke menschen aen sijn
 suer heeft gekregen/ die ook so seer inder tijt hebben toegenomen/ also
 sp van alle omlyggende Steden ende Dorpen/ op 't aenschrijven vande
 voornaemste belhamels humer totterke aldaer als vgen te (amen
 waermben) dat sp de Stad eyndelick vermeerderd/ ende geplonderd/ den
 Raed ende Burgertje beroofd/ ende verjaegd/ ende het belwind der re-
 geringe aen sich getrocken hebben. Wanneer dan nu dese Wederdo-
 persche Amsterfse rol-wagen naer den sin van desen Enoch so wel
 doozd wilde/ so woep hy sich tot eenen President ende hoofd van de
 Stad op/ ende liet sijn verscheyde scherpe Plackaten aflesen/ ende
 verkondigen/ als dat een yder op lijfstraffe al sijn goud ende silber/ ja
 alle sijne habe/ ende goederen/ op eenen hoop/ in 't gemeyn/ ter bestem-
 der plaetse/ souden hengen/ ende niemand set eygens doozd sich achter
 de hand houden: als mede dat niemand sich en soude verhoorden ende
 geboeken te hebben dan alleen den W. Bibel/ ende dat alle de andere
 boeken souden verbrand worden/ voorgehende dat God hem sulck al-
 les bevolen hadde. Geschiede ontrent desen tijd dat seker ambachts-
 man Pubrecht Crupteling iet spottelijks vanden groeten Propheet
 mogte seggen/ waerom de sachtmoedige geest van desen Enoch so ont-
 steken werde/ dat hy gemelden Crupteling op de Markt doozd sijne
 gewapende gemeente openlijk dede komen: de welke na dat hy aldaer
 doozd aengeklaegd ende ter dood verwesen was/ so heeft dese Pro-
 pheet selfa sijne moordadige handen aen hem geslagen/ ende na dat hy
 hem ter aerde hadde nedergebeld/ heeft hem met eene spietze in 't lijf
 gesteken/ naer als hy soo noch niet dood en was/ heeft hem op eene an-
 dere plaetse doer hengen/ alwaer hy sekeren jongeling een geladen
 roer op de hand genomen/ ende Crupteling daer mede doozdshoten
 ende gedood heeft: welke grouwelijke moord dese god-vergeten boebe-
 daeren boven noch niet het bevel van God godflasterlijk durfde bekle-
 den/ ende bekladden/ doch te weten van dien God der Wereld/ dien hy
 dienste/ die een leugenaer ende menschen-moordder van den beginne ge-
 weest is. Als nu dese godloose Geest-bijgher dit grouwelijke moorde-
 naer-stuck volbragt hadde/ so heeft hy eene lange spietze genomen/
 ende is als een krancksinig mensche daer mede doozd de Stad gelopen/

2. Cor. 4. 4.
 Job. 8. 44.

Ontrent
Maert des
jaers 1534.

roepende / dat God de Vader hem geboden hadde / dat hy de vijanden / die de Stad van Munster van wegen dit Wederdopersche ontfesen belegerd hadden / om die afsgrijzelijke ende ongehoorde versaerte ende gewelb naer verdienste te straffen / van de Stad soude vryben / ende verjagen : maer als hy nu gelijk een dulle hond ter poorten upt tot den vijand inliep / so werde hy terstond van eenen zoldaat hejegend / ende doorsteken / ende heeft also naer Gods rechtbaerdig oordeel het loon sijner grouwelen ende lasteren ontfangen. Dit is dan kortelick het leuen ende eynde van onsen Ian Marthijssen van Haerlem, dien Wederdoperschen Enoch / ende grooten Propheet / van wien de swermers deser sette tot op desen huydigen dag hunne sendinge hebben / hoe meesterlick ook dat sij sich met eenen hepligen schijn wete te bemantelen. Waerupt wy klaerlick booz ogen sien konnen / hoe lichtelick ende schijckelick de Dupbel die menschen weet te betoveren / ende in 't verberf af te storten / die van Godes W. Woord ende geopenbaerde wille tot broodmen ende geesdygherijen afwijken / ende den Dupbel ende sijne verlepdinge in plaetse van God ende sijnen W. Geest aenhangen.

Deze Verzen staen onder sijne Afbeeldinge.

Den eersten Sender mag ik mij wel gaen beroemen.

Van het Herdoops geslacht, maer niet tot haerder vromen :

Want grouwelen seer veel heb ik ook me bedreven,

En mij is voor mijn deel een * lood door * t lijf gegeven.

* Hy en is
niet doorscho
zen, maer
doorstekem.
Sleid. lib. 2.
confoditur.
Lere ende
roem der
myrakelen
van Doctoor
Iustus Vel
sius uyt de
Hage.

Maer sal ik Velsius ook hier ter ste verhalen?

Sijn sinnen raekten hem op 't hollen ende dwalen

In sijnen onderdom / het was meer rasernij

Door'tyken van sijn hoofd / als aerd van ketterij.

Pieter Bor in sijn Dertiende Boek. In desen jaere 1578. heeft Doctoor Iustus Velsius Haganus hem veel onthouden binnen Haerlem, Leyden / ende den Hage / ende andere plaetzen in Holland / ende heeft hem uptgegeven dat hy van Gode gesonden was de menschen booz het eeuwigge verberf te waerschontwen / heeft hier ende daer enige predikationen booz eerst serretelick gedaen / daer na op publike plaetzen / heeft sich beroemd sijne lere met myrakelen te bevestigen / ende is gebeurd binnen Haerlem / dat hy wesende ten huyse van Mr. Jan van Suren / hem beroemde dat hy van Gode gesonden was / omme de geheele wereld te reformatieren / ende naer enige propoosten heeft hy gesept / men soude aldaer doen brengen Mr. Gerrit van Ravensbergen / wesende een rechtsgelerde aldaer wel bekend / ende was de schoonbaer van den Burgemeester Mr. Gerrit Stuber. Deze was lange jaeren

jaeren blind geweest / die soude hy siende maken: maer als hem wier-
de gebzaegd of hy 't selve niet medicyn doen soude / also hy Doctor in
de Medicynen was / hy seyde neen / maer onzakeluseelghen / op een
ogenblick tyds / tot betoninge van dat hy van God was gesonden/
welke Gaven/bergen aldaer gebragt ende geleyd sijnde / is hy in een
kamer aldaer gebragt / ende naer dat men hem geleyd hadde / waer-
om hy aldaer was ontboden / so is Justus Welsius op sijn kintjen ge-
ballen / ende heeft een gebed tot God gedaen / ende 't selve voleyndigd
sijnde is hy opgestaen / ende heeft tot den booschzyken Gavenbergen
tot bytemael gelyzen / dat hy sijne ogen op doen / ende den dag des Ve-
ren aenschouwen soude / dan sijn gesicht en werde hier deure niet gebe-
terd / ende bleef in eenen doene: doe heeft Welsius gebzaegd / of hy ook
geloofd hadde / dat hy als hy die woorden sprak / doet u ogen op / etc. dat
hy sijn gesicht weder krygen soude; Gavenbergen andwoorde / neen/
dat hy 't niet en hadde geloofd: so ist dan / seyde Welsius / u schuld / ende
niet de myne / dat gy niet en siet / want so gy geloofd had / soud gy on-
wyselijck u gesichte gekregen hebben. [Weer is alhier te Waerlem
niet voorgeballen: dat elbers geacht is / en raekt onse Stad niet / die
daer toe niettemin lust heeft / die kan 't ter selver plaetse lesen.]

Dese Justus Welsius is die selve geweest die Guiccardini gedenkt in
sijn beschyffinge van Nederland onder de geleerde mannen gesproten
apt den Wage / noemd hem een treffelick Medicyn-meester / ende groot
Philosoph / die veel heeft geschryven / somen insonderheyd mog sien
in de algemeene Bibliotheken van Gesnerus. Hy was in dese tyd als
hy hem voorszodanigen Theologus ende van God gesonden Dienaer
Godes apt gaf een geheel oud man / so dat enige meenden / dat hy door
te veel studeeren in sijn ouderdom / in sijn verstand en sinnen gekrenkt
was: andere hielden daer seer veel van / maer het berocmen van het
doen sijnder onzakelen / daer niet van en quam / benam hem alle sijne
aensienlijckheyd / ende kreeg weping aenhangs / die nochtans scheem
dat hy sochte. Idem Ibid.

Dus socht de Satan vast door swaerd en kettersen
den loop van Godes Woord en Waerheyt af te sijten /

Op dat hy meester bleef / en Godes eer vertrad /

En noch voorzdaen 't gebied en 't volle seggen had.

Noch ist gelijck een buer en bliem voorszgelopen /

Het bloed doet Godes Kerk een meerder deure open /

De kettersen maekt de vromen maer bekend /

En als God werken wil / wie heeft het opt g'twond?

Wat dan de Satan dee / Godes Woord is doorgezoken /

En sijne waerde Kerk is als een roos ontfloien /

Ons liebe Vaderland / en liebe Vaderstad /

Genieten dese gaef / en kostelijckeschat.

Vande Christelijke Gereformeerde Kerk in
Holland, ende te Haerlem.

Hoe wonderlijk God Almagtig sijn O. Evangelium tegens al het geweld des Satans upt de duysternisse des Jausdoms in 't licht gebragt / ende voorzgeplant heeft inde gansche Christenheyt / getuygen de Evangelische Historien overbloedig. So is ook niet tegenslaende de bloedige Plackaeten en vervolgingen tegens de oefeninge der Christelijke Kerkte de selve niettemin in dese Nederlanden over al met image doorgebroken.

Verste op-
baere Evā-
gelische
Predikatie
in Hollād,
en buyten
Haerlem,

Ende na dat de predikation in Holland lang in 't heymelijk gepleegd waren / so is de eerste openlijke Predikatie buyten Woon met grooten toeloop van volk upt alle de omlyggende Dorpen aengevangen den 14. Julius 1566. door sekeren Jan Aertzen / Wandemaker / van Alkmaar geboren / waer upt andere Steden mede eenen moed gegrepen ende sich verstant hebben het selve van gelijken in Gods name in pber te beginnen / ende so werde onder anderen de eerste Predikatie van gemelden Jan Aertzen buyten Haerlem gedaen den 21. Julius des Son- daegs in eene vergaderinge van ontrent 300. personen / waer onder ontrent vijftig mannen / ende de andere hoorde vrouwen waren; ende des anderen daegs wies het getal tot 700. personen: waer by gemelde Predikant de vrymoedighedyt nam aen de Overhept der Stad te schrijven / dat de Predikationen buyten de Steden in de andere Provin- rien vande Gouvernante waren toegelaten / ende dat sy daerom in Hol- land niet en behoorden verhinderd te worden. Besiet Pieter Bor in sijn Twede Boek der Nederlandsche Oprologen.

Beelden-
storm over
al in Neder-
land, maer
niet binne
Haerlem,

Ontrent desen tijd geschiede de Beelden-storminge ober al in geheel Nederland. Maer alhier te Haerlem werde de Kerkte den 23. August. 1566. upt vrese der selve toegelaten / ende den 7. Decemb. des selven jaers wederom geopen: so dat de Beelden alhier upt dese oorlake hoor den storm bevijsd werden. O. M. Hebbe daerom hier ober eene faure begaen pag. 165. upt het Twede Boek van Pieter Bor Fol. 62. b. Sijn E. is qualijk berischt / ofte heet is misdycht / dat ik gevolgd hebbe / meynende seker te gaen.

Geusehuys
op de Baen
geslicht,

Wanneer nu de vryhept ende de Religioens-herwanten te gelijk daeglijck meer ende meer aenwiesen ende toenamen / ende de ongele- genhept des winter-tijds op handen was / so hebben die van de Kerkte alhier te Haerlem den 19. Octob. des selven jaers met toelatinge van de Magistraeten eene Looze / het Geusen-huys genaemt / van seben en tnegentig boeten lang / ende seben en zessig boeten breed / op de Baen van hout licht opgeworpen, ende binnen den tijd van drie weken vol- trocken / waer in twee Evangelische Predikanten Odolphus A. van Embden / een oud grys man / ende Sirtus A. van Leeuwwaarden / de Gemeente

Gemeente des Heren met de supbere predikatie van Gods Woord ge-
troutwelijk gebiend hebben / so lang tot dat de hitte der verholginge
door de Goubernante op een nieu weer meer ende meer ober al begon-
aen te steken / waer door de Kerke Gods wederom inde woestijne mo-
ste vlugten / ende sich ook alhier inde boschen / ende sand-duppen ver-
steken / ende onthouden.

Apoc. 12. 6.

So werde hier dan ook gemeld Geusen-huys den 30. April des hol-
genden jaers 1567. in zyne uren tijds geslecht, ende afgebroken, ende ook
enige vroomme Religioens-verwanten / als Thomas Thomaszen, Floris
Huysenszen, Michiel de Wael, ende Egbert Gerritszen, gevangen geno-
men, om dat sy de ledige achter-kerke der Regulieren buyten de St.
Jans Doorte tot openinge door de Gereformeerde Predikation ver-
socht / ende tot de stichtinge van gemeld Geusen-huys op de Dane de
hand mede geboden hadden / die der ook beswaerlijk den hals souden
uptgehaeld hebben / ten ware de Woedstchappen selfs getuygd hadden
dat sy upt hoogdzingen den nood om vrees wille in verhoedinge der
beroerte de timmeringe van gemeld Predik-huys goed-gekend ende
beroozlofd hadden / ende dat sy ook selfs upt menscheijke swaerhepb
by wat waters in humen wijn gedaen hadden. O. M.

Den 30. Julius 1570. werde in tegenwoordighepb van Schout/
Burgemeesteren / ende Schepenen alhier in de Grootte Kerke het Par-
doen van den Paus over dese Nederlanden verkondigd vooz die gene die
van de Roomsche Kerke waren afgevalen / mits penitentie doende /
ende biechtende / waer toe zyne biecht-vaders geroepen waren / die
den biechtenden besegelde zyneven leverden ; met welk Pauselijck Par-
doen sy met-enen van den Koning van Spaen in genaden aengr nomen
waren / achtervolgende sekere zyneven / die ter pruge van het Raedhuys
op den selven dag ook werden afgelesen. O. M.

Paradoe van
de Paus en
Koning van
Spanjen
voor alle
die tot de
Roomsche
Kerke vve
derkeren.

Woe nu de Stad van Haerlem door Gerrit van Berkenroede / ende
Jans Kollerman / aen den Prinze van Oranjen is gekomen / ende de
Religie binnen haer vrij gelaten, dat hebbe ik pag. 166. &c. verhandeld.
Het welke den 4. Julius 1572. is voorgeballen / na dat ontrent 900.
Prinzen-zoldaten dargs te vozen om de Stad hengelben / ende sich lie-
ten sien / om de vrese in de burgers te brengen / diese vijandelijk meyn-
den te beschadigen / so sy den Prinze van Oranjen tegens Duc d'Albe
niet en waren toegeballen / als ik zedert upt goede Memozien van dien
tijt ben vericht.

Vrijheyd
der Religie
binnen
Haerlem.

Daer na is de Spaensche Belegeringe de Stad ober den hals ge-
komen / waer door sy van den vijand is veroverd / ende de Religie we-
deromme verlorē : waer van ik hier boven pag. 181. &c. seer oberbloe-
dig gesproken hebbe : tot der tijt dat de Stad inden jare 1577. den
1. Maert onder de Regeringe van den Prinze van Oranjen / upt kragt
vande Pacificatie ofte Wydehandelingē van Gent / wederom is ge-
bragt / ende de Religie openbaer aengekeld, ende toegelaten : waer van

Verlies en
affecta-
gder Re-
ligie door
de verove-
ringē der
Stad vande
Spaensche

ende vve-
derom vrij
heyd der
selve door
de Pacifica-
tie vā Gent
dikatie en
Avōmael
in Bakenes
gedaē ende
gehouden.

ik desgelyk in 't boozgaende pag. 293. &c. gewag gemaakt hebbe.
Als nu de Stad van Haerlem door de Pacificatie van Gent / ende
Satisfactie ofte gemaakt verdrag met den Prinze van Oranjen / ende
de Staeten des Lands / wederom onder het gebied van den Prinze
albus was gekomen / so heeft de Bishop met de Regeerders der Stad
den 20. Maert den Kerkmeeſteren van Bakenes geboden / dat ſp gemel-
de Kerke binnen drie dagen voor die van de Gereſozmeerde ſeligie
ſouden opruppen / ende openen. Het welke van hun achter-volgd ende
nagekomen ſynde / ſo is den 24. dito des Sondaegs de eerſte Predikatie
aldaer gedaen van Thomas Tilius, eenſeer geleerd ende godſalig man /
de gelegen. Ook werde den 7. April op Paſchdag het hoogwaardig
Avondmael naer de inſtellinge des Heren voor den ſelven aldaer aen de
Gemeente upgedaen. Deſe Thomas Tilius / was alhier van Delf
gekomen / ende maer voor eenen tyd geleerd / waer na hy wederom na
Delf is heretrocken / alwaer hy in den Evangelieſchen dienſt den voor-
der en tyd ſyns levens ſtandbaſtig is gebleven / ende in den Here ontfla-
pen / ende begraven : ſo dat hy geen eygen Predikant deſer Gemeente
geweſt ſynde / maer alleen eenen kleynen tyd by leeninge / hier over in
het Regiſter der Haerlemſche Predikanten pag. 41. van my niet en is
geſield nochte geteld geworden.

Quaed ge-
laet van
twee dō-
kezoldate
inde Groo-
de Kerke.

Nochts voor deſen tydſijer een zoldaat dzonken ſynde 's avonds on-
der het Paepſch Lof inde Grootte Kerke gekomen / met een moni-
aenſicht voor het Nooz ſil ſtaende / ende boozds niets anders doende /
nochte ſprekende / waer over hy beklaegd / ende gebangen ſynde / na drie
weken / door tuſchen-ſprake van ſyne beſchuldigers / wederom werde
loſgelaten.

Den 15. Maert quam een ander dzonken zoldaat in de Kerke in ſich
ſelven knozende / ende ſyn ponjaerd treckende / de welke hem van de
Koffers / ende andere kerken-dienaers werde benomen. Deſe deſge-
lyk in ſchreemſe geſield / by den 11. April upt de gevangeniſe / ende
vlugte upt de Stad.

Wit waren kleynne beginzelen van meerder beroerte / ja van bloed-
ſtinge. Etenwel is datmael ſulke ordre geſield / datter dat gepele
jaer geen onheyl nochte ſwaricheyd en is ontfiaen.

Religieus-
beroerte
binne Am-
ſterdam.

Widdelers tyd ging Amſterdam door dwang ende nood / volgens de
meermals gemelde Pacificatie / den 8. Feb. 1578. tot den Prinze ende
de Staeten over. Maer alſo ſp niettemin het hoofd noch al na den
vghand ſchenden te hebben / ende de ſake groot verpſhel liep / dat Don Jan
van Oſtenryk / niet coꝛreſpondentie ofte verſtand van die van bin-
nen / op de Stad welſters mochte voornemen : ſo hebben de Staeten
door hunne Gecommitteerden / ende burgers van de ſeligie / ſich van
de Stad verſekerd / de hecken verhangen / de Magiſtraeten veranderd /
die de herſchericheyd der Stad tegens den vghand door de ſchutterijen
met ge-

met geweld tegenstonden / ende de selbe met Papen ende Monniken
 uptgeloet / de Kerken ende Kloosters gestozind / ende de gansche Pape-
 rre afgeschafft. Dit geschiede eerst in Mey / ende na boorbs in Augu-
 stus des selven jaers.

Dit exempel der naburige Stad Amsterdam maekte de Daerlem-
 sche zoldaelen byj dapper gaende / ende terge de selbe ten hoogsten
 tot gelijke plonderinge na wepnige dagen. Ook werde nu elders hier
 te lande de Roomsche Paepsche Religie byjten de steden gepleegd;
 ende de gelegenhed der tijden / ende verdeeldhejd der gemoederen /
 ende begijn van nieuwe krijgen / en konden de openbaere defeninge des
 Papistijche afgoderije / ende belachelijke superstitie langer niet tijden.

Ende Haer-
 lem, op Sa-
 craments
 dag.

Vnum nemus non alit duos Erithacos.

De Gods-dienst openbaer verscheyden in een Land.
 Is niet dan swarichejd en oproer voor de hand.

Daer waren nu byte haendels zoldaelen onder Jonker Arent van
 Dubenboorze Kolonel / ende Hopmannen Oepingen / ende Kiepnop
 in Stad. So is verhalben den 29. Mey des selven jaers / op Sacra-
 ments dag / als de Papisten naer hunne ergerlijke ende afgodische ge-
 woonte noemen / byte ofte vier dagen na den aenhang vande Amster-
 damsche heroerte / alhier gelijke swarichejd ontsaen. Want als de
 Groote Kerke op gemelden dag vol mannen / vrouwen / ende kinderen
 was / ende daer onder wel 200. burgers met toorzen / om hoor het Sa-
 crament te gaen / menende hunne onnuegang binnen de Kerke te doen /
 om dat sy de selbe langs der straeten niet en durfden nochte en mogten
 plegen : so hebben de zoldaelen smozgens ten negen uren een ruinoer
 ende heroerte voor de Kerke gemaekt / ende sijn ontrent tien uren / na
 dat de Misze upt was / ende de toorzen aengestecken werden / ende de
 processie haeren aenhang soude nemen / met een groot gedruys in de
 Kerke komen lopen / so dat mannen / vrouwen / en kinderen / upt byse /
 ober hoop tiepen / en tot alle de deuren uptbloden / ende in het gedrang
 ober malkanderen vielen. Daer werde sommige Papen en Burgers ge-
 wond / en daer onder een half. Kecht Pape doodgeclagen; ook werde een
 stom onnosel mensche van Sandboort / Maerte Michielszen genaemd /
 hebbende eene brandende toorze in de hand / dwers door 't liff gesteken /
 maer werde noch van de wonde genesen; veel Papen / en anderen wer-
 den hunne tabbaerds / mantels / ende taszen / ende den vrouwen hunne
 heurken beroofd / ende benomen / ende de ringen van heure handen ge-
 streken. De Bischop Gobert van Mierlo / datmael geprebidicht heb-
 bende / was mede in de Kerke / ende werde van eenen Proboost gesal-
 veerd / ende verstecken dien sy met andere zoldaelen ontrent vijftig gul-
 dens aen geld / die sy ober sich hadde / vereerde / ende geraekte also niet
 sonder

Papen, Bo-
 rurs eras in
 anno, mense,
 & die.

De Groo-
 te Kerke
 vword van
 de zoldae-
 te beroofd,
 en andere
 moedvill-
 le daer in
 gepleegd.

sonder groot gebaet behouden in hups. Als nu het volck aldus upt de Kerke meest versloven was / so hebben de zoldaten de Kerke met alle de outaeren van linnen / kappen / kasupfelen / ende andere goederen be-rooofd / ende alle de kisten opgeslagen / ende niet meer dan een ofte twee outaeren een wepnig gesmeten / ende geschonden / so dat het hun meer om den hupst als om de heelden te doen was. De Schout Rikolaes Ruychaber / ende Burgemeester Pieter Kiez sijn in de Kerke gegaen / ende hebben veel vrouwen upt den nood geholpen / ende de zoldaten mede epndelijck upt de Kerke gekregen / ende de selve doen toesluypen / tot der tijd dat die booz die van de Gereformeerde ende in 't land aen genomenen Religie werde geopend. Wanneer nu de Kerke aldus ge-slotten was / so sijnse op staende voert na de Minder-broeders gegaen / die aen tafel saten / also het middag was / de welke boozs van den bissch-blogen / ende upt het Klooster vloeden / het welke de zoldaten gansch ende al berooften. Namiddag ontrent dze uren hebben sy het Kloo-

Item de
Mindere-
broeders,

Ende Pre-
laeren.
Ende
sommige
Vrouwen
Kloosters,

ster ende Kerke vande Predikaeren mede met geweld opgeslagen / ende van gelijken uptgeplondert. Meer Kloosters ende Kerken hebben sy niet overweldigd / noch gesmeten: maer sijn alleenlijck in sommige Vrouwen-Kloosters geweest om eenen roof van linnen / ende wollen / beneffens dat sy heur ook de spijse ende kost benamen. Ondertusschen nu dat de zoldaten dese moedwille bedreeven / so hebben sy den trommel-geslagen / ende het Markt-veld ingenomen / vresende van de burgers overvallen te worden / also der eene groote herorte / dien ganschen dag ende nacht in Stad was. Dit is de naekte waerheyt van dese sa-ke / in aller getrouwicheyt van mij voorgesteld / sonder het minste te verstoppen / naer het beste bericht / dat ik so upt de Historien / als oude Memozien van dien tijd / hebbe konnen bekomen.

Iken zol-
daet vword
met de
dood ge-
straft.

Alle de an-
deren wor-
den upt de
Stad ge-
licht, ende
een ander
Vaendel
daer in
geleyd.
De zoldae-
n strachten
wederom
de Kerke
te plonde-
ren: maer
wordt belet.

Een van dese zoldaten / die den Hage doozseken hadde / is daer na door last vande Staeten van Holland met verdood gestraft.

Ook werden die dze Vaendels boozs upt de Stad gelicht / Kolo-nel Jonker Wubbenboode / ende Hopman Kienop den 11. Junius / de eene na Delf / ende de andere na Leyden / ende Hopman Teplingen den 17. dito na 's Graven-Hage vertrekkende / nadat hun met trom-mel ende stads klokke wel scherpelijck belast was hunnen roof weder te geben: in welker plaetse den gemelden 11. dito een ander Vaendel in Stad is gekomen.

Als nu de Gzoot Kerke aldus vast toegesloten stond / ende gene doden daer in begraven werden / ende gemeld Vaendel zoldaten in Stad was / ende die van Amsterdam in Augustus wederom aent beel-den-stormen geraekten; so wilden onse Haerlemmers den 3. Sept. ook wederom met geweld volgen / ende in de Kerke bresen / om alles boozs te rooven / ende in te smijten: maer werde hun van den Luy-tenant belet / ende verhinderd.

So hebben ook de Heren van den Gerecht den 4. Sept. geord-

neert

neerb / dat een pder sijn goetjen te huys soude halen / die enige Epita- De Groo-
phien ende grafzieraeden in de Kerke hadde / eer dat sy het tuchthien quijste Kerke
taekten. Ook werde het nieuwe Sacraments-huys niet de outaeren vord van
ende beelden by last ende ordze vande Heren afgebroken / ende weg ge- de Paperij
nomen / ende de gansche Kerke van de Afgoden opgerupnd / ende ont- gesuyverd,
ledigd / ende tot den waeren Gods-dienst gehepligd / ende booz de Ge- ende voor
reformeerde Religie / ende supbere predikatie des W. Evangeliums de Religie
geopend / die albaer van Johannes Damius werde aengevangen / geopend,
welke onwaerbeerlijke segen ende genade Gods ober onse Stad noch
regenwoozdig duerd tot op desen hupdigen dag. God geve sulx tot de
volgendinge der wereld!

De Paus-gefinde Burgeren hielben sich ober desen ganschen han- Misnoegen
del geheel qualijk te breden / ende gaven booz / dat hier mede de Satisf- en klagte
factie ende het verbrag met den Prinze van Oranjen ende de Staeten der Papiſte
des Lands was ingebroken / ende vernietigd / dooz de welke hun de over dese
wijze oeseninge hunner Roomsche Religie was ingewilligd / ende toe- handelinge
gelaten / die hier mede niet alleen verstoord / maer t'enemael weg ge- met beswa-
nomen werde / welke klagte ende beschuldinge sy ook noch daeglijck ringe der
by gelegenheyt vernemen tot opspzake ende laster der Religie / ende Overheyd.
Regeringe deser Landen.

Wit en diend dan alhier niet onbeandlwoord te blyben: waer toe Antwoord
twee dingen onderschepden moeten verhandeld worden / te weten de op dese
plonderinge der zolbaeten / ende de daed der Magistraeten. klagte en
beschuldin-
ge der Pa-
pisten.

Wat de zoldacten belangd / het en is het eerste niet / dat hunne moed-
willigheyt tot eene ongetoomde ongebondenheyt losbzekt / ende upt-
berst / die dickwils niet wederhouden nochte ingehouden en kan woz-
den.

Inter arma silent leges.

In 't midden van der wap'nen-krage
So is der wetten tucht veracht.

Men kon ook wel gelijke ja swaerder exempelen der Spaensche
moedwille aentrecken / waer de sake daer mede goed gemaakt / ende
geholpen. Doch wy en willen niet geene exempelen schermen; beel-
min desen oberlast ende onsturigheyt boozspreken. Wy en prissen dese
daed niet meer / als de Papiſten. De Staeten hebben den doodslager
ook gestraft. En de Stad is flukx mede van de reste deser moedwills-
gers verlost / en ontlast / na dat sy hunnen ingeroopten roof ten dele we-
deromme hadden uytgebrackt. De valsche Gods-dienst ende afgode-
rije moet by wettelijke wegen en niet ordze / en niet by maniere van op-
roer nochte wzevelmoed geweerd worden. Dese sorze is geenen byson-
deren personen / maer de Magten der Steden en Landen van den Vere-
N n a bevoe

bevolen. God heeft den Godenscherpelyk belast de afgoderijge niet te dulden/nochte door de vingeren te sien/maer de selve met rechten ernst in de dyse Gods te verstoen/ ende wyt te roden. So spreekt de Here Deut. 7. 5. Hunne ouraeren sult gy verscheuren, hunne kolonnen breken, hunne hagen afhouwen, ende hunne afgoden met vuer verbranden. Die hebben Josaf/ Aissa/ Hiskias/ Josias/ ende andere godsalige Koningen ende Vorsten in den volke Gods gedaen/ die van herten hoor de ere des Heren gepreid hebben.

Exod. 23. 20

27. 2. Paral.

14. 3. 4. 5.

2. Reg. 18. 4

ende 23. 4.

Maer waer in toech sijn de Koningen so van de Stad als van 't Land met enigen/ ook den minsten/ glimp van reden te beschuldigen/ ofte waer mede hebben sy de Satisfactie ingebroken/ lieve vrienden/ dat men daer ober alhier by wijlen so gaet af waegien/ ende sijn misnoegen tonen! Is gemelde Satisfactie ofte Verdrag met den Prinze ende Staeten upt kragt vande Gentsehe Pacificatie met de Kegeerders onser Stad/ gelijk ook met Schoonhoven/ Amsterdam/ ende andere Steeden niet ingegaen? Is mede de hoorshyde Pacificatie in haere waerde gebleven/ ende niet tot water ende wind geworden? Was die ook meer dan provisioneel/ ende hoor eenen tyd/ tot nader goedvinden van de Generaale Staeten/ die in hunne Vergaderinge op het stuck vande Keligie ende op alle goede ordze souden stellen? Waer hoe heeft (eylaes!) is de twespalt der wapenen wederom ingebroken/ die noch hupden duerd/ waer door sulky alles is verhinderd/ ende nagebleven! So sijn dan de Staeten gebedt geworden/ ende andere resolutien ende besluyten naer gelegenhed van den tyd genomen. 'Tis dan meer dan kinderlyk (mijns oordeels) op de Satisfactie te willen staen/ in de Gentsehe Pacificatie geground/ daer zedert sulke veranderingen sijn hoorgeballen. Ende waerom toech sal den Papisten de byghed hunner Roomsehe Keligie meerder in dese Verenigde Provincien/ dan den Gereformeerden de oefeninge van hunne waeren Gods- dienst upt kragt van de Gentsehe Pacificatie/ in de verheerde Nederlanden toe komen/ ende toegelaten worden? Wie en weet ook niet/ dat onse veroverde Hollandsche Steeden/ ende met- namen de onse mede/ niet byghwillig/ nochte upt liefde van de Gentsehe Pacificatie/ maer upt enkele dwang van hongers- nood sich eyndelyk by de andere Steeden van Holland te gens de Spaenschen hebben moeten voegen? Het is wel waer/ dat wy hoor de byghed der consciencien verchten: maer dat doen wy tegens de Papisten/ die sulky met magt trachten te verhinderen: so sy van noch selfs niettemin die alhier by ons genieten/ also sy in hunne gelobe niet ondersocht/ geperst/ nochte beswaerd worden/ al word hun de oefeninge van dien byt' samen komsten billijk verboden/ daer den onsen evenwel by hen inde verheerde Landen gelijke byghed niet en mag gebeuren.

Eyndelyk/ ende insonderhepd/ de Prinze ende Staeten hebben dit verdrag ende Satisfactie met de Heren onser Stad ingegaen. Maer en weten

weten nu onse Papisten niet dat hoog-gemelde Prinze ende Staeten
met de Heren onser Stad naderhand eene nieuwe Satisfactie getro-
fen hebben/ waer mede die eerste is te niet gedaen? Ergo

Fuimus Troes, fuit Ilium, & ingens

Gloria Teucrorum.

Tempora mutantur, & nos mutamur in illis.

Her is de tijd geweest van onse Roomsche Heren:

Nu is 'er onse beurt. So kan de kanze keren!

De tyd en blijft altijd niet eenderley van staet.

Nu siet gy dat het dus, nu dat het anders gaet.

Het sal nu nobig wesen/ dit gemeld nader Verdrag alhier mede by
dese handelinge te voegen/ luydende van woord tot woord als volgt.

Als de Būrgemeesters ende Regeerders der Stede van
Haerlem seer kunstelick vervolgden / ende aenschielden om-
me vande Staeten 't Lande van Holland te hebben ver-
boisement / by betalinge / so van 'tuint uit de Stede be-
roefde / van enige Kapiteynen / Officiers / ende soldaeten / iten
van arbesploooney / vinnē die Stad / ende brāsschen / by den vijand
geshoten / weder te restitueren / ende jegen den vijand te forti-
ficeren / versicheten / ende betaeld te geweest: als ook van't gunst haer-
bergen / inboonden / ende andere particulieren moog ten argieren sijn / so
wel voors' londerheid van de soldaeten / die in den belegge gedurende
ontrent secken maenden in groot getale binnen den selven Stede waren / ende
op de besegginge van betalinge / by den Staeten die van Haerlem ge-
dacht / daer binnen ontfangen sijn geweest / als van versicheten penningen /
ende geleerde waren / die se tot het voors' londerheid fortificatie / ende
redemptie van heur liff / ende goet (als de vijand de Stad der honger
enod bekommen hadde) hebben moeten betalen / ende opbrengen / ende
voors' generalien van alle andere onkosten by den selven bergten / in-
voonden / ende andere binnen der voors' Stede ter selven tyde / daer
voers' / ende na / tot dat de selve Stad weder onder 't gebied / ende
goevernement van sijne Princelike Excellentie gekomen is / gesūp-
porteerd. Ende omme te verhoeden dat ter cause van de Satisfac-
tie, by die van Haerlem van sijne Excellentie ende den Staeten
verkregen, egene twist ofte onverstand tusschen den selven Sta-
eten ende Regeerders van Haerlem naemaels en soude mogen op-
rijzen.

Accoord,
ofte Ver-
drag tus-
schen de Sta-
eten van Hol-
land en de
Stad van
Haerlem
gemaakt,
waer mede
de Satisfac-
tie, die vā
Haerlem ver-
leed, is ver-
nietigd, en
alle hunne
pretensien,
ofte voor-
wendinge
van hunne
schade, en
ach terwe-
sen, doot
het beleg
en de oor-
loge gele-
den, worde
voldaan.

rijfen, ende oversulckx die Satisfactie geannulleerd ende te niete
gedaen worden, sonder voordaen van eniger waerden ofte kragte
van d'een ofte d'ander sijde gehouden te worden. So hebben
Die voorszeyden Staeten ten overstaet ende met advijse van sij-
Prinseliken Excellencie met Die van Harlem onderlinge veran-
merct / ende verdragen / dat den selven van Harlem ter voorsz.
voorsz. ende in voldoeninge van heeren gepresterende ende voorsz.
gintende agterblijven in volke betalinge van alle te gunt voorsz.
is gegeven / ende ten verijen te geyt opgedragen / geby / ende ten verijen te
geyt opgedragen mijsderden voorsz. Burgermeester ende Legecrade
ten behoeve der selver Stede / heeren burgery / inwonenden / ende
andere alssiden / Die parlijen van goederen hier na verclaerd: Crist
alle die goederen toebehoerende den Conventen / Eerfelijke Collegien /
ende Silden / Die binnen die Stad Harlem / ende Paragie van dien
ten sijde van de Satisfactie gestact ofte geveert sij. Ende daerom
blijven die goederen vanden Kanoniken / scijde Moniken tot Amster-
dam ende Origo geveert sijnde / mitgedert volk die helfte van de goederen
te behoerende tot de twee Conventen inde Hebravijse gestact hebben
daer van die Staeten vander helfte tot heenvaert behoeden / vry by hem
lieden ad pios usus geemployeerd te worden / mit dat die lasten daer
op staende / mitgedert van de alimentatie vande Conventuallen / ten
Prebikant / ende Ergoelmeester vande plaetse / volk half ende half ge-
dragen sulken worden / van welcke goederen vercleet by sekeren Ede-
commissariden vande Staeten inventaris ende staet gemackt is. Ende
sulken de voorsz. Burgermeester ende Legecrade van Harlem
van voren ende ijt den name der voorsz. Staeten / den Conventu-
allen / Collegien / ende Silden / Die alre nuyt geent inventaris ofte
staet overgelevert en hebben / behoorlijke staet afteygen / ende doen abra-
lebraten van alle die goederen / Die ten tijde vande voorsz. Satisfactie
heuliden totquamen / ende volk van alle den voorsz. Conventuallen /
Collegien / ende Silden overnemen die bricken ende munimenten die
sy van de selve heere goederen hebben. Tot alle te welcke sy volk den on-
vollijgen sulken mogt bedwingen met gisselinge ende apprehensie van
heeren personien / Die daer inne vbergeing bevonden sulken worden / ist
moed vhaer toe die voorsz. Staeten den selven Burgermeester ende
Legecrade geantwoerd / ende volkomen last gegeven hebben / aucto-
riseren / ende volkomen last geveert by desen onbederpropelike / vinnere
alle die voorsz. goederen by hen lieden geantwoerd ende gepresterd
te worden

te Voordey / als andere Stadt-gordey / ende de selve te noyten ver-
 kopen ten behoeve / ende profijte als boey: Welken staende dat die van
 Haerlem die Conventuuelen / ende andere Seestelike personen / over-
 sende veltige lidmaten vande selve Conventen / ende Collegien / voer-
 dat vande Satisfactie aengenomen / naer behoey verlicke ende velt-
 sulken alimenten / ende onderhouden / naer 't vermogen der selver
 gordey / in conformite vande Parificatie van Sint. Ende sulken alle
 die Conventuuelen / hare residentie inden beleyde / ende daer noyten
 binnen Haerlem gehad hebbende / hey by den anderen noyten versamelen
 in een bequame placite / ofte Convent / dat hey die Burgemeesteren
 ende Begeerden daer toe sulken laten volghen / ende toeygenen /
 omme hem leven lange / ofte so lange hey dat geliefd / by den anderen
 te vonden / omme vander Kloosteren ende Conventen by de Voorseg.
 Burgemeesteren ten behoeve als vooren geacorde te vonden. Also
 Welke gordey van de Voorseg. Conventen / Collegien / ende Sil-
 den die Voorseg. Stacten beloofd hebben / ende beloven by desen / den
 Voorseg. Burgemeesteren / ende Begeerden / ten behoeve als vooren
 te laten ten wijen eygen / mit alsulke lasten / als die by den tegenwoor-
 digen Conventuuelen / Sildebroedren / ende Seesteliken personen ende
 heeren voorsacten mede belaff / ende beswaerd sijn / sonder meer / ende
 vore dese alienatie / ende opdragt by allen contracten van pisse / bestand
 ende andere / staende te houden / ende te doen valideren: Welken
 staende dat indien natuarlik die van Amsterdam / ofte enigen an-
 deren Steden by bewilliginge vanden Stacten / ofte anders dan by
 transactie ofte enige andere onroose titule / die gordey vande Con-
 venten ende Collegien binnen heere Steden gelegen quamen te behooren
 den / dat die Voorseg. Stacten in sulken geval die van Haerlem in
 gelde betalen sulken de somme van twee hondert duysend ponden / van
 weertig grooten 't pond / vore vier als dan verstaemende jaeren / latende
 hey lieden niettemin die voorsg. gordey behouden sulken ende inder
 vooren als andere Steden dat toe gelaten sal sijn. Onder stond gesig-
 sey / geeynastend by sekeren Copie van een dote ofte overgifte van
 den Stacten van Holland van date den 23. Aprilis anno 1581.

Onderseghend Smilken de Nassau / ende C. de Berghen.

Dese na-beschrebe heren waren doe ter tijt Burgemeesters ende
 Schepens der Stad Haerlem.

Burgemeesters.

Niklaes vander Laen.
 Pieter Ianszen Kies.
 Adriaen van Berkenroede.
 Matthæus Augustijnszen Steyn.

Schepens.

Mr. Ian van Suren.
 VVillem Dirkszen Deyman.
 Mr. Hugo Bol.
 Arent Pieterszen Deyman.
 Kornelis Rijken.
 Iakob Ysbrantszen.
 Iohan Klaeszen Gaecl.

Dese personen sijn by de presiderende ende andere Raeden ober Holland naer voozgaende denominatie van xxiv. Raeden den vi^{ten}. geelingeerd / ende den vii^{ten}. genomineerd tot Burgemeestern / ende Schepenen / hebbende den behoorlijken eed gedaen in handen vanden Officier den xii^{en}. September X^{vo}. tachtig.

De genaemde Katholijke Burgers, hier van niets wetende / gaben onlangs daer na aen den Prinze van Oranjen / t Amsterdam sijnde / eene Requeste ofte Versoek ober / belangende de byije oefeninge van hunne Roomsche Religie / volgens de meermaels aengeroerde Satissfactie / waer mede ik dese handelinghe sal besluppen / dat ik wyt Pieter Bor in sijn Sestiende Boek alhier met sijne eyge woorden sal byschrijven.

Vergaderinge van enige Borigere vande Roomsche Religie binnen Haerlem.

De Heren Staeten van Holland ende de Prinze van Oranjen noch tot Amsterdam vergaderd wesende / so sijn enige van de Roomsche Religie binnen Haerlem by den anderen vergaderden hupse van Mr. Gerrit van Ravensbergen / ende hebben t samen gesloten een requeste te presenteren aen den Prinze van Oranjen Stadhouder van Holland / ten eynde sy souden werden gemainteneerd in haer exercitie / doe noch tot Haerlem wesende : om dese requeste te concipieren versochten sy Dirck Volkertszen Kroonhert Notaris / die de selve ontworpen hebbende henlupden voozlas / ende na dat sy daertinne hier ende daer wat hadden doen veranderen / hebben sy die gearresteerd / ende in't net doen stellen / ende by enige van de haeren doen tekenen : ende also Mr. Gerrit Stuber / Mr. Ian van Suren / ende de voornoemde Kroonhert versochte

hersocht werden de selve requeste mede te tekenen / hebben sy 't selve alle drie afgeslagen: de voorsz. Stuber allegerende voorsz. erups daer hy niet onredeligh achtte/ datze volgende de Satisfactie versochten in haere exercitie gemainteneerd te werden/ also hy geen dwang in de consentie voorsz. goed en hield: maer dat hy daerom van haere religie niet en was/ nochte de selve en konde toestemmen: de voorsz. van Suren seide voorsz. erups/ dat hy wesen deinde Magistraet niet goed en vond te tekenen/ doch dat hy verstaen hadde/ dat inde vergaderinge der Staeten was voorgegagen/ dat die Katholijke van Haerlem wel souben mogen versoecken toelatinge van henlieder exercitie/ die men hen niet wepgeren en soude/ hy aldien sy lieden konden bemijssen met der H. Schysf/ de selve haere exercitie met den Evangelio ende Apostolische lere over een te komen: ende Koornhert excuseerde hem die te tekenen/ dewijle hy van henlieden gesindhed niet en was/ ende de requeste alleen als een publijk persoon tot haeren versoeke gemaecte ende geschreuen hadde. Albus werde de requeste by enige andere tot twintig in 't getale ondertekend/ daer onder vyf oft meer Rechts-geleerden waren.

De Magistraeten van Haerlem van dese vergaderinge set verstaer hebbende / onthoden den voornoemden Koornhert voorsz. haer op 't Stadhuys / ende vragden hem / wat van dese sake mocht wesen: hy seide het alles gelijk het geschied was/ ende dat hy als een publijk persoon versochte sijnde om de requeste te maken / 't selve verstond niet te mogen wepgeren: ende hem gebraegd sijnde / of hy van de Roomsche Religie wilde voorsz. staen / seide daer op / geenzins / noch ook die requeste / dat haer werk was / niet en wilde verandwoordep/ also hy de Roomsche Religie hield voorsz. een valsche Religie / ende haer Kerke voorsz. een moord-kupl: gebraegd sijnde / of hy de requeste by hem hadde / seide ja / ende hem die afgeepscht sijnde / vragde tot wat eynde hem werd geandwoordep / om die nader te oversien / ende so spide gefondeerd worden / iemanden van de haere neffens enige der requiranten te comitteren / om die aensijn Excellentie te presenteren: also gaf hy die in handen banden Burgemeester Pieter van der Laen. De voorsz. Requeste aen den Prinze van Oranien gepresenteerd sijnde / gaf den 10. Dec. daer op voorsz. apostille / dat hy verstond den inhoud bandien meest te betreffen den Staeten van Holland / de welke daer hy groter lieke saken te werden belast / ordonnerende der halve de selve in haeren handen gesteld te werden. De voorsz. Requeste was luydende albus.

Koornherts verklaringe wat hy van de Roomsche Kerke hield.

En mijs Henr. Des Prinze van Oranien Stadhouder van Holland / remonstreren die personen ondergenoemd / Burgers van qualiteit der Sted. van Haarlem voorsz. selve / ende voorsz. andere Henr. mede-burgers / vrede het meeste deel vande

Requeste by die van de Roomsche Religie binnen Haerlem.

Burgers

overgege-
ven an den
Prinze van
Oranjen, in
Meij 1581.

Burgerij aldaer / so Ho. Katholijcken / als andere : maer al'sameny liefse
hebbende van't gemene welvaren der Nederlanden / ende gelouwen
Patriottien besende / hoe dat sy uwe P. Egrell. nog onbetogen hou-
den vande Satisfactie op den 22. Januarij 1577. binny der Dore /
de Stede van Charlem onder signatüre ende segele van u P. Eg-
rell. selve / ende van de gedeputeerde der Heeren Staten besessent u
P. Egrell. sijnde gegeven. By welcke Satisfactie onder andere wel-
expresselike beloofd is geweest / so wel den wachters als gesetelicken
mannen ende vrouwen binny Charlem / datmen hantvreden soude maine-
tenen in hare Katholijcke Roomsche Religie by exercitie van Dier-
sbare op vol volgent den Noorden inhouden vande selve Satisfactie /
den eed van die beide Religien tot Charlem gedat is geweest / ende
is eyndelick vol mede binny den beloofden tijde / vol volgent die Sa-
tissactie / den Statformeerden geleend de Kruke op Paktnesse binny
Charlem / om aldaer exercitie van Religie te hebben / alles tot vol-
ken genoeg van hantvreden Statformeerden : in welk nochtant in gete-
andere sieden / vol Satisfactie ontfangen hebbende / by u P. Egrell. tota-
gelaten sy is geweest / te wesen het hebben van een Kruke binny de
Stede : hoewel nochtant die Statformeerde daer na / hier mede niet
vermoegende / nog een ander Kruke midden in Charlem tot den eke-
nelicken mede tot hare verdorven wachters hebben gehad / sonder dat
hantvreden twee Kruken beloofd waren : watmede sy lieden Sersfor-
meerde nog vol al niet versaed besende / daer na door't onbedacht be-
leed sent Commissarit gecorrupeerd hebben gehad die Groote Kruke tot
Charlem / na dat die door een so sgandelicken als ongestrafte arte / niet
gebrektsomd / maer wel geplondert / een onnosel Priestter dood ge-
slagen / ende veel burgeren gequess / ende van heur overblijdenden be-
roofd waren / alles tot grooten verdriet vande supplianten / ende tot
geen alreue sgandarte vol van de Statformeerde selve / gemerkt alle
de werceld kennelike wat / wat solemmelke beloften (dort versaele)
den supplianten waren gedat / die geen versake ter werceld sy had-
den gegeven tot so exgerlicken overdard / een wane van sake (welk onge-
looflike is) dat iemand der supplianten al te grooten geduld in 't gedogen
van so onrechtelicken ongelijk versake van dien soude willeen argeten / in
welk geduld die supplianten nog al standvastelick volhardten ter
sijfde vande opnemende rederagtigheden binny Charlem / niet min lofs-
like / als ongehooflike besende / tusschen den supplianten ende den Sers-
formeerden heere medeborgers / die so gansse wercdelick onderlinge
beten

beloof / dat se luyden een vernatend exempel sijn geweest van datter
 welk twee verspreiden religieus teffent in een Stede vreedelike ges
 egerend mogen worden: also moyt gehoort en is / gedurende dese vier
 ofte vijf jaeren lang / dat binnē Haerlem enige wist / ook het minste
 niet geweest is onder den burgeren aldær / die verspreiden sijn van reli
 gie / ende daer van die supplianten swaerlike verwongelikt sijn geweest /
 ja ook niet by den deonk inder sguitten / maend-sguitten / ende inder
 gebueren vergaderingen selve. Welck de supplianten wel bekend
 aeten te sijn ook wist Pr. Eyrell. wient voorsiglige wijsheid / gods
 vorugtigheid / ende opreugtigheid se luyden supplianten moesten loebetrove
 den / datmen hen luyden een minsten nog van doe woordten niet ge
 rogen en soude verwongelikt te worden / maar hen luyden loebaten ten
 minsten die exentie vander Doomsge Religie inden kloosteren
 ende kerken nog overgebleven sijnde / volgent so openbaare belofte
 by u P. Eyrellenke selve ende den Heeren Staeten hen luyden gebaten /
 ende volgent die openbaare publicatie (qua's verlies van de Groote
 kerke) binnē de aalen gesied / dat by den Doomsgeen Katholike
 ten van niet al weder wat beloofd zijne verskerde ende bestina
 dege exentie van de Do. Religie: welck voorsg. der supplian
 ten bewoeten op u P. Eyrell dat nog te vaster werd in hen luyden
 supplianten / obtant se luyden sekerlike wijsheit / dat tot duertopen ende
 selve meer / ook by advise van u P. Eyrell. die Do. Katholiken in
 haerlieder exentie van religie ende haer goedaten gemaintneerd
 sijn geweest / tot een openbaare lesken dat u P. Eyrell. niet hoegster soege
 völdingheid poegt te verhoeden alle miskenwenen ende partijgappē /
 ende daer tegen te bemactfigen alle minne ende reidragt onder den
 Landgeeten / tot versterkinge der selver: also die overgrote versorge
 heid van u P. Eyrell. ligt konde bemaken /

dat (het gelove ook) religie een gave Godt is:

dat geen religie niet geweld of dwangten mag ingedrukt worden:

dat onse innelike wist van religione saken die beste dwang
 ten sijn voor onse vijandten om ont te staen / ende hen luyden diene voor
 een bessege:

Welck dat het seld van wist onder de volck / datmen tegen belofte en
 weder om een dander te eximpen / een vlamme van burger-krig soude
 verontsaken / tot een generall. ruijsne van de Landen:

dat onse sekste magt (marst God) geltegh is in een vaster
 minne

anie / so dat wy om die religie niet partijen / of twisfelen:

Wat het volk niet mooglyk en soude sijn het land in vrede te on-
derhouden / sonder daer inne vrije exercitie van religie te be-
laten:

Wat volk twee religien niet alteen wel in een land oft stede-
maer volk wel (dat meer is) in een selve stadt geexerceerd moe-
gen werden:

Wat het ontbreken van religieuze exercitie openbatalink strikt is tot een
veranderinge Godet / ende tot een Kerkverandering:

Ende dat sulck welgevalt / daer d'ene partijt bestaat des an-
der religie te exerceeren niet gewoeld / welck die Gereformeerde tot
Antwoopen verclaren geexercent heulvonden voornemens te wesen:

Wat omme volke om dat het al veel meerder betaeft / dat
men mainteneert (dat derde van exercitie) een religie die van
anbegein in Holland was / van datmen permitteert een religie / die
daer over 20. jaeren moer openbatalig geexerceert / ende over 60. jaeren
moer afgehoord en was / welcke permissie heulvonden immer wel be-
hoorde genoeg te sijn. Die supplianten sijn niet genoeg en konnen vree-
sonderden / dat die Gereformeerde in Holland hen openbatalig vrees-
men in desen gantsche contrant van heere gelovten-gewoeten binnens
Antwoopen ende elwaert / immer tegen die maekte meninge van
de Generaale Staeten / ja volk van u Prinselike Excell. selve / inde
voorsij. des selfs aen / vreesden / sijn / ende so. solennelke belofften /
under hand-tekten en segebe alle menschen openbaer en kond wesen /
also die supplianten openbatalig sijn / dat vandenme in Holland die
exercitie vande Roomsge Religie den Roomsge Katholiken vrees-
den / op peyn van gestraft te worden / als periculaleert van
de gemeene rust / welck een onbegrijpbaer dwang is in de con-
stent / ende volk het derde lidmaet van Keyser Karel staetige vrees-
den in desen vreesden vreesden sijn / als men in vreesden lijft traet
in religieus saken / welcke dwang ende exercitie vanden by meerst al /
immer by den Gereformeerden selve / geseyd werd te wesen vrees-
ja enige vreesden vanden vreesden inde vreesden vrees-
den vreesden vreesden vreesden dat de Roomsge Katholiken
den sulck vreesden vreesden vreesden te laten het drey / monnen
het vreesden / predikhoer / ende meer andere exercitie / die se lye
dy ter saligheyt godig vreesden / oft indy se sulck met godes consentie
niet

Besiet de
waerheid
hier vā pag.
48. v. c. en
43. v. c.

niet en konnen laten (so sprack geenzint en konnen) te Sullen in Voorfig.
 Galt-straffe / onder wilschiel van pectinbatsat / vanda gemetne nu
 ste; vander door / ende mede door dien de supplianten dageliken meer
 end meer vromen gevingen / Die genoeg seker sijn / datmen in
 voornemen is binnē vateren mede also te verlaten die Voorfig.
 regerilich van hare religie / niet tegenstaende se lieden in 't minste
 dat te geen vofake en hebben gegerey / niet tegenstaende vof die
 selve hatelighen regerilich sijn om se diemael ende so solemnelike
 bevoef it / ende beswoey / ende niet tegenstaende men sijn luyden
 vof vofillig ende bereyd in allen gemeten lasten tot besgerminge van
 de Nederlandse wijsheid inde saken van de religie niet regerilich
 van die bestaende. Ende nademaal die van vateren immer
 geenzint van minder rendite beheren te vofen dan het kleyne Stro
 den van vateren it / datmen nu nog tegenvoedighlike vofe vofe
 sgeren religie regerilich / al hoewel dat vofden in geene manie
 re tot besgerminge van vofland niet gemacht / vofvond / en grondlike
 bedorven / vof mede sijn luyden vof bevoef van vofe religie regerilich
 te hebben gedacht is geveest / al die geveest / ellendige / ende vofe
 me vofe van vateren. So vofvofen die supplianten vofvofe
 vof / dat se vof vofell-hier inne vofvofe dat vofe / bevoeflike / vofe
 vof / ende vofvoflike / ja vof vofvof it vof vofe vofvofen Nederlanden /
 gelieven vofvofe die vofvofe katholicke binnē vateren (die vofe
 bereyd sijn om die gemeene ruste aldaer te vofvofen / dat die vofvofe
 vofvofe / sijn luyden vofvofelike vofvofen / vofvofe tot regerilich van de
 vofvofende religie / tot vofvofen van de vofvoflike ende vofvofe
 vofvofende vofvofen vofvofe / die tot vofvofe / niet tegenstaende
 de die vofvofe enige vofvofen / al vofvofen van vofvofe tot vofvofe
 vofvofe dat tegen vofvofe / so vofvofelike tot vofvofe vofvofen vofvofen
 vofvofen / tot vofvofe vofvofe vofvofe vofvofe / vofvofe vofvofen
 te vofvofen ende te vofvofen in hare regerilich nu tegenvofvofe
 vofvofe tot vateren vofvofe / ende dat in den vofvofen dat die
 nu vofvofe it / vofvofe in der vofvofe vofvofen / vofvofe vofvofen
 vofvofen vofvofe / vofvofe vofvofe se luyden supplianten bereyd sijn
 tot hare selfe vofvofen / ende sijn luyden supplianten so vofvofe
 vofvofe te vofvofen / dat al te vofvofe van vofvofen vofvofen die
 vofvofen tot vateren vofvofe / ende die vofvofe vofvofe vofvofe
 vofvofe vofvofe vofvofe vofvofe vofvofe vofvofe vofvofe vofvofe vofvofe

Wan wy P. Eyrell. ende tot Schelbaven / van de goede ende goede
 dorby Stede / Die anderzijnd onvroefelick gantgelyck gedeputeerd /
 ende tot een verwoeste steenhope / wy een sal: Welcke tegeer woort
 dige communisicantie ende ootmoedig verzoek Die supplianten niet huy
 vbeynig hebben ondenckend / omme immer alle vrsaken van breyde
 ten / ende ook d'opspake van d'eyde verhoeden / Wel verstaend sijne
 de / indy wy P. Eyrell. niet vernogd mogte sijn niet het getale
 van de selve / ende het wy P. Eyrell. geliefde hier op te doen ons
 verzoekte door onpartijdige Commissarissen / dat vrede het meesten
 deel vande bingende / ende daer onder ook vrede vande vrede
 formeerde Zelighe selve / althieshebber van de xendragt / ende vrede
 varen der Stede van Harlem / bebruyde sal vrede, boven alle vrede
 ghy t'gene vrede / stact vrede / ende te begeren. Ende vrede
 ondersteltend Scout Lavenbergt / Bollant / Pink Klatzen Wg /
 Phefstezen / Klatz Janzen / Adrianus Teylingen / J. van Nefze /
 Adrianus Klatzen / Pieter Klatz / Wigger Klatzen / Steffen Klatzen
 Soutman / Wesschezen / J. Jakobzen / Symon Klatzen Parker /
 Jellit Siffenzen / P. van Nefze / S. van Nefze / P. van
 Klatz.

Het over-
 geve vā de
 voorschr.
 Requête
 en word
 niet wel ge-
 nomen, als
 tegens de
 waerheyt,
 en merhar
 de woord
 ingesteld.

De voorsz. Requête / gelijck verhaeld is / by den Prinze gesteld
 sijnde in handen van de Staeten van Holland / ter selver tyd tot Am-
 sterdam vergaderd sijnde / ende by de selve gebilliteerd sijnde / is seer
 qualijcken genomen / ende versiaen dat het narrē ende inhoud van de
 selve Requête was contrarie de waerheyt gefabriceerd / tot groote in-
 jurie / deblamatie / ende onere van den selven Staeten / ende misga-
 ders in bilipendentie en verminderinge van hurre autoriteyt / en wer-
 de bysonder seer qualick genomen dat de voorsz. Koninghert hem daer
 toe hadde laten gebuyken / sy hielden 't als of hy henlupden daer toe
 opgemaekt hadde / van den Burgemeester Verlaen verschoonde hem /
 seggende: dat hem wel kenlich was dat hy de Roomsche Koninghert
 niet en hadde opgemaekt / maer dat hy van henlupden daer toe ver-
 socht sijnde / 't selve niet hadde wiken wengeren / als wende een pul-
 blijk persoon. Daer waren drie Gedeputeerde / die d'expeditie op de
 voorsz. Requête verbelgden: maer hen werde mondelinge hoor-
 antwoorde gegeven. Daeromse inden Dage antwoorde geven soude /
 daeromse niet der eerster gelegenhed ontsieden oft versel wben
 soude.

In middel van tijde verstonden sy dat de Staeten seer qualick heb-
 den genomen de hardicheyt van sommige woorden inde voorsz. Requête.

Requeste gebuypt / als namentlyk datter gesteld was / doot 't onbedacht beleyd eens Commissaris / item van ongestrafte acte: Ministren als Rokebranden, ende andere die daer waren betoetende de autoziteyt der Heren Staeten / die geseyd werde / dat te niete gedaen ende gekrenkt werde: want de Satisfactie / wesende genoegzaam het enige princypael fundament daer op sy haer Requeste hadden gefondeerd / was wepnig tyds te vozen by een ander acrooyd tuschen de Staeten ende Magistraten te niete gedaen / ende gekaszeerd / daer van dese supplianten niet en wisten / doch meenden de supplianten dat sulx niet en mogt besaen / ende dat het niet wette lyk ontkenooyt en konde worden / dan by den genen die 't mede geknooyt hadden: daer tegen werde geseyd / dat de Satisfactie niet andere Regenten gemacht / nu by dese / niets vernoegeinge vande Staeten gekregen hebbende / voldaen / ende af was / ende dat nu die van Haerlem / ende andere Steden van Holland gelijc waren.

Enigentyde naer 'tvooytsch. overgeven vande boozverhaelde Requeste / namentlick in 't begin van Julio / sijn alle de personen 'tvooytsch. Requeste onder tekend hebbende / als ook de vooytsch. Oud-Burgemeester Stuber / ende Koozhert ontboden geweest boozseker Commissarissen by den Prinze ende Staeten daer toe gecommiteerd / ende hen luyden afgezaegd / of sy by hen inhoudt ende narrt in die vooytsch. Requeste gedaen / ende het verzoek van dien noch waren persisterende: ende naer dien sy onderricht waren dat de Commissaris / die die van de Gereformeerde Religie de Gzooite Kerke hadde overgeleverd / ende inde possessie geset / selve hadde gedaen niet deur een onbedacht beleyd / maer deur last vande Heren Staeten / ende consent vande Magistraten; dat ook dood-straffe gedaen was over den genen die den Dapen op Sacraments dag inde Gzooite Kerke hadde dood gesteken; dat ook de Satisfactie daer op sy hen inde vooytsch. Requeste princypalijk sondeerden / deur het boozverhaelde acrooyd was geannulleerd; ende darze daer in / ende in andere saken de Staeten hadden getijnjuteerd / ende haer autoziteyt te naer gesproken / ende daer over strafbaer waren / hebbende deur sulke ende diergelijke maniere van doen d'een den anderen opgemaakt / ende opgerupd / daer upt wel swaere inconvenienten hadden konnen ontsaen tot nadeel van den Lande: haer werdende ook aengeseyd datter meer onwaerhebben inden Requeste waren geseyd / als van den roem vande groote eendragt die binnen Haerlem was onder den burgeren / so van d'een als d'andere religie: maer de Heren Staeten waren ter contrarie wel onderricht vande onlust die op den maendschutten ende onder de schutterij waren vallende: ende aengaende 'tgeduld der Katholyken / indi Requeste gemeldet / en quam niet upt der herten / maer was een gedwongen geduld: men wist wel daer sy meester waren / hoe sy daer handelden / ende men soude haest sien hadden sy magt / gelijc sy ook binnen Haerlem over enige jaeren

De Roomsche Katholijck, die de Requeste om de exercitie vande Roomsche Religie binnen Haerlem te behouden, overgegeven hadde, worden ingeden Hage ontboden.

* Sieb pag.
448.

* Mr. Franz
van Nefze,
Vouter vā
Rollant, Mr.
Pictet Hals,
ende Steffen
Klaeszen
Soutman.

hadden haer bitterhepd getoond aen eenen Willem Rijken / die om een woord most sterben; datter hier onder de gene waren die de Requeste getekend hadden / die daer ober geweest hadden / sonder dat nochtans die hier die daer ober geweest hadden werden genoemd. Ende naer dat hier op hy de getekende haere excusen / ten besten spogten / gedaen waren / bysonder van haer onwetenhepd van het niet gemackt acrooyd / met verklaringe dat sy geene meninge en hadden gesad / set te doen dat tot oproersoude mogen strecken / waeromme sy ook op de alderstilste maniere / hen doentlick synde / de sake hadden beleyd met so wepnige personen als mogelijk was / op de meninge datze in het verzoek wel waren gefondeerd / sonder in 't minste tegen de autoriteyt der Staeten set te willen sustineren: datze ook van de straffe over den genen die den Pape hadde deursteken geen wetenschap en hadden / also sy nu verstonen / dat hy inden Pape was gedood / ende niet tot Haerlem / plaetse daer 't seft was geschied / behalven datter wel 20. ofte 30. ofte meer personen dadig waren geweest / die de personen als doen inde Kerke synde hadden beroofd / ende enige gequest / sonder dat iemand binnen Haerlem daerom gebangen / veel min gestraft was geweest / daer sy af wisten: dat ook 't verhaelde van Willem Rijken was geschied vooz de Pacificatie van Gent / ende dat daer mede diergelyke saken waren geassiepiert / ende meer andere excusellen: verzoekende dat de Commissarissen ten besten hen rappoort aen de Heren Staeten souden willen doen van haer bereyde goedwillighepd / ende gehoorzaamhepd / ende verklaerden te desisteren van haer verzoek / ende hen voozdaen te willen vraghen in alle stillichepd / ende modeste.

De Room-
sche Katho-
lijken van
Haerlem
roijeren
haer eygen
namen, en
onder tey-
keningen.
Andwoor-
de vā Ger-
rit Stuver
mopde de
voorschr.
Requeste
der Room-
sche Katho-
lijken.

So hebbende voornoemde Commissarissen hen luyden belast / dat sy dan elck haere namen / die sy onder de voorsz. Requeste getekend hadden / met haer eygen handsouden deurchalen / ende roijeren / tot een teken van dat sy disticeerden van hen verzoek / ende datze leedwisen hadden van 't gene sy daer inne mogten misdaen hebben / 't welk sy alle d'eene vooz ende d'ander naer gedaen hebben.

Den Burgemeester Gerrit Stuver / die de voorsz. Requeste niet en hadde willen tekenen / maer hy 't lesen van dien was geweest ten huyse van Mr. Gerrit van Rabensbergen / sijn schoonvader / gaf vooz andwoorde / dat hy op sekeren dag onbedachtelick gekomen was ten huyse vanden voornoemden sijn schoonvader / om hem van enige sijne particuliere saken te spreken / ende vragende of sijn schoonvader alleen was / werd hem geandwoord / dat daer enige Katholijken by hem waren / die een Request wil den overgeven / om te hebben byje exercitie van haere religie: daer op hy seyde / ik salder by gaen om te hozen watter om gaet / ende daer binnen komende / hoorde hy alleen 't leste deel van de Requeste lesen / daer van hy onthouden hadde / datter vermaen gemacht werde vande Haerlemsche Satisfactie / ende dat hy den Katho-

Katholijken versocht werde te hebben byje exercitie van haere Religie / achtervolgende heur conscientie / ende was daer voorsz by gebleven tot het scheyden toe / hebbende gehoord / ende gesien / ende waren by hem alleen gesproken dese woorden : dat sy versochten te hebben byje openbaere exercitie van haere Religie / dat hem dorchte 't selve recht ende redelick te wesen : want hy hield volgende sijne conscientie vooz God / dat een pder Kerke / wat Kerke dat het ook mogt sijn / sulke exercitie / als sy in haere conscientien vooz God goed en oprecht hield / openbaerlick behoorde toegelaten te worden : seggende dese reden daer by / dat het niet alleen dwang in de conscientie is / iemand te dwingen / aenbaerden d'exercitie van een Religie / die hy houd vooz valsche / ende quaed / maer dat het gelijcke dwang is / te dwingen iemand te laten d'openbaere exercitie van een religie / die hy in sijne conscientie vooz God geboelde waerachtig ende oprecht te wesen : *contrarium enim eadem est ratio, & disciplina* Ende dit is oprechte byzhep / te mogen laten datmen quaed / ende te mogen doen / datmen goed houd. Dit was al dat hy hem in dese sake gesproken was / hebbende ook vooz noch na by iemand van hen allen om dese sake getweest. Dit gevoelen hadde hy al ober 25. jaeren gehad / ende hadde volgende dien / in't jaer 1566. als den Gereformeerden by de Hertoginne van Parma toegelaten was bupten de poozten van de steden te hebben byje exercitie heurder religie / ende predikanten te mogen doen / mitgaders kerken te mogen bouwen / tot opbouwinge vande Kerke bupten de Hout poozte der Stad Haerlem so veel als iemand gecontribueerd / hoewel hy vander Gereformeerde Religie niet en was / * welck ook met levens pericule geschiede als 't na wel bleek : maer verstond dat Keyser Carolus ende Koning Philippus der Gereformeerden ende alle andere kerken ongelijck dede / niet tegenstaende dat die voorsz. Kerke ende anderen valsche ende quaed mogten getweest sijn / d'welck hy niet en seyd / want hier geen questie en was vander kerken valscheyp / maer alleen vander conscientien byzhep : also hier dan alleenlijken gedooold soude mogen worden / ende niemand al wilkens en doold / want alle dolinge inde pder bliet dat hy quaed ende omhelsd dat hy goed meend / ende ooz beeld. Tot dien eynde made om te helpen weren 't ongelijck dat den Gereformeerden geschiede / ende voorsz allen anderen religien / ende conscientien / hadde hy hem in Haerlem laten bestruten als sy belegerd worde vande Spanjaerden in't jaer 1572. sonder dat hy vooz 't beleg enig ding in sin huyt verset ofte uprebragt hadde / sonder ook dat hy dachte om al sijn goed / dat hy hinnen ende bupten Amsterdam hadde leggende / want hy 't daer meest hadde / als daer gebozen sijnde / welck altemael van Put d'Alba worde aengeslagen / ende gekonfiskerd. Voorsz was hy ten eynde als bozen na't overgaen vande voorsz. Stadt met de 57. gevangen / ende bupten die Stad Haerlem in 't lea

Gavocelen
van Gerrie
Stuver o-
ver de vrij-
heyd der
Conscien-
tienz

* Pag. 466.
ende 467.

In 't leger geboerd / niet wetende of men soude hem aldaer met den anderen omgebragt hebben. Daer na was hy ontrent Alderhepligen met den anderen gevangen en van Haerlem aen malkanderen getend hy nacht naer Amstredam geboerd geweest meteen hoogt kuerstien diese bewaerden / also Duc d'Alba 't bonnis gegeven hadde datze allegader soudent omgebragt werden / dan worde 'tselbe hy de Gossing van den Graue van Boszu belet / also hy aen henlupden ontboden hadde / so lief als hy syn leven hadden / datze henlupden weder naer Haerlem soudent voeren / 'twelk so geschiede : upt al 't welcke boozsch. was / syn onpartydighepd in desen blyken mogte : bad daerom myn Herende Commissarissen hier af in 't besten aen myn Heren de Staeten hun rapport te willen doen. Dit was in effecte des boozsch. Stuyvers andwoorde / die hy den Commissarissen schijstelyk leverde.

De and-
woorde vā
Koorshert
nopēde het
minuterē
vande Re-
queste.

De booznoemde Dick Volckerssen Kooznhert verklaerde / dat hy versocht sijnde om de Requeste in questie te maken / verstond 'tselbe als een publyk persoon niet te mogen wepgeren / bysonder dat hy niet konde geloben / dat syn H. Excell. ofte de Heren Staeten van Holland / 'tselbe qualick soudent konnen nemen / na dien hem wel boozstond geselen te hebben inde verandwoordinge van syn Excellentie anno 1568. in druck uptgegaen / dat syn Excellentie geenzing booz rebellie oft strafbaer hadde geacht het verband der Edelen / ende het prelateren hadde Requeste tot Byzpele / dat wel een ander werk was dan ditte / insonderhepd na dien se tegen hem verklaerd hadden / daer inne niet te willen doen dan hy boozweten ende believen vande Burgemeesteren ende belangende dat enige woorden inde boozsch. Requeste wat hard schenen / ende ook der Staeten autozitept niet te na te gaen / dat en was hy niet schuldig te verandwoorden / also het tekenen van de Requeste niet syn / maer der supplianten werk was / ende dat ook 't inhouden van dien naer d'ondertopheninge niet siene / maer der supplianten woorden en waren gebleken die 't gene inde minste te harde ofte quaelyk hadden gedocht te syn / daer in hadden mogen doen rogeren / endoet anders dat henlupden geliefde daer inne hadde mogen doen sielen / so spook in enige stucken gedaen hadden. Hy hadde syne consideratien gehad / omme in 't minuterē van de Requeste te stellen 't gene hy meende te dienen ende hoorderlyk te sijn tot verkrigginge van henlieden verfoek / geene meningē gehad hebbende iet te stellen dat te hard soude wesen / noch ook enige redenen die tegen de autozitept der Heren Staeten te strecken soudent mogen geacht werden : want hy hadde de geschiedenisse daer hy over waren klagende vele sachtter gesteld / van die was gevallen : ende so vele beroerde de saken vande autozitept der Heren Staeten / waren meest al begrepen onder de redenen vande dwang inder conscientien / daer van hadde hy gehandelt ende gesteld 't gene in alles over een stende met de woorden ende meningē vande Generaële Staeten / van syne H. Excellentie / vande Ministeren ende

Ge-
re-

Gerefomezde deser Landen selve / ende 't welk hy dien aengaende
 volgende sijne conscientie ook voorz goed was houdende: want hy
 hadde noyt sijne dagen voorz recht ofte schriftmatig konnen houden
 over geene syde den dwang inder conscientien / maer achte (onder
 reberentie) als noch 't selve te stryden tegens de wet der naturen/
 ende tegens de goddelijke schrifture: want hy het betwandelen
 van dit pad van den dwang inder conscientien / ende van het ketter-
 doden / hieldte wesen die grond-oorsake (naest onse sonden) van het
 jammerlijck verderf van Duyschland / van Frankryck / ende vande
 Nederlanden tot dien tyd toe gevallen / ende liet sich beduncken/
 dat men wilkende dit selve pad wederom betwandelen / men ook van
 niens wederom soude moeten komen daer Duyschland / Frankryck /
 ende de Nederlanden inne gekomen waren / te weten / in grondlijcke be-
 derfense. Welke sijne meninge hy te meer hadde betrouwd / ober-
 miss die ganschelijck consoyn was de meninge van sijn voorsz. Ex-
 cellentie / der Staeten Generael / ende ook de meninge vande Gere-
 fomezde tot Antwerpen / so genoegzaam bleek inde aentwysinge van
 de voorsz. Requeste. Also hadde hy dit middel van den dwang inder
 conscientien / daer ober de supplianten hen waren beklagende / als ey-
 genlijck tot verwerthinge vander supplianten verzoek / ende ook tot
 eendragt ende welbaren der Stede Haerlem / ja ook der geheele Ne-
 derlanden dienende / daer moeten also stellen: doch was sijn voorn-
 men geenzins / so 't ook noch niet en was / sijn Excellentie ofte Deren
 Staets lijnjen te stellen van haere authoriteyt / maer alleenlijck 'tselve
 niet doornood te vermanen / tot naerder bedenkinge van dese so hoog-
 wichtige sake. Gemerkt hy gesien hadde sulck al vele byjmoediger
 gedaen te sijn hy de Heren Staeten Generael aen den Koning / so hy
 gelesen hadde inde Acten vande Pacificatie van Kolen: dat het regi-
 ment van de sielen ende conscientien God alleen aengaet: daer men
 alleen seyd / werden alle andere bypten gesloten. Ende seker en soude
 des Konings authoriteyt geenzins verminderd / maer veel zeter te rechte
 vermeerderd worden / so hy sulke waerachtige aentwysinge der Heren
 Staeten Generael ter herten name / Gode het sijne gabe / te weten / de
 heerschappijc over de sielen ende conscientien / ende sich selven niet het
 sijne liet genoegen / te weten / met het gebiedt over lijf ende goet sijne
 ondersaeten / na vermogen der selver Privilegien. Die hem kenden/
 wisten wel dat hy een groot deel der Roomseher leringen ende exerci-
 tien was houdende voorz schadelijcke logenen / voorz grove afgoderijen /
 ende voorz vdele superstitten / immers die meeste hoosden of harders
 van de Roomsche Kerke voorz verkindende wolven: sulck dat het ver-
 de van hem was die selve te willen voorsz. Daer in dit verbod van
 henlieder exercitien en hadde hy (onder reberentie gesproken) niet
 konnen verstaen / dat hen lieden billijckhepd geschiede: maer gemend
 dat sulke onbillijckhepd was een verstorpinge van de eendragt / en soude

Koorn-
 herts oor-
 deel vande
 Roomsche
 Kerke, en
 Papen.

daerom wel met herten hebben gewenscht / dat die uptrondinge ofte de
correctie vande selve Roomsche exercitie mogte geschieden dooz sijn
rechtte middel / te weten / dooz 't geestelike / ende niet dooz 't waerlike
swaerd / in sulker hoegen dat de menschen haere dolingen verstaen
mogten / ende die bywilliglyk ook ganschelyk verheten / ende niet te-
gens haer verstand / ende conscientie / upt angiften hypokritelyk ver-
mijden alleen dooz een tijt. Sulcx hadde hy dan / volgens ook sijne
conscientie / moeten seggen in de boozsch. Requeste / die doch gelijc ge-
seyd was / niet langer sijn werken was / noch hy gehouden te verand-
woorden / als die hy de supplianten geteykend was.

Koornhert
scheurt de
Minute vā
de Requeste
der Room-
sche Ka-
tholijcken.

Vertoonde boozds de Minute der selver Requeste hy hem ontwoz-
pen / daer inne de correctien waren gedaen deur der supplianten last /
betwelke hem verder hadden mogen belasten te corrigeren oft te an-
ders stellen dat hen beliefsde. Dem werde by de Commissarissen belast
dat hy selve de boozsch. Minute / als wesende in allen geballe tot het
ondertekenen toe sijn werk / afdaer soude scheuren met sijne handen /
'twelk hy gehoorzamende dede : ende van alles by de Commissarissen
aen sijn Excellentie ende Staeten rapport gedaen sijnde / is hen alle ge-
consenteerd te mogen herrechen / ende is daer hy boozds gebleven.

Tegen-
woordige
Papisterij.
* Sedis va-
cantis Har-
lemensis Vi-
carius Gene-
ralis.

Dit is dan Godes Hand! Noch wilmen niet genesen /
Noch wil hier menig Paep, met noch een * Bischof wesen /
Die sich als nasaet hier noch dzingt in dit gelid.
O Bischof met den naem / geen Bischof van best!

Ende
V Veder-
doperij.
Bester Guy
de Bres, vzt
Sleydanus,
ende anderē.

Dat Keyt heeft hier een eynd. Wat maken hier de Papen?
De Dwaelijke kraem met al haer tuysch / en wapen /
En al dat gupchelspel is hier te niet gedaen :
Gy hebt uw sack dan t'saem / gy moogt wel henen gaen.

Wat mag ook Mennoos-volk hier hunne Secte planten /
Die van een hoos gedzocht / en sulke sinne quanten
Eerst afgekomen sijne gelijc wy upt Sleidan /
En and'ren van dien tijt / sijn doeverij verstaen.

En wou ik van de leer van dese Secte spreken /
En mij alhier so diep in dese sake sieken /
Wat waer dat meer dan stank / gewis wat is die meer /
Dan opgegraven dyck van 't oude ketters-smeer!

Een volck dat alle daeg om allerleje leuren
Met bit'ren wezel-moed sulcx van malckandren scheuren /
En rucken dooz een schijn van liefde en heyligheyd
De lypden van den Heer in grooter stouticheyd.

'T is vreemd dat byzome lyp aen dese Secte hangen /
En dat haer ketternij sijn herren kan behangen :

De aenhang van 't geswerm van dit verkeerd geslacht
En al 't bedzeven quaed maect hen te seer verdacht.

En als

En als ik dit gedenk/ so vallen mijne veren.
 Ik wilde onse Stad so hertig-gaerne eren:
 En al over al niet sijn. En waerom ist u leed/
 Dat ik byjmoedig seg/ dat al de wereld weet?
 Vergeefs heeft Spanjen ook ons lang gesocht te quellen:
 God heeft sijn kerk beschermind voor al 't geweld der hellen.
 Vergeefs Arminius, als Spanjen niet en konb'.
 Waer waerom roer ik dat? Het valt mij npt den mond.
 Hoe gaerne had ik hier sijn eubel-daed verswegen!
 Hoe wepnig eer is ons in dese saek gelegen!
 'Foeg! dat in onsen schoot die adder is gebroed/
 Die sulken quaed aen't Land/ en aen Gods kerkie doet!

Spaensche
 Oorloghe.
 Arminia-
 sches Factie.
 Eunuchus
 ille, quem
 dedisti nobis
 quas verbas
 dedisti?
 * in Holland,
 ende in de
 Gereformeerde
 de Kerke.

Wan het Arminiaensch On-wesey binney Haerlem.

Ik en hebbe niet veel lusts de Arminiaensche rasernij in dit mijn
 werk te gedenken/ ende desen stank te roeren: maer moet ik niet wel/
 ook tegens mijnen dank/ dit onwesen met eenen vinger alhier aenwij-
 sen: also wy hier mede aen dit tweede kabbelijauche ende boeckelche
 spel ende lands-verderfsijn vast geweest? Ik en sal bukten onse Stad
 niet gaen/ ende ook om redenen alle particularitepten ofte bysondere
 geschiedenissen niet verhalen. Ik meender maer ter lichter hand over
 te lopen/ ende de zonnne van alles met wepnige woorden te seggen.
 Die r'abond ofte morgen eene volle Historie van dit Mysterium iniqui-
 tatis, ende ongehoorde Partie door 'tganche Land/ sal willen beschry-
 ven/ die mag alle de stucken wat nader opsoeken. In de kerkie en
 heeft epgentlijk de lere selfs in geen geschil gestaens alleensochten de
 Magnitracen door het punt der beroepinge der Predikanten in der
 kerken tuyn te byken/ ende sich de byzusse te leggen/ om met der tijd
 Predikanten van hunne humeuren/ ende die sy wilden/ in te kruigen/
 ende de Gemeente op te byzingen/ dat is/ door omwegen van dese be-
 yndighheyt sich in kopten van de kerkie ende de lere meester te maken.
 Op 'twaedhups is de Arminiaensche werbel wel ter degen gedaend. Ende Po-
 daer sijn in onse Stad mede Waertgeleiders aengenomen/ diese onder
 eenen nieuwen eed bragten/ om hunne Arminiaensche Factie met ge-
 weld door te byjben/ etc. die inde Wierschare/ ende onder het Schabot/
 als in eene konje/ saten (gelijk de burgers die plaetze hanner wacht ter
 dier tijd noemden) om midden inde brude het Stadhuys met de Heren
 (quanzups!) tegens de ongetoepende gemeenten/ ende hunne epgene
 onderdaenen te bewaren/ ende te beschermen.

Svwarde
 heyd inde
 Kerke;

Ende Po-
 litie.

Integer vita, scelerisq; purus
 Non egri Mauri jaculis, nec arcu,
 Nec venenatis gravis sagittis
 Fusce Pharetra.

Die sich geen quaed en is bewust.

Is sonder wap'nen wel gernst.

Warenden dan ook geene gemeyne lands-wapenen booz'tland/ende booz' de religie? Ofte en was dit geen wapen tegens wapen/ ten minsten staet in staet/ ende regeringe in regeringe? Men heeft ook verschepde vroomen burgers ende ingesetenen beswaerd/ geplaegd/ versjaegd/ ende verdrucken/ tot groote draefenisze ende suchten der goede Patriotten/ ende jupchen ende lachen der Secten. So dat het wel hoog-tyd was/ dat dit woest verloop onser saken/ so hier/ so elders/ door de Generaale Staeten ende den Prinze van Oranjen eenmaal wederom werde te rechte gebragt/ eer dat het Land door de burgerlijke onenigheden ende inwendige verdeelbheden den Spanjaerd ten proffe werde/ ende onse gansche staet aen dypgen quame te vallen. So is dan sijne Prinzelijke Excellentie Mauritz van Nassou de 24. Octob. inden jare 1618. des avonds ontrent vier uren met eene groote suite ofte gevolg ende staet in Stad gekomen/ na dat hy vier vaendels 300 daeten te vozen daer binnen hadde gesonden/ te weten de lijfwachten der Graven Ernst/ ende Jan van Nassou/ onder beleyd van Fania/ de Compagnie van Chatillon/ ende sijn eygen Guarde/ ofte lijfvaendel/ liggende alhier in S. Jans/ S. Annen/ de Fransche Kerke/ ende in't Prinzenhof/ ende op het Raedhuys/ om alle beroerte ende ongemack booz' te komen/ ende te verjinderen.

Des anderen daegs heeft sijne Wz. Excellentie de Vroedschappen tijdelijk tegens acht uren op't Raedhuys doen vergaderen/ ende na dat hy hun allen gelijkelijk bedankt/ ende van hunnen eed ende dienst ontslagen hadde: so heeft hy dese Nieuwe Werhouders, so ypt de oude/ als van nieuw ypt de beste Patriotten der Stad/ verkozen/ gesiebel/ ende bevestigd.

Vaeden ende Vroedschappen der Stad Haerlem, by sijne Excellentie, den Prinze Gay Oranjen, na ontslaginge ende bedankinge van den ouden Magistraet, binnen der selver Stad in persone sels gesteld, gecommitteerd, geordonneerd, ende beedigd

den 25. Oct. 1618.

Bartholt vander Nijenburg. Sterf de 6. Jun. 1625.

Arent Meynartszen. Sterf O. B. den 19. Dec. 1624.

Heynrick van Haerlem, van Berkenroede.

Iohan van Napels.

Adriaen

Prinz Mauritz komt binnen Haerlem.

Ende veranderinge de V Vet.

Adriaen van Haerlem, van Berkenroede. Sterf
B. den 7. Novemb. 1618.

Nikolaes vander Meer.

Willem Voocht.

Vechter Ianszen. Sterf in't iaer 1619.

Pieter Verbeek.

Gerard van Teylingen.

Iakob Kornelis Thomaszen.

Arnout Druyvensteyn. Sterf O. B. dē 5. Aug. 1627

Kornelis Bas.

*Pieter Olikan.

Reynier Buys. Sterf B. den 5. Jan. 1626.

Iohan Teyrs. Sterf O. B. den 23. Decemb. 1624.

Augustijn Steyn. Sterf B. den 7. Aug. 1624.

Kornelis Out.

Iohan Ham. Sterf den 5. Octob. 1623.

Lubbert vander Weyde.

Pieter Aker. Sterf den 30. Decemb. 1627.

Willem Schatter. Sterf den 3. Sept. 1625.

Iohan Damius.

Albert vander Meije. Sterf B. den 21. Sept. 1625.

Iohan Loo.

Iohan vander Kamere.

Nikolaes le Febure.

Auvvel Akerflood.

Iohan Schatter.

Iohan de Wael.

Matthias Hasevvindius.

Dirk Dirkszen Dix. Dese werde in plaetse van
Adriaen van Haerlem/ van Berkenroede/ tot
Burgemeester verkozen/ ende sterf ook gedu-
rende sijne regeringe den 10. Meij. 1619.

*Hierbegin-
nen de nieu-
we VVetbou-
ders in plaet-
se van de
verlatene
tot den zyn-
des toe.

Wijt dese gemelde Heren Wethouders verhoog ende ordneerde
sijne hoog-gemelde Excellentie ten selven dage

Burgemeesters.

Arent Meynartszen.

Adriaen van Haerlem, van Berkenroede,

Nikolaes vander Meer.

Willelm Voocht.

Schepens.

Iohan van Napels.

Vechter Ianszen.

Gerard van Teylingen.

Arnout Druyvensteijn.

Pieter Olikan.

Iohan Teyts.

Reynier Buys.

Ondertuschen dede sijne W. Excellentie gemelden 25. dito dit Plac-
kaet vande penije van het Raedhuys de Gemeente aflesen / ende ver-
kondigen.

Plackaet
binne Haer-
lem afge-
lesen.

In so sijne Excellentie alhier binne der Stad van Haerlem in
persoon is versijgent / omme de selve Stede ende de goede
ingesetent van dien verkomme in haer voorgaende rijste
ende enghed te bringen / so ist dat sijne Excellentie allen ende
een ygeliken by desen welc expresselijck doet belasten ende bevelen
hem te onthouden van alle moedwillen / ende petulantien / ofte enige
ongeregeldheden binne deser Stede aen te vergien / merke iemander te
injurieren / segelden / maroepen / ofte in 't minste te besgadigen sijnen per-
soon / huyzen / ofte goederen / om wat sake 't selve vol soud- megen be-
ken / merke hem op staete te gedragen in alle modestie / sulck dat be-
hoord / op penen dat die ghenen die ter contrarie beboden sulcken abor-
den act tot iemander onere / segade / ende letzel te doen / ofte attentien
giet aboruden ofte verdray / dat se daer over sijn exempel van an-
der

Wey nu gelegenheid dat Den lijve ofte anderszins met Der Saed sonder enige remissie sullen gestraft worden.

Actum ende afgeschey tot Harlem Den 25. Oct. anno 1681. sijnen hoochv. ende aelst. in presentie van sijne Prinselyke Excellentie / anno 1681. Wey / ende Den Magistrate der Stad Harlem.

By mij H. Steyn.

Sijne H. Excellentie heeft ook alle de Officiieren van de Schutterij ten seiven dage tegen den avond te vnfuren voorsz sich gedagbaerd / ende onthoden / ende hun in tegenwoordighepd van de nieuwe Burgemeesteren afgebyaegd / of sy hunnē eed / die sy den Staeten en de Stad gedaen hadden / ook begeerden te houden / ende na te komen / ende als sy daer op al te samen ja geandwoozd / ende sulix sijne Excellentie met handtafinge beloofd hadden / ende sijne Excellentie hun de vrede ende enighhepd op 't hoogste aengepzen ende bevolen hadde / so sijnse gescheppen / ende weg gegaen.

Ende na dat nu alles tot de hoogste byrugde der getrouwe Patriot, Verrek vā ten / ende Religioens-verwanten / in goede ordze ende ruste gebyagt / sijne P. Excellēcie uya ende naer wunsel bericht was : so is sijne H. Excellentie den 26. Oct. Haerlem. cab. onrent den middag na 's Graven-Dage weder vertrocken / ende alle de zoldacten sijn 't scheep gegaen.

God lof / wy leven noch ! En kan men ook de steden
 Niet meerder eer en roem met meerder lof bekleden /
 Dan dat des Heren Woord daer supber word geleerd /
 En God naer sijne wil gebiend / gebyeed / ge-eerd ?
 Wat heeft dan onse Stad van onsen God ontfangen /
 Wat eere / en waerdighepd ? Wat sal sy Gode langen
 Tot quijting van haer plicht / en haer verbintenisse /
 En dat sy hem hier voorsz wel over-schuldig is ?
 Wat anders dan Gods naem in supber herd te eren /
 En nimmer van sijn dienst en woord sich af te keren /
 Den Christen-omwegang / de goddelijke leer /
 Te zieren met haer doen / en wandel inden Heer /
 En in een vroomē siel hier op in blijt te letten /
 De waerhepd aller-weeg in over woord te setten /
 Te houden voorsz haer grootst en prinselijcke werk
 Te vorderen den groeyen bloey van Christus Kerk /
 Der Serten stou / tchēden den neck wat meer te byken /
 Op dat so hunning hep so trotz niet op en steken
 En 't doodlijck siel vergift te dempen als 't behoord /
 Tot meerder byzuchtbaerhepd van 't saed van Godes Woord ?

So wil

R. Sam. 2, 30
Bessuyt.

So wil ons p'd'rig God ons Land gansch rijklijk seeg'nen/
 En allen hemelsch hepl op ons van boven reeg'nen/
 In allen oberbloed/ so veel ons hert begeerd:
 Want die God eren sal, word weer van God ge-eerd.
 Dit gebedan de Heer! Hier wil ik het nu staken/
 Op dat ik niet mijn schip ten haven in mag raken:
 'Tis recht ja na veel moecht te ank'en aen het land/
 En na veel ebb' en bloed te rusten op het sand.
 O Stad! o Heerlands roem! o Vader-stad! Stad boven
 De Steden hier te Land en elders hoog te loven!
 Wie kan dijn lof en eer/ wie kan niet pen of mond
 Die roemen als die wel niet recht te roemen stond.
 Ik hebbe veel gesept/ daer rest noch meer te seggen:
 Maer laet ik nu mijn sepl en mast ter neder leggen.
 Mijn Stad! ik soeke rust. Ep! houd het my ten goe'n.
 Her geen sich selven prijst, heeft 't prijzen niet van doen.
 Veel lieber wenschen wy/ gelijk wy altijd sullen/
 Dat God di meer en meer niet seggen wil verbullen/
 En gebendij so veel gelucks als kan geschien/
 Oft opt aen een'ge Stad ter wereld is gesien.

Sursum animus: & Sustine, & abstine.

Het oog om hoog: en Lyd, en myd.

VEU

AENHANG.

AENHANGZEL.

L S O mij sommige dingen na het drucken van
 enige stukken te laet sijn ter hand gekomen / om in
 mijn werk ter rechter plaetse in te voegen / die niette-
 min ook wel dienden aengemerkt / ofte tot een be-
 wijs van die voopberhaelde saken / ofte ter gedachte-
 nisse van oude geschiedenissen / ofte tot zieraad van het werk :
 So hebbe ik goet gebonden de selve hier noch achter aen by te
 doen / op dat ik dit werk so vol mogte wytgeven / als ik tegen-
 woordig konde. Ik en hadde mij ook in den beginne geenzins
 voorgenomen so breed te gaen / ofte ook het minste wyt enige
 Historien ende Memozien buyten Rijn daer by te voegen :
 maer hebbe dat na eerst gebacht / ende gedaen / door raed van
 anderen / wanneer dit werk nu alrede was aengelept / ende be-
 gonnen / het welke het selve jaer ende dag onder de perze heeft
 gehouden. Waer toe ik mij dan te lichter hebbe laten bewegen /
 ende geenen arbeypd ontsien / om dat ik gelwis sag / dat het tot
 meerder ere van onse Stad soude geschieden / waer op ik in
 desen wyt enkele liefde tot haer / alleen gesien hebbe. Ende also
 ik dan nu dit Aenhangzel voornam te smeden / ende by een te
 stellen / so hebbe ik by de selve gelegenheypd enige wepnige an-
 dere dingen hier ende daer noch verhandeld / ende aengewesen /
 die noch inde penne gebleven / ende obergelagen waren. De
 goedwillige Leser gelieve alles door lief te nemen / ende ten be-
 stien te dunnen / ende mijne goede meyninge ende onberdyeti-
 gen arbeypd met gunste ende liefde te bejegenen. Versoekende
 voorts gansch byndelgh op alle onse Vaderslads-liebende bur-
 geren / so iemand noch wat merkelyks wyt Historien / ofte Me-
 mozien / ofte anderzins / mogte hebben / dat hier verswogen is /
 dat hy toch gelieve / tot ere van onse Stad / ende onderrichtin-
 ge der nakomelingen / sulckx ons bekend te maken / ende mede
 te delen / of wy heel licht noch eens met der tyd / door Gods ge-
 nade / gelegenheypd mogten vinden / ende moed nemen / om desen
 onsen arbeypd te oversien / te verbeteren / ende te vermeerderen.
 Ik gebuyke alhier de woordkens pag. pagina, ende lin. linea

in het aentwiffen der bladen/ ende regelen/ om der gewoonte wille/ so dat pag. de syde van het blad/ ende lin. den regel by mij beteykend.

In het Taal-bericht, de weder-sijde van A. 2. Lin. 26. Weyne ook dat het vreemd in veeler ozen soude klinken van geleerde mannen also te spreken: hoewel ik niettemin bepde wijzen ende manieren wel kan toeslaen/ naer dat het te met by gelegenhed/ ofte gewoonte/ best vallen wil (gelijk ook de Franzosen/ ende andere volkeren/ den aerd van hunne talen alhier gemeyntlyk volgen) voornamelyk met by boeginge van den by-naem/ ofte Van/ als men 't noemd/ ofte der woorden van Meester/ Here/ ofte diergelijke. Ja't konde ook in sonderheyd onsen luyden aenstotelyk wesen de H. Apostelen also sterft hen en te noemen: ten ware wy het woordenken Apostel/ ofte Beplige/ ofte diergelijke/ daer altyd by deden/ ofte het oude Paapsche Sinten/ blyften hunne superstitie/ weder opgroeven/ dat dan in eene byge rede wel konde ofte behoorde te geschieden/ ook selfs met de namen van den Latijnschen uptgang Petrus/ Paulus etc. maer in den Ryjm en kan sulx altyd geene plaetse hebben.

B. de laetste regel. So worden ook by wylten de woorden van't byzonwelyke geslachte in den baret selfs/ sonder ledekens/ doch eenzylbig ofte verhozt gebuykt/ ey de wyse vande mannelyke ende geen derleijde gebogen: so seggen wy: het en is niet eers genoeg: elk wat wils: hebt gy siels genoeg/ ik hebbe goeds genoeg: ende diergelijke manieren van spreken: vooz ere/ wille/ siele.

E. 2. het weder-blad lin. 4. Men en kan ook (mijns oorbeels) niet seggen/ dat dese woorden in cheyd uptgaen: want voorszichtigheyd/ ofte beter voorszichtigheyd/ en koint niet van voorszicht/ maer van voorszichtig: behalven dat sterckheyd/ wijsheyd/ ende diergelijke in cheyd niet en konnen eyndigen.

Pag. 9. Lin. 15. Dat herschepde Graven van Holland alhier te Haerlem hun Hof gehouden hebben word hier na ontweerspelykelyk bewesen.

Dat ook Koning VVillem alhier geboren is/ salmen ook hier veneden ter rechter plaetse binden.

Vanden Hollandschen Adel is de Kronijk van Gouthoeven te besien pag. 119. &c. ende 149. &c.

Ik vermeldte ende verhandele voozds de Haerlemsche Edele Geslachten van Haerlem-Berkenroede, (waer van noch twee mans-namen overig sijn/ Ionker Heynrick van Haerlem, van Berkenroede, Oud-Burgemeester onser Stad/ oud/ ende ongetrouwd/ wonende op het Sand; ende Ionker Dirk van Haerlem, van Berkenroede, ook noch ongehuylt/ wonende op het Grafelyke Leen- huys Berkenroede byten Stad) ende Bakenes (vooz-lang uptgestorven) in het stuck der Stichtinge der Stad.

Stad Haerlem: de Stammen banden Spaerne, ende Sparenwonde, van welke laetste Vshand van Sparwoude door 'tbeleg geleefd/ ende alhier inde Moorme-sieeg gewoond heeft: synde nu beyde Stammen door den dood afgehouwen) inde verhandelinghe van onse Gebiere Spen: ende eyndelyk het Edele Huys van Duvenvoorde, die hunne woninghe in de Sijlstraet ober de Kroft hadden: en Jonker Jan van Duvenboorde in de Smeistraet) inde lysse van onse Haerlemsche Eedelen. Dese syn wel de oudste ende voornaemste Edele Geslachten der Stad Haerlem.

De Grafelyke Stamme van Bredenroede, ende de Edele Hysen van Adrichem, Alkemade, Aszendelf, Banjaert, Foreest, Heemskerk, ende Bekesteyn, upt Heemskerke gesproten/ Heemstede, Meresteyn, Oostervijk, Poelenburg, Polanen, Sanen, Schoten, en andere meer/ door hunne Vereen-Sloten ende Heerlykheden in onse landstrecke vermaerd/ te verhalen/ en is mijns doeng nochte voornemens in desen niet/ die de begertige Leser dan mede by gemelden Gouthoeven kan opsoeken. Alleen kont gy onder de S. Ians Heren verschepe Eedelen van Schoten lesen/ ende van Ioffr. Magdalena, ende Maria van Schoten inde beschrijvinghe vande Belegeringe onser Stad/ welk Geslacht van Schoten nu uptgestorven synde/ inde Soetemelck en witte brood siege plag te wonen/ alwaer de Eedelen van Bronchorst sich nu onthouden.

Jonker Nikolaes van Ruyven, Schout der Stad Haerlem/ is in't Kassenbroods- spel bekend/ die alhier op't Kaedhuys van dat onbezupsde ende woeste graeu ellendig Doodgeslagen/ aen stucken gekapt/ ende in eene mande synre weduwe te huys gebragt werde. Siet Gouthoeven in dat Geslacht, pag. 199.

Jonker Aelbrecht van Raephorst, Schout van Haerlem/ word gedacht inde Schattinghe der Geestelijken.

Jonker Wouter van Bekesteyn is mede Schout onser Stad geweest/ ende word hier na van mij mede op de lysse der selve gesteld.

De selighijx Jonker Sebastiaen Kraenhals, na Landdrost/ ende in dat ampt vande loyers ende zoldaeten deerlijk vermoord/ waer van ik ook hier na in mijn werk spreke.

Jonker Iohan van Vliet was Burgemeester der Stad Haerlem in het Spaensch Beleg/ ende na een der gehangenen/ ende in 't getal der 57. upt het Vardoen van Out d'Albe geslotten/ van welke gevangenisze ende gebaer des doods hy behendig verlost werde. Is na Baelsuwendende Dijkgrabe van 't Land van Doorne/ ende der Stad Bziel geweest.

Jonker Christoffel van Schagen, woonde hier voor 't Beleg in het Huys van Schagen inde Konink-straet. Dese werde van onse Broederschappen na Amsterdam aen Don Frederico gesonden/ ende na wederkerende gevangen na den Prinze van Oranjen tot Delf geschickt/ ende is aldaer in de gevangenisze gestorven.

Ionker Gerrit van Schagen werde in onse Belegeringe door 't Canon omgebracht.

Dat ik hier nu niet en spreke van Ionker VVybald van Ripperda, Wyss Edelman/ Gouverneur onser Stad/ ende andere Edelen van Duytschland/ Frankryk/ ende elders/ die sich als Helden in ons Beleg tegens de Spaenschen stelden.

Onse vermaerde Haerlemsche Schilder Ian Mostart was ook van edelen bloede. Dese alle ende anderen worden in myn werk gedacht.

De Edele Heren van Bredenroede plegen sich alhier binnen Haerlem om 't vermaek der Stad/ ende wille ende gelegenhepd der Jagt van groot ende kleyn wild/ ende edele vogelen/ des somertijds meest te onthouden/ hebbende datmael daer toe hunne heerlyke woninge voorgeaen inde S. Jans-straet/ al hadden sy schoon hun Grafelyk Stamhuys Bredenroede/ met het Huys te Kleef/ op de Stad liggen.

Amelia, door Gods genade Paltsgravinne by den Kijn/ Churfurstinne/ Hertoginne in Beieren/ gebozene Gravinne tot Rieuwenae/ ende Limburg/ Vrouwe ende Douagiere van Bredenroede/ Wyanen/ Ameyden/ Bergen/ ende Kalantsoge/ etc. heeft hier ook eenen gerupmen tyd in het Sijl- Klooster gewoond.

Ionker Iohan van Schoten woonde hier mede te Haerlem/ ende hadde ten wyfve Joffz. Coznelia van Egmond/ Suster van Here Otto van Egmond/ Ridder/ Here van Kernenburg/ etc. Bysterf alhier/ ende werd inde S. Jans Kerke begraven.

Sijn soon Ionker Iakob sterf alhier inden jare 1616. oud-byjer van 58. jaeren/ mede alhier by de Schotens begraven.

Gerrit van Schoten, is alhier Wendyg bande Schutterhej geweet/ hy hadde ten wyfve P. van Wzendelf/ ende sterf weduwenaer sonder kinderen te Woorhout/ laetste mang-oor van dat oud ende edel Huys/ ende werde aldaer met de wapenen begraven.

Ionker Aelbrecht van Schagen, Here van Spengen/ heeft hier in de Wjngaerd-straet gewoond. Sterf in Aug. 1601. ende werde alhier in de Grootte Kerke begraven.

Van Ionker Christoffel van Schagen hebbe ik boven gesproken. Dese liet dte sonen na/ Ionker Iohan, die Kapiteyn gestorven is/ die getrouwd was aen Joffz. Maria van Mathenesse; Ionker VVbrant, die aen Joffz. P. van Dubenboorde gehlykt was/ wonende inde Woonne stee/ ende een sone Christoffel van Schagen alhier nakiet/ die sonder kinderen gestorven is; ende Ionker Floris, noch tegenwoordig in 't leven/ een onghoud Here inde 70. jaeren oud/ alhier inde S. Jansstraet woonachtig. Dese is Wendyg ende na Kapiteyn in dienst bande Heren Staeten Generael/ in plaetse van sijnen broeder Johan/ geweest.

Ionker Iasper van Bloys, gesepd Trellong, is hier sekere jaeren Schout geweest/ ende na Baehjw ende Wykgzave van 't Land van Doorne/ en der Stad van den Wyel. Sijn oudste sone Ionker Johan werde van den

den Tyran van Alba met de kinderen van Batenburg binnen Brüssel onthoofd/ om dat hy mede vande geconfedereerde ende verenigde Edeelen was. Zijn loon Jonker Willem was Admiraal van Holland/ ende Seland/ ende na Houtvester van Holland/ die gehoud was aen R. van Egmond/ dochter van Here Otto van Egmond/ Here van Keenenburg/ die onder andere kinderē eenen sone nagelaten heeft Jonker Jasper van Blops/ die nu noch tegenwoordig commandeerd/ ende het gebied over den Bziel heeft.

Jonker Adam van Duyn hadde hier ook sijne woonplaeztje inde Smeestraet/ alwaer Jonker Johan van Dubenboorde met Joffr. Coznelis van Fozest te vozen gewoond hadden.

Jonker Antonis van Vliet, Ambachts-Here van Deylo/ ende Here van het Dups te Kouslier/ Zoeder van Jonker Johan van Vliet/ boven vermeld/ woonde hier inde Smeestraet/ tegen over de Wijn-gaerdstraet. Dese is sonder kinderen gestorven/ ende als de laetste van't Dups vande rechte Stamme van Vliet binnen Haerlem in de Grootte Kerke met de wapenen begraven.

Jonker Korneelis van Halmale heeft ook zedert de troublen ofte oorlogs-beroerten inde S. Jansstraet sijne woninghe gehad/ een oud man van inde 70. jaeren/ ende is alhier gestorven.

Ook hebben enige Briesche Edelluyden vande Geslachten Bourman, Alva, ende Loo sich alhier vooz eenentijd onthouden.

De Baron Sidleniski, een vermaerd kriggsheld in onse oorlogen/ heeft mede alhier inde Wagene-straeet gewoond/ ende sijne huysvrouw in het Kooz der Grootte Kerke begraven.

Jonker V Vernaert van Batenburg, Baeljum van Bredenroede/ heeft ook eenen gerupmen tijd van jaeren sijne woninghe inde wijde Appelers-steeg gehouden/ ende is den 4. Sept. 1624. gestorven/ ende in de Grootte Kerke ter aerden besteld.

Jonker Augustijn van Teylingen, Dootoor inde Medirgynen/ hadde sijn huys in de S. Jans-straeet. Sterfden 28. Aug. 1625. ende werde hier inde Grootte Kerke begraven.

Jonker Lambrecht van Bronchorst, Here van Schoot/ ende Ambachts-Here inde Landen van West-Boorne/ woonde in de huysinge van de Heren van Schoten/ ende sterfden 1. Mei deses jaers 1628. ende werde achter het Kooz der Grootte Kerke in sijn graf geset.

Nu dese die sijn afgepluckt,

En door den dood in 't graf geruckt.

Dese Edelen wonen noch tegenwoordig/ alhier binnen Haerlem.

Vande oberige Edelen van mans-oor van 'chuys van Haerlem ende Berkenroede, Ionkeren Heynrick, ende Dirk, ende waer sy wonen/ hebbe ik terstond gewag gemaakt.

Ionkeren Iohan, Jakob, ende Kornelis van Teylingen, sonen van boeden-gemelden Jonker Augustijn van Teylingen/ te samen noch ongehoude personen/ die hunnen afkomst van den rechten bloede van Teylingen rekenen/ ende hun stam-wapen voeren/ wonen inde S. Jansstraet.

Ionker Floris van Schagen, boven genoemd/ woond mede inde S. Jansstraet.

Ionker Gijsbrecht van Bronchorst, Sone van Jonker Lambrecht voozn. tegenwoozdig Here van Schoot/ etc. inde Doetemeelk en witte broods steeg.

Sijn broeder Ionker VVillem van Bronchorst is buptens lands vertrocken.

Ionker Philips van Batenburg, sone van Wernaert boozsch. woond inde S. Jans-straet.

Ionker VVillem Vaders, sone van Jonker Christoffel Vaders/ Hoogduytsch Edelman/ ende Wopman in't Beleg onser Stad/ ende Maria van Schoten/ inde Schachelsstraet.

Ionker Floris van Alkemade, ende Ioffrou Goedela van Haerlem, van Berkenroede, Echte persoonen/ inde S. Jans-straet.

Ionker Iohan van Bekesteyn, Meester-knaep van Bredenroede/ inde S. Jans-straet/ inde woninge van de Bekestepnen/ tegen over de School-steeg.

Sijn broeder Ionker Boudewijn van Bekesteyn, is Here van Perzijn.

Ionker Iohan van Bouchorst, konstig Glase-schryber/ woond in de korte Bagijne-straet.

Ionker Iillis de Glarges, Here van Ellesmes/ Doctoor inde Kersten/ ende Pensionaris deser Stad/ is van edelen huyse upt Henegouwen/ ende woond alhier inde Groote Houtstraet.

*Het edel bloed door stam en swaerd
Is waerlyk sijne ere waerd,
Wanneer het bloed de dengd bejaegd,
En trechte edel-wapen draegt.*

Nobilis est verè quem nobilitat sua virtus.

*Die deugdelijke werken doet
Die is van trechte edel-bloed.*

Ovidius ad Pisonem.

Nam genus, & proavos, & quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostra voco, sed famam extendere factis
Hoc virtutis opus.

Geslaecht.

*Geflacht, en goed, en bloed, en onse ouders daeden,
 Dat alles kan op ons geen rechten adel laden:
 Maer eyge daed en deugd maekt ons tot eer bequaem,
 En geeft ons voor den Heer een goede reuk, en naem.*

Idem Ibid.

*Nam quid imaginibus, quid avitis falsa triumphis
 Atria, quid pleni numeroſo conſule Faſti
 Proſuerint? ſi vita labat: perit omnis in illo
 Gentis honos, cujus laus eſt in origine ſolâ.*

*Wat ſal u' twapen-tuych, en al de namen baten,
 Indien uw leven ſelfs de deugd ſal verlaten?
 De eer van ſijn geſlacht leyt met hem neergeveld,
 Die alle ſijne eer in ſijn geſlacht maer ſteld.*

Plut. in Apophr. & in Cicerone, Iphicrates Harmodio generis obſcuritatem objicienti regerebat: Meum genus habet à me originem: tuum verò in te deſiit.

Iphicrates andwoorde Harmodius/ die hem de geringheyd van ſijn geſlacht berueet: mijn geſlacht begint van mi; maer het uwe eyndigd in u.

Cic. in Orat. contrà Saluſt. Ego meis majoribus virtute meâ præluxi: ut ſi prius noti non fuerint, à me accipiant initium memoriae ſuae. Tu tuiſ vitâ, quam turpiter egisti, magnas offudiſti tenebras: ut etiamſi fuerint egregii cives, certè venerint in oblivionem. Quare noli mihi antiquos viros objectare: ſatius eſt enim me meis rebus geſtis florere, quam majorum opinione niti; & ita vivere, ut ego ſim poſteris meis nobilitatis initium, & virtutis exemplum.

* 495

*Ik heb mijn ouders niet geſwicht:
 Maer inde deugd voorgelicht.*

*De Deplige Geest roemende den Adel van die van Berreen/
 ſeld den ſelven in den ſuperben Gods-dienſt/ ende waere byſe des
 Heren. A& 17. 11. Ende deſe van Berreen waren edelder dan die te
 Theſſalonica waren, ende ontſingen het woord met alle genegenheyd, on-
 derſoekende dagelijcx de Schriften of die alſo luydeden. Och hoe her-
 telijk ware het te wenschen/dat alle Edelen/ ſa alle menſchen/ alſo
 waarlijk hoorz God edel waren!*

Vytlegginge
ge der stad
Haerlem
over het
Sparen.

En dit is van de Stad gelegen binnen 't Sparen.
Sp is ook niet der tijd en niet verloop van laeren
Men d'and'ze tijd vergroot eerst tot de Burgwals gracht/
En daer na tot de Vest/so die nu staet/gebragt.

Pag. 29. Lin. 19. Inden tare Mcccxxi i i. was Haerlem over het
Sparen noch onbetimmerd/ blykende uyt seker oud seggen tuschen de
Stede van Alkmaar/ ende Jan Verzij/ die 't gruytgelb van Aernmer-
land doe ter tijd schijnt gehad te hebben/ uytgesproken by Graef Wil-
lem de Goede/ getogen uyt het Register E. L. 39. Fol. xxi. verso, al-
waer geseyd word dat doe ter tijd de schepen noch voor by Haerlem
voeren/ die nu door Haerlem varen.

* mist.

Wilaem Erabe van Henegoussen etc. maken
cont allen luyden, dat wy den tsey die onse poirte
van Alcmair hadde jeghens Jan Versijn,
ende ester Jan Versijn alse oeme 'tgruyt-gelt vanden
Hoppenbier datmen brouset binnen Alcmair: Soo
jegghen wy dat onse poirte van Alcmair geuen
sullen te gruytgelde van elcken boeder biers datmen tot
Alcmair brouset ende niet hoppe grutet x. d. Hoff.
ende mey sal hem ghene hoppe geuen, ende daer by sulley
sy haer hier sij doeren moegghen mit heelre last VOORBY
HAERLEM sonder gruyt-gelt te geuen. Ende sloeghen
sij een vat iofte tsee opt lant soe souden sy gruyt-gelt
geuen gelijcken andere luyden. Jy oirconden etc. Ge-
geuen in den Laghe op Sancte Victoirs dach int
jaer MCCCXXXIII.

In Oude Brieven van S. Iakobs Gasthuys word getuygd/ dat het selve
was gelegen over 't Spairne inde Dijkstraet, ofte Achterstraet/ na in de
Hagelstraet, ofte Hagelstraet/ binnen der Vrijheyd van Haerlem, dat is
hupten de Stad/ in des Stads Wjldom; ende daer na binnen der Stede
van Haerlem.

So word ook in Oude Brieven van S. Anthonis Gasthuys geseyd/ dat
het selve in den tare 1440. buyten de Schalkwijker-poorte noch was ge-
legen; ende daer na inden tare 1468. binnen der Stede van Haerlem by
Schalk-

Schalkwijker Poorte. Welke schiften ik hier na in 's verhael van gemelde Godshuysen te voorschijn brenge.

Ik moet hier nu ook eene oude Schepen-kennisse ter hand halen/ die ik onder de brieven van S. Jakobs Gasthuys gebonden hebbe / waer uptop in dit stuck der Wpsettingen onser Stad ober het Sparen groot licht sechppen konnen/ luydende van woord tot woord als volgd:

In Hobbe Hont/ Ande Eere Day Dey Hocke/ Serpene in Hacterey vierondre dat voer ons quam Henric Schrebrand-
 soey/ Ande ghelieden dat Symon Sals Wathereitsoey
 behouden heeft drie seggelingen goet gheliet 'tjaer op sijn gind
 end op sijn rebe dat Symon hem verroft heeft legghend end
 staend over die Spaerne 'tvijsken der stede grast ende der strate, * wylken:
 end dat in minninghe Day Dey get seggelingen goet gheliet 'tjaer dat is, tusschen
 dat 't Symon Sals hem gind verroft heeft. In veronde desey
 briebe bescheliet met onsey seggelingen/ in 't jaer ons Hecy Mccc end
 laginge op Sinter Valenrijns Day.

Daer word getuygd dat gemeld huys gelegen was ober het Spa-
 rentu'schen der Stad grast/ ende de Straet/ welke verswegen word. * F. D. k.
 dese Stads-grast is ongetwyselbeen ander van het Sparen/ waer Struer, ofte
 van sy duplegh onderschepden word / als een grast ober het Sparen: Achter-
 en is/ naer mijn oordeel/ de Burgwal, niet kommende (mijns bedunkens) strag.
 de tegenwoordige Stads-grast wesen: want indiender de Burgwal
 ende de tegenwoordige Stads-grast bepde geweest waren/ so waer de
 stand van dit huys eygentliker bepaeld geweest niet het Sparen/ende
 de Burgwal/ indien het tusschen bepde ware gelegen geweest; ofte niet
 de Burgwal ende de Stads-grast/ indien het daer gesaen hadde: want
 waerom anders de Burgwal overgespyzongen/ indien de gelegenhepd
 van dit huys in den brief bepaeld ende aengewesen most worden?

De Hagestraet schijnt ook al wat te seggen/ die top huysen qualijk
 de Hagelstraet heten: waer upt af te nemen is/ dat aldaer ober het
 Sparen entge hagen ende tupnen hebben gelegen.

De Raemsteeg ober de Burgwal wil dit ook niet duysterlijk ber-
 sterken/ tot eene getuygenisse dat aldaer de Ramen plegen te wesen/
 buypen de Burgwal/ ofte Stads-vesten / na de eerste vergrotinge.

So is dan de eerste vergrotinge ende wpsettinge der Stad ober het
 Sparen (mijns oordeels) tot de Burgwal toe geweest: ende daer na is
 dat gene dat ober de Burgwal ligt ingetrocken. De Scheepmakers-
 dijk en schijnt niet qualijk daer na op sich selven ingehaeld te wesen.

Brand, en
Krijgsver-
derf door
de Vrielen.
An. 972.

Pag. 29. &c. Van Brand ende Verwoestinge der Stad Haerlem. Chron. M. S. Inden jare 972. verbranden die Vrielen Alkmaer/ Haerlem, ende dat Klooster tot Egmond.

Chron. aliud M. S. Anonymi, scriptum tempore Philippi Ducis Burgundiae, & Iacobae Bavaræ. Overit die ander besat dat Graeffschap van Pollant/ ende woxt in allen sieben gehult/ sonder alleene in Wycklant/ die en woudens niet ontfangen. Doe toech hy met groeter macht/ ende destrueerde al Wycklant/ ende verhoerch daer alte groeten volc/ ende dzeefter alte groeten roef uut/ soe dat sy mit groeten bedwanc moesten onderdanich wesen den Grabe Pieric van Pollant/ dat sy onlanghe hilden/ want binnen een iaer daer na soe quamen sy in Pollant mit groeter macht/ ende verbranden Alkmaer/ ende Haerlem.

*Vrielen.

Brand.

An. 1352.
† MCCCL
Lands-ver-
woestinge
doorde
Ooit-Vrie-
len.
An. 1517.

Pag. 30. Lin. 13. Holl. Kron. Divis. xxv. Kap. 11. Ontrent desen tijd op der Apostelen Schepdingen was daer een groote Brand toe Haerlem, daer byna half die Stede af verbrande.

Het Kleyne Kron. van Holl. In't iaer M^o xvii. den xxv. Julij quamen die Oostvrielen over die men noemde Gelderse Vrielen/ wel vijf M. Aerck/ ende wonnen Medenblich/ ende verbranden r/ ende togen also voozd na Alkmaer/ dat sy in-namen/ ende namen met hen heel gebangen/ ende heel goeds/ ende verbranden mede de groote Sluyfen tot Sparendam, met veel Dorpen in VVaterland, ende Kermerland.

Dirk Velius in sijn Kron. van Hoorn Lib. 2. pag. 99. verhaelt/ dat sy de Beverwijk mede plonderden, ende afbranden, ende Sparendam in brand staken, ende sekere Schanze by 't Huys ter Hart, van die van Amsterdamm opgeworpen/ ende met vijf en zeventig man beset/ stormender hand in namen, ende so voozd sonder enig belet dooz de Veenen togen/ overal rovende, brandende, ende groote schade doende, tot dat sy in het Sticht quamen.

Wande ophomste der Kabbelsauche, ende Hoeksche, twee schadelijke partijen/ inden jare M^occcl. ende het lands-verderf dooz de selve veroorzackt/ waer van onse Stad haer deel ook wel gekregen heeft/ handeld de Holl. Kron. Divis. xxiv. Kap. xiii. ende volgens, op het iaer M^occcl. Ende wederom op het iaer M^occccxlv. Divis. xxix. Kap. x. xi. &c.

Stads ende
Lands-ver-
derf door
de Kabbel-
sauche, en
Hoeksche
Factie.
An. 1350.

* Dominus,
† Hugo de
Sanctis.

* Burgundia,
* Hamorum,
* Kabella-
orum.

† Willem Sy-
mon broe-
der. Holl.

Kron. Druif
32. Kap. 17.

Reynerus Snoyus Goudanus Hist. Bar. Lib. x. schryfter ook aldus van. Circà annum 1438. Eo tempore quidam nobilis vir *Princeps de Zandis à Philippo *Duce in Hollandia Præsidentem constitutus fuit, qui *utramque factionem suâ aequitate in pace continebat: cui successit † Symon de Laleyn, qui non insitens vestigiis priorum, suis, ut apparet, artibus id effecit ut factiones discordare cœperint. In Haerlem ad arma itum est primo statim ejus anno: quippe Magister civium in septis templi consistens, Prætozem qui in foro stabat (juxta n. & contigua hæc sunt loca) affatur: eris (inquiens) privati discordant, nos tamen concordēs simus: Tamen Prætor dies.

dies, inquit, vesperam habeat oportet, semel depugnandum esse significans. Factionis Hamorum hic fuit. Ferocius respondit, quia Hamos praeceperat putabat ne campana feriri posset quo Cabellai silentio tali non convenientes opprimi possent. Ceterum falsus est; nam suae potestatis campanam Cabellai occultè reddiderant, quâ istâ convenere Cabellai: nec segnius tamen Hami. Consistere in foro biduum, noctu, ac interdiu. Sæpè intereâ à bonis viris de concordia tentatum: sæpius concurrissent, ni sacerdos cum Eucharistia se jam currentibus medium objecisset. Grandis imber ruere: tanta subsistendi obstinatio, tantus plebis in suam cuiq; factionem ardor, ut vicinus vicinum manu prehensum valesceret, illeq; ad Hamos, hic ad Cabellaos abiret, citrà odium, si Deo placeret, pugnaturus, atq; mutuo periturus. Cessare tandem Hami foro, in plateam, cui Regiae nomen est, fugientes, receperuntque se in ædes Nicolai de Adrichem, Illic Nicolaus cum suis amicis obsidetur donec in id missa est Isabella Philippi conjunx: quæ rem composuit eâ conditione, ut Hami ante solis occasum oppido Haerlem excederent: secretâ promissione reducendi eos intrâ triduum, parere eos induxit. Conveniebant in campum qui propter nemus ex urbe est: huc & ipsa Domina accessit dux fugæ atque itineris. Perpetua gravisque eo die ruit pluvia: tam foedâ viâ, atque inamœno cœlo, Ducissa cum suis exulibus Amsterdam petere fuit compulsâ, Tum Hami in Amsterdam accessu Haerlemiorum Cabellaorum sustulere animos, emigraruntque inde vadente Isabella Cabellai in Haerlem: quæ cum promissa utrique parti præstare non posset, nec suâ autoritate quicquam profici videret, relictis rebus, id unum mandans, uti suam quisque custodiret civitatem, Bruxellam se recepit. Amsterdamii sibi non defuere accersitis atque receptis à Tractato Reinaldo à Brederode cum fratre Archidiacono, Guiljelmo de Langeraek, & Æmilio *de Mudén, aliisque ejusdem factionis compluribus, Philippus Dux ubi sic opus esse intellexit in Hollandiam semet exhibuit. In Haerlem itaque subsistens præmisit in Amsterdam Antistitem Leodiensem, & †Dominum de Naszouwen; quos & postridiè fuit subsequutus: quodq; in præsentiarum faciendum erat, ejusmodi concordiam elaboravit, ut suas quisque civitates suæque repeterent. Vbi in Brabantiam rediit, principibus factionum mandatum misit, uti Bruxellam accedere properarent. Itum est ab utrisque: multa ultrò citròque ventilata sunt, ut animi simultatibus imbuti, injuriisque irritati solent. Symon de Laleyn Præses Hollandiæ in ordinem redactus est. In cujus locum sufficitur Magister quidam †Goswinus, non tam ullâ nobilitate, quam legum peritiâ insignis. &c.

* *Vulgo de Baem.*

* *Atq; de Minden.*

† *Grave lant van Naszouwen, Bander-heer van Breda.*

* *De Wilde.*

Ter deser tijd [ontrent het jaer 1438.] was een Edelman de Here van Zantvis tot eenen Stedehouder van Holland van den Hertog Philips gesteld/ die beyde de partijen [Kabbeltausche ende Boekische] door syn goed bevelp in byde htel: in wiens plaetse Symon van Laleyn quam/ de welke in de voetschappen synder voorsacten niet tredende/ door syne practyken/ als blykt/ te wege heeft gebragt/ dat de par-

eijen begonnen te twiſſen. Binnen Haerlem, is men voordig niet het
 eerſte jaer in wapenen gekomen: want een Burgemeester / op het
 Kerck-hof ſtaende / ſprak den Schout / die op de Markt ſtond / (want die
 plaetzen dicht by malkanderen ſijn gelegen) aldus aen. Offchoon
 (ſeyd hy) de gemeyne burgers twiſſen / ſo laet ons dan noch niettemin
 eendragtig wien. Men / ſeyde de Schout / de dag die moet den avond
 hebben / willende ſeggen / datze eens bechten ende hand-gemeyn wor-
 den moſten. Dese was van de Hoekſche factie / ende ſprak te ſtouter /
 om dat hy meynde dat de Hoekſchen beſozgd hadden / dat de Raabbel-
 jauſchen hunne kloek niet en ſouden konnen trecken / ende datze daerop
 niet te ſamen komende lichtelyk konden overballeen worden. Doch
 hy is in ſijne meyninge beſozgen geweest: want de Raabbeljauſchen
 hadden de kloek behendig in hun geweld gekregen / op welker geluydſp
 voordig in een vergaderden: ende de Hoekſchen ook niet minder. Sy
 ſtonden twee etmaelen op de Markt. Ondertuſſchen hebbender goede
 mannen gedurig tuſſchen beyden gegaen: ſy ſouden dickwils aen mal-
 kanderen gekomen hebben / ten ware de Wyſter met het Sacrament
 tuſſchen beyde ware geſchoten alſe nu tot malkanderen wilden inval-
 len. Het regende geweldig: ſy bleven al ebenwel ſtaen. De hitte der
 gemeyne luyden tot hunne factie was ſo groot / dat de eene buer den
 anderen de hand gaf / ende adieu ſeyde / de eene gaende tot de Hoekſche /
 de andere tot de Raabbeljauſchen / willende (quanzups) buyten haet
 bechten / ende ter wederſijde blyſſen. Epudelyk verlieten de Hoek-
 ſchen de Markt / inde Koningsſtraet vluchten / ten huſe van Nika-
 laes van Wychem. Daer word Nikolaes met de ſynen belegerd / tot
 der tyd dat Iſabella huyſvrouw van Philips ter dier oorſake na Haer-
 lem geſonden is: die het geſchil met dit beding ter neer geleid heeft /
 dat de Hoekſchen met daegs-sonneſchyn wt Haerlem ſouden vertrec-
 ken: waer toe ſy de Hoekſchen gebracht heeft met heymelyke belofte
 van hen binnen drye dagen weder te brengen. Sy vergaderden in't
 Veld buyten Stad by het Boſch: hier is de Hertoginne ook gekomen
 raeds- ende ſeyds-vrouw van hunne blugt / ende reyse. Het heeft
 dien ganchen dag geſtabig ende dapper geregend: dooz ſulken buylen
 weg / ende met ſulken quaeden weder / is de Hertoginne genoodzaekt
 geweest met haere ballingen na Amſterdam te bligten. Doe hebben
 de Hoekſchen binnen Amſterdam dooz de komſte der Haerlemmers
 den Raabbeljauſchen den moed benomen / die ook naer den raed van
 Iſabella na Haerlem vertrocken: dewelke als ſy beyde de partijen
 haere belofte niet en konde houden / ſiende datze met haere autozſtept
 niets en konde uptrechten / ſo is ſy ongebaener ſaken / alleen bebelende
 dat pderſijne Stad soude bewaren / na Bruſzel getogen. Die van Am-
 ſterdam ſijn wel op hunne hoede geweest / hebbende van Vrecht ont-
 boden ende ingekregen Reynald van Zebevroede / met ſijnen broeder /
 Wampzoest / Willem van Langerack / ende Amelis van Muden / ende
 meer

meer anderen van hunne factie. Hertog Philips stonde dat het de
nood bereyfschte/ is selfs in Holland gekomen. Te Haerlem vertoe-
vende/ sond den Bischop van Lupo/ ende den Grave van Nasou/ booz
henen na Amsterdam: die hy des anderen daegs is gevolgd: en heeft
so veel hy tegenwoordig konde/ dese vyde te wege gebragt/ dat pber
wederom tot sijne Stad ende goed is gekomen. Wanneer hy nu in
Habad wedergekeerd was/ so heeft hy den hooften van de factie
een mandament gesonden/ dat sy inder haest te Buzsael ten hove sonde-
n komen. Beyde partijen sijn verschenen: daer sijn ter weder sijde beele
woozden gevallen/ gelijk van van sulken plag te geschieden/ welker
gemoederen booz vghandschap getergd ende verbitterd sijn. Symon
van Lalepn/ Stadhouder van Holland is van sijnen dienst ontzet: in
wiens plaetse Mr. Gofwin is gekomen/ niet sonder booz enigen adel/
als wel booz erbarenhep der wetten/ vermaerd, etc.

Gouthoeven pag. 419. in't iaer 1377. was een groot opstal te Haerlem. Item.
lem/ so dat Mr. Symon van Saneu in sijn huys gejaegd werd van
sijn vghanden/ die hem na liepen/ en meynen hem dood te slaen/ maer
het miste hen ende thups was gemaakt niet groote schot-deuren/ die
Mr. Symon liet nederballen/ ende alle die in 't huys waren/ die vie-
len dood/ de welke hy ter vensteren dede upwerpen op de stract/ ende
waren xiiii. in't getal.

Holl. Kron. Divis. xxvi. Kap. LVIII. *In dese tijden werde binnen Item.
Amstelredam dood geslagen Willem Buzpnszoon Priester/ ende bin- *An. 1464
nen Haerlem Dirk Symonsson/ daer groote twist binnen der Ste-
den af opgestaen is/ ende beele eerbaere mannen om geslagen ende ver-
moord worden: want binnen Haerlem na dat Symon van Saneu was
geslagen/ werde daer een oploop binnen der Stede die poozters tegen
malkanderen daer vghelupden geslagen worden/ ende cccc. verjaegd/
ende gebannen.

Ik hebbe het Kasenbroods-spel alleen met de woozden van de Holl.
Kron. verhaeld: die daer van iets meer begeerd te weten/ die lese de
Beschrijvinge van Leyden door Jan Orlers, pag. 321. ende insonderhep
Dirk Velius in sijn Kron. van Hoorn. pag. 74. &c.

Pag. 37. Lin. 30. Hier over en is geene justitie gedaen: alleen wer-
de een vier zoldaeren/ die tot het Prinzen-volk in de Weerwijk ober-
gelopen was/ ende albaer ober dese brandstichtinge geroemd hadde/
ende daer op alhier binnen Haerlem gebragt sijnde/ meer om sijn ge-
meld overlopen/ als brandstichtinge/ op het Sand/ in 't aensien van
alle sijne mede-brandstichters/ opgehangen.

Den 12. Maert deses jaers 1628. sijnde Sondag/ ende naer de
Paepsche ongebondenhep/ ende stijl van spreken/ *Groote Vassel.
avond/ dat ik niet sonder reden daer by en verhael/ is des avonds ten
seben uren/ by ongebal/ een schrikkelijke brand in Schalkwijk booz aen
de Schalkwijgherpoozte opgegaen/ de welke booz eenen Noord-oosten

Kasen-
broods-spel

*Et Curios
simulani, &
Bacchanar
lia vivunt.
Kakolici re
ipsa, nomine
Katholici.

Tit. 1. 16:
Discite ju-
sticiam mo-
niti, & non
temperare
Divos.
Gal. 6. 7.

stroom magtig geboed/ ende heftig voordgedreuen/ niet en konde weerdhouden nochte uytgeblusht worden/ so dat in korten tijd dat gansche gebuchte meest afbrande tot vyftig hupfen in't getal/ verbatende vijf en negentig wontagen.

Pag. 39. Lin. 18. Vanden Krijg der Hollanders met de Oosterliagen besiet Snoyus Lib. x. ende Holl. Kron. op het jaer mcccc. Divis. xxvi. Kap. lxi. ende op het jaer mccccxxxviii. Divis. xxix. Kap. viii.

Pag. 39. Lin. 34. Voeter by: Hoorn 2000. Enchuyfen 625. Dordrecht en wordt alhier niet gesteld/ omdat sy met haere Dorpen gemeyn betaelde: so en wordt Goude ook niet gerekend/ om dat haere burgers noch onder Vrou Jacoba stonden.

Als in den jare 1427. den 25. Mei/ Hertog Philips hoozn. na Vlaenderen soude trecken/ ende van de Hollandsche Steden eene zomme van 20000. *Schilden versocht/ om de soldij van de maenden Junius ende Julius te betalen aen de soldaeten die in Holland in garnisoen ofte besettinge bleuen liggen: gaf Haerlem 4622. Schilden/ Delf 3305. Leyden 3305. Amsterdam 2833. Rotterdam 833. Enchuyfen 100.

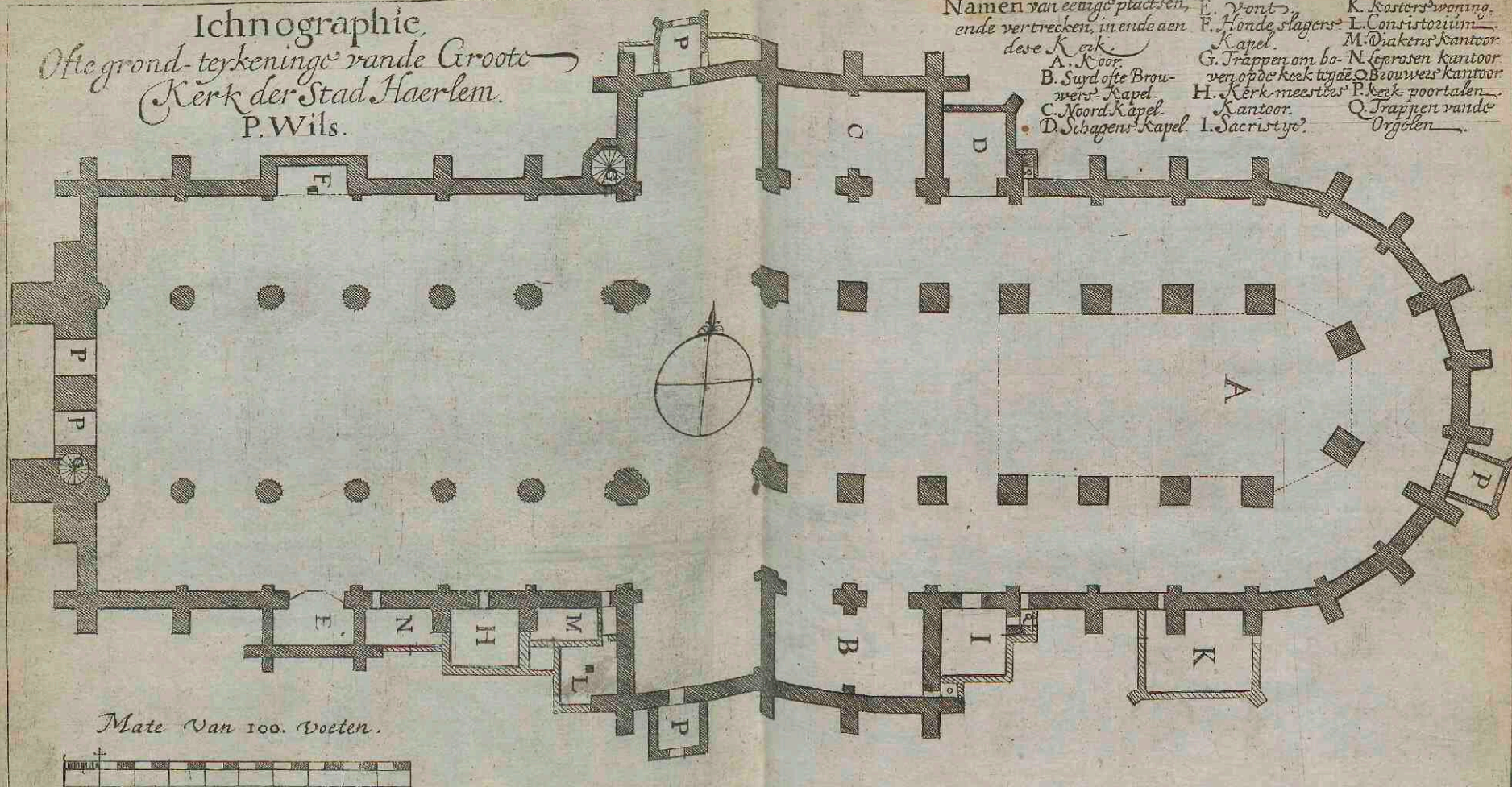
*Een Hol-
landsch
Schild dede
25. stuyvers.

Item inden jare 1468. inde maend van Junius/ ten tijde als Hertog Karel van Bourgondien in 's Gravenhage gehuld werde/ so versocht gemelde Hertog Karel van sijne landen eene bebe van 200. ende 40. duysend Leetwou / tsuck tot 30. stuppers / makende te samen 480000. Schilde: noch booz sijne hupshoudue tot selde-geid/ als men moemd/ op acht iaeren te betalen 32000: noch tot giften en heussheden van alderhande dienaeren 16000: noch epudelijck tot verballinge vande kosten by de vidderschappē/ ende Edelen/ ende anderen in't reysen om deser sake wille gedaen 4800. hebzagende te samen de zomme van 532800. Hollandsche Schilden: waer toe die van Holland ende West- Vriesland 372800. moesten betalen: waer van eene zomme van 39200. afgetrocken/ die Dordrecht met haere omlyggende Dorpen ende Steden moeste geven/ so resteerden der noch booz de andere Steden ende Dorpen 334600. op te hzengen/ de welke op 15. achtervolgende halbe iaeren moesten betaeld worden/ komende booz twee termijnen alle iaeren 41035. Hier toe nu gaven iaerlijck dese nabolgende groote Steden/ Haerlem 3549. Delf 3375. Leyden 3375. Amsterdam 2875. Goude 1770. ende dese kleyne Steden/ in dit oude Register also genoemd/ Alkmaar 800. Rotterdam 1150. Schiedam 350. Hoorn 2000. Medenblich 450. Enchuyfen 470. ende alle de andere Steden/ Heerlijkheden/ ende Dorpen de rest. Diergelyke exempelen sinder meer: maer dese sijn tot dit bewijs genoeg. Oude Registers.

Wil iemand ook de Kerk wel booz en dooz bekijken/
Die wil van 't Koper-werk des Koors so haest niet wijken:
En meest het trali-werk van 't Paepsche Vont besien/
Van pser tsaem gezept/ gelijk een mat van tien.

Tralie-
werk van 't
Koor, ende
Paepsche
Vont.

Ichnographie.
Ofte grond- teykeninge vande Grootte
Kerk der Stad Haerlem.
P. Wils.

J. V. Velle. sculpsit.

Gysiet den platten grond alhier van sulken hogen. Hoe vast bestaet het werk! hoe richtig syn de reken. Ik wilde dat ik u syn naem ook konde seggen.
En rijken wreedten werk van onse Kerk voor ogen. Der sylen en de grond der mueren af geteeken. Die selfs den grond vanit weck so konstig mist te leggen.
Verdiend dit heerlyk vat, ik seg, verdiend het niet. Bedankt de hand van Wils: die door syn konsten maect. Dit kan ik nu niet doen, syn naem is onbekend.
Dat gy 't om boog, mit zond, en inden grond besiet. Den grond ons hier vertoond, endat den grond beslaet. Maer syn gebou vermaerd tot aen des Werelds eind.

Hier word u onse Kerk van binnen voor gedragen, Ey siet de werken toch eens igt malkandren wasse! Gewis! Dit is vry veel en niet gering te achten;
 So ziecht een werk, als oyt uw ogen saken, Ey siet de werken toch eens op malkandren passen! Maer dat wy daer voor god sij heylgen dienst betachten;
 Ja alsoe kunnen sien! verradigt uw gesicht, De stylen, het verwelt de bogen, al de rest, En datmen daer syn woord gesond en suuyver leed
 Vernooft verlust uw heet door't sien van dit gesicht. Thout, steen, en koper-werk is al te mael om best! Daer door word dese Kerk eerst recht en meest geest.

Pag. 49. lin. 1.

Grond- ende Stand-maten
 Vande Grootte Kerke der Stad Haerlem, dienstig
 Voor die genen die de selve ige in eniger manierey
 perspectijfelijk willen afteykenen.
 Voor Pieter Wils, Landmeter.
 Grond-maten.

Vaststante tuschen't middel- punt (ofte Center) der Pplaeten.	{	op de rije { aen't oost-eynde.	23	0
		west-eynde.	25	1
		ende de twee aen't oost-eynde.	28	3
		aen't oost-eynde.	30	5
		inde bzebe.	56	4
		30	0	
	{	der sijb-mueren.	38	3
		des Torens inde lengde / ende ook		
		de bzebe van't Krupz.		
		der Kerke / ende des Torens inde lengde :		
		als ook dicke der gemeyne Kerck-muer : ende		
		bzebe der Druymers bukten de muer.		
	{	Lengde ofte uytsprijngen der Druymers.	4	5
			6	3
			32	0
			116	4
			177	5
			425	0
binnen-muers der Kerckel	{	lengde.	137	7
		bzebe.	200	0
		bzebe in't Krupz.		
Druymers-muers sonder de poortaelen /	{	lengde.		
		bzebe.		
		bzebe in't Krupz.		
Lengde binnen-muers / van een der negenlijden / welke het oosteynde sluyten; makende een halve geschichte (ofte reguliere) achtiën-hoek : wiens middellijn (ofte diameter) streckt door 't middelpunt (ofte center) der eerste pplaeten inde rechte rje.	{		20	2
			8	6
			6	9
			6	9
			5	5
			21	2
Bzebe van't vierkant des pedestael's der pplaeten aen't Diameter / ofte middel-lijn van de schacht der pplaeten aen't Circumferens / ofte omloop der selver aen't	{	oost-eynde.	17	0
		west-eynde.	3	4
		oost-eynde.	2	2
		west-eynde.		
		oost-eynde.		
		west-eynde.		
Bzebe van't vierkant des pedestael's der sijb-pplaeten aen't Die noch enige bysondere grond-maten begeerd / kan de selve be- quaemlyk uyt onse Grondteykeninge naer believen afpaesen.	{			
				Stand

Stand-matey.

O fte hoogden op den grond van binney.

		Haerlemmer Doet. Dap.		
t Werwelf:		105	2	
de knooopen boven d' opperglasen.		102	5	
de kartoesen tuschen d' opperglasen aen't		77	4	
		80	1	
t onderste van d' opperglasen aen't		82	9	
		76	0	
de lijste aen't oost-eynde.		47	6	
de vensters ofte gaten daer boven.		6	0	
de lijste { in't krupz.		48	0	
{ aen't west-eynde.		45	5	
de leeningen daer boven.		4	4	
		13	6	
de lijste aende { mueren.				
{ gebels in't krupz: ende tralie-				
{ werk/ vooz'thoor.		17	7	
Gaagde ban	t bovenste van't groote glas des gebels in't	96	4	
	{ west-eynde.	78	8	
{ krupz.		84	2	
t onderste der klepne glasen in't krupz.		100	0	
t bovenste der selve.		43	0	
t bovenste der glasen inde panden.		44	3	
t verwelf inde panden.		40	8	
de bogen tuschen de pylaeren.				
{ strobate/ ofte pedestael/		7	5	
{ ende basement/ aen't		6	0	
{ oost-eynde.		17	0	
{ west-eynde en toren		17	0	
de pylaeren	{ schacht	47	7	
		63	3	
		3	5	
{ kapiteel.				
Nota, dat de pylaeren aen't oost-eynde geen kapiteel/		146	0	
maer alleen een kranzken/ ofte astragalus hebben.		234	2	
de kerke.		208	0	
Gaagde ban	den Tozen tot den grond des Appels.	26	2	
	den Haen.	34	2	
Byede van't groot glas in't west-eynde.		1	4	
De leuning daer vooz.		13	6	
Opstpringen van de cornice der kapiteelen.				
{ Appels van binnen.				
{ Tozens aenden eersten		34	5	
{ ommeegang.				

Die noch enige maten soude mogen begeren / die sal sich kon-
nen befehlen met de Perspectybe-Opheffinge der Kerke.

Lengde van de Gzooite Markt / het Sand genaemd.

330 0

Brede der selve.

185 0

Pag. 49. Lin. 20. Chron. M.S. En coets na den sijnst soe lach die Grave *Diderick
Dieric mit die Keiser + Henric tot Haerlem, ende ontboden al dat land III. IV. Gk
van Holland doet datmen hem souden senden volc / want hy woude we- van Holl.
der op die Wyesen. + Henrick IV.
die Grave

Pag. 50. Lin. 32. In den jare MEXCV. werde de Vrede tusschen Dide- Diderick te-
rick VII. de XIV. Gzabe van Holland / ende synen broeder Jonker V Vil- gens de Vrie-
lem I. na de XVI. Gzabe van Holland alhier binnen Haerlem gemaakt. sen te hulpe
Kron. van Gouthoeven pag. 290. * Koets daer na quamen in Ker. quam.

merland tot Haerlem, dat de Hoofdstad van Kermerland is / Soude *Ontrent
wijn de Wilschop van Utrecht / Diederick Dompzooft / Otto Gzaf het jaer
van Bentem / gebroeders / ende de sijn beyder broeders oomen. Dese MCXCV.
arbeiden seer (alst wel behoorde / ende sy daer toe gehouden waren) om
dese broeders te herenigen / ende de tweedragt te neder te leggē / als ten
laesten geschied is. Ende daer is een uytspijake gedaen aldus: Grave
Diederick soude blijven Gzabe van Holland / om dat hy d'oudste waer /
ende Jonker V Villem soude ontfangen van Gzaf Diederick sijn broe-
der + Gzaffschap van Gzaffbyeland te leen / en hy soude daer toe heb-
ben uyter tollē van Geerthijet dyt honderd pond 8 jaers.

Pag. 53. Lin. 17. Hertog V Villem van Bejeren / Gzabe van Holland /
ende Seland / Here van Wyeland / ende Verhepder des Gzaffschaps
van Denegouwen / geeft die van Hoorn hunne eerste Handvesten ende
Privilegien binnen Haerlem, in 't jaer ons Heren duysend ccc ende xvi.
op den Sondag na Onser Lieber Vrouwen Booschapp. D. Velius I.
Boek, pag. 7.

Johan, Palenysgrave op den Rijn / Hertog in Bejeren / Sone van De-
negouwen / van Holland / van Seland / etc. verleend die van Hoorn hun
Handvest van Burgemeesteren ende Schepenen te verkiezen, binnen Haer-
lem, op den vyfden dag in Augusto / in 't jaer ons Heren M CCC XXX.
D. Velius I. Boek pag. 21.

Pag. 62. Lin. ult. Bessier Had. Iun. Bat. Cap. XVII. vande groote Sparen-
damsche Sloyte, inden jare 1568. gelept / ende gemaakt.

Den 16. April. 1569. quam de eerste Boeijer met een baer-sijl doot
de nieuwe Sluyse sonder last binnen Haerlem.

Den 8. Meij 1569. quam een Boeijer uyt Noorwegen met sijn volle
last binnen Haerlem, ende hadde onder andere waren XVII. pasten in /
ende 't goed hoorde meest te Rotterdam te hups.

Den xxiv. Aug. 1569. quam de eerste Boeijer binnen Haerlem met

rogge, te Daerlem t' huys wiesende / en dē Schipper werde een roset-
hoed gegeven / ende de wijn van de Stad geschonken. O. M.

Pag. 68. Lin. 12.

Want als het altemet niet wel en is gelegen/
Om wijs en breed te gaen op lange verre wegen/
So ist een soet vermaek te keuſ'ren om de Stad/
Aen 't water van de vest / op onser Cing'len pad.

Pag. 70. Lin. ult. Inden jare 1497, braken die gaten dooz / dat die twee
Meeren in een quamen / als de Helle-Meer, ofte die Haeklemmer-
Meer, die nu seer wijs ende diep is. O. M.

De Hellemeer werde so genaemd van het schepen-hellen / van we-
gen het helle ende diepe water : gelijk tusschen de IJage ende Sassen,
hem het Hellegat gelegen heeft / onlangs in den jare 1623, bedijkt / ende
tot land gemaakt.

Pag. 76. Lin. 36. P. Bertius in Tabulis Geographicis contractis in De-
scriptione Hollandiæ pag. 207. Pascuorum ubertas summa est: quā boum
alut armenta infinita. Vaccas quoq; corporum vastitate, lactis copiā, cor-
num celatitudine eximias. Constat sanē aliquibus Hollandiæ partibus
boves singulas æstivis diebus quatuor & quadraginta lactis heminas in
multa Italia refundere. Iohannes etiam Benningus Consiliarius Curia Hol-
landicæ, referente Guicciardino, certā observatione & minimè fallente cal-
culo ostendit, tantum Assendelphi & quatuor vicinis pagis lactis uno anno
ē vaccis colligi, quantum ē Germaniā superiore Rhœnensis vini devehatur
Durdrechtum.

De VVeyden in Holland sijn bruchtbaer : waer op heel ofzen ge-
weyd worden. Desgelijck koeijen / waer van lichaem / overbloedig
van melk / hoog van hoornen. Het is seker / dat in sommige quartie-
ren van Holland koeijen sijn die alle somersche daghen viereveertig pin-
ten melks geven. Johan Benning Raedsheer inden Hobe van Holland
betoonde met gewis bevind / ende hante rekeninge / datter in Assendelf
ende vier naest gelege Dorpen 's jaers so veel melks word gemolken / alszer
Rijnsche wijn uyt Duytschland te Dordrecht aen komt.

Pag. 77. Ling. 39.

So dan na Valkenburg hoorzden de rechte straet.

En liet daer ober 't Wepz / aen dupn / so recht ter syden/
Het Huys en Hof van Klock : alwaer in oude tijden

De Rijn gelopen heeft. So dan na 't Huys van Loo.

Dooz sijne lange Laen ; en so na Bredero :

Een graeflijk oud gesticht / nu jammerlijk geschonken

Dooz oorlog en geweld / en niet der tijd verflonden

Dooz 't ongeval des tijds. Een al te schoon gebou /

En dan te hoogen naem / dan 't so verballen sou !

Huys van
Valken-
burg.
Klock.
Loo.
Bredero.

En dan

En dan so kont gy ook een wepnig na beneben/
Een wepnig van der hand na Stuyfland bij vertreden.

Pag. 88, Lin. 22. In de Kerke van Heemstede staen dese letteren aen de balken geschreven.

Inden jare MD ende drie en twintig in de maend van Junio is d'oude Kerke gedeftruceerd.

Inden jare MDCXXI, op den xii. Junij is de eerste prebikatie van de Gereformeerde Religie tuschen de oude mueren van de verhalene Kerke gedaen.

Inden jare MDCXXI, op den iv. Octobris is de eerste steen van de jegenwoordige Kerke gelept by den Jonker Nikolaes Pau / Here van Oosterwijk.

Inden jare MDCXXIV, den xiv. ende xv. Junij sijn de balken in dese Kerke gelept / ende is de selve verholgens onder dak gebragt.

Inden jare MDCXXIV, is in den somer es volgens inde jegenwoordige Kerke het N. Euangelium gepredickt.

Ibid, Lin. 26.

Wat mag het Pausdom noch in sijne volle kragten

In 't land in swange gaen / en 't blinde volk dat achten /

Dat Christus bloed-verdiens met huple hoeten treed /

En valsich sich met den naem van Katholijck bekleed ?

Wat mag 't ondanckaer volk des Heren Woord versmaden /

En sich met swijnen-draef van menschen-leer versaden /

Die geenen troost en geeft in leven / nochte dood /

En 't hert mismoedig laet in sijnen laetsten nood ?

Ibid, Lin. 30. 't Akerfloot in onse Classis worden dese Verzen aen het Koor van de Kerke gebonden :

Het oud-gepretendeerd met recht dan wijken moet,

Als 't nieu-gereformeed ons beter blyken doet.

Pag. 90, Lin. 16.

Hier heeft wel-eer het Slot van Sparenwou gelegen /

Benoorden van de Kerck / maer 't heeft sijn eynd gekregen /

En is al me vernield / geregen aen het swaerd /

Al watter noch van is / sijn kelders onder draerd.

Slot van
Sparen-
woude.

Pag. 91, Lin. 16.

En wilbemen den weg tot Sparendam toe maken /

Om langs den water-kant daer henen te geraken /

Sparen-
dam.

Kamper-
Laen.

Soutkeet.
Seven-Mo-
lens.

S. Ians-
weg.

Fuyker-
vaert.

Iohannes
Oloutius.

En aende and'ze sijn tot aen de Kamper-Laen,
Dooz by de Keet van 't Sout : hoe veel souden 't gaent
En konde ons de weg dooz onse groene weyden
Van Seven-molens af tot op Sint-Ians-weg leyden/
En van Sparwouder-poort tot aen de Fuyker-vaert :
Die wegen waren bey hun wand'ling ook wel waert.

Pag. 99. Lin. 22.

Volg dan Oloutius, Doctoor in 's Daus decreeten
Te stroom in't openbaer/ en t'Egmond na geseten
Als wt ook in die stoel/ te stromen byed en wijs/
En in dijn Vaderland vermaerd by dijn tijt.

Laurentius
Kosterus.

Wiens naem behoord hier meer als Koster's naem te leven/
Die ons die groote konst van 't Drucken heeft gegeven/
Aen wien des werelbs krijt so dapper is verplicht!
O alderwaerdste man! o aldergrootste licht!
Laet van dijn liebe naem dooz al de wereld vliegen.
Swijgt Mentz/ en houd eens op van roemen/ en bedziegen/
Gy komt alhier te laet/ dit is dat groot verstand/
Dat dese waerde konst op aerden heeft geplant.

Verfus in Effigiem summi & incomparabilis Viri,
LAVRENTII KOSTERI HARLEMENSIS,
primi ARTIS TYPOGRAPHICÆ Inven-
toris circa annum 1440.

Vana quid Archetypos & praela Moguntia jaetas?

HARLEM Archetypos praelaq; nata scias.

Extulit hic (monstrante Deo) LAVRENTIUS artem.

Dissimulare virum hunc, dissimulare Deum est.

P. SCRIVERIUS.

Wat roemt gy MENTZ den vond van 't Drucken vande Boeken?

Gy moet den meester hier te HAERLEM komen soeken;

'Tis KOSTER die die konst door Godes Geest bedacht :

Versaekt gy desen man? dat is God selfs veracht.

Symon
Herman-
nis.

En Symon Harmanzoon, bebestigt ook mijn seggen/
En tupt dat wy het hier dooz niemand willen leggen/
En tred so ook hier dooz/ en segt hier benik mee/
Van 't Harmeligten balk in mijne Wader-ste.

Pag. 121, Lin. 2.

*Is dan dat groote licht den dag en' tlicht niet waerd,
En eene and're plaetz, meer kondig, en vermaerd?*

Stelt in Margine, ofte op den kant. Verstaet de vermaerdste Hoogescholen van Europa: want Arias Montanus wil niet sijne verzen onse Stad nochre Holland niet verkleppen/ maer wil alleen seggen/ dat sulke dappere geleerde mannen/ als Hadrianus Iunius was/ by de aldergeleerdsten ende geerdsten inde Hooge-Scholen vande Christenhepb behoorden te verkeren.

Ibid Lin. 18.

*Ook denk ik/ Hoe ik plagt by dij in huys te wonen/
En hoe dat gy mij hielt als eenen dñner sonen.
Gewis/ 'tis eene deugd die geene deugd vergeet!
En soej ondanckbaer hert/ die niemand dank en weet!*

Pag. 133, Lin. 24.

Vande Groote Schole binnen Haerlem,

By sijn Gheleghe van Hertog Aelbrecht van Zeijeren, Graue van Holland, etc. is gegeven de Scole binnen Haerlem, als dat de Hoorseh. Stede mit de sersoenre (dat is Rureyt) die al dair doe was, oft namaels wesen mocht, eenen Clerc die scole gehey sulley. dair hen dunckt dat de Hoorseh. Stede mede bessairt is; ende die sel selve die Scoel regierem, ende nyemant hoir hem: ende altoos een half jair na den wederseggen, ende niet langer, off dat sake wair, dat hi dan niet nut dair toe waire, datmen dan een anderen Clerc in setten mochte, die dair nut toe wair. Gegeven inden Hage, op Sinte Michays dach in't jaer ons Heerem MCCC LXXXIX.

Becoert hy Schout, Schepenen, ende Raide, bider
 Rijchert ende Woetschap van der Stede [van
 Haerlem] dat nyemant scolen houden moet van
 knechten dan die GROOTE SCOLE binnen Haerlem.
 Ende dat nyemant sijn kinder dat knechten sijn anders
 ter scolen senden moet noch laten gaen anders dan in die
 Groote Scole, op een boete van drie ponden also dicke
 als sy dair off toe gesproken worden.

Getogen uyt de oude Keuren van Haerlem ontrent het jaer Mcccc
 xx. M. S. apud P. S.

Copie van sekeren Brief, aengaende enige vvedden, emo-
 lumenten, ofte voordeelen voor den Rectoor van't
 groote Schole, eertijds getrocken uyt de
 By-scholen. A°. 1569.

Wir germeesteren, Schepenen, ende Raide
 der Stadt Haerlem, doen te weeten eenen yeghe-
 licken, ende certificeren, dat wy geadmitteert ende
 toe gelaeten hebben, ende admitteren ende toelaeten midts
 desen Hendrick Dirckx. omme binnen der Voirsz. ste-
 de te moegen houden by-schoele. In zulker bougen noch-
 tans, ende met conditie, dat hy de Jongens die hy jegen-
 woordelijken heeft, ende nae desen tijt niet meer anneemen
 en sal, zoec wanneer die eerst ter schoelen gestelt werden den
 Rectoor van den groeten schoele gehouden sal wezen by
 naeme ende toenaeme aen te geben, ende te zijnen register
 doen stellen, ende hem cautie ende zeeckerheit doen hoor
 zijne gessoonlicker recht, ende schoolgelde, te weeten van
 elck jongen vijff groot hoor elck Vieren-deel jaers, soe
 verre de zelve Rectoir dies van hem begeert, geduerende
 de selve admiffie tot onse wederseggen, ende langer niet.
 Des t'oorconden hebben wy t'segel ten saicken der hoor-
 noemde

noemde stede van *Haerlem* hier beneden aangehangen den
 26ten Julij anno 26ten negen ende tzeftich.

A. Raet.

In den jare 1627. hebben alle de Wy-school-meesters/so Duytsche/
 als Fransche/aen de Heren Burgemeesters de ontslaginge van gemele
 de belastinge der stoters by requeste versocht/ de welke hun ook by A-
 postille der Woedschappen is vergund/ ende toegestaen/ hebbende de
 Heren Burgemeesteren tot dien eynde niet denker toor vande Groo-
 te Schole oer de verhoginge van sijne jaerlijksche weddens ofte gage-
 ten desen aensien gehandelt/ ende verdrag gemaakt.

De Apostille ofte Acte luyd aldus :

Wirgermeesteren ende Gegeerders der Stad *Haer-*
lem, Vermogens ende yrt kragte der Hoor gaende
 authorisatie van de E. Heren Woedschappen
 der selver Stad, geconferceerd ende gecommuniceerd heb-
 bende oer dit stuck ende d'ontlastinge hoor de Hoor sch.
 Supplianten vande betalinge vande stoters in haere re-
 queste gementioneerd, ende naer eenig bespreck eyndelij-
 key daer inne oer een gekomen, verdragen, ende geac-
 cordeerd wesende, hebben dien volgende alle ende eenen y ge-
 lijken vande Duytsche ende Fransche Schoolmeeste-
 ren alhier, die nu sijn, ofte namaels wesen sullen, van de
 betalinge der stoters hoor hunne scholieren t'elken Hieren-
 deel jare aen den Rectoroer hoor. innegaende van Mei-
 jenda ge anno seftien honderd seben en tssintig toekomen-
 de geheelijken ende al quijt geschouden, gesibereerd, be-
 vrijd, ende ontslagen, schel den quijt, libereren, bevrijden,
 ende ontslaen den selven daer van by desen hoor nu, ende
 altoos. Aldus gedaen, verdragen, geaccordeerd,
 ende geremitteerd by Burgemeesteren hoor, den tsee
 en

en tssintigstey Aprilis anno festien honderd sechen en
tssintig.

(Mij tegenswoordig

H. Steyn.

Beneffens de Rectooren/boben in mijn werk Pag. 121. gedacht/ is
Docomius Friso mede Rectoor geweest.

^{*Hæretici} Cornelius Duykuis werde ook Hagius geheten/ quia Hagienfis. Hic
^{hæreseos insti-} in suspicionem *hæreseos apud Episcopum venit quare exautoratus, sed
^{nant alios} postea restitutus.

Pag. 143. Lin. 4.

Zedert dat dit mijn werk onder de perze is geweest/ is de jaertijgh-
sche veranderinge der Onderlingen der Gemeyntehoozgeballen/ ende
sijn tegengewoosdig

Onderlingen der Kerke.

Kornelis Out.

Iaques Schot.

Bartholomees Veer.

Abraham Korneliszen.

Gerrit Iakobszen.

Heynrick Bredenhof.

Adriaen Weyns.

Franzoys Maes.

Onderlingen der Fransche Gemeynte.

David le Borgne.

Willem Hofman.

Pierre Candelé.

Kapiteyn

Virellus

meer de
diepten,
mueren, en
poortē van
Haerlem.

Pag. 170, Lin. 22.

Den 4. April 1559. quam Kapiteyn Virellus, een Italiaen-
met meer andere binnen Haerlem, ende maten de diepte vande vesten,
ende blockhuysen, de mueren, ende de wtjde vande poorten, gelijc sy ook
met

alle de Ze-kusten hadden gemeten/ her treckende voorsz na Texel.

Den 7. Julius 1571. quamen der honderd Spanjaerden in Haerlem bedrijvende veel gewelds ende gtoote moedwille in neele goeder lippen huppen: ende ontrent een maend daer na noch meer dan honderd: die den 7. November des selben jaers van hier na Utrecht vertrocken.

Den 24. Junius 1572. 1911 Pieter Kies, Symon Iantzen Schoorjen, Michiel de Vael, ende meer anderen in Stad gekomen/ die om saken van religie ende trouwen upt de Stad waren geweken.

Ontrent den selven tijd hebben de zoldaten te Heemstede, Overveen, ende Hillegom de Kerken gemeten, ende beroofd.

Den 16. Julius quamen ontrent 300. Spanjaerden op Sparendam, die upt den Dage door de Veeuen gekomen waren om't Hof upt den Dage na Amsterdam te conboijeren/ ofte geleyden: ende staken des anderen daegs het Doorp aen brand datter nochte kerk nochte hups en bleef staen: van welke brandstichters eenwerde gekregen/ ende vinnig gebragt/ die savonds tuschen seben ende acht uren op't Sand lewendig verbrand werde. Ende also gemelde Spanjaerden hunnen weg na Wijk-op-Zee namen om voorsz strand-lange niet hunnen swaeren roof na den Dage te vertrocken: so sijn hun ontrent 400. mannen upt Stad na Sandvoort in't gemoed getogen/ in meyninge sulx te beletten/ ende den buyt hun te ontjagen: maer en hebben niets bysonders uptgericht/ dan datter enige ter weder-sijde sijn gesneubeld/ ende gebleven: want de Spanjaerden hadden sich te Sandvoort be-schans/ ende na dat die van Haerlem geweken waren/ hebben sy dat Doorp medesinder aschen geleyd.

Den 21. Julius 1572. Sijnder drie ofte vier honderd knechten van des Stadhouders wegen tot Sparendam ende voorsz na Haerlem op't Hups te kleef gekomen/ ende hebben daer een Beleg gemaakt/ ... die alle de Dorpen als Vellen, Aelberisberge, Overveen, ... etc. Hier sijn mijne Memozten gescheurd/ ende door de mot-sen geschonden/ ende opgegeeten: sy seghen te willen seggen/ dat dese ende andere Dorpen hier ontrent Haerlem mede deerlijc werden verwoest/ ende vernield.

Den 23. Julius sijnder noch acht honderd upt Rotterdam by gekomen. Welke Spanjaerden ende Stadhouders volk grooteschade om Haerlem gebaen hebben/ over de honderd boeken, so osen, als kocijen, yst de weyden drijvende, ende drie molens buyten de Sijlpoorte aen brand sekende, meynende brand in Stad te maken/ ten ware God den Westen wind/ die op de Stad was/ Supd-oost ge-keerd hadde.

Den 26. dito sijn de knechten van Woszu op de S. Jans-weg ge-komen na de Seven-molens toe/ ende hebben het vuer in drie molens ge-steken/ op hope dat de brand door den stercken voor-wind in Stad soude overlaen: noch hadden sy hynne medestanders ende verraders

Moedwille der Span-jaerden bin-nē Haerlem Vlugtigen om de Re-ligie komē weder in Stad.

De Kerken van Heem-stede, Over-veen, ende Hillegom vvoor den brandstic-kinge der Spanjaerdē om Haer-lem. Te Sparen-dam, ende Sandvoort.

Te Vellen, Aelberis-berg, Over-veen, &c.

Op den Sijl-weg.

Aende Se-venmolens.

in Stad om aldaer ook brand te sichten/ ende de Stad te oberballen/ waer van na een verbrand ende gequartierd werde. Maer God be- waerde de Stad wederom ogenschnijgh/ alsoder een groote slag-re- gen viel/ waermede de wind van de Stad afwaeyde.

In andere
Dorpen, en
Gehuchten

Des anderen daegs haaken de Spaenschen hun leger op/ eenē groo- ten huyl mede nemende/ ende alle de Dorpen verbrandende, die te vozen brandschattinge gegeven hadde/ van Aelbertsberg tot Sparenwoude toe.

Ibid. Lin. 34. Die Personen hier na genoemd sijn gecommitterd als Burgemeesters Scheyenen ende Woedschappen der Stad haer- lem op den XXI. Aug. XVII. h. by de Gedeputeerden van den Ede- len ende Steden van Holland aldaer binnen haerlem vergaderd.

Burgemeesters.

Dirk Jakobszen de Vries.

Klaes vander Laen.

Iohan van Vliet.

Gerrit Heynrickszen Stuver.

Scheyenen.

Mr. Dirk Ramp.

M^r. Ian van Suren.

* M^r. Hugo Bol van Sanen.

VWillem Adriaenszen.

VVouter van Rollant: Dese is verlaten/ ober- mits sijn broeder M^r. Dirk Ramp mede Sche- pen was/ ende in plaetse is gesteld

Zybrand van Berkenroede.

Pieter Ianszen Raet.

Iakob van Heuszen.

Tresozier.

Kornelis van Berkenroede.

Woedschappen.

Iohan van Duvenvoorde.

Mr. Phi-

Susceptor
fuit ille cuius
cum sanguine
Christi.
De sacra
Baptismi
rite lavaret
aqua.

Mr. Philips van * Mathe.

Ysbrant van Sparvvoude.

Kornelis van Berensteyn.

Dirk Klaeszen Wy.

Gerrit Korneliszen Velferman.

Adriaen van Groeneveen.

Franz Ianszen : is verlaten.

Steffen Dirkszen.

Zybrand van Berkenroede : is Schepen geweest
in plaetse van Rollant.

Ian Ianszen Vervver.

Mr. Maerten van Bemskerk : is verlaten.

Adriaen Pieterfszen van Hoorn.

Christoffel van Schagen.

Ian Pieterfszen Deyman.

Pieter Willemfszen Bal.

Pieter Ianszen Kies.

Ian Klaeszen Lofszen.

Mr. * Kornelis Rector.

Thomas Thomaszen.

* Cornelius
Schonew.

Albus gedaen by den voorn. Gedeputeerden van de Staeten van
Holland als den Here van Warmond / Mr. Adriaen van Wijenburg/
gedeputeerden van Doordrecht / Sasbout Beukelszen / Dirk de Wige/
ende Heynrick Dupst / burgers ende gedeputeerden van Delf / Jan
van Woucboben vander Goude / ende ter ordonnantie vanden selven
ten dage ende jare als boven. Ondertekend

By mij

P. Buys.

Pag. 178. Lin. 12.

Ik hebbe alhier geseyd dat Afsendelf opgehangen is, willende de
maniere van synen dood uytdrukken / nadien mijn geschreven Iournael
ende Memorien also seggen / hebbende ongetwijfeld de tijdinge daer van
binnen waerken also gelopen : maer overmits Iohannes Meursius Lib.
14. Rerum Belgicarum getuygd ende schijft dat hy onthald is / waer

han ik tot noch toe geene sekerheyt en hebbe konnen bekomen / wat
blijft ende moeyte ik ook hebbe aengekend om sijne sententie ofte bon-
nisze zelfs in handen te krijgen: so wil ik liever het woordtken geexecu-
teerd, dat Pieter Bor albaer gebruykt / gehouden hebben / om dat ik sijne
woordten hier uytgeschijve / ende verhaale / latende de sake ondertuschen
hoor sulker alsze mag wesen.

Pag. 180, Lin. 20. Die van den Gerechte ende Woedenschappen sijn
verlaten op den ven. Decemb. LXXII. ende op den viij^{en}. vernieuw.

Surgemeesters.

Nikolaes vander Laen.

Johan van Vliet.

Gerrit Heynrickfzen Stuver.

Pieter Ianszen Kies.

Schepenen.

Willem Adriaenszen.

Iakob van Heuszen: en heeft geen eed gedaen.

Pieter Bal.

Kornelis Rijken.

Klaes Theuszen.

Mattheus Augustijnszen Steyn.

Adriaen van Berkenroede.

Woedenschappen.

Johan van Duvenvoorde.

Pieter Vlasman: is geschoten den xxvi. Jan. ende is in
sijn plaetse als Woederschap gekweest.

Symon Kornelisfzen Spug.

Ian Klaes Lorfszen.

Heynrick Ian Matthijszen: is geschoten den xxviii. 26
april / ende is

Ian Aelbertfzen Vy in sijn plaetse gekomen.

Dirk Theuszen.

Loef Baertszen.

Ian de Wael.

Symon

Symon Ianszen Schootien.
 Pieter Ybrantszen Oli.
 Iakob Gerritszen de Jonge.
 Klaes Ybrantszen.
 Baertout Heynickszen.
 Klaes Borritszen.
 Willem Wiggertszen van Paenderen.
 Pieter van Paenderen.
 Ian Klaefzen/ **Scheepmaker.**

Pag. 184. Lin. 26. Ondertuschen lieten de Steden van Supphol-
 land/ als Delf/ Leyden/ der Goude/ ende andere/ den 22. Jan. die Liefde en
 van Haerlem vragen/ of spenige gequetsen/ oude/ ofte jonge/ ofte eni- trouwde der
 ge bezekelijke/ ofte anderzins onbequaeme luyden ten oorlog/ be- andere Ste-
 geerden te verben/ belovende de selve/ elk sijn deel naer behooren te on- den jegens
 derhouden. Haerlem.

Pag. 216. Lin. 14. Op den x. Junij anno 1573. sijn by bepe Schut-
 terijen genomineerd seftien personen die mede Woedschappen souden
 sijn/ ende inde vergaderinge souden komen.

Ian Pieterszen Deyman.
 Willem Iooften.
 Ian Bartholomeeszen.
 Christiaen Ybrantszen.
 Klaes Wouterszen.
 Iakob Ybrantszen, **Moutmaker.**
 Ybrant Staets.
 Cæsar Bovetis.
 Iaques Bartholomeeszen, in 't Warts-hoofd.
 Baertout vander Nieuburg.
 Steven Ianszen.
 Kornelis Gerrit Ian Eeftzen.
 Kornelis Aertszen Kool.
 Laurens Wynantszen.
 Mr. Maerten, **Apteker.**

Deze xv. namen vinde sijn maer in het Register-boek der Heren Ma-
 gistraeten aengetekend.

Pag. 313. Lin. 23. Oude geschreve Kronijk van eenen onbekenden
 Ttt 3 Auteur

Auteur by P.S. Als Grahe Ghije vernam dat Jonker Willem in Denegouwen was/ soe toech hy in Noerthollant, ende wan alle die Steden, sonder Haerlem alleen: Die Hertoech van Brabant die wan al Suut-hollant sonder Oordrecht.

Pag. 324. Lin. 1.

Als Holland was verbeeld by Vrou Jacobaes tijden/
Een oorsack van veel bloed/ en veel swaere stryden/
So vielde ook op see by V Vieringen een Slag,
Daer Haerlem met haer volck en bynden boven lag.

Scheepesstryd by Wieringen, tuschen die van Haerlem
ende andere Steden van Holland, met Jonker
Smillem van Bredenoede met de synen, onder
de regeringe van Vrou Jacoba, inden
jare MCCCCXXVII.

Holl. Kron. Diel. xxvi. 11. Kap. xxxix. Als nu Hertoge Jan van Brabant alybbig getwoeden was/ in't selve jaer so vergaderden die gene die t met Vrouwe Jacoba hielden een groot heyz van volck/ en meenden altemets Holland in te winnen/ ende dat te byngen onder die doornste ende heerschappye van Vrouwe Jacoba. Van dese vergaderinge was hanteyn ende hoofdman Jonker Willem van Bredenoede/ oom van Jonker Reynout van Bredenoede. Dit wouden sy bestaen te doen in't uitersten van den lande/ ende dan so voorbygaen al Holland door. Aldus hebben sy schepen doen bereyden om te seplen in V Vieringen, ende Texel. Ende als dit vernamen die Steden van Haerlem, Amstelredam/ Doorn/ Enchusen/ ende andere Steden/ hebben sy veel schepen ende gewapend volck vergaderd/ ende togen haestelicken haer byjanden tegen in die see. Jonker Willem siende die schepen sijner byjanden van verre/ is hy met syn volck op land getreden in't Eyland van Wieringen/ ende bygt dat een wepnig tijde gedurende onder de magt van der Hertoginne. Ende als hy daer bleef leggen vertoevende/ so sijn sijne byjanden aen dat Eyland komen gesepd/ om hem daer in te beslyten/ ofte hem tot eenen stryde te verweken: ende die Jonker gebod dat sy hen alle souden bereyden om t'schepe te stryden/ ende haer spijse bereyd wesende gingen sy t'schepe. In die selve ure wast een ebbe/ en dat water was seer gevallen/ also dat de groote schepen der voorsz. Stede niet bloten en mogte/ daerom hadde die Jonker den meeste hoop van s'hepe daer men upt verchte mogte/ maer nochtans en quammen sy niet allegader by een ten stryde/ maer bleven leggen van verre om te sien die voorsz. hoe sy hen hebden souden in den stryde/ op dat sy daer upt te kloeker en hoender souden worden te stryden/ ofte upt den

upt den strijde te komen/ ende te blien. So sijn dan dese schepen aen een geroeyd/ ende daer began eenen bitteren strjd/ ende daer wordt byzelijken gebochten/ maer meest bleef sp dood of verbrant van des Jonkeren wegen/ dat welcke siende die inde schepen vander achterhoede waren/ worden verbaerd/ ende begonnen te blien/ maer sp en mogten so niet weg komen/ want die andere waren hen te klaek met roeijen in 't verboigen/ ende sloegen byzelijken op hen datter heele geslagen worden/ ende veel blyten boorde geworpen die verbronden/ ende daer werpender veel gebangen: ende Jonker Willem worde daer mede gebangen met meer andere/ diensp brogten tot Enchuplen/ daer alle d' andere schepen doen mede quamen vande Steden. Ende die Steden daer vergaderd wesen/ hielden sp raed watmen met den gebangenen souden doen/ ende concludeerden als dat sp LXXX. vanden gebangenen deden onthoofden: ende Jonker Willem van Bydenroede overmits sijn edele geboorte worde byj gelaten/ hoewel dat sommige gaerne gessen hadden/ datmen hem mede onthoofd souden hebben. Ende van die tyd boord en hoorbemen in langen dagen ende jaeren van geene runoeren oplopen ende strjden van binnen t'slands.

Pag. 341. Lin. 8.

Ik moet de weberij van alderleij Zaeijen,
Het hunne Volderij, aen dit stuk mede draeijen/
En dan 't Fulteynen-werk/ met al het Bombasijn,
En watter diergelijk meer weberij sijn.
Ik kan de Scapel ook niet-een van 't Wolle-laken
In onse weberij van Haerlem niet versaken/
Daer ober wy wel-eer veel meerder sijn vermaerd/
Eer 't droevig oorlog quam/ en Spanjens bloedig swaerd.

Zaeijen.
Volderij.
Fulteynen.
Bombasijn.
nen.
Scapel des
V Volle-
lakens.

Waerdeyns Sander Haerlemsche Wolle-lakenen.

Gerrit Dirkszen de Vries.

Gerrit Ianszen Verwer.

Symon Franzen van den Bogaert.

Hans van Loon.

Sp worden jaerlijck van de E. Heren Burgemeesteren verhozen/ ende bydaegs na gedaene Predikatie de Gemeente inde Kerke hoorgebragen/ ende omtrent elf uren in de Stads Pierschare opentlijck bevestigt.

Pag.

**Werkhuys aende Gangolffsche Kerke,
eertijds t' Pesthuys.**

*Den menschen is een pleij, en peyl geset van leven:
De boosen die om God nocht om de peyl niet geven,
Die raken aen de pleij: die worden hier geschoerd,
Gangolfe siet gy 't wel? t'geschied in u gebuert.
Maer ist niet wel bedacht van onse wise Heren?
Het Werkhuys word gesticht om 't liue volk te leren,
En tuchtigen den mensch, daer 't Pesthuys is geweest!
Al 't onbeyl van de Stad en Pest men daer geneest.*

P. S.

Pag. 429. Lin. 21. Holl. Kron. Divis. xxxi. Kap. Lxxv. In die maent van October den xx. dag werd die Oorde van den Augustijnen eerst binnen Haerlem begrepen/ ende werden met grooter eren ende seesten van de geestelike lupden ende van den Heren vander Stede ingeleyd in Sinte Jakobs Kerke/ om daer een Klooster te beginnen/ ende een goed leben vander Obseruantien ende na der regele te leven: ende dit werd begonnen met den broeders upt den Klooster van Dordrecht/ die in allen schijne quamen om een goed leben vander Obseruantien te houden/ maer lacer ten hadde geen boordgange/ want elck nam met hem eweg dat hy krijgen konde/ ende liepender mede henen: waerom die baders ende sondatoors van den selven Klooster hen hier in versagen/ ende schickten hemelike boden upt in 't land van Sassen/ overmits dat sy gehoort hadden dat daer broeders vander Obseruantien ende van goeden leben woonachtig waren. Ende tquam so verbe dat de Vicarius vanden lande van Sassen dat Klooster onder syne protectie nam/ ende sand van stonden aen sehen Piesters ende twee Leke broeders binnen Haerlem om een goed leben vander Obseruantien in den selven Klooster te beginnen/ ende werden met grooter solemmiteten vander geestelicheit ende van den notabelsten poorteren van Haerlem binnen der Stad in 't Klooster geleyd op ons Heren Deneel. **MCCCC.** naerts avond in 't jaer van Driectnegenentig.

Suscipiam Animus: & Suscipe, & Absolve.

Het oog om hoog: en lijd, en rijd.

E Y N D E.

TAFEL.

TAFEL-REGISTER

van't verhandelde deses Boeks.

A.

Akers. pag. 76.
 Adel der Stadhaerlem. pag. 13. 490
 Albertsberg. pag. 13. 15. 77.
 Akademie/ ofte Hooge Schole te
 Haerlem voorgenomen. pag. 97.
 Alunni/ ofte Stads-studenten. pag. 147.
 Anatomie. pag. 148.
 S. Annen-kerk. pag. 55.
 Armen-opzicht. pag. 395.
 Arminiaensche Factie binnen Haerl. pag. 483
 Afzendelf haer geslacht/ ende wapen. pag.
 25. 80. is aende haerlemsche Stamme ge-
 blykt. pag. 25.

B.

Bacchides sijn haerlemmers. pag. 21.
 Ban. pag. 92.
 Bagijnhof. pag. 57.
 Bakenes pag. 21. en 25. hun geslacht/ en wa-
 pen. pag. 22. oud-Haerlem. pag. 26. lgh-
 bakenes ibid. Bakenesker kerk. pag. 55.
 Beek. pag. 70.
 Begravenissen/ ende Graven. pag. 48.
 Beleg der Stad bande Spaenschen. pag.
 159. etc. 156. etc. 513. ende 517.
 Berkenroede een Graefflyk Leen van't hups
 van Haerlem. pag. 7. en 39. hun wapen.
 pag. 10.
 Besluit van't gansche werk. pag. 488.
 Bewerwijk. pag. 78.
 Bibliotheek/ ende Bibliothecarij. pag. 147.
 Binnen-gelegenheyt der Stad. pag. 39. etc.
 Bisdom. pag. 443.
 Biscoppen. pag. 444.
 Biekerken. pag. 76. ende 343.
 Blesers graf/ ende graf-schijf. pag. 148.
 Boeken/ ende boeken-kas. pag. 147.
 Boekdruckerij te Haerlem gebonde. pag. 375
 Bosch. pag. 91.
 Brands-berwoestingen pag. 29. 282. 498. etc.
 Bydenroede. pag. 15. ende 77. hun geslacht/
 gebied/ ende wapen. pag. 16.
 Byoutwerken. pag. 337/
 Bupten-gelegenheyt der Stad. pag. 70. etc.

C.

Caninesates Kermetlanders. pag. 72.
 Classis. pag. 143.

D.

Dard-Dak. pag. 40.
 Damastien. pag. 340.
 Damastens overwinninge. pag. 149.
 Damasties. pag. 59. ende 151.
 Damiatische Wapen-schilden der Haerlem-
 mers. pag. 151. ende 153.
 Deensche Ozen-stal. pag. 76.
 Doelens pag. 302.
 Doyen. pag. 77.
 Dypnen pag. 71.

E.

Eedenkwaerdig exempel van Echte liefde.
 pag. 19.
 Evangelische Lere in Holland gepredickt door
 de tyden van Willeboort. pag. 418.

F.

Fransche kerk. pag. 57.

G.

Gangolfs myrakelen. pag. 440.
 Gemeene Stads-Geboutwen. pag. 40.
 Gehuchten. pag. 77.
 Geleerden. pag. 98. etc. ende 508.
 Gereformeerde Christelijke Gemeente ende
 Kerk. pag. 136. ende 460. etc.
 Geschiedeniszen onder het Spaensche jock
 pag. 279.
 Geestelijke oordens van't Paufoom. pag.
 428 en 250 hunne Schattinge. pag. 433.
 Gilden van Kerkmisje/ S. Jakob/ Schoon-
 haerders/ ende S. Hubert/ ofte bande Ja-
 gers pag. 414. etc.
 Gods dienst by-ouds ende tegenwoordig.
 pag. 416 etc.
 Gods hupsen. pag. 595. etc.
 Graffen. pag. 69.
 Graven-hof binnen Haerlem. pag. 49. en 505

TAFELREGISTER.

Graben/ ende begravenissen, pag. 45.
 Graben-sand is Haarlem. pag. 3.
 Grootte Kerk, pag. 40. etc. ende 502. etc.

H.

Haarlem word van Leem gesticht/ ende naer
 hem geheeren. pag. 3. word van't geslachte
 van Haarlem gesticht/ ende daer van be-
 naemd. pag. 4. is de Hoofdstad/ en hoog-
 ste Diershare van Kermerland. pag. 24.
 een Heerlijckheid van't hups van Haarlem.
 pag. 26. word een Stad. pag. 26. haer eer-
 ste pag. 9. tweede pag. 10. derde/ vierde. en
 vijfde ofte dobbel Wapen. pag. 150. is de
 vader-stad ofte geboorten-plaetse van Ko-
 ning Willem. pag. 27. word upgeset pag.
 28. verwoest door vland. ende oorlog. pag.
 29. etc. ende 282. 468. haer tegeenwoordige
 bloey/ ende seggen. pag. 37. van ouds een
 vermaerdt koop-stad. pag. 39. en de rijckste
 ende vermogenste der hollandsche Steden.
 ibid. haere gelegenheid van blumen. pag.
 39. etc. het Hof van Holland. pag. 49. etc.
 Wyldom van loszen ende laden in Holland/
 Seland/ ende West-Vriesland. pag. 69.
 Wyldom van Collen. ibid. pag. 69. haere
 gelegenheid van kuyten. pag. 70. etc.
 Soortendal. pag. 94. aerdsch Paradijs.
 pag. 96. haere geleerden. pag. 98. etc. hy-
 micheid. pag. 142. wine Damiaten. pag.
 149. word bande Spaenschen belegerd en
 veroverd. pag. 159. etc. 165. etc. word den
 Prince van Oranjen voor 40000. guldens
 aangeboden. pag. 279. haer oberlaft bande
 Spaenschen pag. 280. salaghtsieven hier
 over pag. 280. etc. krijgt Satisfactie van
 den Prince/ ende de Staeten van Holland
 volgens de Gentsche Pacificatie/ waer op
 sp aende Staeten van het Spaensche jock
 overgaet. 293. haere Schutterije/ Doelens/
 ende oefeningen. 302. Optocht na Basfelt/
 ende Heusden. 303. etc. andere oude daede
 van Hyemicheid op berfschepde-eyden/ en
 rochten. 312. etc. haer word een Leem up
 Spanien gesonden. 325. haere krijgs-
 helden. 326. etc. hand werken/ ende konsten/
 van houwten/ monten/ weben/ troffen/
 blephen/ scholen/ schijff meesters/ sang-
 meesters/ landmeeters/ schilders/ etc. 337.
 etc. Boekdruckerije. 375. Semonster. ende

gestrande Walvischen. etc. 376. etc. haer
 Regeringe/ ende Politie. 382. Vergader-
 ringen der Staeten van Holland. ende in-
 treden der Prinzen. ibid. winnen eene plec-
 te tegens andere steden van Holland. 383.
 haer magt by ouds over Amsterdam/ ende
 privilegie van den Overtoom. 388. Re-
 geerders/ ende Wethouders. 390. Officie-
 ren ten plaetse Lande. 394. boerd het swaerd
 van justitie/ ende heeft 's Lands scherp-
 recht. 394. ordonnanste tegens de on-
 bepliginge van den Christen-Rust-dag.
 394. Subalterne Officieren/ Gods-huyzen/
 ende opzicht op de armen/ etc. 395. etc.
 Intrede der Rhetorijckse Cameren ober-
 de Loterije van de Gude Mannen. 398.
 Hoede vande Lazarie van Holland/ ende
 Seland. ende Probeniers te Sieken. 409.
 Religie/ ofte Gods-dienst by ouds/ ende
 regenwoordig. 516. etc.

Haerlemfch Geslachte stichte Haarlem. 4. hun
 lof/ ende stam-linie ibid. worden Heren
 van Berkenroede. 7. ende 89. hun wapen-
 9. ende slot. 10. ende 80. sijn belegeringe/
 overgaen. ende verwoesting. 18. etc.

Handteringe der Haerlemmers. 337.

Harten. ende Hinden. 73.

Harten jagt. 74.

Hartjes dag. 73.

Hasen. 73.

Haselsche Optocht. 305.

Hups te Heemskerk. 81.

Heemstede. 87. ende 88.

Hepmraden. 63.

Helden. 326.

Herbergen by de Kerke. 47.

Heren-huyzen by ouds aen den oever banden
 Rijn/ ende noch/ int geweest der t Stad
 Haarlem. 1. ende 77.

Heren-jagt. 74.

Heusdijckse Optocht. 305.

Hof der oude Graben van Holland. 49. etc.
 ende 505.

Hoben/ ende Hofsteden. 77.

Hout. 91.

Huyzen. 40.

Hul-toneel der Heren van Kermerland. 81.

I.

S. Jans Baptists-Here/ hun Hups/ tilloofte/
 ende.

TAFELREGISTER

M.

Huyste Marquette. 81.
Markt-beld. 40. 't Sand genaemd. 2.
Markt bande Haerlemsche Waren. 148.
Medicijns. 147.
Mey. 70. ende 506.
Mirakelen der Papiſten. 437. etc.
Monniks-vorſten onder het Pauſdom. 57.
ende 428. etc. ende 520.
Mouterſjen. 340.
Muurwerk aen den Hoogen-dijk. 61.

N.

Naem der Stad Haerlem. 3.
Neringe der Haerlemmers. 337.

O.

Oorlogs-verwoefingen der Stad Haerlem.
29. ende 498.
Oorlogſche geſchiedenifſen in Kermerland/
ende Waterland ten tijde der Spaenſchen.
267. etc.
Oſenmarkt. 40.
Oſenſtal der Deenen. 76.
Oudeſtingen/ 143 ende 512.

P.

Pand/ 148.
Tegenwoordige Haerlemsche Papiſterſje. 482.
Papiſtiſche vervolginge ende 1pauze om
de Religie. 447. etc.
Plece der Haerlemmers tegens andere Ste-
den van Holland gewonnen 383.
Pompen 70.
Poorten 54.
Predikanten 133 ende 141.
Prinzen-hof 58.
Proce van de Lazarje van Holland/ ende
Seland. 409.
Probeniers te Sieken. 409.
Putten 70.

R.

Rechtsgeleerden 146.
Chriſtelijke Reformatie der Kere. 443. etc. 460.
Religie/ ofte Gods-dienſt bp ouds. endetoo-
genwoordig. 416. etc.
Gellacht bā Keneſſe am Afſendelſgeplijkt;
Requeſte der Papiſten vooz de vifſſende
V v v 2 oeffeninge

K.

ende Kerk. 55.
Jan Matthijſen/ van Haerlem/ Wederdo-
perſch Enoch. 456.
Judiſche partielparten/ ofte Mede ſtan-
ders. 337.
Inleedinge tot de gansche handelinghe van
dit werk. 1.

Kalk-obens. 91.
Kaſteel van Lem. 2.
Kaſteel van 't Huyſ van Haerlem. 10. etc. 80.
Kaſteelen bp ouds aenden oeder bandentijde
ende noch/ in 't gewest der Stad Haerlem.
11. ende 77.
Groot Kerk. 40. etc. 502. etc.
Kerk ſtozt dooz de ſoldaten op Paepſch-
Sacraments dag. 463.
Kermerland. 23. Haerlem haer hoofd-ftad/
ende hoogſte vierſchare. 24.
Kermerlanders hede bp ouds Canineſates. 71.
Kermerlandsche Heren Hul toncel. 81.
Kermerlandsche oorlogs geſchiedenifſen ten
tijde der Spaenſchen. 267. etc.
Kintgepm. 23.
Klaes van Kieten/ Reus van Sparenwou-
de. 90.
Huyſ te Kleeſ. 80.
Kloeken/ ende Klock-huyſ. 58. ende 59.
Kloofers onder 't Pauſdom. 57. ende 428.
etc. ende 520.
Konſinen. 72.
Konſten/ ende Konſtenaers. 337.
Kroft. 40.
Kruyz op den Tozen. 46.

L.

Land van Sand-duppen. 83. etc.
Landverſen. 76.
Landmeters. 344.
Leeu aen die van Haerlem upt Spanjen ge-
ſonden. 325.
Lem ſchier van Haerlem. 3. ſijn kaſteel. 2.
Libye. 147.
Lpwaert-damaſten. 340.
Loſerſje. 148.
Lydſdom van loſzen/ endeladen in Holland/
Seland/ ende Weſt-Vrieſland. 69.

TAFELREGISTER

Weseninge van hunne Roomsche Kerk 472.
Wesjegerge van Jakob Rosa 453.

S.

't Sand is 't Markveld 2.
Sandboort 71.
Sangmeesters 344.
1 Satisfactie der Staeten aen die van haer-
lem volgens de Bificatie van Gent 293.
2 Satisfactie ende nader Verdrag met af-
schaffinge der Papisterge 467.
Scharlinge der Geesteljkhepd 433.
Schepen dooztocht 69.
Scherm-schale 148.
Schery rechter. 394.
Schilders etc 344. etc.
Hooge Schole te haerlem doozgenomen 97.
Schole 132 ende 509.
Scholarchen 133.
Schoolmeesters. 133.
Schijfmeesters 343.
Schutterge 302. haer oofspzong 304.
See 40.
Se-monster 376.
Slayer 62.
Sloten ende kasteelen bp. aubs aenden oerber
han den Rijn ende noch/ in't gewest der
Stad haerlem 11. ende 77.
Slupsen 61. ende 505.
Haerlem Soetendal 94.
Geschiedenisse onder het Spaensche jock 279
Verlofinge van het Spaensche jock 278.
ende 298.
Sparen 60.
Gesachte van den Spaerne/ ende Sparen-
woude 68.
Sparendam 61.
Stadhups 49. 't Hof der oude Graven ibid.
Oud Stadhups 53.
Stads-studenten/ ende alumni 147.
Stichtinge van haerlem dooz Lem 3. dooz
'rgellach/ han haerlem 4.
Straeten 40.
Sutherlem 94.
Swaerd van justitie 394.
Swanen/ ende swanen-hups 74.
Synodale Vergader-plaetze 58.

T.

Verlepdinge van Jan Symonsen Toyren

etus 454.

Wijdom van Tollen. 69.

Tozen 40.

Tupnen 77.

Tuynbergen. 343.

V.

Velden 76. ende 506.

Vuys te Velsen 78.

Velfer- djk 62.

Kasernge han Justus Velfius 4; 8.

Vertwelf 40.

Visch-markt 54.

Vuyssetingen der Stad 28 ende 496.

Vleesch-hal 53.

Vogelhang 12 ende 87.

Vogelbangst 74.

Wijdom van losen/ ende laden in Holland/

Seland/ ende West-vriesland 69.

Wijdom van Tollen 69.

Wijdomhepd der haerlemmers op verschepe/

de tijden 149 etc. ende 312 etc. ende 518.

W.

Waeg 54.

Westrands Walvischen 382.

Wandelingen 77 etc. ende 506 etc.

Werde 9 twede 10 derde/ vierde/ ende vijfde
ofte doobbel Wapen der Stad haerlem 150

Wapen-hups 58.

haerlemsche Waren 443.

Waterlandsche oorlogs geschiedenissen ten
rijde bande Spaenschen 267 etc.

Water 69.

Tegenwoozdige haerlemsche Wederboes-
rije 482.

Weyden 76 ende 506.

Weltege- betg 87.

Weberje 340. ende 519.

Willeboort is de eerste Euangelische Kerk
van Holland niet geweest 418.

Willeboort heeft de tegenwoozdige papiste-
rije in Holland niet gepredicht 415.

Koning Willem is te haerlem geboren 27.

Witren blink 74.

Y.

Y. 70.

Z.

Zingels 68. ende 506.

EYNDE.

Plaetse Gande Platen ofte Printen in dit Werk.

1. De Maegd van Haerlem is de Tytel van het Boek/ ende gaet voor den gedruckten Tytel.
2. Het Wapen van Haerlem.
3. De Stad in't verschiep/ ofte van buyten. { pag. 1.
4. De Stad in't plat/ ofte van binnen. {
5. De Segel-ring van't Huys van Haerlem. pag. 4.
6. De Groote Kerke van buyten. pag. 40. 283
7. Het Stadhuis. pag. 49.
8. Het Huys te Brederoede. pag. 177.
9. Alzumburg/ met het ruwijn van't Slot van Haerlem. pag. 80.
10. Het Huys te Berkenroede. { pag. 89.
11. Het Huys te Kleef. {
12. Samiaten. pag. 149.
13. Het Beleg der Stad Haerlem. { pag. 165.
14. De Stad door 't beleg en grooten brand verwoest. {
15. De Druk-perze met de Duytsche verzen. pag. 376.
16. De Grondteykeninge vande Groote Kerke. { pag. 503.
17. De Groote Kerke in perspectief/ ofte van binnen {

Druk-fauten.

- Pag. 5. Lin. 42. ende pag. 6. Lin. 1. Drost, leest Here.
 Pag. 7. Lin. 25. ende 29. Terniac, leest Terninc.
 Pag. 37. Lin. 7. Hoogduytliche, leest V Valsche zoldaten. Error ex Petro Borrio.
 Pag. 39. Lin. 27. 500. leest 1500. Lin. 33. Delf 42 50. leest 3500.
 Pag. 51. Lin. 17. December, leest November.
 Pag. 99. Lin. 5. ander, leest ouder.
 Pag. 217. Lin. 22. Guillaume, leest Guillaume.
 Pag. 308. Lin. 34. Kornelis Reijersz. leest V Villem Reijersz. Buys.
 Pag. 337. Lin. 22.
 Om hun vrouwen rijklijk en kinderen te voen. leest
 Hun vrouwen rijkelijc en kinderen te voen. ofte
 Om rijkelijc met God hun huysgesin te voen.
 Pag. 382. Lin. 5. tien ende een dick, leest tien ende een half dick.

T'Wec te VVen * na den tYd, of t'LVtteL tYds te Voren,
 Dat hler de drVCKER YVYt † LaVrens Was geboren,
 Is hler na dVYsend Iaer, ses honderd, tWIntlg, aCht,
 Is t'Laest Van OVgst, dlt Werk Van Rooman afge WraCht.

* Secundum Struvenium inventa Harlemi Typographia circa annum 1440.

† Secundum lunum circa annum 1440.

‡ Laurenz Ianszen Koſter.

Gedrukt TE HAERLEM.

By Adriaen. Rooman, Ordinaris Stads Boeck drucker.

MDCCCXXVIII.